శ్రీరస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

శ్రీమన్నిజకులక్రమారాధితవేఙ్కటేశోపాసనా
లబ్ధోదయేన శ్రీదక్షిణామూర్తిప్రసాదాసాదిత
విద్యేన శ్రీలక్ష్మీధరాఖ్యపణ్డితవరేణ
ప్రాకృతశబ్దేషు వ్యుత్పిత్సూనాం
అత్యన్తోపకారాయ ప్రక్రియాక్రమేణవిరచితః

షడ్భాషాచన్ద్రికాఖ్యగ్రన్థః

శ్రీమద్రాజాధిరాజచామరాజేన్ద్రాస్థానపణ్డిత
శ్రీనజ్జయ్యశ్రీనివాసార్యతనూజతిరుమలతాతాచార్య
సాహాయ్యేన సంశోధ్య యథాస్వమతిక్వచిట్టీకాం
సుఖబోధాయాకారాదిక్రమేణ
షడ్భాషాసూత్రదీపికాంచ విరచయ్యాధ్యాయపా
దసూత్రసఙ్ఖ్యావిన్యాసాదినా పరిష్కృత్య
శ్రీనల్లాంచక్రవర్త్యాఖ్య మహావంశజనుషా
సాహిత్యశబ్దతన్త్రాదివిదుషా
శ్రీమద్రాజాధిరాజచామరాజేన్ద్రాశ్రితేన
ధర్మాధికారి చక్రవర్త్యయ్యఙ్గార్యేణ
మహీశూరపురీమధ్యవర్తిన్యాం
విద్యాతరఙ్గిణ్యాఖ్యాయాం
స్వీయముద్రాక్షరశాలాయాం
శ్రీవాల్మీకిమహర్షిప్రణీత ప్రాకృతసూత్రగణ
వార్త్తికదేశీయోక్తిభిస్సహాస్ఫుటతరంముద్రాపితస్సన్
విజయతేతరామ్

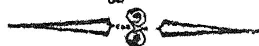
వ్యయవత్సరమార్గకృష్ణదశమీ
౧౮౮౬

రూ	అ	ముద్రితగ్రన్థానామిదానీం మూల్యనిర్ణయః
౩	౯	శ్రీవైద్యనాథీయహేమాద్రిప్రాయశ్చిత్తకాణ్డద్వయం
౩	౮	విషయవాక్యదీపికాసోపనిషద్భాషాస్యాతా
౧	౧	శ్రీమదరిశాణఘాల వేఙ్కటాచార్యవిరచితప్రద్యుమ్నానన్దనాటకం టీకాం విరచయ్య సచ్ఛాయంముద్రితం స్యాతం
౨	౬	ఏతత్కృతఃహస్తిగిరిచమ్పూనామ్నా ప్రసిద్ధః వరదాభ్యుదయాఖ్యచమ్పూప్రబన్ధః టీకాం విరచయ్య ముద్రితః
౦	౮	సవ్యాఖ్యానషట్సర్గనైషధకావ్యంసమ్ముద్రితం స్యాతం
౦	౨	ఇదానీం సప్రమాణంవిరచితస్సమాసచక్రవర్త్యాఖ్యగ్రన్థః
౦	౪	శ్రీకృష్ణరాజకణ్ఠీరవవిరచితకర్ణాటకటీకాసహితచాముణ్డికాలఘునిఘణ్ట్వాఖ్యగ్రన్థస్సజ్యారత్నకోశశ్చసహస్యాతః
౧	౮	టీకాంవిరచయ్యముద్ర్యమాణఃపూర్వకాదమ్బరీగ్రన్థః
౪	౨	శ్రీకృష్ణరాజకణ్ఠీరవవిరచితః కర్ణాటకభాషాత్మకఃద్వావింశతిపురాణకథాసఙ్గ్రాహకః కృష్ణకథాసారసం

గ్రహగ్రన్థః సర్వత్రాయంక్రమః. ఏకాధికపుస్తకక్రయకారిణః ద్వితీయాదితత్తత్పుస్తకమూల్యే షోడశాంశః పారితోషికతయా దీయేత. పరస్థలవాసిభిరేకైకమూల్యరూప్యస్య కలాద్వయక్రమేణపుస్తకప్రావణభృతిరధికం దేయా.

షడ్భాషాచన్ద్రికా విషయానుక్రమణికా

షడ్భాషాచన్ద్రికా విషయానుక్రమణికా

౩౭

శ్రీరస్తు

అవిఘ్నమస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

శ్రీలక్ష్మీధరార్యకృతషడ్భాషా చన్ద్రికాప్రారమ్భః

ఓంకారాధారయవిజ్ఞాన దాయినేలోకసాక్షిణే । కరుణామయపీఠాయ దక్షిణామూర్తయేనమః ॥౧॥ వీసద్ధంకఅఈసరా ఇరహసాణీసాసణుణ్ణంథిహోపువ్వం దిట్ఠమహుక్ఖఏణసమిఅసేఅంబుఏక్కత్థళే ఆలోలామలహారకుణ్డలపహోకిమ్మీరకుప్పాసఅంళచ్ఛిపథణమణ్డలంహవఉదెఇట్ఠత్థదాణుమ్ముహం॥౨॥ఛాయా॥ విస్రబ్ధంకృతస్మరాజిరభసనిశ్వాసనున్నంస్పృహోపూర్వాందృష్టమధోక్షజేన శమితస్వేదాంబ్వేకస్థలే। ఆలోలామలహారకుండలప్రభా కిమ్మీరకూర్పాసకంలక్ష్మ్యాస్తనమండలంభవతుతేఇష్టార్థదానోన్ముఖమ్ ॥ వేహింవేహింఅధణే హత్థెహిం గండజుమ్మమజ్జాప । ఘెత్తూణచుమ్బమాణో అహరంణోపాఉకామఓదేఓ ॥౩॥ ద్వాభ్యాంద్వాభ్యాంచ హస్తాభ్యాం గండయుగ్మమార్యాయాః । గృహీత్వాచుమ్బమానః అధరంనఃపాతుకామదో దేవః ॥ కుణిఅహరథణుహభగ్గేజణఅసుఆసంతకమలిణీమిత్తే। చిట్ఠఉవిహరఉసంతెరహుణాహేమహామణోనిచ్చం ॥౪॥ కృతహరధనుర్భంగేజనకసుతాస్వాంతకమలినీమిత్రే। తిష్ఠతువిహరతుస్వాంతేరఘునాథేమమమనోనిత్యం ॥ అత్రమాగధీప్రాకృతయోః ప్రథమాసప్తమ్యోరేకవచనస్లైవః ॥ బ్రహ్మణ్యంబభవద్బాల్యభావణోద్గ్రాహిణంపరం। కరుణాలలితాపాంగ దృష్ట్యామాంపశ్యసర్వదా ॥౫॥ అస్త్ర్యంధ్రిదశచరకూ

రివంశః కృష్ణాతమె కాశ్యపగోత్రరూఢః । యో బహ్వృచానాం బహు
మాననీయో ధత్తే సదా కీర్తిసువైజయంతీం ॥౬॥ యత్ర నామాదిమశిశో
రంకితం వెంకటేశితుః । స లక్ష్మీకస్స పవాద్యో భగవాన్ గృహదేవతా ॥౭॥
ఆసప్తపూరుషం యత్ర లక్ష్మీవాణ్యోరవస్థితిః । ఆసీత్ పోతనాథస్య
వరాత్ దశవాసినః ॥౮॥ తతోఽదభూత్తిమ్మయసోమయాజీ బుధోష్ట
భాషాకవిపట్టభద్రః । నిత్యాన్నదాతా నిజభక్తిలబ్ధవృషాకపాయీర
మణప్రసాదః ॥ ౯ ॥ తస్మాదుదైద్బహ్వృచచక్రవర్తీ యజ్ఞేశ్వరః పం
డితసార్వభౌమః । సర్వాంబికా సర్వగుణోపపన్నా తస్య ద్వితీయా భ
పదంబికా భా ॥౧౦॥ తాభ్యాముదభవన్ పుత్రాస్సర్వాచారనియామ
కాః । విధిమంత్రార్థవాదజ్ఞాశ్చత్వారో నిగమా ఇవ ॥౧౧॥ షడ్దర్శనీ
తత్త్వవివేకకర్తా స్వశిష్యసంపాదితదిగ్జయశ్రీః । తేష్వాదిమః పండిత
సార్వభౌమ శ్రీకొండభట్టో జయతీహ లోకే ॥ ౧౨॥ లక్ష్మీధరస్తదను
జో దక్షిణామూర్తికింకరః । సర్వవిద్వత్ విమతస్సజ్జనాప్తో విరాజతే॥
౧౩ ॥ తేన లక్ష్మీధరార్యేణ షడ్భాషాచంద్రికానఘా । విద్వత్ విచ
కొరాణాం ప్రీతయే క్రియతేఽధునా ॥౧౪॥ వాగ్దేవీజననీ యేషాం వాల్మీ
కిర్హాలసూత్రకృత్ । భాషాప్రయోగాజ్ఞేయాస్తైః షడ్భాషాచన్ద్రికా
ధ్వనా ॥ ౧౫ ॥ వృత్తిం త్రివిక్రమీం గూఢాం వ్యాచిఖ్యాసంతి యే బు
ధాః । షడ్భాషాచన్ద్రికా తైస్తద్వ్యాఖ్యారూపావిలోక్యతామ్॥౧౬॥
యత్నేన గచ్ఛతః క్వాపి స్ఖలనం స్యాన్మహీయసః । హసంత్యసాధవస్తత్ర
సమాదధతి సాధవః ॥౧౭॥ సంప్రదాయప్రకాశార్థ మపూర్వగ్రం
థనిర్మితా । సాహసేన ప్రవృత్తోఽహం నోపహాస్యో బుధోత్తమైః ॥౧౮॥
యదత్రేష్టం న లిఖితం యద్విరుద్ధమనీప్సితం । త్రితయం తచ్చ హే సం
తః క్షమ్యతాం కృపయా మయి ॥౧౯॥ రాగద్వేషవిహీనైరతిసరళైః పర
గుణస్తవనే । విద్వద్భిరసికైష్షడ్భాషాచన్ద్రికా సేవ్యా ॥౨౦॥ అప
శబ్దమహోగతేః షడ్భాషాకృష్ణరాత్రిషు । పతంతి కవిశార్దూలాష్షడ్భా

షాచంద్రికాంవినా ॥౨౧॥ త్రైవిక్రమం హైమచంద్రం గురోర్జ్ఞా
త్వా చ భామహం।కవిసాఖ్యాయతత్సర్వమత్ర సంక్షిప్య తేమయా॥౨౨॥
॥ ॥అథద్రష్టౄణాంప్రతిపత్తిసౌకర్యాయరూపక పరిభాషోక్తం భా
షాణాం స్వరూపంవినియోగశ్చకథ్యతే ॥—॥ భాషాద్విధాసంస్కృ
తా చ ప్రాకృతీచేతి భేదతః । కౌమారపాణినీయాదిసంస్కృతా సం
స్కృతా మతా ॥౧॥ ఇయంతుదేవతాదీనాం మునీనాంనాయకస్య చ
విప్రక్షత్రియవణిక్స్యాద్రి మంత్రికంచుకినామపి । లింగినాంచవిటాదీనా
మనీచానాం ప్రయుజ్యతే ॥ ప్రకృతేస్సంస్కృతాయాస్తు వికృతిఃప్రా
కృతీమతా ॥౩॥ షడ్విధా సా ప్రాకృతీచ శౌరసేనీచమాగధీ । పైశాచీ
చూళికాపైశాచ్యపభ్రంశఇతి క్రమాత్ ॥౪॥ తత్రతుప్రాకృతంనా
మ మహారాష్ట్రోద్భవంవిదుః। తథాచోక్తందండినా। మహారాష్ట్రా
శ్రయాంభాషాం ప్రకృష్టాంప్రాకృతంవిదురితి ॥ శూరసేనోద్భవా
భాషా శౌరసేనీతిగీయతే। మగధోత్పన్నభాషాంతాం మాగధీంసం
ప్రచక్షతే। పిశాచదేశనియతం పైశాచీద్వితయంభవేత్ । పిశాచదే
శాస్తువృద్ధైరుక్తాః ; పాండ్యకేకయబాహ్లీక సింహనేపాళకుంతలాః ॥
సుధేష్ణబోటగాంధారహైవకనోజ్జనాస్తథా । ఏతేపిశాచదేశాస్స్యు
స్తద్దేశ్యస్తద్గుణోభవేత్ । పిశాచజాతమథవా పైశాచీద్వయముచ్య
తే। అపభ్రంశస్తుభాషాస్యా దాభీరాదిగిరాంచయః । కవిప్రయో
గానర్హత్వా న్నాపశబ్దస్సతుక్వచిత్ ॥ తథాచోక్తందండినైవ ।ఆ
భీరాదిగిరఃకావ్యేష్వపభ్రంశాఇతి స్మృతాః । శాస్త్రేషు సంస్కృ
తాదన్యదపభ్రంశతయోదితమితి ॥ అథవినియోగః ।తత్రతుప్రాకృ
తం స్త్రీణాం సర్వాసాంనియతంభవేత్ । క్వచిచ్చదేవీగణికామంత్రి
రాజాదియోషితాం ।యోగిన్యప్సరసాంశిల్పకారిణ్యాఅపిసంస్కృతం।
యేనీచాః కర్మణాజాత్యా తేషాంప్రాకృతముచ్యతే। ఛద్మలింగవతాం
తద్వజ్జైనానామితికేచన । (ప్రాయేణప్రాకృతస్థానే శౌరసేనీప్ర

యుజ్యతే) అథ మేమధ్యమేవాపి శౌరసేనీప్రయుజ్యతే । ధీవరాద్యతిని
చేషు మాగధీవినియుజ్యతే । రక్షఃపిశాచనీచేషు పైశాచీద్వితయంభ
వేత్ । అపభ్రంశస్తు చండాలయవనాదిషుయుజ్యతే। నాటకాదావప
భ్రంశ విన్యాసస్యాసహిష్ణవః । అన్యే చండాలకాదీనాం మాగధ్యాది
ప్రయుంజతే ॥ ॥ సర్వేషాం కారణవశాత్కార్యో భాషావ్యతిక్ర
మః । మాహాత్మ్యస్య పరిభ్రంశం మదస్యాతిశయంతథా । ప్రచ్ఛాగ
నంచవిభ్రాంతిం యథాలిఖితవాచనమ్ । కదాచిదనువాదఞ్చ కార
ణానిప్రచక్షతే ॥ ॥ అథశాస్త్రోపోద్ఘాతప్రక్రియోచ్యతే ॥సిద్ధి
స్సంస్కృతశబ్దానాంభవేత్పంచాశదక్షరైః।ప్రాకృతానాంతుసిద్ధిస్స్యా
త్త్రైచ్ఛత్వారింశదక్షరైః ॥౧॥ ఋౡవర్ణౌ వినైకారౌకారాభ్యాంచద
శస్వరాః । శషావసంయుక్తఙఞావినైవాన్యేహలో మతాః ॥౨॥ ప్రా
కృతేనద్వివచనం సుప్తిఙాంచోపపద్యతే । యస్మాద్ద్వివచనస్థానేబహు
త్వంసూత్రచోదితం ॥ ౩॥ హలంతానాంత్యహలాం సూత్రైర్లోప
పాదిశాసనాత్ । లింగానాంవైపరీత్యంచ సంస్కృతాత్ప్రాకృతే
భవేత్ ॥౪॥ ద్వితీయాదివిభక్తీనాం స్థానేషష్ఠీక్వచిద్భవేత్ । చతు
ర్థ్యాఅపి షష్ఠీస్యాన్నిత్యమేకబహుత్వయోః ॥ ౫ ॥ తాదర్థ్యేఙేతు చ
తుర్థ్యాఙేస్స్యాదేకత్వేసావికల్పితా । వధాత్పరస్యఙేస్థానే షష్ఠీడా
యిచవాభవేత్ ॥౬॥ ద్వితీయాసప్తమీస్థానేకుత్రచిత్సూత్రచోదితా ॥
నియమోనాత్మనేభాషా పరస్మైపదినోరిహ ॥౭॥ శబాదిప్రత్యయా
నాంతు ప్రయోగోనాత్రసంమతః। ఏతత్సర్వంబహులాద్ గ్రంథాద్
సూత్రాణ్యాలోచ్యనిశ్చితమ్ ॥౮॥ త్రివిధాప్రాకృతీభాషాభవేద్దేశ్యా
చతత్సమా । తద్భవాచభవేద్దేశ్యాతత్రలక్షణమంతరా॥౯॥ తత్సమా
సంస్కృతసమానేయాసంస్కృతవర్త్మనా । తద్భవాసంస్కృతభవా
సిద్ధాసాధ్యేతిసాద్వివిధా ॥౧౦॥ ద్వివిధాయాశ్చసిద్ధ్యర్థం ప్రాకృతం
లక్షణంమతమ్॥ ॥నన్వేతత్సర్వంనియమజాతంత్వయాకథంనిశ్చితమ్।

సూత్రకారవచనాత్ ॥ తథాహి॥ సూ॥ సిద్ధిర్లోకాచ్చ ౧ ౧॥
సిద్ధిరిహప్రస్తుతాప్రాకృతసంబంధినీగృహ్యతే । సాచ లోకాద్భవతి॥
యస్మాదృౡవర్ణాభ్యాం శషాభ్యామైకారౌకారాభ్యామసంయుక్తఙ
ఞకారాభ్యాం ద్వివచనాచ్చ విరహితశ్శబ్దోచ్చారోలోకవ్యవహారాద
వోపలభ్యతే । తస్మాత్సిద్ధిర్లోకాదితి వేదితవ్యమ్। చకారాద్వృత్త్యహా
ణలక్షణాచ్చ । నన్వేతావాన్ సూత్రార్థ ఇతి కథం నిర్ణీతమ్ ।వృ
త్తికారత్రివిక్రమదేవవచనాత్ । వృత్తికారేణవా కథంనిరణాయి ।
ఉత్తరత్రసూత్రకృతో వ్యవహారాత్ । తథాహి ॥ ఋౡవర్ణయోస్తా
వత్ప్రయోగోనసంభవతి । వామృమత్వమృదుకకృశాప్వాత్ । ఋతో
త్ ఇత్యాదిసూత్రైర్ఋకారస్యానేకేషామాదేశానాం విధానాత్ ।
క్లృప్తఇలిరిత్యనేనసూత్రేణౡకారస్యాపి ఇలిరిత్యాదేశవిధానాత్ ।
శషయోరపి ప్రయోగోనసంగచ్ఛతే । శోస్సలిత్యుభయోస్సత్వవిధా
నాత్ ॥ఐకారౌకారయోరపిప్రయోగోనసంమతః । ఐచఏజిత్యుభ
యోరేజ్త్వవిధిః ॥ యద్యప్యైకారౌకారయోస్థానే ఏత్త్వవిధిః।తథా
ప్యైకారస్యక్వచిత్ప్రయోగోఽస్తి । అయివైత్ఇతిసూత్రేణఅయిఇత్యస్య
స్థానే ఐకారవిధానాత్ । అసంయుక్తఙఞకారయోరపి ప్రయోగా
భావస్సూత్రకారవ్యవహారాదేవనిర్ధారితః । శుల్కేఙ్గఇతిసూత్రేణ
శుల్కశబ్దేసంయుక్తస్యఙాకారాంతగకారవిధానాత్ । ప్రాక్శ్లాఘాజ్ఞ
ష్ణశార్ఙ్గేఙ్గాత్ ఇతిసూత్రేణఙాత్ప్రాగత్వవిధేః । వర్గ్యేఽన్త్యఇతిసూ
త్రేణవర్గ్గౌఇత్యాదావర్గ్యాంత్యవిధేశ్చ। శ్చేర్వృశ్చికేఞ్చుర్వేతిసూత్రే
ణవృశ్చికశబ్దేశ్చఇత్యస్యఞాక్రాంతచకారవిధేశ్చ । ద్వివచనప్రయోగా
భావోఽపి ద్వివచనస్య బహువచనమితి సూత్రాదేవస్ఫుటః ।హలంతా
నామపి నప్రయోగః । అంత్యహలోఽశ్రదుది శరదామత్ - హలోఽక్
ఇత్యాదిసూత్రైర్లోపాదేశాగమానాం విధానాత్ । లింగవైపరీ
త్యంచ అక్ష్యర్థకులాద్యావా- ఇతి సూత్రేణసంస్కృతేనిత్యనపుంస

కలింగవాచినామక్షిపర్యాయాణాం కులాదీనాంచాత్రపుల్లింగేవప్ర
యోగాత్ । క్లీబేగుణాఃఇతిసూత్రేణసంస్కృతేనిత్యపుల్లింగానాం
గుణాదీనాం నపుంసకేవాప్రయోగాత్ । స్త్రియామిమాంజలిగాః ఇ
తి సూత్రేణసంస్కృతేపుల్లింగానామిమనిజంతానామంజల్యాదీనాం
చ స్త్రీలింగేవప్రయోగాచ్చ నిశ్చితం । ఆత్మనేపదపరస్మైపదనియమా
భావస్తులట స్తిప్తావిజేచ్ - సిథ్థాస్సెసి - మిర్మిబిహో-ఇత్యాదిసూత్రైః
ధాతుమాత్ర విహితతిబాదీనామిజాద్యాదేశవిధానాదవధారితః।వి
కరణప్రత్యయానాంశబాదీనాంప్రయోగోప్యత్ర శాస్త్రేనాస్తి।నశ
పామితి సూత్రేణనిషేధాత్ । ద్వితీయాదివిభక్తీనాంస్థానేషష్ఠీక్వచి
దసాదేరితిసూత్రేణవిహితా । చతుర్థ్యాః ప్రయోగోప్యత్ర నసంభవ
తి । జేసోజమితిసూత్రేణజేపరశ్చతుర్థ్యాస్థానేజగుష్షష్ఠ్యావిధానా
త్ । తాదర్థ్యే చతుర్థ్యాఏకవచనేతుసా । షష్ఠీ తాదర్థ్యే జేస్తు ఇ
తిసూత్రేణవికల్పేనవిహితాబోద్ధవ్యా । వధశబ్దాత్పరస్య జేస్థానేపివ
ధాడ్డాయిచేతిసూత్రేణసాషష్ఠీవికల్పితా । అన్యత్రనిత్యైవషష్ఠీ ।స
ప్తమ్యాస్థానేద్వితీయాజిహొఽసిత్యనేనసూత్రేణ విహితా॥ ననుయది
ప్రాకృతేద్వివచనప్రయోగో నాస్తి కథంతర్హిసూత్రకృతా బాహింబా
హీరాబహిసః- ఉభయార్థసారవహా హేట్ఠావితి ప్రాకృతసూత్రయోరే
వద్వివచనం ప్రయోజి।శాస్త్రీయతాంరహస్యం।యత్రార్థపరత్వంతత్రై
వద్వివచననిషేధః।శబ్దపరత్వేతుననిషేధః । యథాపాణినిశాస్త్రే అర్థ
పరత్వేఏవసర్వనామతామంగీకృత్యపకాదాకినిచ్చాసహాయేఇత్యత్రఏ
కస్మాదితిప్రయోజ్యేశబ్దపరత్వమాదాయ సర్వనామతానిషేధస్తద్వద
త్రాపీతి । తస్మాదేతాన్నియమానాకలయ్యవిద్వత్కవిభిస్సంతోష్టవ్యం

॥అనుక్తమన్యశబ్దానుశాసనవత్ ౧ ॥ ౧॥ ౨॥ యదిహస్వరాదిసంజ్ఞా
త్వేనసంధిప్రభృతికార్యత్వేనచానుక్తంతదన్యశబ్దానుశాసనవత్ । కౌ
మారజైనేంద్రపాణినీయప్రభృతిషువ్యాకరణేషుయథోక్తంతథైవవేది

తవ్యం॥ తథా చ శేషే చ్యుచః-ఐచపజీత్యాదిష్వచ్ప్రిత్యాహారః ఐచ్ప్రిత్యాహారపజ్ప్రిత్యాహారశ్చాత్రాపి సిద్ధ్యతి(౧) వచ్చో ఛ ఇత్యత్ర డోపిధానేటిలోపసిధ్యతి। సంధిప్రభృతీత్యత్ర ప్రభృతిశబ్దప్రయోగాత్ తదాదేశన్యాయవిప్రతిషేధన్యాయాదికమనుసంధేయమ్ ॥ తచ్చ యథాస్థానం దర్శయిష్యామః । నను యది వ్యాకరణాంతరసిద్ధం ప్రయోజనమత్ర స్యాత్తర్హి తృణమిత్యాదౌ ఋతోఽదితి ఋకారస్యాత్వవిధానే ఉరణ్రపర ఇత్యకారస్య రపరత్వం స్యాత్ । తథా చ తర్ణమితి స్యాన్నతు తణమితి చేచ్ఛ్రీయశాంతస్వామికృత శాస్త్రరహస్యమ్—బహుళమ్॥౧॥౧॥౧౭॥ ఇదం తు సూత్రం సిద్ధిర్లోకాదితి శాస్త్రాదిమసూత్రమారభ్య సప్తదశం సూత్రమాశాస్త్రపరిసమాప్త్యనువర్తతే। తేన బహుల గ్రహణసామర్థ్యాదత ఉత్తరేషు సూత్రేషు శాస్త్రాంతరసిద్ధాని కార్యాణి యుక్తాన్యేవ భవన్తి న సర్వాణీతి బహుళశబ్దార్థం సమ్యగాకలయ్యాజోషంధేయం॥ ॥ అత్ర త్రివిధా ప్రాకృతీ భాషా దేశ్యా తత్సమా తద్భవా చేతి । ఆద్యా లక్షణనిరపేక్షా సంప్రదాయాదేవ భవతి । యథా తామ్రామ్రశబ్దయో

(౧) వృక్షశబ్దాత్పరస్య సోడ్॥ ఇత్యాదేశస్య స్థానివద్భావేన ప్రత్యయత్వాచ్చుటూ ఇతి సూత్రేణ ప్రత్యయాదిభూతడకారస్యేత్సంజ్ఞాయాం తస్య లోప ఇతి సూత్రేణ ఇత్సంజ్ఞకడకారస్య లోపే చ సతి । డితి పరే భస్య టేర్లోపః స్యాదిత్యర్థకేన టేరితి సూత్రేణాత్ర టిసంజ్ఞకాకారలోపః । న చ స్వాదిష్వసర్వనామస్థానే ఇత్యనువర్తమానే యచి భమితి సూత్రేణ భసంజ్ఞా వాచ్యా । సా చాత్ర న సంభవతి సోస్సర్వనామస్థానత్వాత్ తథా చ భసంజ్ఞకోద్దేశేన విధీయమానష్టిలోపోఽత్ర న స్యాదితి వాచ్యం । భవితేత్యాదౌ లుటః ప్రథమస్య డారౌరస ఇతి సూత్రేణ లుడాదేశతిప్ప్రత్యయస్థానే డాదేశమధ్యే తాసి కృతే తాసంతస్య భసంజ్ఞాభావేపి డా ప్రత్యయే డిత్కరణసామర్థ్యాట్టిలోపవదేతాదృశస్థలేపి డౌ ఇత్యాద్యాదేశే డిత్కరణసామర్థ్యాద్భత్వాభావేపి టిలోపస్యాంగీకారాత్ ॥

దేశ్యాతంబరాంబరశబ్దా । ఏతౌలక్షణనిరపేక్షౌ । లక్షణేనతుతా
మ్రామ్రయోమ్బః ఇతి సూత్రేణ తామ్రామ్రయోర్యుక్తస్యమ్బఇతివి
ధానేతమ్బంఅమ్బంఇతిభవతి।తత్సమాసంస్కృతసమా ।యథాఅహో-
అహో - అంహోనామ - హే - అహహ - హీ - అయిఇత్యాది । ఇ
యంతు సంస్కృతమార్గైణైవభవతి । తద్భవా సంస్కృతభవా ।సా
చప్రకృతిభూతస్య సంస్కృతస్యసిద్ధావస్థాపేక్షయాసాధ్యావస్థాపె
క్షయాచజాయమానత్వాత్సిద్ధాసాధ్యేతిద్వివిధాభవతి । ద్వివిధాయా
అపిసిద్ధ్యర్థమిదం శాస్త్రమారబ్ధవ్యం । సిద్ధావస్థయాజాయమానం
రూపంసాధ్యావస్థయాజాయమానం రూపంచయథా స్థానందర్శయి
ష్యామః॥—ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తికింకరేణ లక్ష్మీధరేణ విరచితాయాం
షడ్భాషాచంద్రికాయాముపోద్ఘాతప్రక్రియా ॥—॥ ❀ ❀ ❀ ❀
అథసంజ్ఞావతారస్సమ్యగుపదర్శ్యతే—సంజ్ఞాప్రత్యాహారమయీవా
౧॥౧॥౩॥ఇత్యధికృత్య—॥సుప్స్వాదిరంత్యహలా॥౧॥౧॥౪॥సుప్సుస్వా
దివిభక్తిషుఆదిర్వర్ణో వచనంవాఅంత్యహలాఅంత్యావ్యం జనేనసహసం
జ్ఞాభవతి।యథా సు ఔ జస్ ఇతిత్రయాణాంసుసితిసంజ్ఞా॥అమ్. ఔ
ట్-శస్- ఇతిత్రయాణామసితిసంజ్ఞా । టా. భ్యాం. భిస్- ఇతి త్ర
యాణాంటాసితి సంజ్ఞా । ఙే. భ్యాం. భ్యస్-ఇతిత్రయాణాం ఙేసితి
సంజ్ఞా । ఙసి,భ్యాం. భ్యస్, ఇతిత్రయాణాంఙసిసితిసంజ్ఞా । ఙస్. ఓ
స్. ఆమ్. ఇతి త్రయాణాంఙమితిసంజ్ఞా ॥ఙి, ఓస్,సుప్ ॥ఇతిత్రయా
ణాం ఙిబితిసంజ్ఞా - కృతానాంసంజ్ఞానాం శాస్త్రేఉపయోగః ప్రద
ర్శ్యతే ॥సునసోరితి సూత్రేణవిధాస్యమానం కార్యంసుస్సంజ్ఞాసంజ్ఞి
తానాం త్రయాణాం స్యాత్. క్వచిదసాదేరితిశాస్త్రేణ విధీయమా
నంకార్యం అస్సంజ్ఞాసంజ్ఞితానాం త్రయాణాంస్యాత్ । టాసిసిఙఃఇ
తిసూత్రేణవిధీయమానం కార్యమ్। టాస్సంజ్ఞాసంజ్ఞితానాంత్రయా
ణాంస్యాత్ । ఙేఫాఙమితిసూత్రేణ విధీయమానంకార్యం ఙేస్సంజ్ఞా

సంజ్ఞితానాం త్రయాణాం స్యాత్ - హిన్తొత్తొదుజసిసితిసూత్రేణవిధీ యమానం కార్యం జసిస్సంజ్ఞాసంజ్ఞితానాం త్రయాణాం స్యాత్ - జే సో జమిత్యత్ర విహితం కార్యం జమ్సంజ్ఞాసంజ్ఞితానాం త్రయాణాం స్యాత్ - జిషాసిత్యనేన క్రియమాణం కార్యం జిస్సంజ్ఞాసంజ్ఞితానాం త్రయాణాం స్యాత్ - ఇత్యాది సంచారణీయమ్ — ॥ హో హ్రస్వః ॥ ౧ ॥ ౧ ॥ ౫ ॥ యో హ్రస్వస్స హసంజ్ఞస్స్యాత్, తథా చ. హస్సాతుక్ తూహాల ఇత్యాదౌ హశబ్దేన హ్రస్వజ్ఞానం ఫలతి ॥—॥ దిదీర్ఘః ॥ ౧ ॥ ౧ ॥ ౬ ॥ యో దీర్ఘస్స దిసంజ్ఞస్స్యాత్, తేన దిదోణత్తొదుజసావిత్యాదౌ దిశబ్దేన దీర్ఘబుద్ధిర్భవతి ॥—॥ సస్సమాసః ॥ ౧ ॥ ౧ ॥ ౭ ॥ యస్సమాసస్స ససంజ్ఞస్స్యాత్ - తేన వా స ఇత్యాదౌ స ఇత్యనేన సమాసబోధస్సిధ్యతి ॥—॥ శషసాశ్శుః ॥ ౧ ॥ ౧ ॥ ౮ ॥ ఏతే త్రయశ్శుసంజ్ఞాస్స్యుః తథా చ శోస్సలిత్యాదౌ శుశబ్దేన త్రయాణాం స్వీకారః ॥—॥ ఆదిః ఖుః ॥ ౧ ॥ ౧ ॥ ౯ ॥ య ఆదిర్వర్ణస్స ఖుసంజ్ఞస్స్యాత్ ॥ తథా చ - ఖోఃకద్రౌ కేత్యాదౌ ఖుశబ్దేనాదిజ్ఞానం స్యాత్ ॥—॥ సంయుక్తస్తుః ॥ ౧ ॥ ౧ ॥ ౧౦ ॥ సంయుక్తం వ్యంజనద్వయం స్తుసంజ్ఞం స్యాత్ । తేన స్తోరిత్యధికారసూత్రే స్తోరిత్యనేన సంయుక్తస్య వ్యవహారలాభః ॥—॥ గో గణపరః ॥ ౨ ॥ ౧ ॥ ౧౦ ॥ గణప్రధానో య ఆదిశబ్దస్స గసంజ్ఞో భవతి । తథా చ క్లీబే గుణగా ఇత్యాదౌ గుణగా ఇత్యనేన గుణాదయ ఇతి భవతి ।—॥ ద్వితీయః ఫుః ॥ ౧ ॥ ౧ ॥ ౧౧ ॥ యశ్శబ్దస్య ద్వితీయో వర్ణస్స ఫుసంజ్ఞో భవతి । తథా చ సప్తపర్ణే ఫోరిత్యాదౌ ఫోరిత్యనేన ద్వితీయవర్ణబుద్ధిర్జాయతే ॥—॥ తు వికల్పే ॥ ౧ ॥ ౧ ॥ ౧౩ ॥ యో వికల్పవాచకస్స సర్వోఽపి తుసంజ్ఞో భవతి । తథా చ తు సమృద్ధ్యాదావిత్యాదౌ తుశబ్దేన వికల్పవాచకజ్ఞానం భవతి । అథ ప్రసంగాచ్ఛాస్త్రవ్యాపిత యోపయుక్తాని కతిచిత్సూత్రాణి వ్యాఖ్యాయన్తే ॥ ప్రాయో లితి న వికల్పః । ౧ ॥ ౧ ॥ ౧౪ ॥ యః కార్యార్థం సూత్రేనుపఠ్యతే తేన తు ప్రయోగే దృశ్యతే స ఇత్ వ్యాకరణాన్తరేనుబన్ధ ఇత్యుచ్యతే । లకారిఇత్యస్య స లిత్ లితి కార్యే వికల్పః ప్రాయో న భవతి । తేన అవిష్య

తిస్త్రియామాలిత్యాదౌ విధీయమానమాకారాదికం నిత్యమేవస్యాత్ ॥రితోద్విత్వల్ ॥౧।౪।౮౫॥ రేఫఇద్యస్యసరిత్ రేఫానుబంధస్యాదేశవ్యంజనస్యనిత్యం ద్విత్వంభవతి । తథాచ లరంకోడె-ఱదిఱనారుదితె ఇత్యాదౌ విధీయమాన లకారాదీనాం ద్విత్వం సిద్ధ్యతి ॥ శితిదీర్ఘః॥ ౧॥౧॥౧౫॥ శఇద్యస్యసశిత్ ॥ శానుబన్ధేపరతః పూర్వస్యదీర్ఘోభవతి । తేన శిళ్లుజ్జపునరితు-జశ్శసౌశ్లుక్ ఇత్యాదౌపూర్వస్యాచోదీర్ఘస్సిద్ధ్యతి ॥ సానునాసికోచ్చారంజేత్ ॥౧॥౧॥ ౧౬ ॥ జకారానుబంధంకార్యంసానునాసికోచ్చారం భవతి । తేన కాముకయుమునాచాముండాలిముక్తకెమోఝ్లుగిత్యాదౌ కాఱఁజఱఁణా ఇత్యాదిషు సానునాసికోచ్చారఃఫలతి । తత్ప్రయథాస్థానం దర్శయిష్యామః । ఇహశాస్త్రేన్యనపి జసిజసౌరిత్యాదిషు కేషు చిత్సూత్రేషు నృశబ్దోనప్పుబ్జశ్చశ్రూయతే తౌక్రమేణపుల్లింగనపుంసకలింగవాచకావితి జ్ఞాతవ్యౌ ॥ బహుళం ॥౧॥౧॥౧౭ ॥ అధికారోయమాశాస్త్రపరిసమాప్త్యనువర్తతే ॥ తేనప్రాకృతెయల్లక్షణంతద్బహుళంభవతీతి వేదితవ్యమ్ ॥—॥

అథసంధిరుచ్యతే॥ సంధిస్త్వపదే॥౧॥౧॥౧౮॥ సంస్కృతోక్తస్సర్వస్సంధిః ప్రాకృతేతువికల్పేనభవతి । అపదే॥ ఏకపదేతునభవతి । వ్యాసఋషిః ఇతిస్థితే వ్యాసశబ్దేశోర్లుక్ష్ణోరిత్యతోలుగిత్యనువర్తమానేరవలామధశ్చేత్యతోఽధశ్చేతిచ॥—॥మనయామ్॥౧।౪।౭౯॥అధోవర్తమానానాంమనయానాంలోపస్స్యాత్ ।ఇత్యధోవర్తమానయలోపః ఋషిశబ్దేపిఋతోఽదిత్యతఋతఇత్యనువర్తమానే—।ఇత్కృపగౌ॥౧।౨।౭౬ కృపేత్యాదిషుఋతఇత్వంలిత్స్యాత్ । ఇతికృపాదిత్వాదృకారస్యఇత్వే ఇషిఇతిస్థితే ॥—॥ శోస్సల్ ।౧।౩।౮౭॥ శోశ్చషసానాంసకారోలిత్స్యాత్ ॥ ఇతిషకారస్యసకారేసతివాసఇసిఇతిస్థితేఽనుక్తమన్యేతి న్యాయేన ఆద్గుణఇతి నిత్యత్వేనగుణప్రాప్తౌసన్ధిస్త్వపదఇతి వికల్ప్యతే। వాసేసీ సంధ్యభావేవాసఇసీ । విషమాతపః । అత్రవిషమఆతపఇతి స్థితేవిష

మశబ్దేమస్యసత్త్వం పూర్వవత్ । ఆతపశబ్దే । అస్త్రారఘోరచ ఇత్యనువ
ర్తమానే॥—॥ప్రాయోలుక్క-గచజతదపయవామ్॥౧।౩।౮॥అసంయు
క్తానామనాదౌ వర్తమానానామచః పరేషాంకాదీనాం సర్వేషాం
ప్రాయోలుక్స్యాత్ ఇతితలోపే । నాత్పఇత్యత ఆదిత్యనువర్తమానే
॥యశ్రుతిరః॥౧।౩।౧౦॥ప్రాయోలుగిత్యాదినాకాదీనాంలోపే సతియో
వశిష్యతే అవర్ణాన్తః అవర్ణాత్పరోలఘుప్రయత్నతరయకారశ్రుతి
ర్భవతి ॥ ఇత్యకారస్య యకారశ్రుతౌ సత్యాం ఆ అపఇతి స్థితే॥ప్రా
యోలుగితిపలోపేప్రాప్తే॥ — ॥ నాత్పః॥౧।౩।౯॥ఆత్ అవర్ణాత్ప
రస్య పకారస్య లోపో న భవతి ॥ ఇతి పస్య లోపే ప్ర
తిషిద్ధే॥—॥పోవః ।౧।౩।౫౫ ॥ అసంయుక్తస్యానాదౌ వర్తమానస్య
అచఃపరస్య పస్యవస్స్యాత్ । ఇతి పకారస్య వకారే సతి విసమ ఆ అ
వఇతిస్థితే అనుక్తమన్యన్యాయేన అకస్సవర్ణేదీర్ఘఇతి నిత్యత్వేన దీ
ర్ఘేప్రాప్తే వికల్పః ॥ విసమ ఆ అవో ॥ విసమాఅవో । కవిఈశ్వర
ఇతిస్థితే కవిశబ్దేప్రాయోలుగితివలోపః ।ఈశ్వరశబ్దేపి॥—॥రవలామ
ధశ్చ॥౧।౪।-౭౮॥లుగనువర్తతే।సంయుక్తసంబంధినామధోవర్తమానా
నాం చకారాదుపరివర్తమానానాం రవలాంలోపస్స్యాత్ । ఇత్య
ధోవర్తమానవలోపేశోస్సలితిశస్య సత్వేచ క ఇ ఈసరఇతిస్థితేపూ
ర్వవత్సవర్ణ సన్ధౌప్రాప్తేవికల్పః - కఇఈసరోకఈసరోఇత్యాద్యూ
హ్యమ్- నాత్ర శేషాదేశస్యేత్యాదినా సస్య ద్విత్వమ్ । దీర్ఘాన్నేతి
ప్రతిషేధాత్ । అపదఇతి కిమ్ । వచ్ఛాఇ । ముద్ధాఏ అత్రప్ర
త్యుదాహరణద్వయేపి వృక్షశబ్దస్య క్లీబేగుణాగాఇతి గుణాదిపాఠాన్న
పుంసకత్వే శ్నశింశిజ్జశ్శసోరితిశిజ్ । ముగ్ధాశబ్దేపిశోలుగిత్యనువర్త
మానే॥—॥కగటడతదపఁకఁపశోరుపర్యద్రే॥౧।౪।౭౭॥సంయుక్తసం
బన్ధినాముపరిస్థితానాంద్రశబ్దరహితానాంకాదీనాంజిహ్వామూలీయో
పధ్మానీయయోశ్శ్షసానాంచలుక్స్యాదిత్యుపరిస్థితగలోపే॥దిత్వాద్వి

త్వలిత్యతో ఽస్వరత్వలిత్యధికృత్య॥— శేషాదేశస్యాహో ౽చో ఖోః॥౧।౪।౬౭॥ సంయుక్తయోరేకతరస్య లోపే యోవశిష్యతే స శేషః ।తస్య సంయుక్తాదేశస్య చ అప్రాః । హకారరేఫవర్జితస్య అచః స్వరాత్పరస్య అ ఖోరనాదౌ వర్తమానస్య ద్విత్వం భవతి ॥ ఇతి ధస్య ద్విత్వే ముద్ధా ఇ తిస్థితే జస్సెశ్శాశి శేఇత్యనేన శే సతి ఉభయత్రాప్యనుక్తమన్యన్యాయాను నశాస్త్రాన్తరసిద్ధలక్ష్యేత్వధికృత ఇతి సూత్రేణ శలోపే ఇకారైకార యోరవస్థానే గుణవృద్ధిలక్షణసన్ధౌ ప్రాప్తే అపద ఇతి ప్రతిషేధాన్న భ వతి । అత్ర శిజశ్శేఇత్యస్యచ ప్రత్యయత్వాభావేపి ప్రత్యయాదేశ త్వాత్తదాదేశన్యాయేన ప్రత్యయత్వమ్ । తథా చ యుక్తశ్శలోపః। రామమహలం వందే ఇత్యాదిషు రామమ్ అమలం వందే - ఇతి స్థితే లో పఇత్యధికృత్య॥—॥అంత్యహలో ౽శ్రమదీ॥౧।౧।౨౫॥ శబ్దానామంత్యహ లో లోపస్స్యాచ్ఛ్రీ రిత్యవ్యయ మవిద్యుపసర్గం చ వర్జయిత్వా॥ఇతి మలోపే ప్రాప్తే యత్తత్సమ్యగ్వివక్షప్రధకో మలిత్యతో మలిత్యధికృ త్య॥—॥మోవిచా॥౧।౧।౩౯॥ శబ్దానామంత్యమకారస్యాచి పరే మో వాస్యాత్ । రామమమలమ్॥ అత్వాభావే బిందు రిత్యనేన సామాన్యప్రా ప్తౌ బిందురేవ - తథా చ రామం అమలమ్ । ఏవమచి పరే మస్యాదేశో సర్వత్ర సంధారణీయః ॥ బహులాధికారాత్క్వచిదేకపదేపి సంధి భజనతి - కరిష్యతి కాహి । కాహి ఇ॥ద్వితీయః । బీబ బిఇబ్॥కాహీత్య త్ర లట స్మేత్తావిజేజతి సూత్రే లట్ప్రహణస్య లకారసామాన్యాహచక త్వాస్సృట్లోపేజాదేశే సతి భవిష్యతి హిరాదిరితిసూత్రే ణాల్భదాదే శస్య ఇచః ప్రాక్ హిఇత్యస్య ప్రయోగే అభూతభవిష్యతి చ కృఇ ఇ త్యనేన కృఇః - ఋకారస్య ఆత్వే సతి కాహిఇ - ఇతి స్థితే సవర్ణ సంధౌ కృతే కాహీ । సంధ్యభావే కాహిఇ ఇతి సిద్ధమ్ - ద్వితీయ శబ్దే కగేతి సూత్రేణోపరిస్థితదలోపే వబయోరభేద ఇతి న్యాయేన వ కారస్య బత్వే బితీయ ఇతి స్థితే వాపానీయగ ఇతిసూత్రేణ పానీయాది

గణపరితస్య ద్వితీయ శబ్దస్య సంబంధిన ఈకారస్య ఇత్యేవసతి ప్రా
యోలుగితి తలోపే బిఇఅఇతి స్థితే సవర్ణసంధౌకృతే బీటసంధ్య
భావేబిఇట - ఇతిరూపంసిద్ధం నన్వత్ర వబయో రభేదన్యాయ
స్త్వసంగతఏవ । సకింవ్యాకరణాంతరసిద్ధత్వాద్వా అత్రశాస్త్ర
విధానాద్వా । నాద్యః । వ్యాకరణాంతరే తదభేదవిధానాభా
వాత్ । నద్వితీయః । తద్గమకాభావాత్ । తస్మాదసంగతమేవతదితిచే
దత్రోచ్యతే । ఆద్యపక్షదూషణమస్త్విష్టమేవ । ద్వితీయంతు నసహామ
హే । అభేదగమకస్య విద్యమానత్వాత్ । తథాహి నీవీస్వప్నేవేత్యే
నేనసూత్రేణవస్య మత్వంవిధీయతే, అత్ర చ స్థాన్యాదేశాభ్యాం
భవితవ్యమ్ ॥ నచాత్రసూత్రేతౌదృశ్యేతే- తథాచానువృత్త్యాభవిత
వ్యమ్ । అనువృత్తిస్తుబోమశ్చ బగఇత్యవ్యవహిత పూర్వసూత్రాదేవ
వక్తవ్యా॥తత్ప్రాక్తనసూత్రాణామనుపయోగాత్ ।తథాచసతిబస్య
స్థానిత్వంమస్యాదేశత్వంచ ప్రతీయతే - ఏతచ్చనీవీస్వప్నేవేత్యత్రవ
బయోరభేదమంతరానఘటతే - ఏవంచ సతిజ్ఞాపకాదిష్టసిద్ధిః । తస్మా
ల్లబ్ధమిత్యాదిప్రయోగేషు రవలామధశ్చేతిసూత్రేణఉపరిస్థితబలోపః ॥
బీటుఇత్యాదౌ వకారస్థానేబకారోచ్చారణంచ సిద్ధ్యతి । అథయదిజ్ఞాప
కాద్వబయోరభేదస్స్యాత్తర్హిబోవఇతి సూత్రేణబస్యవత్వవిధాన
మనర్థకమేవస్యాదితిచేన్నైవమ్ । వత్వవిధానస్యనియమార్థత్వా
దిత్యలం సూత్రకలహచర్చయా । ననుసంధావిదముదాహరణీభవితు
మేవనార్హతి । స్వరూపస్యైవదుర్ఘటత్వాత్ తథాహి। కగేతిసూ
త్రేణోపరిస్థితదలోపేఖలురూపసిద్ధిః - నాత్రదలోపఃకతుంశక్య
తే । తతః పూర్వమేవ రవబామితిసూత్రేణవలోపప్రసక్తేః। తర్హ్యు
భయలోపో భవత్వితిచేత్ ॥ అహోవిస్మరణ శీలతా దేవానాం ప్రియ
స్య ॥ యదుదాహరణస్వరూపభావమపినజానాతి। నన్వత్రపురస్థా
ర్థికత్వాద్గకారస్య వకారస్యతత్సాపేక్షత్వాచ్చ దకారస్యైవలోపో

భవతు ॥ సత్యంపురస్ఫూర్తికత్వం సత్యంచ తత్సాపేక్షత్వం స్వప్రతీతౌపకారస్య॥తథాప్యనుక్తమన్యవ్యాయేన శాస్త్రాన్తరసిద్ధేన విప్రతిషేధేపరంకార్యమితి న్యాయేన రవలామితిసూత్రస్యైవపరత్వాత్స్వలోపపవయుక్తఇతి నెదముదాహరణం విద్వత్కవీనాం కణ్ఠరసాయనీభవితుమర్హతి ॥ అత్రోచ్యతే ।బహులమితి బహులగ్రహణానువృత్త్యాన్యదేవకార్యం సర్వాపవాదేన భవతీతివిప్రతిషేధన్యాయముపోద్యదలోప ఏవభవతి । యద్వాద్వితీయమాల్యాదిషు కగేతి సూత్రస్య రవలామితిసూత్రస్య మనయామితి సూత్రస్యచప్రసక్తౌ సత్యాంయథాదర్శనం లోపఇతి త్రివిక్రమదేవస్యోక్తేరపీదముదాహరణమర్హతీతిసర్వంభద్రమ్॥—॥ నయణ్॥౧।౧।౭॥ సంధిరిత్యనువర్తతే । ఇకోయణచీతిసంస్కృతోక్తస్సంధిఃప్రాకృతేనభవతి ।ఇవణ్ణాదెర్యత్వాదిర్నభవతీత్యర్థః । యణితియవరలానాం. పరిగ్రహేపి ప్రాకృతేయువర్ణయోః ప్రయోగాభావాద్య త్వవత్వయోరేవాయంనిషేధః : పహావల్లీఅరుణో । వహూఅవఊఢో । ప్రభావల్యరుణః । వధ్వుపగూఢః । అత్ర ప్రభావల్లీఅరుణః వధూఅవగూఢఇతిస్థితే. ప్రభాశబ్దేవధూశబ్దేచ । నికషస్ఫటికచికురేహఇత్యతోహఇత్యధికృత్య—।ఖఘథధభామ్॥౧।౩।౭॥ అసంయుక్తానామనాదౌవర్తమానానామచళవరేఫాంతాదీనాంహస్స్యాత్ ఇతిభకారధకారయోర్హకారః। ప్రాయోలుగితిగూఢే గకారలోపః।వలోపస్తుప్రాయోగ్రహణాన్నభవతీతిరూపసిద్ధిః॥—॥పఙః౧।౧।౭౦॥ నెత్యనువర్తతేసంధిరితిచ।ఏదౌతౌస్సంస్కృతోక్తస్సంధిఃప్రాకృతేనభవతి । లచ్ఛీఏఆణందో । రుక్ఖాదోఆఅఓ. । దెవోఅహిణందణో । లచ్ఛ్యాఆనందః ।వృక్షాదాగతః। దెవోఽభినందనః (౧) అహోఅచ్ఛరిఅం. ఇత్యాదయస్సంస్కృతవదెవ

(౧)అహో ఈశా ఇత్యాదావివఓదంతనిపాతస్యఓదితిసూత్రేణప్రగృహ్యసంజ్ఞాయాంప్లుతప్రగృహ్యాఅచినిత్యమితిప్రకృతిభావవిధానాదితిభావః।

సిద్ధాః ॥ ॥శేషేచ్యచః॥౧।౧।౨౨॥యుక్తస్యలోపే యోవశిష్యతే స శే
షః తస్మిన్నచి అచస్సంధిర్న భవతి।ఘణాముణిప్పఈవా । జోణ్హాఊరిఅకోసా
ఘణామణిప్రదీపాః ॥ జ్యోత్స్నాపూరితకోశాః । ఆద్యోదాహరణే ప్రా
యోలుగితి దకారలోపే పావఇతి పస్యావశిష్టే రవలామితి రేఫలోపే శేష
స్య పస్య ద్విత్వే చ పకారస్థాకారస్య దలోపే శిష్టేకారస్య చ సంధిర్న భ
వతి । ద్వితీయోదాహరణేపి వకారతకారయోర్లోపే । త్సస్య ఛః ॥ శ్న
ష్ణస్నత్స్న ఏ హ్నహ్ణక్ష్ణాం ణ్హః ఇతి జ్ఞాదేశే ణ్హాస్థాకారస్య వలోపే శిష్టే
నఊకారేణ సహ గుణలక్షణ సంధిర్న భవతి। బహులాధికారాత్క్వచి
ద్వికల్పః । కుంభకారః । అత్ర కలోపే శిష్టేన సంధిపక్షే । కుంభా
రో । సంధ్యభావే। కుంభఆరో । సుపురుషః । సూరిసో । సుఉరిసో ।
అత్ర పలోపే । త్వదుతఉపరి గురుక ఇత్యతః ఉత ఇత్యనువర్తమానే ॥
రో భ్రుకుటీపురుషయోరిత్ ॥౧।౨।౬౦॥ అనయో రేఫసంబంధిన ఉకారస్య
ఇత్స్యాత్ । ఇతి పురుషశబ్దే రేఫోకారస్యేకారః।క్వచిచ్ఛిష్టేన నిత్యం
సంధిరేవ। శాతవాహనః । సాలాహణో । చక్రవాకః । చక్కాఓ
అత్ర ప్రాయోలుగితి వలోపే శిష్టేన సహాలకారస్థాకారస్య సవర్ణదీర్ఘ
లక్షణసంధిరేవ । అత్ర సంస్కృతశాతవాహనశబ్దః ప్రకృతిభూతః । త
త్ర దోహదప్రదీప శాతవాహనాతప్యామితితవగస్యాలత్వమ్ । అథవా
శాలావాహనశబ్దస్య సంస్కృతస్య ప్రకృతిత్వమ్। తత్ర జ్యాపోస్సం
జ్ఞాచ్ఛందసోర్బహుళమితి శాలాశబ్దస్థాపో హ్రస్వః। సంజ్ఞారూపత్వా
త్ । యద్వా సాలవాహనశబ్దస్య వా ప్రకృతిత్వమ్ । సర్వథాలౌకికప్ర
సిద్ధస్య శాలివాహనశబ్దస్య తు ప్రకృతిత్వం న యోయుజీతి । ద్వితీయోదా
హరణేపి రవలామథశ్చేతి రేఫలోపే శేషస్య ద్విత్వే కకారస్థాకారస్య వ
లోపే శిష్టేన ఆకారేణ సహ సంధిరేవ।సాలవాహణో చక్కవాఓ ఇత్యే
తౌ తు ప్రాయోగ్రహణాద్వకారస్య లోపాభావే భవతః॥ లోపే తు సం
ధిరేవ॥—॥తిఙః॥౧।౧।౨౩॥ నేత్యనువర్తతే అచ ఇత్యపీతి చ సన్ధిర్గణితి చ॥తిఙ

స్సంబంధినోఽచోఽచిపరే సంధిర్న స్యాత్ । భవతిహ।హోఇఇహ।పిబోదకం
పిజ్జఉఅఅం । అత్ర హోహువహువా భువే స్త్రీ త్యనేన భవతే ర్హాఽతో
హోఽ ఇత్యాదేశే లట స్తిప్తావిజేజిత్యనేన లట స్తిప ఇజాదేశే చ హోఇ
ఇహ ఇతిస్థితే ఇకారయోస్సంధిర్న। పిజ్జఉఅఅం ఇత్యత్రాపి పట్టఘో
ట్టఘల్లపిజ్జాః పిబతేరిత్యనేన సూత్రేణ పిబతేః పిజ్జాదేశే ఉదకశబ్దే చ దక
యోర్లోపే అకారోకారయోస్సంధిర్న భవతి । త్రిగవాఈశ ఇతిస్థితే రవ
లామితి రేఫలోపే ప్రాయోలుగితి దలోపే చ ఉభయత్ర శోస్సలితి శకార
యోస్సత్వే సతి తిఅస ఈస ఇతిస్థితే అనుక్తమన్యన్యాయానాద్గుణఇతిగుణే
ప్రాప్తే।బహులమిత్యధికృత్య శేషే చ్యచఇతి చ ॥—॥లోపః॥౧।౧।౨౮॥అ
చోఽచిపరే బహులం లోపస్స్యాత్ । ఇత్యాస్యసకారస్థాకారలోపే॥ తిఅ
సీసో ॥ ఏవం నిశ్వాసఉచ్ఛ్వాస ఇతిస్థితే నిశ్వాసశబ్దే రవలామితి వలో
పే। శోల్క్షప్తయవరశాదిః॥౧।౨।౮॥ యవరశషసానాంలోపే యో
వశిష్టాశ్శషసాస్తేషామాదేరచో దీర్ఘోఽభవతీతి దీర్ఘే ణీసాసఇతిస్థితే
శేషత్వాత్సకారస్య ద్విత్వే ప్రాప్తే॥—॥ దీర్ఘాన్న॥౧।౪।౮౭॥ దీర్ఘాత్పర
స్య శేషస్యాదేశస్య చ ద్విత్వం న స్యాత్ । ఇతి ద్విత్వప్రతిషేధః। ఉచ్ఛ్వా
సశబ్దేపి ॥—॥దోదోను త్సహోత్సన్నఊచ్ఛసి॥౧।౨।౬౨॥ ఉదిత్యుపసర్గ
స్య ఉకారస్య శసిశకారసకారయోః పరయోః దాదకారేణ సహ ఊత్వం
స్యాదుత్సహోత్సన్నశబ్దౌ వర్జయిత్వా । ఇత్యుదఊకారేణ ఊసాసఊ
సాస ఇతిస్థితే పూర్వవద్గుణే ప్రాప్తే లోపఇత్యనేన పూర్వపదాంత్యసకార
స్థాకారస్య లోపే॥—॥ద్వివచనస్య బహువచనమ్॥౨।౩।౩౪॥అస్మిన్ శా
స్త్రే సుబంతే తిఙంతే చ ద్వివచనస్య బహువచనం భవతీతి బహువచనే॥
జ్జస్శసోరితి జసో లోపే ణీసాసూసాసా ఇతి సిద్ధమ్ । ఏవం సర్వత్ర సా
వధానేన సంధితదపవాదౌ విజ్ఞాయ కవిభిః ప్రయోగాస్సంచారణీయాః॥

॥ఇతి సంధిప్రకరణమ్॥

అమలస్ఫటికాంగాయ చంద్రమఃఖండధారిణే । వటాధఃస్థితిగ
ష్ఠాయ దక్షిణామూర్తయే నమః ॥—॥ అథాదంతాః ॥—॥ అనుక్తమన్య
న్యాయేన ప్రాతిపదికసంజ్ఞా । స్వాద్యుత్పత్తిశ్చ ॥ రామసు ఇతి స్థితే । అతో
డో విసర్గ ఇత్యధికృత్య ॥—॥ సోః ॥ ౨।౨।౧౩ ॥ అతః పరస్య సోస్స్థా
నే డో స్యాత్ । అనుక్తమన్యన్యాయేన డలోపటిలోపౌ । రామో ।
ద్వివచనప్రయోగో నేత్యుక్తమేవ । బహుష్వర్థేష్వనేక రామశబ్ద
ప్రయోగే ప్రాప్తే శాస్త్రాంతర ఇవైకశేషః । తస్మాజ్జసి ॥—॥ శ్లుగ్జశ్శ
సోః ॥ ౨।౨।౩ ॥ నామ్నః పరయోర్జశ్శసోః శ్లుక్ స్యాత్ ॥—॥ శితిదీ
ర్ఘః ॥ ౧।౧।౧౫ ॥ శితి పరతః పూర్వస్యాచో దీర్ఘః స్యాత్ । రా
మా । సంబోధనే రామసు ఇతి స్థితే । అనుక్తమన్యన్యాయేనైకవచ
నస్య సంబుద్ధిత్వం ॥—॥ డోశ్లుకౌ తు సంబుద్ధేః ॥ ౨।౨।౪౨ ॥ సౌరితి ప్రా
ప్తే యో డో యశ్చ శ్లుగపి సౌరితి శ్లుక్ తౌ డోశ్లుకౌ సంబుద్ధేరామంత్ర
ణార్థస్య సోస్తు భవతః ॥—॥ దే సంముఖీకరణే ॥ ౨।౧।౫౮ ॥ అత్ర సం
బుద్ధివ్యంజకస్య హే ఇత్యస్య స్థానే దే ఇతి ప్రయోజ్యః । టిలోపః । దే
రామో । డో ఇత్యస్యాభావపక్షే ॥—॥ సోర్లుక్ ॥ ౨।౨।౯ ॥ నామ్నః
పరస్య సోర్లుక్ స్యాదితి సులోపః । దే రామ । నాత్ర పక్షే సోః శ్లుక్
ఇమదంతత్వాభావాత్తదంతవిషయత్వాత్తస్య । ఏవం చ సతి డో ఇత్యస్యా
భావపక్షే సోః శ్లుకమంగీకృత్య శితిదీర్ఘ ఇతి దీర్ఘే ప్రాప్తే బహులాధి
కారాన్నేతి షడ్భాషారూపమాలికాకారేణ దుర్గణాచార్యేణోక్తం
చింత్యం । బహువచనం పూర్వవత్ । దే రామా । రామ అమితి స్థితే వీ
ప్సార్థాత్తదచి సుపామ స్త్విత్యతః సుపామ ఇత్యధికృత్య ॥—॥ అమః ॥
౨।౨।౨ ॥ నామ్నః పరస్య సుప్సంబంధినోఽమః స్థానే మః స్యాత్ । రా
మమ్ । అత్ర అంత్యహలోఽశ్రదుది ఇతి మలోపే ప్రాప్తే । మోబి వేత్యతో
మ ఇత్యధికృత్య ॥—॥ బిందుల్ ॥ ౧ । ౧।౪౦ ॥ శబ్దానామంత్యమకార
స్య నిత్యం బిందుః స్యాత్ ॥ లోపాపవాదః । రామం ॥ రామశసి

తిష్ఠతే । అతోడౌవిసర్గః ఇత్యతో ఉతఇత్యధికృత్య । దిర్వాభ్యాసీత్యతో వేతిచ ॥—॥శస్యేత్ ॥౨।౨।౭౦॥ అతశ్శసిపరే ఎద్వాస్యాత్ । రామే పక్షేరామా (౧) ఉభయత్రాపి శసస్లుక్ । రామటాఇతిస్థితే॥—॥ టాఙెణత్ ॥౨।౨।౧౮॥ అతఇత్యనువర్తతే । అతఃపరస్యటావచనస్య ఙిత్ ఎణఇత్యాదేశస్స్యాల్ లిత్త్వాన్నిత్యం । టిలోపః । రామెణఇ తిస్థితే । బిందులిత్యధికృత్య ॥—॥క్త్వాస్సుపొస్తుసుణాత్ ॥ ౧।౧।౪౩ ॥ క్త్వాప్రత్యయస్యసువశ్చసంబన్ధినస్సకారాణ్ణకారాచ్చ పరోబిందుర్వా స్యాదితిణాత్పరోబిందుః । రామేణం । రామెణ ॥రామభిసితిష్ఠితే॥—॥ హింహిఞ్హిభిసః ॥౨।౨।౫ ॥ నామ్నఃపరస్యభిసఎతే త్రయఆదేశా స్స్యుః । శస్యేదిత్యతఏదిత్యనువర్తమానే అతఇతిచ ॥—॥భిస్భ్యస్సు పి ॥౨।౨।౨౧॥ ఎతేషుపరేష్వతఎత్వంస్యాత్ । పృథక్త్వాన్నిత్యం ।రామేహిం । రామేహి। రామెహి॥ చతుర్థ్యాస్తుషష్ఠ్యేవ ॥తాదర్థ్య చతుర్థ్యాంతువిశేషఉచ్యతే। రామఙేఇతిస్థితే । ఙేసోఙమిత్యధికృత్య॥—॥తాదర్థ్యేఙేస్తు ॥౨॥౩।౩౬॥ తాదర్థ్యేవిహితస్యఙేఃచతుర్థ్యేకవచనస్య స్థానేఙమ్షష్ఠీతువికల్పేన భవతి । తథాచ రామాయరామస్సవాపొప్ఫాణి। రామార్థంపుష్పాణీత్యర్థః।ఎవంసర్వత్ర తాదర్థ్యేచతుర్థ్యేకవచనస్య వికల్పేనప్రయోగఃప్రాకృతేఊహ్యః । ఙసిచమ్యేకవచనే ॥ —॥ హింతోత్తోదోదుఙసిస్॥౨।౨।౬॥అత్రఙసిసితి సుబ్వ్యత్యయేనషష్ఠ్యర్థేప్రథమా ।తథాచనామ్నఃపరస్యఙసిసఃపంచమ్యాస్థానేహింతో - త్తో - దో - దు। ఇతి చత్వారఆదేశాస్స్యుః । ఙసిస్ ఇత్యనేన ఎకవచనబహువచనయోగ్రహణం। తేనోభయత్రాప్యేతే ఆదేశాః । తథాచ।రామహింతో । రామత్తో। రామదో।రామదు। ఇతిస్థితే॥—॥దిదోత్తోదుఙసౌ ॥౨।౨।౮ ॥ పంచమ్యాదేశేషు దోత్తోదు ఇత్యేతేషుఙసౌపంచమ్యేకవచనేచ పరతఃపూర్వాచోదీర్ఘః

(౧) ఉభయత్ర । ఏత్వేతదభావేచేత్యర్థః।

స్స్యాత్ । రామాహింతో। అత్రైకవచనత్వాద్దీర్ఘః । ఏవమేకవచనాదేశేషు నిత్యమేవదీర్ఘః । బహువచనాదేశేషు దో - త్తో - దుష్వపి । అన్యత్రవికల్పః । రామత్తో । అత్రసంయోగ ఇతికృతదీర్ఘస్యాపిహ్రస్వః । నన్వత్రయదిహ్రస్వః । తర్హి దీర్ఘవిధౌ త్తో ఇత్యస్య గ్రహణంకిమర్థం । భిస్భ్యస్సుపీతిభ్యసాదేశేష్వేనైత్వబాధనార్థం । దోదుగ్రహణమప్యేతత్వాపవాదాయైవ। తేనత్తో ఇత్యత్రహ్రస్వఏవ।దోదుఇత్యత్ర దీర్ఘఏవ । ప్రయోలుగిత్యాదినా దకారయోర్లోపః । రామాఓ । రామాఉ । నన్వత్రదలోపః కర్తుంనశక్యః । దోదుఇతి ప్రతిపదోక్తత్వాదితిచేన్న । దోద్వంతయోః ప్రయోగాదర్శనాత్ । తర్హి దకారోచ్చారణం కిమర్థం । భాషాంతరార్థమ్ । తేన శౌరసేనీమాగధ్యోరాతిదేశికౌకారోకారౌ న స్తః । కింతుదోదూ ఏవ॥ పైశాచ్యాంగిరీతో ఇత్యాదౌ తత్తదోరితిదకారస్య తకారార్థంచేతియుక్తం దకారోచ్చారణం ॥—॥జస్శసోర్లుక్ ॥ ౨ । ౨ । ౧౫ ॥అతఇత్యనువర్తతే । అతఃపరస్య జస్శసోః లుక్స్యాత్ । శిత్వాత్పూర్వస్యదీర్ఘః । రామా ॥—॥జసిసోర్హి ॥౨।౨।౧౬॥ అతఇత్యనువర్తతే। అత్రాపి జసిసఇత్యనైకవచన బహువచనయోః పరిగ్రహః । అతఃపరస్యజసిసః పంచమ్యాః హి ఇత్యాదేశస్స్యాత్ । రామాహి। అత్రాప్యేకవచనాదేశత్వాద్దిర్దోత్తోదుజసావితి దీర్ఘః ॥భ్యసిహింతో ఇత్యాద్యాదేశాః హి ఇత్యాదేశోపి॥—॥ సుంతో భ్యసః॥౨।౨।౭॥ నామ్నః పరస్య భ్యసః సుంతో ఇతిభవతి । అతో డో విసర్గ ఇత్యతో ఽతఇత్యధికృత్య॥—॥ దిర్వాభ్యసి ॥౨।౨।౧౮॥ అతఇతిపంచమ్యంతస్యషష్ఠ్యంతవిపరిణామః। అతోభ్యసాదేశే పరేదీర్ఘోవాస్యాత్ । పక్షేభిస్భ్యస్సుపీత్యేత్వం। రామాహింతో । రామేహింతో । రామాసుంతో । రామేసుంతో । రామాహి । రామేహి । త్తోదోదుష్వదీర్ఘఏవ । అత్రాపి సంయోగఇతికృతదీర్ఘస్యాపిహ్రస్వః । రామత్తో । రామాఓ । రామాఉ । రామజస్

ఇతిస్థితే॥—॥జసోస్త్రియాంసర్ ॥ ౨।౨।౧౦ । నామ్నః పరస్యజసస్స రిత్యయమాదేశస్స్యాన్నతుస్త్రియామ్ । రిత్త్వాద్ద్విత్వమ్ । రామస్స ! అస్త్రియామితికిమ్ । మహిళావ । బుద్ధీఏ । ధేణూవ । రామ ఆమ్ ఇతిస్థితే ॥—॥ణశామః ॥౨।౨।౪॥ నామ్నః పరస్యామోణశిత్యాదేశస్స్యాత్ । శిత్త్వాద్దీర్ఘః ॥ క్త్వాసుపోస్తుసుణాదితివాబిందుః । రామాణమ్ । రామాణ । నాత్రానుక్తమన్యన్యాయేనచుటూఞితిణలోపః। బహుళాధికారాత్ । రామఙితిస్థితే । వైతత్తదఇత్యతో వేత్యనువర్తమానే అతఇతిచ ॥—॥ఙే డే॥౨।౨।౧౬॥ అదంతాత్పరస్య ఙేస్సప్త మ్యేకవచనస్యడిదేత్వం వాస్స్యాత్ డిత్త్వాట్టిలోపః । రామే । పక్షే ॥—॥ఙేర్మిర్ ॥౨।౨।౧౧॥ఙేర్మిరిత్యాదేశస్స్యాత్ ।రిత్త్వాద్ద్విత్వమ్।రామమ్మి । రామసుప్ ఇతి స్థితే। భిస్భ్యస్సుపీత్యేత్వం క్త్వాసుపోరితివాబిందుః । రామేసుం । రామేసు । ఏవం శివాదయోప్యదంతాః అనుక్తవిశేషాదేశాఉహ్యాః ॥ సర్వనామశబ్దానామకారాంతానాంరూపభేదోస్తి । అత్రాపి సర్వనామ్నా మభిధేయవల్లింగతా । సర్వసు ఇతిస్థితే । రవలామితి రేఫలోపె శేషాదేశస్యేతి ద్విత్వే చఏకవచనం రామవత్ । జసి ॥—॥సర్వాదేర్జసొఽతోడె ।౨।౨।౬౨॥ సర్వాదేరదంతాత్పరస్యజసఏత్వండిద్భవతి। టిలోపః । సవ్వే । ద్వితీయైకవచనమారభ్య షష్ఠీబహువచనపర్యంతం రామవత్ । ఆమి । అనిదమేతదస్త్రీత్యతః తుఇత్యనువర్తమానే సర్వాదేరితిచ॥—॥ ఆమాండేసిం॥ ౨।౨।౬౫॥ సర్వాదేరతః పరస్యామః డిదేసిమిత్యాదేశో వాస్స్యాత్ । టిలోపః । సవ్వేసిం । పక్షేణశ్ బిందుశ్చవా । సవ్వాణం । సవ్వాణ । (౧) అత్రఆమామితి బహువచనం లింగత్రయేప్యేసిమాదేశార్థం ।

(౧)ననువ్వవ్యుక్తసర్వనామ్నఃపరస్యామః డేసిమాదేశవిధానాత్ స్త్రియాం టాప్యదంతత్వాసంభవాల్లింగత్రయేపీత్యుక్తిఃకథమితిచేన్న। బహువచననిర్దేశేనాత్రానువృత్తాతఇత్యత్రతపకరణస్యావివక్షితత్వమిత్యాశయాత్

జౌ(౧) —— జేత్థ స్సింమ్మి ॥౨।౨।౬౩॥ సర్వాదేరిత్యనువర్తతే అత ఇతి చ
సర్వాదేరదంతాత్పరస్య జేస్థానె త్థ స్సిం - మ్మి - ఇతి త్రయ ఆదేశా
స్స్యుః । సవ్వత్థ ॥ సవ్వస్సిం । సవ్వమ్మి । అత ఇతి కిం । అముమ్మి ॥——॥
అనిదమేతదస్తు కిం యత్తదస్త్రియామపి హిమ్ ॥౨।౨।౬౪॥ సర్వాదే
రిత్యనువర్తతే జేత్థస్సింమ్మిత్యతో జేరితి అత ఇతి చ । ఇదమేతద్వర్జి
తాదదంతాత్సర్వాదేః పరస్య జేర్హిమిత్యాదేశో వా స్యాత్ కింయ
త్తద్భ్యః స్త్రియామపి । సవ్వహిం । పక్షే పూర్వోక్తాదేశాః । శేషం
రామవత్ । ఏవం విశ్వాదీనాం రూపం నేయం ॥ విశేషాస్తు కథ్యంతే ।
విశ్వశబ్దే లపరామితి వలోపే శోర్లుప్తయవరశో దీర్ఘ ఇతి దీర్ఘే శోస్సలితి
శస్య సత్వే చ వీసా । నాత్ర శేషత్వేపి సస్య ద్విత్వం । దీర్ఘాన్నేతి ప్ర
తిషేధాత్ । శేషం సర్వవత్ । ఉభశబ్దస్య ద్వివచనవాచిత్వేపి ప్రాకృ
తే ద్వివచనస్య బహువచనమితి సర్వత్ర బహువచనమేవ । ఉభ జసితి
స్థితే ॥ ఖఘథధభామితి భస్య హత్వే ॥ ఉహే । శేషం సర్వవత్ । ఉ
భయశబ్దస్య । ఉభయ ఇతి స్థితే ॥——॥ ఉభయాధసోరవహహేట్ఠౌ ॥౧।౩
౯౮ ॥ ఉభయ అధస్ ఇత్యేతయోర్యథాసంఖ్యం అవహ హేట్ఠ ఇత్యే
తావాదేశౌ స్తః । ఇత్యుభయశబ్దస్య అవహాదేశే సర్వవద్రూపం । ఆదే
శాభావే భస్య హత్వే ఉహఅం । ఉవహమిత్యపి కేచిత్ । పక్షద్వయేపి స
ర్వవత్ । పూర్వశబ్దస్య ॥ మలినధృతిపూర్వవైడూర్యాణాం మఇ
లదిహిపురిమవెరులిఆః ॥౧।౩।౯౯॥ మలినాదీనాం మఇలాదయ ఆదే
శాః స్యుః । ఇతి పూర్వశబ్దస్య పురిమాదేశే ॥ పురిమో - పురిమే ఇత్యా
ది । ఆదేశాభావపక్షే రేఫలోపే శేషస్య ద్విత్వే ॥——॥ సంయోగే ౧।౨।౪౦॥

॥ (౧) న చ జేర్మిరిత్యనేనైవ సవ్వమ్మి ఇత్యాదేస్సిద్ధత్వాదత్ర మ్మి ఇత్యాదే
శవిధానం వ్యర్థమితి వాచ్యం । జేత్థస్సిమితి న్యాసే అదన్తసర్వనామ
మాత్రవిషయకత్వేన విశేషవిహితత్వాద్బాహ్యాయ అదన్తసామాన్యవిష
యకమిరాదేశస్య బాధప్రసక్తేన సవ్వమ్మి ఇత్యాదేరసిద్ధిప్రసక్తాత్ ।

సంయోగే పరేపూర్వస్య హ్రస్వోభవతి । ఇతిహ్రస్వే । పువ్వో ।
పువ్వే ఇత్యాది సర్వవదాత్రమవచ్చ । హ్రస్వకృతేస్తా విత్యుత్యతఓత్వం
బహుళాధికారాత్సర్వత్రనభవతి । అథవాఓత్వస్య అనాదేశవిషయ
త్వాద్వా పరిహారః । ఏకశబ్దస్య!— ॥దైవగేఽఖా ॥ ౧ । ౪ । ౯౨ ॥
రితొద్విత్వలిత్యతొద్విత్వలిత్యనువర్తతే । దైవాదిష్వనాదౌ వర్తమా
నస్య వ్యంజనస్యద్విత్వం వాస్యాత్ । ఇతి దైవాదిపాఠాద్ద్విత్వే । ఎ
క్కో । ద్విత్వాభావే॥—॥వైకాదౌగః॥౧।౩।౧౪॥ ఖొపుష్పకుబ్జకర్పరకి
లెకొరిత్యతఃకొరిత్యనువర్తతే । ఎకాదౌకొఃకవర్గస్య గకారోవాభ
వతి । ఏగో ॥ స్వార్థెతుకశ్చేత్యతః స్వార్థఇతి ఉపరెస్సంవ్యానే
ల్లసిఇత్యతొల్లఇత్యపృష్యనిత్యస్య ॥—॥ నవైకాద్యాః ॥ ౨।౧।౨౧॥ నవ ఎ
క ఆభ్యాంపరః - స్వార్థెద్విరుక్తోలోవాస్యాత్ । ఇతి స్వార్థేల్లేసతి ।
ఏకల్లోఇత్యవ్యాప్తి । శేషంసర్వవత్ । నను ఎక్కో ఎకల్లోఇత్యత్ర
సంయోగఇత్యేకారస్య హ్రస్వః కిం నస్యాత్ । కిం తతః । తదాఅ
నుక్తన్యాయేన ఎచ ఇఙ్హ్రస్వాదేశ ఇతీకారస్స్యాత్ । తతశ్చ ఇక్కో
ఇకల్లోఇతి స్యాదితి చేన్మైవమ్ । అత్రశాస్త్రేపదాంతెః క్వచిత్స్వ
రూపేణైవ హ్రస్వఇతి త్రివిక్రమదేవేనోక్తత్వా పత్రస్వరూప
హ్రస్వాంగీకారాత్ ఎక్కో ఏకల్లోఇత్యుపపన్నః ప్రయోగః॥ప్ర
థమశబ్దే ॥ ప్రథమను ఇతి స్థితే హేందక్షిణెస్యేత్యతః అస్యేత్యనువర్త
మానే ఉల్ల ఏనిగవయవిష్వచివఇత్యత ఉలితిచ॥—॥ ప్రథమేస్థాః॥౧।౨
౦॥ ప్రథమశబ్దేపకారథకారయోస్సంబంధినొఽవర్ణస్య యుగప
త్క్రమేణచోత్వం స్యాత్ । లిత్వాన్నిత్యం । ఇత్యవర్ణద్వయస్యో
త్వే । వేతసఇత్యతః తొరిత్యనువర్తమానే ఢఃపృథివ్యాంషథనిశీథఇత్య
తొఢఇతిచ ॥—॥ప్రథమశిథిలమేథిశిథిరనిషధేష్టు ॥౧।౩।౪౮॥ ఏషుతవ
ర్గస్య ఢస్స్యాదితి ఢకారస్యఢత్వేయుగపదకారద్వయస్యోకారద్వ
యవిధానపక్షే । పుఢుమో । క్రమపక్షే॥పుఢమో । పఢుమో । జసి

తుపూర్వవత్ శేషంరామవత్ స్వశబ్దెస్వసుఇతి స్థితే అహారిత్యుచే త్యతః ఉఇత్యనువర్తమానే ॥ — ॥ ఏకాచిశ్వస్వే ॥ ౧ ।౪।౧౦౮॥ ఏకస్వరయోః శ్వస్వఇత్యేతయోః సంయుక్తస్యాంత్యహలః ప్రాగు త్వం స్యాదిత్యుక్తే । సువో । సువే ఇత్యాది।జసిఙ్యోః పూర్వశబ్దవ త్ । అన్యత్రసర్వవత్ । ఏకాజితికిం । స్వజనః। సజణో॥ కతమశబ్దె సప్తప ణే—ఘోరిత్యతః। ఘారిత్యధికృత్య॥—॥మధ్యమకతమెచ॥౧।౭।౧౪ అనయోర్ద్వితీయాచఇత్వంస్యాత్ । ప్రాయోలుగితి తలోపః । క ఇమో ! శేషం సర్వవత్ యేషాంయత్రయత్ర సర్వనామసంజ్ఞాత త్ర తత్రసర్వవత్ । అన్యత్రరామశబ్దవద్రూపనిర్ణయఃకర్తవ్యః॥ ⟹ ఇతి సర్వనామాని ⟸ అథాకారాంతేషు కేషుచిత్సంయు క్తాదేశవత్సువిశేషాఃప్రదర్శ్యంతే॥—॥స్తోః॥౧।౪।౧॥అధికారోయం।ఆ ల్యాయామితియావత్ । యదితఊర్ధ్వమనుక్రమిష్యతేతత్స్తోస్సం యుక్తస్యస్యాదితి వేదితవ్యం।వృక్షశబ్దె । ఖ్యోడకగేఖలిత్యతఃఖలిత్యధి కృత్య ॥—॥వృక్షేరుద్వా ॥౧।౪।౬॥ వృక్షశబ్దెసంయుక్తస్యఖస్యస్యా త్ తత్సన్నియోగేనవృకారస్య రుకారః ।రుక్ఖో ॥ రుక్ఖా । అప్యేవ రూపాంతరం । ఉత్సవబుక్షాత్సుకసామర్థ్యేఛో వేత్యతః ఛఇత్యధి కృత్య॥—॥స్పృహాదౌ ॥ ౧।౪।౨౨॥ స్పృహాదిషుస్తోఃఛో భవతి । ఇతి స్పృహాదిపఠితస్య వృక్షశబ్దస్యఛత్వే॥—॥ఋతోత్ ॥౧।౨।౬౪ ॥ ఆదే ఋకారస్యాత్వం స్యాత్ ఇత్యత్వేవచ్ఛో । వచ్ఛా । శేషంరామవత్ । ఏవం సర్వత్రవిశేషాదేశమాత్రముచ్యతే । అన్యత్సర్వంరామవదూ హ్యం॥—॥వారక్తేగః ॥౧।౪।౨॥రక్తేసంయుక్తస్య గకారో వాస్యాత్॥ శేషాదేశస్యేత్యాదినాద్విత్వమ్। రగ్గో । గత్వాభావే । కగేతి కలో పె శేషస్యద్విత్వేరత్తో॥—॥శుల్కేఙ్గః ॥౧।౪।౩॥ వేత్యనువర్తతే । శు ల్కేసంయుక్తస్య ఙ్గో వాస్యాత్ । సుఙ్గో । పక్షే । సుక్కో ॥—॥ కశ్శక్తముక్తదష్టమృదుత్వరుగ్ణేషు ॥ ౧ । ౪।౪ ॥ ఏషుస్తోః కకారోవా ।

సక్కో। పక్షే। సత్తో। మొక్కో॥ అత్ర స్త్రావిత్యుతఓత్వం। దక్కో పక్షే స్త్యానచతుర్థే చతుర ఇత్యతో ఠ ఇత్యధికృత్య॥—॥ష్టః॥౧॥౪।౧౪॥ ష్టస్య ఠస్స్యాత్॥ ఆదేశత్వాద్ద్విత్వం। దట్ఠో। రుగ్ణశబ్దే॥—॥హరిద్రాదౌ॥౧।౩।౭౮॥ రోడాపర్యాణ ఇత్యతో ర ఇత్యనువర్తతే। లోజఠరవఠరనిష్ఠుర ఇత్యతో ల ఇతి చ। హరిద్రాదౌ రస్య లత్వం స్యాత్। ఇతి హరిద్రాదిపాఠాదేష్ఫస్య లత్వే। లుక్కో। పక్షే మనయామితి నలోపే ద్విత్వే చ లుగ్గో॥—॥క్ష్వేడకగే ఖల్॥౧।౪।౫॥ క్ష్వేడకాదిషు స్తోః ఖస్స్యాత్। లిత్వాన్నిత్యం। ప్రాయో లుగితి కలోపః। ఖేడఓ॥ విషం॥ స్ఫోటకః। ఖోడఓ। స్ఫేటకః। ఖేడఓ। ఉభయత్రాపి టోడ ఇతి టస్య డత్వం॥—॥ష్కస్కోర్నామ్ని॥౧।౪।౬॥ ఖలిత్యనువర్తతే। అనయోర్నామ్ని సంజ్ఞాయాం ఖల్ స్యాత్। లిత్వాద్ద్విత్వం। పొక్ఖరక్ఖో। పుష్కరాక్షః। అత్ర హ్రస్వస్సంయోగే దీర్ఘస్యేత్యతో హ్రస్వ ఇత్యనువర్తతే। త్వాదుత ఉపరిగురుక ఇత్యత ఉత ఇతి చ॥—॥స్తో॥౧।౨।౬౬॥ యుక్తే పరే ఉత ఓత్వం స్యాదితోత్వం। స్కే। స్కంధః। ఖంధో॥—॥క్షః ౧।౪।౮॥ ఖలిత్యనువర్తతే। క్షస్య ఖల్ స్యాత్॥ క్షయః। ఖఓ। విచక్షణః। విఅక్ఖణో॥—॥స్కందతీక్ష్ణశుష్కేతు ఖోః॥౧।౪।౧౦॥ ఖలిత్యనువర్తతే। ఏషు ఖోరాదేస్సంయుక్తస్య ఖో వా స్యాత్। ఖందో। పక్షే కగేతి సలోపే అచః పరత్వాభావాన్న శేషస్య ద్విత్వం। కందో। తీక్ష్ణః। తిక్ఖో। పక్షే తిణ్హో। అత్ర శ్నష్ణేత్యాదినా క్ష్ణస్య ణ్హః। శుష్కః॥ సుక్కో। పక్షే సుక్ఖో॥—॥స్తమ్భే॥౧॥౪।౧౧॥ ఖలిత్యనువర్తతే త్వేతి చ ఖోరితి చ। స్తమ్భే ఖోరాదేస్సంయుక్తస్య ఖకారో వా స్యాత్॥ ఖంభో॥ పక్షే కగేతి సలోపే తమ్భో।—థోఽస్పందే॥౧॥౪।౧౨ ఖోరిత్యనువర్తతే। స్పన్దాభావవృత్తౌ స్తమ్భే ఖోరాదేస్సంయుక్తస్య థకారస్స్యాత్। లిత్వాన్నిత్యం। థమ్భో॥ సాత్త్వికభావః॥—॥స్త్యానచతుర్థే చతురః॥౧।౪।౧౩॥ అనయోశ్చకారాదస్పన్దవృత్తౌ స్తమ్భే చ స్తోష్ఠ

త్వన్తుభవతి । తంభో । సాత్త్వికభావః । పక్షేఉక్తం థత్వం । చఉట్ఠో । ప
క్షే రేఫలోపేద్విత్వే చచఉత్థో । అత్రైవతు మయూరచతుర్థేత్యాది
సూత్రేణాదేరచః పరేణసస్వరవ్యంజనేన సహితస్యస్థానేవాఓత్వే॥
చోట్ఠో । చోత్థో ఇత్యప్యస్తి ॥—॥ సౌరాష్ట్రమహారాష్ట్రయోః ॥
రవలామితి రేఫలోపే ఉభావపిష్టౌ । తథాచష్ట ఇతిఠత్వే ఐచఏజీ॥ సోర
ట్ఠో । మహారాష్ట్రేతు ఠత్వే ॥—॥ హశ్చమహారాష్ట్రే హరో
ర్వ్యత్యయః ॥ ౧ । ౪ । ౧౧ ॥ అత్ర హరోః హకారరేఫయో
ర్వ్యత్యయః స్థితిపరివృత్తిర్భవతి । ఏకస్థానే ఏకో భవతీత్యర్థః॥—॥
హశ్చదీర్ఘస్య హ్రస్వోపిభవతి । మరహట్ఠో ॥—॥ విసంస్థులాస్థ్యధ
నార్థే ॥౧।౪।౧౫॥ ఠఇత్యనువర్తతే । విసంస్థులాస్థిశబ్దయోరధనవా
చిన్యర్థశబ్దేచస్థః ఠస్స్యాత్ । విసంఠులో ॥ అర్థః । అట్ఠో । ప్ర
యోజనం । ధనేతుఅత్థో॥ చఃకృత్తిచత్వరే॥౧।౪।౧౬॥ అనయోర్యు
క్తస్యచస్స్యాత్ । కృత్తిధరః । కిచ్చిహరో । కృపాదిత్వాదృతఇల్రూ
పగఇతీత్వం । చత్వరపరః । చచ్చరపరో ॥—॥ త్యోఽచైత్యే॥౧।౪।౧౭
చఇత్యనువర్తతే । చైత్యవర్జితస్య త్యస్యచస్స్యాత్ । ప్రత్యయః ।
పచ్చఓ । అమాత్యః । అమచ్చో । అత్ర సంయోగఇతి హ్రస్వః । అ
చైత్య ఇతి కిం । చేఇఅం । అత్ర స్యాద్భవ్యేత్యాదినాయాత్ప్రాగిత్వం
ఐచఏత్వంయతలోపశ్చ । అత్రైవదైత్యాదిత్వాదైచః అఇఇత్యాదే
శేచ ఇఇఅం । చఇత్తంఇత్యప్యస్తి ॥—॥ ఉత్సవఋక్షోత్సుకసామర్థ్యే
ఛోవా ॥౧।౪।౧౮॥ ఏషుస్తాశ్ఛత్వంవాస్యాత్ । ఉచ్ఛవో । పక్షేదోదో
నుత్సాహోత్సన్నఊచ్ఛసీత్యూత్వే॥ ఊసవో । ఋక్షః । రిచ్ఛో । పక్షేఋ
ఇతిఋస్య ఋత్వేరిక్ఖో । ఉభయత్రాపి ఋతోదిత్యతఋతఇత్యధికృత్య॥—॥
కేవలస్యరిః॥౧।౪।౨౦।వ్యంజనేనాసంయుక్తస్యఋతోరిరిత్యాదేశస్స్యా
త్ । ఇతిగః । ఉత్సుకః। ఉచ్ఛుఓ । ఊసుఓ। అత్రాపి దోదఇత్యూత్వాకారః।
దృష్టసామర్థ్యః । దిట్ఠసామచ్ఛో । పక్షేదిట్ఠసామత్థో ॥—॥ ఙుణాం

త్సవే ॥౧|౪|౨౧॥ ఛఇత్యనువర్తతే । ఉత్సవవాదినిక్షణశబ్దేస్త్స్యఛస్స్యా
త్ । ఛణో । ఉత్సవేకిం । ఖణో । క్షణఃకాలః ॥—॥క్షుణ్ణస్థగితదక్ష
సదృక్షేషు ॥ స్పృహాదిత్వాత్ స్త్స్యఛత్వే । ఛుణ్ణో । క్షుణ్ణః ॥ ఛ
ఇఓ స్థగితః । అత్రగతయోర్లోపః । దచ్ఛో । దక్షః ॥—॥ కేవ
లస్యరిరిత్యతోరిరిత్యధికృత్యఋతోదిత్యతఋతఇతిచ॥—॥దృశ్యేక్సక్విని ॥
౧|౨|౯౧ ॥ అ - క్స - క్విన్ - ఏతదన్తేదృశిధాతౌఋతోరిరిత్యాదేశ
స్స్యాత్ । ఇతిక్సాంతదృశిధాతౌ ఋకారస్య రిసతి ॥ శోలుక్
త్యయవరశోరిత్యతో దిరిత్యధికృత్య ఆదేరితిచ ॥—॥ తుసమృద్ధ్యాదౌ ॥
౧|౨|౧౦ ॥ సమృద్ధ్యాదిష్వాదేరవర్ణస్యదీర్ఘోవాస్యాత్ । ఇతిసమృ
ద్ధ్యాదిపాఠాద్వాదీర్ఘః॥సారిచ్ఛో । సరిచ్ఛో । సదృక్షః॥—॥ధ్యశ్చ
త్సప్సామనిశ్చలే ॥౧|౪|౨౩॥ నిశ్చలవ్యతిరిక్తానాం ధ్యాదీనాంఛస్స్యా
త్ । భుక్తపథ్యః । భోత్తపచ్ఛో । పశ్చిమః । పచ్ఛిమో । మత్సరః ॥
మచ్ఛరో॥అప్సరః ।అచ్ఛరా। ఇత్యాది॥అనిశ్చలఇతికిం ।ణిచ్చలో। అత్రి
కగాతిశలోపశేషద్విత్వే ॥—॥ ద్యయ్యర్యాంజః ॥౧|౪|౨౪ ॥ ఏషాంజ
స్స్యాత్ । అనవద్యః । అణవజ్జో । ద్యోతః । జోఓ । జయ్యః । జజ్జో
శయ్యః । ఖజ్జో । పర్యాయః । వజ్జాఓఇత్యాది॥—॥ధ్యహ్యోర్ఝల్ ।
౧|౪|౨౮॥అనయోర్ఝత్వంలిత్స్యాత్ ॥ధ్యః। ఉపాధ్యాయః।ఉవజ్ఝా
ఓ । అత్రపోవఇతివత్వం సంయోగఇతి హ్రస్వశ్చ । విన్ధ్యః।విఞ్ఝో
మధ్యమః । మజ్ఝిమో । అత్రమధ్యమకతమేచేత్యతఇః । హ్యః । స
హ్యః । సజ్ఝోఇత్యాది ॥—॥ ర్తస్యాధూర్తాదౌటః ॥౧|౪|౩౦॥ ర్తస్య
టస్స్యాద్ధూర్తాదీన్వర్జయిత్వా । కైవర్తః । కేవట్టో । సంవర్తితః ।
సంవట్టిఓ । అధూర్తాదావితికిం । ధూర్తః । ధుత్తో। ధూర్తాది । ధూ
ర్త । సంవర్తన । వార్తా । ప్రవర్తన । ముహూర్త । మూర్త । ఆవ
ర్తక । సంవర్తక । వార్తిక । వర్తికా । నివర్తన । ఆవర్తన । వి
వర్తన ।ప్రవర్తక । మూర్తి । ఉత్కర్తిత । నివర్తక । కీర్తి । కా

ర్తికేత్యాది । బహుళాధికారాద్వార్తాశబ్దటత్వమపి భవతి ॥—॥ ప్ర
వృత్తసన్దష్టమృత్తి వృత్తేష్టావ ర్తన కదర్థితౌష్టే ॥ ౧।౪।౩౧ ॥ టఇత్యే
నువర్తతే । ఏషుస్తోష్టత్వంస్యాత్ । ప్రవృత్తః । పవట్టో । అత్ర
ఋతోదిత్యత్వం । సందష్టః । సందట్టో । కదర్థితశబ్దే । వేతస ఇతి
తోరిత్యతఃతోరిత్యధికృత్య ॥—॥ కదర్థితేఖోర్వః ॥ ౧।౩।౪౪ ॥ అ
స్మిన్నాదేస్తవర్గస్యవస్యాత్ । ఇతిదస్యవత్వే । కవట్టిఓ । ఉష్టః।ఉ
ట్టో । సందష్టోష్ట్రయోఃష్టఇత్యస్యాపవాదః ॥—॥ డల్మర్దితవిచ్ఛ
ర్దచ్ఛర్దికపర్దవితర్దిగర్తసంమర్దేఘోః ॥౧।౪।౩౩॥ఏషుద్వితీయ
స్య సంయుక్తస్యనిత్యండోభవతి । మర్దితః । మడ్డిఓ । విచ్ఛర్దః ।విచ్ఛ
డ్డో । కపర్దః । కవడ్డో । గర్తః । గడ్డో । సంమర్దః । సంమడ్డో ॥—॥
ఘోర్ధర్ధిశ్రద్ధామూర్ధ్నితు ॥ ౧।౪।౩౪॥ ఏషుస్తోఢోవాస్యాత్ । అ
ర్ధభాగః । అడ్ఢహాఓ । పక్షే । అద్ధహాఓ ॥—॥ దగ్ధవిదగ్ధవృద్ధిదంష్ట్రా
వృద్ధే ॥౧।౪।౩౫ ॥ ఢఇత్యనువర్తతే । ఏషుస్తోఢోభవతి । దగ్ధః। ద
డ్ఢో । విదగ్ధః । విఅడ్ఢో । వృద్ధశబ్దేఋత్వాదిపాఠాదృతఉత్వే । వుడ్ఢో॥
బహుళాధికారాత్క్వచిన్నభవతి। వుద్ధకవిణిరూవిఅం ॥ వృద్ధకవినిరూ
పితం ॥—॥ పంచదశదత్తపంచాశతిణః ॥౧।౪।౩౬॥ ఏషుస్తోణకార
స్స్యాత్ । దత్తః ॥ దిణ్ణో ॥ అత్రస్వప్నాదిపాఠాదతఇత్వం ॥—॥
జ్ఞమ్నోః ॥౧।౪।౩౭ ॥ ణఇత్యనువర్తతే ॥ ఏతయోర్ణస్స్యాత్ । సు
జ్ఞానః । సుణ్ణాణో । జ్ఞాతః । ణాఓ । అత్రైవ ॥—॥ జాణముణౌజ్ఞః
౨।౪।౧౨౫॥ జ్ఞాఅవబోధనఇత్యస్యజాణ -ముణ- ఇత్యాదేశౌస్తః। జా
ణతఇతిస్థితే।ఆదేలుక్యాత్ఖోరిత్యతోతఇత్యధికృత్య॥—॥ క్తే॥౨।౪।౧౨౭
క్తప్రత్యయేపరతోఉతఇత్వంస్యాత్ । ఇతీత్వే । జాణిఓ । జ్ఞాతః ।
విజాణమఓ । విజ్ఞానమయః । విణ్ణాణమఓఇత్యప్యస్తి । నాత్రజ్ఞో
ఞోవిజ్ఞాన ఇతిప్రతిషేధః। జాణాదేశస్యధాత్వాదేశరూపత్వాత్ ।
బహుళాధికారాజ్జాణాదేశోవికల్ప్యతఇతి కేచిత్ । తేనవిణ్ణాణాదయ

స్పృద్ధాః॥మ్నః॥ప్రద్యుమ్నః।పజ్జుణ్ణో ।దృష్టద్యుమ్నః।దట్ఠజ్జుణ్ణో।కణికా
కారేణో వేత్యతోణఇత్యధికృత్యరితాదిత్వత్వలిత్యతోద్వితలితిదీర్ఘాన్నైత్య
తః నేతిచ॥—॥నదృష్టద్యుమ్నే ॥౧।౪।౨౯॥ అత్రాదేశస్యణస్యద్విత్వం
నస్యాత్ । ఇతిణస్యనద్విత్వం । పృథక్త్వా న్నిత్యం॥—॥ స్తవేథోవా॥
౧।౪।౩౮॥ అత్రసంయుక్తస్యథోవాస్యాత్ ॥ థవో ।పక్షేకగేతిసలో
పే । తవో ॥—॥ రోమాశ్చేత్సాహే ॥౧।౪।౩౯॥ థఇత్యనువర్తతే ।
వేతిచ । అత్రస్తోర్థోవాస్యాత్తత్సన్నియోగేనహస్యచరేఫః । ఉత్థారో
పక్షేత్యశ్చత్సేత్యాదినాత్సస్యథః । ఉచ్ఛాహో ॥—॥ స్తః ॥౧।౪।౪౦॥
స్తస్యథస్స్యాత్ । హస్తః । హత్థో । పస్తరః ।పత్థరో॥—॥పర్యస్తే
టశ్చ॥౧।౪।౪౧॥ అత్రస్తస్యటస్స్యాద్భకారాత్థశ్చ।లోవార్ధ్రిఇత్యతో
లఇత్యధికృత్య॥—॥ర్యాస్సౌకుమార్యపర్యంకపర్యస్తపర్యాణే॥౧।౪।౫౪॥
ఏషుర్యస్యలస్స్యాత్ ।ఇతిర్యస్యలత్వేపర్యంకః పల్లంకో పల్లట్టో।పల్లత్థో ।ప
ర్యస్తః॥సౌకుమార్యయుక్తః॥సోఅమల్లజుత్తో।అత్రైఐచపజ్ । ముకుళాది
పాఠాదుకారస్యాకారః కలోపశ్చ।కృతపర్యాణః। కఅపల్లాణో।అత్రైవ
మేనయామితియలోపే । భ్యాబృహస్పతౌతుబహోరిత్యతః తుఇత్యను
వర్తమానే ॥—॥ రోడాపర్యాణే ॥౧॥౩॥౭౬॥ అత్రైరేఫస్యడా
వాస్యాత్ ॥ కఅపడాణో ॥ వాత్మభస్మనిపఇత్యతః పఇత్యధికృత్య॥
—॥ ట్మక్మోః॥౧॥౪॥౪౩॥ పతయోః పస్స్యాత్ ॥ కుట్మలః॥ కుంపళో
అత్రైవక్రాదితావద్బిన్దుః॥రుక్మిణీరమణః॥రుప్పిణీరమణో॥క్వచిత్థోపి ॥
రుత్థిణీరమణో॥క్వచిన్మోపి।రుమ్మిణీరమణో॥—॥ష్పస్పోఃఫః॥౧॥౪॥౪౪॥
అనయోఃఫస్స్యాత్॥నిష్పావః॥ణిప్ఫావో॥నిష్పేషః ॥ణిప్ఫేసో॥స్పందః॥
ఫందో॥ఇత్యాది॥—॥భీష్మే॥౧॥౪॥౪౫॥ఫఇత్యనువర్తతే॥ అత్రష్మోఃఫ
స్స్యాత్ ॥ భిప్ఫో ॥ భీష్మః ॥ శ్లేష్మబృహస్పతౌతుఫోరిత్యతఃతుఇత్యధి
కృత్య ॥—॥ గ్మోమః ॥౧॥౪॥౪౭ ॥ గ్మస్యమోవాస్యాత్ ॥ తిగ్మకిరణః
తిమ్మకిరణో ॥ పక్షేమలోపే ॥ తిగ్గకిరణో ॥—॥ న్మః ॥౧॥౪॥౪౮॥మ

ఇత్యనువర్తతే ॥ ష్మస్యమస్స్యాత్ ॥ మన్మథఇతిస్థితే ॥ బో వఇత్యతో వఇత్యధికృత్య ॥ త్వభిమన్యామఇత్యతో మఇతిచ ॥—॥ మన్మథే॥౧॥౩౬౬॥ అత్ర మస్యవస్స్యాద్థస్యహత్వంచ ॥ వమ్మహో ॥—॥ తామ్రామ్రయోర్మ్బః ॥౧॥౪॥౪౯॥ అనయోస్తోః మ్బస్స్యాత్ ॥ తమ్బమఓ ఘటో ॥—॥ ఇన్మయటి ॥౧॥౩॥౬౯ ॥ మయట్ప్రత్యయేయన్యావా ఇత్ స్యాదితివికల్పాదికారః ॥ తమ్బమఇఓ ॥తామ్రమయఇత్యర్థః ॥అమ్రః। అమ్బో ॥—॥ ఊర్ధ్వేభో వా ॥౧॥౪॥౫౦॥ అత్రస్తోర్భో వా స్యాత్ ॥ అతిఉోర్ధ్వః ॥ అఇఉబ్భో॥ అత్రతలో పెనయణితిసంధిప్రతిషేధః ॥ పక్షే ॥ రవలోపద్విత్వే ॥ అఇఉద్ధో ॥—॥ వశ్చవిహ్వలే ॥ ౧।౪।౫౨॥అత్రాపిస్తోర్వస్యభో వాస్యాత్ భశ్చ । విహ్భలో॥విబ్భలో। పక్షేవిహలో॥అత్రాహ్రఇతినిషేధాచ్ఛేషహకారస్యద్విత్వంనభవతి ॥ డేరో బ్రహ్మచర్యసౌందర్యేచ ॥౧॥౪।౫౭ ॥ ర్యస్స్యాకుమార్యేత్యతో ర్య ఇత్యనువర్తతే ॥ అనయోడిత్ ఎరఇత్యాదేశస్స్యాత్ ॥ టిలోపః॥అణుట్ఠిఅబ్బమ్హచేరో ॥ అనుష్ఠితబ్రహ్మచర్యః ॥ దిట్ఠసోందెరో ॥ దృష్టసౌందర్యః ॥—॥ వాపర్యంతే ॥౧॥౪॥౫౮॥ ర్యఇత్యనువర్తతే ॥ డేరఇతి చ ॥ పర్యంతేర్యస్యడేరో వాస్యాత్ ॥ పెరంతో ॥ పక్షేసామాన్యోజః॥ పజ్జంతో ॥—॥ ధైర్యేరః ॥౧॥౪॥౫౯॥ ధైర్యేర్యస్యరో వాస్యాత్ ॥ధైరఇతిస్థితే ॥ఐచఏజిత్యతఐచఇత్యధికృత్య ॥—॥ ఈద్ధైర్యే ॥౧॥౨॥౧౧౯ అత్రైకార్యస్యైకారస్స్యాత్ ॥ గఅధీరో ॥ గతధైర్యః ॥ పక్షేజః ॥గఅధిజ్జో ॥—॥తూర్యదశార్హశౌండీర్యే ॥౧॥౪॥౬౦ ॥ ఏషుస్తోః రస్స్యాత్ ॥తూరఘోసో ॥తూర్యఘోషః ॥ దసారో ॥ దశార్హః ॥ పఆసిఅసొండీరో ॥ అత్రాహ్రఇతిరస్యనద్విత్వం॥ ప్రకాశితశౌండీర్యః॥—॥బాష్పేహో శ్రుణి ॥ ౧॥౪॥౬౧॥ అశ్రువాచినిబాష్పశబ్దేస్తోర్హస్స్యాత్ ॥ బాహో ॥ అశ్రుణికిం - బప్ఫో ॥ఊష్మా ॥ అత్రష్పస్పోరితిఫః॥—॥ కార్షాపణే ॥౧॥౪॥౬౨ ॥ అత్రస్తోర్హస్స్యాత్ ॥కాహావణో ॥ కహో

వణో ॥ కహావణో ఇత్యత్ర సంయోగ ఇతి పూర్వమేవ హ్రస్వః ॥ పశ్చా
దాదేశః ॥ యద్వా కషాపణశబ్దాద్వా సిద్ధిః ॥ — ॥ నవాతీర్థదుఃఖ
దక్షిణదీర్ఘే ॥౧॥౪॥౭౩ ॥ ఏషుస్త్రాహ ఽత్వం నవా వికల్పేన భవతి ॥ తీ
హ ఇతి స్థితే ॥ ఊతః కాశ్మీరగహారీతకోల్లాలావిత్యత ఊత ఇత్యధికృత్య ॥
— తీర్థే హే ॥౧॥౨॥౫౫ ॥ అత్ర యుక్తస్య హే హకారే సతి ఈకారస్య
ఊకారస్స్యాదిత్యూకారే । కఅతూహో ॥ కృతతీర్థః । పక్షే । కఅతిత్థో
దుహో । దుఃఖం । అత్ర దుఃఖశబ్దస్య కులాదిపాఠాద్వికల్పేన పుంస్త్వం
దుహం । దుక్ఖం । దుఃఖితః । దక్షిణశబ్దే హత్వే శోలుఃస్వయవరశోర్ధ్వ
రిత్యతో దరిత్యధికృత్య ॥—॥ హో దక్షిణేఽస్య ॥౧।౨।౯॥ అత్ర యుక్త
స్య హే సత్యాదేరవర్ణస్య దీర్ఘస్స్యాత్ । దాహిణో । హత్వాభావే
దక్షిణో । దీర్ఘశబ్దే హత్వే దీహో । న వైకాద్వేత్యతో వేతి స్వార్థే తుకశ్చేత్య
తః స్వార్థ ఇతి చాధికృత్య ॥—॥ రో దీర్ఘాత్ ।౨॥౧॥౨౪॥ దీర్ఘాత్స్వార్థే రో
వా స్యాత్ । దీహరో । హత్వాభావే శేషలోపద్విత్వహ్రస్వాః । దిగ్ఘో ॥ అత్ర స
ర్వత్ర శేషస్యాదేశస్య వా హస్య న ద్విత్వమ్ ॥—। హ్లో ల్హః ॥౧।౪।౭౭
హ్లాకారస్య లాక్రాన్తహకారస్స్యాత్ । ప్రహ్లాదః ॥ పల్హాఓ । అత్ర
ప్రయోలుగితి దలోప ॥ కహ్లారపరః । కల్హారపరో ॥—॥ శ్మష్మస్మహ్మాం
మ్హః రరశ్మౌ మ్హః ॥౧।౪।౭౮॥ శ్మాదీనాం మ్హాదేశస్స్యాత్ స్మరరశ్మిశబ్దౌ వర్జయి
త్వా ॥ కాశ్మీరః । కమ్హారో ॥—॥ కాశ్మీరే మ్భః ॥౧।౪।౫౩॥ అత్ర స్త్రో
మ్భో వా స్యాత్ । కమ్భారో । అత్రోభయత్రాపి ॥—॥ ఊతః కాశ్మీ
రహారీతకోల్లాలౌ ॥౧।౨॥౫౧ ॥ ఏతయోరీకారస్య యథాక్రమం ఆ అ-
ఇత్యాదేశౌ భవతః । ఇత్యాకారః । గ్రీష్మః । గిమ్హో । విస్మయః । వి
మ్హఓ । ఆస్మాదృశః । అమ్హారిసో । అత్ర దృశ్యక్విప్క్వినీతి ఋకారస్య రికా
రః । దలోపశ్చ । హ్మ । బ్రాహ్మణః । బమ్హణో । బామ్హణో । అత్రో
క్తాతాదిపాఠసమీపే బ్రాహ్మణపూర్వాహ్ణయో రపీచ్ఛన్త్యన్య ఇతి వచ
నాద్వికల్పేనాకారస్య హ్రస్వః । ఇదం వచనం సంయోగ ఇతి ప్రాప్తహ్ర

స్వావికల్పార్థమ్ । అస్మరరశ్మావితికిమ్ । సరో । రస్సి ॥—॥పక్ష్మణి ॥ 1।4।88 ॥ ష్మాఇత్యనువర్తతే ॥ అత్రస్తోష్మణస్స్యాత్ ॥ పక్ష్మలలోచనః ।పమ్హళలోఅణో ॥—॥శ్నష్ణస్నత్స్నహ్నహ్ణక్ష్ణాంణ్హః॥1।4।89॥ షషాంణ్హాదేశస్స్యాత్ ॥ ప్రశ్నః ।పణ్హో ॥ కృష్ణః ॥ కణ్హో ॥ స్నాతః ॥ ణ్హాఓ । ప్రస్నవః । పణ్హావో । జ్యోత్స్నాపూరః । జోణ్హాఊరో ॥ అపహ్నవః । అవణ్హాఓ । పూర్వాహ్ణః । పువ్వణ్హో ॥ పువ్వాణ్హో । అత్రాపిబాహ్మణశబ్దవద్వాహ్రిస్వః । అపరాహ్ణః॥ అవరణ్హో । శ్లక్ష్ణః ।సణ్హోలణ్హోఇత్యపికేచిత్ ॥—॥సూక్ష్మే॥1।4।90॥అత్రస్తోణ్హాణస్స్యాత్ సుణ్హో । హశ్చేతుకూహలఇత్యతఓదిత్యనువర్తమానే ॥—॥ సూక్ష్మేద్వాతః ॥1।2।82॥ అత్రఊతఓత్వంవాస్యాత్ ॥ సోణ్హా (అత్వపక్షేసణ్హో) ఆశ్లిష్టేలటౌ ॥ 1।4।91 ॥ అత్రయుక్తయోర్యథాక్రమంలటౌ స్తః ॥శ్లేత్యస్యలః । ష్టఇత్యస్యటః ॥ అల్లిట్ఠో ॥—॥ టఠౌస్తబ్ధే ॥1।4।92॥ అత్రయుక్తయోర్యథాక్రమం టఠౌభవతః। టఠ్ఠో ॥ స్తబ్ధః ॥—॥ ఠోఢౌరశ్చారబ్ధేతు ॥ 1।4।93॥ ఆరబ్ధేయుక్తస్య ఠోవాస్యాత్తత్సన్నియోగేనరస్యచఢః ॥ ఆఢత్తో ॥ పక్షేఆరద్ధో । అత్రవకయోరాభేదన్యాయేనరవలేతిబలోపద్విత్వే ॥—॥ శోల్యుక్షో స్తస్యసమస్తనిస్పృహపరస్పరశ్మశానశ్మశ్రుణి ॥ 1।4।94॥ స్తమ్బాదిషుశోశ్చపసానామాదావర్తమానానాం సంయుక్తసంబంధినాం లుక్స్యాత్ ॥ తంబో ॥ సమత్తో । ణిప్పిహో ॥ అత్ర కృపాదిత్వాదృతఇత్వమ్ । ఇదంసూత్రంస్తఇతిసూత్రస్యాప్యపస్పారితి సూత్రస్యశ్మష్మేత్యాదిసూత్రస్యచాపవాదకం ॥—॥ శ్చస్యహరిశ్చంద్రే॥1।4।95॥అత్రశ్చస్యలుక్స్యాత్ । హరిఅందో ॥—॥ ధాత్రీద్రౌరస్తు ॥1।4।96। ధాత్రీశబ్దేద్రశబ్దేచరేఫస్యవాలుక్స్యాత్ । ధాత్రీరమణః । ధత్తీరమణో॥ లుగభావే । ధారీరమణో ॥ అత్రకగేతితలోపః ॥హ్రస్వాత్సాగివరేఫలోపేధాఈరమణో॥ ద్రే ॥ చన్ద్రః । చందో । చంద్రో ॥ రుద్రః

రుద్దో । రుదో ఇత్యాది । హ్రదశబ్దవిశేషః - హాశ్చమహారాష్ట్రే
హ్రో రవ్యత్యయ ఇత్యతో వ్యత్యయ ఇత్యధికృత్య॥—॥హ్రదే దహయోః॥
౧।౪॥౧౧౫॥ అత్ర దహయోర్వ్యత్యయస్స్యాత్ ॥ ద్రహ ఇతి స్థితే అ
త్రాపి ద్రశబ్దస్య విద్యమానత్వాత్ - వికల్పేన రేఫలోపే దహో ॥ ద్ర
హో ॥ కేచిన్నేచ్ఛంతి రేఫలోపం । ద్రహశబ్దస్సంస్కృతేపీతి కేచిత్
ద్రహాదయస్తరుణపురుషవాచకా ఇత్యన్యే ॥ భోద్రహో॥ భోద్రహ
॥—॥ హస్యమధ్యాహ్నే । ౧।౪॥౮౧ ॥ అత్ర హస్యలుగ్వాస్యాత్ ॥
మజ్ఝణో ॥ అత్ర హస్యలోపే నస్యణత్వం శేషస్యద్విత్వం సంయోగ
ఇతి హ్రస్వః । పక్షే మజ్ఝణ్హో॥—॥జ్ఞో ఞోఽవిజ్ఞానే॥౧।౪।౮౭॥ జ్ఞ
సంబంధినో ఞస్యలుగ్వాస్యాన్నతువిజ్ఞానే । సుజ్ఞానః । సుజ్జాణో ॥ప
క్షే జ్ఞమ్నోరితిణత్వమ్ । సుణ్ణాణో - సర్వజ్ఞః - సవ్వజ్జో॥ పక్షే పూ
ర్వవణ్ణత్వేఅత్ర ఉద్ధ్వనిగవయవిష్వచివ ఇత్యత ఉలిత్యధికృత్య॥ హేందక్షిణే
స్యత్యతోఽస్యేతిచ ॥—॥ జ్ఞో ణోభిజ్ఞాదౌ ॥౧।౭।౧౪॥ అభిజ్ఞాదిషు
జ్ఞకారాదేశస్యణస్య సంబంధినఃఅస్యఉత్వంలిత్స్యాత్।సవ్వణ్ణూ॥ఆత్మ
జ్ఞః। అప్పజ్జో ॥ అప్పణ్ణూ ॥ అత్ర హాత్మభస్మనిపఇతిత్మస్యపాదేశః॥దై
వజ్ఞః । దెవ్వజ్జో ॥ దెవ్వణ్ణూ ॥ దైవశబ్దస్య । వైరాదిపాఠాదైకారస్య
వా అఇ ఇత్యాదేశే । దఇవజ్జో । దఇవణ్ణూ। ఏవమింగితజ్ఞ ఇత్యాది ।
అవిజ్ఞాన ఇతి కిం॥విణ్ణాణం । యేషాం జ్ఞకారాదేశణకారసంబంధినోఽ
కారస్య ఉత్వం దృశ్యతే తేభిజ్ఞాదయః । మనోజ్ఞాజ్ఞాభిజ్ఞప్రజ్ఞాసం
జ్ఞావిజ్ఞానేషుజ్ఞస్యణఏవ।తథాచ ।మణణ్ణూ॥అణ్ణూ ॥ అహిణ్ణూప్రజ్ఞా।
పణ్ణా।సంజ్ఞా॥సణ్ణా।విజ్ఞానం।విణ్ణాణం అత్రైవజాణముణౌ జ్ఞ ఇతి జ్ఞాధా
తోర్జాణాణాదేశే విజ్జాణ మిత్యప్యస్తి । అవిజ్ఞాన ఇతి ప్రతిషేధస్తుజ్ఞా
ఞో విషయ ఏవ । నతుజాణాదేశవిషయః॥ఆజ్ఞప్తిః।ఆణత్తీ।ఆజ్ఞాపనం।ఆ
ణావణం।అత్రాపిణఏవ॥—॥రాత్రౌ॥౧।౪।౮౪॥రాత్రిశబ్దేయుక్తస్య
లుగ్వాస్యాత్ । రాత్రిచరః । రాఇఅరో । రత్తిఅరో॥—॥అథద్విత్వ

విధిః ॥ రితోద్విత్వమిత్యతోద్విత్వమిత్యధికృత్య ॥ — ॥ శేషాదేశస్యా హోర్రిచాఖోః ॥౧।౪।౭౬॥ సంయుక్తయోరేకతరస్య లోపే యోవశిష్య తే స శేషః। తస్య సంయుక్తాదేశస్యచ అహ్రోః హకారరేఫవర్జితస్యఅ చస్స్వరాత్పరస్య అఖోరనాదౌవర్తమానస్య ద్విత్వంస్యాత్ । శేషే॥ సమస్తః । సమత్తో । ఇత్యాది । ఆదేశే । రక్తః । రగ్గోఇత్యాది । అ హ్రీఇతికిం । విహ్వలః । విహలో । ధైర్యం । ధీరం । అచఇతికిం । వ అంసో ॥ అత్ర వక్రాదిత్వాద్బిందుః । అఖోరితికిం । ణాణం ॥—॥ దీర్ఘాన్న ।౧।౪।౭౭॥ లాక్షణికాదలాక్షణికాచ్చ దీర్ఘాత్పరయోశ్శే షాదేశయోర్ద్విత్వం నస్యాత్ । నిశ్వాసః । ణీసాసో । అత్రశోర్లుప్తే తి దీర్ఘవిధానాల్లాక్షణికత్వం । అలాక్షణికాత్ । ఈశ్వరః । ఈస రో । పార్శ్వః । పాసో ।ఇత్యాది।అలాక్షణికాద్విత్వాభావఃప్రయో గతోనుసర్తవ్యః ॥—॥ కర్ణికారేణోవా ॥౧।౪।౭౮॥ అత్ర ణగ్రహణ ముత్తరార్థం । కర్ణికారే శేషస్య ద్విత్వంవా స్యాత్ । కణిఆరో । కణ్ణి ఆరో ॥—॥ వాసే ॥౧।౪।౮౦॥ సేసమాసే శేషాదేశయోర్ద్విత్వంవా స్యాత్ । ణఇగ్గామో । ణఇగామో । నదీగ్రామః । ణఇగామోఇత్య త్ర ॥—॥దిహ్వౌమిథస్సె ॥౧।౧।౧౮॥ సెసమాసెదిహశాదీర్ఘహ్రిస్వౌ మిథః అన్యోన్యం బహులం స్తః । ఏవం సమాసేషు సర్వత్రదీర్ఘహ్ర స్వయోర్వ్యత్యయోనుసన్ధేయః । ప్రకృతమనుసరామః । కుసుమప్ర కరః । కుసుమప్పఅరో । కుసుమపఅరో ॥—॥ప్రముక్తగె ॥౧।౪।౮౧॥ వాసఇతి సర్వమనువర్తతె । ప్రముక్తాదిషు సమాసె యథా దర్శనం వ్యంజనస్య ద్విత్వంవా స్యాత్ । ప్రముక్తః । పమ్ముక్కో । పముక్కో । అత్రకశ్శక్తేత్యాదినా స్తోకః । సప్పవాసో । సపవాసో । సప్రవా సః । బద్ధప్ఫలో । బద్ధఫలో । బద్ధఫలః ॥ మళఅస్సిహరిస్సిహండో । మలఅసిహరిసిహండో । మలయశిఖరిశిఖణ్డః ॥ త్రైలోక్యనాథః । తే ళ్లొక్కణాహో । తేళోక్కణాహో । సపరితాపః । సప్పరితావో ।

నపరిత్తావో ॥ పరవశః । పరవ్వసో । పరవసో ॥ ప్రతికూలః । పడిక్కూలో । పడికూలో ॥ అదర్శనః । అద్దంసణో । అదంసణో ॥ అత్ర వక్రాదిత్వాద్బిందుః । ఆకృతిగణత్వాత్ । ప్రఫుల్లం । పఫ్ఫుల్లం । పఫుల్లం ॥ సపరిహాసం । సప్పరిహాసం । సపరిహాసమిత్యాది సిద్ధం ॥ నను పడికూళఇత్యత్ర లోపలక్షణలక్షితత్వాత్ప్రాయోలుగితి కలోపః కిమితిన । ఉచ్యతే । అత్ర సూత్రే సమాసేతు వాక్యవిభక్త్యపేక్షయా భిన్నపదత్వమపి భవతీత్యుక్తత్వాద్యదా భిన్నపదత్వం తదాకాదీనామాదిత్వాల్లోపో నభవతి। ఏకపదత్వపక్షేతు లోపఏవేత్యుభయమప్యస్తీతి సన్తోష్టవ్యం ॥—॥ దైవగేఽఖౌ ॥౧।౪।౯౨॥ దైవాదిష్వనాదేర్యథా దర్శనం వ్యంజనస్య ద్విత్వం వా స్యాత్ ॥ దైవపరః । దెవ్వపరో । దెవపరో ॥ వ్యాకులః । వాఉల్లో । వాఉలో ॥ నీడః । నెడ్డో । నెడో ॥ అత్ర ఏల్పీడనీడకీదృశేత్యాదినా ఈకారస్య ఏకారః ॥ నిహితః । ణిహిత్తో । ణిహిఓ ॥ స్థూలః। థుల్లో । థూలో అత్ర కగేతి సలోపః ॥ నను థుల్లోఇత్యత్ర స్త్రావిత్యుతఓత్వం కిమితి న।బహులాధికారాత్ అత్రైవ॥—॥ స్థూలేరలూతశ్చేత్ ॥౧।౩।౮౩। లోలలాటేచేత్యతోలఇత్యనువర్తతే । స్థూలేఊకారస్య ఓత్వాల్లత్తత్సన్నియోగేనలస్య చరః । థోరో । వ్యాహృతః । వాహిత్తో । వాహిఓ ॥ అత్ర కృపాదిత్వాదృతఇత్ । తలోపశ్చ ॥ మూకః । ముక్కో । మూఓ ॥ ఇత్యాది । దైవాదిః । దైవవ్యాహృతవ్యాకులనీడనిహితమాతృకకుతూహలస్థూలఏకతూష్ణీకమూకసేవాఅస్మదీయహుతేస్త్యానస్థాణుఇత్యాది ॥—॥ తైలాజౌ ॥౧।౪।౯౩॥ తైలాదౌ యథాదర్శనం అన్త్యస్యానన్త్యస్యచ వ్యంజనస్య ద్విత్వం భవతి । పృథక్త్వాన్నిత్యం ॥ తైలప్రియః । తెల్లప్పిఓ ॥ మండూకః ।మండుక్కో॥ ఇత్యాది । తైలాది । తైలవ్రీడాప్రేమస్రోతః ప్రభూతమండూకయౌవనఋజువిచకిలేత్యాది ॥—॥ పూర్వముపరివర్గస్య యుజః ॥౧।౪।౯౪॥ వర్గ

సన్నబ్ధినో యుగ్వర్ణస్య శేషస్యాదేశస్య వా ద్విత్వప్రసఙ్గే ఉపరి పూ
ర్వ్యాతుగం స్యాత్ । వర్గాణాం ద్వితీయస్యోపరి ప్రథమం చతుర్థస్యోప
రి తృతీయమితి వేదితవ్యం ॥ రుక్ఖో । విగ్ఘో । లచ్ఛీ ॥ ణిజ్ఝరో । ణిట్ఠులో ।
ఇత్యాది బోద్ధవ్యం ॥—॥ ప్రాక్శ్లాఘాప్లక్షశార్ఙ్గే ఙ్లాత్ ॥౧।౪।౯౫॥
శ్లాఘాదిషు ఙ్లః ఙకారలకారయోః ప్రాగత్స్యాత్ । శ్లాఘాయుతః ।
సలాహాజుఓ । ప్లక్షః । పలక్ఖో । కుస్యఖః । శార్ఙ్గధరః । సారఙ్గహ
రో ॥—॥ క్ష్మారత్నేన్త్యహాలః ॥౧।౪।౯౬॥ ప్రాగిత్యనువర్తతే । అది
తి చ । అనయోర్యుక్తస్యాన్త్యహాలః ప్రాగత్స్యాత్ ॥ రత్నాకరః । ర
అణాఅరో । క్ష్మాధరః । ఛమాహరో । అత్ర ఉత్సవబుద్ధ్యైత్యతశ్చ ఇ
త్యనువర్తతే ॥—॥ కుమాయాం కౌ ॥౧।౪।౨౦॥ భూవాచకకుమాశ
బ్దే కుస్యథస్స్యాత్ ॥ అత్ర యో భూవాచకో ముఖ్యః కుమాశబ్దః । య
శ్చ క్ష్మారత్నేన్త్యహాల ఇత్యనేన యుక్తయోర్మధ్యే అకారవిధానే లాక్ష
ణికో భూవాచకః కుమాశబ్దః తయోర్ద్వయోరపి గ్రహణం । తేనోభ
యత్రాపి భః ॥ — ॥ స్నేహాగ్న్యోర్వా ॥౧।౪।౯౭॥ అనయోర్యుక్త
స్యాన్త్యహాలః ప్రాగత్వం వా ॥ సణేహో । పక్షే ణగతి న
లోపే । ణేహో । అగ్నివర్ణః । అగణివణ్ణో । పక్షే మనయామితి న
లోపే అగ్గివణ్ణో ॥—॥ శర్షవజ్రతప్తేష్విత్ ।౧।౪।౯౮॥ శర్షా
న్తయోః వజ్రతప్తశబ్దయోశ్చ యుక్తస్యాన్త్యహాలః ప్రాగిత్వం వా ॥
ఆదర్శః । ఆఅరిసో । పక్షే రవలేణ రేఫలోపే శోలుప్తేతి దీర్ఘః । ఆ
ఆసో । దర్శః । దరిసో । దాసో । ఇత్యాది । షే । పరుషః । పరి
సఓ । పాసఓ । అత్ర శోలుప్తేతి దీర్ఘః । తప్తః । తవిఓ । తత్తో ॥
వజ్రధరః । వఇరహరో । అత్ర జలోపః । వజ్జహరో । నాత్ర జలోపః ॥
—॥ హర్షామర్షశ్రీహ్రీక్రియాపరామర్శకృత్స్నదిష్టేష్విః ॥౧।౪।
౯౯ ॥ హర్షాదిషు యుక్తస్యర్షా ఇత్యత్రాన్త్యహాలః ప్రాగిత్వం స్యాత్
పృథక్త్వాన్నిత్యం । హరిసో । అమరిసో । శ్రీధరః । సిరిహరో । అ

తత్రిక్లిపఇతీకారస్య హ్రస్వః ।హ్రియతః । హిరిజ్జఇ । క్రియాపరః॥
కిరిఆవరో । పరామర్శః । పరామరిసో ॥ కృత్స్నః । కసిణో ॥ అత్ర
కగేతితలోపః ॥ ఋతోదిత్యత్వంచ । బర్హో । బర్హాధరః । బరిహాహ
రో ॥ ఇత్యాది ॥—॥ స్యాద్భవ్యచైత్యచౌర్యసమేయాత్ ॥౧।౪।౧౦౦॥
ఏషుచౌర్యసమేషుచ సంయుక్తస్యయకారాత్ ప్రాగిత్వంస్యాత్ ॥
స్యాద్వాదః । సిఆవాఓ । భవ్యః । భవిఓ । చైత్యపరః । చేఇఅపరో
అత్రైకారస్య ఎకారః తయలోపశ్చ । చౌర్యకుశలః ।చోరిఅకుసలో
చౌర్యశబ్దస్యాంజల్యాదిపాఠాద్వా స్త్రీలింగతాయాంచోరిఆకుసలో
ఇత్యపి । చౌర్యసమాస్తు । చౌర్యైశ్వర్యధైర్యగాంభీర్యభార్యాసౌంద
ర్యబ్రహ్మచర్యసూర్యశౌర్యవీర్యవర్యచర్యాచార్యపర్యంతాః । చౌర్యాది
రాకృతిగణః ॥—॥ లాదక్లిబేషు॥౧।౪।౧౦౧॥ సంయుక్తస్యలాత్ప్రా
గిత్వం స్యాత్ । క్లిబప్రకారేషు వజ్జయిత్వా । క్లిష్టవాసః । కిలిట్ఠ
వాసో । క్లాంతముఖః । కిలంతముహో ॥ అత్రసంయోగఇతి లకార
స్థాకారస్యహ్రస్వః ! ప్లుష్టవాపః । పిలుట్ఠవాపో ॥ప్లోషః । పిలోసో।
శ్లేషః । సిలెసో ।శుక్లక్లేదక్లిన్నక్లేశమ్లానేత్యాది । అక్లిబేష్వితికిం ॥
క్లీబః। కీఓ । విక్లబః ॥ విక్కవో । క్లమః । కమో॥ ప్లవః।పవో । విప్లవః
విప్పవో । శుక్లపక్షః । సుక్కపక్ఖో ॥ ఉభయంతిజంతేపి సమానమ్।
—॥ నాత్స్వప్నే।౧।౪।౧౦౨॥ స్వప్నేనాత్ప్రాగిత్వం స్యాదితీత్వే
పోవఇతిపస్యవత్వేచ వబయోరభేదన్యాయాత్ బొమశ్శబరఇత్యధిక్ర
త్య ॥—॥ నీపీస్వప్నేవా ॥౧।౩।౮౫॥ అనయోర్వస్యమోవాస్యాత్
స్వప్నాదావిలిత్యస్య ఇత్వేసిమిణో। పక్షేసివిణో ॥—॥ స్నిగ్ధేత్వ
దితౌ॥ ౧।౪।౧౦౩॥ అత్రనాత్ ప్రాగిత్వమత్వంచ వాస్యాత్ ॥ సి
ణిద్ధో ॥ సణిద్ధో ॥ పక్షేకగేతిసలోపేణిద్ధో ॥—॥ కృష్ణేవణే ॥౧।౪
౧౦౪ ।వర్ణవాచినికృష్ణశబ్దేనాత్ప్రాగదితౌ వాస్తః॥కసిణో॥కసణో
పక్షేశ్నష్ణేత్యాదినాష్ణస్యహ్నః । కణ్హో।వర్ణఇతికిం। కణ్హో । విష్ణుః ॥

అహ్నత్యుచేత్యతఉఇత్యధికృత్య॥—॥ స్రుఘ్నరాత్ ।౧॥౪।౧౦౮॥ అత్రరాత్ప్రాగుత్వంస్యాత్ మనయామితినలోపః ॥ సురుగ్ఘో।స్రుఘ్నం నగరం ।—॥ వాభద్మపద్మమూర్ఖద్వారే ॥౧।౪।౧౦౯॥ ఏషుస్త్రాంత్యహలః ప్రాగుత్వం వా స్యాత్ ।ఛద్మపరః। ఛఉమపరో । పద్మముఖః॥పఉమముహో ।పక్షేకగతిదలోపేమకారే శిష్టేసతి ఓదాల్యాంపఙ్క్తావిత్యతఓదిత్యధికృత్య॥ — ॥ పద్మేమి ॥౧।౨।౩౧॥ పద్మే ఆదేరతఓత్వంస్యాన్మకారే పరేసతి। పొమ్మ ముహో । మూర్ఖః । ముఉరుహో అత్రాదావేవసంయోగఇతి హ్రస్వః।పశ్చాదుత్వం।—॥ఈర్జ్యాయాం ॥౧।౪।౧౧౦॥అత్రాన్త్యహలః ప్రాగీత్వంవిత్స్యాత్ ।జ్యాపరః । జీఆవరో॥హశ్చమహారాష్ట్రే॥హరోర్వ్యత్యయఇత్యతోవ్యత్యయఇత్యధికృత్య।—॥లనోరాలానే॥౧।౪।౧౧౨॥స్త్రారితినివృత్తం।అత్రలకారనకారయోర్వ్యత్యయస్స్యాత్ ॥ ఆణాలో ॥—॥చలయోరచలపురే ॥౧।౪।౧౧౩॥ వ్యత్యయఇత్యనువర్తతే । అచలపురశబ్దేచలయోర్వ్యత్యయస్స్యాత్ । అచలపురధర్మః।అలఅవురధమ్మో।—॥ హ్యేహ్యోర్వా॥౧।౪।౧౧౪॥హ్యశబ్దేహకారయకారయోర్వ్యత్యయోవాస్యాత్ ॥సహ్యః।సయ్హో।పక్షేసజ్ఝోఇత్యాది ॥—॥ లఘుకేలహోః ॥౧।౪।౧౧౫॥ లఘుకశబ్దే ఘస్య హత్వే లకారహకారయోర్వ్యత్యయోవాస్యాత్ । హలుఅం । పక్షేలహుఅం । ఘస్య వ్యత్యయే కృతే పదాదిత్వాద్ధత్వం నభవతీతి హకరణం ॥—॥ రలోర్హరితాళే ॥౧।౪।౧౧౯॥ అత్ర రలోర్వ్యత్యయస్స్యాత్। హలిఆరో ॥—॥ దర్వీకరనివహౌ దవ్విరఅనిహవౌతు ॥ ౧।౪।౧౨౦॥దర్వీకరనివహశబ్దౌ యథాసఙ్ఖ్యందవ్విరఅణిహవౌతుభవతః । దవ్విరఓ। ణిహవో। సజ్జనసుఇతి స్థితే । లోపఇత్యధికృత్య ॥—॥ అన్త్యహలోఽశ్రదుది ॥౧।౧।౨౫॥ శబ్దేష్వన్త్యహలోన్త్యవ్యంజనస్య లోపస్స్యాచ్ఛ్రదిత్యవ్యయముదిత్యుపసర్గంచ వర్జయిత్వా। ఇతిసజ్జనశబ్దస్య సమాసత్వాత్సమాసేపదవిభక్త్యపేక్షయా వాక్యవిభక్త్యపేక్షయాచాన్త్యత్వమ

నన్త్యత్వంచ భవతీతి న్యాయేన యదా పదవిభక్తిస్తదా తలోపే ॥ స
జణో । యదా వాక్యవిభక్తిస్తదా లోపాభావే । సజ్జణో । ఏవం త
ద్గుణాదయః ॥—॥ నిర్దురి వా ॥౧।౧।౨౬॥ నిర్ దుర్ ఇత్యేతయోరుపస
ర్గయోరన్త్యహలో లోపో వా స్యాత్ ॥ నిస్సహః । ణీసహో । లోపా
భావే ణిస్సహో । అత్రైవరవతేతి రేఫలోపే శేషోర్గస్తైతిదీర్ఘః । ణీసహో ।
ఏవం నిర్ఘోషాదయః । దుస్సహః । దూసహో । దుస్సహో ॥ దుఃఖితః ।
దుహిఓ । దోదోను శ్వాసహోత్సన్న ఊచ్ఛసీత్యత ఊదిత్యధికృత్య ॥—॥
దురోరలుకి తు ॥౧।౨।౬౩॥ దురిత్యుపసర్గస్య రలుకి రేఫలోపే సత్యాదే
రుత ఊద్వా స్యాత్ ॥ ఇత్యూకారః ॥ దూసహో । దుహిఓ । యదా
లోపాభావః । తదా దుస్సహో ॥—॥ అన్తరి చ నాచి ॥౧।౧।౨౭॥ అ
న్తర్ శబ్దే చకారాన్నిర్దురోశ్చాచి పరే లోపో న స్యాత్ ॥ అన్తరాత్మా ।
అన్తరప్పా । నిరన్తరః । ణిరంతరో । నిరవశేషః । ణిరవసేసో । నిర
వగాహః । ణిరవగాహో । దురుత్తరః । దురుత్తరో । క్వచిదన్తౌ ఉపరి
ఇతిచ దృశ్యతే । బిందురిత్యధికృత్య ॥—॥ హలి ఙఞణనానాం ॥౧।౧।౪౧
అన్త్యహల ఇతి నివృత్తం । ఏషాం హలి వ్యంజనే పరే బిందుస్స్యాత్ ॥
పరాఙ్ముఖః । పరంముహో । స్వరస్య బిన్ద్వమీతి హ్రస్వః ॥ కఞ్చుకం ।
కంచుఓ । ఇత్యాది ॥—॥ స్వరేభ్యో వక్రాదౌ ॥౧।౧।౪౨॥ వక్రాది
షు యథాదర్శనం ప్రథమాదిభ్యః స్వరేభ్యః పరో బిందుర్భవతి । అ
త్ర గణత్రయం । వక్రాదిగణః । మనస్విన్యాదిగణః । ఉపర్యాదిగ
ణః । తత్ర వక్రాదిః । వక్ర । కుట్మల । గుచ్ఛ । పుచ్ఛ । బుధ్న ।
గృష్టి । కర్కోటక । దర్శన । వశు । అస్పర్శాస్థ్యశ్రుత్య్రశ్రమా
ర్జారవృశ్చికమూర్ధ్నాం ప్రథమాత్ । మనస్విన్యాదిః । మనస్వి
నీ ప్రతిశ్రున్మనశ్శిలావయస్యానాం ద్వితీయాత్ । ఉపర్యతిము
క్తాముక్తకేశ్యాదీనాం తృతీయాత్ । వక్రః ॥ వంకో । కుట్మలః । కుం
[illegible]లో । అత్ర ట్మక్ష్మేరితి పః । గుచ్ఛః । గుంఛో । పుచ్ఛః । పుంఛో । బుధ్నః ।

ఖంధో। కర్కోటకః। కంకోడఓ అత్ర॥—॥టోడః ।౧।౩।౩౧ ॥ అసం
యుక్తస్యానాదౌ వర్తమానస్య చః పరస్య టస్య డస్స్యాత్। ఇః డః। మా
ర్జారః। మంజారో॥ క్వచిన్మజ్జారో ఇతి చ దృశ్యతే॥ విఞ్ఛుఓ ॥అత్ర
—శ్చివృశ్చికే ఞ్ఛుర్వా ॥౧।౪।౧౭ ॥అత్ర శ్చి ఇత్యస్య ఞ్ఛు ఇత్యాదేశః॥
శో వా స్యాదాదేశాభావే। థ్యశ్చేత్యాదినా చ్ఛః ఇల్కృపగ ఇతీత్వం।
విఞ్ఛుఓ। క్వచిచ్ఛందః పూరణేపి బిందుః। దేవంణా అసువత్తో। దేవ
నాగసువత్తిః। డైతుకింశుక ఇత్యధికృత్య బిందు లితి చ॥—॥ వర్గ్యేఽన్త్యో
౧।౧॥౪౭ ॥ బిందోర్వర్గ్యే పరే ప్రత్యాసన్నోఽన్త్యో వర్గ్యః తస్యైవాం
త్యో వా స్యాత్। వఞ్జో॥ కుమ్పలో॥ ఖుద్ధో। ఇత్యాద్యపి। అత్ర
బిందోర్వర్గాన్త్యాదేశో నిత్య ఇతి కేచిత్ ॥ మనస్వి న్యాదిః। వఅంసో॥
వఅస్యః ॥—। లుక్ మాంసాదౌ ॥ ౧।౧।౪౮ ॥ బిందు లిత్యేతస్య షష్ఠ్యాన్త
విపరిణామః। క్త్వాస్సుపోస్తు సుణాదిత్యతస్తు ఇతి చాధికృత్య। బిందోర్మాంసా
దిషు లుగ్వా స్యాత్ ॥ మాంసవికారః। మాసవిఆరో। మాంసలః।
మాసలో। కాంస్యవికారః। కాసవిఆరో। ఏషు సర్వేషు॥ ఆచార్యే చో హా
శ్చేత్యతో హ ఇత్యధికృత్య॥—స్వరస్య బిన్ద్వమి॥౧।౨।౩౮॥ అమి ద్వితీయై
కవచనే బిందౌ చ పరే స్వరస్య హ్రస్వస్స్యాత్ ॥ మంసలో। మంస
విఆరో ఇత్యాది। మాంసాది। మాంసమాంసలపాంసుకాంస్య కథమి
దానీంతదానీం కింకరోమి సంముఖం నూనమేవ మిత్యాది॥—॥ సంస్కృ
తసంస్కారే ॥ ౧।౧।౪౯ ॥ లుగనువర్తతే బిందోరితి చ। అనయో
ర్బిందోర్లుగ్వా స్యాత్। సంస్కృతః। సక్కఓ। సంస్కారః। సక్కా
రో ॥—॥ డైతుకింశుకే ॥౧।౧।౫౦। బిందోరిత్యనువర్తతే। అత్ర బి
న్దోర్డకారానుబంధ ఏకారో వా స్యాత్। కేసుఓ। కింసుఓ॥—॥ వింశతిషు
త్యాల్లోపః ॥౧।౧।౫౧॥ వింశతిప్రకారేషు తి ఇత్యవయవేన సహ బిం
దోర్లోపస్స్యాత్। శిత్వాత్పూర్వస్య దీర్ఘః। ఇతి వింశతిగణపఠితే సింహ
శబ్దే బిందోః లోప ఇతి పూర్వస్య దీర్ఘే సీహో। సింఘో ఇత్యపి నామ్నిదృ

శ్యతే ॥ సింఘదత్తో । సింఘరాఓ । అత్ర లిత్త్వాద్బిందోర్లోపెనిత్యే పిద్రుశ్యతఇత్యుక్త్వాలోపాభావః । తథాచ హస్యఘోబిందోరిత్యనేన సూత్రేణబిందోఃపరస్యహస్యఘుస్సిద్ధః । వింశత్యాది । వింశతిత్రింశత్ దంష్ట్రసింహఇత్యాది । స్నమదామశిరోనభోనరీత్యతోనరీత్యధికృత్య॥—॥ అక్ష్యర్థకులాద్యావా ॥౧।౧।౫౧। అక్షిపర్యాయాఃకులాదయశ్చనరిపుల్లింగెవాప్రయోక్తవ్యాః । లోఅణో । లోఅణం ॥ ణఅణో । ణఅణం । కులాది । కులో । కులం । వఅణో । వఅణం ।కులవచనమాహాత్మ్యదుఃఖభాజనవిద్యుచ్ఛందఇత్యాది॥—॥క్లీబెగుణగాః॥౧।౧।౫౨॥ వెత్యనువర్తతే । గుణాదయశ్శబ్దాఃనపుంసకేవాప్రయోక్తవ్యాః । గుణో ॥ గుణం । మండలగ్గో । మండలగ్గం । గుణాది ।గుణదేవమండలాగ్రఖడ్గకంఠబిందుకరరుహవృక్షేత్యాది । పృష్ఠశబ్దె । —।స్త్రియామిమాఞ్జలిగాః ॥౧।౧।౫౩।ఇమాంతాఅంజల్యాదయశ్చశబ్దాఃస్త్రీలింగెవాప్రయోక్తవ్యాః । ఇత్యంజల్యాదిపాఠాత్ । స్త్రీలింగెపిప్రయోగః । పిట్ఠీ।పిట్ఠం । అత్ర ఇఉృపగఇత్యత ఇలిత్యధికృత్య ॥ శృంగమృగాంక మృత్యుద్రుష్టమసృణేషు వెత్యతోవేతి । ఋతోదిత్యతఋుతఇతిచ ॥—॥పృష్ఠేనుత్తరపదె ॥౧।౨।౭౮॥ పృష్ఠశబ్దెఅనుత్తరపదేఋుతఇత్వంవాస్యాత్ ।పక్షేఋుతోదిత్యత్వం । ఇత్వంస్త్రియామే వేత్యేకే । అనుత్తరపదఇతికిం।మహిపట్ఠం।అంజల్యాది। అంజలిబలినిధిప్రశ్నరశ్మిఅక్షిగ్రంథివిధికుక్షిచౌర్యపృష్ఠేత్యాది।ఇమాంతా ఇత్యత్ర పృథ్వాదిభ్యఇమనిజ్వేతియఇమనిచ్ యశ్చత్వస్యతుడిమాత్తణావితిత్వప్రత్యయాదేశ ఇమనిచ్ ॥తయోర్ద్వయోరపి తంత్రేణగ్రహణం। తేనోభయోరపివికల్పెన స్త్రీత్వం । త్వాదేశస్య నిత్యంస్త్రీత్వమెవేచ్ఛంత్యేకే ॥—॥ నిర్వ్రితిరోత్పరిమాల్యస్థోర్వా ॥ ౧।౨।౧ ॥ నిర్ ప్రతిఇత్యేతావుపసర్గౌమాల్యశబ్దెస్థాధాతౌచపరెఓ । పరి।ఇత్యేతద్రూపాయథాసంఖ్యంవాస్తః । నిర్మాల్యం । ఓమల్లం । ణిమ్మల్లం । ప్రతిష్ఠితః । ప

రిట్ఠిఓ । పఇట్ఠిఓ ।—। ఆదేః ॥౧।౨।౭। ఆదేరిత్యధికారో యమస్తోర ఖోరచ ఇతిసూత్రాత్ప్రాగేవ వేదితవ్యః ॥—॥ శోలుక్త్యయవరశో దిః ॥౧।౨।౮॥ యవరశషసానాంలోపే యేఽవశిష్టాశ్శషసాస్తేషామా దేరచోదీర్ఘస్స్యాత్ । కశ్యపః । కాసవో । అశ్వః । ఆసో ।విశ్రమః వీసమో ॥ దుశ్శాసనః । దూసాసణో । శిష్యః । సీసో । కర్షకః। కా సఓ। వర్షః। వాసో। మన్యలోపే । నిష్షిక్తః । ణీసిత్తో। కృతసస్యః ॥ కఅసాసో । వికస్వరః । విఆసరో ।ఉస్రః । ఊసో । విస్రమ్భః । వీ సంభో । నిస్సహః । ణీసహో । ఏవం తిజన్తేష్వప్యూహ్యం ॥ శోర్లుప్తయ వరశోర్దిరిత్యతోదిరిత్యధికృత్య। హేదక్షిణే స్యేత్యతోఽస్యేతిచ ॥—॥ తుసమృద్ధ్యాదౌ ॥౧।౨।౧౦॥ సమృద్ధ్యాదిష్వాదేరవర్ణస్యవా దీర్ఘస్స్యా త్ ॥ పాసుత్తో । పసుత్తో । ప్రసుప్తః ॥ ఆఫంసో । అఫంసో । అస్ప ర్శః ॥ అత్ర ష్పస్పోరితి ఫత్వం ॥ వక్రాదిత్వాద్బిందుః ॥ పారో హో । పరోహో । ప్రరోహః ॥ సమృద్ధ్యాది ॥ సమృద్ధి ప్రతిసిద్ధి ప్ర తిస్పర్ధి ప్రతిపత్ప్రవాస్యభిజాతి ప్రకృతప్రవచనప్రరోహపరకీయ చతు రన్తాస్పర్శప్రస్తుతప్రకటప్రసుప్తసదృక్షమనస్వినీత్యాది ॥—॥ స్వప్నా దావిల్ ॥౧।౨।౧౧॥ స్వప్నాదిష్వాదేరవర్ణస్యేత్వం లిత్స్యాత్ ॥ కివి ణో । కృపణః ॥ అత్ర ఇల్కృపఇతి ఇః ॥ మిఇంగో । అత్రాపి కృ పాదిత్వాదృత ఇల్ ॥ వేతసః । వేడిసో ॥ అత్ర టోడఇత్యతోడఇత్య ధికృత్య ॥ — ॥ వేతసఇతితోః ॥ ౧।౩।౩౨॥అత్రఅతఇత్వేసతితోర్డ స్స్యాత్ ॥ ఇతిడః । ఉత్తిమో ॥ స్వప్నః । సిమిణో ॥స్వప్నాది ।స్వ ప్నవ్యజనవ్యళీకకృపణమృదఙ్గఈషదుత్తమమరిచేత్యాది ॥ బ హుళాధికారాణ్ణత్వమాపన్నేదత్తశబ్దే ఇత్వం. అన్యత్ర, దత్తం ॥—॥ పక్వాంగారలలాటేతు ॥౧।౨।౧౨॥ ఇలనువర్తతే ॥ ఏష్వాదేరవర్ణస్యే త్వంవా స్యాత్ ॥ పక్వః । పిక్కో ॥ అఙ్గారః । ఇంగాలో ॥ ఇఙ్గా లాఇత్యత్ర హరిద్రాదిపాఠాద్రేఫస్య లత్వం । తచ్చ బహుళాధి

కారాదిత్వే కృతేసత్యేవ ॥ ఇత్వాభావే అజ్ఞారో । — ॥ హరేత్వీ ॥
౧।౨।౧౫॥ అత్రాదేరత ఈత్వం వా స్యాత్ ॥ హీరో । హరో ॥—॥ ఉ
ద్ధ్వనిగవయవిష్వ్వచివః ॥ ౧।౨।౧౬ ॥ ఏషు వకారసమ్బన్ధినః అవర్ణస్య
ఉత్వం లిద్భవతి ॥ గవయః। గఉఓ । అత్ర ప్రాయోలుగితి వకారయ
కారయోర్లోపః॥—॥స్తావకసాస్నే॥౧।౨।౧౭॥అనయోరాదేరవర్ణస్యో
త్వం లిత్స్యాత్ ॥ థువఓ । అత్ర ప్రాయోలుగితికలోపః ॥ స్తఇతి స్త
స్య థత్వం ॥—॥ చండఖండితేణావా ॥౧।౨।౧౮॥ ఉలిత్యనువర్తతే ।
అనయోర్ణకారేణ సహాదేరవర్ణస్యోత్వం వా స్యాత్ ॥ చుడో । చణ్డో॥ ఖు
డిఓ । ఖణ్డిఓ ॥ —॥ ఆసారేతు ॥౧।౨।౨౨॥ఆర్యాయాంర్యశ్శ్వశ్వా
మూలిత్యతఊలిత్యనువర్తతే ॥ అత్రాదేరవర్ణస్యఊత్వం వా స్యాత్ ॥ఊ
సరో । ఆసరో ॥ —॥ తోన్తర్యేల్ ॥ ౧।౨।౨౩॥ అన్తర్శబ్దే తకారసంబ
న్ధినోఽవర్ణస్య ఏత్వం లిత్స్యాత్ ॥అన్తఃపురవరః ।అంతేపురవరో । అ
న్తస్సహవాసః । అన్తేసహవాసో ॥ ఇత్యాది ॥ క్వచిన్నభవతి ॥ అన్తర్గ
తః । అంతగ్గఓ ॥—॥ పారావతేతుఘోః ॥౧।౨।౨౪ ॥ ఎలనువర్తతే ॥ అ
త్ర ద్వితీయస్యాస్యఏత్వం వా స్యాత్ ॥ పారేవఓ। పారావఓ ॥—॥ఉ
త్కరవల్లీద్వారమాత్రచి ॥౧।౨।౨౫॥ ఎలనువర్తతేత్వేతిచ ॥ ఏషుమా
త్రచ్ప్రత్యయేచాదేరవర్ణస్య ఎత్వం వా స్యాత్॥ ఉక్కేరో । ఉక్కరో
ఓదాల్యాంపఙ్క్తావిత్యతఓదిత్యధికృత్య ॥—॥ ఘోఃపరస్పరనమస్కా
రే॥౧।౨।౩౦॥ ఎతయోఃఘోః ద్వితీయావర్ణస్యఓకారస్స్యాత్॥పరస్పరవి
నయః॥పరోప్పరవిణఓ॥ణమోక్కారో॥—॥త్వర్పౌ॥౧।౨।౩౨॥ఓదిత్య
నువర్తతే ॥ అర్పయతేర్ధాతోరాదేరవర్ణస్య ఓత్వం వా స్యాత్ ॥ అర్పి
తః । ఓప్పిఓ ॥ అప్పిఓ ॥—॥ ఈల్ఖల్వాటస్త్యానఆతః ॥౧।౨।౩౩॥అన
యోరాతః ఈత్వం స్యాత్ ॥ ఖల్లీడో ॥ అత్ర టోడఇతిడః॥ వలోపద్వి
త్వే ॥—॥ ఇత్తుసదాదౌ ॥౧।౨।౩౪॥సదాఇత్యాదిషు ఆదేరకారస్య
ఇత్వంవా స్యాత్ ॥ కుప్పిసో । కుప్పాసో ॥ ఉభయత్రాపిసంయోగఇ

తి హ్రస్వః ॥ కూర్పాసః । నాత్ర హ్రస్వేకృతే స్త్రావిత్యుతఒత్వం
బహులాధికారాదుతోలాత్క్షణికత్వాద్వా ॥ ణిసిఅరో । ణిసాఅరో ।ని
శాకరః ॥ సదాది ॥ సదా కూర్పాసనిశాకరేత్యాది ॥—॥ ఆచార్యేచో
హశ్చ ॥౧।౨।౩౫॥ ఆత ఇత్యనువర్తతే ॥ ఇదితిచ ॥ అత్ర చకారసమ్బ
న్ధినఆకారస్య హ్రస్వోవా స్యాత్ ॥ చకారాత్పక్షేతస్యైవేకారశ్చ॥
ఇత్యాకారస్య హ్రస్వపక్షేచ లోపే ఆఅర్యఆఇర్యహ్రస్వాభావే ఆ
ఆర్యఇతిస్థితే స్యాద్భవ్యచైత్యచౌర్యసమేయాదిత్యనేన చౌర్యసమాచా
ర్యశబ్దస్య సంయుక్తయకారాత్ప్రాగిత్వే ॥ ఆఅరిఓ ॥ ఆఇరిఓ ॥ ఆఆ
రిఓ ॥—॥ శ్యామాకేమః ॥౧।౨।౩౬॥ హ ఇత్యనువర్తతే ॥ ఆత
ఇతిచ ॥ అత్ర మకారసమ్బన్ధిన ఆకారస్య హ్రస్వోభవతి ॥ సామ
ఓ ॥—॥ నవావ్యయోత్ఖాతాదౌ ॥౧।౨।౩౭॥ అవ్యయే ఉత్ఖాతాదౌచ
ఆదేరాకారస్యవికల్పేన హ్రస్వోభవతి ॥ ఉత్ఖాతః । ఉక్ఖఅం । ఉక్ఖా
అం ॥ కుమరో । కుమారో । చమరో । చామరో ॥ కలఓ । కలాఓ ॥ క
లాదః ॥ స్వర్ణకారః । హలిఓ । హాలిఓ ॥ హాలికఇత్యాది ॥ ఉత్ఖాతా
ది ॥ ఉత్ఖాతకుమారబలాకాప్రాకృతచామరకలాదహాలికనారాచతా
లవృన్తస్థాపితసంస్థాపితప్రస్థాపితేత్యాది॥స్థాపితప్రస్థాపిత
సంస్థాపితేషు।స్థష్ఠకుకురావిత్యతస్థఇత్యధికృత్య ॥—॥ ణిరప్పథక్కఠా
చిట్ఠాః ॥౨।౪।౧౨॥ స్థః తిష్ఠతేః ణిరప్పథక్కఠా చిట్ఠఇతి చత్వారఆ
దేశాభవన్తిఇతి ఠాదేశే ఠవిఓ । ఠావిఓ ॥ సంఠవిఓ । సంఠావిఓ ॥
పట్ఠవిఓ । పట్ఠావిఓ ॥ ఇతి సిద్ధం ॥—॥ ఘఞివా ॥౧।౨।౩౮॥ హఇ
త్యనువర్తతే ॥ ఆతఇతిచ । ఘఞినిమిత్తే యోవృద్ధిరూపఆకారస్తస్యాది
భూతస్య హ్రస్వోవాస్యాత్ ॥ పవహో । పవాహో । ప్రవాహః ॥
పహరో । పహారో । ప్రహారః ॥ పఅరో । పఆరో । ప్రకారఇత్యా
ది ॥ క్వచిన్నభవతి ॥ రాగః । రాఓ ॥ భాగః । భాఓ ॥—॥ సంయో
గే ॥౧।౨।౪౦॥ హ్రస్వఇత్యనువర్తతే ॥ సంయోగే పరేపూర్వస్యహ్రా

స్వాభవతి ॥ ఆమ్రః । అమ్బో ॥ అమాత్యః । అమచ్చో ॥ మునీన్ద్రః । మణిందో ॥ పూర్వః । పువ్వో ॥ నరేన్ద్రః । ణరిందో ॥ అధరోష్ఠః । అహరుట్ఠో ॥ అత్రానుక్తన్యాయేన ఏచఇగ్ఘ్రస్వాదేశ ఇతి ఏదోతౌరికారోకారౌ, ఏదోతౌః క్వచిత్స్వరూపేణ హ్రస్వః ॥ ఎకః । ఎక్కో ॥ స్తోకః । థోక్కో ॥ ఇత్యాది ॥ — ॥ అథేకారస్యాదేశాః ॥ త్వేదితః ॥ ౧।౨।౪౧ ॥ సంయోగ ఇత్యనువర్తతే ॥ ఆదేరికారస్య యుక్తే పరే ఏత్వం తు భవతి ॥ ధమ్మిల్లధరః । ధమ్మేళ్ళహరో ॥ ధమ్మిళ్ళహరో ఇత్యాది ॥ — ॥ మూషికవిభీతకహరిద్రాపథిపృథివీప్రతిశ్రుత్యత్ ॥ ౧।౨।౪౩ ॥ ఇత ఇత్యనువర్తతే ॥ ఏష్వాదేరికారస్యాకారస్స్యాత్ ॥ మూసఓ । విభీతకశబ్దే ఇతః అత్వే భస్య హత్వే । ఈతః కాశ్మీరహరీతక్యోర్లాలావిత్యత ఈత ఇత్యధికృత్య ॥ — ఏల్వీడనీడకీదృశపీయూషవిభీతకేదృశాపీడే ॥ ౧।౨।౪౪ పీడాదిష్వాదేరీకారస్య ఏత్వం లిత్స్యాత్ ॥ లిత్త్వాన్నిత్యం । ఇత్యేత్వే । ప్రతిగ ప్రతీపగ ఇతి ప్రత్యాదిపాఠాత్తస్య డకారః ॥ వహేడఓ ॥ — వేంగుదశిథిలయోః ॥ ౧।౨।౪౫ ॥ ఇత ఇత్యనువర్తతే ॥ అదితి చ ॥ ఇంగుదశిథిలయోరాదేరితః అత్వం వా స్యాత్ । ఇంగుదరసః । అంగుఅరసో ఇంగుఅరసో ॥ శిథిలః ॥ సఢిలో ॥ సిఢిలో ॥ అత్ర ప్రథమశిథిలేత్యాదినా థో ఢత్వం ॥ — ॥ ణిమ్మాణంణిమ్మిఅం ॥ ౧।౨।౪౬ ॥ ఇత్యేతౌ నిర్మాణనిర్మితాభ్యాం భవిష్యతః ॥ — ॥ ఉ యుధిష్ఠిరే ॥ ౧।౨।౪౭ ॥ త్వేదిత ఇత్యతస్తు ఇత ఇతి చానువర్తతే । అస్మిన్నాదేరితః ఉత్వం వా స్యాత్ । జత్వహత్వషలోపద్విత్వాని ॥ ముకురాదిపాఠాదుతః అత్వం హరిద్రాదిత్వాల్లత్వం చ ॥ జహుట్ఠిలో ॥ జహిట్ఠిలో — ద్వినీక్షుప్రవాసిషు ॥ ౧।౨।౪౮ ॥ ఉదిత్యనువర్తతే । ద్విశబ్దే నీత్యుపసర్గే ఇక్షుప్రవాసిశబ్దయోశ్చాదేరిత ఉత్వం భవతి । పృథగ్యోగాన్నిత్యమ్ । ద్విగుణః । దుఉణో । అత్ర గలోపః । క్వచిన్న భవతి । ద్విజః । దిఓ । ద్విరదః । దిరఓ । ద్విధాగతః । దిహాగఓ । క్వచిదోత్వమపి । దోవఅణం । ద్వివచనమ్ । ని । నిమన్త్రః । ణుమంతో ॥

క్వచిన్న భవతి । నిపతతి । ణిపడఇ ॥—॥ తునిర్ఝరద్విధాకృఞ్శోకా
న్నా ॥౧।౨।౫౦॥ ఇత ఇత్యనువర్తతే । అనయోరాదేరితఃనానకా
రేణసహాఓకారోవాస్యాత్ । ఓజ్ఝరో । పక్షేణిజ్ఝరో । దోహాఇఓ ॥
ద్విధాకృతః । అత్రవలోపహత్వతలోపాః కృపాదిత్వాదృతఇత్వం క
లోపః । పక్షేద్వినీ(ప్రువ)వాసిష్విత్యుత్వమ్ ॥ దుహాఇఓ । కృఞ ఇతి
కిం ।ద్విధాగతః । దిహాగఓ ॥—॥ ఈతఃకాశ్మీరహరీతకోర్వర్ణాలావిత్య
త ఈతఇత్యధికృత్య ॥—॥ గభీరగఇత్ ॥ ౧।౨।౫౨॥ గభీరాదిష్వాదే
రీకారస్యఇత్వంభవతి । గహిరో । గభీరః । సిరిసో । శిరీషః । ఆణిఓ ॥
ఆనీతః । (స్త్రీ)యామీకారోపి దృశ్యతే । ఆణీదాభువణబ్భుదేక్కజణణీ
జో ఈసరేణాముణా । ఆనీతాభువనాద్భుతైకజననీ యోగీశ్వరేణాము
నా । అయంకర్పూరమంజర్యాం మంత్రివచనః ; గహిఓ । గృహీతః
విళిఓ । వ్రీడితః । అత్ర బడిశాదిపాఠాడ్డస్యలత్వమ్ । ప్రదీపితః । పలి
విఓ । అత్ర పస్యవత్వం దోహదప్రదీపేత్యాదినాదస్యలత్వమ్ । తఇ
ఓ । తృతీయః । అత్ర ఋతో దితి ఋతఇః అత్వంతయలోపశ్చ । వమ్మి
ఓ । వల్మీకఇత్యాది । గభీరాది । గభీరశిరీషఆనీతగృహీతవ్రీడితప్రదీపి
తతృతీయజీవత్ అవసీదత్ ప్రసీదవల్మీకతదానీం ॥—॥ వాపానీయగె
౧।౨।౫౩॥ ఈతఇత్యనువర్తతే । ఇదితిచ । పానీయాదిష్వాదేరీకార
స్య ఇత్వంవాస్యాత్ । పానీయగుణః । పాణిఅగుణో । కరీషదహనః
కరిసదహణో । ఇత్యాది॥పక్షే దీర్ఘఏవ । పానీయాది । పానీయ ।
ద్వితీయ । అలీక । కరీష । ఉపనీత॥జీవతి ॥—॥ ఉజ్జీర్ణే ॥౧।౨।౫౪॥
ఈత ఇత్యనువర్తతే । అత్ర ఈతఉత్వం లిత్స్యాత్ । జీర్ణః॥జుణ్ణో
క్వచిన్నభవతి । జిణ్ణేభోఅణమెత్తె ॥ జీర్ణే భోజనమాత్రే । అత్ర ఉ
త్కరవల్లీత్యాదినామాత్రచో ఽన్యఏత్వమ్ ॥—॥ తీర్థేహ్యాలిత్యత
ఊలిత్యధికృత్య ॥—॥ విహీనహీనేవా ॥ ౧।౨।౫౫॥ ఈతఇత్యనువర్త
తే । అనయోరీతఊద్వాస్యాత్ । విహూణో । విహీణో । హూణో

హీణో ।అనయోరితికిం।పహీణో। కీదృశపీయూషేగృశేషుపల్బీడేత్యా
దినాఈతఏత్వమ్ । దృశ్యక్పక్విసీతిబుతోరిః । కెరిసో ।ఎరిసో । పిఅపె
ఊసో।ప్రియపీయూషః । అత్రయలోపః । బహులాధికారాత్పీడ
నీడయోరేత్వస్యాపికల్పః। గఅపెడో । గఅపీడో । నేడో । నీడో । ఆ
మెలో । ఆవేలో । ఆపీడః । అత్రబడిశాదిపాఠాడ్డస్యలః । నీపాపీడె
మోవేతి పస్యావాసుః ॥—॥ అథోకారస్యాదేశాః ॥—॥ స్వమతఉప
రిగురుకె ॥ ౧।౨।౫౮ ॥ కప్రత్యయాంతయోరనయోరాదెరుతఃఅత్వ
మ్భవతి । గరుఓ ।గురుఓ । కప్రత్యయాంత పరిగ్రహాత్కేవలెనభవ
తి ॥—॥ ముకుళాదౌ ॥ ౧।౨।౫౯॥ ఉతఇత్యనువర్తతె ।అచితిచ ।ము
కుళాదిష్వాదెరుతః అత్వంతుభవతి ॥ మఉలో ॥ ముఉలో । ముకు
ళః । మఉరో ॥ ముఉరో । ముకురఇత్యాది ॥ ముకుళాది ।ముకుళము
కురముకుటఅగురుగుర్వీగుర్వీయుధిష్ఠిరసౌకుమార్యంఇత్యాది।మకు
టశబ్దస్సంస్కృతెప్యస్తి । బహులాధికారాత్క్వచిదాత్వమపి । విద్రు
తః। విద్దాఓ । దొదొనుత్సాహోత్సన్నఊచ్ఛసీత్యతఊదిత్యధికృత్య ।
దుర్గారలుకితుఇత్యత్రస్తుఇతిచ ॥—॥ సుభగముసలె ॥ ౧।౨।౬౪ ॥ ఏ
తయోరుతఊత్వంవాస్యాత్ । మూసలో । ముసలో । సూహవో ।సు
హఓ । అత్రఊత్వెసుభగదుర్భగెవఇతికోర్వత్వమ్ । హశ్చోత్సుకోత్సా
హాలెఇత్యతఓదిత్యధికృత్య ॥—॥ స్తౌ ॥ ౧।౨।౬౬ ॥ సంయుక్తెపరె ఆ
దెరుతఓత్వం । ముద్గరః। మోగ్గరో । పుష్కరః । పొగ్గరో । ఇత్యాది ॥
ఏవం సంయుక్తెపరెఉతఓత్వంసర్వత్ర సంచారణీయమ్ । వాత్ర
లాక్షణికస్యఉతఓత్వం । కింత్వలాక్షణికస్యైవ । సూక్ష్మేద్వోతఇతి
జ్ఞాపకాత్ । అన్యథాతత్రాపి సంయోగఇతి హ్రస్వె కృతేఅనేనైవౌ
త్వంస్యాత్ । నచవికల్పార్థకం తత్సూత్రం । తదాసూక్ష్మెద్విత్వేవ
బ్రూయాన్నతూతఇతి ॥—॥ ఈదుద్వ్యూఢే ॥ ౧।౨।౬౯ ॥ ఊతఇ
త్యనువర్తతె। ఉద్వ్యూఢెఊతఈత్వం స్యాత్ । ఉవ్వీఢో ॥—॥ ఉ

లఙ్—కణ్డూయతిహనూమద్వాతూలే॥౧।౨।౭౦॥కణ్డూయతౌ ధాతౌ హనూమద్వాతూలయోశ్చాదేరూతఉత్వంలిత్స్యాత్ । కండూయనపరః। కండుఅణపరో । హనుమాణ । అణుమంతో । అత్రమంతమణేత్యాదినా మతుపో మంతా దేశః । వాతూలః । వాఉలో ॥—॥స్థూల్ స్థూణాతూణమూల్యతూణీరకూర్పరగుడూచీకూశ్మాండీతామ్బూలీషు ॥౧।౨।౭౩॥ సూత్రేద్వేతఇత్యతఊతఇత్యనువర్తతే । ఏషూతఓత్వం భవతి । లిత్వాన్నిత్యం ॥ బాహులకత్వాత్స్థూణాతూణయోర్వికల్పః । థోణో। తూణో । తూణః ॥ బహుమోల్లో । బహుమూల్యః।తూణీరో ।తూణీరః । కోప్పరో । కూర్పరః ॥—॥అథఋకారస్యాదేశాః ॥—॥ ఋతోదిత్యతఋతఇత్యధికృత్య ॥—॥ ఇల్కృపగే ॥౧।౨।౭౮॥కృపఇత్యాదిషుఆదేర్ఋతఇత్వం లిత్స్యాత్। కృపః। కిఓ । పలావః। నృపః। ణివో॥ కృపణః । కివిణో । కృపాణః । కివాణో ఇత్యాది। కృపాది । కృపనృపకృపాణకృశానుకృతికృసరకృచ్ఛ్రకృపణకృషిఋషిధృతివృశ్చికనృత్తవృత్తిపృథ్వీకృత్యాఘుసృణఘృణాఋద్ధిసమృద్ధిగృష్టివృద్ధకవిసృపహృబృసీహృదయోత్కృష్టమృష్టదృష్టతృష్ణాసకృత్దృష్టిసృష్టిసృగాలవ్యాహృతబృంహితతృప్తసృష్టశృంగారభృంగభృగుభృంగారేత్యాది ॥—॥ శృంగమృగాంకమృత్యుదృష్టమసృణేషువా ॥౧।౨।౭౭ ఇలనువర్తతే । ఋతఇతిచ । ఏషుఋతఇత్వం వాస్యాత్ । మిఅంకో మఅంకో । అత్రస్వరస్య బిన్దువమితిహ్రస్వః । దిట్ఠో । దట్ఠోఇత్యాది ॥—॥ ఉద్వృషభేవుః ॥ ౧।౨।౭౮॥ అత్రవృఇత్యవయవస్యఉత్వం వాస్యాత్ । పక్షేఅత్వం । ఉసహో । వసహో । బృందారకనివృత్తయోః ॥౧।౨।౮౦ ॥ ఉవిత్యనువర్తతే । అనయోఃఋతఉత్వంవాస్యాత్పక్షే అత్వం । బుందారఓ । బందారఓ । ణివుత్తో । ణివత్తో ॥—॥ ఋతుగే ॥ ౧।౨।౮౧ ॥ ఉత్వమనువర్తతే । ఋతఇతిచ । ఋత్వాదిష్వాదేర్ఋతఉత్వంభవతి।ఉసహో।ఋతుఋజుఋణేత్యాదినారీత్యాదేశేరి

సహో। ఉత్తంతో ఇత్యాది । ఋత్వాది । ఋతుఋషభప్రాభృతపరిభృతినిభృతసంభృతనివృతసంవృతనిర్వృతినిర్వృతపరివృత్తిప్రావృట్ వృత్తాంతబృందబృందావనపృథివీ ఋజుమృణాళపృథ్వీవృధస్పృష్టపరివృద్ధవరామృష్టభ్రాతృకపితృకజామాతృకమాతృకేత్యాది। ఇదున్మాతురిత్యత ఇదుదిత్యధికృత్య।వృష్టిపృథఙ్మృదంగనప్తృకవృష్టే॥౧।౨।౭౪॥ఏషు ఋత ఇదుతౌ భవతః । మిఅంగో ॥ముఅంగో॥ణత్తిఓ।ణత్తుఓవిట్ఠో ।వుట్ఠో ॥—॥ దృప్తేరిస్తా ॥ ౧।౨।౭౯ ॥ దృప్తే ఋతః పకారతకారాభ్యాం సహ అరిఇత్యాదేశో భవతి । దరిఓ । దృప్తః॥—॥ కేవలస్యారిః॥౧।౨।౮౦। ఋతః కేవలస్య వ్యంజనేనానంయుక్తస్య రిఇత్యాదేశో భవతి । రిచ్ఛో ఋక్ష ఇత్యాది ॥—॥ ఋతుఋజుఋణఋషిఋషభే వా । ౧।౨।౮౨॥ రీత్యనువర్తతే ॥ ఏషు ఋతోరిత్వం వా స్యాత్ ॥ఋణముక్తః ॥ రిణముత్తో । ఉణముత్తో ॥ ఋషభః ॥ రిసహో ॥ ఉసహో ॥—॥ క్లృప్త ఇలిః ॥ ౧॥౨॥ ౮౩ ॥ క్లృప్తే ఆదేరచ ఇలిరిత్యాదేశస్స్యాత్ ॥ క్లృప్తవ కిలిత్తో ॥—॥ అథ ఏచ ఆదేశాః ॥—॥ చపెటకెసరదెవరసైన్యవేదనాస్వేచస్త్విత్ ॥౧॥౨॥౮౪॥ ఏష్వేచ ఇత్త్వం వా స్యాత్ । కిసరో ॥ కేసరో ॥ దిఅరో। దెఅరో ॥—॥ సైంధవశనైశ్చరే ॥ ఏచ ఇత్యనువర్తతే ॥ ఇలితి చ ॥ అనయోరాదేరేచ ఇత్వం స్యాత్ ॥ పృథగ్యోగాన్నిత్యం ॥ సింధవో ॥ సణిచ్ఛరో ॥—॥ త్వత్సరోరుహమనోహరప్రకోష్ఠాతోద్యాన్యోన్యేష్వవ శ్చక్తోః ॥ ౧॥౨॥౮౫ ॥ ఏచ ఇత్యనువర్తతే ॥ ఏష్వేచః అత్వం తు స్యాత్తత్సన్నియోగే నయథాయోగం కకారతకారయోర్వత్వంచ ॥ మణహరో ॥ మణోహరో ॥ పవట్ఠో ॥ పఓట్ఠో ॥ ఆవజ్జో ॥ఆఓజ్జో ॥ అన్యోన్యకలహః॥అణ్ణోణ్ణకలహో॥ అణ్ణణ్ణకలహో॥—॥కౌక్షేయకఉత్ ॥౧॥౨॥౮౬॥ కౌక్షేయకే ఆదేరేచ ఉత్వం తు భవతి । కుచ్ఛేఅఓ॥కోచ్ఛేఅఓ॥పౌరాదిపాఠాదఉ ఇత్యపి॥కఉచ్ఛేఅఓ॥స్పృహాదిత్వాత్క్షస్య ఛః ॥—॥ శౌండగే ॥౧॥౨॥౮౭ ॥ ఉత్వమనువర్తతే ॥ శౌ

ణ్డాదిష్వాదేరేచఉత్వంతుభవతి ॥ పృథక్త్వాన్నిత్యం ॥సుండో ॥ శౌం
డః । ముంజాఅణో ॥ మౌంజాయనః ॥ సువణ్ణిఓ ॥ సౌవర్ణికః ॥ శౌం
డాది ॥ శౌండశౌద్ధోదనిమౌంజాయనసౌందర్య సౌగంధ్యదౌవారిక
సౌవర్ణికపౌలోమీత్యాది । స్తైనశబ్దే ॥—॥ ఊః స్తేనే వా॥౧।౨।౧౦౦
అత్ర సంధ్యక్షరస్యఊత్వంవాభవతి । స్తఇతి స్తస్యథత్వమ్ । థూణో॥
థేణో ॥—॥ సౌచ్చాప్సే॥ ౧।౨।౧౦౧॥ ఊః స్తైనే వేత్యతఊఇత్యనువ
ర్తతే । అత్రైచః ఊత్వంస్యాత్ । పృథగ్యోగాన్నిత్యమ్ । సూసా
సా । అత్రదోదోనుత్సాహేత్యనేనశకారసకారయోః పరయోరుకార
స్యదకారేణసహఊత్వేఊసాసఙ్గతిష్ఠతేసన్ధావసతిసాసాసా। ఐచఎజిత్యత
ఐచఇత్యధికృత్య॥—॥అఇతువైరాదౌ॥౧।౨।౧౦౩॥ వైరాదిష్వాదేరైచ
అఇఇత్యాదేశోభవతి । వైశంపాయనః। వఇసంపాఅణో।పక్షేఐచపఏజే।
వేసంపాఅణో । చఇత్తో।చేత్తో ।చైత్రఇత్యాది। వైరాది । వైరవైశం
పాయనవైదేశిక వైశ్రవణచైత్రకైలాసవైతాళికకైరవవైరేత్యాది ॥
॥—॥దైత్యాదౌ ॥ ౧।౨।౧౦౪ ॥ ఐచ ఇత్యనువర్తతే । అఇఇతిచ ।
దైత్యాదిష్వాదేరచః అఇఇత్యయమాదేశోభవతి । పృథక్త్వాన్నిత్యమ్ ।
దఇచ్చో । దైత్యః । వఇఅబ్భో। వైదర్భఇత్యాది।దైత్యాది। దైత్యదైన్య
కైవతకైతవవైదర్భవైదేహఐశ్వర్యవైజననభైరవవైతాళీయ వైదేశవై
శ్వానరస్వైరవైశాఖవైశాలస్థైర్యచైత్యేత్యాది। చైత్యేవిశేషేణభవతి॥
చేత్తమ్॥—॥గౌరవఆత్ ॥౧।౨।౧౦౫॥ అత్రైవఆత్వంభవతి। గౌరవప్రి
యః।గారవప్పిఓ॥—॥పౌరగెచాఉత్ ॥ ౧ । ౨।౧౦౬ ॥ పౌరాదిష్వై
చశ్చకారాద్గౌరవేచ అఉఇత్యాదేశోభవతి । గౌరవప్రియః । గఉ
రవప్పిఓ । పౌరః । పఉరో । కౌరవః । కఉరవో ఇత్యాది । పౌరాది ।
పౌరమౌళికౌరవగౌడకౌలకౌశలపౌరుష కౌక్షేయకసౌధమౌనగౌరవే
త్యాది । స్థవిరాయస్కారయోర్విశేషః ॥—॥ ఎత్సొజ్ఝలాత్రయో
దశేగచః । ౧।౩।౧ ॥ త్రయోదశాదిష్వాదేరచ స్సొజ్ఝలాసస్వరవ్యం

జనేన పరేణ సహైత్వంభవతి । థేరో। స్థవిరః ।వృద్ధః॥ బ్రహ్మా వా॥ అ
త్ర కగతిసలోపె థకారస్థాకారస్యసాచ—వకారస్యచస్థానె ఏకారః
ఏవం సర్వత్రసాచ—పరసవర్ణస్యపూర్వాచశ్చస్థానె,త్రయోదశా
దిష్వేకారః కల్పనీయః । ఏక్కారో। అయస్కారఃఇత్యాది॥ త్రయో
దశాది । త్రయోదశస్థవిరఅయస్కారవిచకిలత్రయోవింశతిత్రయ
స్త్రింశదిత్యాది । విచకిలేత్యత్ర తైలాదిపాఠాద్ద్విత్వే । వేఇల్లో ॥
ముద్ధవిఅఇల్లపసూణ పుంజా ఇతి దృశ్యతె । ముగ్ధవిచకిలప్రసూన
పుంజాః । కదళ్యామిత్యతస్తుఇత్యధికృత్య ॥—॥ కర్ణికారేఫోః॥౧।౩।౩
అత్రఘోద్వితీయస్యాచః పరేణసాజ్ఝలాసహఎత్వన్తుస్యాత్ । కణ్ణే
రో । కణ్ణిఆరో ॥—॥నవమాలికాబదరనవఫలికాపూగఫలపూతరఠోల్
॥౧।౩।౪॥ ఏష్వాదేరచః పరేణ సాజ్ఝలాసహఓత్వంలిద్భవతి । నవమా
లికాధరః । ణోమాళిఆహరో ॥ బదరప్రియః । బోరప్పిఓ । నవఫలి
కానిర్మితః । ణోహళిఆణిమ్మిఓ । అత్ర అస్తారఖోరచ ఇత్యధికృత్య ॥
॥—॥ఫస్యభహౌవా ॥ ౧।౩।౬౦॥ అస్తారఖోరచఃపరస్య ఫకారస్య
భకారహకారౌయథా సమ్భవం వ్యవస్థితవిభాషయాభవతః।క్వచిద్భః
క్వచిత్తుహః క్వచిదుభావపి । రెఫశిఫయోః ఫస్యభ ఏవ । ముక్తాఫలెఫ
స్యహఏవ। సఫలశెఫాలికానవఫలికాగుంఫల్యాదావుభావపి । తెనా
త్రానెనసూత్రెణఫస్యహః।పూగఫలప్రియః।పోహళప్పిఓ।పూతరః।
పోరో॥జలజంతుః॥—॥తుమయూరచతుర్థచతుర్వారచతుర్దశచతు
ర్గుణమయూఖోలూఖలసుకుమారోదూఖలలవణకుతూహలే ॥౧।౩।౫॥
ఓలిత్యనువర్తతే।మయూరాదిష్వాదేరచఃపరేణసస్వరవ్యంజనేనసహఓ
త్వంవాస్యాత్ । మోరో। మఊరో । చోత్థో । చఉత్థో । చోట్టో ॥ చ
ఉట్టో ॥ అత్రస్త్యానచతుర్థ ఇత్యాది నార్థస్యవాతః । చోద్దారో । చ
ఉద్దారో । చోగ్గుణో ॥ చఉగ్గుణో । మోహో । మఊహో॥ మయూ
ఖః । ఖస్యహః । సోమారో । సఉమారో । ఓహలో । ఉఊహలో ।ఉ

ఘూఖలః । కుతూహలపరః । కోహలపరో । అత్రైవ । త్వదుతఉపరి
గురుక ఇత్యతస్తుఉత ఇత్యధికృత్య॥—॥హశ్చైతుర్తూహలె॥౧।౨।౬౫
అత్ర ఉతఓత్వం తు భవతి । తత్సన్నియోగేనఊతోహ్రస్వశ్చ । ఇతోహ్రా
త్వేహ్రస్వచ । కొహల్లపరో । కొఉహల్లపరో । అత్ర తైలాదిత్వా
ద్ద్విత్వమ్ ॥—॥ నిషణ్ణఉమః ॥ ౧।౩।౬ ॥తుమఇత్యూరెత్యతస్తిష్ఠత్యను
వర్తతె । అస్మిన్నాదెరచః పరెణసార్ధ్మలాసహితస్య ఉమఇత్యాదెశ
స్స్యాద్వా । ణుమణ్ణో । ణిసణ్ణో ॥—॥ అస్తారఖోరచః । ౧।౩।౭ ॥
అధికారోయం । లోహాలలాంగలలాంగూలెవెతియావత్ ।ఇతఊర్ధ్వం
యదనుక్రమిష్యతె తదస్తారసంయుక్తస్య అఖోరనాదౌవర్తమానస్య
అచః పరస్య భవతీతి వేదితవ్యమ్ ॥—॥అథకవర్గస్యాదెశాః॥—॥ఖో
పుష్పకుబ్జకర్పరకిలెకోః । ౧।౩।౧౨ ॥ అపుష్పవాచినికుబ్జశబ్దెకర్పరకీ
లయోశ్చకోః కివర్గస్య ఖకారోభవతి । వబయోరభెదా ద్రవలామథ
శ్చైటబలాపె । ఖుజ్జో । పుష్పెతు కుజ్జో । ఖప్పరో । ఖిలఓ । అత్ర
స్వార్థెతుకశ్చైటకః ॥—॥ ఛాగశృంఖలకిరాతెలకిచాః॥౧।౩।౧౩॥కో
రిత్యనువర్తతె । ఎషుకవర్గస్యయథాక్రమంలకచఇత్యాదెశాభవంతి॥
ఛాగః । ఛాలో । కిరాతః ।చిలాఓ। పుళిందపర్యాయఎవ ।కామరూపిణి
తునెష్యతే । ణమిమోహరకిరాఅం । చిలాఓఇత్యత్ర హరిద్రాదిపా
ఠాద్రెభస్యలత్వమ్ ॥—॥ వైకాదౌగః ॥౧।౩।౧౪॥ఎకాదౌకోర్గస్స్యా
ద్వా॥ఎకః । ఏగో । ఎకాది । ఏకఆకర్షలోకఅముకతీర్థకరఉద్యోతకర
శ్రావక అనుకర ఆకారెత్యాది ॥—॥ ఖోఃకందుకమరకతమదకలె॥
౧।౩॥౧౫॥గఇత్యనువర్తతెకోరితిచ।ఎషుఖోఃకవర్గస్యగస్స్యాత్ । పృథ
క్త్వాన్నిత్యం । కందుకపరః । గందుఅపరో।మరకతమయః।మరగఅమ
ఓ । మదకలః । మఅగలో ॥—॥ పున్నాగభాగినీచంద్రికాసుమః ॥
౧।౩।౧౬॥ కోరిత్యనువర్తతె । ఏషుకోర్మోభవతి ।పున్నాగః।పుణ్ణామో॥
॥—॥ శీకరెతుభహౌ ॥ ౧ ।౩।౧౭ ॥ అత్ర కోఃభకారహకారౌ

వా భవతః । శీకరః । సీభరో । సీహరో । సీఅరో ॥—॥ ఊత్సుభగదుర్భగేవః ॥ ౧ । ౩ । ౧౮ ॥ అనయోరుత ఊత్వే సతి కోర్వకారో భవతి ॥ సూహవో । దూహవో । అత్ర భస్య హః । దురోరలుకి తు । సుభగముసలయోరిత్యాభ్యాముత ఊత్వమ్ ॥ ఊత్వ ఇతి కిమ్ । దుహఓ ॥ అత్ర ॥—॥ దురో రలుకి తు ॥ ౧।౨।౬౩ ॥ దోదోను త్సాహోత్సన్న ఊచ్ఛ్వసీత్యత ఊదిత్యనువర్తతే । దురిత్యుపసర్గస్య రేఫలోపే ఆదేరుత ఊద్వా స్యాత్ । ఇతి రేఫలోపే వికల్పేన ఊత్వవిధానాద్దుహఓ ఇత్యత్ర ఊత్వాభావః సుభగముసలె ఇత్యూత్వస్య వైకల్పికత్వాత్పక్షే । సుహఓ ॥ — ॥ నికషస్ఫటికచికురే హః ॥ ౧। ౩। ౧౯ ॥ ఏషు కవర్గస్య హత్వం భవతి ॥ ణిహసో । ఫలిహో । అత్ర ష్పస్ఫారితిఫత్వం స్ఫటిక ఇత్యనేన టస్య లత్వమ్ । చిహురో ॥ చిహురస్సంస్కృతేపీతి భృంగాచార్యః ॥—॥ అథ చవర్గస్యాదేశాః । — ॥ చోః ఖచితపిశాచయోస్సల్లౌ ॥౧।౩।౨౨ ॥ ఖః పృథకి తు ఇత్యతస్తు ఇత్యనువర్తతే । అనయోశ్చవర్గస్య సకారద్విరుక్తలకారౌ యథాసంఖ్యం తు భవతః । ఖసిఓ । పక్షే ఖఇఓ । పిసల్లో । అత్ర సంయోగ ఇతి హ్రస్వః । పిసాఓ ॥—॥ ఝో జటిలె ॥ ౧।౩।౨౩। త్వితి త్యనువర్తతే । అత్ర చోర్ఝత్వం వా స్యాత్ । ఝడిలో ॥ జడిలో ॥ అత్ర టో డ ఇతి టస్య డత్వమ్ ॥—॥ అథ టవర్గస్యాదేశాః ॥ టోర్బడిశాదౌ లః । ౧।౩।౨౪। త్విత్యనువర్తతే। బడిశాదౌ టోష్టవర్గస్య లత్వం తు స్యాత్ । గుడః । గులో । గుడో । బడిశాది । బడిశగుడనడచపేటాపీడనాడీవాటీవేణుదాడిమేత్యాది ॥—॥ స్ఫటికే । అత్ర టోర్లత్వం స్యాత్। పృథక్త్వాన్నిత్యమ్ । ఫలిహో ॥—॥ ఢః కైటభశకటసటె। ౧।౩।౨౬॥ టోరిత్యనువర్తతే। ఏషు టవర్గస్య ఢో భవతి । కేఢవో । అత్ర ॥—॥ వో భస్య కైటభే ॥ ౧।౩।౬౪॥ అత్ర భకారస్య వస్స్యాత్। ఇతి భస్య వః। సఅఢో । శకటః ॥—॥ ఠః । ౧।౩।౨౮ ॥ ఢ ఇత్యనువర్తతే। అసంయుక్తస్యానాదౌ వర్తమానస్యాచః పరస్య ఠస్య ఢస్స్యాత్ ।మ

ఠః । మఢో । కమఠః । కమఢో । కుఠారః । కుఢారో । అస్తోరిత్యేవ చిట్ఠఇ । అఖోరిత్యేవ । ఠాఇ । అచఇత్యేవ । కంఠో ॥—॥ పిఠరేహ స్తురశ్చఢః ॥ ౧|౩|౨౯ ॥ ఠఇత్యనువర్తతే । అత్ర రస్యహత్వంతుస్యా త్తత్సన్నియోగేన ఠశ్చ రేభస్యఢః । పిహఢో । పక్షేపిఠరో । అత్ర ర ఇతిరస్యఢత్వమ్॥—॥ లల్ డోనుడుగే ॥ ౧|౩|౩౦ ॥ అస్తోరఖోరచః పరస్యడస్యలకారోభవతి । అనుడుగేడడ్వాదిగణం వర్జయిత్వా।లిత్త్వా న్నిత్యం । గరుడః । గలులో । అత్ర హరిద్రాదిపాఠాద్రేభస్యలత్వం బడబానలః । బలఆణలో । అస్తోరిత్యేవ । కుడ్యం । కుడ్డం ।అఖోరిత్యేవ । డమరుః । డమరుగో । అచఇత్యేవ।తోండో । అనుడుగఇతికిం।ణడ్డో।ఉడుగౌడనిబిడనాడీపీడితనీడేత్యాది॥—॥టోడః॥౧।౩।౩౧॥ అస్తోరఖోరచః పరస్యటస్యడస్స్యాత్ ॥ ఘటః । ఘడో । ఏతత్త్రిజంతేపిసమానం । అస్తోరితికిమ్ । ఖట్టంగం। ఖట్వాంగం । అఖోరితికిమ్ । టంకో ॥ అచఇతికిమ్ । ఘంటా । క్వచిన్నభవతి । అటతి । అటఇ ॥—॥ అథతవర్గస్యాదేశాః॥—। వేతసఇతితోః॥౧।౩।౩౨॥టోడఇఇత్యతోడఇత్యనువర్తతే ।అత్రాదేరవర్ణస్య స్వప్నాదిత్వాదిత్వేసతితోస్తవర్గస్యడత్వంభవతి । వెడిసో । ఇతీతికిమ్ ।వేఅసో ॥—॥ప్రతిగేఽప్రతీపగే॥౧।౩।౩౩॥ తోరిత్యనువర్తతే । ప్రత్యాదిషుతవర్గస్య డోభవతి । అప్రతీపగే । ప్రతీపాదీన్వర్జయిత్వా । ప్రతిపన్నః । పడివణ్ణో । ప్రతిభాసః ।పడిహాసో ఇత్యాది । ప్రత్యాది । ప్రతిపన్నప్రతిభాసప్రతిహార ప్రతిస్పర్ధి ప్రతినివృత్త ప్రతికరోతి ప్రతిశ్రుత్ప్రతిమాప్రభృతి మృతభిందివాలపతాకా ప్రాభృతకవిభీతకవ్యాపృతకందళికా హరీతకీత్యాది । అప్రతీపగఇతికిం । ప్రతీపం । పఈవం । ప్రతీపాది । ప్రతీప ప్రతిజ్ఞాన ప్రతిసమయప్రతిష్ఠాప్రతిష్ఠానమిత్యాది ॥—॥ దంభదరదర్భగర్దభదష్టదశనదగ్ధదాహదోహదదోలాదండకదనేతు ॥ ౧|౩|౩౪ ॥ డఇత్యనువర్తతే । తోరితిచ । దమ్భాదిషుతవర్గ

స్యడో వా స్యాత్ । డమ్భో । డరో । డబ్భో । డ్డ్రో । పక్షే । దం
భో । దరో । దబ్భో । దర్ద్రో । దరశబ్దోऽత్ర భయార్ధపర్యాయః । అ
న్యత్ర దరదళిఅ । దరదళితా । దోహాదెదం భాదిసాహచర్యాదాగ్య
స్యైవ డోహాట ॥—॥ తుచ్ఛే చచ్ఛౌ ॥ ౧।౩।౩౬ ॥ అత్ర తవర్గస్య చకా
రచ్ఛకారౌ క్రమాద్భవతః । తుచ్ఛః । చుచ్ఛో ॥ ఛుచ్ఛో ॥—॥ టల్
త్రసరవృన్తతూబరతగరే ॥౧।౩।౩౭ ॥ ఏషుతవర్గస్య టకారో భవతి ।
లిత్త్వాన్నిత్యమ్ । టసరో । టూవరో । తూబరః । శృఙ్గరహితః శ్మ
శ్రురహితో వా । టగరో । ఔషధవిశేషః । వృక్షవిశేషో వా ॥—॥
హః కాతరకకుదవితస్తిమాతులుఙ్గేషు ॥ ౧।౩।౩౮॥ తోరిత్యనువర్తతే।
ఏషుతవర్గస్య హత్వం భవతి । కాహరో । కఉహో । మాతులుఙ్గప్రి
యః । మాహులుఙ్గప్పిఓ ॥—॥ తువలిభరతే ॥ ౧।౩।౩౯ ॥ హ ఇత్య
నువర్తతే । అనయోస్తవర్గస్య హకారో వా స్యాత్ । భరహో । భరఓ
॥—॥ లః పలితనితమ్బకదమ్బే ॥ ౧।౩।౪౦ ॥ త్విత్యనువర్తతే । ఏషుతవర్గ
స్య లో వా స్యాత్ । పలితకేశః । పలిలకేసో । నితమ్బః । నిలమ్బో ।
కదమ్బః । కలమ్బో । పక్షే పలిఅకేసో ఇత్యాది ॥—॥ దోహదప్రదీపి
శాతవాహనాతస్యాం ॥ ౧।౩।౪౧ । ల ఇత్యనువర్తతే । దోహదే ప్రపూ
ర్వే దీప్యతౌ చ శాతవాహనశబ్దే అతసీశబ్దే చ । తవర్గస్య లత్వం భవతి॥
పృథక్త్వాన్నిత్యం । దోహలో । పలీవో । ప్రదీపః । సాలాహణో ॥
శాతవాహనః । అళసిప్పసూణవణ్ణో । అతసీప్రసూనవర్ణః ॥—॥ రత్
సప్తత్యాదౌ ॥ ౧।౩।౪౨॥ తవర్గస్య రత్వం భవతి। లిత్త్వాన్నిత్యం । ఇతి స
ప్తత్యాదిగణపఠితగద్గదశబ్దే తవర్గస్య రః । గగ్గరో । సత్తత్యాగి । సప్త
తిస్సప్తదశ ఏకాదశ ద్వాదశ త్రయోదశ పఞ్చదశాష్టాదశ గద్గదేత్యాది।
కదర్థితేఖోర్వ ఇత్యతో వ ఇత్యధికృత్య ॥—॥ పీతే లే వా ॥౧।౩।౪౩॥ పీ
తే స్వార్థికే లకారే సతి తోర్వకారో వా స్యాత్ । పీవలో । పీఅలో । ఇ
తి కిం । పీఓ । అత్ర స్వార్థే తుకశ్చేత్యధికృత్య లో వా విద్యుత్పీతయోరిత్య

నేనస్యాద్ధేవాలః ॥—॥ఢః పృథివ్యాంవధనిశీథే ॥ ౧।౩।౪౭ ॥ వేత్యనువర్తతే । ఏషుతవర్గస్య ఢత్వంవాభవతి । ఓషధగుణః । ఓసఢగుణో ఓసహగుణో । అత్రఖఘథధభామితిహత్వం । ణిసీఢో । ణిసీహో । నిశీథః ॥—॥ణర్దినారుదితే ॥ ౧।౩।౪౯॥ అత్రదినాదీత్యవయవేనసహణత్వంరిష్యపతి । రిత్యాద్దివత్వం । రుదితకరః ।రుణ్ణఅరో॥ణోవాతిముక్తగఇత్యతోణోవేత్యధికృత్య ॥— ॥ గర్భితే ॥ ౧।౩।౫౧ ॥అత్రతవర్గస్యణత్వంభవతితు।గబ్భిణో । గబ్భిఒ ॥—॥ నః ॥ ౧।౩।౫౨ ణఇత్యనువర్తతే । అస్తోరఖోరచఃపరస్యనకారస్య ణకారోభవతి ।మానవః । మాణవో । ఈశానః । ఈసాణో ॥ ఇత్యాది । —॥ ఆదేస్తు ౧।౩।౫౩॥ నఇత్యనువర్తతే । ఆదేర్నకారస్యణోవాస్యాత్ । నరః ॥ ణరో । నరో । నతః । ణఓ । నఓఇత్యాది । అస్తోరిత్యేవ । న్యాయః। నాఓ ॥—॥ నాపితేహః ॥ ౧।౩।౫౪ ॥ ణఇత్యనువర్తతేనఇతిచ । అత్రనకారస్య ణకారహకారౌవాభవతః । హావిఓ । ణావిఓ । నావిఓ ॥—॥ అథపవర్గస్యాదేశాః ॥—॥ పోవః । అసంయుక్తస్యానాదౌవర్తమానస్యాచః పరస్యపకారస్యప్రాయోవస్స్యాత్ । శాపః।సావోఇత్యాది । అస్తోరిత్యేవ । విప్రః । విప్పో । అఖోరిత్యేవ । పఢఇపఠతి। అచఇత్యేవ । కంపో । ప్రాయఇత్యేవ । కపిః । కఈ । రిపుః రిఊ । ఏతేనప్రాయోలోపవకారయోః పకారస్యయుగపత్ప్రాప్తయోః యత్రశ్రుతిసుఖముత్పద్యతే సతత్రవిధేయః ॥—॥ ఫఃపాటిపరిఘపరిఖాపరుషపనసపారిభద్రేషు । పఇత్యనువర్తతే । ణిజంతేపటిధాతౌపరిఘాదిషుచపస్యఫత్వం భవతి । పరిఘః । ఫలిహో । అత్రఘస్యహః । హరిద్రాదిత్వాద్రస్యలత్వం। పనసః । ఫణసో । ఫణసస్సంస్కృతేపి । పరుషః । ఫరుసో । పారిభద్రః । ఫాలిహద్దో ॥భస్యహః । హరిద్రాదిత్వాద్రేభస్యలత్వం॥—॥ప్రభూతేవః॥౧।౩।౫౯ పఇత్యనువర్తతే । అత్రపకారస్యవకారస్స్యాత్ । వహుత్తో ॥ తైలా

దిత్వాద్ద్విత్వమ్ ॥—॥ నీపాపీడే మోవా ॥ ౧।౩।౫౭ ॥ నీపాపీడే చ ప
స్య మో వా స్యాత్ । ణీమో । పక్షే । నీవో । ఆమేలో । పక్షే ఆవే
లో । అత్ర ఎల్పీడేత్యాదినా ఈకారస్య ఏత్వమ్ ॥—॥ ఫస్య భహౌ
వా ॥ ౧।౩।౬౦ ॥ అస్వారఖోరచః పరస్య ఫకారస్య భకారహకారౌ య
థాసమ్భవం వ్యవస్థిత విభాషయా భవతః । క్వచిద్భః ॥ రేఫః । రేభో
అస్వోరిత్యేవ గుల్ఫః ॥ గుఫ్ఫో । అఖోరిత్యేవ । ఫణీ । అచ ఇత్యేవ । గుం
ఫతి । గుంఫఇ । ప్రాయ ఇత్యేవ । కసణఫణీ ॥—॥ బో వః ॥ ౧।౩।౬౧ ।
అసంయుక్తస్యానాదౌ వర్తమానస్యాచః పరస్య బస్య వో భవతి । శబలః ।
సవలో । ఇత్యాది ॥—॥ వ్వయోకబన్ధే ॥ ౧।౩।౬౨ ॥ అత్ర బకార
స్య మకారయకారౌ జితౌ వా భవతః ॥ జిత్త్వాత్సానునాసికఉచ్చారః । క
వంధో । కయంధో । త్వభిమన్యౌ మ ఇత్యతో మ ఇత్యధికృత్య ॥—॥ తుడో
విషమే ॥ ౧।౩।౬౪ ॥ అత్ర మస్య డో వా స్యాత్ । విసడో । విసమో ॥
॥—॥ యోజః తీయానీయోత్తరీయకృత్యేషు ॥ ౧।౩।౬౫ ॥ ద్విత్వ్యమనువర్త
తే । తీయే అనీయే చ ప్రత్యయే ఉత్తరీయశబ్దే కృద్విహిత ప్రత్యయే చ య
కారస్య జకారో వా స్యాత్ । రిత్త్వాద్ద్విత్వమ్ । తృతీయః । తఇజ్జో ॥ ప
క్షే తఇఓ । అత్ర ఋతో దిత్యత్వం । గభీరాదిపాఠాదీకారస్య ఇత్వమ్ ॥
తలోపశ్చ । అనీయే । కరణీయః । కరణిజ్జో । కరణీఓ । ఇత్యాది ॥
ఉత్తరీయపటః । ఉత్తరిజ్జపడో । ఉత్తరీఅవడో ॥ కృత్యే । మేయః । మె
జ్జో । మేఓ । ఇత్యాది । —॥ ఇన్మయటి ॥ ౧।౩।౬౬ ॥ య ఇత్యనువ
ర్తతే । వ్వతి చ । మయట్ప్రత్యయే య కారస్య ఇకారో వా స్యాత్ ॥
విషమయః । విసమఇఓ । విసమఓ ఇత్యాది । —॥ కతిపయే వహౌ ॥
౧।౩।౬౭ ॥ య ఇత్యనువర్తతే । అత్ర యస్య వత్వహత్వే భవతః । హత్వే
శిత్వాత్పూర్వస్య దీర్ఘః । కఇవవో । కఇవాహో । —॥ అర్థపరేతో
యుష్మది ॥ ౧।౩।౬౮ ॥ య ఇత్యనువర్తతే । అర్థపరే యుష్మచ్ఛబ్దే యకా
రస్య తకారః స్యాత్ । తుమ్హకేరో ॥ అర్థపర ఇతి కిం । జుమ్హఅమ్హప్పఅరణం ।

యుష్మదస్మత్ప్రకరణం ॥—॥ ఆదేర్జః ॥ ౧।౩।౭౪ ॥ యఇత్యను వర్తతే। ఆదేర్యస్య జస్స్యాత్। యమః। జమోఇత్యాది। ఆదేరితి కిం। అవయవో। బహులాధికారాత్సోపసర్గస్యానాదేరపి। సంయోగః। సంజోఓ। సంయమః। సంజమో। క్వచిన్నభవతి। ప్రయోగః। పఓఓ। భ్రాబృహస్పతౌతుబహోరిత్యతఃతుఇత్యనువర్తతే। రో డాపర్యాణఇత్యతోరఇతిచ ॥—॥ లోజఠరవఠరనిష్ఠురే ॥ ౧।౩।౭౭ ॥ జఠరాదౌరస్యలత్వంవాస్యాత్।జఠరానలః।జఢలాణలో। జఢరాణలో। వఢలో। వఢరో। అత్రఠఇతిఠస్యఢత్వం। ణిట్ఠులో।నిట్ఠురో। అత్ర కగేతిషలోపె శేషస్యద్విత్వమ్। భసలశబ్దోభ్రమరపర్యాయస్సంస్కృతఇవ ॥—॥ హరిద్రాదౌ ॥ ౧।౩।౭౮॥ రఇత్యనువర్తతే లఇతిచ। హరిద్రాదౌరేఫస్య లత్వంభవతి। పృథక్త్వాన్నిత్యం। చరణః। చలణో ఇత్యాది। హరిద్రాది। హరిద్రాఙ్గారచరణయుధిష్ఠిరసుకుమార శిథిరసత్కారముఖరవరుణకిరాతరుగ్ణఅపద్వారకరుణదరిద్ర పరిఘపరిఖామత్సరసంవత్సరషాగభద్రదారిద్ర్యకాతరేత్యాది ॥—॥ కిరిబెరే డః ॥౧।౩।౭౯॥ కిరిశబ్దెబెరశబ్దెచరస్యడస్స్యాత్।కిడో।బెడః। కరభో మండూకోదుందుభిర్వా ॥—॥ ఖోకరపేణః ।౧।౩।౮౦ ॥ రఇత్యను వర్తతే। అత్రఖోరాదేరేఫస్యణత్వంస్యాత్। కణవీరో ॥—॥ లో హాలలాంగలలాంగూలేవా ॥౧।౩।౮౧ ॥ అస్త్రోరవ్రేచఇతినివృత్తం। లోలలాటెచేత్యతోలఇత్యనువర్తతేపూర్వసూత్రాణ్ణఇతిచ ।లాహలా దిష్వాదెలకారస్యణోవాస్యాత్। ణాహలో। లాహలో। శబ్దవిశేషః। ణంగలహత్థో। లంగలహత్థో। లాంగలహస్తః। అత్రస్వరస్య బింద్వమీతిహ్రస్వస్సంయోగఇతివా। దీర్ఘలాంగూలః।దిగ్ఘణంగూలో। దిగ్ఘలంగూలో ॥—॥ బోమశ్శబరే ॥ ౧।౩।౮౨ ॥ అత్రబస్యమస్స్యాత్। శబలః। సమరో। నీపీస్వప్నేవేత్యతో వేత్యధికృత్య ॥—॥ హస్యఘోంబిందోః ॥ ౧।౩।౮౩॥ బిందోఃపరస్యహస్యఘోవాస్యాత్ ॥

సంఘారో । సంహారో । సంహారః । సింహః । సింఘో । అస్యవింశ
త్యాదిపాఠాద్బిందోర్లోపలిశిత్వాత్పూర్వస్యదీర్ఘేసీహోఇత్యపి । క్వ
చిదబిందోరపి । దాహః । దాఘో । శేస్సలిత్యతశ్శోరిత్యధికృత్య ॥
—॥ ప్రత్యూషదివసదశపాషాణేతుహః ॥౧|౩|౮౮॥ ఏషుశోస్సవసా
నాం హకారో వా స్యాత్ । ప్రత్యూషః । పచ్చూహో । పచ్చూసో ।
అత్ర త్యోల్పచైత్యఇతిత్యస్యచః । దిఅహో । దిఅసో । పాహాణో । పా
సాణో ॥—॥ ఛల్ షట్ఛమీసుధాశాబసప్తపర్ణే ॥౧|౩|౯౦॥ శోరిత్య
నువర్తతే । ఏషుశోశ్ఛత్వంలిత్స్యాత్ । షణ్ముఖః । ఛమ్ముహో । షట్ప
దః । ఛప్పఓ ॥ శాబః । ఛావో । సప్తపర్ణే । హేదక్షిణేస్యేత్యతోఽస్యే
త్యధికృత్య స్వప్నాదావిలిత్యత ఇలితిచ ॥—॥ సప్తపర్ణేవాః ॥౧|౨|౧౩॥
అత్ర ద్వితీయస్యాపర్ణస్యఇత్వంలిద్భవతి । ఛత్తివణ్ణో । సుధాకరః । ఛు
హాఅరో । పాదపీఠాదిషు విశేషః కథ్యంతే । సిరాయాం వేత్యతో వే
త్యధికృత్య ॥—॥ లుక్పాదపీఠపాదపతనదుర్గాదేవ్యుదుంబరేచాంతర్దః
౧|౩|౯౨ ॥ పాదపీఠాదిష్వంతర్వర్తమానస్యదః దకారస్య అచాసహి
తస్యలుగ్వాస్యాత్ । నతపాదపీఠః । ణఅపావీఢో । ణఅపాఅవీఢో । అ
త్ర ఠ ఇతి ఠస్య ఢత్వమ్ । కృతరామపాదపతనః । కఅరామపావడణో -
కఅరామపాఅవడణో । అత్ర ప్రత్యాదిత్వాత్తస్యడః । దుర్గాదేవీర
మణః - దుగ్గాఊరమణో - దుగ్గాదేఊరమణో । ఉదుంబరః - ఉంబ
రో - ఉఉంబరో । అంతరితికిమ్ । దుర్గాదేవ్యామాదేర్మాభూత్ ॥—
వ్యాకరణప్రాకారాగతేకగోః ॥౧|౩|౯౩॥ లుగనువర్తతే । అచేతిచ ।
వ్యాకరణాదిషుకకారగకారయోరచాసహలుగ్వాస్యాత్ । వ్యాకరణ
పాఠః - వారణపాఢో - వాఅరణపాఢో । ప్రాకారః - పారో - పా
ఆరో - ఆఓ - ఆఅఓ - ఆగతః ॥—॥ ఏవమేవదేవకులప్రావారయావ
జ్జీవితావటానవర్తమానతావతివః ॥౧|౩|౯౪॥ ఏవమేవాదిష్వంతర్వర్త
మానస్య వకారస్యఅచాసహ లుగ్వాస్యాత్ । దేవకులనాథః - దేఉల

ణాహో - దెవఉలణాహో ।పారో - పావారో - ప్రావారః॥ జీఅణా
హో - జీవిఅణాహో - జీవితనాథః॥అడో - అవడో - అవటః॥అత్తమా
ణో ఆవత్తమాణో - ఆవర్తమానః॥అన్తరితి కిం। ఏవమేవేత్యత్రాంత్యస్య
మాభూత్ ॥—॥ ద్యోర్దనుజవధరాజకులభోజనకాలాయసకిసలయ
హృగయేషు ॥౧|౩|౯౫ ॥ దనుజవధాదిషుద్యోర్దకారయకారయోర
చాసహలుగ్వాస్యాత్ । దణువహో - దణుఅవహో - దనుజవధః ॥రా
ఉలప్పసూఓ - రాఅఉలప్పసూఓ , రాజకులప్రసూతః । భోణప్పిఓ -
భోఅణప్పిఓ ॥ భోజనప్రియ ఇత్యాది ॥—॥ అపతౌ ఘరో గృహస్య
౧|౩|౯౬ ॥ గృహశబ్దస్య అపతౌ పతిశబ్దః పరో నభవతి చేద్ఘర ఇత్యాదె
శో భవతి । ఘరో - రాఅఘరో । అపతావితికిమ్ । గహవఈ । స్మర
శబ్దె ॥—॥ స్మరకట్వోరీసర కారౌ ॥ ౧|౩|౧౦౦ ॥ అనయోర్యథాసం
ఖ్యం ఈసర। కార।ఇత్యాదెశౌ భవతః । ఈసరో పఞ్చసరో ।ఏకాదశః ।
ద్వాదశః । అష్టాదశః సప్తదశః॥అత్ర సర్వత్ర సప్తత్యాదిషాఠాద్దస్య
రత్వం॥ప్రత్యూషె త్యాదినాశో హత్వమ్ । ఏకా౯రహో - బారహో
అట్ఠారహో - సత్తరహో ॥ పంచదశః । పణ్ణరహో ।అత్ర పంచదశె
త్యాదినా ప్రోణ్ణః । త్రయోదశః । తెరహో । అత్ర ఏత్యాఙ్గ్లె త్యే
త్వమ్ । చతుర్దశః । చొద్దహో-చఉద్దహో। అత్ర తుమయూరెత్యాది
నా ఆదేశః పరేణ సాఙ్ఘ్లాసహవాఓత్వం।ఏతేషాంసంఖ్యావాచిత్వేప్య
ప్తాఆదెశాన్నమాః॥విశేషస్తునకారాంతత్వాదాత్మశబ్దవత్ప్రక్రియా॥
పూరణప్రత్యయాన్తాస్తు రామశబ్దవత్ ॥ —॥ఇత్యకారాన్తాః ॥— అ
థాకారాంతః పుల్లింగస్సోమపాశబ్దః। సోమపా సోమపాసుఇతిస్థితె హ్రస్వ లీదూ
తఇత్యతో హ్రస్వ ఇత్యధికృత్య॥—॥క్విపః॥౨|౧|౪౭॥క్విప్ప్రత్యయాన్త
స్యహ్రస్వస్స్యాదిః క్విప్ప్రత్యయాన్తానాం హ్రస్వవిధానేపిప్రాకృతప్రతి
పాదకశాస్త్రాన్తరె క్విబాది ప్రత్యయాన్తానామిత్యాదిగ్రహణదర్శనా
ద్విచ్ప్రత్యయాన్తసోమపాశబ్దస్యాపి హ్రస్వః ।యద్వా। క్విపఇతిక్విబ్గ్ర

హణం విజాదీనాముపలక్షకమ్ । న చ సూత్రే ఉపలక్షకత్వమదృష్టచర
మితి వాచ్యం । ప్రసిద్ధసాధర్మ్యాత్సాధ్యసాధనముపమానమిత్యత్ర సాధ
ర్మ్యగ్రహణం వైధర్మ్యస్యాప్యుపలక్షణమితి సర్వసంప్రతిపన్నత్వాత్ । త
స్మాన్న్యాయేనాత్రాప్యుపలక్షిత విచ్ప్రత్యయాన్తస్య సోమపాశబ్దస్యాపి
హ్రస్వః । తథాచ సోమపసు ఇతి స్థితే ప్రాయోలుగితి పలోపే ప్రా
ప్తే । నాత్పు ఇతి ప్రతిషేధాత్సులోపాభావే సోవ ఇతి వస్య వః । సోరిత్యాదిసూ
త్రైర్విధీయమానా ఆదేశాః పూర్వవత్ । సోమవో । సోమవా ఇ
త్యాది । రామవత్ । ఏవం కీలాలపాప్రభృతయః ॥ — ॥ ఇకారా
న్తః పుల్లింగః కవిశబ్దః । కవిసు ఇతి స్థితే । ఇదుతో దీరిత్యధికృత్య
॥ — ॥ క్లీగనపిసోః ॥ ౨ । ౨ । ౭౯ ॥ ఇదుద్భ్యాంపరస్య సోః శా
సుబన్తాలుక్స్యాత్ అనపి నపుంసకలింగే తు న భవతి ॥ శితిదీర్ఘ ఇతి దీ
ర్ఘః వలోపః ॥ కఈ । కవిజసితిస్థితే చతురో వేత్యతో వేత్యధికృత్య ॥
ఇదుతోరితి చ ॥ ఇదుతోరిత్యస్య సుబ్విత్యయేన పఞ్చమ్యన్తవిపరిణా
మః ॥—॥ పుంసో జసో డఉడఓ ॥ ౨ । ౨ । ౭౮ ॥ పుల్లిఙ్గాదిదుతః పరస్య జసః
అఉ అఓ ఇత్యాదేశౌ డితౌ వా భవతః ॥ కఅఉ - కఅఓ ॥ పక్షే ణోశస
శ్చేతి వా ణః । కఇణో । పక్షే ఌగ్జశ్శసోరితి ఌక్ ॥ కఈ । సమ్బుద్ధౌ
కవి సు ఇతి స్థితే ॥ డోన్లుకౌతు సమ్బుద్ధేరితి సోర్వాఌక్ శిత్వాత్పూర్వ
స్య దీర్ఘః ॥ దేకఈ ॥ ఌగభావే హ్రస్వః ఇతి లుక్ । దేకఇ । నాత్రడో ।
అనదన్తత్వాత్ ॥ జసి పూర్వవత్ ॥ ద్వితీయైకవచనే అమ ఇతి మః ॥ క
ఇం - హరిం ॥ శసి ॥ — ॥ ఇదుతోర్దీరిత్యత ఇదుతోరితి చతురో వేత్య
తో వేతి । పుంసో జస ఇత్యతః పుంసీతి చాధికృత్య ॥ ణో శసశ్చ ॥ ౨ । ౨ । ౭౬ ॥
పుల్లిఙ్గాదిదుతః పరస్య శసశ్చ జసశ్చ ణో వా స్యాత్ ॥ కఇణో - హరి
ణో ॥ పక్షే ఌగ్జశ్శసోరితి ఌక్ ॥ కఈ - హరీ ॥ పుంస ఇత్యేవ ॥ బు
ద్ధీ । తృతీయైకవచనే కవిటా ఇతి స్థితే ॥ ఇదుతోర్దీరిత్యత ఇదుతోరిత్యధిక
త్య నృనపి జసి జసోరిత్యతో న్నపీతి చ ॥—॥ టో ణా ॥ ౨ । ౨ । ౭౨ ॥ పున్న

పుంసకేవర్తమానాదిదుతఃపరస్య టావచనస్య ణాభవతి ॥ కఇణా - హరిణా ॥ కవిభిస్ ఇతిస్థితే।భిసిహిమాదయఃపూర్వవదేవవిధేయాః ॥ భిస్భ్యస్సుపీత్యధికృత్య ॥—॥ ఇదుతోర్ద్దిః ॥౨।౨।౨౨॥ భిస్భ్యస్సుపిపరె ఇదుతోర్దీర్ఘస్స్యాత్ ॥ కఈహిం - హరీహిం ॥ బహులాధికారాదిదుతోర్ద్దిరితి దీర్ఘః క్వచిన్నభవతి॥ దిఅభూమిసు దాణజలద్దిఆఇం।ద్విజభూమిషు దానజలార్ద్రీకృతాని ॥ పఞ్చమ్యేకవచనే ॥ హరిఙసితిస్థితే ణోశసఙ్స్యేత్యతోణో ఇత్యధికృత్య । ఇదుతోరితిచ ॥—॥ నృనపిఙసిఙసోః ॥౨।౨।౨౭॥ పుల్లిఙ్గే నపుంసలింగేచ వర్తమానాదిదుతఃపరయోః ఙసిఙసోర్ణో ఇత్యాదేశో వాస్యాత్ ॥ హరిణో । నృనపేతతికిం ॥ బుద్ధీఎ॥ పక్షే హింతోత్తోదోదవశ్చ ॥ హరీహింతో - హరిత్తో - హరీఓ - హరీఉ ॥ ఙసిఙసోర్ష్మిరితినాస్తి ॥ అనదుంతత్వాత్ ॥ భ్యసి ఉక్తాహింతోప్రభృతయస్సుంతోచ । ఇదుతోర్ద్దిరితిదీర్ఘః । కఈహింతో ఇత్యాది ॥ షష్ఠ్యేకవచనే । నృనపిఙసిఙసోరితివాణో ॥హరిణో । పక్షేఙసాస్త్రియాంస్సరితిద్విరుక్తస్సకారః ॥ హరిస్స । సప్తమ్యేకవచనేమిరేవ ।హరిమ్మి ॥ బహువచనే ఇదుతోర్ద్దిరితిదీర్ఘః ॥ హరీసుం - హరీసు ॥ శేషం రామవత్ ॥ —॥ అథ ఇకారాన్తేషు కేచిద్విశేషాః ప్రదర్శ్యన్తే ॥ ధ్వనిసుఇతిస్థితే । ఉద్ధ్వనీత్యాదినా వకారసమ్బన్ధినోవర్ణస్య ఉత్వం రలామితివలోపః॥ ధుణీ ॥ — ॥ త్వథ్వద్వధ్వాం క్వచిచ్ఛఛజఝాః ॥౧।౪।౬౫॥ త్వథ్వద్వధ్వ ఇత్యేషాం క్వచిత్ప్రయోగానుసారేణ యథాసఙ్ఖ్యం చఛజఝ ఇత్యేతే ఆదేశాభవన్తి ॥ ఇతి ధ్వస్య ఝాదేశే ఝుణీ ॥ శేషం కవివద్ధరివచ్చ । తిత్తిరిశబ్దే ॥—॥ రస్తిత్తిరౌ ॥౧।౨।౪౪॥ మూషికవిభీతకేత్యాదేరదిత్యనువర్తతే ॥ త్యేదితఇత్యతఇతఇతిచ।అత్ర రేఫసమ్బన్ధినః ఇవర్ణస్య అత్వంభవతి ॥ తిత్తిరో । శేషం రామవత్ । ఋషిశబ్దే ఋతుఋజుఋణఋషీత్యాదినా ఋకారస్యవా రిః ॥ రిసీ॥పక్షే కృపాదిత్వాదిల్ । ఇసీ । అగ్నిశబ్దస్నేహాగ్న్యోర్వేతిసూత్రేణ

యుక్తస్యాన్త్యహలః ప్రాగ్వా అత్వేఅగణీ ॥ పక్షేఅగ్గీ । అత్ర మన
యామితి నలోపః ॥ శేషమ్పూర్వవచ్చ । పదాతిశబ్దే ॥—॥ తిర్యక్పదాతి
శుక్తౌస్తిరిచ్ఛిపాయిక్కసిప్పి ॥౨।౩।౧౦౪॥ తిర్యగాదేస్తిరిచ్ఛాద్యాదయఆ
దేశా యథాక్రమంవా స్యుః ॥ ఇతిపాయిక్కాదేశే ॥ పాయిక్కో ।
శేషం రామవత్ । పక్షే దతయోర్లోపే । పఅఈ । అక్షిశబ్దేఅక్ష్యర్థ
కులాద్యా వేతి పుల్లిఙ్గతాయాం స్పృహాదిత్వాత్ క్షస్యఛత్వేఅచ్ఛీ ॥
అప్యైవాంజల్యాదిపాఠాత్ స్త్రీలింగేపి ప్రయోగః ॥ రశ్మిశబ్దేమ
లోపే । రస్సీ । నాత్ర శ్మష్మేత్యాదినామ్హాదేశః ॥ అస్మరరశ్మావితి ప్ర
తిషేధాత్ । కిరిశబ్దే కిరిబేరేడఇత్యనేన రేఫస్య డత్వం ॥ కిడీ ।శౌద్ధో
దనిశబ్దే శౌండఙ్గఇత్యనేన శౌణ్డాదిత్వాదాదేరేచ ఉత్వం । సుద్ధోఅ
ణీ । బృహస్పతిశబ్దే ఋతోదిత్యధికృత్య ఇదున్మాతురిత్యతఇదుదితిచ ॥
—॥ తుబృహస్పతౌ ॥౧।౨।౮౫॥ అత్ర ఋతఇదుతౌ వా భవతః ॥ప
క్షే అత్వం । తథాచ బిహస్పతి బుహస్పతిబహస్పతిఇతిసిద్ధితే ॥ — ॥
భ్వాబృహస్పతౌతు బహోః ॥౧।౩।౭౫॥ అత్ర బకారహకారయోర్య
థాక్రమం భకారయకారౌవాభవతః ॥ తథాచ ॥ భియస్పతి । భు
యస్పతిభయస్పతి । పక్షేఉక్తాని త్రీణిరూపాణి । ఏవం టట్స్వపి రూ
పేషు । ష్పస్పోఃఫఇత్యతఃఫఇత్యధికృత్య ॥—॥ శ్లేష్మబృహస్పతౌతు
ఫోః ॥౧।౪।౪౬॥ అనయోః ఫోర్ద్వితీయస్య స్తోః ఫోవాస్యాత్ ॥ ఇతి
ఫత్వే ॥ బిహప్ఫఈ - బుహప్ఫఈ - బహప్ఫఈ - భియప్ఫఈ- భుయ
ప్ఫఈ - భయప్ఫఈ ॥ ఫత్వాభావే ॥—॥ సౌబృహస్పతివనస్పత్యోః
॥౧।౪।౭౪॥ తౌదౌరశ్చౌరభ్దే త్విత్యతస్తు ఇత్యనువర్తతే ॥ అనయోర్యు
క్తస్యవాసస్స్యాత్ ॥ ఇతి స్పస్యవాసత్వే॥ బిహస్సఈ - బుహస్సఈ-
బహస్సఈ - భియస్సఈ - భుయస్సఈ - భయస్సఈ - యదాయుక్త
స్య ఫత్వసత్వయోరభావః తదాకగేతి సలోపే శేషస్యద్విత్వేబిహప్ప
ఈ ఇత్యాదీని షడ్రూపాణ్యుదాహర్తవ్యాని ॥ ఇతి బృహస్పతిశబ్దస్య

ష్టాదశప్రకారాః । వనస్పతిశబ్దే సౌబ్బృహస్పతివనస్పత్యోరితివా యు
క్తస్య సత్వే వణస్సఈ । సత్వాభావే ష్పస్పోరితిఫః ॥ వణప్ఫఈ । ద్వి
శబ్దస్య బహువచనమేవ । చతురో జశ్శస్భ్యామిత్యతో జశ్శస్భ్యామిత్యధి
కృత్య ॥—॥ దోణ్ణిదువేబెణ్ణిద్వేః ॥ ౨।౩।౩౦ ॥ ద్విశబ్దస్యజశ్శస్భ్యాంస
హదోణ్ణిదువెబెణ్ణిఇతిత్రయఆదేశాభవన్తి। దోణ్ణి। బెణ్ణి। ఇతస్థితేసంయో
గఇతిహ్రస్వేకర్తవ్యేఅనుక్తమన్యన్యాయేనపచఇఘ్రిస్వాదేశఇతిఇగె
వభవతి । దుణ్ణిపురిసా - బిణ్ణిపురిసా । అత్రాప్యుక్తన్యాయేనఇఘ్రిస్వోనా
స్తీతి కేచిత్ । తదాదోణ్ణి - బెణ్ణి । దువే । దోవేటాదౌచేతివిధానస్య
మానాదో॥ వే। ఇత్యాదేశావపి । తథాచజసి ॥ దోణ్ణి - దుణ్ణి - బెణ్ణి -
బిణ్ణి । దో। వే॥ దువే । శస్యేతాన్యేవ॥—॥దోవేటాదౌచ॥ ౨।౩।౩౧॥
ద్విశబ్దస్య టాదౌతృతీయాదౌసుపివరేచకారాజ్జశ్శస్భ్యాం సహదోవే
ఇత్యాదేశౌ భవతః । అత్ర సూత్రేటాదావిత్యత్ర అతద్గుణసంవిజ్ఞా
న బహువ్రీహిమంగీకృత్యటావచనస్య విధేయాన్వయఃపరిహర్తవ్యః।
అన్యథా తత్రాపి దోవేస్యాతామ్ ॥ తథాచ ద్విశబ్దస్యాప్యేకవచన
తాపాతః । తత్తువిరుద్ధమ్ । తస్మాదతద్గుణబహువ్రీహిమాశ్రిత్యభిసా
దీనామేవ విధేయాన్వయోనతుటావచనస్య।అథయద్యతద్గుణబహువ్రీ
హ్యాశ్రయణాద్భిసాదీనాంవిధేయాన్వయః తర్హి జేసాద్యేకవచనా
నామపిభిసాదిత్వాత్తేషామపి విధేయాన్వయాపాతఇతి । తదిదమవిదిత
మీమాంసావృత్తాన్తస్య భాషితమ్ । యథాహస్తేనావద్యతిస్రువేణా
వద్యతిస్వధితినావద్యతీత్యత్ర హస్తాదీనాంసామాన్యేన ద్రవసహితా
జ్యమాంసపురోడాశాద్యవదానసాధనత్వేపి సామర్థ్యం పర్యాలోచ
నయాహస్తాదీనామవదానవిశేషాన్వయః కల్పితః ।తథాత్రాపిభిసా
దీనాం సర్వేషాంసామాన్యేన విధేయాన్వయేప్రితేపి ఏకవచనసా
మర్థ్యపర్యాలోచనయాజేసాద్యేకవచనానాంద్విశబ్దేవిధేయాన్వయః
పరిహర్తవ్యః । యద్వాదోవేటాదావిత్యత్రద్విశబ్దస్యటిత్యద్వివచనవా

చిత్వేపి గౌణత్వాయా మేకవచనస్యాపి సంభవాత్టాద్యేకవచనేష్వప్యేతే రూపాఃప్రయోగ ఇత్యలం సూత్రకలహచర్చయా । ప్రకృతమనుసరామః। భిసి । దొహిన్ వేహిసితిస్థితేహిమాదయఃపూర్వవద్భిసాదీనాంవిధేయాః। దొహిం - దొహి - దొహి ॥ ఏవం వేహిమిత్యాది । భ్యసి దొహింతో - దొత్తో - దోట - దొఉ - దొసుంతో । ఏవం వేహింతో ఇత్యాది । ఆమి॥—॥ ణ్హణ్హం సంఖ్యాయా ఆమో౽వింశతిగే॥౨।౩।౩౩। సంఖ్యాయాః పరస్యఆమః ణ్హణ్హం ఇత్యేతావాదేశౌ భవతః । అవింశతిగే । వింశత్యాదీన్వర్జయిత్వా । దొణ్హ - దొణ్హం - వేణ్హ - వేణ్హం । దొసుం - దొసు - వేసుం - వెసు । త్రిశబ్దస్యచతురో జశ్శస్స్భ్యామిత్యతో జశ్శస్భ్యామిత్యనువర్తతే ॥—॥ తిణ్ణిస్త్రేః॥౨।౩।౭౫। త్రిశబ్దస్య జశ్శస్భ్యాం సహతిణ్ణి ఇత్యాదేశో భవతి । జసి - తిణ్ణి । శసి । తిణ్ణి ॥దొ వేటాదౌ చేత్యతష్టాదావిత్యధికృత్య॥—॥తిత్రేః।౨।౩।౩౭ త్రిశబ్దస్యటాదౌ తృతీయాదౌ సుపిపరేతిఇత్యాదేశో భవతి । తీహిం ॥ తీహి - తీహి । శేషంద్విశబ్దవత్ । ద్విత్యోస్త్రిలింగత్రయేపి సమానం రూపమ్ । విధిశబ్దేధస్యహత్వే ॥ విహీ । అస్యాంజల్యాదిపాఠాత్ స్త్రీలింగేపిప్రయోగః । ఏవంబలినిధిగ్రంథీనామపివాస్త్రీలింగే ప్రయోగః ॥—॥ ఇతి ఇకారాంతాః ॥ ఈకారాంతఃపుల్లింగో గామణీశబ్దః ॥ క్లీబఇతిహ్రస్వః । గామణీ । జసిగామణఉ । గామణఓ । గామణీఓ । సంబుద్ధౌ తుడోస్లుకౌతుసంబుద్ధేరిత్యతస్సంబుద్ధేరిత్యధికృత్య ॥—॥ హ్రస్వఈదూతః ॥ ౨।౨।౭౬ ॥ సంబుద్ధినిమిత్తయోరీదూతో హ్రస్వోలిగ్భవతి । హేగామణి । శేషంకవిశబ్దవత్ । ఏవమగ్రణీసేనానీవాతప్రమీసుధీసుశ్రీప్రభృతయః ॥—॥ ఇతీకారాన్తాః ॥—॥ ఉకారాంతఃపుల్లింగఃకారుశబ్దః । ఏకవచనంకవిశబ్దవత్ । కారూ।జసి। పుంసోజసోడఉడఓఇత్యధికృత్య చతురో వేత్యతో వేతిచ ॥—॥ డవోఉతః ॥౨।౨।౭౫ ॥ పుల్లింగాదుతఃపరస్యడిత్ అవో ఇత్యాదేశో వాభ

పతి । కారవో । పక్షే డఉడఓ చ । కారఉ - కారఓ । సంబుద్ధౌ డో శ్లుకౌ తు సంబుద్ధేరితి వా శ్లుక్ । హే కారూ । శ్లుగభావే సౌ లుగితి లుక్ । హే కారు । ఉకారాంతత్వమేవ విశేషః॥ శేషం కవివత్ । ఏవం వాయుసేతుప్రభృతయః । అథోకారాన్తేషు కేచిద్విశేషాః ప్రదర్శ్యన్తే । పశుశబ్దే వక్రాదిత్వాద్బిన్దుః । పంసూ । పాంసుశబ్దే లుప్తాంసాదావితి బిన్దోర్వా లుక్ ॥ పాసూ ॥ పక్షే స్వరస్య బిన్ద్వమీ హ్రస్వః పంసూ । స్థాణుశబ్దే స్తోరిత్యధికృత్య క్ష్వేడకగే ఖలిత్యతః ఖలితి చ ॥—॥ స్థాణావహరే ॥ ౧।౪।౯ ॥ అహరవాచిని స్థాణుశబ్దే స్తః ఖత్వం లిత్స్యాత్ ॥ ఖాణూ । అస్య సైవాదిపాఠాద్ద్విత్వే ఖణ్ణూ । హరే తు థాణూ । అత్ర కగేతి సలోపః । ఇక్షుప్రవాసిశబ్దయోః । ద్విసీక్షుప్రవాసిష్విత్యనేన ఆదేరితః ఉత్వం॥ ఉచ్ఛూ । అత్ర స్పృహాదిత్వాత్ క్షస్య ఛః । పవాసూ - పావాసూ - ప్రవాసీ । అత్ర సమృద్ధ్యాదిపాఠాదాదేరచో వా దీర్ఘః । కృశానుశబ్దే కృపాదిత్వాదృత ఇల్ । కిసాణూ - భృగుః - భిఊ । మృత్యుశబ్దే శృఙ్గమృగాజర-మృత్యుదృష్టేత్యాదినా వా ఋత ఇత్వమ్ । మిచ్చూ । పక్షే అత్వం మచ్చూ । ఉభయత్ర త్యో చైత్యే ఇతి త్యస్య చః । ఋతుఋజుశబ్దయోః ఋత్వాదిపాఠాదృత ఉః । ఋతుః - ఉఊ - ఋజుః - ఉజ్జూ ॥ అత్ర తైలాదిత్వాద్ద్విత్వం అనయోరేవ ఋతుఋజౌ త్యాదినా ఋతో వా రిత్వే రిఊ । రిజ్జూ । అభిమన్యుశబ్దే బో వ ఇత్యతో వ ఇత్యధికృత్య ॥—॥ త్వభిమన్యౌ మః ॥౧।౩।౬౫॥ అత్ర మస్య వో వా భవతి । అహివణ్ణూ - అహిమణ్ణూ ।అత్రైవ॥—త్వభిమన్యౌ జజ్జౌ ॥౧।౪।౨౫ ॥ స్తోరిత్యనువర్తతే । అత్ర స్తోః జర్జ ఇత్యేతావాదేశౌ వా భవతః । ఆదిమేరిత్యాద్ద్విత్వం అహివజ్జూ - అహిమజ్జూ - అహివజూ - అహిమజూ । మన్యుశబ్దే ॥—॥వాన్తస్థో మన్యుచిహ్నయోః ॥ ౧।౪,౩౨ ॥ స్తోరిత్యనువర్తతే ॥ అనయోర్యథాక్రమం న్తన్ధ ఇత్యాదేశౌ వా భవతః ॥ మంతూ । పక్షే మణ్ణూ ॥ అత్ర మన

యామితియలోపః ॥ కటుశబ్దస్తరకట్వోరీసరకారావితి కటుశబ్దస్య వాకారాదేశేకారో౽ఇత్యాదిరామవత్ । పక్షే కడూఇత్యాద్యూహ్యామ్। ఉకారాన్తః పుల్లిఙ్గః క్రోష్టుశబ్దః । క్రోష్టుసుఇతిస్థితే । తృజ్వత్క్రోష్టుః విభాషాతృతీయాదిష్వచీతి యదాతృజ్వద్భావః తదా।ఉదృతాంత్వస్వ మామిస్వౌతఋతఇత్యధికృత్య ॥—॥ ఆసౌవా ॥ ౧।౨।౫౭ ॥ ఋదంత స్యసౌపరే ఆత్వంవాస్యాత్ ॥ క్రోష్టాసుఇతిస్థితేరపలామితి రేఫలోపః । ష్టఇతిష్టస్యరత్వేసొర్లుగిసిసొర్లుక్ । క్రోష్టా । యగాఆత్వాభావస్తదా ॥—॥ ఆరస్సుపి ॥ ౭।౨।౯౮ ॥ ఋతామిత్యనువర్తతే ॥ ఋదన్తస్యసుపిపరేఆర ఇత్యాదేశో భవతి । క్రోష్టారో ఇత్యాది । సర్వత్రవచనేషు రామవత్ ॥ సమాసేత్వన్తర్వర్తినీం విభక్తిమాశ్రిత్యారాదేశః తేన క్రోష్టారకఅమిత్యద్యపి సర్వత్ర ఋకారాన్తేషు సంచారణీయమ్ ॥ లుప్తవిభక్త్యపేక్షయాభత్తాదవిహిఅమితి భవతీతి త్రివిక్రమదేవవచనాత్ ॥—॥ ఉదృతాంత్వస్వమామి ॥ ౭।౨।౯౯ ॥ ఆరస్సుపీత్యతస్సుపీత్యనువర్తతె ఋదన్తానాముత్వంవాస్యాదస్వమామి సుఅమ్ ఆమ్ వర్జితెసుపిపరె । అత్ర ఋతామితి బహువచనం వ్యాప్త్యర్థమ్ । తేన యథాదర్శనం నామ్నృత్వంభవతీతి వేదితవ్యమ్ ॥ఇతి యత్రోత్వం తత్రకారువత్ ॥ సౌ ॥ క్రోష్టారో । జసి । క్రోష్టఓ । క్రోష్టఉ - క్రోష్టుణో - క్రోష్టవో । ఉత్వాభావేఆరః క్రోష్టారా । అమి క్రోష్టారమ్।ఆమిక్రోష్టారాణం నాత్రోత్వంఅస్వమామితప్రతిషేధాత్ శేషం రామవత్కారువచ్చ ॥—॥ ఊకారాన్తః పుల్లిఙ్గః ఖలపూశబ్దః ॥—॥ క్విపఇతి ప్రాప్తః । వస్యాపః । ఖలవూ ఇత్యాది కారువత్ ॥ ఏవం కాణ్డలూ స్వయంభూ మనోభూ ప్రతిభూ ప్రభృతయః॥—॥ ఇత్యూకారాన్తాః ॥—॥ ఋకారాన్తః పుల్లిఙ్గః పితృశబ్దః ॥ పితృసుఇతిస్థితె ఆసావితి ఋతఆత్వంతలోపః । సొర్లుక్ । పితా । ఆరస్సుపీత్యధికృత్య ॥—॥ సంజ్ఞాయామరః ॥ ౭।౨।౧౦౧ ॥ ఋదంతస్య సంజ్ఞా

యాం సుపిపరే అరఇత్యాదేశో వా స్యాత్ । పిఅరో । జసిపిఅరా । ఉదృతాంతస్వమామీత్యుత్వంచ॥ పిఅఓ పిఅఉ-పిఅవో-పిఉ॥ ణో పిఉ॥ సమ్బుద్ధౌ డౌ ష్లుకాతుసమ్బుద్ధేరిత్యతస్సమ్బుద్ధేరిత్యధికృత్య—డఋదన్తాత్ । ౨।౨।౪౩ ॥ ఋకారాన్తాన్నామ్నః పరస్య సంబుద్ధేర్డత్వంతు స్యాత్ । హే పిఅ ॥—॥ నామ్ని డరమ్ ॥ ౨।౨।౪౪।॥ సంబుద్ధేరిత్యనువర్తతే ॥ నామ్నిసంజ్ఞాయాం ఋదన్తాత్పరస్య సంబుద్ధేః డిత్ అరమిత్యాదేశో వా స్యాత్ । హేపిఅరమ్। నామ్నీతికమ్ । హేకత్తార । అరాదేశే హేః అరో హేపిఅర । అమిపిఅరమ్ । ఆమి । పిఅరాణం । పిఅరాణ । నాత్రోత్వం అస్వమామీతి ప్రతిషేధాత్ । ఆరాదేశే రామవదుత్వే కారువత్ । ఏవం భ్రాతృజామాతృప్రభృతయః । కర్తృశబ్దస్యతు । ర్తస్యాధూర్తాదౌ టఇతి ర్తస్యటత్వమ్ బహులాధికారాద్వైకల్పికమ్ । టత్వపక్షే ఆషావేత్యాత్వమ్ । కట్టా । టత్వాభావేరవలేతి రేఫలోపః । శేషద్విత్వం కత్తా । ఆరస్సుపీత్యారశ్చ । కట్టారో - కత్తారో ॥ జసి । కట్టారా కత్తారా । ఉదృతామిత్యుత్వే కట్టఉ। కత్తఉ ఇత్యాది ॥ సంబుద్ధౌ । డఋదన్తాదిత్యత్వం । హేకట్ట హేకత్త । నాత్ర డరము రో ॥ తయోస్సంజ్ఞావిషయత్వాత్ । శేషమారాదేశే రామవదుత్వాదేశే కారువత్ । ఏవం భర్తృహర్తృనేతృప్రభృతయః। ౠకారాన్త ఌకారాన్త ఏకారాన్తాశ్చాప్రసిద్ధాః । ఐకారాన్తః పుల్లిఙ్గః సురైశబ్దః । ఐచ ఏజేత్యేత్వే ఏదన్తస్యప్రయోగాభావాత్స్వార్థేతుకశ్చేతికప్రత్యయః । కకారలోపః । సురేఓ । జసి । సిద్ధావస్థాపేక్షయా సురా । హేసురేఅ । హేసురేఓ । సురే అమిత్యాది రామవత్ । భిస్భ్యస్సుపిసిద్ధావస్థాపేక్షయా రామోహలీత్యాకారశ్చ । సురాహి సురాహింతో సురాసు ఇత్యాది ఓకారాన్తః పుల్లిఙ్గో గోశబ్దః । గోసు ఇతిస్థితే । చపేటకేసరదేవరస్సైన్యవేదనాస్వచ స్త్విదిత్యత ఏత ఇత్యనువర్తతే ॥—॥ గవ్యాఉదాఇత్ ॥ ౧।౨।౯౯ ॥ గోశబ్దేపచ అఉ । అఇ । ఇత్యాదేశౌభవతః । గ

ఊ । జసి।గవఉ।గవఓ।గవవా ఇత్యాదికారువత్ ।గాఈకవివత్ ॥—॥ ఔకారాన్తఃపుల్లిఙ్గః గ్లౌశబ్దః । లాదక్షిణేష్వష్టత్యన్తఃప్రాగిత్వం ఐచపఙ్క్‌ప్రత్యయః । గిళ్లోఓ । గిళ్లోఆ।ఇత్యాది రామవత్ హసితవ్యఇత్యాదిషు అబెల్లుక్యాత్ఖోరితఇత్యతోతఇత్యధికృత్య । మోహముష్పిచ్ఛేత్యతఇదితిచ—ఎచ్చక్త్వాతుంతవ్యభవిష్యతి॥౨।౪।౧౮॥ క్త్వాదిషుపరేషుభవిష్యత్కాలవిహితేచప్రత్యయేపరతోఽతఏత్వంచకారాదిత్వంచవాస్యాత్ హసిఅవ్వో-హాసెఅవ్వో।ఇందిఅవ్వో।ఇందెఅవ్వో ఇత్యాద్యూహ్యం । ఏవంహలన్తేష్వగాగమేసర్వత్రోహ్యమ్॥ ఇత్యజన్తాఃపుల్లిఙ్గాః॥ ✲ ✲

అథాజన్తాస్త్రీలిఙ్గాః

ఆకారాన్తస్త్రీలిఙ్గో జాయాశబ్దః । జాయాసుఇతిస్థితే యకారస్యప్రాయోలుగిత్యలోపె యశ్రుతిరితి యకారస్యయశ్రుతిత్వమ్ ॥ సోర్లుగితిసోర్లుక్ । జాఅ । జసిజాఅజసితిస్థితే । శ్నిశిఙిజ్ జశ్శసోరిత్యతోజశ్శసోరిత్యధికృత్య ॥—॥ శోశుస్త్రియాన్తు ॥ ౨।౨।౩౨ ॥ స్త్రియాంవర్తమానాన్నామ్నః పరయోర్జశ్శసోఃఓ ఉఇత్యాదేశౌ శతౌ వాభవతః జాఆఓ । జాఆఉ । శితకరణస్యాత్ర ప్రయోజనాభావేపి ఇకారాన్తస్త్రీలిఙ్గాదౌదీర్ఘార్థంభవిష్యతి । పక్షేస్లుగ్జశ్శసోరితిస్లుక్ । జాయా । సంబుద్ధౌడౌశ్లుకౌతుసంబుద్ధేరిత్యతస్తుసంబుద్ధేరిత్యధికృత్య॥—॥ టాపోడే ॥ ౨।౨।౪౫ ॥ టాబన్తాత్పరస్య సంబుద్ధేరేత్వండిద్వాభవతి । దేజాఏ । పక్షేసోర్లుక్ । దేజాఆ । బహులాధికారాత్కచిదోత్వమపి । దేజాఓ । అమిజాఅఅమిఃస్థితేఅమఇత్యమోఽత్వమ్ । స్వరస్యబిన్దుమీతిహ్రస్వః జాఅం । శసిజస్వత్ । జాఆటాఇతిస్థితే । జసెశ్శసిశెఇత్యతశ్శసిశెఇత్యధికృత్య ॥—॥ టాఙేఙసామ్ ॥ ౨।౨।౩౫॥ స్త్రియాంనామ్నః పరేషాంటాఙేఙస్ ఇత్యేతేషాంస్థానే అఆఇఏఇత్యేతేచత్వారఆదేశాశ్శితోభవన్తి। పృథక్తాన్నిత్యం।జాఆఅ । జాఆఇ। జాఆఏ । అత్రాపిశితకరణస్య ఇకారాన్తస్త్రీలిఙ్గేషుఫలమ్ ॥—॥ నా

తస్యా ॥ ౨।౨।౩౬ ॥ స్త్రియాం వర్తమానాన్నామ్నః పరేషాం టాఙి
ఙసాం ఙసి ప్రత్యేకం ఇదిదాకారః ఆకారాన్తాన్న భవతి। ఇతి ప్రతిషేధా
దత్ర శౌ ప్రత్యయస్యోదాహరణం న సంభవతి। భిసి జాఆహిం ఇత్యాది
పూర్వవత్ । ఙసౌ ॥—॥ ఙసేశ్శ్వాశిశే ॥ ౨।౨।౩౮ ॥ శౌ శు స్త్రియా
మిత్యత స్త్రియామిత్యనువర్తతే ॥ స్త్రియాం వర్తమానాన్నామ్నః ప
రస్య ఙసేః అఆఇఏ ఇతి చత్వార ఆదేశాశ్శితో భవన్తి। జాఆఅ। జాఆఇ।
జాఆఏ। అత్ర సర్వత్రాపద ఇతి ప్రతిషేధాన్న సన్ధిః। పక్షే హింతో త్తో
దోదవశ్చ। భ్యసి సుంతో చ। జాఆహింతో ఇత్యాదయః పూర్వవత్ ॥
భిస్భ్యస్సుపీత్యేత్వం న భవతి। అనదంతత్వాత్। శేషం పూర్వవత్ ॥
ఏవం మాలాదయః। జరాశబ్దస్య తు అనుక్తమన్యాయేన జరాయా
జరసన్యతరస్యామితి। యత్ర యత్ర జరసాదేశస్తత్ర తత్రాం
త్యహలోఽశ్రమదిత్యతోఽన్త్యహల ఇత్యధికృత్య ॥—॥ అవిద్యుతి స్త్రియా
మాల్ ॥ ౧।౧।౨౯ ॥ స్త్రీలిఙ్గే వర్తమానస్యాన్త్యహల ఆత్వం భవతి లిత్వా
న్నిత్యం। ఇతి సస్యాత్వే జరఆ। జరఆఓ। జరఆఉ ఇత్యాది జాయావత్
జరసభావే జరా ఇత్యాది జాయావత్ । వృక్షత్వం కవిత్వమిత్యాదౌ త్వ
ప్రత్యయస్య ॥—॥ త్వస్య ఙిమాత్తణౌ ॥ ౨।౨।౧౩ ॥ త్వప్రత్యయస్య ఙిత్ ॥
ఇమా త్తణ ఇత్యాదేశౌ వా భవతః। ఇతి త్వస్యేమాదేశే స్త్రియామి
మాంజలిగా ఇతి స్త్రీలిఙ్గతాయాం అనుక్తమన్యాయేన ఙిత్వాట్టిలోపే
పెరుక్కిమా వచ్ఛిమా। కఇమా ఇత్యాది జాయావత్ । అథాకారాన్తేషు
కేషుచిద్విశేషాః ప్రదర్శ్యన్తే। సాస్నాశబ్దే హే దక్షిణే స్యేత్యతోఽస్యేత్య
ధికృత్య। ఉల్లవని గవయ విప్ప చివ ఇత్యత ఉ లితి చ ॥—॥ స్నావకసాస్నే ॥ ౧।
౨।౧౭ ॥ అనయోరాదేరవర్ణస్యోల్ స్యాత్। శ్నష్ణేత్యాదినా ణ్హాదేశః ॥
సుణ్హా ॥ నాత్ర స్త్రాపిత్యుత ఓత్వం లాక్షణికత్వాత్ । బహులాధికా
రాద్వా । ఆర్యాశబ్దే ॥—॥ ఆర్యాయాం ర్యశ్శ్వశ్వ్రామూల్ ॥ ౧।౨।
౨౯ ॥ శ్వశ్రూవాచిన్యార్యాశబ్దే ర్యకారసమ్బన్ధినోఽవర్ణస్యోఊత్వం లి

త్వాన్న స్యాత్ । ద్వయ్యోర్వ్యాసూతిర్హ్రస్వ్యజత్వం సంయోగ ఇతి హ్రస్వః ॥ ఉజ్ఝా । రూపాణి తు వక్ష్యమాణో కారాన్తస్త్రీలిఙ్గవత్ । శ్వశ్వా ప్రమి ఉకీమ్ । అజ్జా । జిహ్వాశబ్దే హోర్ధ్వ్యభో వేత్యతో భ ఇత్యధికృత్య ॥—॥ హ్వాః ౧।౪।౫౧ ॥ హ్వా స్యభో వా స్యాత్ । జిబ్భా । పక్షే రవలేతి వలోపే శౌర్ల్లుప్తయవరశోర్ద్దరితి లుప్తయాదీనాం శషసానామాం దెరచో దీర్ఘప్రసఙ్గే బహులాధికారాదన్యస్యాప్యాదేరచో దీర్ఘ ఇతి త్రివిక్రమదేవేన జిహ్వాశబ్దస్యోదాహరణాదాదెరచో దీర్ఘే జీహా ఇత్యాదిషు దీర్ఘప్రయోగస్సిద్ధః । నాత్ర శేషత్వేపి హ్రస్వద్విత్వం ఆ(హ్రా) ఇతి ప్రతిషేధాత్ । ఇష్టాశబ్దే వృత్తసన్దష్టేత్యాదినా ష్టాష్ట్వమ్ । ఇట్ఠా । త్త్వేదిత ఇత్యత ఏదిత ఇత్యనువర్తమానే ॥—॥ మిరాయాం లిత్ ॥ ౧।౨।౪౨ ॥ అత్ర ఇత ఏత్వం లిత్స్యాత్ । మేరా సినా । స్థూణాశబ్దే టల్ స్థూణాతూణ ఇతివా ఊత్ ఠత్వం థోణా । పక్షే సూణా । కృశాశబ్దే చాస్వప్నమృదుకకృశాస్వాదిత్ఋత ఆత్వం వా । కాసా । పక్షే అత్వం కసా । చపేటాపేటిగాశబ్దయోః చపేటేత్యాదినా ఎచో వా ఇత్వమ్ । చవిడా చవేడా । విఅణా వేఅణా । సిరవిఅణా సిరవెఅణా ఇత్యేతౌ శిరోవేదనాయాం స్సాధ్యమానసిద్ధావస్థయోరేవ భవతః । యమునాచాముణ్డాశబ్దయోః కాముకయమునేత్యాదినా మకారస్యజ్లుకి శేషస్యసానునాసికఉచ్చారః ।

యస్యజః । జఉణా । చాఉండా । చన్ద్రికాశబ్దే పున్నాగభాగినీత్యాదినా కోర్మత్వం । చన్దిమా ॥ చన్ద్రిమా । అత్ర ధాత్రీదెగ స్త్వితి వా రేఫలోపః । ఛాయాశబ్దే యో జతీ ణా త్యాదేర్య ఇత్యధికృత్య ॥—॥ ఛాయాయాం హో కాన్తౌ ॥౧।౩।౭౦॥ అకాన్తౌ వర్తమానే ఛాయాశబ్దే యకారస్య హ కారో వా స్యాదితి వా హత్వే । పుంస్యోజా తేడీ వేత్యతోజే ఇత్యధికృత్య ॥—। హరిద్రాచ్ఛాయా । ౨।౨।౩౯ । అనయోః జీ ర్వా స్యాత్ । ఇతి జీపి అను క్రమస్య న్యాయేనయస్యేతి చేత్యకార లోపే ఛాహీం గౌరీవత్ । జీబభా వే ఛాహో । హత్వాభావే ఛాఊ । ఛాఆ । ఉభయత్ర యలోపః । హరిద్రాశబ్దే హరిద్రాదావితి

రేఫస్యలత్వమ్। మూషికబిభీతకత్యాదినా ఇతఅత్వం। యుక్తరేఫస్యవా
లోపః ద్విత్వం పూర్వసూత్రేణవా జీప్। హళద్దీ। హళద్దా। అత్ర
యుక్తరేఫలోపస్య వికల్పితత్వాత్। హళద్రీ హళద్రా। ఇత్యప్యస్తి
స్నుషాశబ్దే శోస్సః ఇత్యతశ్శోరిత్యధికృత్య। షట్ఛ్యావధిః సవశేపాషాణేతు
హా ఇత్యతస్తు ఇతి చ॥—॥ స్నుషాయాం ణ్హః ఘః॥౧।౩।౮౯॥ అత్ర ఘః ద్విత్వం
యస్య శోః ణ్హ ఇత్యాదేశస్తు స్యాత్। సుణ్హా। నాత్ర స్త్రావిత్యుతఓత్వం
బహులాధికారాత్। పక్షే సునయామితి నలోపే సుసా। నన్వత్ర పు
రస్సూక్షత్వాత్ ఙే అగతి నలోపఏవ కిమితి న భవతి। ఉచ్యతే। అను
క్తమన్యన్యాయేన విప్రతిషేధే పరం కార్యమితి సునయామితి సూత్ర
స్య పరత్వాత్ నలోపఏవ యుక్త ఇతి సన్తోష్టవ్యం। సుధాశబ్దే ఛల్ ష
ట్ఛమీత్యాదినా శోశ్ఛత్వం। ఛుహా। సిరాశబ్దే శోస్సః ఇత్యతశ్శోరిత్య
ధికృత్య। ఛల్ షట్ఛమీత్యాదేశ్ఛ ఇతి చ॥—॥ సిరాయాం వా॥౧।౩।౯౧॥
అత్ర శోశ్ఛత్వం వా స్యాత్। ఛిరా। పక్షే సిరా। స్పృహాశబ్దే స్పృహా
దావితి యుక్తస్య ఛత్వమ్। కృపాదిత్వాదృత ఇత్వం। ఛిహా। శ్ర
ద్ధాశబ్దే ధోర్ధర్ధే ఇత్యాదినా యుక్తస్య వా ఢః। సడ్ఢా। పక్షే సద్ధా। దం
ష్ట్రాశబ్దే దఢ్ఢా దఢ్ఢ ఇత్యాదినా యుక్తస్య ఢత్వమ్। వింశతిషు త్యా స్లోపః లి
త్యనేన వింశత్యాదిపాఠాద్బిన్దోః శ్లోపః లిఙ్గత్వాత్పూర్వస్య దీర్ఘః దా
ఢా। మనశ్శిలాశబ్దే వక్రాదౌ మనస్విన్యాద్యన్తర గణపాఠాత్ ద్వి
తీయాదచః పరే బిన్దౌ। మణంసిళా। మణాసిళా ఇత్యపి దృశ్యతే।
శ్లాఘాశబ్దే పాన్లక్ష్మఘ ఇత్యాదినా లాత్పూర్వత్వం ఘస్య హత్వం। సలా
హా। క్రియాశబ్దే హర్షామర్ష ఇత్యాదినా యుక్తస్యాన్త్యహలః ప్రాగి
త్వం। కిరిఆ। జ్యాశబ్దే ఈల్ జ్యాయామిత్యనేనాన్త్యహలః ప్రాగీల్,
జీఆ। సటాశబ్దే। ఠకైటభశకటసటె ఇతి టోఢత్వం। సఢా। వని
తాశబ్దే॥—॥ స్త్రీ భగినీ మహిత్యవనితానామిత్థీ బహిణీ దూఆ విళఆ వా
౧।౩।౯౨॥ స్త్రీప్రముఖానాం ఇత్థీప్రముఖా ఆదేశా వా స్యుర్యథాక్రమం

రిథఅ । వనితా । విథయాసంస్కృతేపీతి కేచిత్ । ఇత్యాదివిశేషా ఊహ్యాః॥—॥ ఇకారాన్తః స్త్రీలింగో రుఇశబ్దః । శ్లుగ్నపిసారితి సోః శ్లుక్ । రుఈ । జసిశోశు స్త్రియామిత్యనేన తావోదుతౌ । రుఈఓ । రుఈఉ । పక్షే రుఈ పుంబుద్ధౌ కవివత్ । అమి । రుఇం । శసి జస్వత్ । టాఙ్జసామితి శాశిశే । రుఈఅ । ఇత్యాది । భిసి రుఈహిమిత్యాది । ఙసా ఉక్తాశ్చాదయః పక్షే హింతో ఇత్యాదయః । ఙసిఙౌ చ ఉక్తా ఆదేశాః । ఙౌమిర్చ శేషం కవివత్ । ఏవం మతిప్రభృతయః । విశేషాస్తు । బుద్ధిశబ్దే బుత్వాదిపాఠాదృత ఉత్వే ధోర్ధ ఇత్యాదినా యుక్తస్య ధత్వే ఉద్ధీ । అస్యైవ కృపాదిపాఠాదృత ఇత్వే ఇద్ధీ । ధత్వాభావే ఉద్ధీ । ఇద్ధీ । ఆలీశబ్దే హే దక్షిణే స్యాత్యతో స్యాత్యధికృత్య ఆ దేరితి చ ॥—॥ ఓదాల్యాం పఙ్క్తౌ ॥౧।౨।౨౯॥ పఙ్క్తివాచిన్యాళీశబ్దే ఆదేరవర్ణస్య ఓత్వం స్యాత్ । ఓళీ । పఙ్క్తావితి కిమ్ । ఆలీ సఖీ । వృత్తిశబ్దే ప్రవృత్తసందష్టే త్యాదినా ష్టత్వం బుతః అత్వం మట్టీ । ఛదిఃవితర్ద్యోః । డో మదిఃతెత్యాదినా డ్డత్వం । ఛడ్డీ విఅడ్డీ । సమృద్ధిప్రసిద్ధిప్రతిసిద్ధ్యభిజాతిషు । తు సమృద్ధ్యాదావితి సమృద్ధ్యాదిత్వాత్ ఆదేర్వా దీర్ఘః । సామిద్ధీ । సమిద్ధీ ॥ అత్ర కృపాదిత్వాదృత ఇత్వం పాసిద్ధీ । పసిద్ధీ । పాడిసిద్ధీ । పడిసిద్ధీ । అత్ర ప్రత్యాదిత్వాత్తస్య డత్వం । ఆహిఆఈ । అహిఆఈ । అత్ర తజయోర్లోపః భస్య హః । కృతిసృష్టిశబ్దయోః కృపాదిత్వాదృత ఇత్వమ్ । కిఈ । సిట్ఠీ ॥ అత్ర ష్ట ఇతి ష్టస్య ఠత్వమ్ । సృష్టిశబ్దే వక్రాదిత్వాద్బిన్దుః కృపాదిత్వాదృత ఇత్వం చ । సింఠీ । సిట్ఠీ ఇతి చ దృశ్యతే । ప్రభృతినిర్వృతిప్రవృత్తివృద్ధిషు బుత్వాదిత్వాదృత ఉత్వం । పహుడీ । పాహుడీ । అత్ర భస్య హః ప్రత్యాదిత్వాత్తస్య డత్వం సమృద్ధ్యాదిత్వాదాదేర్వా దీర్ఘః । భృతిః భుఈ । నిర్వృతిః । ణివ్వుఈ । ప్రవృత్తిః పఉత్తీ । వృద్ధిః । ఉడ్ఢీ । వితస్తిశబ్దే । హః కాతర ఇత్యాదినా తస్య హత్వం స్త ఇతి థత్వమ్ । విహత్థీ ॥ వసతిశబ్దే తు వసతిభరత ఇత్యనేన తకారస్య వా హత్వమ్ ॥ వసహీ । పక్షే

వసఈ । పాపర్ధిశబ్దే। పావఇత్యతఃపఇత్యనువర్తతే।అఖోరితిచ ॥—॥ రల్పాపర్ధా ॥ ౧।౩।౫౮ ॥ అత్రా ఖోఃపస్యరత్వంలితాస్యాత్ । పారద్ధీ । మృగయా । ధృతిశబ్దేమలినధృతీత్యాదినా ధృతిశబ్దస్యవాదిహి ఇత్యాదేశేదిహీ । పక్షేధిఈ । శుక్తిశబ్దేతిగ్యక్ష్ణదాతీత్యాదినాశుక్తేస్సిప్పిఇత్యాదేశే। సిప్పీ । పక్షేసుత్తీ । బహులాధికారాన్నాత్రస్త్రావిత్యుణటత్వమ్ । సొత్తీతి కేచిత్ ॥ ఉభయత్ర కగటి కలోపద్విత్వే । సప్తతిశబ్దేరల్ సప్తత్యాదావితి తస్యసిత్యంరత్వం సత్తరీ । అత్ర కగటి పలోపద్విత్వే । వింశతిః త్రింశత్ పంచాశత్ - అత్రసర్వత్ర వింశతిషుత్యాల్లోపలితి బిందోఃతిత్యవయెన సహలోపె శిత్యాతుపూర్వస్య తిఘఃవీసా । వింశతిః । తీసా।త్రింశత్।పంచాశత్ పణ్ణాసా। అత్రపఞ్చదశ దత్తపంచాశతిణఇతిస్తోణ్ణత్వం । త్రయాణాం రూపాణిజాయావత్ । సప్తవింశతిః పంచవింశతి రిత్యాదౌ దిహామిధస్సఇతి హ్రస్వస్యదీర్ఘేసత్తావీసాపణ్ణవీసా । శేషంజాయావత్।అంతర్వేదిః। అత్రశభలోపెపూర్వవద్దీర్ఘః।అంతావేఈ॥ ఈకారాన్తస్త్రీలింగొగారీశబ్దః। ఐచఎజిత్యోత్వంగోరీషు ఇతిస్థితేశ్నిశింశిజ్ జశ్శసారిత్యతోజశ్శసారిత్యధికృత్య।శొశుస్త్రియాంత్విత్యతఃస్త్రియాంత్వితిచ॥—ఆదీతస్సాశ్ఛ॥౨।౨। ౩౩॥ స్త్రియామీకారాన్తాన్నామ్నః పసర్యసోఃచకారాజ్జశ్శసోశ్చఆత్వస్తుభవతి॥గోరీఆ।పక్షేసొలుక్।గోరీ।జసి।గోరీ।గోరీఓ।గోరీఉ। ఆత్వేగోరీఆ । సంబుద్ధౌ హ్రస్వలీదూత ఇతిహ్రస్వః । దెగోరి । శసిజస్వత్ । టాదౌటాజిజసాంజ సెశ్నశాశిశె ఇత్యాది సర్వంరుచిశబ్దవత్ । ఏవం తరుణీరమణీ ప్రభృతయః । స్త్రీశబ్దస్యస్త్రీభగినీత్యాదినాఇత్థీత్యాదెశః । ఇత్థీ । శ్రీశబ్దస్యహహాషామషెత్యాదినాఅంత్యహలఃపాగిత్వం సిరీ । ఎవంహిరీ । అత్రాపిక్విపఇతి హ్రస్వః శేషంగొరీవత్ । సీలీత్యాదిషు ॥—॥ పుంసొజాతేర్జీబ్వా ॥౨।౨।౩౭ ॥ అజాతివాచినః పుల్లింగాత్ స్త్రియాంవర్తమానాత్ జీప్ప్రత్యయోవాస్యాత్ ।సీలీ। పక్షేసి

లా । సహమాణీ । సహమాణా । సుప్పణహీ।సుప్పణహా । కాళీ ।కాళా । ఇత్యాది । అజాతివాచిన ఇతికిం। అజా । అఆ । ఎడకా ॥ ఎడఆ । అప్రాప్తేవిభాషావిధిరయం । తెన గౌరీకుమారీత్యాదిషు సంస్కృతవదేవనిత్యంజీప్ । పృథ్వశబ్దస్యాంజల్యాది పాఠాత్ । స్త్రీలిఙ్గతాయాం పూర్వసూత్రేణవాజీప్ ॥ పృష్ఠేనుత్తరపదఇత్యనేన ఋతోవాఇత్వమ్ । పిట్ఠీ । ఋతఇత్వాభావే ఋతోదిత్యత్వేవట్ఠీ । సాధనీత్యాదిషు ॥—॥ జీప్ప్రత్యయే॥ ౨।౨।౩౮॥ వెతివర్తతే।టిడ్ఢాణఞిత్యాదిసూత్రేణప్రత్యయనిమిత్తోయోజీప్ప్రత్యయోవిహితస్సస్త్రియాం వర్తమానాన్నామ్నోవాభవతి । సాహణీ । సాహణా।కురుఅరీ । కురఅరా । ఊరుద్ధఅసీ । ఊరుద్ధఅసా । ఊరుమెత్తీ । ఊరుమేత్తా । అత్రఉత్కరవల్లీత్యాదినా మాత్రచోకారస్యఎత్వం ।ఊరుదఘ్నీ । ఊరుదఘ్నా । సోవణ్ణేఈ । సోవణ్ణెఆ । పక్షేవికల్పసామర్థ్యాదేవటాప్ । సమశిష్టయోరేవ వికల్పఇతి న్యాయాత్ । ఈకారాన్తస్త్రీలిఙ్గేషు విశెషాః ప్రదర్శ్యన్తే ।భగినీశబ్దేస్త్రీభగినీత్యాదినా బహిణీత్యాదేశో వా॥బహిణీ । పక్షేభఇణీ ।వల్లీశబ్దేఉత్కరవల్లీత్యాదినా అవర్ణస్యఎత్వం । వేల్లీ । పృథివీశబ్దేమూషికవిభీతకేత్యాదినాఆదేరివర్ణస్య అత్వమ్ । ఋత్వాదిపాఠాదృవర్ణస్యోత్వమ్ । థస్యహః । పుహఈ । థఃపృథివ్యావ థనిశీథేత్యాదినాథస్య ఢత్వేపుఢఈ । పృథ్వీశబ్దేకృపాదిత్వా దృతఇత్వేత్వథ్వద్వధ్వాం క్వచిచ్ఛఛజఝా ఇతిసూత్రేణథ్వస్యయథాక్రమంఛత్వేపిచ్ఛీ ।పిశాచీశబ్దే ప్రాయోలుగితిచ లోపె ప్రాప్తే బహులాధికారాత్క్వచిదన్యదెవేతి వచనాచ్ఛస్యజః । పిసాజీ । హరీతకీశబ్దే ఈతః కాశ్మరెత్యాదినా ఆదేరీకారస్య అత్వం ॥ ప్రత్యాదిత్వాత్తస్య డత్వమ్ । హరడఈ । డత్వాభావే హరఅఈ । అత్రప్రాయో లుగితితలోపః । గుడూచీశబ్దేముకుళాదిపాఠాదాదెరుతః అత్వమ్।ఓల్ఘూరాతాణేత్యాదినా ఊతఓత్వం ॥ గలోఈ। భృకుటీశబ్దేరోభృ

కుటీ పురుషయోరిత్యనేన రేఫసన్నిధిన ఉకారస్య ఇత్వంకలోపః।టస్య డత్వం । ఖిఉడీ । కూశ్మాణ్డీశబ్దే ఓల్ ష్ఠూణాతూణేత్యాదినా డోతఓత్వే। బాష్పెవహో శ్రుణీత్యతో హ ఇత్యధికృత్య॥—॥ కూశ్మాణ్డ్యాం ణ్డశ్చ తులః॥ ౧।౪।౭౪ ॥ అత్ర యుక్తస్య హస్సాన్తత్సన్నియోగేన ణ్డస్యవాలః ॥ కోహల్లీ । కోహణ్డీ। తాంబూలీశబ్దే ఓల్ ష్ఠూణేత్యాదినా డోతఓత్వే స్వరస్యబిన్దున్నిమిత్రహ్రస్వతంబోలీ । భాగినీశబ్దే పున్నాగభాగినీత్యాదినా కోర్గత్వం । భామిణీ । అతసీశబ్దే హౌహదప్రదీపేత్యాదనా తస్యలత్వం। అలసీ । కదళీశబ్దే వేతసఇతితౌరిత్యతస్తోరిత్యధికృత్య ॥ రల్సత్తత్యాదావిత్యతోరలితిచ ॥—॥ అద్రుమెకదల్యాం ॥ ౧।౩।౪౩ ॥ అద్రుమవాచినికదళీశబ్దే తోఃరత్వంభవతి । కరళీ । అద్రుమఇతికిమ్ । కఅళీ । బిసినీశబ్దే । బోవఇత్యతో బఇత్యనువర్తతే ॥—॥ బిసిన్యాంభః ॥౧।౩।౭౩ అత్ర బస్య భో భవతి । భిసిణీ । నీవీశబ్దే । నీవీస్వప్నే వేతివకారస్యవా మః । ణీమీ । పక్షేణీవీ । శమీశబ్దే ఛల్ షట్ఛమీత్యాదినా శోశ్ఛత్వమ్ ॥ ఛమీ । వారాణసీశబ్దే హశ్చమహారాష్ట్రే (హో) ర్వ్యత్యయ ఇత్యతో వ్యత్యయ ఇత్యధికృత్య ॥—॥ వారాణసీకరేణ్వాం రణోః ॥ ౧।౪।౧౧౩ ॥ అత్ర రేఫణకారయోర్వ్యత్యయస్స్యాత్ । వాణారసీ । మనస్వినీశబ్దే । వక్రాదౌ మనస్విన్యాదిత్వాద్ద్వితీయాదచః పరో బిన్దుః । వలోపె మణంసిణీ । సమృద్ధ్యాదిపాఠాద్వికల్పేన దీర్ఘే మాణంసిణీ । ఉభయత్రరవలేతివలోపః । శేషత్వేపి నాత్ర సకారస్య ద్విత్వం । అచఃపరత్వాభావాత్ । నచానుక్తమన్యన్యాయేన విప్రతిషేధే పరంకార్యమితి న్యాయేన పరత్వాద్ద్విత్వమేవయుక్తమ్ । సామాన్యవిశేషయోర్విశేషోబలవానితి న్యాయాత్ । బహులాధికారాద్వా బిన్దురేవ పూర్వమిత్యలమతిప్రసఙ్గేన। తన్వీప్రభృతిషుత్స్వారత్నెంత్యహాలఇత్యతో న్త్యహాలఇత్యధికృత్య।అర్హాత్త్యుచేత్యతఉఇతిచ॥—॥తన్వ్యాదౌ॥౧।౫।౧౦౬ ఉకారాన్తాత్ జీప్రత్యయాన్తాస్తన్వ్యాదయః తేషు సంయుక్తస్యాన్త్యహా

లః పాగ్రుత్వమ్ । తన్వీ । తణుఈ । లఘ్వీ ।లహుఈ । అత్ర ఘస్యహ
త్వమ్ । గుర్వీ।గరుఈ । ముకుళాదిత్వాదుతః అత్వం। బహ్వీ ।బహు
ఈ । మృద్వీ। మఉఈ । పృథ్వీ । పహుఈ । అత్రాపి ఋతః అత్వంధ
స్య హత్వం । ఇత్యాద్యూహ్యం ॥—॥ఉకారాన్తః స్త్రీలిఙ్గః తనుశబ్దః॥
—॥ నోణ ఇతినస్యణత్వమ్ । తణూ । శేషస్త్రియాంత్వితిజశ్శసో
రోమతౌ । తణూఉ। తణూఓ । టాఙిఙసాంఙసెశ్శశాశిశె ఇత్యాది
రుచివత్ ।ఏవంరజ్జుధేనుప్రభృతయః । ఊకారాన్తస్త్రీలింగో జంబూ
శబ్దః । సౌ । జంబూ । జసి । జంబూ । జంబూఓ । జంబూఉ । సంబు
ద్ధౌహ్రస్వలీదూతఇతి హ్రస్వః । దెజంబుఇత్యాది గౌరీవత్ । ఏవం వ
ధూచమూప్రభృతయః । అలాబూశబ్దే ॥—॥ వాలాబ్వరణ్యే ॥౧।౨।౪॥
లుగవ్యయేత్యాదినా లుగనువర్తతే । ఆదేరితిచ । అలాబ్వరణ్య
యోరాదేరచోలుగ్వాస్యాత్ । లాబూ । అలాబూ॥భ్రూశబ్దేస్వార్థె
తుకశ్చేత్యత స్వార్థఇత్యధికృత్య ॥ — ॥ డుమయడమయాల్
భ్రువః॥ ౨ । ౧ । ౨౫ ॥ భ్రూశబ్దాత్ స్వార్థె ఉమయఅమయ ఇ
త్యేతౌడితౌలితౌస్తః । రేఫలోపః ॥ భుమయభమయ ఇతిస్థితె అను
క్తమన్యన్యాయేనటాప్ । భుమయా భమయా ఇత్యాదిజాయావత్ ॥
కరేణూశబ్దె వారాణసీకరేణ్వాం రణోరితి రణోర్వ్యత్యయః । కణె
రూ । కరేణ్వామితి స్త్రీలిఙ్గనిర్దేశాదన్యత్ర నభవతి। ఏసాకరేణూ ।
ఇదుతోర్దీర్ఘాతొరన్యేషాంచ స్వార్థెతు కశ్చేతికప్రత్యయెజాయావద్రూ
పం ॥—॥ ఋకారాన్తస్త్రీలింగో మాతృశబ్దః ॥ ఆరస్సుపీత్యతస్సు
పీత్యధికృత్య ॥—॥ మాతురాఆరా ॥ ౨।౨।౫౦ ॥ బహులాధికారాజ్జ
ననీదెవతార్థయోర్మాతృశబ్దయోః క్రమాత్ ఆ । ఆరా ఇత్యేతావాదె
శౌభవతస్సుపిపరె । మాఆ । మాఆరా । మాఆఓ । మాఆరాఓ । ఇ
త్యాద్యుభయత్ర జాయావత్ ॥—॥ ఇదుస్మాతుః ॥౧।౨।౬౩ ॥ ఋ
తోదిత్యతఋతఇత్యనువర్తతె । అత్ర ఋతఇదుతౌభవతః । మాఈ।

మాఃడౌ। శేషముభయత్రరుదివత్తనువచ్చ । సర్వత్రతలాపః । య
ద్యపి ఇదమన్మాతురిత్యత్ర గౌణస్యేత్యనువర్తతే। తథాపి క్వచిదగౌణ
స్యాపి భవతీతి త్రివిక్రమదేవేనమాఈణమితి ప్రదర్శనాత్ బహు
లాధికారాదగౌణస్యాపిభవతీతి హేమచన్ద్రాచార్య వచనాదపి కేవల
స్య మాతృశబ్దస్యేదమతాభవతః। స్వసృశబ్దస్యవిశేషః ॥—॥ స్వసృగా
డ్డాల్ । ౨।౨।౪౧ ॥ స్వస్రాదేస్త్రియాండాల్ స్యాత్ । ససా ॥
ణణందా । దుహితృశబ్దస్యస్త్రీభగినీత్యాదినావాదూఆఇత్యాదేశః ।
దూఆ । పక్షేదుహిఆ।ఇత్యాదజాయావత్। ఓకారాన్తస్త్రీలింగోద్యో
శబ్దః । కప్రత్యయః । జోఆ । జోఆఓ । జాయావత్ గోశబ్దస్యగవ్యఉ
డాఇదితిఅఉత్వేగఉ। ఆఇత్వేగాఈ । ఇత్యాదితనువద్రుచివచ్చ।
నైశబ్దైకప్రత్యయః । ఐచపఙ్ । రేఆ । రేఆఓ । జాయావత్ । నౌశ
బ్దె ॥—॥ నావ్యావః ॥ ౧।౨।౧౦౫ ॥ ఐచఏజిత్యతఐచఇత్యనువర్తతే।
అత్రైచః ఆవఇత్యాదేశోభవతిటాప్ణావేత్యాదిజాయావత్॥ ***

—— ఇత్యజన్తాస్త్రీలిఙ్గాః ——

అకారాన్తనపుంసకలింగో వనశబ్దః । వనసుఇతిస్థితే । స్లుగనపిహారిత్య
తస్సారిత్యధికృత్య ॥—॥ మఙ్లుగసంబుద్ధేర్నపః ॥ ౨।౨।౩౦ ॥ నపుంస
కలిఙ్గాత్ పరస్యసోర్మకారోఽజామబన్ధోలుక్చభవతి ।అసంబుద్ధేరామం
త్రణార్థేనభవతి । వణం । బహులాధికారాదకారాన్తైమలుఙ్నదృ
శ్యతే। జశ్శసోః ॥—॥ శ్నిశింశిజ్ జశ్శసోః ॥ ౨।౨।౩౧ ॥ నపఇత్యనువ
ర్తతే। నపుంసకలిఙ్గాత్పరయోర్జశ్శసోః । ని । ఇం । ఇ । ఇతి త్ర
యఆదేశాభవన్తి ।శానుబంధత్వాద్దీర్ఘః।కుణ్డాణి।కుండాఇం ।కుండాఇ।
వణాని । వణాఇం । వణాఇ । ఏవంశస్యపి । అన్యత్రరామవత్ ।ఏవం
పదనవదన ప్రభృతయః । సర్వాదౌ । సర్వాదేర్జసాతోడెఇత్యస్య పు
ల్లిఙ్గవిషయత్వాత్ ।శ్నిశింశిజపవభవన్తి । సవ్వం । సవ్వాణి । సవ్వా

ఇం । సన్వాణి । ఇత్యాదిశేషంపుల్లిఙ్గసర్వశబ్దవత్ । అథ అకారాన్తనపుంసకలిఙ్గేషు విశేషాః ప్రదర్శ్యన్తే । సతిగృహం । వేణువనం । శిలాస్థలితం యమునాతటం । వధూముఖమ్ । ఇత్యాదిషు దిహాణమిథస్సఇతిదీర్ఘహ్రస్వయోరన్యోన్యాదేశే।పఈఘరం। వేణూవణం । దీర్ఘస్యహ్రస్వః । సిళఖలిఅం । జఉణతడం । వహుముహం । పక్షేవణఘరమ్ । వహూముహమిత్యాద్యపి । గుణదేవమణ్డలాగ్ర కరరుహవృక్షాదీనాం క్లీబేగుణగాఇతి యథానపుంసకతాతదావనవత్ । నిర్దుల్యశబ్దే నిర్ప్రతిరోదిత్యాదినానిరః ణీఇత్యాదేశః । సంయోగఇతిహ్రస్వః ణీమల్లం । అరణ్యశబ్దేవా లాబ్వరణ్యఇత్యాదేరచో వాలుక్ । రణ్ణం । అరణ్ణం । పక్ష్మలలాటయోః । పక్ష్మాంగారలలాటేవేత్యాదివర్ణస్య వాఇత్వే పిక్కమ్ । పక్కమ్ । లలాటె । ఖోఽకరపీరేణఇత్యతఃఖాదిత్యధికృత్య॥—॥ లోలలాటేచ ॥౧।౩।౮౧॥ అత్రాదేర్లస్యణత్వంభవతి । ణిలాటఇతిస్థితేటోడఇతిటస్యడత్వే । హశ్చమహారాష్ట్రేహరోర్వ్యత్యయఇత్యతోవ్యత్యయఇత్యధికృత్య ॥—॥ లలాటేడలోః ॥ ౧।౪।౧౧౭ ॥ అత్రడకారలకారయోర్వ్యత్యయస్స్యాత్। ణిడాలం । ఇత్వాభావే ణడాలం । ద్వారశబ్దేఉత్కరవల్లీత్యాదినా ఆదేరవర్ణస్యవా ఏత్వేరవలేతి వలోపే। దేరం। దారం। వాఛద్మేత్యాదినా వకారాత్పూర్వస్యుత్వే। దువారం తద్దైవచవలోపే।దుఆరం । కగేతిదలోపే॥ వారం। వేరమిత్యపి । ఆర్ద్రశబ్దే హేందక్షిణేస్యేత్యతోస్యేత్యధికృత్య ॥—॥ త్వార్ద్రేఉదోత్ ॥౧।౨।౭౬ ॥ ఆర్ద్రశబ్దే ఆదేరవర్ణస్య ఉత్వమోత్వంచ వాభవతః । ఆర్ద్ర॥ ఉద్ద్ర । ఓద్ద్ర । ఇతిస్థితే । లోవాద్రే । ప్రాదిత్యనువర్తతే।అత్ర స్తాలోకవాస్యాదితి వాలత్వేరేఫలోపే శేషస్యద్విత్వే సంయోగఇతి హ్రస్వేచ । అల్లం । ఉల్లం । ఓల్లం । లత్వాభావే అద్దమ్ । ఉద్దం ఓద్దం । స్త్యానశబ్దేఈఃస్త్యానే ఇత్యాదినా అకారస్యఈత్వమ్ । స్త్యానచతుర్థఇత్యాదినా స్తస్యఠత్వం।ఠీణం । ఠత్వాభావేథ్నోస్పందఇత్యను

వర్తమానే ఏతత్సూత్రే చకారానుకృష్టంధత్వం । ధీణం । దైవాదిత్వా ద్విత్వే ధిణ్ణం ॥ తాలవృంతేడఙ్ఖాతాదిపాఠాదాకారస్యవికల్పేన హ్ర స్వేతలవృంత తాలవృంత ఇతిస్థితేఋతోదిత్యధికృత్య ॥—॥ వృ న్తఇడేత్ ॥ ౧।౨।౮౭ ॥ అత్ర ఋతఇడేతౌవాభవతః । టస్త్రిసర వృంతేత్యాదినా తస్య టత్వమ్ । తలవింటం । తలవేంటం । తాలవేం టం । సంయోగఇత్యధికృత్య ॥—॥ త్వేదితః ॥ ౧।౨।౮౧ ॥ ఇతః ఆ దేరికారస్య సంయోగేపరేవా ఏకారస్స్యాత్ । ధమ్మేల్లం । ధమ్మిల్లం । సెందూరం । సిందూరం । పెండం । పిండమిత్యాది।తుతశబ్దే త్వదు తఉపరిగురుకఇత్యతఉతఇత్యధికృత్య ॥—॥ తుతఈత్ ॥ ౧।౨।౬౧ ॥ అత్రోతఈత్వం భవతి । స్పృహాదిత్వాత్ తుస్యఛః । ఛీఅం । సూ క్ష్మేద్వోతఇత్యతఊతఇత్యధికృత్య ॥—॥ అల్ మధూలే ॥ ౧।౨।౬౫ ॥ అ త్రఊతః అలిత్యాదేశో వా । లకారోనానుబన్ధః । కలూవః ॥ దుఅ ల్లం । అత్రాదేశలకారస్యభావలకారయోర్మేలనాద్ద్విత్వం । వక్షేదు ఊలం । ఉల్కణ్ఠాయతీత్యతః ఉలిత్యనువర్తమానే । ఊతఇతిచ॥— వామధూకే ॥ ౧।౨।౭౧ ॥ అత్రఊతఉత్వంవాస్యాత్ । ధస్యహః । మహుఅం । వక్షేమహూఅం ॥—॥ ఇదేన్నూపురే ॥ ౧।౨।౭౨ ॥ ఊత ఇత్యనువర్తతే । అత్రఊతఇదేతౌవాభవతః । ణిఉరం । ణేఉరం పక్షేణూఉరం । అత్ర సర్వత్రపలోపః । ఋతోదిత్యతఋతఇత్యధికృ త్య । ఉద్వృషభేవురిత్యతఉదితిచ ॥—॥ గౌణాన్త్యస్య ॥ ౧।౨।౮౨ ॥ గౌణపదస్యయోన్త్యఋత్ తస్యఉద్భవతి । మాఉముఇఅం । మాతృ ముదితం । మాఉఘరం । మాతృగృహం । పిఉకుళం।పితృకులమిత్యా ది । లవణశబ్దేతుమయూరేత్యాదినా ఆదేరచః పరేణసార్ధంలానసహ వాఓత్వేలోణం । లవణం । ఏలూఖలేపి పూర్వవత్ । ఓహళం । ఉఊ హళం । మృదుత్వశబ్దే కృత్వక్తేత్యాదినా యుక్తస్యవాకత్వే ఋతోవి త్యత ఋతఇత్యధికృత్య ॥—॥ ఆద్వామృదుత్వమృదుకకృశేషు ॥౧।౨।

౭౫ ॥ ఏషుఋతఆద్వాస్యాత్ । ఇత్యతో వా అత్వేమాఉక్కం । పక్షే అత్వం మఉక్కం । కత్వాభావే త్వస్య తుడిమా త్తణావితి త్వస్యవా త్తణాదేశే। మాఉత్తణం । మఉత్తణం ।తణాభావే మాఉత్తం । మఉత్తం అత్ర సర్వత్ర దలోపః। పత్తనశబ్దే ప్రవృత్తసందష్టేత్యాదినా ట్టత్వం పట్టణం । ప్రవృత్తశబ్దే పూర్వసూత్రేణైవ ట్టత్వం । పవట్టం । అత్ర ఋతోదిత్యత్వంచ । ఆశ్చర్యశబ్దే ।ర్యస్సౌకుమారే త్యాదినా ర్యఇత్యనువర్తమానే ॥—॥ అరరిఅరిజ్జమాశ్చర్యే॥ ౧।౪।౫౬॥ అత్ర ర్యస్య ।అర।రిఅ । రిజ్జ । ఇతి త్రయ ఆదేశా భవన్తి । అచ్ఛఅరం। అచ్ఛరిఅం । అచ్ఛరిజ్జం। శ్మశానశబ్దే శోలుఙ్క్ష్మోరిత్యాదినా శోలోపే మసాణం । సరోరుహశబ్దేత్వత్సరోరుహేత్యాదినా పచో వా అత్వం । సరరుహం । సరోరుహం । అన్యోన్యశబ్దేప్యేవం । అణ్ణణ్ణం । అణ్ణోణ్ణం । కాలాయసకిసలయహృదయశబ్దేషు 'జ్యోర్ఙనుజవఢేత్యాదినాయకారస్యసాచస్యవా లోపే । కాలాసం । కాలాఅసం । కిసలం। కిసలఅం । హిఅం హిఅఅం । చత్వరశబ్దే । చఃకృత్తిచత్వర ఇతి చ్చత్వం । చచ్చరం ।సైన్యశబ్దే చపేటకేసరదేవరేత్యాదినా పచో వా ఇత్వమ్ । సిణ్ణం । సెణ్ణం దైవాదిపాఠాత్సఇణ్ణం । చిహ్నశబ్దేవా న్తర్ధామన్యుచిహ్నయోరిత్యనేన వాన్ధాదేశేచిన్ధం । పక్షే శ్నష్ణేత్యాదినాణ్హాదేశే చిణ్హం । ఇన్ధం । ఇణ్హం । ఇత్యప్యస్తి । బహులాధికారాత్క్వచిదాదేరపి చస్యలోపః । మలినశబ్దే మలినధృతీత్యాదినా మలినశబ్దస్యవా మఇలాదేశే । మఇలం । పక్షే మలిణం । వైడూర్యశబ్దే అనేనైవ వేరులిఆదేశే వేరులిఅం పక్షే వేడుజ్జం । ఇత్యాద్యూహనీయం । ఆకారాన్తనపుంసకలింగస్సామహాశబ్దః ॥ క్లీప ఇతి హ్రస్వః । శేషం పుల్లింగసామహాశబ్దవత్ । ఇకారాన్తనపుంసకలింగో దధిశబ్దః ॥ దధిసుఇతిస్థితే మఙ్లుగసంబుద్ధేర్నపఇత్యనేన సోర్మః జ్లుక్చ । జేత్వాత్సానునాసికఊచ్చారః ।దహిం। దహి। సిద్ధావస్థాపేక్షయా దహిఇత్యపిభవతి।జశ్శసోశ్శి ఇత్యాదయః।

దహీణి । దహీఇం । దహీఇ । దేదహీఇ ఇత్యాది । శేషంపుల్లింగకవివత్ ॥ ఏవం వారిప్రభృతయః ॥ అస్థిశబ్దే విసంస్థులాస్థీత్యాదినాయుక్తస్యరత్వం । వక్రాదిత్వాద్బిన్దుః అంఠిం । అన్యత్ర దధివత్ । అక్షిశబ్దస్యస్పృహాదిత్వాత్ క్షస్య ఛత్వం । అచ్ఛిం । దధివత్ । ద్విత్రిశబ్దయోర్లింగత్రయేపిసమానంరూపమ్ । గ్రామణీశబ్దే క్లీబఇతి హ్రస్వః । గామణిమ్ । ఇత్యాదిదధివత్ । ఉకారాన్తనపుంసకలింగో మధుశబ్దః । ప్రథమాద్వితీయయోర్దధివత్ । సిద్ధావస్థాపేక్షయా మహుఇతిచ భవతి । అన్యత్ర పుల్లింగకారువత్ । బిన్దుశబ్దస్య గుణాదిపాఠాత్ క్లీబేగుణాఇతి వానపుంసకత్వే మధువత్ । శ్మశ్రుశబ్దే శౌలుఙ్క్ష్ణోరిత్యాదినా శౌలుక్ । వక్రాదిత్వాద్బిందుః । మంసుం ఇత్యాది మధువత్ । ఖలపూశబ్దేహ్రస్వః । ఖలపుం । క్విమాదౌపునర్దీర్ఘః । ఖలపూని । ఇత్యాది మధువత్ । ఏవం కాండలూప్రభృతయః । ఋకారాన్తనపుంసకలిఙ్గః కర్తృశబ్దః ; ఆరస్సుపీత్యారాదేశః । కత్తారం । కత్తారాణీత్యాద్యారాదేశేకుణ్డవత్ ఉదృతాంత్వస్వమామీత్యుత్వేకత్తూనీత్యాద్యుత్వపక్షే మధువత్ । స్వమామితు అరఏవ । ఓకారాన్తనపుంసకలిఙ్గ ఉపగోశబ్దః । సిద్ధావస్థాపేక్షయా ఉవఉ । ఉవఉం । ఇత్యాది మధువత్ । ఐకారాన్తనపుంసకలింగోఽతిరైశబ్దః । అనుక్తమన్యన్యాయేన హ్రస్వో నపుంసకే ప్రాతిపదికస్యేతి హ్రస్వఏచ ఇగ్ఘ్రస్వాదేశ ఇతి ఏచఇక్ । తలోపః । అఇరిం । అఇరీణీత్యాదిదధివత్ । గోశబ్దస్య సాధ్యావస్థాపేక్షయా అఉ అఇఇత్యాదేశయోః ఉవగఉం । ఉవగాఇం ఇత్యాదిమధువద్దధివచ్చ ॥ ఔకారాన్తనపుంసకలింగోఽతినౌశబ్దః । అనుక్తమన్యన్యాయేన హ్రస్వాదిపూర్వవత్తలోపః । అఇణుం ఇత్యాది ॥ పక్షే నావ్యావఇత్యావాదేశే అఇణావం । అఇణావాణిఇత్యాది కుణ్డవత్ ॥ **************

శ్రీః ఇత్యజన్తానపుంసకలిఙ్గాః శ్రీః

క్తప్రత్యయాంతే విశేషః । అదేల్లుక్యాదేరత ఇత్యతోఽత ఇత్యధికృ

త్య। మోహముష్ప్వచ్ఛేత్యేణఇదితిచ ॥—॥ క్తే॥ ౨।౪।౧౭ ॥ క్తప్రత్య
యేపరే అతఇత్వంస్యాత్ । హసిఅం। పఢిఙ్గఅం । ఇత్యాది । ణఅం।గ
అం।ఇత్యాదితు సిద్ధావస్థాపేక్షయా । అతఇత్యేవ। జాఅంలూఅంభూ
అం ఇత్యాద్యూహ్యం । ణ్యంతక్తేతు ॥—॥ లుగావిల్వాభకర్మక్తే ॥ ౨
౪।౧౩ ॥ ణిజదేదావావ ఇత్యతోణిజనువర్తతే । క్తప్రత్యయేపరేణిచా
వాలుక్ । ఆవిలిత్యాదేశశ్చవాభవతి । లిత్వాన్నిత్యం ।కారిఅం । కా
రావిఅం । హాసిఅం । హాసావిఅం । ఇత్యాద్యూహనీయం ॥—॥అథ
హలన్తాః ॥—॥ హకారాన్తఃపుల్లింగోగోధుక్శబ్దః । గోదుహ్సుఇ
తిస్థితే ॥—॥ హాలోక్ । ధాతోరంత్యస్య హాలః పరః అగాగమస్స్యా
త్ । ఇత్యగాగమె గోదుహోగోదుహా ఇత్యాదిరామవత్ । ఏవ ము
నదుహ్ప్రభృతయః।యకారాన్తాప్రసిద్ధాః ॥—॥వకారాన్తఃపుల్లిఙ్గఃసుది
వ్శబ్దః । వకారస్యాంత్యహలో శ్రమదీ ఇతి లోపః । ధాతుత్వాభా
వాదగాగమోనభవతి । కప్రత్యయః । సుదిఓ । సుదిఆ ఇత్యాదిరా
మవత్ ।భిస్భ్యస్సుప్సుదివఉదిత్యుత్వేసిద్ధావస్థాపేక్షయాసుద్యుఇత్యస్య
ద్యుయ్యోర్వ్యంజఇతిజత్వేసుజ్జూహిం। సుజ్జూసుంతో । సుజ్జూసుమిత్యా
దికారువత్ । అత్రధాతుత్వాధాతుత్వ వివేకస్తు ప్రాయోగికః।
ధాతుత్వపక్షేఅగాగమఃఅన్యత్రకప్రత్యయః॥—॥రేఫాన్తఃపుల్లిఙ్గస్సు
గీర్శబ్దః । అగాగమః । సుగిరో । సుగిరా । ఇత్యాది రామవత్ ॥ఏ
వం సుధూర్ సుపూర్ ప్రభృతయః । చతుర్శబ్దస్య ॥—॥ చతురో
జశ్శస్భ్యాంచఉరోచత్తారోచత్తారి । ౨।౩।౨౮ ॥ చతుర్శబ్దస్య జ
శ్శస్భ్యాం సహ చఉరో।చత్తారో। చత్తారిఇతిత్రయఆదేశాభవన్తి॥
జసిచఉరో । చత్తారో । చత్తారి । శస్యేతాన్యేవ । అన్యత్రభిసాది
ష్వంత్యహలోలోపే । భిస్భ్యస్సుప్స్విత్యధికృత్య । ఇదుతోదీర్ఘరిత్యతో
దిరితిచ ॥—॥ చతురోవా ॥౨।౨।౨౩॥ఉదంతస్య చతుర్శబ్దస్యభిస్భ్య
స్సుప్సుపరేవాదీర్ఘస్స్యాత్ । చఉహిం । చఊహిం । చఉహింతో । చ

ఉభేహింతో।ఏవంత్తోదోదవస్సుంతో చ।చఉసు।చఊసు।ఇత్యాది।ఆమి।ణ్హా ణ్హాంసంఖ్యాయామిత్యాదినాణ్హాణ్హాం।చఉణ్హ।చఉణ్హం। శేషంకారువత్। —॥మకారాన్తఃపుల్లిఙ్గః ప్రశామ్‌శబ్దః। హలోఽగిత్యగాగమః ।శోస్సత్వంపసామో ।పసామాఇత్యాదిగామవత్ । ఏవం ప్రతామాదయః ॥ కిం శబ్దస్యతుభేదః । క్వచిత్సుపితదోణఇత్యతస్సుపీత్యధికృత్య ॥—॥త్రతసవకిమోలుకః ॥ ౨।౨।౬౨ ॥ కింశబ్దస్య త్రతసోస్సుపిచ పరే కఇత్యాదేశో లిత్స్యాత్ ।సోరిత్యోత్వం । కో ॥ సర్వనామత్వాజ్జస ఏత్వమ్ । కే । శసి సర్వవత్ । టా ॥—॥ ఇదమేతత్కింయత్తద్భ్యష్టో డిణా ॥ ౨ । ౨ । ౬౩ ॥ అనిదమేతదస్తు కింయత్తద్భ్యస్స్త్రియామపిహిమిత్యతోమణ్డూకప్లుతిన్యాయేనత్విత్యనువర్తమానేఏభ్యస్సర్వాడిభ్యోదంతేభ్యః పరస్యటావచనస్య ఇణా ఇతి డిద్వాస్యాత్ । కిణా । కేణ । కేణం । భిససర్వవత్ ।జసౌ॥—॥హ్మాజసేః॥ ౨।౨।౬౪॥అనిదమేతదిత్యాదేఃకింయత్తద్భ్యఇత్యనువర్తతేత్వితిచ। కింయత్తద్భ్యఃపరస్య జసేఃమ్హాఇత్యాదేశో వాస్యాత్ ।కమ్హా।పక్షేసర్వవత్ ॥—॥కిమోడీసడీణో।౨।౨।౬౫॥జసేరిత్యనువర్తతే। కిమఃపరస్యజసేః ఈస ఈణో ఇత్యాదేశౌడితౌ వాభవతః । కీస । కీణో ।పక్షేసర్వవత్ ॥ జసి। కింయత్తద్భ్యస్సశిత్యతస్సశిత్యధికృత్య ॥—॥ కిం యత్తద్భ్యో జస్ ॥౨।౨।౬౬ జస్ ఇతివిభక్తివ్యత్యయేన షష్ఠీఏభ్యః పరస్య జసస్సశ్ భవతి । కాస ॥ పక్షేకస్స । ఆమిఆమాండేసిమితి వాడేసిమాదేశః । కేసిం । పక్షే ॥ —॥ కింయత్తద్భ్యస్సశ్ ॥ ౨।౨।౬౭ ॥ ఆమామిత్యనువర్తతే ఏభ్యః పరస్య ఆమశ్శిత్సకారో వాస్యాత్ । కాస । పక్షేసర్వవత్ । కాణం । కాణ । జౌ । జేగ్ధస్సింమ్మి । కత్థ । కస్సిం । కమ్మి । అనిదమేతదిత్యాదినావాహించ । కహిం । జౌవేవవిశేషః ॥—॥ జేరిఆడాహేడాలాకాలే ॥ ౨।౨।౬౮ ॥ కింయత్తద్భ్యః పరోజేః ఇఆ ఇత్యాదేశం ఆహే ఆలా ఇత్యేతౌడితౌ చాపద్యతేవా కాలేభిధేయే ॥ కఇఆ ॥ కాహే ॥

కాలా । కదేత్యర్థః । ఏవం యత్తదోరప్యేతే ఆదేశాః కాలేభిధేయే । శేషం సర్వవత్ । ఇదం శబ్దస్య తు ఇదమ్ సు ఇతి స్థితే । క్వచిత్సుపి తదో ణ ఇత్యతస్సుపీత్యధికృత్య ॥—॥ ఇదమ ఇమః ॥ ౨।౨।౭౬ ॥ ఇదం శబ్దస్య ఇమ ఇత్యాదేశో భవతి సుపి పరే । ఇమో ॥ — ॥ పుంసి సునాత్వయం స్త్రియామిమిఆ ॥ ౨।౨।౭౭ ॥ ఇదమ ఇత్యనువర్తతే । ఇదమస్సునా సహితస్య పుల్లిఙ్గే అయమితి స్త్రీలిఙ్గే ఇమిఆ ఇతి వా భవతి । అయం । యద్యప్యేతద్రూపం సిద్ధావస్థాపేక్షయాపి భవతి । తథాపి ఇమిఆర్థం వచనం । జసి సర్వవత్ । ఇమే ॥ ద్వితీయాతృతీయయోః ॥—॥ టాససోర్ణః ॥ ౨।౨।౭౮ ॥ ఇదమ ఇత్యనువర్తతే టాస్ తృతీయా । అస్ ద్వితీయా తయోః పరయోరిదమో ణ ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ । అమి । ణం । పక్షే । ఇమం ॥—॥ ఇహోణం జ్యమా ॥ ౨।౨।౮౦ ॥ ఇదమ ఇత్యనువర్తతే । జి అమ్ ఇత్యేతాభ్యాం సహితస్యేదమస్స్థానే ఇహ ఇణం ఇత్యేతౌ క్రమేణ స్తః । ఇణం । శస్యేదితి వా ఎత్ । ణే । ణో ॥ శసఃశ్లుక్ । ఇమె । ఇమా । టా । ణేణం । ణేణ । పక్షే ఇమేణం । ఇమేణ । అత్ర టో డేణ ఇత్యేణాదేశః । ఇదమేతదిత్యాదినా టో డిణా చ । ఇమిణా । భిసి ణేహిం । ఇమేహిం ఇత్యాది రామవత్ ॥—॥ అత్తుస్సింహిస్సి ॥ ౨।౨।౮౧ ఇదమ ఇత్యనువర్తతే । ఇదమః సుప్ । జి ॥ భిస్ ॥ జిస్ । ఎతేషు । సుస్సిం । హి । స్స । ఇత్యాదేశాపన్నేషు అత్వం వా స్యాత్ । ఇతీదమస్సర్వస్యాత్వే భిస్భ్యస్సుపీత్యేత్వే ఏహిం । ఇత్యపి । అత్ర సూత్రే హీత్యనేన భిస్భ్యసోరాదేశస్య హేర్గ్రహణమ్ । తేనోభయత్రాప్యత్వం జసావిమా దేశే ఇమాహింతో ఇత్యాది రామవత్ । భ్యసి । ఇమేహింతో । ఇమాహింతో । ఇత్యాది రామవత్ । అత్రైవ జసి సౌ హిరిత్యాదేశే తస్మిన్నిదమః అత్వే భ్యసి । ఏహి । ఆహి । జసి । అస్స । ఇమస్స ॥ — ॥ తదిదమేతదాం సే సిం తు జసాసా ॥ ౨।౨।౮౪ ॥ ఏషాం స్థానే । జస్ । ఆమ్ । ఇత్యేతాభ్యాం సహ । సే । సిం । ఇత్యాదేశౌ

యథాసంఖ్యంవా స్తః। జసి। సె।అమి।సిం।ఇమేసిం।ఇమాణం।ఇ హాణ।జౌ ॥—॥ నత్థః ॥ ౨।౨।౫౧॥ ఇదమ ఇత్యనువర్తతే।ఇదమః పరస్య ఙేః। ఙేర్దస్సింమీతి ప్రాప్తః త్థో న స్యాత్। అస్సిం। ఇమస్సిం। ఇమమ్మి। ఇహ। సుపి। ఎత్। ఏసుం ఎసు। ఇమేసుం। ఇమెసు। సుపీదమో ణాదెశ ఇతి కేచిత్। ణెసుం। ణెసు। జకారాన్తోఽప్రసిద్ధః ॥—॥ ణకారాన్తః పుల్లింగో సుగణ్ శబ్దః। అ గాగమః। సుగణో సుగణా ఇత్యాది రామవత్। ఎవం సువణ్ సురణ్ ప్రభృతయః ॥—॥ నకారాన్తః పుల్లింగో రాజన్ శబ్దః। రాజన్ సు ఇతి స్థితె।అన్త్యహలోఽశ్రదుదితి నలోపె। ఆసౌ వేత్యధికృత్య ॥—॥ రాజ్ఞః ॥ ౨।౨।౫౩ ॥ రాజన్ శబ్దస్య నలోపె సత్యం త్యస్య సౌపరె ఆత్వం వా స్యాత్। రాఆ। పక్షె॥—॥ పుంస్యాణో రాజవచ్చానః। ౨।౨।౬౦ ॥ పుల్లిఙ్గె వర్తమానస్య అన్ ఇత్యస్య స్థానె ఆణ ఇత్యాదెశో వా స్యాత్। రాజవత్కార్యం యథాదర్శనమ్। టో ణా। జస్శస్ ఙసి ఙసాం ణో శితి భవతి। అత్రాణాదెశ ఎవ అన్యత్రాణాదెశో రాజవత్కార్యంచ। ఆణాదెశేచ సౌరిత్యాదయః ప్రవర్తన్తె। రాఆణో। జసి। ఆసౌ వేత్యతో వేత్యధికృత్య ॥—॥ జస్శస్ ఙసి ఙసాం ణోశ్ ॥ ౨।౨।౫౫ ॥ రాజ్ఞః పరెషామెషాం ణో శా వా స్యాత్। రాజన్ ణో ఇతి స్థితే ॥—॥ ణో ణా ఙిష్విదనాజః ॥ ౨।౨।౫౬॥ వేత్యనువర్తతే। రాజన్ సంబంధినో జస్య అనా సహితస్య ణో ణా ఇత్యాదేశయోః ఙౌ చ పరే ఇకారో వా స్యాత్। ఇతీత్వె రాఇణో। ఇత్వాభావె రాఆణాణో। రాఆణో। ణో శభావె రాఆ। ఆణాదేశె రాఆణా। సంబుద్ధౌ। దెరాఅ। దెరాఅ। దెరాఓ। దెదాఆణో। అమి ॥—॥ ఇణమమామా ॥ ౨।౨।౫౭ ॥ అనాజ ఇత్యనువర్తతె। రాజన్ శబ్దసంబంధినో జస్య అనా సహితస్య అమ్। ఆమ్ ఇత్యేతాభ్యాం సహితస్య ఇణమిత్యాదెశో వా స్యాత్। రాఇణం। పక్షె రాఅం। ఆణాదెశె రాఆణం। శసి। రాఆణాణో।రాఆణో। రాఇణో। రాఆణా

శస్యాత్ । రాఆణె । రాఏ । రాఆ ॥—॥ టోణా ॥౩।౩।౪౪॥ రాజన్ శబ్దాత్పరస్య టా ఇత్యస్య ణా ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ । ణోణాఙిష్వి త్యాదినా వా ఇత్వే రాఇణా । పక్షే ॥—॥ జస్ఙసిఙసాం ణో ఙో ఙణ్ । ౩।౩।౪౫ ॥ రాజన్ శబ్దస్యానసహితస్య జస్య జస్ ।ఙసి।టా। వచనానాం ణో ణా ఇత్యాదేశౌ తయోః పరయోర్ఙణ్ ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ । టిలోపః । రణ్ణా । నజయోర్లోపే । రాఏణం । రాఏణ । అణాదేశే రాఆణేణం । రాఆణేణ । భిసి ॥—॥ భిస్భ్యస్సామ్సుప్స్వివత్ ౩।౩।౪౬ ॥ రాజ్ఞ ఇత్యనువర్తతే । రాజన్ శబ్దస్యానసహితస్య జస్య భిస్ భ్యస్ ఆమ్ సుప్ ఇత్యేతేషు పరేషు ఈకారో వా స్యాత్ । రాఈహిం ఇత్యాది । ఈత్వాభావే నజయోర్లోపే రాఏహిం ఇత్యాది । అణాదేశే రాఆణేహిమిత్యాది । ఙసౌ । ణో శ్ । ఇల్ ।ఙణ్ ।రాఆణాణో । రాఇణో । రణ్ణో । పక్షే । రాఆహింతో ఇత్యాది । అణాదేశే । రాఆణాహింతో ఇత్యాది । భ్యసి అణాదేశే । రాఆణాసుంతో ఇత్యాది రామవత్ । నజయోర్లోపే రాఏహింతో । రాఏహింతో । రాఈహింతో । ఇత్యాది రామవత్ । ఙసి । రాఇణో । రణ్ణో । రాఆణాణో । రాఆణో । రాఅస్స । రాఆణస్స । ఆమి । రాఈణం । రాఈణ । అణాదేశే । రాఆణాణం । రాఆణాణ । పక్షే । రాఆణం । రాఆణ ॥ ఙౌ । ఇత్వే రాఇమ్మి । పక్షే । రాఅమ్మి । అణాదేశే । రాఆణే । రాఆణమ్మి । పక్షే రాఏ । సుపి । రాఈసుం । రాఈసు । రాఏసుం । రాఏసు । రాఆణేసుం । రాఆణేసు । ఆత్మన్ శబ్దస్యాన్త్యహలో లుక్ । ఆత్మసు ఇతి స్థితే స్త్రారిత్యధికృత్య ॥—॥ వాత్మభస్మని పః ॥౧।౪।౪౩॥ ఆత్మ । భస్మ । అనయోః స్తోః పో వా స్యాత్ । అప్పా । పక్షే । మనయోరామితి మలోపే శేషద్విత్వే । అత్తా । అత్ర రాజవదిత్యతిదేశాదాణాదేశో వేత్యనువర్తమానే । రాజ్ఞ ఇత్యాద్యప్యవికల్పేన భవతి పక్షే । అప్పా । అత్తా । పుంస్యాణో రాజవచ్చ ఇత్యణాదేశే రాజవత్కార్యం చ । అప్పాణో । అత్తాణో । జసి । జశ్శస్ఙసేజసాం ణో శ్ । అ

ప్పాణో । అప్పా । అణాదేశే అప్పాణా । సంబుద్ధౌ । హేఅప్ప । హేఅ
ప్పా । హేఅప్పో । హేఅప్పాణ । జసి తాన్యేవ । అమి । అప్పం । అప్పాణం । శసి ॥
అప్పాదేశే అణాదేశేచ రామవత్ ॥ టా ॥ — ॥ టో వాత్మనో ణిఆ ణఇఆ ।
౨।౨।౬౧ ॥ ఆత్మనః పరస్య టావచనస్య ణిఆ ణఇఆ ఇత్యాదేశౌ వా స్తః ॥
అప్పణిఆ । అప్పణఇఆ । అయమేవ విశేషః । ఇతరత్సర్వమణాదేశే అ
ప్పాదేశేచ రామవద్రూపం । ఏవముత్తరశబ్దోపి ॥ యువన్ శబ్దస్య । జు
వాణో । జువా । జువో । పూషన్ శబ్దస్య పూసాణో । పూసా । పూసో ।
తక్షన్ । క్ష్వేడకాదిత్వాత్ క్షస్య ఖః । తక్ఖాణో । తక్ఖా । తక్ఖో । మూ
ర్ధన్ శబ్దస్య రేఫలోపప్రసక్తౌ । వక్రాదిత్వాద్బిందుః । ముంఢాణో
ముంఢా । ముంఢో । ఢోర్ధర్ధేత్యాదినా ర్ధస్య ఢత్వే ముంఢాణో ఇత్యా
ద్యపి । శ్వన్ శబ్దస్య సాణో । సా । ఇత్యాది । సుకర్మన్ శబ్దస్య సుకమ్మా
ణో । సుకమ్మో । ఇత్యాది । ఆత్మశబ్దవత్ప్రక్రియా । అన్యేషాంనపుం
సకలింగానామపి నకారాన్తానామ్ ॥ — ॥ స్నమదామశిరోనభో నరి ॥
౧।౧।౪౯ ॥ సాన్తం నాన్తం చ యచ్ఛబ్దరూపం తన్నరి పుల్లింగే ప్రయోక్త
వ్యమ్ । దామన్ । శిరస్ । నభస్ । ఏతాన్వర్జయిత్వా । ఇతి పుల్లిం
గతాయాం కర్మన్ । కమ్మో । వర్మన్ । వమ్మో । ఇత్యాది రామవత్ ।
జన్మన్ శబ్దస్య ॥ — ॥ తుసక్ష్మిఘ్నభవన్తజన్మణమహాం తః । ౧।౧।౩౭ ॥ సా
ధ్యాదయశ్శబ్దా విహితాంత్యవ్యంజనాదేశా వానిపాత్యన్తే । జమ్మణో ।
పక్షే జమ్మో । భస్మన్ శబ్దే వాత్మభస్మనిప ఇతి స్తోర్వాపః । భప్పా । ప
క్షాభావే మనయామితి మలోపే శేషద్విత్వే చ భస్సో । ఛద్మన్ శబ్దే ॥ వాఛ
ద్మేత్యాదినా అంత్యహలః ప్రాగుత్వే ఛఉమో । పక్షే ఛమ్మో । ఉభయ
త్రాంత్యహలోలోపః । దలోపశ్చ । శ్లేష్మన్ శబ్దే శ్లేష్మబృహస్పతౌ తు ఫో
రితి ద్విత్వే తస్యాస్యస్తోః ఫత్వే । సెప్ఫో । సిలెమ్హో । అత్ర లాదక్లిష్టేష్వితి సం
యుక్తస్యాంత్యహలః ప్రాగిత్వమ్ । శ్మష్మేత్యాదినా మ్హాదేశః । ఇన్నం
తేష్వపర్యంత్రనలోపే కవిశబ్దవత్ । కరీ । కరిణో । ఇత్యాది । మనస్విన్

శబ్దే వక్త్రాదిపాఠాద్ద్వితీయాదవః పరోబిందుః । మణంసీ । సాక్షిణ్ శబ్దస్యతు సక్ఖిణేత్యాదినా నిపాతనాత్ సక్ఖిణో। పక్షేసక్ఖీ । పథిన్ శబ్దస్యమూషికవిభీతకేత్యాదినా ఇతః అత్వంఅం। త్యహలోలోపః । ధస్య హత్వం పహో పహాఇత్యాది రామవత్।ఝకారాంతోఽప్రసిద్ధః ॥—॥ భకారాంతఃపుల్లింగస్సుకకుభ్ శబ్దః॥—॥ హః క్షుత్కకుభి॥౧।౧।౩౦ ॥ అంత్యహలో ప్రమదీఇత్యతోంత్యహలఇత్యనువర్తతే। క్షుత్కకుభో రంత్యహలో హకారో భవతి ।లోపాపవాదఃసుకకుహో సుకకుహాఇత్యాది రామవత్ । ఘఢాంతావప్రసిద్ధౌ ॥—॥ ధకారాన్తః పుల్లింగస్తత్త్వబుధ్ శబ్దః । అగాగమః। తత్తబుహో । తత్తబుహాఇత్యాదిరామవత్ । ఏవం సుయుధ్। సుసమిధ్ ప్రభృతయః । జకారాన్తః పుల్లింగో విశ్వసృజ్ఛబ్దః। అగాగమః ।వలోపః । శోలుక్స్త్రేతి దీర్ఘః । ఋతోఽదిత్యత్వం । వీససఓ । వీససఆ । ఏవంహుతభుజాదయః । భిషక్ఛబ్దస్య ॥—॥ శరదామల్ ॥౧।౧।౩౬ ॥ శరత్ప్రకారాణామంత్యహలః అత్వంభవతి । లిత్వాన్నిత్యమ్ । ఇతిశరత్ప్రకారత్వాదత్వమ్ । భిసఓ ॥ భిసఆ । ఇత్యాది । బగడాన్తా అప్రసిద్ధాః॥—॥దకారాన్తః పుల్లింగో వేదవిచ్ఛబ్దః । అగాగమః । వేదవిదో । వేదవిదా । ఏవం తత్త్వవిదాదయః । యద్ శబ్దస్యతు ఘేడః । అన్త్యహలోలోపః । జత్వమ్ । జో ॥ జసి । జే । అమి । జం । శసి । జే । జా । శస్యేత్వమ్ ॥ ఙ్లుక్చ । ఇదమేతదిత్యాదినా వాడిణా । జిణా । జేణ। జేణం।భిసి । జేహిం।ఇత్యాది ।జసో।మ్హాజసేరితివా మ్హాదేశః ; జమ్హా । పక్షేజాహింతో ఇత్యాది సర్వవత్ । భ్యసి । జాహింతో । జేహింతో । జాసుంతో । జేసుంతో ఇత్యాదిసర్వవత్ । ఙసి । కింయత్తద్భ్యోఙసస్సశ్శా । జాస । పక్షే ॥జస్స । ఆమివాడేసిం । జేసిం । పక్షేజాణం । జాణ । ఙౌ।జేత్థన్ స్సింమ్మి । జత్థ। జస్సిం । జమ్మి । అసిదమేతదిత్యాదినాహించ। జహిం। జా జా లెజేరిఆడాహేఇత్యాదినా ఇఆఇత్యాదయః । జఇఆ । జాహే ॥

జాలా । యదేత్యర్థః । సుపి॥ జెసుం । జెసు।తచ్ఛబ్దస్యాంత్యహలోలో
పః । తసుఇతిస్థితే । ఎత్తోఎత్తాహేజసినైతదఇత్యతఎతదఇత్యనువర్త
మానే ॥—॥ తస్సాసాక్లీబెతదశ్చ ॥ ౨।౨।౮౯॥ తదశ్చకారాదేతదస్త
కారస్య సాపరెసకారోభవతి ।అక్లీబె । నపుంసకలింగెతునభవతి ।సా।
అక్లీబఇతికిం । తమ్ । ఎఅం । జసి । తే। అమి । తమ్ ॥—॥ క్వచిత్సు
పితదోణః ॥౨।౨।౭౮॥ తచ్ఛబ్దస్యసుపిపరెణోభవతి । క్వచిల్లక్ష్యాను
రోధేన । ఇత్యమ్శసోఃటావచనెసుపిచలక్ష్యతె । ఇత్యమితదోణెసతి ।
ణం । శసి । తె । తా।ణే। ణా ॥ టావచనే। ఇదమేతదిత్యాదినాటో
వాడిణా । తిణా । తేణం । తేణ । ణేణా । ణేణం । ణేణ।భిసి॥ తెహిమి
త్యాది । జసౌ॥ స్త్రాజసెరితివాష్ఠా। తష్ఠా । అస్మాత్ జసెరిత్యనువర్త
మానె ॥—॥ డోతదస్తు ॥౨।౨।౭౨ ॥ తదఃపరస్యజసెః డిత్ ఓత్వం
వాభవతి । తో। పక్షెతాహింతోఇత్యాది।భ్యసి ।తాహింతో। తెహిం
తో।తాసుంతో। తేసుంతోఇత్యాదిసర్వవత్ । జసి।కింయత్తద్భ్యఇతిజస
స్సశ్ । తాస। పక్షేతస్స । తదిదమెతదామిత్యాదినాసె । సె ।ఆమి ।
సిం । తాస। తెసిం ।తాణం ।తాణ ।ఇతఃపరంయద్వత్ ।సుపి । తెసుం
తెసు । ణెసుం ।ణెసు । ఎతచ్ఛబ్దస్య ।ఏతద్ సుఇతిస్థితెఅంత్యహ లో
లోపః । తస్సాసాక్లీబెతదశ్చేతిచకారవిహితస్సాదెశః ॥ ఎసా । ఏత్తో
ఏత్తాహే జసినైతడఇత్యస్మాదెతదఇత్యనువర్తమానె ॥— ॥ సునై
సఇణమోఇణం ॥౨।౩।౮౮॥ ఎతదస్సునాసహ । ఏస।ఇణమో।ఇణం ।ఇ
తిత్రయఆదేశాభవన్తి। ఏస।ఇణమో ।ఇణం । జసితలోపె॥ఏఏ।అమి।
ఎఅం ।శసి ।ఎఎ। ఏఆ। టా । ఏఇణా । ఎఎణ । ఎఎణం । భిసి। ఎఎహి
మిత్యాది । జసౌతదిదమేతదిత్యాదెస్త్రిత్యనువర్తతె ॥—॥ ఏత్తోఎత్తా
హేజసినైతదః ॥౨।౩।౮౫॥ ఎతదోజసినాసహ । ఏత్తో । ఏత్తాహే ।
ఇత్యాదెశౌవాభవతః । ఎత్తో ॥ ఎత్తాహే । పక్షే।ఎఆహింతోఇత్యా
ది ॥ భ్యసి । ఎఆహింతో - ఏఏహింతో - ఏఆసుంతో । ఎఏసుంతోఇ

త్యాది । జస్।తదిద మేతగామితిసేచ । సె । ఏఅస్స।ఆమి । సిం । ఏ
ఎసిం । ఎఆణం। ఎఆఇ। జౌర్ధస్సిమ్మయోః ॥—॥ ధ్రైడేల్ ॥౨।౩।౮౬।
ఏతద ఇత్యనువర్తతే । ఎతదస్థానే రానుబన్ధథకారేపరేలానుబన్ధఎకా
రొడిద్భవతి । లిత్వాన్నిత్యమ్ । ఎత్థ ॥—॥ ఏతో మ్మావదితౌవా ॥౨।
౩।౮౭ ॥ ఎతదఇత్యనువర్తతే । సప్తమ్యేకవచనాదేశే మ్మాపరేఎతదః
ఏకారస్య । అ । ఇ। ఇత్యేతావాదేశౌవాభవతః ॥ అఅమ్మి - ఇఅమ్మి
పక్షేఎఅమ్మి । శరచ్ఛబ్దె శరదామలిత్యత్వే బహులాధికారాత్ శర
త్వా త్రివృషా పుంస్యేవవక్తవ్యావితి త్రివిక్రమదేవవచనాత్పుల్లిఙ్గఎ
వప్రయోగః । సరఓ । సరఆఇత్యాదిరామవత్ । ఖఫఛతాన్తాఅప్ర
సిద్ధాః ॥—॥ థకారాన్తఃపుల్లింగో అగ్నిమథ్ఛబ్దః॥అగాగమః । అగ్గి
మహో - అగ్గిమహో । పక్షేస్నిహోగ్నోర్వేత్యన్త్యహలః పాగత్వే
అగణిమహోఇత్యాదిరామవత్ । ఎవం దధిమథాదయః ॥—॥ చకా
రాన్తఃపుల్లింగో వారిముచ్ శబ్దః ॥ అగాగమః ॥ చలోపః । వారిము
ఓ।।వారిముఆఇత్యాది । ఏవంజలముచాదయః । తిర్యచ్ శబ్దస్య తిర్యక్ప
దాతిశుక్తే స్తిరిచ్ఛిపాయుకర్ణసిప్పీతి నిపాతనాత్తిరిచ్ఛ్యాదేశే ।తిరచ్ఛిఇ
త్యాది కవివత్ । టకారాన్తాఅప్రసిద్ధాః ॥—॥ తకారాన్తఃపుల్లింగోమ
రుత్ శబ్దః । అన్త్యహలోలోపె । మరూ । మరుణో ఇత్యాదికారువ
త్ । భవన్మహచ్ఛబ్దయోఃతుసక్షిణభవన్తజమ్మణమహన్తాఇతి నిపాతనా
త్ । భవన్తమహన్తఇతి క్రమాద్భావతః । భవన్తొ - భవన్తా - మ
హన్తొ - మహన్తా ఇత్యాదిరామవత్ । పక్షే అన్త్యహలోలోపేభ
వో॥భవా॥మహో॥మహా॥ఇత్యాదిరామవత్।శత్రన్తస్యభవచ్ఛబ్దస్య ।
భూశతృఇతిస్థితే ॥—॥ హోహువహవాభువేస్తు ॥౩।౧।౧॥ భవతేర్ధా
తోఃహో । హువ । హవఇతి త్రయఆదేశాభవన్తి । హోశతృ - హు
వశతృ - హవశతృఇతిస్థితే । మాణన్తౌల్ చల్లజఇత్యతోమాణన్తౌలిత్య
ధికృత్య ॥—॥ శతృశానచోః ॥౨।౪।౪౧॥ శతృశానచోస్థానేమాణన్త

ఇత్యేతావాదేశౌ ప్రత్యేకం స్తః । హోమాణో । హోన్తో । హువమా ణో - హువన్తో । హావమాణో- హావన్తో । అత్రై త్రివపచ్చక్త్వాతుంత వ్యభవిష్యతీత్యత ఎ దిత్యధికృత్య ॥ అ దెల్లు క్త్వాత్కోరతఇత్యతోఽతఇతిచ ॥—॥ వాలక్త్వొట్ఛతృషు ॥ ౨|౪। ౧౯ ॥ ఎషుపరేష్వతపత్వం వాస్యా త్ । ఇత్యేత్వేహువేమాణో -హువేన్తో - హావేమాణో - హావేన్తో ॥ హోమాణో । హోన్తో ఇత్యత్ర ఎత్వం నభవతి । అనదన్తత్వాత్ ॥ — ॥ హురచితి ॥ ౩|౧। ౫ ॥ భు వేగిత్యనువర్తతే। చిద్వర్జితేప్ర త్యయేపరే భువేర్ధాతోః హుఇత్యాదేశస్స్యాత్ । హుఃంతో ॥ సర్వ త్రభవనే । ఏవంహాసమాణో ।హాసన్తో।హాసేమాణో।హాసేన్తో। భ జమాణో - భజన్తో- భజేమాణో । భజేన్తో ఇత్యాదయః। త్వరతే స్తు ।తువరజయడౌత్వరేరిత్యత స్త్వరేరిత్యనుకృత్య॥—॥అతిజేతురః॥౨|౪ ।౧౪౬॥ తిజ్వర్జితేప్రత్యయేపరే త్వరతేస్తురఇత్యాదేశస్స్యాత్ । తు రన్తో తురమాణో - తురేన్తో - తురేమాణో ॥—॥ తూరశ్శతృతిజి ౨|౪।౧౪౭॥ త్వరేరిత్యనువర్తతే ॥ జిత్వరాసంభ్రమఇత్యస్యతజిశతృ ప్రత్యయేచ పరతఃతూరఇత్యాదేశస్స్యాత్ । తూరన్తో- తూరేన్తో- తూరమాణో - తూరేమాణో । ఇత్యాది। ఎవంసర్వధాతుషుతదా దేశేషుచ శతృశానచోఃస్థానే మాణన్తావిధాతవ్యౌ । శేషంరామవత్। కర్మణితుశానచికృతేతస్యమాణ న్తయోః కృతయోర్ధాతోర్హ్వాఇత్యాన్యా దేశేషు కృతేషు । అణుహోయక్ మాణఇతిస్థితే ॥—॥ ఇఅఇజ్జౌయ కః ॥౨॥౪॥౫౯॥ యకఃస్థానే ఇఅఇజ్జఇత్యేతావాదేశౌ భవతః । ఇతిఇఅ ఇజ్జాదేశయోః । అణుహోఇఅమాణో - అణుహోఇజ్జమాణో। అణు హోఇఅన్తో - అణుహోఇజ్జంతో। ఏవంహాసిఅన్తో - హాసిజ్జన్తో - హాసి అమాణో । హాసిజ్జమాణోఇత్యాది । సర్వధాతుషు తదాదేశేషుచ కల్పనీయం । కర్మణిహలంతధాతుష్వగాగమాత్పూర్వమెవ ఇఅఇజ్జ యోఃకృతయోః హసిజ్జమాణో । హసిఅమాణోఇత్యాదయస్సిద్ధాః

అర్హశ్చబ్దే।సిద్ధేశ్వనితావిత్యతోదితావిత్యధికృత్య। ఉమ్మరత్నే న్త్యహా
లఇత్యతో న్త్యహాలఇతిచ ॥—॥అర్హత్యుచ ॥౧।౪।౧౦౫ ॥ అర్హచ్ఛ
బ్దేఅన్త్యహాలః ప్రాగుత్వం చకారాదదితౌచభవతః । అరుహన్తో- అ
రిహన్తో - అరహన్తో। ఏవంఅరుహమాణో ఇత్యాదయః।అన్త్యహాలో
లోపేతు । అరుహో - అరిహో - అరహో । ఇత్యాద్యపి । శేషంరా
మవత్ ॥—॥ ఏకారాన్తఃపుల్లింగో ధర్మగుప్శబ్దః ॥ అగాగమః ॥ ధ
మ్మగుపో। ధమ్మగుపాఇత్యాది । శకారాన్తేషుసదృగాదిష్వగాగమోకేవ
లస్యేరిరిత్యనువర్తమానే । దృశ్యక్స్క్వినీతిఋతోదితిచ। సరిసో । సరి
సా । ఏవం తారిసాఇత్యాది । షకారాన్తేరత్నముట్శబ్దేఅగాగమేస్మా
రిత్యేన్త్యహాలః స్త్రాగత్వేచ । రఅణముసోఇత్యాది । ప్రావృట్శబ్దే శ
రత్ప్రావృషౌపుంస్యేవేతి త్రివిక్రమదేవవచనాత్పుల్లిఙ్గతాయాంస
ఆయురప్సరసోరిత్యతస్సఇత్యనువర్తమానే । అన్త్యహాలో శ్రదుదీ ఇ
త్యతో న్త్యహాలఇతిచ ॥—॥ దిక్ప్రావృషి ॥౧।౧।౩౫॥ అనయోరన్త్య
హాలస్సోభవతి ॥లోపాపవాదః । ఋత్వాదిపాఠాదృతఉత్వమ్। పాఉ
సో । పాఉసాఇత్యాదిరామవత్ ॥ షట్ఛబ్దస్యాన్త్యహాలోలోపేఛట్
షట్ఛమీత్యాదినాశోఃఛత్వే ।ఛా॥ ఛే॥ ఛా॥ ఛేహిం-ఛహింతో । ఆమి ।
ఛణ్హం- ఛణ్హ ఛేసుం । ఛసు। సకారాన్తేసువర్చస్శబ్దేఅన్త్యహాలో
లోపేసువచ్చో। సువచ్చా ।ఇత్యాదిరామవత్ । మనస్। యశస్।మ
హస్ఇత్యాదీనాంస్నమదామశిరోనభోనరీతిపుల్లిఙ్గతాయాం అన్త్యహా
లోలోపే ॥ మణో॥జసో॥మహో॥ఇత్యాదిరామవత్ ।ఏవంతమస్ప్ర
భృతయః ।సుమనస్ శబ్దస్యాన్త్యహాలోలోపేసుమణో సుమణాఇత్యా
ది । ధనుశ్శబ్దేతుహః।ఖుతః-కుబ్జేత్యతో హాఇత్యధికృత్య । అన్త్యహా
లో శ్రదుదీఇత్యతో న్త్యహాలఇతిచ ॥—॥ ధనుషివా ॥ ౧।౧।౩౭॥ అ
త్రాన్త్యహాలోహత్వంవాస్యాత్ ॥ ధణుహో ।ధణుహాఇత్యాది । ప
క్షేన్త్యహాలోలోపేధణూఇత్యాదికారువత్ । ధనుర్నభసౌర్నపుంసక

త్వమితి కేచిత్ ॥ తదాముణం ధణు హం ధణు ఇత్యాదికుణ్ణవన్మధువచ్ఛ అదస్శబ్దస్య అదస్సు ఇతి స్థితే ॥ సుప్యదసోమురిత్యతో దస ఇత్యధికృత్య ॥ —॥ అహదావ్వాసునా ॥౨।౩।౯౧॥ అదసస్సునాసహ అహ ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ ॥ తకారాన్తత్వస్యాత్ర దర్శనార్థః । అహ ॥ పక్షే ॥—॥ సుప్యదసోముః ॥౨।౩।౯౦ ॥ అదసస్సుపి పరే అము ఇత్యాదేశస్స్యాత్ ॥ అమూ ॥ జసి ॥ అమూ। అమట ॥ అముడ। అముణో -అమి- అముం॥శసి।అమూ ॥ అముణో ఇత్యాది సర్వం కారువత్ ॥ ఙౌ ॥—॥ ఇఅఙో మ్మౌ॥ ౨।౩।౯౨॥ అదసో ఙేర్వచనాదేశే మ్మౌ పరే ఇఅ అఅ ఇత్యాదేశౌ వా భవతః ఇఅమ్మి।అఅమ్మి।పక్షే అముమ్మి॥సర్వనామత్వేపి నాత్ర జేధాఽఽదయః । అనవన్తత్వాత్ ॥ ఇతి హలన్తాః పుల్లిఙ్గాః ॥****************

శ్రీ అథహలన్తస్త్రీలిఙ్గాః శ్రీ

హకారాన్తస్త్రీలింగో ఉపానహ్‌శబ్దః ॥ అన్త్యహలో శ్రదుదీ ఇత్యతో న్త్యహల ఇత్యధికృత్య ॥—॥ అవిద్యుతి స్త్రియామాల్ ॥౧॥౧॥౨౯ ॥ స్త్రీలిఙ్గే వర్తమానస్య అన్త్యహలః ఆత్వం భవతి ॥ లోపావవా సిః ॥పావః ॥ ఉవాణఆ। ఇత్యాదిజాయావత్ ॥ యకారాన్తోఽప్రసిద్ధః॥— వకారాన్తస్త్రీలింగో దివ్‌శబ్దః ॥ పూర్వవదాత్వమ్ ॥ దిఆ ఇత్యాదిజాయావత్ ॥ రేఫాన్తస్త్రీలింగో గిర్‌శబ్దః ॥ అవిద్యుతి స్త్రియామాలిత్యత స్త్రియామిత్యధికృత్య ॥ అన్త్యహలో శ్రదుదీ ఇత్యతో న్త్యహల ఇతి చ ॥—॥ రోరా ॥ ౧॥౧॥౩౦ ॥ స్త్రియాం వర్తమానస్యాన్త్యరేఫస్య రా ఇత్యయమాదేశో భవతి ॥గిరా॥ధూర్॥ధురా॥పూర్॥పురా॥ఇత్యాదిజాయావత్ ॥ చతుర్‌శబ్దః పుల్లిఙ్గవత్ ॥ లకారషకారాన్తావప్రసిద్ధౌ ॥—మకారాన్తస్త్రీలిఙ్గః కింశబ్దః॥పూర్వవత్కాదేశే॥పుంసో జా తేర్జేః జ్వేత్యతో జీజ్వో ఇత్యధికృత్య॥—॥కింయత్తదోస్యామామిఙసి।౨।౨।౪౦।సుఅమ్‌అమ్।వర్జితే సుపి పరే కింయత్తద్భ్యో జీజ్వా స్యాత్।పక్షే వికల్పసామర్థ్యాదేవటాప్ ॥వికల్పస్య ప్రాయస్సమశిష్టవస్తుద్వయవిషయత్వనియమాత్।

కా॥కీఓ॥ కీఉ॥ కీ॥ కాఓ॥ కాఉ। కా॥అమి॥కం॥శసిజస్వత్॥ జశ్శసో
శ్శోశ్శస్త్రియాం త్వితిశ్శోశ్శం॥ టావచనే॥ కీఅ॥కీఆ॥ కీఇ॥ కీఏ॥ టా
పి శావర్జితం త్రయమ్॥ కాఅ॥ కాఇ॥ కాఏ॥ అత్ర టాఙిఙసామి
తి శశాశిశే॥ భిసి। కీహిమిత్యాది। కాహిమిత్యాదిచ। ఙసౌ శశాశిశే
టావత్॥ భ్యసి। కీహింతో ఇత్యాది॥ కాహింతో ఇత్యాది। ఙసి। కిం
యత్తదో ఙ్యఙసిత్యతో ఙసిత్యధికృత్య॥ అనిదమేతదస్త్విత్యాదేస్త్వి
త్యనువర్తతే॥—॥ ఈతస్సే సాఽ॥ ౨॥౨॥౬౮॥ ఈకారాన్తేభ్యః కిం
యత్తద్భ్యః పరో ఙస్ సే సా ఇత్యాదేశావాపద్యేతే। కీసే - కిస్సా॥ అ
త్ర రిత్వాద్ద్విత్వమ్॥ పక్షే కీఅ। కీఆ - కీఇ - కీఏ - కాఅ - కాఇ -
కాఏ॥ కింయత్తదో ఙ్యఙసితిసకారశ్చ। కీస - కాస॥ ఆమి - ఆమాం
డేసిం॥ కేసిం। కింయత్తద్భ్యస్సుశిత్యామస్సకారః। కాస। కాణం।
కాణ॥ ఙౌ శశాశిశే॥ కీఅ ఇత్యాది। కాఅ ఇత్యాదిచ టావత్। అని
దమేతదస్తు కింయత్తదస్త్రియామపి హిమితశ్చోక్తిం। కాహిం। ఈ
కారాంతే హింనాస్తి। హిమో కారాన్తవిషయత్వాత్॥ సుపి॥ కీ
సుం। కీసు। కాసుం - కాసు॥ ఇదమ్శబ్దస్య ఇదమ ఇమ ఇతి మాదేశః।
।—॥ పుంస్యాజాతేర్ఙీఙ్వా॥ ౨॥౨॥౩౭॥ అజాతివాచినః పుల్లింగా
త్ స్త్రియాం వా ఙీప్॥ అనుక్తమన్యన్న్యాయేన యస్యేతి చేత్యకార
లోపః। ఇమీ॥ పక్షే టాప్॥ ఇమా॥ పుంసి సునా త్వయా స్త్రియా
మిమిఅ ఇతిమిఆ చ। ఇమిఆ। సిద్ధావస్థాపేక్షయా ఇఅం చ॥ జసి॥ ఇమాఓ ఇ
త్యాది॥ అమి॥ ఇమిం॥ ఇమం॥ శసి జస్వత్॥ టా॥ శశాశిశే॥ ఇమీఅ ఇత్యాది। ఇ
మాఅ ఇత్యాది। భిసి। ఇమీహిమిత్యాది। ఇమాహిమిత్యాది॥ ఙసౌ। శశా
శిశే। ఇమీఅ ఇత్యాది। ఇమాఅ ఇత్యాది। పక్షే ఇమీహింతో ఇమాహింతో ఇ
త్యాది। భ్యసి। ఇమీహింతో। సుంతో చ। ఇమీసుంతో। ఇమాహింతో॥ ఇమా
సుంతో ఇత్యాదిచ॥ ఙసి॥ శశాశిశే॥ ఇమీఅ ఇత్యాది। పక్షే త్వదిదమేతదామి
త్యాదినా సే॥ సే॥ ఆమి। అనేనైవ సిమాదేశః। సిం। పక్షే ఆమాం డేసిం। ఇమె

సిం। ఇమీణం ॥ ఇమీణ । ఇమాణం ॥ ఇమాణ । ఙౌ ॥ శశాశిశే ॥ ఇమీఅఇ
త్యాది ॥ ఇమాఅఇత్యాది । పక్షే ఇమస్సిం । ఇమమ్మి ॥ అస్సిం । అత్ర
త్వాత్పుస్సింహా స్సె ఇత్యత్ ॥ ఇహేణం జ్యామా । ఇహ । అత్ర ఊకా
రాన్తే స్సిమ్మిన స్తః ॥ అనదన్తత్వాత్ । ఇమీసుం । ఇమీసు । ఇమాసుం
ఇమాసు ॥ ఇదమః అత్ । అసుం । అసు ॥ జసాన్త్వావ ప్రసిద్ధా ॥—॥ న
కారాన్తస్త్రీలిఙ్గసీమణ్ శబ్దః । ఆపిద్యః స్త్రియామాలిత్యత్వం । సీ
మఆ । గరిమణ్ । లఘిమణ్ । మహిమణ్ ॥ ఇత్యేవమాదీనాం ఇమ
నిజన్తానాం స్త్రియామిమాంజలి గా ఇతి స్త్రీలిఙ్గత్వే న ప్రతిజ్ఞానే స
త్యపి బహులాధికారాదాత్వం నాస్తి। కింతు నలోప ఏవ । టాప్ ॥ గరిమా।
లహిమా ॥ మహిమా ఇత్యాది జాయావత్ । స్త్రీత్వస్య వైకల్పికత్వాద్గరి
మో। లహిమో। మహిమో। ఇత్యపి భవతి। ఝాంతో ప్రసిద్ధః ॥—॥ భకా
రాన్తస్త్రీలిఙ్గః కకుభ్ శబ్దః ॥ అన్త్యహలో శ్రదుది ఇత్యతో అంత్యహల
ఇత్యనికృత్య ॥—। హః క్షుత్కకుభి ॥ ౧ ॥ ౧ ॥ ౩౧ ॥ క్షుత్ ॥ కకుభ్ ॥ అ
నయోరన్త్యహలో హత్వమ్ ॥ టాప్ ॥ కకుహా । క్షుస్య స్పృహాదిత్వా
చ్ఛః ॥ ఛుహా ॥—॥ జకారాన్తస్త్రీలిఙ్గః స్రజ్ శబ్దః ॥ ఆత్త్వం ॥ సఆ ॥ దకా
రాన్తస్త్రీలింగో దృషద్ శబ్దః ॥ ఆత్వం కృపాదిత్వాదృత ఇత్వం ॥ దిసఆ ॥ ఏవం
సంపత్ప్రతిభృతయః ॥ ప్రతిపచ్ఛబ్దస్య సమృద్ధ్యాది పాఠాత్ ప్రాదేరచా
వాదీర్ఘః ఆత్త్వం। ప్రత్యాదిపాఠాత్తస్య డత్వం పస్య వత్వం చ ॥ పడివఆ ।
పాడివఆ। ప్రతిపత్ ॥ దకారాన్తస్త్రీలింగో యద్ శబ్దః ॥ కింయత్తదోస్య
మామీతి వా జీప్ ॥ జత్వం ॥ జా ॥ జసి ॥ జీఓ ॥ జీఉ ॥ జీ ॥ జాఓ ॥ జాఉ ॥ జా ॥ ఇ
త్యాది స్త్రీలిఙ్గకింశబ్దవత్ ॥ తద్ శబ్దస్య । కింయత్తదోస్యమామీతి జీప్ ॥ సా ॥
తస్సౌస్సౌక్లీబె ఇత్యాదినా సః ॥ సా ॥ జసి ॥ తీఓ । తీఉ ॥ తీ । తాఓ ॥ తా
ఉ ॥ తా ॥ తమిత్యాది స్త్రీలిఙ్గకింశబ్దవత్ । ఏతద్ శబ్దస్య పుంసా జాతె
జీణబ్వైతి వా జీప్। పక్షే టాప్ ॥ ఉభయత్రాంత్యహలాలోపః । సా ॥
సునైనస ఇణమో ఇణం ॥ ఇత్యాదేశా వా భవన్తి ॥ తస్సౌస్సోక్లీబె తదశ్చేతి

చకారప్రాప్తం సత్వంచ ॥ఏసా।ఇణమో ॥ ఇణం। ఏసా-ఏఈ ॥అత్రాన్త్యహలోలోపః । జసిశసోః । పఈఓఇత్యాది ॥ అమి ॥ పఅం । పఇం । శసిజసృత్ ॥ టా । శఙ్సిశే ॥ పఈఅఇత్యాది । ఏఆఅఇత్యాది ॥ భిసి ॥ పఈహిమిత్యాదిపఆహిమిత్యాది ॥ జసౌశశాశిశే ॥ పక్షేహింతోఇత్యాదయః । పఈ అఇత్యాదిఏఆఅఇత్యాది ॥ పఈహింతోఇత్యాది ॥ ఏఆఇంతోఇత్యాది ॥ జసి॥ శశాశిశే ॥ ఏఈఅఇత్యాది ॥ సే॥ఆమి। ఏపసిం ॥ సిం ॥ అత్రతదిదమేతదాంసేసింతుజసామేతిసిం ॥ పక్షే ॥ ఏఈణం ।ఏఈణ ॥ ఏఆణం । ఏఆణ । జౌశశాశిశే ॥ పఈఅఇత్యాది।ఏఆఅఇత్యాది।సుపి॥పఈసుం।ఏఈసు।ఏఆసుం।పఆసు।ఖఘథధాంతాఅప్రసిద్ధాః ॥ చకారాంతస్త్రీలింగోవాచ్శబ్దః ॥ ఆత్వంవాఆ । త్వచ్శబ్దస్య అవిద్యుతీత్యాత్వేత్వధ్వద్వధ్వామితిసూత్రేణత్వస్య చత్వేచఆ ॥ ఏవంరుచాదయః ॥ తకారాంతస్త్రీలింగోయోషిచ్ఛబ్దః ॥ ఆత్వం । జత్వం । జోసిఆ। ఏవంసరిదాదయః । విద్యుచ్ఛబ్దస్య అవిద్యుతిస్త్రియామాలిత్యత్ర అవిద్యుతీతి పర్యుదాసాదాత్వంనభవతి । కింత్వంత్యహలోలోపఏవ । ద్యయ్యర్యాంజఇతిజత్వం । విజ్జూ।తనువత్ । కులాదిపాఠాద్వాపుల్లిఙ్గతాయాం కారువత్ । లోవావిద్యుదిత్యాదినా స్వార్థేవాలేసతి ॥ విజ్జులా ॥ శతృశానజంతేషుస్త్రియాం విశేషః । పుల్లిఙ్గఇవశతృశానచోఃకృతయోః ॥—॥ స్త్రియామీచ ॥ ॥౨।౪।౯౨॥శతృశానచోరిత్యనువర్తతే ॥ శతృశానచోః స్థానేస్త్రియామీత్వంచకారాన్మాణన్తౌచభవతః । హసఈ । హసమాణీ । హసన్తీ । భజఈ ॥ భజమాణీ । భజన్తీ । పుంసోజాతెజీబ్వేతివాజీప్ । హసమాణాఇత్యాద్యపి । ఏవం సర్వత్రోహ్యామ్ ॥ శేషం గౌరీవత్ ॥ కకారాన్తోప్రసిద్ధః ॥ పకారాన్తస్త్రీలింగోప్ఛబ్దః ॥ అంత్యహలఆత్వం । ఆఅవలోపః ॥ జసిసిద్ధావస్థాపెక్షయాఆఓఇతిదృశ్యతే ॥ బహ్వర్థవాచిత్వాత్సర్వత్రబహువచనమేవ జాయావత్ ॥ శకారాన్తస్త్రీలింగో

శ్ శబ్దః ॥ దిక్ప్రావృషీత్యన్త్యహలస్షత్వం । దిషా। దిషాః। ఇత్యాదిజా యావత్ । దృశ్ శబ్దస్యాత్వం కృపాదిత్వాదృృ ఇత్వమ్ । దిఆ ॥ షకా రాన్తస్త్రీలింగస్త్విష్ శబ్దః ॥ ఆత్వం ॥ త్వస్యచత్వం॥ చిఆ । చిఆః ॥ షష్ శబ్దః పుల్లిఙ్గవత్ ॥సకారాన్తస్త్రీలింగఆశీస్ శబ్దః॥ ధనుషి వేత్యతో వేత్యధికృత్య ॥—॥ సశాశిషి ॥ ౧॥౧॥౩౩ ॥ ఆశీశ్శబ్దేఽన్త్యహలస్సకా రో వా స్యాత్ ॥ శిత్వాత్పూర్వస్య దీర్ఘః ॥ ఆసీసా ॥ పక్షేఆత్వం। ఆసీ ఆ॥అప్సరస్ శబ్దే॥—॥సఆయుగప్సరసాః॥౧।౧।౩౪॥ధనుషి వేత్యతో వేత్య నువర్తతే॥ అనయోరన్త్యవ్యంజనస్యసకారో వా స్యాత్ ॥ఇతిసత్వే ॥ధ్య శ్చత్సప్సామనిశ్చలఇతిప్సస్యఛత్వం ॥ అచ్ఛరసా । పక్షేఆత్వం ॥ అచ్ఛ రఆ।అదస్ శబ్దస్యఅహాద్వాసునేతి వాఽహః ॥ అహా । పక్షేసుప్యదసా మురితి అముః । అమూ ॥ అమూః ॥ ఇత్యాదితనువత్ ॥******

——శ్రీ ఇతిహలన్తాస్త్రీలిఙ్గాః శ్రీ——

హకారాన్తనపుంసకలిఙ్గస్త్వనడుహ్ శబ్దః ॥ అగాగమః ॥ సుఅనడుహ మిత్యాది। కుణ్డవత్ ॥ వకారాన్తేసుదివ్ శబ్దే కప్రత్యయేసుదిఅమిత్యా ది । రేఫాన్తఃసుగిరమిత్యాదిః॥ చతుర్ శబ్దః పుల్లిఙ్గవత్ । ఇదంశబ్దస్య ఇదమఇమఇత్యతఇదమఇత్యధికృత్య ॥—॥ క్లీబేస్వమేఽమిణమిణమో ౨॥౨।౮౨॥ నపుంసకేవర్తమానస్యేదమః సుఅమ్ ఇత్యేతాభ్యాం స హఇదం ఇణం ఇణమోఇత్యాదేశాభవన్తి ॥ ఇదం - ఇణం -ఇణమో అన్యత్రపుల్లిఙ్గవత్ ॥—॥ కిం కిం ॥౨॥౨॥౮౩॥ క్లీబేఇత్యనువర్తతే ॥ స్వమేతిచ ॥ క్లీబేవర్తమానః కింశబ్దఃస్వమాసహకిమేవభవతి ॥ కిం।కిం । అన్యత్రపుల్లిఙ్గవత్ ॥ దామన్ శబ్దే ॥ స్నమదామేతిసూత్రేఅదామేతి పర్యుదాసాన్నపుంసకత్వమ్ । అన్త్యహలోలోపః ॥ దామం ।దామా ణం । కుణ్డవత్ । శర్మవర్మశబ్దయోఃస్నమదామేత్యాదినాపుల్లిఙ్గత్వప్ర తిజ్ఞానేపి । శమ్మంవమ్మంఇతిచ దృశ్యతే ఇతి వచనాన్నపుంసకత్వేకు ణ్డవత్ ॥ నపుంసకే అసృజ్ శబ్దేఋతఇత్వం । మజ్జుగసంబుద్ధేరితి మ

ఝ్లుక్ ॥ అంత్యహలోలోపః । అసి । అసిం । దధివత్ । యద్ । జం ॥ జాణీత్యాది ప్రథమాద్వితీయయోః కుణ్డవత్ ॥ అన్యత్ర పుల్లింగవత్ । యుద్వృత్తచ్ఛబ్దః ॥ ఏతదః । సుఙైసఙిణమోఙిణమిత్యాదేశాః । ఏస।ఇణమో । ఇణం । ఏకస్మిఎఅమిత్యాదికుణ్డవత్పుల్లిఙ్గవచ్చ । శకృత్ । ఋతఇత్వం । సఇం । దధివత్ ॥ తాదృశ్ । అక్ ॥ రిత్వం । తారిసం॥ఏవంయాదృశాదయః । షష్పూర్వవత్ । శిరస్ ।నభస్ । ఏతయోః స్నమదామెతి సూత్రే పర్యుదాసాన్నపుంసకత్వమ్ । సిరం । ణహం । వయస్ । సదస్ । సుమనస్ । వఅం ॥ సఅం ॥ సుమణమితి దృశ్యత ఇతి వచనాన్నపుంసకత్వం । హః క్లుత్వఘుభీత్యతో హ ఇత్యధికృత్య ॥—॥ ధనుషి వా ॥౧॥౧॥౩౨॥ అత్రాంత్యహలో హత్వం వా । ధణుహం ।ధణు అదస్ ॥అము । అహ చసా । అహ । అమూని । అమూఇం । అమూఇ శస్యేవం ॥ అన్యత్ర పుల్లిఙ్గవత్ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

ఇతి హలన్తానపుంసకలిఙ్గాః

అథయుష్మదస్మచ్ఛబ్దావలిఙ్గావితి కేచిత్ ॥ అభిధేయవల్లింగావిత్యపరే॥ ఏతద్ద్వయేపి రూపనిర్ణయస్సమానః । యుష్మద్ సు ఇతి స్థితే ॥—॥ యుష్మత్సునాతువంతుంతుమంతుహ॥౨।౩।౧॥ యుష్మచ్ఛబ్దస్సునా సహ ॥తువం । తుం । తుమం । తుహ । ఇతి చతుర ఆదేశానాపద్యతే ॥ తువం ॥ తుం । తుమం । తుహ । త్వమిత్యస్యైవ సిద్ధావస్థాపేక్షయా వలోపేతమిత్యపి । యుష్మద్జసితి స్థితే ॥—॥ జసా భేతుబ్భేతుజ్ఝేఉజ్ఝేతుబ్భ ॥౨॥౩।౩॥ యుష్మచ్ఛబ్దో జసా సహ భేఇత్యాది పఞ్చాదేశానాపద్యతే । భే॥ తుబ్భే । తుజ్ఝే । ఉజ్ఝే । తుబ్భ । యూయం ॥—॥ వా బ్భో మ్హజ్ఝౌ ॥౨॥౩॥౧౮॥ యుష్మదాదేశేషు ద్విరుక్త భకారస్య వా మ్హజ్ఝ ఇత్యాదేశౌ వా స్తః ॥ తుమ్హే ॥ తుజ్ఝే । తుమ్హ ॥ తుజ్ఝ । ఇతి జసి నవ రూపాణి ।అమి యుష్మత్సునాతువంతుస్తుమస్తుహేత్యతస్సునేత్యన్యదధికృత్య ॥—॥ అమాతుమేతుఏచ ॥౨॥౩॥౨॥ యుష్మచ్ఛబ్దోమా సహ తుమేతుఏ ఇత్యాదే

శౌ చకారాత్తువమాదిచ తుష్టయంచాప్నోతి । తుమే । తుఏ । తువం । తుం ॥ తుమం ॥ తుహ ॥ త్వామిత్యస్యసిద్ధావస్థాపేక్షయా వలోపే స్వరస్య బిన్దువమితి ప్రా స్వేతమిత్యపి భవతి ॥ శసి । జసాఘాతుబ్భే తుమ్హే ఉమ్హే తుబ్భ ఇత్యతో జస ఇత్యన్వయానువర్తతే ॥—॥ శసా వో చ ॥౨।౩।౪ యుష్మత్ శసా సహ వో ఇతి చకారాత్ భేఇత్యాదీన్నవాదేశాంశ్చాపద్యతే ॥వో। భే॥ తుమ్హే ।తుహ్మే। తుజ్ఝే । ఉమ్హే । తుబ్భ । తుమ్హ ॥ తుజ్ఝ ॥తుబ్భే।౧౦।యుష్మాన్ ॥—॥టా భే తే దే ది తుమం తుమఇ॥౨।౩।౫। యుష్మత్ టావచనేన సహ భేఇత్యాది షడాదేశానాపద్యతే ॥—॥ ఙిటాభ్యాస్తుమఏతుఇతుఏతుమాఇతుమే ॥౨।౩॥౬ ॥ యుష్మద్ఙిటాభ్యాం సహ తుమఏ ఇత్యాది పంచాదేశానాప్నోతి । ఏవం చ టావచనే । భే॥ తే॥ దే॥ ది॥ తుమం । తుమఇ। తుమఏ॥ తుఇ॥ తుఏ॥ తుమాఇ।తుమే।త్వయా॥ భిసి ॥—॥ భిసా భే తుబ్భేహ్యుబ్భేహ్యుమ్హేహితుమ్హేహి ॥ ౨।౩।౧౦। యుష్మద్భిసా సహ భేఇత్యాది పంచరూపాణ్యాపద్యతే । వాబ్భో మ్హజ్ఝౌ ఇతి వచనాత్తాభ్యాం యోగే చత్వారి । మిళిత్వా నవరూపాణి ॥ భే ॥తుబ్భేహి ॥ తుమ్హేహి । తుజ్ఝేహి । ఉబ్భేహి । ఉమ్హేహి । ఉజ్ఝేహి ।ఉమ్హేహి । తుమ్హేహి ।౯।యుష్మాభిః । జసా ॥—॥తుబ్భతుహిత్తోతుమ్హా జసినా ॥౨॥౩॥౭ ॥ యుష్మద్జసినా సహ తుబ్భాదీన్ త్రీనాదేశానాపద్యతే ॥ వాబ్భో మ్హజ్ఝావపి । తుబ్భ ॥ తుమ్హ। తుజ్ఝ।తుహిత్తో ॥తుమ్హా।౫। త్వత్ ॥—॥ తుతఇఙిఙసౌ॥౨।౩॥౮॥ ఙిరితి సప్తమీ । ఙసీతి పంచమ్యేకవచనం। తయోః పరయోర్యుష్మచ్ఛబ్దః ॥ తు॥ తఇ । ఇత్యాదేశావాపద్యతే యథాసంఖ్యం । సప్తమీఙస్యోర్యథోక్తావాదేశౌ । ఙసౌ హింతోత్తాదోదవః । తఈహింతో । తఇత్తో । తఈఓ । తఈఉ । అత్ర సర్వత్ర విదోఽత్తో ఇత్యాదినా దీర్ఘః । త్వత్ ॥—॥ తువతుమతుహతుబ్భ ॥౨।౩।౯॥ఙిఙసావిత్యనువర్తతే।ఙిపిఙసౌ చ పరే యుష్మద్తువాదీన్ చతుర ఆదేశానాపద్యతే । ఙిఙస్యోర్యథాప్రాప్తమేవ । ఙసౌ హింతో

త్తోదోదవశః । తువాహింతో । తువత్తో ॥ తువాఓ । తువా
ఉ । తువాహి ॥ తువా । ఇతిషట్ ।ఏవంతుమతుహయోరపి ప్రత్యే
కంషట్ । తుబ్భేత్యత్ర మ్హజ్ఝౌ భ్యాం యోగేతుబ్భతుమ్హతుజ్ఝఇతి త్ర
యః । త్రయాణామపి ప్రత్యేకం హింతో ఇత్యాదిషట్ । ఏవంఙసౌ
పూర్వసూత్రద్వయోక్తానినవ ॥ తృతీయసూత్రోక్తాని షట్త్రింశత్
మిళిత్వాపంచచత్వారింశద్రూపాణి ॥ ౮౨ ॥ అత్ర యుష్మదః అదన్తా
దేశపక్షేఙసిసోహింఙసేర్లుగితిద్వయమప్యుదాహార్యం । భ్యసి ॥—॥ అ
మ్హేవ్హతువ్హతుబ్భభ్యసి ॥ ౨।౩।౧౧॥ యుష్మద్భ్యసిపరేఅమ్హఉవ్హతు
వ్హతుబ్భఇతిచతురఆదేశానాపద్యతే । భ్యసస్తుయథాప్రాప్తమేవ॥ వా
బ్భోమ్హజ్ఝావితితాభ్యాంయోగేషట్ । వర్ణ్యామప్యేకైకస్యనవరూపాణి
ఏవంభ్యసిచతుః పంచాశద్రూపాణి ॥ ఏకస్యనవరూపాణి ప్రదర్శ్య
న్తే । అమ్హేహింతో । అమ్హాహింతో । అమ్హేసుంతో । అమ్హాసుంతో
అమ్హేహి । అమ్హాహి । అమ్హత్తో ॥ అమ్హాఓ । అమ్హాఉ । ఏవంఉవ్హ ।తు
వ్హ । తుబ్భ । తుమ్హ । తుజ్ఝ । ఏష్వపిప్రత్యేకంనవనవరూపాణ్యు
దాహరణీయాని । అత్రసర్వత్ర రామశబ్దవద్రూపాణి త్వే॥ ఙసి॥—॥ తు
బ్భోభబ్భోభవ్హతఇతుహంతుహతుంహతు వతుమతు మేతుమాఇతుమో
దేతేదితుఇఏఙసా ॥ ౨॥౩॥౧౨॥ యుష్మద్ఙసాసహ । తుబ్భ । ఉబ్భ।ఉ
వ్హ । తఇ । తుహం । తుహ । తుంహ । తువ । తుమ । తుమే । తు
మాఇ । తుమో। దే।తే।ది।తు। ఇ।ఏ । ఇత్యష్టాదశాదేశానాపద్యతే ॥
వాబ్భోమ్హజ్ఝావితితాభ్యాంయోగేచత్వారి ॥ ఏవంమిళిత్వా ద్వావిం
శతీరూపాణి । ననువాబ్భోమ్హజ్ఝావిత్యనేనతుమ్హేతిరూపసిద్ధావత్ర సూ
త్రేపునస్తుమ్హగ్రహణంవ్యర్థమ్ । ఛన్దోవత్సూత్రాణీతిసూత్రా
ణాంఛన్దస్తుల్యత్వాదభిప్రాయాపరిజ్ఞానాత్ । యద్వాఅత్ర శాస్త్రే
సర్వత్రబహులాధికారాదత్ర పునస్తుమ్హాభావమాశంక్య పునస్తద్గ్ర
హణం। ఆమి ॥—॥ తుమ్హాణతుబ్భాంతుబ్భాణతుమాణతువాణతుహా

ణతుబ్భవో భే త్వాహా ॥ ౧।౩।౧౩ ॥ యుష్మద్ఆమాసహ । తుమ్హాణ । తుబ్భం । తుబ్భాణ । తుమాణ । తువాణ । తుహాణ । తుబ్భ । వో ॥ భే ॥ త్వా । ఇతి దశాదేశానాపద్యతే । హ్మజ్ఝాభ్యాం యోగె క్త్వాసుపోస్తుసు ణాదితివా బిన్దౌ చ బిద్వన్తాస్సప్త । అబిన్దవన్తాస్సప్త । తుబ్భమిత్యత్ర త్రీణి । తుబ్భేత్యత్రాపి తథైవ । శిష్టే త్రిభిస్సహ త్రయోవింశతి రూపాణి । నను తుమ్హాణమితి అత్ర సూత్రే న గృహీతవ్యం । స్వభావత ఏవ తద్రూపస్య నిరూపయితుం శక్యత్వాత్ । తథాహి ।యుష్మద్ ఆమ్ । ఇతి స్థితే అంత్యహలో లోపె ఆమో ణశిక్యతే అథ ఏపరేతో యుష్మదీతి యస్యతత్వే శితిదీర్ఘః ఇతదీర్ఘేష్మస్య మ్హత్వే చ సిధ్యతీతి । సత్యమేవ । తథాపి సూత్రకృతాం ప్రవృత్తిర్వైచిత్రేతి జ్ఞాపయితుం తద్గ్రహణమితి సంతోష్టవ్యం । యుష్మాకం । ఙౌ । ఙిటాభ్యాస్తుమఏ ఇత్యాదినా తుమఏ ఇత్యాద్యాదేశాః పంచ । తుతఇజ్జేషసావితి ఙౌ యథాక్రమప్రాప్తస్తు ఇత్యాదేశ ఏకః । ఏవం షట్ । తుమఏ। తుఇ । తుఏ ॥ తుమాఇ । తుమే । తుమ్మి । అత్ర ఙేర్మ్మిరితి మిరేవ । నతు ర్ధాదయః సర్వనామశబ్దత్వే ప్యనదంతత్వాత్ । సుపి । ఙిబిత్యనువర్తమానే తువతుమతుహతుబ్భేతిసూత్రే ణయుష్మదస్తువాదయశ్చత్వార ఆదేశాస్సుపిపరే।తువేసుం।తువేసు।తుమేసుం।తుమేసు।తుహేసుం।తుహేసు।తుబ్భేసుం । తుబ్భేసు । తుమ్హేసుం । తుమ్హేసు । తుజ్ఝేసుం ॥ తుజ్ఝేసు ॥అత్ర భిస్భ్యస్సుపీత్యేత్వం తుతఇజ్జేషసావితి సుప్యపి తుఇత్యాదేశః । ఇమతోర్ద్దిరితిదీర్ఘః ॥తూసుం । తూసు ॥—॥ ఇతియుష్మచ్ఛబ్దః॥***

శ్రీ అథాస్మచ్ఛబ్దః శ్రీ

సౌ ॥—॥ అస్మత్సునామ్మిహమహంఅమహంమహమ్మ్యమ్మి ॥ ౧।౩।౧౫॥అస్మత్సునాసహ ; అమ్మి । హం ॥ అహంఅం । అహం । అహమ్మి । అమ్మి । ఇతి షడాదేశానాపద్యతే । అమ్మి । హం । అహంఅం । అహం । అహమ్మి । అమ్మి । అహమిత్యర్థః । జసి ॥— మో భేవఅంజసా ।౧।౩

౧౮ ॥ అస్మజ్జసాసహమోఇత్యాది త్రీనాదేశానాప్నోతి ॥—॥ అమ్హే అమ్హోఅమ్హ ॥౨।౩।౧౭॥ అస్మజ్జసేతిచానువర్తతే । అస్మద్జసాసహఅమ్హేఇత్యాదిత్రీనాదేశానాప్నోతి । యోగవిభాగఉత్తరార్థః। మో। భేవఅం । అమ్హే । అమ్హో । అమ్హ । వయం । అమి ॥—॥ మంణెణంమ్మిమిమంమమంఅమ్మిఅహం మమ్హఅమ్హఅమా ॥ ౨।౩।౧౮ ॥ అస్మదమాసహామమిత్యాదిదశాదేశానాపద్యతే । మం । ణె । ణం । మ్మి। మిమం। మమం । అమ్మి । అహం । మమ్హ । అమ్హ । ౧౦ । మాం । శసి । అమ్హే అమ్హో అమ్హేత్యధికృత్య ॥—॥ ణెచశసా ॥౨।౩।౧౯ ॥ అస్మచ్ఛబ్దఃశసాసహణేఇతిచకారాదమ్హేఇత్యాదీన్ త్రీనాదేశాంశ్చాప్నోతి । అమ్హే అమ్హో । అమ్హ । ణె । ౪ । అస్మాన్ । టా ॥—॥ మిమఇమమాఇమఎమేజేటా ॥౨।౩।౨౦ ॥ అస్మద్టావచనేనజేవచనేనచసహమిఇత్యాది పంచాదేశాంశ్చాపద్యతే॥—॥మమంణెమఆఇమమఎటా॥౨।౩।౨౧॥ అస్మద్టావచనేనసహమమమిత్యాదీన్ చతురఆదేశానాప్నోతి । మిమఇ । మమాఇ । మఎ । మె । మమం । ణె । మఆఇ । మమఎ।౯। మయా । భిసి ॥—॥ ణెఅమ్హేహ్యమ్హోఅమ్హభిసా ॥ ౨ । ౩ । ౨౨ ॥ అస్మద్భిసాసహణెఇత్యాదీన్పంచాదేశానాప్నోతి । అత్రహిగ్రహణేన భిసాదేశసామ్యాత్ హింహిఁజోరపి పరిగ్రహఇతికేచిత్ । ణె ॥ అమ్హేహిం । అమ్హేహి । అమ్హేహి । అమ్హాహిం । అమ్హాహి । అమ్హాహి అమ్హో ॥ అమ్హ ॥ అస్మాభిః ॥౯। ఙసౌ ॥—॥ మఇమమమహమజ్ఝఙసౌ ॥౨।౩।౨౩॥ ఙసౌపంచమ్యేకవచనేపరతః అస్మద్మఇత్యాదీంశ్చతురఆదేశానాపద్యతే । ఙసేస్తుయథాప్రాప్తమేవ । ఇదంతేచత్వారి । అదంతేషు త్రిసూత్ర్యైకంషట్ । మఈహింతో ॥ మఇత్తో । మఈఓ । మఈఉ ।౪। మమాహింతో । మమత్తో । మమాఓ ।మమాఉ । మమా । మమాహి।౬।ఎవంశిష్టయోరప్యదంతయోః।మత్ ॥౨౨॥ భ్యసి ।—॥ అమ్హమమభ్యసి । ౨।౩।౨౪ ॥ అస్మత్పంచమీబహువచనే

భ్యసిపరతః । అమ్హ । మమ । ఇత్యేతావాదేశావాపద్యేతే । భ్యసస్తు యథాప్రాప్తమేవ । ఏకైకస్య అమ్హాహింతో మమాహింతో ఇత్యాదీనినవనవరూపాణి రామశబ్దవత్పరికల్పనీయాని । అస్మత్ । ౧౮ । జసి ॥ ॥—॥ అమ్హం మజ్ఝం మజ్ఝ ణ ఇమ హ మహం మే చ జసా ॥ ౨।౩।౨౫ ॥ అస్మద్జసాసహ అమ్హమిత్యాదీన్ సప్తాదేశాన్ చకారాదమ్హమహాం చాపద్యతే । అమ్హం । మజ్ఝం । మజ్ఝ । మఇ । మహ । మహం ॥ మే ॥ అమ్హ । మమ । ౯ ॥ మమ । అమి । అమ్హే అమ్హో అమ్హాణ మమాణ మహాణ మజ్ఝాణ మజ్ఝ మ్హా మ్హం ణే ణో ఆమా ॥ ౨।౩।౨౬ ॥ అస్మదామాసహ అమ్హే ఇత్యాదీనేకాదశాదేశానాపద్యతే । క్త్వాస్సుపోస్తు సుణాదితి బిందుయోగే చత్వారి । అమ్హే । అమ్హో । అమ్హాణ । అమ్హాణం । మమాణ । మమాణం । మహాణ । మహాణం । మజ్ఝాణ । మజ్ఝాణం । మజ్ఝ । అమ్హ । అమ్హం । ణే ॥ ణో ॥ ౧౫ ॥ అస్మాకం । ఙౌ । మి మ ఇ మమాఇ మప మే జిటా ఇత్యనేన పంచాదేశాః ॥—॥ అమ్హమమమజ్ఝమహా జిపి ॥ ౨।౩।౨౭ । జిపిసప్తమ్యాం పరతః అస్మద్ అమ్హేత్యాదిచతురఆదేశానాప్నోతి, జిసుపోర్యథాప్రాప్తే జే డే జే ర్మిరితిచ । మి । మఇ । మమాఇ । మప । మే ॥ అమ్హే । అమ్హమ్మి । మమే । మమమ్మి । మజ్ఝే ॥ మజ్ఝమ్మి ॥ మహే ॥ మహమ్మి । ౧౩ ॥ మయి ॥ ఙౌపస్మదః అమ్హాద్యాదేశస్థలే జేర్ధన్ స్సిం మ్మిత్థాద్యాదేశాంతోదాహరణప్రదర్శనాభావస్తువిచారణీయస్త్రైవిక్రమే ॥ సుపి అమ్హాదయః । అత్ర సుప్యత ఎత్వం వికల్పితమితి కేచిత్ । అమ్హేత్యస్యా సుపి అత ఆత్వమిత్యపరే ॥ అమ్హాసు । అమ్హేసు । అమ్హసు । మమేసు । మమసు । మజ్ఝేసు ॥ మజ్ఝసు ॥ మహేసు ॥ మహాసు ॥ ఏతేషామేవ క్త్వాస్సుపోస్తుణాదితి వా బిన్దౌ సతి సబిందుకానవ ఇతరే ఏవేత్యష్టాదశరూపాణి సుపః ॥ అస్మాసు ॥ ౧౮ ॥ ఇతి యుష్మదస్మత్ప్రక్రియా ॥—॥ సదృశం త్రిషులింగేషు సర్వాసు చ విభక్తిషు । వచనేషు చ సర్వేషు యన్న వ్యేతి తదవ్యయం ॥ అథావ్యయాని ॥—॥ అవ్యయం ॥ ౨।౧।౩౧ ॥ అధికారోఽయమాపాద

పరిసమాప్తిః । ఇతఃపరంయేవక్ష్యాం తేఽవ్యయసంజ్ఞాజ్ఞేయాః॥—॥ ఆ మఅభ్యుపగమే ॥౨॥౧॥౩౨॥ అభ్యుపగమార్థేఆమేతిప్రయోక్తవ్యం।ఆ మబహులాంవణోలీ। ఆమసంస్కృతేపీతి కేచిత్ ॥—॥ తంవాక్యోప న్యాసే ॥౨॥౧॥౩౩॥ తమిత్యవ్యయంవాక్యోపన్యాసే ప్రయోక్తవ్యం॥ తంతి ॥—॥ ణఇచేఅచిఅవ్వఏవార్థే ॥ ౨॥ ౧॥ ౩౪ ॥ అవధారణార్థే । ణఇ ॥ చేఅ।చిఅ। వ్వఇత్యేతేచత్వారః ప్రయోక్తవ్యాః॥గహిఅంణఇ॥ గృహీతమేవ ॥ జంచేఅ॥యదేవ॥ తంచిఅ॥ తదేవ ॥ ద్వైవాదిపాఠాద్ద్విత్వే ॥ తేచ్చిఅధణ్ణా । తఏవధన్యాః । తేచ్చిఅసుఉరిసా। తఏవసుపురుషాః ॥సోవ్వసరయోరూవేణ । సఏవవయోరూపేణ ॥—॥హద్ధినిర్వేదే ౨।౧।౩౫॥ హద్ధీతినిర్వేదేప్రయోక్తవ్యం ॥ హాధిక్ శబ్దవత్ ।హద్ధికట్ఠం॥ —॥దరఅర్ధేఅల్పేవా ॥౨॥౧॥౩౬॥దరేత్యవ్యయమర్ధేఅల్పేవాప్రయోక్తవ్యం । దరవిఅసిఅం । అర్ధమీషద్వావికసితం ॥—॥కిణోప్రశ్నే ॥ ౨॥౧ ॥ ౩౭ ॥ ప్రశ్నేకిణోఇతిప్రయోజ్యం । కిణోచిట్ఠసి। కిమితితిష్ఠసి ॥—॥మివపివవివవి అవవ్వఇవార్థే । ౨॥౧॥౩౮॥ మివ॥పివ॥ వివ । విఅ వ।వ్వ। షడేతేఇవార్థేప్రయోక్తవ్యాః । కమళంమివ । చందేణపివ ॥ హంసావివ ॥ బాలోవిఅ।ఉఅఅస్సవసీఅళత్తణం।ఉదకస్యేవశీతలత్వం। సాఅరస్సవ్వగంభీరిఅం ।సాగరస్యేవగాంభీర్యం। పక్షేకమలమివేత్యాది ॥—॥కిరఇరహిరకిలార్థే ॥ ౨॥౧॥౩౯॥ ఏతేత్రయఃకిలార్థేవాప్రయోక్తవ్యాః । కఅంకిర । కృతంకిల ।తస్సఇరపిఅవఅంసో ॥ తస్యకిల ప్రియవయస్యః ॥ వాహిత్తాహిర ॥ వ్యాహృతాకిల ॥ పక్షేకఅంకిలేత్యాది ॥—॥ అమ్మోఆశ్చర్యే ॥౨॥౧॥౪౦॥ అమ్మోఇత్యాశ్చర్యేవాప్రయోక్తవ్యం । అమ్మో కహంభాఇ ॥ ఆశ్చర్యంకథంభాతి॥ పక్షేకహంమచ్ఛరిఅం ॥—॥ అబ్భోపశ్చాత్తాపసూచనాదుఃఖసంభాషణాపరాధానందాదరఖేదవిస్మయవిషాదభయేషు ॥ ౨॥౧॥౪౧ ॥ అబ్భోఇతి పశ్చాత్తాపాదిష్వేకాదశసుప్రయోక్తవ్యం ॥ పశ్చాత్తాపే ॥ అబ్భోమహం

ఖుహావమాఅరిఅం । మహత్థలుపాపమాచరితమ్ । సూచనాయాంఅ
బ్బొదుక్కరఆరద్ధో । దుష్కరఆరబ్ధః । దుఃఖెఅబ్బొసవ్వంగఅం ।స
ర్వాంగతం ।సంభావణేఅబ్బోకిమిణం । కిమిదం । అపరాధే అబ్బోపర
ధణంహరంతిఖలా । పరధనంహరంతిఖలాః । ఆనందే । అబ్బోసుప్ప
హాఅమిణం । సుప్రభాతమిదం ।ఇత్యాదీనియథాయోగం కవిభిః ప్ర
యోక్తవ్యాని ॥—॥ హుంపృచ్ఛాదాననివారణే ॥౨।౧।౪౨॥ హుమి
త్యవ్యయంపృచ్ఛాయాందానే నివారణేచ ప్రయోజ్యమ్ । పృచ్ఛా
యాం । హుంకహఅసబ్భావం । కథయసద్భావమ్ । దానేహుంమహ
ధనమ్ । మమధనమ్ । నివారణేహుంచిట్ఠ ॥—॥ వణేనిశ్చయానుకం
ప్యవికల్పే ॥౨।౧।౪౩ ॥ వణేఇతి నిశ్చయాదౌ ప్రయోజ్యమ్ ॥ నిశ్చ
యే । వణేహోఇ । నిశ్చయోభవతి। అనుకంప్యే॥ దాసోవణేణముచ్చ
ఇ । దాసోనుకంప్యోనముచ్యతే । వికల్పే । హోఇవణేణహోఇ । భవ
తినభవతివా ॥—॥ సంభావనేఅఇచ ॥౨।౧।౪౪॥ సంభావనేఅఇఇతిచ
కారాద్వణేఇతిచ ప్రయోజ్యమ్ । అఇదెఅరకింణమెచ్ఛసి । అయిదేవ
రకింనపశ్యసి । ఏవం । వణేపి ॥—॥ ఆనంతర్యేణవరిఅ ॥౨।౧।౪౫॥ ణ
వరీత్యానంతర్యార్థే ప్రయోజ్యమ్ । ణవరిఅసె రహువఇణో। అనం
తరమస్యరఘుపతేః ॥—॥ కేవలేణవర ॥౨।౧।౪౬॥ ణవరేతి కేవలే ప్ర
యోజ్యమ్ । ణవరదోజ్జణంపఅడిఅం। కేవలందౌర్జన్యంప్రకటితం॥
కేచిత్తు కేవలానంతర్యయోర్ణవరణవరీత్యేకమేవసూత్రమాహుః ।తన్మ
తేఉభావప్యుభయార్థౌ ॥—॥ భందగృహాణార్థే ॥౨।౧।౪౭ ॥ భం
దేతిగృహాణార్థేవాప్రయోజ్యమ్ । భందపొప్ఫం। గృహాణపుష్పమ్॥
—॥ భందివికల్పవిషాదసత్యనిశ్చయ పశ్చాత్తాపేషుచ ॥౨।౧।౪౮ ॥
భందీత్యేతద్వికల్పాదిషుచకారాద్గృహాణార్థేచ ప్రయోజ్యమ్ । వి
కల్పే । భందిహోజ్జఏత్తాహే । వాభవేదిదానీం । విషాదే । భందిచళ
ణాణఓసోణమాణిఓ । హంతచరణానతస్సనమానితః । సత్యే। భందితు

హాఫణామో । సత్యంతవఫణామః । నిశ్చయే । సాహిజ్జఇభందితుహ కిజ్జం । సాధ్యతేనిశ్చయేనతవకార్యం । పశ్చాత్తాపే । భందినదిట్ఠోపిఓ । హంతనదృష్టః ప్రియః । గృహాణార్థేభంవిధణం ॥—॥ సంభాషణరతికలహేరేఅరే ॥౨।౧।౪౯॥ సంభాషణేరతకలహేచ। రే।అరే। ఇతిప్రత్యేకంప్రయోజ్యమ్ ॥ సంభాషణే । రేధుత్త । అరేధుత్త ॥ రతికలహే । రేకిఅఅ ॥ అరేకిఅఅ ॥కితవ ॥—॥ హరేక్షేపేచ ॥౨।౧।౫౦ ॥ క్షేపే । చకారాత్సంభాషణరతికలహయోశ్చహరేఇతిప్రయోజ్యమ్ ॥ క్షేపే । హరేణిళ్ళజ్జ । సంభాషణే ॥ హరేపురిసా । రతికలహే ॥ హరేబహువళ్ళహ ॥—॥ ధూకుత్సాయాం ॥ ౨।౧।౫౧॥ ధూ ఇతి కుత్సాయాం ప్రయోజ్యమ్ ॥ ధూణిళ్ళజ్జాళ్ళాహో ॥—॥ఊగర్హావిస్మయసూచనాక్షేపే । ౨।౧।౫౨॥ ఊఇతి గర్హాదిషుప్రయోజ్యమ్॥ గర్హాయాం । ఊణిళ్ళజ్జ । విస్మయే ।ఊకహంఫణిఅం । సూచనాయాం ఊకేణవిణవిణ్ణాఅం । కేనాపి నవిజ్ఞాతమ్।ప్రక్రాన్తస్య వాక్యస్యవిపర్యాసశంకానివర్తనలక్షణఆక్షేపః । తత్రఊభణిదవ్వం । కథంభణితవ్యం ॥—॥ పుణరుత్తంకృతకరణే ॥౨।౧।౫౩॥ పుణరుత్తమితికృతకరణేప్రయోజ్యమ్ ॥ అయినహసుపుణరుత్తం ॥ కృతకరణంసహస్వేత్యర్థః ॥—॥ హుఖునిశ్చయవిస్మయవితర్కేషు ॥౨।౧।౫౪॥ హుఖుఇత్యేతౌ నిశ్చయాదిషు ప్రయోజ్యౌ । నిశ్చయే । హుపఢిఅం । అసంశయంపఠితమ్ । విస్మయే । హుఏసో కోధణుహరో ॥ వితర్కేనామఊహస్సంశయోవా । ఊహే । హుపిఓ ఆఅమిస్సది । సంశయే । హరీహుహరోహు । ఏవంఖుఇత్యపి ప్రయోజ్యమ్ ॥ బహులాధికారాదనుస్వారాత్పరోహుర్న ప్రయోజ్యః ॥—॥ ణవివైపరీత్యే ॥౨।౧।౫౫ ॥ ణవిఇత్యేతద్వైపరీత్యేప్రయోజ్యమ్ ॥ ణవివిహిఁవిపరిణామో । విపరీతోవిధివిపరిణామః ॥—॥ చచ్చేవిషాదభయవారణే ॥౨।౧।౫౬॥ విషాదభయవారణార్థేషుచచ్చేఇతిప్రయోజ్యమ్ ॥ చచ్చేఫణిఅం ణవి

మ్హారామో । విసాదఫణితం నవిస్మరామః ॥ భయే ॥ చ్ఛే పలాఇదం
తేణ। భయేన పలాయితం తేన। వారణే॥ చ్ఛే చాపలం। మా చాపలం ॥—॥
ఆమన్త్రణే పప్పే చ॥౩।౧।౫౭॥ పప్పే ఇతి చకారాచ్ఛ చ్ఛే ఇతి చామన్త్ర
ణే ప్రయోజ్యమ్ । పప్పే పిఅ ॥—॥ వా సఖ్యామామి హలా హలే ॥౩
౧।౫౮॥ ఆమన్త్రణ ఇత్యనువర్తతే । సంఖ్యా ఆమన్త్రణే। మామి ॥హ
లా । హలే । ఇతి త్రయో వా ప్రయోజ్యాః ॥ మామి భామిణి। ఏవం హ
లా హలే చ। పక్షే సహి॥—దే సమ్ముఖీకరణే చ॥౩।౧।౫౯॥ సంముఖీకరణే
చకారాత్సఖ్యా ఆమన్త్రణే చ దే ఇతి ప్రయోజ్యమ్। దే సహి దే రామ।
దే జాణఇ ॥—॥ ఓ పశ్చాత్తాపసూచనే ॥౩।౧।౬౦॥ పశ్చాత్తాపే సూ
చనే చ ఓ ఇతి ప్రయోజ్యమ్ । ఓ కఅం పావం । సూచనే । ఓ తుహ చరి
అం సవ్వం విణ్ణాఅం ॥—॥ అణ ణాఇం నఞర్థే ॥౩।౧।౬౧ ॥ అణ । ణా
ఇం । ఇత్యేతావుక్తార్థే స్యాతాం ॥ అణాదింతిఅం ముణంతి । నచిన్తితం
జానంతి । ణాఇం కరేమి రోసం । న కరోమి రోషం ॥—॥ నిశ్చయనిర్ధా
రణే వలే ॥౩।౧।౬౨॥ నిశ్చయే నిర్ధారణే చ వలే ఇతి ప్రయోజ్యమ్ ॥
నిశ్చయే ॥ వలే సీహో ॥ సింహ ఏవాయం । నిర్ధారణే । వలే పురిసో
ధణంజఓ ఖత్తిఆణం । క్షత్రియాణాం ధనంజయ ఏవ పురుషః ॥—॥ మ
ణే విమర్శే ॥౩।౧।౬౩॥ విమర్శే మణే ఇతి ప్రయోజ్యమ్ ॥ మణే సూ
రో । కింస్విత్సూర్యః ॥—॥ మా ఇ మార్థే ॥౩।౧।౬౪॥ మా ఇ ఇతి మా
కారార్థే ప్రయోజ్యమ్ । మా ఇ హోహు రోసో । మా భవతు రోషః ॥
అలాహి నివారణే ॥౩।౧।౬౫ ॥ నివారణే అలాహి ఇతి ప్రయోజ్యమ్
అలాహి విసాదేణ । అలం విషాదేన ॥—॥ లక్షణే జేణ తేణ॥౩।౧।౬౬
ఏతౌ లక్షణే ప్రయోజ్యౌ ॥ భమరరుఅం జేణ తేణ కమలవణం ॥—॥ త్వో
దవాపోతాః ॥ ౩।౧।౬౭ ॥ అవ అప ఇత్యేతావుపసర్గౌ ఉత ఇతి వికల్పా
ర్థే నిపాతశ్చ ఓత్వం వా పద్యన్తే । ఓఆరో ॥ అవతారః । అపకారో
వా ॥ ఉత । ఓ విరఅమి ణహత్థలే ॥ ఉత విరచయామి నభస్థలే । పక్షే అ

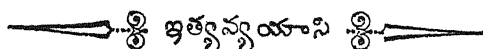
వఆరో ఇత్యాది॥—॥ ఉఓఉపే ॥౨।౧।౬౮॥ ఉప ఇత్యుపసర్గే ।ఉ।ఓ। ఇతి ద్విధా ప్రయోజ్యమ్ ॥ ఉఆరో । ఓఆరో । ఉవఆరో । ఉపచారః ॥—॥ ప్రత్యేకమః పాడిఎక్కం పాడిక్కం ॥౨।౧।౬౯॥ ప్రత్యేకమిత్యస్మిన్నర్థే పాడిఏక్కం పాడిక్కం ఇతి తు ప్రయోజ్యమ్ । పాడిఎక్కం పాడిక్కం । పక్షే పచ్చేఅం । అత్ర త్యాచైత్యేతి త్యస్య చః ॥—॥ స్వయమో అప్పణా ॥౨।౧।౭౦॥ స్వయమిత్యస్యార్థే అప్పణేతి వా ప్రయోజ్యమ్ ॥ అప్పణా పాఓ । స్వయం పాకః ॥—॥ ఏక్కసరిఅం ఝడితి సంప్రతి ॥౨।౧।౭౧॥ ఝడిత్యర్థే సంప్రత్యర్థే చ ఎక్కసరిఅమితి తు ప్రయోజ్యమ్ । ఎక్కసరిఅం । ఝడితి సంప్రతి వా॥ పక్షే ఝత్తి। సంపఇ ॥—॥ ఇహరా ఇతరథా ॥౨।౧।౭౨॥ ఇహరా ఇతి ఇతరథార్థే వా ప్రయోజ్యమ్ । ఇహరా । పక్షే ఇఅరహా ॥—॥ ముధా మోరఉల్లా ॥౨।౧।౭౩॥ ముధేత్యర్థే మోరఉల్లేతి తు ప్రయోజ్యమ్ । మోరఉల్లా । పక్షే ముహా ॥—॥ అయి ఐ ॥౨।౧।౭౪॥ అయీత్యర్థే ఐ ఇతి వా ప్రయోజ్యాం । అత ఏవ వచనాదైకారస్యాపి ప్రాకృతే ప్రయోగః ॥ ఐసహి ॥ పక్షే అఇసహి ॥—॥ ఉవ పశ్య ॥౨।౧।౭౫॥ పశ్యేత్యర్థే ఉవేతి వా స్యాత్ । ఉవణి ప్ఫళణిప్ఫందా । పశ్య నిష్ఫలనిష్పందా । పశ్యతేత్యర్థే ఉవహ ఇతి చ దృశ్యతే॥ ఉవహ గొట్ఠమజ్ఝమ్మి । పశ్యత గోష్ఠమధ్యే ॥—॥ ఇ జే రాః పాదపూరణే ॥౨।౧।౭౬॥ పాదపూరణార్థే ।ఇ। జే । ర । ఇత్యేతే తు ప్రయోక్తవ్యాః॥ రామో ఇ । ఏవం జేరయోరపి ।అహో । అంహో । హో । నాము । హే । అహహ । హి ।అణ ఇత్యాదయః సంస్కృతవదేవ సిద్ధాః ॥ అథావ్యయేషు కేచిద్విశేషాః ప్రదర్శ్యన్తే॥ కహం । కిహ । ఇఆణిం । ఇఆణి । అత్ర కహంసాదిత్వాద్వికల్పేన బిన్దులోపః ॥—॥ ఏణ్హింఎత్తాహే ఇదానీమః ॥౧।౩।౧౦౩॥ ఇదానీంశబ్దస్య ఏణ్హిం ఎత్తాహే ఇత్యాదేశౌ భవతః ॥ ఎణ్హిం । ఏత్తాహే ॥—॥ బాహిం బాహిరౌ బహిసః ॥౧।౩।౧౦౧॥ బహిస్ శబ్దస్య బాహిం । బాహి

రా|ఇత్యేతౌ వా స్యాతామ్ । బాహిం॥బాహిరా । ఉవరిం|అత్ర వక్రాదిత్వాద్బిన్దుః ॥—॥ ఋత్తత్సమ్యగ్విష్వక్పృథకో మల్ ॥౧|౧|౩౭॥ అన్త్యహలోఽశ్రమదీ ఇత్యతోంత్యహల ఇత్యనువర్తతే |ఏషామంత్యహలో మస్స్యాత్ । యత్ । జం । తత్ । తం । సమ్యక్ । సమ్మం । అత్ర మనయామితి యలోపః । విష్వక్ । వీసుం । అత్ర ఉద్ధ్వనీత్యాదినా వకారసంబంధినో వర్ణస్య ఉత్వమ్ । రవలేతి వలోపః । శోలుప్తేత్యాదినా దీర్ఘః ॥ ఉచ్చైః । అత్ర ఐచ ఏజేత్యత ఐచ ఇత్యధికృత్య ॥—॥ ఉచ్చైర్నీచైస్యారఅః ॥౧|౨|౧౦౭॥ అనయోరైచః అఅ ఇత్యాదేశో భవతి । ఉచ్చఅ । నీచఅ । పృథక్ । అత్ర ఖఘేత్యాదినా థస్య హః ॥—॥ థః పృథకి తు ॥౧|౩|౨౧॥ అత్ర థస్య ధో వా స్యాత్పక్షే హత్వమ్ । యత్తత్సమ్యగిత్యాదినాంత్యహలో మత్వమ్ । వృష్టిపృథగిత్యాదినా ఋత ఇత్వముత్వంచ । పిధం । పుధం । పిహం । పుహం । మిథ్యా । అత్ర థ్యశ్చత్సప్సామితి సూత్రేణ థ్యస్య ఛః । మిచ్ఛా ॥ ఈషత్ ।అత్ర స్వప్నాదిత్వాదత ఇల్ । ఇసి ॥—॥ కూరో గౌణేషతః ॥౧|౩|౧౦౨॥ ఈషచ్ఛబ్దస్య గౌణస్య కూర ఇత్యాదేశో భవతి । చించవ్వ కూరవంకా । చంచేవేషద్వక్రా । యథా । తథా । అథవా । కదా । తదా । ముధా । ఉభయథా । అన్యథా । ఇత్యాదౌ నవావ్యయోత్ఖాతాదావిత్యాదేరాకారస్య వికల్పేన హ్రస్వః । జహ । జహా । తహ । తహా । అహవ । అహవా । ఇత్యాది ॥—॥ ఉదూదోన్మృషి ॥౧|౨|౮౬॥ అత్ర ఋత ఉత్వమూత్వమోత్వంచ స్యాత్ । ముసా । మూసా । మోసా । శ్వః । అత్ర పకాచిశ్వస్వ ఇతి సంయుక్తస్యాంత్యహలః ప్రాగుత్వం । సువో । క్త్వాప్రత్యయస్య ॥—॥ తుమత్తుఆణతూణాః క్త్వః ॥౨|౧|౨౯॥ క్త్వాప్రత్యయస్య । తుం । అత్ । తుఆణ । తూణ । ఇతి చత్వార ఆదేశా భవంతి ।తుం। దట్ఠుం । తుఆణ ॥ దట్ఠుఆణ । తూణ । దట్ఠూణ । అత్ర ఘేత్తుంతవ్యక్త్వాసు గ్రహేరిత్యతః తుంతవ్యక్త్వాస్విత్యధికృత్య ॥—॥ తాట్టాదృ

శః ॥౨।౪।౪౫॥ దృశోఽన్త్యస్య తుమాదిషు పరేషు తకారేణ సహద్విరుక్తః । రో భవతి। ఇసిరః ఋకారో విత్యత్వం చ । అల్ । ఘుమిఅ।ఘ్రామిత్వా ॥—॥ ఘేత్తుంతవ్యక్త్వాసు గ్రహేః ॥౨।౪।౪౩॥ తుమాదిషు పరేషు గ్రహేర్ధాతోర్ఘేత్ ఇత్యాదేశో భవతి । ఘేత్తుం । ఘేత్తుఆణ । ఘేత్తూణ । అత్ర తుం గ్రహణేన తుమున్ప్రత్యాహారో న తు క్త్వాదేశః । క్త్వా గ్రహణేనైవ తస్య సిద్ధత్వాత్ । ఘేత్తుంతవ్యక్త్వాసు గ్రహేరిత్యతస్తుంతవ్యక్త్వాస్విత్యధికృత్య ॥—॥ అన్త్యస్య వచిముచిరుదిశ్రుభుజాం డోల్ ॥౨।౪।౪౪॥ తుమాదిషు పరేష్వేషామన్త్యస్య హలో డోత్వం లిత్వాత్ । వచి । వోత్తుం । వోత్తుఆణ । వోత్తూణ । ముచి । మోత్తుం । మోత్తుఆణ । మోత్తూణ । రుద । రోత్తుం । రోత్తుఆణ । రోత్తూణ । శ్రు ॥ సోత్తుం । సోత్తుఆణ । సోత్తూణ । భుజ ॥ భోత్తుం । భోత్తుఆణ । భోత్తూణ । అదంతేషు అదేల్లుక్యాక్త్వోరత ఇత్యతో త ఇత్యధికృత్య । మోమముష్వివచ్చేత్యత ఇదితి చ ॥—॥ ఎచ్చక్త్వాతుంతవ్యభవిష్యతి ॥౨।౪।౧౫॥ క్త్వాదిషు పరేష్వత ఎద్భవతి చకారాదికారశ్చ । క్త్వా । హసేఊణ । హసిఊణ । తుం । హసేఉం । హసిఉం । ఎవమదంతేషు సర్వత్ర క్త్వాతుమనోరుదాహార్యం । అత ఇతి కిం । కాఊణ ॥—॥ ఆ భూతభవిష్యతి చ కృఞః ॥౨।౪।౪౬॥ అన్త్యస్యేత్యనువర్తతే ఘేత్తుంతవ్యేత్యతస్తుంతవ్యేత్యాది చ । కృఞోఽన్త్యస్య భూతే భవిష్యతి చకారాత్తుమాదిషు చ ఆకారో భవతి । కాఉం । కాఉఆణ । కాఊణ । కృత్వా । ధాతోరిత్యధికృత్య ॥—॥ యో రేజ్ ॥౨।౪।౯౪॥ ఇశ్చ ఉశ్చ యుః । ధాతోరివర్ణోవర్ణయో రేదోతౌ యథాసంఖ్యం స్తః । ణేఊణ । ణేఉఆణ । నీత్వా ॥ జేఊణ । జేఉఆణ । జిత్వా । సోఊణ । సోఉఆణ । శ్రుత్వా । ఏవం సర్వత్ర ఇవర్ణోవర్ణయోరుదాహార్యం ॥—॥ ణో హశ్చ చిజిపూశ్రుధూస్తుహులూభ్యః ॥౨।౪।౭౦॥ ఏభ్యః పరో ణ ఇత్యాగమో భవతి । తత్సన్నియోగేన దీర్ఘస్య హ్రస్వశ్చ । చిణిఊణ । చిత్వా । జిణిఊణ । జిత్వా

సుణెఊణ। శ్రుత్వా। హుణిఊణ। హుత్వా। పుణిఊణ। ధుణిఊణ
లుణిఊణ। అత్ర దీర్ఘస్య హ్రస్వః। అత్ర ణకారాత్పరస్యాకారస్య
ఎచ్చక్త్వాతుమిత్యాదినా ఏకారః। తథాచ చిణెఊణెత్యాదిసిద్ధమ్॥ జ్ఞా
త్వా। అత్ర జాణముణౌ జ్ఞ ఇ జ్ఞాధాతోర్జ్ఞా ణాదేశే జాణిఊణ। బహు
లాధికారాజ్జాణాదేశస్య క్వచిద్వికల్ప ఇతి వచనాదస్యాభావే ణాఊణ॥
అత్ర జ్ఞమ్నోరితి జ్ఞస్య ణాదేశః। దీర్ఘస్య జ్ఞస్యాదేశాణ్ణస్యాపి దీర్ఘః॥
అత్ర సర్వత్ర క్త్వాప్రత్యయాదేశసంబన్ధినో ణకారాత్పరతః క్త్వాసుపో
స్తు సుణాదితి వా బిన్దాదట్ఠూణం। దట్ఠుఆణం। కాఊణం। కాఉఆణం।
ఇత్యాద్యపి సంచారణీయమ్। వందిత్తా ఇతి తు సిద్ధావస్థాపేక్షయా వలో
పే। సదా। ఇత్తు సదాదావితి ఆదేరాకారస్య వా ఇత్త్వే సఇ। సఆ। ఉభ
యత్ర ప్రాయోలుగితి దలోపః। అపి। అత్ర లుగవ్యయత్యాద్యా
త్తదుచ ఇత్యధికృత్య॥ వాలాబ్వరణ్యా ఇత్యతో వేతి చ। ఆదేరితి చ॥—॥
అపేః పదాత్॥ ౧। ౨। ౫॥ పదాత్పరస్యాపీత్యుపసర్గస్య ఆదేర
చో వా లుక్స్యాత్। కింపి। కిమపి। తంపి। తమపి। కేణవి। కేణాపి
అహంపీత్యాది। పదాత్కిం। అవిణామ॥—॥ ఇతేః॥౧।౨।౬॥ పూ
ర్వం సర్వమనువర్తతే। పదాత్పరస్యేతి శబ్దస్యాదేరచో లుక్స్యాత్॥
యోగవిభాగాన్నిత్యం। కింతి। కిమితి। జంతి। యదితి। తంతి। తది
తి। అత్ర యత్తత్స్యమ్యాగితి బిన్దుః। జుత్తంతి। యుక్తమితి। పదాదితి కిం।
ఇఅవింఝగుహాణిలఆఏ। ఇతి విన్ధ్యగుహానిలయాయాః। అత్ర త్వాదిత
ఇత్యత ఇత ఇత్యధికృత్య। మూషికవిభీతకేత్యాదేరదితి చ॥—॥ ఇతౌ
తో వాక్యాదౌ॥౧।౨।౭॥ వాక్యాదిభూత ఇతి శబ్దేతకారసంబన్ధిన ఇకా
రస్య అత్వం భవతి। ఇతికారస్యాత్వం। వాక్యాదిభూత ఇతి కిం। పిఅత్తి
ప్రియ ఇతి॥—॥ తో చః॥౧।౨।౮॥ ఇతేరిత్యనువర్తతే। అచః పరస్యే
తిశబ్దస్యాదేరచః తకారో భవతి। ఝత్తి। ఝడితి। నూనం। ఏవం॥
కిం। సం। అత్ర మాంసాదిత్వాద్వికల్పేన బిందులోపే। ణూణం।

ణూణ । ఏవం । ఎవ । కిం । కి । సం । స । యావత్ । తావత్ । ఏవమేవ । అత్ర ఏవమేవ దేవకులేత్యాదినాసూత్రేణఅంతర్వర్తినాన స్య వకారస్యాచాసహలోపే । జా । జావ । తా । తావ । ఏమేఅ । ఎవమేవ। కుత్ర । కుతః । త్రతసిచకిమోలక్—ఇతికిమః కాదేశేహిర్థ హోస్త్రలఇతిత్రలస్త్రియాదేశేషు । కహి । కత్థ । కహ । తస్కాదేశేకతఇతిసిద్ధే ॥—॥ అతోడోవిసర్గః ॥౨। ౨।౧౨॥ అకారాత్పరో విస గ్గాఽడిదోకారో భవతి । కఓ। అత్రైవ।దోత్తోతసఇతితసోదోత్తో।కదో, కత్తో । సిద్ధావస్థాపేక్షయాకుఓ । కుదో । ఎవమగ్రతః । అగ్గఓ । పురతః । పురఓ । సర్వతః । సవ్వఓ ఇత్యాది । నపునర్ శబ్దే॥—॥శిత్లుఙ్వా పునరితు॥౧।౧।౭౮॥ అంత్యహాలోశ్రదుదీత్యతోంత్యహాలఇత్యనువర్తతే నపునర్ శబ్దేఅంత్యవ్యంజనస్యశానుబన్ధఇకారోలుక్చవాభవతి । శిత్వా త్పూర్వస్యదీర్ఘః । ణఉణాఇ । ణఉణా । పక్షేణఉణ । ణఉణో ।పునర్ శబ్దే । పుణా ఇఇతిచదృశ్యతే । ణఉణేత్యత్రపదాదిత్వాత్పస్యలోపాభావేపి బహులాధికారాత్క్వచిదాదేరపి భవతీతి పకారస్య లోపో భవతి । తేనణఉణా। నపునః । ప్రసజ్ఞాద్యద్యహమిత్యాదౌకించిదుచ్యతే । యదిఇమాః । వయం అన్యత్ర ఇత్యాదౌ । ఆదేరిత్యధికృత్య॥—॥ లుగవ్యయత్యదాద్యాత్తదచః ॥౧।౨।౩॥అవ్యయాత్త్యదాదేశ్చపరస్యతదచః తయోరేవావ్యయత్యదాద్యోరాదేరచో బహులంలుక్స్యాత్ । అవ్యయాత్తావత్ । జఇఅహం । జఇహం । యద్యహం । జఇఇమా । జఇమా । యదీమాః । త్యదాదేఃపరస్య । అమ్హేఅణ్ణత్థ । అమ్హేణ్ణత్థ । వయమన్యత్ర ॥ ఆదేరితికిం । జఇఇమాఇత్యాదావనాదేర్మాభూత్ । ఎవం సర్వత్రావ్యయసంబన్ధినస్త్యదాదేరచోలోపోద్రష్టవ్యః॥*******

శ్రీ ఇత్యవ్యయాని శ్రీ

అథతద్ధితాదేశాః ॥—॥ మంతమణవంతమాఆలుఆలఇరఇల్లఉల్లఇంతామతుపః ॥౨।౧।౧॥ మతుప్ప్రత్యయస్యమ్మంతాదయఆదేశాయథాప్ర

యోగంభవన్తి। మన్త। శ్రీమాన్। సిరిమన్తో। పుణ్ణమన్తో। మణి। ధనవాన్। ధణమణో। వన్త। భక్తిమాన్। భత్తివన్తో। మా। హనుమాన్। హణుమా। పటవాన్। పడమా॥ ఆళు॥ నిహాళూ। దయాళూ। శ్రజ్జాళూ॥ ఆల॥ సద్దాలో। జడాలో। రసాలో। జోణ్హాలో॥ ఇర॥ గవ్విరో। గర్వవాన్। అత్రానుక్తన్యాయేనయస్యేతి చేత్యకారలోపః। ఇల్ల। ఛాఇల్లో। ఛాఇల్లో। ఉల్ల। దప్పుల్లో దర్పవాన్। అత్రడిత్కరణాభావేఽపి బహులగ్రహణాదకారలోపః। ఇన్త। మాణఇన్తో। మతుపఇతికిం। ధణీ। అత్థీ॥—॥ వతుపోడేత్తిఅమిదమేతల్లుక్చేతద్యత్తదః॥౨।౧।౨॥ ఏతద్। యద్। తద్। ఏతేభ్యః। పరస్యపరిమాణార్థస్య వతుప్ప్రత్యయస్య డిత్ ఇత్తి అమిత్యాదేశస్స్యాత్॥ ఇదమేతదోఃలుక్చ। ఏతావత్। ఇత్తిఅం। జిత్తిఅం। తిత్తిఅం॥—॥కిమిదమశ్చడేత్తిఅడిత్తిలడేద్దహం॥౨।౧।౩॥ కిమిదమ్భ్యాంపరస్యచకారాదేతద్యత్తదః పరస్యవతుప్ప్రత్యయస్య డానుబన్ధాఃఏత్తిఅ। ఇత్తిల। ఏద్దహఇత్యాదేశాస్స్యుః॥ఇదమేతల్లుక్చ। డానుబన్ధాదన్త్యస్వరాదేర్లుక్। ఏతావత్। ఏత్తిఅం। ఇత్తిలం। ఏద్దహం కియత్। కేత్తిఅం। కిత్తిలం। కేద్దహం। ఇయత్। ఏత్తిఅం। ఇత్తిలం। ఏద్దహం। యావత్। జేత్తిఅం। జిత్తిలం। జేద్దహం। తావత్॥ తేత్తిఅం। తిత్తిలం। తేద్దహం॥—॥ ఇకఃపథోణస్య॥౨।౧।౪ పంథోణనిత్యమితిపథోయోణప్రత్యయోవిహితః తస్యఇకఇత్యాదేశోభవతి। పాన్థః। పహిఓ। యద్యపిపథికశబ్దాదపి సిద్ధావస్థాపేక్షయేదం రూపంభవతి। తథాపి పాన్థశబ్దస్య రూపాన్తరనివృత్త్యర్థమిదముదాహృతం॥—॥ ఖస్యసర్వాఙ్గాత్॥౨।౧।౫॥ ఇకఇత్యనువర్తతే।సర్వాఙ్గాద్వ్యాపిన్యర్థేవిహితస్య ఖప్రత్యయస్య ఇకఇత్యాదేశస్స్యాత్॥ సర్వాంగీణః। సవ్వంగిఓ॥—॥ ఛస్యాత్మనోణఅః॥౨।౧।౬॥ ఆత్మనఃపరస్య ఛప్రత్యయస్యణఅఇత్యాదేశో భవతి। ఆత్మీయం। అప్పణఅం। అ

త్రవాత్మభస్మనిపఇతిపః ॥—॥ హిన్థహాస్త్రలః ॥౩।౧।౭॥ సప్తమ్యా
స్త్రాన్నామ్నో విహితస్య త్రల్ ప్రత్యయస్య । హి । థ్థ । హ ।ఇతిత్ర
యఆదేశాస్స్యుః । యత్ర ।జహి। జథ్థ । జహ । కుత్ర । కహి ।క
థ్థ ॥ కహ । అత్ర(త్ర) తసిచకిమోల్క ఇతికిమఃకాదేశః ॥ అన్యత్ర
అణ్ణహి । అణ్ణథ్థ । అణ్ణహ । ఇత్యాది ॥—॥ కేరఇదమర్థే ॥౩।౧।౮॥ ఇ
దమర్థే విహితస్య ప్రత్యయస్య కేరఇత్యాదేశస్స్యాత్ । యుష్మదీయః।
తుమ్హకేరో । అత్ర అథ=పరేతో యుష్మదితి యస్యతకారః । శ్మష్మ
ఆ్యదినామ్మస్యమ్హః అస్మదీయః। అమ్హకేరో । అత్రైవద్రైవా
దిపాఠాద్ద్విత్వే ॥ అమ్హక్కేరో। అత్రాపి పూర్వవత్ మ్హాదే
శః । బహులాధికారాత్క్వచిన్నభవతి । మదీయపక్షః । మఈఅప
క్ఖో। పాణినీయం । పాణిణీఅం॥—॥ రాజపరాడ్డిక్కడక్కౌచ॥౩।౧।౯
రాజ=పరఇత్యేతాభ్యాం పరస్యఇదమర్థ=ప్రత్యయస్యడిత్ । ఇక్క ।
అక్క । ఇతిభవతః । చకారాత్కేరశ్చ । రాజకీయమ్ । రాఇక్కం।
అత్ర జలోప టిలోపౌ ॥ రాఅక్కం। రాఅక్కేరం । పరకీయం ॥
పారిక్కం।పారక్కం । పారకేరం । అత్ర సమృద్ధ్యాదిపాఠాదాదె
రవర్ణస్యవాదీర్ఘః । పరిక్కం । పరక్కం। పరకేరం ॥—॥ డెచ్చుఓయు
ష్మదస్మదోఽణః ॥౩।౧।౧౦॥ యుష్మదస్మద్భ్యాం పరస్య ఇదమర్థ
స్య అణఃడిత్ ఎచ్చఅఇత్యాదేశోభవతి । యౌష్మాకం । తుమ్హెచ్చఅం ।
ఆస్మాకం । అమ్హెచ్చఅం ॥—॥ వర్వతేః ॥౩॥౧॥౧౧ ॥ ఉపమానార్థ
స్యవతిప్రత్యయస్యవర్ ఇత్యాదేశో భవతి । రిత్వాద్ద్విత్వం ॥ మహు
రవ్వపాడలీపుత్తేపాసాఓ । మధురావత్పాటలీపుత్రే ప్రాసాదః॥—॥
త్వస్యతుడిమా త్తణౌ ॥౩।౧।౧౨ ॥ భావార్థ=స్యత్వప్రత్యయస్యడిత్ ఇ
మా । త్తణ। ఇత్యాదేశౌతుభవతః । పీనత్వం । పీణిమా । పీణత్తణం
పూర్వత్వం । పుప్పిమా । పువ్వత్తణం । పక్షే । పీణత్తం । పువ్వత్తం।
త్వస్యేతికిం । పీణఆ । పీణదా । పీనతా ॥—॥ దొత్తౌతసః॥౩।౧।౧౪

పంచమ్యం తాన్నామ్నః పరస్యతసఃదో । త్తో । ఇతివాభవతః॥సవ్వదో
సవ్వత్తో । అణ్ణదో । అణ్ణత్తో । పక్షేసవ్వఓ । ఇత్యాది।అత్ర ॥—॥అ
తోడోవిసర్గః ॥౨।౨।౧౨॥ అకారాత్పరోవిసర్గోఽడిదోకారస్స్యా
త్ ॥ ఇతి విసర్గస్యోకారః । ఏవమగ్రతః పురతః । కుతఇత్యాది॥
—॥ఏకాద్దస్సిసిఅఇఆ ॥౨।౧।౧౫॥ ఏకశబ్దాత్పరస్యదాప్రత్యయస్య॥సి।
సిఅ । ఇఆ । ఇత్యాదేశాభవన్తి । ఏకదా । ఏక్కసి । ఏక్కసిఅ ॥
ఎక్కఇఆ । పక్షే । ఎక్కఆ । అత్రదైవాదిపాఠాద్ద్విత్వం । పక్షే।
ఏకసిఅఇత్యాద్యపి ॥—॥ హుత్తంకృత్వసుచః ॥౧।౧।౧౬॥ కృత్వసుచ్ప్ర
త్యయస్యహుత్తమిత్యాదేశో లిత్స్యాత్ ।సఅహుత్తం । శతకృత్వః । స
హసహుత్తం । సహస్రకృత్వఇత్యాది।అత్రశోల్వితిదీర్ఘః॥—॥
భవేడిల్లోల్లడౌ ॥౨।౧।౧౭॥ భవార్థేనామ్నః పరౌ ఇల్లఉల్లఇత్యేతౌ
డితౌభవతః । పురోభవం । పురిల్లం । అధోభవం । హేట్ఠిల్లం । అ
త్ర ఉభయార్థసారవహహట్ఠావిత్యధసో హేట్ఠాదేశః । ఉల్ల । ఆత్మభ
వం । అప్పుల్లం ॥—॥ స్వార్థేతుకశ్చ ॥౧।౧।౧౮॥ స్వార్థేనామ్నః ప
రః కప్రత్యయో వాభవతి । చకారాడ్డిల్లోల్లౌచ । చన్ద్రః । చన్దో॥
చన్దఓ ॥ ఇహ । ఇహఅ । కకారోచ్చారణంపైశాచీభాషార్థం । తే
నతత్ర । వదనం । నతనకం । డిల్ల । పురిల్లో । పురా । పురోవా । ఉ
ల్ల।పిఉల్లో । ప్రియః। ముహుల్లం । ముఖం । హత్థుల్లో । హత్థో । హ
స్తః । పక్షే । చన్దోఇత్యాది । కుత్సాదివిశిష్టేఽపుసంస్కృతవదేవకస్సి
ద్ధః ॥—॥ ఉపరేస్సంవ్యానేల్లల్ ॥౨।౧।౧౯॥ ఉపరిశబ్దాత్సంవ్యానే
ర్థేద్విరుక్తోలోభవతి । లిత్వాన్నిత్యం । ఉపరిల్లో । సంవ్యానఇతికిం ।
ఉపరిం । అత్రవకారోదిత్వాద్బిన్దుః ॥—॥ మిశ్రాల్లిఅళ్ ॥౨।౧।౨౦॥
మిశ్రశబ్దాత్స్వార్థేశిద్వాలిఅఇత్యాదేశస్స్యాత్ । శిత్వాత్పూర్వస్య
దీర్ఘః । మీసాలిఅం । పక్షేమీసం । అత్రశోల్వితిదీర్ఘః॥—
శనైసొల్డిఅం ॥౨।౧।౨౨॥ అస్మాల్లిడ్డిచ్చఇఅంస్యాత్ । సణిఅం ॥—॥

మనాకోడఅంచవా ॥౨।౧।౭౩॥ అస్మాత్ । డిత్ । అఅం । చకారాది
అంచవాస్యాత్ ॥ మణఅం । మణిఅం ॥—॥ రోదీర్ఘాత్ ॥౨।
౧। ౭౪ ॥ అస్మాత్ స్వార్థేరో వా స్యాత్ । దీహరం । దీహం। దిగ్ఘం॥—
లో వా విద్యుత్పత్రపీతాన్ధాత్ ॥౨।౧।౭౫ ॥ ఏభ్యస్స్వార్థే లో వా
స్యాత్ । విజ్జులా । విజ్జూ। పత్తలం । పత్తం । పీవలం । పీఅం । ఆ
న్ధలో ॥ అంధో ॥—॥ఇరశ్శీలాద్యర్థస్య॥౨।౧।౭౬॥ శీలధర్మసాధ్వ
ర్థవిహితస్య ప్రత్యయస్య స్థానే ఇర ఇత్యాదేశో భవతి।హసనశీలః॥హ
సిరో।రోదనశీలః । రోఇరో । లజ్జాశీలః । లజ్జిరో। జపశీలః ॥ జపిరో ॥
ఇత్యాది ॥—॥ ఇతితద్ధితాదేశాః ॥ —॥ అథశాస్త్రోక్తాః కతిచిద్విభ
క్త్యర్థాః పరిదర్శ్యన్తే ॥—॥ జేసోజమ్ ॥౨॥౩॥౩౫॥ జేస్ చతుర్థే
జమ్ షష్ఠీ ॥ చతుర్థీస్థానే షష్ఠీ స్యాత్ ॥ ముణిస్స ముణీణో భోఅణం
దేహి । ణమో దేవస్స దేవాణ ॥—॥ తాదర్థ్యే జేస్తు ॥౨॥౩॥౩౬॥ తా
దర్థ్యే చతుర్థ్యేకవచనస్థానే షష్ఠీ వా స్యాత్ ॥ దేవస్స । దేవాయ ॥
దేవార్థమిత్యర్థః । జేరితికిం ॥ దేవాణం ॥— వధాడ్డాఇ చ ॥౨।
౩॥౩౭॥ వధాత్పరస్య జేః స్థానే ఆఇ ఇతి డిద్వా స్యాత్ ॥ జాతు షష్ఠీ । వ
హాఇ । వహాస్స ॥ వహాయ ॥వధార్థం ॥—॥ క్వచిదసాదేః ॥౨॥౩॥
౩౮॥ జమనువర్తతే ।ద్వితీయాదివిభక్తీనాం స్థానే క్వచిత్ షష్ఠీ స్యాత్ ॥
మాహవస్స వందే । మాధవం వందే । ధణస్స లద్ధో । ధనేన లబ్ధః ।చో
రస్స భిహాఇ । చోరాద్బిభేతి । అంతేఉరస్స రమిఉం ఆఅఓ । అంతః పు
రేరంతుమాగతః ॥—॥ అస్టాసోర్జేప్ ॥౨।౩।౩౯॥ అస్ ద్వితీయా ।టా
స్ తృతీయా । తయోస్థానే జేప్ । సప్తమీ క్వచిద్భవతి తు । గామే వసా
మి । గామం వసామి । ణఅరే ణ జామి । నగరం నయామి । అత్ర ద్వి
తీయాయాః । తేసు అలంకిఆ పుహవీ । తైరలంకృతా పృథవీ ॥ అత్ర
తృతీయాయాః ॥—॥ జసిసస్టాస్సు ॥౧॥౩॥౪౦ ॥ జసిసః పంచమ్యాః టా
స్ । తృతీయా । చకారాత్సప్తమీ భవతి । చోరేణ భిహాఇ । చోరాద్బి

భేతి । అంతెవురేరమిఅఆఅఓ ॥ అంతః పురాద్రంత్వాఆగతః ॥—॥ జేపాస్ ॥ ౨।౩।౪౧ ॥ జేపః సప్తమ్యాః స్థానే అస్ ద్వితీయాంకచిత్స్యాత్ ॥ విజ్జుజ్జో అంభరఇరణం । విద్యుద్ద్యోతే స్మరతిగతం । ప్రిసజ్జాదైకైకమిత్యాదివీప్స్యాస్థానే కించిదుచ్యతే ॥—॥ వీప్స్యార్థాత్తదచిసు పోమస్తు ॥ ౨॥౨॥౧॥ వీప్స్యార్థాత్పదాత్పరస్య సుపస్థానే, తదచి । తస్య వీప్స్యార్థస్య సంబన్ధినస్స్యాదిపరే మోవా స్యాత్ ॥ ఏకైకం । ఎక్కేక్కమేక్కం । ఏక్కమెక్కేణ । అంగే । అంగే । అంగమ్మంగమ్మి । పక్షే ఏక్కేక్కమిత్యాది । ఏవం వీప్స్యాస్థలె సర్వత్రరూపాణ్యుదాహర్తవ్యాని ॥—॥ ఇతి విభక్త్యర్థాః ॥—॥ అథ నిపాతాః ప్రదర్శ్యన్తే ॥—॥ వరఇత్తగాస్త్వనాద్యైః ॥ ౨।౧।౩౦ ॥ వరఇత్తఇత్యాదయస్త్వనాదిప్రత్యయసహితాస్స్వరాద్యాదేశవిశేషితా బహుళం నిపాత్యన్తే । వరఇత్తో । నూతనవరః । కణఇల్లో । వాఅడో । శుకః । ముఇలపుత్తీపుష్పవత్యాం ॥ పుష్పవత్యాం । ముఇలపుత్తీ ఇతి ప్రయోజ్యమ్ । ద్విపెముగ్గోట్టదొగ్గోట్టదూణాః । త్రయ ఏతే ద్విపే నిపాత్యన్తే । ముగ్గోట్టో । దొగ్గోట్టో । దూణో । ధారావిరేచనశీలే విరిచిరో । అస్మిన్నయం నిపాత్యతే । సూరల్లీ మధ్యాహ్నే । మధ్యాహ్నే అయం ప్రయోజ్యః । సూరల్లీ । కోమలవిలాసినోర్వెల్లహల్లో । అనయోరయం నిపాత్యతే । నూపురే సద్దాలం । నూపురే అయం నిపాత్యతే । భ్రమరే అల్లిల్లపుల్లంధఅరసాఆః । ఏతే త్రయో భ్రమరే నిపాత్యన్తే । అల్లిల్లో । పుల్లంధఓ । రసాఓ । లఅణీకణఈలఇణాలతాయాం । త్రయ ఏతే లతాయాం నిపాత్యన్తే । లఅణీ । కణఈ । లఇణా । కనీయస్యాం బహుజ్జా । అస్యామయం నిపాత్యతే । భ్రాతృజాయాయాం భాఉజ్జా । అస్యాం భాఉజ్జా ఇతి నిపాత్యతే । మాతులాత్మజాస్త్ర్యాలోర్మేహుణిఆ । అనయోరయం నిపాత్యతే । మెహుణిఆ ॥ రోదనశీలే రిమిణో । అస్మిన్ రిమిణ ఇతి నిపాత్యతే ॥ అడఅణాఛిచ్ఛఈ పుణ్ణాళ్యః పుంశ్చల్యామ్ । త్రయోస్యాం నిపాత్యన్తే । అడఅణా । ఛి

చ్ఛఈ । పుణ్ణాలీ । బహుమిథ్యావాదినిచప్పళఓ । అస్మిన్నయంనిపా
త్యతే । చప్పళఓ । పిష్వంజలే । మఘోణోమఘవతి । సఇలాసిఓ మ
యూరే । అస్మిన్నయంనిపాత్యతే ॥ ప్రలపితేవాఉల్లో । మూర్ఖేపల
హిఅఓ । ఉపలహృదయ ఇత్యర్థః । చణ్డిక్కః కోపే । కోపేఅ
యంనిపాత్యః । చణ్డిజ్జః పిశునకోపయోః । అనయోరయంనిపాత్య
తే । చణ్డిజ్జో । స్నానేకుస్మాణో ।అస్మిన్నయంనిపాత్యతే । ద్వేష్యే ॥
అచ్ఛిహరుల్లో ॥ అస్మిన్నయం ప్రయోజ్యః । రూపవతిఛాఇల్లో । ఛా
ఇల్లో । కాన్తిమాన్ । లతాగృహే కుడుఙ్గకుడఙ్గకుడుక్కాః । అస్మి
న్నేతేనిపాత్యన్తే । కుడుంగో । కుడంగో । కుడుక్కో । వృద్ధేజరడ్డో ।
వృద్ధేఅయంనిపాత్యతే ॥ అచ్ఛివిఅచ్ఛీపరస్పరాకృష్టౌ । అస్యాంఅచ్ఛివి
అచ్ఛీఇతినిపాత్యతే। ధూమరీతుహినే।తుహినేఅయంనిపాత్యతే।స్త్రీత
రంగిణ్యామ్।అస్యామయంనిపాత్యతే।గ్రహభీతేఅహిసిఓ॥అస్మిన్నయం
ప్రయోజ్యః। గవిగావీ।గవిగావీతినిపాత్యతే। ఉద్ధల్లపద్ధల్లౌపార్శ్వద్వ
యాపవృత్తౌ॥అజ్ఞస్పర్శనిమిత్తయోర్హాసపులకయోర్గజ్జలిఓ।అజ్ఞస్పర్శ
నిమిత్తేహాసేపులకేచ అయంనిపాత్యతే।గజ్జలిఓ।చిత్తలంరమ్యే।రమ్యేఅ
యంనిపాత్యతే।పాడహుకః ప్రతిభువి।పాసణిఅపాసాణిఓ సాక్షిణి ।అ
వరిజ్జలాహిల్లావద్వైతలంపటయోః । అవరిజ్జం । లాహిల్లో ।కడిల్లమా
శీగహనదౌవారికకటివస్త్రనిర్వివరవిపక్షేషు । ఆశీః ప్రభృతిషు ష
ట్సుకడిల్లమితినిపాత్యతే । రూపసిణీకుడుమ్బిఅంరూపవతీసురతయోః॥
రూపవత్యాంసురతేచ క్రమాదేతౌస్తః। రూవసిణీ । కుడుమ్బిఅం
అన్తరిజ్జంరశనాకటిసూత్రయోః।అనయోరయంనిపాత్యః। అంతరిజ్జం।
అవడుల్లిఅంకూపాదినిపతితే । అస్మిన్ అవడుల్లిఅమితినిపాత్యతే । అవ
డుక్కిఅమితికేచిత్ । పిప్పడిఅబుడ్డిరౌయత్కించిత్పఠితమహిషయోః ।
యథాక్రమంనిపాత్యేతే। పిప్పడిఅం । బుడ్డిరో । సరిసాహులగుమి
లౌసదృశకూర్మయోః । అనయోరేతౌక్రమాన్నిపాత్యేతే । సరిసా

హులా ॥ గుమిలో । కచ్ఛంకార్యే । ఘుడిఅఘుడాఘుడ్యౌగోష్ఠ్యాం । గోష్ఠ్యామేతౌనిపాత్యౌ । ఘుడిఅ। ఘుడాఘుడీ। నిశ్రేణ్యాంకమణీ ।కిరికి రిఆకణ్ణోపకర్ణేకౌతుకయోః । అనయోరయంప్రయోజ్యః । కిరికిరిఆ అణ్ణఇకస్సగర్వార్థేఽత్యర్థే । అణ్ణఇఅ । సాహులీశాఖాయాం । శాఖాయామయంనిపాత్యః । దృష్టార్థేయాచనశీలేజంపెక్ఖిరమగ్గిరఅ । అస్మిన్నయంనిపాత్యతే । జంపెక్ఖిరమగ్గిరఅ । గఅసాఉల్లసిహండహిల్లా విరక్తబాలకయోః । అనయోరేతౌక్రమాద్భవతః । గఅసాఉల్లో । సిహండహిల్లో । ధూర్తేవృషభేఅలవలవసహో । అస్మిన్నయంప్రయోజ్యః । ప్రిణయకొపెఖురహఖుడీ । అస్మిన్నయంనిపాత్యతే । ఖురహఖుడీ । హిమకాలదుర్దినేసీఉల్లంసీఉట్టంచ। అస్మిన్నేతౌప్రయోజ్యౌ। సీఉల్లం । సీఉట్టం । తత్తివరణ్డౌతాత్పర్యప్రాకారయోః । అనయోరేతౌక్రమాత్ స్తః । తత్తీ । వరణ్డో । వరండస్సంస్కృతేపీతికేచిత్। త్రపాయాంహీరణా । గ్రామభక్తేగామరేడో ।యోంతస్థిత్వాగ్రామంభుఙ్క్తే—తస్మిన్గామరేడోఇతినిపాత్యతే । గామరేడో । లడహోవెల్లర్యౌవిలాసవత్యాం।అస్యామేతౌస్తః । లడహో।వెల్లరీ। దుమ్మఇణీలజ్జాలుఇణ్యౌకలహకారిణీత్రపావత్యోః । అనయోరేతౌక్రమాత్ స్తః॥ దుమ్మఇణీ । లజ్జాలుఇణీ ॥ తణ్ణాఅచిక్కఅణావార్ద్రేఽసహనయోః ॥ ఆర్ద్రేఽసహనేచక్రమాదేతౌస్తః । తణ్ణాఅం । చిక్కఅణో । వేణిఅసుణ్హాసిఅ వచనీయ నిద్రాశీలయోః । అనయోరేతౌక్రమాత్స్తః॥ వేణిఅం । సుణ్హాసిఅ । వప్పిఅబన్ధోల్లా కెదారమేళకయోః । అనయోః క్రమాదేతౌస్తః । వప్పిఅ । బన్ధోల్లో । వారిజ్జోవివాహే । హడహడసాఉల్లావనురాగే । అస్మిన్నేతౌస్యాతామ్ । హడహడో । సాఉల్లో మాణంసీమాయావిమనస్వినోః । అనయోరయంనిపాత్యః । కొడిఅకొడిల్లౌపిశునే। అస్మిన్నేతౌనిపాత్యేతే కొడిఅ । కొడిల్లో । అట్టణ్ణగంజోలౌవాతేఽక్షసమాకులయోః । అనయోరేతౌస్యాతాం । అట్ట

ణ్ణో । గంజోల్లో । వందినివందిణో । తత్తిల్లతచ్చిల్లౌ తత్పరే। తత్తిల్లో
తచ్చిల్లో । ఊసుంభిఅంరుద్ధగళరోదనే । అస్మిన్నయం స్యాత్ । ణి
ఉక్కుబ్బహ్మాలతాణిజ్జఉవఉజ్జా మ్రాక్షికావస్మార గౌరవోపకారిషు క్ర
మాదేతేష్వేతేస్యుః । ణిఉక్కో । బహ్మాలో ॥ తాణిజ్జం । ఉవఉజ్జో ।
పక్కల్లమహల్లౌ ప్రబలముఖరయోః । పక్కల్లో। మహల్లో ।మాఉసిఆ
మాఉచ్ఛా చ మాతృష్వసరి । అస్యామేతౌ స్యాతాం । మాఉసిఆ । మా
ఉచ్ఛా । కుచ్ఛిమఈ గర్భవత్యాం । రింఛోళీ ధోరణ్యాపఙ్క్తౌ । పటకు
ట్యాంపడమా । యానిజుఅణో ॥ కరమరీహృతాయాం । దవవ
త్మనిదద్ధాలీ। కృత్రిమే కారిమం । జంఘాలుఅజంఘామడౌ ద్రుతే।
అస్మిన్నేతౌ స్యాతాం । జంఘాలుఓ । జంఘామఓ । బలామోడీ బలా
త్కారే । అస్మిన్నయం స్యాత్ । బలామోడీ । చక్కులం వతుఁలే ॥
బాహుల్లీ క్రీడో చిత సాలభంజికాయాం । అస్యామయం స్యాత్ । మ
త్తేమత్తవాలో । బహుల్లిఆ జ్యేష్ఠభ్రాతృవధ్వాం । బహుల్లిఆ । జంభ
ణంభణ స్వైరభాషిణి । అస్మిన్నయం స్యాత్ । జంభణంభణో । భా
ఇర భేజ్జల భేజ్జఓజ్జరా భీరౌ । చత్వార ఏతే నిపాత్యంతే । భాఇరో । భే
జ్జలో। భేజ్జో ॥ఓజ్జరో। ఆహడం సీత్కారే । కాఅపిఉలా కోకిలాయాం ॥
అస్యామయం నిపాత్యతే । కాఅపిఉలా । ముహలం ముఖే । గత్తడీ గా
యికాయాం । అస్యామయం స్యాత్ । దుద్దోళ నాగపి । గవ్యాయం స్యా
త్ । మాభాయ్యభయే । అభయేఽయం స్యాత్ । తోమరికశ్శస్త్ర
మార్జనే ॥ తోమరిఓ । వహువాడిణీ వధ్వా ఉపరిపరిణీతాయాం ।అ
స్యామయం స్యాత్ ।। వహువాడిణీ । రూఅరూఇఆ ఉత్కలికాయాం
అస్యామయం స్యాత్ । రూఅరూఇఆ । పుప్ఫీ పిఉసిఆ పిఉచ్ఛాః పితృ
ష్వసరి । అస్యామేతే స్యుః । పుప్ఫీ । పిఉసిఆ । పిఉచ్ఛా। ఆసన్నప్రస
వాయామణుసూఆ ॥ అస్యామయం స్యాత్ । అణుసూఆ । భాగినేయే
భచ్చో । ఓహల్ల వ్యపసృతౌ । అపసృతావయం స్యాత్ । ఓహల్లీ । మ

స్మకః—మడప్ఫరో గర్వే । అస్మిన్నేతౌస్యాతాం । మప్మకో ఁ । మడ
ప్ఫరో॥—॥ఇతివరఇత్తాదయః ॥—॥ గోణాద్యాః॥౧।౩।౧౦౫॥ గోణా
దయశ్శబ్దా అనుక్తప్రకృతి ప్రత్యయలోపాగమవికారా బహులంనిపా
త్యంతే । గవి । గోణా । తల్లతల్లడతలానితల్పే । అస్మిన్నేతేస్యుః । త
ల్లం । తల్లడం । తలం । తల్పం । ధిరత్థుధిగస్త్విత్యర్థే। అస్మిన్నయంస్యా
త్ । గోలాగోదె గోదావర్యామ్ । అస్యామేతౌస్యాతామ్ । గోలా
గోదా । గోలాసంస్కృతేపీతి కేచిత్ । ఓసాఅణమహీశానె । అస్మిన్న
యంస్యాత్ । ఆపోశనఇతి కేచిత్ । వణఈ వనరాజౌ । అస్యామయం
స్యాత్ । వంగురణం ప్రావరణే । ఓసిరణగొసావ్యుత్సర్జనప్రత్యూ
షయోః । అనయోరేతౌ క్రమాద్భవతః । థోవథేవథోకాః—స్తోకే ।
ఆఅవిరుడౌ అబ్విరుద్ధయోః॥ పద్ధైవాఅవేలమహాభ్రపాథేయవిడమ్బనయోః
అనయోరేతౌ క్రమాత్ స్తః । పద్ధైహాఓ । వెలంబౌ । బాలబుమ్భద
కరీ రేషు బాఅబులుబులకరిల్లాః । ఎప్వేతే క్రమాత్స్యుః । బాఓ ।
బులుబులో । కరిల్లో । ఊఆదోగ్గధణిఆయాకయుగ్మధన్యాసు । ఏ
తేప్వేతే క్రమాత్స్యుః । ఊఆ । దొగ్గం । ధణిఆ । ఉద్వహానేణివ్వ
హణం । ణివ్వహఇ । ఉద్వహతీత్యర్థః । ఛిఛిధిగ్గిగిత్యర్థే । వృతా
వాడీ । గహిల్లో గ్రహిలె । గోసమూహే గోణికా । ఆయుజరేవఈ
అది రయువత్యాం । ఆణరహస్యాననవధ్వాం । అసురేఅమఓ । పణ్ణప
ణ్ణాపంచపంచాశతి । అస్మిన్నయంస్యాత్ । తెవణ్ణా త్రిపంచాశతి । వ
ణ్ణాపంచాశతి । గామహణఘుసిమే గ్రామస్థానఘుసృణయోః ॥ అ
నయోరేతౌ క్రమాత్ స్తః । గామహణం । ఘుసిమం । ఛటాంయాం
చ్ఛత్థా । పాఉరణవఇల్లౌ ప్రావరణబలీవర్దయోః । అనయోరేతౌ క్ర
మాత్ స్తః । పాఉరణం । వఇల్లో । హిజ్జాహ్యర్థానె । హ్యఇత్యర్థేహి
జ్జేతినిపాత్యతె । హిజ్జా । త్రిచత్వారింశతి తెఆళిసా । అస్మిన్నయం
స్యాత్ । తెఆళిసా । అసంఘుడొసిణ్యావాస్థాజ్యోత్స్నయోః ॥ అన

యో రేతౌ క్రమాత్ స్తః । అసంఘో । ణోసిణీ । లకుఁడో లగుడే । ఛేణో స్తేనే । కక్ఖడ కక్ఖలౌ కర్కశే । అలాబూకళత్రయోః కలబూ కత్తే । అనయో రేతౌ క్రమాత్ స్తః । కలబూ । కత్తం । నిలయేణాళి అణే హేళణే । అస్మిన్నేతౌ స్యాతాం । ణాళిఅం ।ణే హేళణం। ణికఁడణి రాసౌ నిశ్చయనృశంసయోః । అనయో రేతౌ క్రమాత్ స్తః ॥ ణికఁడో । ణిరాసో । విహుండుఅణిప్ఫంసౌ విధుంతుదనిస్త్రింశయోః । అనయో రేతౌ క్రమాత్ స్తః ॥ విహుండుఓ । ణిప్ఫంసో । వహిఅకోలీరె మధితకురువిందయోః । అనయో రేతౌ క్రమాత్ స్తః । వహిఓ ॥ కోళీరం । ఖెడ్డం ఖేలే । విఉసగ్గవ్వుడౌ వ్యుత్సర్గవిటయోః । విఉసగ్గో వ్వుడో । సంఘుఅణఘూఅణౌ సంహనసఁగాయనయోః । అనయో రేతౌ క్రమాత్ స్యాతాం । సంఘుఅణం । ఘూఅణో । మతుఁణకకుదజంబాణేషు డెకుఁణకఉడసేవాలాః । ఏతేష్వేతే క్రమాత్స్యుః। డెంకుణో । కఉడం ॥ సేవాళం । అథకఁఖుడ్డఅవడ్డుఅరాఅకాం డక్షుల్లకబృహత్తరేషు । ఏష్వేతే క్రమాత్ స్యుః । అథకఁం । ఖుడ్డఓ । వడ్డుఅరో। ఆననే ఆణుఅం । సంగొల్లసామరీసిప్పితలారాస్సంఘాత శాల్మలీసూచీతలవరేషు । ఏషు క్రమాదేతే స్యుః। సంగొల్లం । సామరీ॥ సిప్పీ।తలారో । అవ్వాఅమ్మాబయాం । పమ్హిహీమోరజచ్ఛందాః పాణిభీమారస్వచ్ఛందేషు । ఏతేష్వేతే క్రమాత్స్యుః । పమ్హి ।హీమోరం జచ్ఛందో । దినముఖకుడుకశీర్షత్రసంస్తరేష్వణుదివకుడ్డసీసకఁసత్థరాః। ఏషు చత్వారః క్రమాదేతే స్యుః । అణుదివం । కుడ్డం । సీసకఁం । సత్థరో। విత్థిరవీవికడప్పదూసలావిస్తారవీచికలాపదుర్భగేషు। ఏష్వేతే క్రమాత్స్యుః । విత్థిరం । వీవీ । కడప్పో । దూసళో । ఛిల్లడంభిఅడెడ్డురాశ్ఛిద్రదాంభికదర్దురేషు।ఏతేష్వేతే క్రమాత్స్యుః ఛిల్లం । డంభిఓ । డెడ్డురో ॥ గండస్థలే గల్లో । వీలీవీథ్యాం । పాడిపిద్ధిపడిసిద్ధీ ప్రతిస్పర్ధాయామ్ ॥ ఏతావస్యాం స్యాతాం।వంజరమం

జరౌ మార్జారే । అస్మిన్నేతౌ స్యాతాం । వంజరో । మంజరో। గృధ్రి
గహరో । ఉఅఅజమావృజౌ । ఋజావేతౌ స్యాతాం । ఉఓ।అజమో।
అరణితణౌసిసాళక్కిఆస్సరణితృణరాశిశారికాసు ॥ ఏష్వేతే క్రమాద్భ
వన్తి । అరణీ । తణౌసీ । సాళక్కిఆ । దుఃఖచతుష్పథకరాళేషు దుగ్గచ
ఉక్కకలెరాః। ఏషు త్రయః క్రమాద్భవన్తి । దుగ్గం । చఉక్కం । క
లెరం ॥ ఇతి గోణాద్యాః ॥—॥ గహిఆద్యాః ॥ ౧।౪।౧౨౧ ॥ గహిఆద
యో నిర్వచనగోచరా నిపాత్యన్తే । గ్రాహ్యాయాం గహిఆ । అస్యామ
యం స్యాత్ । ణందిణీవడిణాయా ధేనుఘుఘూరకణ్ఠయోః । వఇరో డా
విణఅవఇచ్ఛిణ్ణాణడాజడఛిచ్ఛఅచ్ఛిణ్ణాళ్ళాజారే ॥ ఏతే సప్త జారే నిపా
త్యన్తే । వఇరో డో । అవిణఅవఈ । ఛ్ఛిణ్ణో । అణాడో ॥ అజడో । ఛి
చ్ఛఓ । ఛ్ఛిణ్ణాళ్ళో। దూత్యామత్తిహారీసంచారీమదోళ్ఠీపెసణఆళీమరా
ళీసహాఉత్థిఆః । దూత్యామేతే నిపాత్యన్తే ॥ పడిసోత్తపడిక్ఖరౌ ప్రతి
కూలే । అస్మిన్నేతౌ స్యాతాం। జౌ అదౌ సారఅణసముద్దణవణీఅదౌస
ణిజన్తాశ్చంద్రే । ఏతే చత్వారశ్చంద్రే నిపాత్యంతే । జోఓ। దోసా
రఅణో । సముద్దణవణీఅం । దోసణిజంతో । కిమిఘురవసణం కౌశే
యే । కౌశేయే అయం నిపాత్యతే । ముహరోమరాఇవిసారౌ భ్రూస్త్రై
ణ్యయోః। అనయోరేతౌ క్రమాత్ స్తః ॥ ముహరోమరాఈ । విసా
రో । చిరిచిరిఆచిలిచిలిఆ ధారాయామ్ । సముగ్ధహరముంబుగృహే ॥ త
ష్పకుసుమంకురవకకురంటకయోః ॥ ఫణిపాఅపళ్ళలాయా ।అస్మిన్నే
తౌ నిపాత్యౌ । పాఓ । పళలాఓ । అహిఅలోకో గృధే।అయం నిపాత్యః।
స్తనే సిహిణం । అస్మిన్నయం స్యాత్ । అస్థిరే ధిరఙ్ణెసా ।జౌ ఇక్ఖసూరం
గౌ దీపే । దీపే ఏతౌ స్తః । జో ఇక్ఖో । సూరంగో । ఛేవాఓబద్ధా । పా
సావఅ కొప్పౌ గవాక్షాపరాధయోః । అనయోరేతౌ క్రమాద్భవతః।
ఉద్ధతెడఉమ్మహాఉద్ధణపహట్టాః । జణఉత్తజణ్ణహరౌ గ్రామప్రధాననర
శాకునయోః। ఏతయోరేతౌ స్తః । జణఉత్తో జణ్ణహరో । అరనాళథే

రోసణబహ్మహారమంబుజే । అంబుజేత్రయఏతేనిపాత్యంతే । ఆరనా
ళం । ఫేరోసణం । బహ్మహారం । కందోట్టంకలిమంచొత్పలె । ఎతావు
త్పలె ప్రయోజ్యౌ।గఅణిద్ధఅంచఁదోజ్జఁకుముదె।ఎతౌకుముదేనిపాత్యౌ
రఅణిద్ధఅం । చందొజ్జం । ధూమద్ధఅమహిసీ కృత్తికాసు ॥ అవహోఓ
విరహే । లంబా వెల్లీ వేల్లరిఅవల్లరీ కేశయోః । అనయోరేతేస్యుః । ఘు
రఅందంముకురే । అస్మిన్నయం స్యాత్ । ఆఅసతఅంహర్మ్యపృష్ఠే ॥
అస్మిన్నయం।సూరద్ధఓదివసే । దివసేఅయంస్యాత్ । సూరద్ధఓ । పరి
థమరజస్వలారక్తవస్త్రే ।ఆణందవడో ॥ అస్మిన్నయంస్యాత్ । నిమీల
నలాంఛొరక్తపృష్ఠెచ్ఛిచ్ఛివడణవల్లవిలణీసంకాః ।ఏష్వేతేక్రమాన్ని
పాత్యాః । అచ్ఛివడణం । పల్లవిలం ॥ ణీసంకో । ఏలవిలాధనివృష
యోః । అనయోరయంనిపాత్యతే ॥ ఏలవిలో । సుహారఓధారికాగృ
హచటకయోః । అనయోరయంనిపాత్యతే । సుహారఓ । ణిమ్మిసుఅహ
ట్టమహట్టౌ నిశ్మశ్రుకయువస్వస్థయోః॥ అనయోరేతౌక్రమాత్స్యా
తాం । ణిమ్మిసుఓ ॥ హట్టమహట్టో ॥ ణేహలుఅజహణరోహహాసురతో
ర్వోః । సురతేడరోర్మైతౌక్రమాత్స్యాతాం।ణేహలుఅం । జహణరో
హో । అచ్ఛుద్ధసిరీమనోరథాధికఫలప్రాప్తౌ । ఫలప్రాప్తావయంనిపా
త్యతే । అచ్ఛుద్ధసిరీ। అబ్భుద్ధసిరీతికేచిత్ । పల్లొట్టజీహోఉజ్ఝహరౌ ర
హస్యభేదిని । పిశాచేపరేఓ । అస్మిన్నయంప్రయోజ్యః । చోరధూ
ర్తయోర్బహుజాణో । అయంచోరేధూర్తేచనిపాత్యతే । జారధూ
ర్తయోరితి కేచిత్ । బహుజాణో ॥ జోఈఉజ్జల్లౌవిద్యుత్ప్రబలయోః॥
అనయోరేతౌక్రమాత్స్తః । జోఈ । ఉజ్జల్లో ॥ ఖింగంనీలస్వకృత
యోః । నీలేస్వకృతేచాయంస్యాత్ ॥ పరిధానేణఅగ్ఘణం । జహణో
సుఅంచల్లణకంచజఘనాంశుకే। అస్మిన్నేతౌస్యాతాం।జహణోసుఅం।
చల్లణకం।పాఉరణంకవచె।కవచెఅయంప్రయోజ్యః।పాఉరణం।కంపావ
చారయోరోల్లో। అనయోరయంస్యాత్ । ఓఅల్లో । కరాఘాతేచపె

టా । అస్మిన్నయం స్యాత్ । రఇలక్ఖగోసణ్ణా జఘనమూర్ఖయోః । అనయోరేతౌ క్రమాత్ స్యాతాం । రఇలక్ఖం । గోసణ్ణో ॥ వావడపురిల్లౌ కుటుమ్బిదైత్యయోః । అనయోరేతౌ క్రమాత్తః । వావడో । పురిల్లో । పరభుత్తచచ్చికౌ భీరుస్థాపకయోః॥ అనయోరేతౌ క్రమాత్ స్తః । పరభుత్తో ॥ చచ్చికో । కాళభట్టిఅఇద్ధగ్గిధూమా స్తమిస్రవిష్ణుతుహినేషు। ఏషు క్రమాత్త్రయో నిపాత్యాః । కాళం ॥ భట్టిఓ । ఇద్ధగ్గిధూమో । పత్థరఓవాఅఓ పాదతాడనాపాతపయోః ॥ అనయోరేతౌ క్రమాత్ స్తః । పత్థరం । ఓవాఅఓ । పిఉచ్ఛామాఉఆ చ సఖ్యాం। సఖ్యామేతౌ నిపాత్యేతే ॥ పిఉచ్ఛా ॥ మాఉఆ ॥ పోరత్థదోసా మత్సరిదోషయోః ॥అనయోరేతౌ క్రమాత్ స్తః ॥ పోరత్థో ॥ దోసా ॥ చచ్చాపప్పాలౌ తలాహతి కేసరయోః ॥ ఏతయోరేతౌ నిపాత్యేతే ॥చచ్చా। పప్పాలో ॥ ఖంధలట్ఠిఖంధమసౌ స్కంధయష్టౌ॥అస్యామేతౌ స్యాతాం । ఖంధలట్ఠీ ॥ ఖంధమసో ॥ తంబకిమిఅగ్గిఆయౌ ఇన్ద్రగోపే॥ అస్మిన్నేతౌ స్యాతామ్ ॥ తంబకిమీ ॥ అగ్గిఆఓ । అనర్థే విహడణో । జోఅణజోఅడౌ ఖద్యోతే । జోఇఅదరవళ్ళహౌ ఖద్యోతకాతరయోః ॥ క్రమాదనయోరేతౌ స్యాతాం ॥ జోఇఓ ॥ దరవళ్ళహో ॥భోఇఅపండరంగౌ మహేశగ్రామేశయోః ॥ అనయోరేతౌ క్రమాత్ స్తః॥సంకరసగ్గహౌ రథ్యాముక్తయోః ॥ అనయోరేతౌ స్యాతాం ॥ సంకరో ॥ సగ్గహో ॥ అర్థే దరేపఅరో ॥ సురాయాం మఇమోహిణీ॥ దుర్దరే ధారావాసో ॥ ఆస్యకలహయోః కమలం ।అనయోరయం స్యాత్ ॥ వేణుసాఅథుఅరాఓ భ్రమరే ॥అస్మిన్నేతౌ స్యాతాం॥ వేణుసాఓ॥థుఅరాఓ॥అస్మిన్ ప్రకరణే లింగవ్యత్యయః ప్రయోగాధీనః॥—॥ఇతి గహిఆద్యాః॥—॥

వా పుయాయ్యాద్యాః।౧।౪।౧౧౦।పుఆఈ ఇత్యాదయశ్శబ్దాః స్వరాద్యాదేశవిశేషితా వా నిపాత్యన్తే॥ ఉన్మత్తపిశాచయోః పుఆఈ॥అనయోరయం నిపాత్యతే ॥ పుఆఈ ॥ ఊణందిఅమానందితే ॥ తుంబురాఓం

బుగ్గో । మాహిలావాఽమాఘవాతే ॥ సఇకోడీశతకోటౌ ॥ మాఇందో
మాకందే । ఓందురోఉందురో ॥ ఆళిఆఆళ్యాం ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్
ఆళిఆ ॥ తణసోల్లీ తృణశూన్యే ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ తణసోల్లీ ।
అరిష్టదైత్యకాకేష్వరిట్ఠో ॥ ఏష్వయం స్యాత్ ॥ రిట్ఠో ॥ దుశ్చరితేచరిఅం
అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ డుగిఅం ॥ కిరోకిరౌ ॥ వామలూరోవామలూ
రౌ ॥ విసో వృషమూషికయోః ॥ అనయోరయం స్యాత్ ॥ విసో ॥ వ
న్దంబృందే ॥ బృందేఽయం స్యాత్ ॥ వందం ॥ హేరింబో హేరంబే ॥
హేరమ్బేఽయం స్యాత్ ॥ హేరింబో । చిక్కంస్తోకే ॥ స్తోకేఽయం
స్యాత్ ॥ చిక్కం ॥ చరణాయుధేచలణాఽఉహో ॥ అస్మిన్నయం స్యా
త్ ॥ చలణాఽహో ॥ ఉన్మత్తామశ్శీలయోర్వఅణిఆ ॥ అనయోరయం
స్యాత్ ॥ వఅణిఆ ॥ ఉన్మత్తామశ్శీలాచ ॥ మహాలయపక్షే మహాళయ
పక్ఖో ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ మహాళయపక్ఖో ॥ చంచరీకేచచ్చరిఓ ॥
అస్మిన్నయం ॥ చచ్చరిఓ ॥ ముసలంమాంసలే ॥ ఇత్యాది ॥—॥ అ
పుణ్ణాదాః క్తేన ॥౩॥౧॥౧౩౭ ॥ అపుణ్ణాదయః శబ్దాః క్తప్రత్యయేన స
హ నిపాత్యంతే ॥ ఆక్రాంతేఅపుణ్ణం ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ అపు
ణ్ణం ॥ అమ్హచ్ఛపహట్ఠావసంబద్ధాచిరతరదృష్టయోః ॥ అసంబద్ధేఅచిర
తరదృష్టేచఏతౌ క్రమాత్స్యాతాం ॥ అమ్హచ్ఛం ॥ పహట్ఠో ॥ ఉల్లో
క్కుమరిఅఓసణ్ణాస్త్రుటితే ॥ ఏతేత్రయస్త్రుటితే నిపాత్యంతే ॥ ఉల్లో
క్కం ॥ మరిఓ ॥ ఓసణ్ణో ॥ గుజ్జలిఅపెజ్జలిఔ సంఘటితే ॥ అస్మి
న్నేతౌ నిపాత్యేతే । గుజ్జలిఓ ॥ పెజ్జలిఓ ॥ పసల్లిఅగళత్థఅఊరుమల్లాః
ప్రేరితే ॥ నిపాత్యంతే ॥ పసల్లిఓ ॥ గళత్థఓ ॥ ఊరుమల్లో ॥ అవకీర్ణే
ఉక్ఖిణం ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ ఉక్ఖిణో ॥ ఓసట్టవిహీమిహీఔ వికసి
తే ॥ ఏతౌ వికసతే స్తః ॥ ఓసట్టో ॥ విహీమిహీఓ ॥ అదీర్ణే తేఉద్ధరిఅం
ఉపసర్పితేఉల్లిఓ ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ ఉల్లిఓ ॥ చ్ఛిన్నచ్ఛిద్రితయోః
కడద్దరిఅం । అనయోరయం నిపాత్యతే ॥ కడద్దరిఅం ॥ ఝుడిఅపరిహాఇ

జో శ్రాంతపరిక్షీణయోః ॥ అనయోరేతౌ క్రమాత్స్యాతాం॥ ఝుడిఓ॥ పరిహాఇఓ ॥ ఉక్కుజ్జణికుజ్జతడకడిఅఉచ్చుగాఅనవస్థితే ॥అస్మిన్నైతే నిపాత్యంతే ॥ ఉక్కుజ్జో ॥ ణికుజ్జో । తడకడిఓ ॥ ఉచ్చుగో ॥ ఉగ్దఅపువ్వంగఉచ్చురణఉచ్చల్లా శ్వాంతముండితోచ్ఛిష్టోద్విగ్నేషు ॥ ఏషు చత్వారః క్రమాన్నిపాత్యంతే ॥ ఉగ్దఓ ॥ పువ్వంగో। ఉచ్చురణో ॥ ఉచల్లో ॥ చకితక్లాన్తయోరువ్విడం ॥ అనయోరయంనిపాత్యతే ॥ ఉవ్విడం । వహిఇఅమాకాసిఅంచపర్యాప్తే ॥ పర్యాప్తేద్వయంనిపాత్యతే ॥ వహిఇఅం । ఆకాసిఅం । ఉవ్విద్ధణాళీగోరడితహిద్ధాస్త్రస్తే ॥ త్రస్తేచత్వారఏతేనిపాత్యాః ॥ ఉవిద్ధో ॥ ణాళీ ॥ గోరడితం ॥ హిద్ధో ॥ క్రుద్ధేఉవ్వివ్వో । క్రుద్ధేఅయంస్యాత్ ॥ ఉవ్వివ్వో ॥ సిట్ఠవిట్ఠౌ సుప్తోత్థితే ॥ సిట్ఠో ॥ విట్ఠో ॥ ఓమంసఉవ్వికాఽపసృతప్రలపితయోః ॥ అనయోరేతౌ క్రమాత్ స్తః ॥ ఓమంసో ॥ ఉవ్వికో ॥అవరోపితముక్తయోర్విఅంటూతం ॥ అనయోరయం ప్రయోజ్యః ॥ విఅం టూతం । ఓహరణణిమిఅఓఅఘిఆఆఘ్రాతే ॥ ఏతేత్రయఆఘ్రాతే నిపాత్యంతే ॥ ఓహరణం ॥ణిమిఅం॥ఓఅఘిఅం॥ఊసవిఅముద్వాన్తే ॥ఉద్వాన్తేఅయంస్యాత్ ॥ ఊసవిఅం ॥రుద్ధగళితయోరాహిద్ధో॥అనయోరయంస్యాత్ ॥ఆహిద్ధో ॥ పాతితేణిసుద్ధో ॥ అస్మిన్నయంస్యాత్ ॥ణిసుద్ధో ॥ ఉమ్మడ్డణిచ్చుడ్డావుద్వృత్తే ॥ ఉద్వృత్తే ఏతౌస్యాతాం ॥ ఉమ్మడ్డో ॥ ణిచ్చుడ్డో ॥ ఉడ్డిఅజూసఆ వుత్క్షిప్తే ॥ ఏతౌఉత్క్షిప్తేస్యాతాం ఉడ్డిఓ ॥ జూసఓ ॥సుప్తేణిజ్జలవవణిహావలుకాః ॥సుప్తేచత్వారోనిపాత్యన్తే ॥ ణిజ్జో ॥ లవవో ॥ ణిహవో ॥ లుకో ॥ రిఅంలూనే ॥ అస్మిన్నయంస్యాత్ ॥ రిఅం।విక్రీతనిమ్నీకృతయోరుజ్ఝణిఅం॥ త్యక్తేజడం॥ అస్మిన్నయంస్యాత్ ॥ జడం ॥ శుష్కనిమ్నీకృతయోరుజ్ఝిఅం । అనయోరయంస్యాత్ ॥ ఉజ్ఝిఅం ॥ ఘడంస్పృష్టీకృతే । అస్మిన్నయంస్యాత్ ॥ ఘడం । జలాంతః పతితేడిండవో । జలావగాహిన్యయంప్ర

యోజ్యాః ॥ డిండవో ॥ ఆకీర్ణేఽఓసడిఓ ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ ఓసడిఓ ॥ గులిఅం మథితే। గులిఅం ॥ ఉమ్మరిఅమున్మాలితే ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ ఉమ్మరిఅం ॥ ఉత్క్షిప్తే పరిచ్ఛిఅఉగాహిఅఉడాహిఆః ॥ ఉత్క్షిప్తే త్రయో నిపాత్యాః ॥ పరిచ్ఛిఅం ॥ ఉగాహిఅం । ఉడాహిఅం ॥ ఉగాహిఅంచ ॥ అయమప్యుత్క్షిప్తే నిపాత్యః । రసితే హేసిఅదుందుమిఔ । రసితే ద్వయం నిపాత్యం ॥ హేసిఅం ॥ దుందుమిఅం ॥ పరితోషితే చిత్తవిఅఓ ॥ అస్మిన్నయం నిపాత్యతే ॥ చిత్తవిఅఓ ॥ పరోట్టఝుపిఅపల్లిత్తాః పర్యస్తే ॥ పర్యస్తే త్రయో నిపాత్యాః ॥ పరోట్టం ॥ ఝుపిఅం ॥ పల్లిత్తం । ప్రమృష్టే అహ్మాత్తో ॥ అస్మిన్నయం ప్రయోజ్యః । అహ్మాత్తో ఆఘూణితే గఅం ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ గఅం ॥ వ్యాసక్తప్రవృద్ధయోరో వేవఓ । అనయోరయం నిపాత్యః ॥ ఓవేవఓ ॥ ఓఅగ్గఅఓహామిఅవభిభూతే ॥ ఏతావభిభూతే నిపాత్యౌ ॥ ఓఅగ్గఓ ॥ ఓహామిఓ ॥ అభిలషితప్రత్యుద్ధతప్రవృద్ధేషు రగిల్లవచ్చుద్ధలిఅఅక్కంతాః । ఏషు త్రయః క్రమాన్నిపాత్యాః ॥ రగిల్లో ॥ వచ్చుద్ధలిఓ ॥ అక్కంతో । జఅల్లకరమౌ చ్ఛన్నక్షీణయోః ॥ అనయోరేతౌ క్రమాత్ స్తః ॥ జఅల్లో ॥ కరమో ॥ ఉపరతక్షీణయోః కఢో ॥ అనయోః కఢో ఇతి నిపాత్యః। కఢో ॥ పెకిరఅం వృషరటితే ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ । పెకిరఅం ॥ అంకిఅమాలింగితే ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ అంకిఅం ॥ ఉలుఓసిఅచిమిణోసలిఆరోమాంచితే ॥ అస్మిన్ త్రయో నిపాత్యాః ॥ ఉలుఓసిఅం ॥ చిమిణం ॥ ఊసలిఅం ॥ అస్సజ్జిఅమాసక్తే ॥ అయం స్యాత్ ॥ అస్సంగిఅం ॥ ముకుళితముక్తభ్రాంతపులకితేషు ఆరోఇఅం । చతుర్ష్వారోఇఅమితి ప్రయోజ్యమ్ ॥ ఆరోఇఅం ॥ అపహృతశరీరావివ్యథితయోరొచ్ఛందిఅం ॥ అనయోరయం స్యాత్ ॥ ఓచ్ఛందిఅం ॥ ఛండిఅం ఛన్నే ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ ఛండిఅం । ఊసమ్మిఅమూసలఅం చోపధానీకృతే ॥ ఏతావుపధానీకృతే స్యాతాం । ఊసమ్మిఅం ॥ ఊసలఅం ॥ ఆవిఅం ప్రోతే ॥ ప్రోతేఽయం స్యాత్ ॥

॥ ఆవిఅం ॥ దర్పితే అవహిత్థో ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ అవహి
ట్ఠో ॥ ప్రవృద్ధగృహాగతయోరారోద్ధో ॥ అనయోరయం స్యాత్ ॥
ఆరోద్ధో ॥ అన్విష్టే ఉడిఅం ఘుసణిఅం చ ॥ అన్విష్టే ఏతౌ స్యాతామ్ ॥
ఉడిఅం ॥ ఘుసణిఅం॥ అశంకే ఘణితే ఘుగ్ఘుస్సఅం ॥ ఆరూఢే ఉల్లూఢో
చ్చూఢౌ॥ ఏతౌ వారూఢే ప్రయోజ్యౌ । ఉల్లూఢో ॥ ఉచ్చూఢో ॥
ఆవిలిఓ కుపితే । కుపితే అయం స్యాత్ ॥ ఆవిలిఓ ॥ కడిఅం ప్రీణతే ॥
ఉప్పత్థో గళితవిరక్తయోః ॥ సన్నద్ధే ఉఅగ్గిఓ ॥ అపూరితస్ఖలితామూ
లోచ్ఛలితమూఢవిఘటితేషు గుమ్మఇఓ ॥ భగ్నే పడిరిగ్గఅం । అస్మిన్న
యం స్యాత్ ॥ పడిరిగ్గఅం ॥ ప్రకటితే పరిఅడ్డిఅం । పరిచ్ఛన్నే పరిఅట్ట
విఅం । ఓప్పం మృష్టే ॥ కోజ్జరిఅం ఆపూరితే ॥ ఓమల్లం ఘనీభూతే ॥ వే
ల్లఇఅం ఘుడణిఅం చ సంకుచితే । ఝుందిం అప్రద్రుతే ॥ అస్మిన్నయం
స్యాత్ ॥ ప్రయుతపరిజాగరితయోరణుజ్ఝిఅఓ। అనయోరయం స్యాత్ ॥
అణుజ్ఝిఅఓ ॥ పజ్జత్తరం దళితే ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ అవితృప్తే ఉలుహు
లుఅం ॥ అస్మిన్నిదం స్యాత్ ॥ ఉలుహిలుఅమితి కేచిత్ ॥ వప్పిఅమారో
గ్గరిఅముల్లఅం చ రక్తే ॥ త్రయ ఏతే నిపాత్యాః ॥ వప్పిఅం ॥ ఆరోగ్గరిఅం
ఉల్లఅం। ఉఘుణమహిరోఇఅమద్ధుమాఅమప్పుణ్ణం చ పూర్ణే ॥ పూర్ణే చ
త్వారో నిపాత్యాః ॥ ఉఘుణం॥ అహిరోఇఅం॥ అద్ధుమాఅం॥ అప్పుణ్ణం ।
సమ్ముఖమాగతే పచ్చాణిఓ ॥ అస్మిన్నయం స్యాత్ ॥ పచ్చాణిఓ॥ అగ్గచ్ఛం
ప్రమితే । ప్రమితే॥ అయం స్యాత్ ॥ పడ్డావిఅం సమాపితే॥ అస్మిన్నయం
స్యాత్ ॥ అభిపీడితే వారడ్ఢం। అస్మిన్నిదం నిపాత్యమ్। ఉద్దారిఅం రణద్రు
తే ॥ అత్రైతన్నిపాత్యమ్॥ ఉజ్ఝమాణం పలాయితే ॥ అత్రేదం స్యాత్ ॥
అర్జితే విఢత్తం ॥ అస్మిన్నిదం స్యాత్ ॥ ఛికఁం స్పృష్టే॥ స్పృష్టే ఇదం
స్యాత్ ॥ హతే పణోళ్ళఅం॥ హతే ఇదం స్యాత్ ॥ ఆవిన్నే పిడఓ॥ అత్రా
యం స్యాత్ ॥ సాణిఅణిక్ఖావిఓ శాన్తే॥ అస్మిన్నేతౌ స్యాతామ్ ॥ సాణి
ఓ॥ ణిక్ఖావిఓ ॥ పిష్టే అప్పణసోహిఅవకరసమరాఇఆః ॥ పిష్టే చత్వారో

నిపాత్యాః ॥ ఆప్పణం॥సాహిఅం ॥ వక్కం॥సమగాఇఅం । వడ్డిమావ
డిసాఅఅవసణ్ణా స్రుతే ॥ స్రుతే త్రయోనిపాత్యాః॥ వడ్డిమం। వడి
సాఅం ॥అవసణ్ణం । స్రుతమిత్యర్థః॥వండఇఅంపీడితే॥అస్మిన్నయం
స్యాత్ ॥ విరచితవిప్రిగృహీతయోరగ్గహిఓ ॥అనయోరయంస్యాత్ ॥
అగ్గహిఓ॥ అవధృతేగవిఅం॥స్మిన్నిదంనిపాత్యమ్ ॥ నిషిద్ధేపిడుచ్ఛఓ।
అస్మిన్నయంనిపాత్యః ॥ నిగఱతేణగ్గరో॥అత్రాయంనిపాత్యః॥వొట్టికిపా
డావత్యాసక్తస్ఖలితయోః ॥ అనయోరేతౌ క్రమాత్ స్తః ॥ వొట్టీ ॥
కిపాడో॥పవిరంజవలోట్టౌ స్నిగ్ధస్మృతయోః॥అనయోరేతౌ క్రమాత్ ।
స్యాతామ్॥ పవిరంజవో॥లోట్టో॥ఉవడిఅముదూళిఅమోణఅమవనతే।
అవనతే త్రయోనిపాత్యాః॥ఉవడిఅం॥ఉదూళిఅం॥ఓణఅం । ఉజ్ఝళిఅం
ప్రక్షిప్తవిక్షిప్తయోః॥అనయోరయంస్యాత్ ॥మత్తేఅవిహిఓ ॥ మత్తే
అయంస్యాత్ ॥పరిక్ఖాఇఅఓపరిక్షీణే।పరిక్షీణేఅయంస్యాత్ ॥క్షుతేఛ్చి
క్కంపిలుఅంచ॥ అస్మిన్నేతౌ స్యాతామ్ ॥ ఛ్చిక్కం।పిలుఅం।పవిగ్ఘంవి
స్మృతే ॥అస్మిన్నయంస్యాత్ ॥ ఉజ్ఝసిఅమవఢాహిఅముక్కాసము
త్కృష్టే ॥ ఉత్కృష్టే త్రయోనిపాత్యాః ॥ ఉజ్ఝసిఅం ॥ అవఢాహి
అం ॥ ఉక్కాసం ॥ హల్లపవిఅంత్వరితే ॥ త్వరితేయంస్యాత్ ॥ఉద్ధా
రిఅముత్ఖాతే ॥ ఉత్ఖాతేఅయంస్యాత్ ॥ఉద్ధారిఅం ॥యాతేఆరిట్టో ॥అ
స్మిన్నయంస్యాత్ ॥ ఉల్లిక్కందుశ్చేష్టితే॥అస్మిన్నేతన్నిపాత్యమ్॥ఉచ్చ
దిఅంముషితే ॥ ఊగిఅపట్టిఅమిఆఅలఙ్కృతే ॥ ఆలఙ్కృతే త్రయోని
పాత్యాః ॥ఊగిఅం । పట్టిఅం॥మిఅం॥ఉక్కఅంప్రసృతే ॥ ప్రసృతేఅ
యంస్యాత్ ॥ ఉచ్ఛిరణముచ్ఛిష్టే ॥ ఓసరిఓఆకీర్ణేఽక్షిసంకోచాత్సంజ్ఞి
తేచ ॥ గత్తహ్పిక్కగావసత్తాగతే॥గతేచత్వారోనిపాత్యాః॥గత్తో॥హ్పి
క్కో॥గావో॥ సత్తో॥ఓసిఅవిచ్ఛురిఅపడిహత్థా అపూర్వే ॥ అపూర్వే
త్రయోనిపాత్యాః ॥ ఓసిఅం॥విచ్ఛురిఅం॥పడిహత్థో॥ణిఉరంఛిన్నజీర్ణ
యోః ॥ అనయోరయంస్యాత్ ॥ అధ్యాసితేఉచ్ఛల్లోప్పల్లోయ్యల్లాంజ

డియోత్తత్తాః ॥అధ్యాసితేపంచైతేనిపాత్యాః ॥ ఉచ్చల్లో।ఉప్పల్లో॥ ఉయ్యల్లో ॥ అంజడిఓ॥ ఉత్తత్తో ॥ ఓఅల్లఅముక్కం వంచవిపర్యస్తే ॥ అస్మిన్నేతౌనిపాత్యౌ।ఓఅల్లఅం॥ఉక్కన్దం॥ లిప్తేఉడమ్బో।అస్మిన్నయం స్యాత్॥ ఘూహిఅంపార్శ్వపరావృత్తే॥ అస్మిన్నయంస్యాత్ ॥ అపి ట్టవల్లట్టంపునరుక్తే ॥ అస్మిన్నేతౌస్యాతామ్॥ఆస్తృతేఅణ్ణాసఅం।అస్మి న్నయంస్యాత్ ॥ అనష్టేఅప్పండిఅం ॥ అస్మిన్నయంస్యాత్ ॥ అగాహ వణఅంభక్షితే ॥ అస్మిన్నయంనిపాత్యః॥ ఉక్కరిఅమగిఅఓఘుఅవివఅ ఇసఆవిస్తీర్ణే ॥ విస్తీర్ణేపంచైతేని పాత్యన్తే॥ ఉక్కరిఓ ॥మగిఓ ॥ఓ ఘుఓ ॥వివఓ ॥ఇసఓ ॥రుద్ధవామోవగళవేణ్ణఘుత్తాఆక్రాన్తే ॥ ఆక్రాన్తే పంచైతేనిపాత్యాః ॥రుద్ధో॥ వామో॥అవగళో ॥వేణ్ణో॥ఘుత్తో॥ఆరోపి తఖణ్డితయోరుక్కరిఅం ఉగవిఅంఉక్కండిఅంఉణ్ణంకవ్వరిఅంచ ॥ ఏత యోఃపంచైతేప్రయోజ్యాః । ఉక్కరిఅంఇత్యాది । చూర్ణితేఆడవి ఓ॥అస్మిన్నయంస్యాత్ ॥ఉల్లుఅం ఘుసం అంఓఉల్లిఅంఉక్కోసిఅంఉచ్చ రిఅంవణనత్తడిఅంచపురస్కృతే ॥పురస్కృతేషడేతేప్రయోజ్యాః ॥వ లక్కిఅంఉత్సజ్జితే ॥ అస్మిన్నయంస్యాత్ ॥ ఉయ్యకిఅంపుంజీకృతే ॥అ త్రైతత్ప్రయోజ్యమ్॥పిడ్డఇఅంప్రశాన్తే॥అత్రైదంనిపాత్యమ్ ।ఉల్లు హుండిఅంహేపిఅంహక్కిఅంహేసమణంచోన్నతే ॥ ఉన్నతేచత్వా రోనిపాత్యాః ॥నివాసితేజ్ఝుహురావిఅంణిగమిఅంచ॥అస్మిన్నేతౌస్యా తామ్ ॥ ఉవ్విల్లోఅవజీర్ణే ॥అస్మిన్నయంస్యాత్॥ గుమ్మిఓమూలాచ్ఛి న్నే ॥అస్మిన్నయంస్యాత్ ॥జలధౌతేణిప్పణిఓ ॥ అస్మిన్నయంస్యాత్ ఆచ్ఛాదితేవక్ఖలం॥అత్రైతత్స్యాత్॥ రంజితేతత్తురిఅం।అత్రైతత్స్యా త్ ॥ సాక్షితేరొక్కఅం ॥ అయమత్ర స్యాత్ ॥పీతపతితపెటితేషు వరత్తో॥ఎష్వయంస్యాత్ ॥ వర్ధితపరినుత్తయోస్సడిఅగ్గిఅం॥అనయో రయంస్యాత్॥ దారితేఉచ్చల్లో ॥ అత్రైదంప్రయోజ్యమ్ ॥ వందితే అవాడిఓ ॥ అత్రైతత్స్యాత్ ॥ ఊరిసంకిఅనజ్జఅపంసులారుద్ధే ॥ రుద్ధే

త్రయఏతేనిపాత్యాః॥ అపూర్ణగాఢస్ఖలితేషుగమిదో। త్రిప్వయం నిపాత్యః ॥ ఆరూఢచూర్ణితపీతోద్విగ్నేషుసంసాఓ॥ చతుష్టయం నిపాత్యః॥ సంసాఓ ॥ దృష్టేఉత్తుర్ణో॥ దృష్టేఅయంనిపాత్యః ।ఊత్తుర్ణో ఇత్యాది ॥ కృష్టానుపసర్గఘృష్టవాక్యవిద్వస్వాచస్పతివిష్టరశ్రవస్ప్రచేతస్ప్రాక్తాదీనాంక్విబాదిప్రత్యయానాం ఈనాం చాగ్నిచిత్సోమసుదిత్యాదీనాంసుగ్లౌసుమ్లే ఇత్యాదీనాంచ పూర్వైఃకవిభిరప్రయుక్తానాం ప్రతీతివైషమ్యకరః ప్రయోగో నకర్తవ్యః ॥ శబ్దాన్తరైరేవతదర్థోభిధేయః ॥ యథాకృష్టఃకృశఃవాచస్పతిర్గురుః ॥ విష్టరశ్రవాఃహరిరిత్యాది॥ఘృష్టశబ్దస్యసోపసర్గస్యప్రయోగఇష్యతఏవ । మన్దరఅడపరిఘట్టం । మన్దరతటపరిఘృష్టమ్ ॥—॥ ఇతిశ్రీమదఖిలవిద్యాపరివారదక్షిణామూర్తిమహాదేవప్రసాదలబ్ధవిద్యపూర్వోత్తర మీమాంసాశబ్దతర్క—సాహిత్యసార్వభౌమచరకూరియజ్ఞేశ్వరభట్టోపాధ్యాయ తనయకొణ్డభట్టోపాధ్యాయశిష్యేణసర్వామ్బికాగర్భశుక్తిముక్తామణినా దక్షిణామూర్తిమహాదేవకింకరేణసర్వవిద్వత్కవిమతేనలక్ష్మీధరేణవిరచితాయాంషడ్భాషాచన్ద్రికాయాం ప్రాకృతప్రక్రియాయాంసుబన్తవిభాగస్సంపూర్ణః ॥ ************************

॥ శ్రీశ్రీహయగ్రీవాయనమః శ్రీ ॥

నమోబ్రహ్మాదిదేవానామజ్ఞానధ్వాన్తభానవే । చన్ద్రచారువరాజ్ఞాయదక్షిణామూర్తయేనమః ॥ అథ తిఙన్తప్రక్రియానిరూప్యతే॥ భూసత్తాయామ్॥భూఇతిస్థితే॥—॥హోహువహవాభువేస్తు ॥౩।౧।౧ భవతేర్ధాతోర్హోహువహవఇతిత్రయఆదేశాభవన్తి॥అకారఉచ్చారణార్థః ॥ హోఇతిస్థితే ॥అనుక్తమన్యన్యాయేన।లటస్తిబాదౌసతి॥—। లటస్తిప్తావిజేచ్ ॥౨।౪।౧ ॥లటఃప్రథమపురుషైకవచనయోస్తిప్తయోః ప్రత్యేకం ఇచ్ ఏచ్ ఇతి భవతః ॥ చకారౌహుల్యచీతివిశేషార్థౌ ॥ అత్ర లగ్రహణం లకారమాత్రోపలక్షకమ్ ॥ తేనలటః లస్యేత్యర్థః॥

అనుక్తమన్యన్యాయేన శబాదిప్రాప్తౌ ॥—॥ నశసామ్॥ ॥ అ
త్ర శబాదీనాం ప్రయోగో నభవతి ॥ ఇతి శబాదిప్రతిషేధః ॥ హోఇ।
—॥ అత ఏవైచ్ సె ॥౨।౪।౭॥ లటః ప్రథమపురుషస్యైకత్వే విహితా
య ఇచ్ మధ్యమపురుషస్యైకత్వే విహితాయాస్సె ఏవకారాన్తాదేవభ
వతో నాన్యస్మాత్ ॥ ఇత్యాదన్తవిషయత్వాత్ ॥ హోఇ ఇత్యత్ర తౌ
నభవతః ॥ హలోగిత్యతోఽగిత్యనువర్తమానే ॥—॥ త్వనతః ॥౨।
౪।౯॥ అకారాన్తవర్జితాదజన్తాద్ధాతోరగాగమో భవతి తు॥ హోఅ
ఇ।హోఅఏ। అత్రాగాగమే కృతేఽదన్తత్వాదెచ్ భవతి॥—।లజ్లృటో
శ్చ జజ్జారా ॥౨।౪।౩౮ ॥ లజ్లృటోర్వర్తమానభవిష్యతోశ్చకారాద్వి
ధ్యాదిషు చ సర్వత్ర పురుషేషు వచనేషు చ విహితస్య ప్రత్యయస్య స్థా
నె జజ్జావిత్యేతౌ రితౌ వా భవతః ॥ రిత్వాద్ద్విత్వమ్॥ ఇతి లట్ప్రథమపురు
షస్యైకస్థానె ఏతౌ భవతః ॥హోజ్జ॥హోజ్జా॥ పక్షే హోఇ ॥సర్వలకారె
షు జజ్జారావితి కేచిత్॥లజ్లృజోశ్చ జజ్జారావిత్యధికృత్య॥—।మధ్యే
చాజన్తాత్ ॥౨।౪।౩౯॥ అజన్తాద్ధాతోః ప్రకృతి ప్రత్యయయోర్మధ్యే
చ కారాత్ప్రత్యయానాం స్థానె జజ్జారౌ తు భవతో లజ్లృటోర్విధ్యాది
షు చ ॥ ఇతి హోఇకారయోర్మధ్యే భవతః ॥ హోజ్జఇ।హోజ్జాఇ । ఇత్యే
కవచనమ్ ॥ తిజన్తేపి ద్వివచనస్య బహువచనమేవ ॥—॥ ఝిఝ్ఝా న్తి న్తె ఇ
రె ॥౨।౪।౪॥ లటః ప్రథమపురుషస్య బహుత్వే వర్తమానయోః ఝిఝ్ఝ
యోః న్తి ॥ న్తె॥ఇరె ॥ ఇతి త్రయ ఆదేశా భవన్తి॥హోన్తి॥హోన్తె॥ హోఇ
రె । అత్రైవ హోహువహువా భువేస్తిప్వత్యతో భువేరిత్యధికృత్య ॥—॥
హురచితి ॥౩।౧।౫॥ చిద్వర్జితే ప్రత్యయే పరే భువేర్హురిత్యాదేశో
భవతి ॥ హున్తి ।హున్తె । హుఇరెఇత్యాద్యపిబోద్ధవ్యమ్ ॥ బహులా
ధికారాత్క్వచిదేకత్వేపి ఇరెదృశ్యతే । సూసఇరెతాణతాలిహాకణ్ణో
శుష్యతి తాసాన్తాదృశః కణ్ణః । రుషగెచాదిరిత్యుకారస్య దీర్ఘః । త్వా
నత ఇత్యగాగమః । హోఅన్తి ।హోఅన్తె । హోఅఇరె । మధ్యేచాజన్తా

చితిజజా౯రో । హోజ్జన్తి । హోజ్జన్తే । హోజ్జఇరే । అత్ర పూర్వోదా
హరణద్వయె । సంయోగ ఇతి హ్రస్వే సతి జారోఽపి దమేవోదాహరణమ్॥
హోజ్జాఇరే ఇత్యత్ర నిమిత్తాభావాన్నాత్ర సంయోగ ఇతి హ్రస్వః ॥
హోజ్జ ।హోజ్జా । మధ్యమపురుషైకవచనే ॥—॥ సిథాస్సెసి ॥౨।౪।
౨॥ లట ఇత్యనువర్తతే ॥ లటః పరస్మైపదాత్మనేపదమధ్యమపురుషై
కత్వే వర్తమానయోస్సిప్ థాస్ ఇత్యేతయోః ప్రత్యేకం సెసి ఇత్యేతౌ
భవతః । హోసి। నాత్ర సె। అనదన్తత్వాత్ । త్వనత ఇత్యాగాగమేకృ
తే అదన్తత్వాత్సెసి । హోఅసి । హోఅసె । మధ్యేచాజన్తాదితి జజా౯
రో ॥ హోజ్జసి । హోజ్జాసి ।లిఙ్లృటోరితి జజా౯రో । హోజ్జ । హోజ్జా॥
మధ్యమపురుషబహువచనే ॥—॥ థధ్వమిత్థాహంచౌ ॥౨।౪।౫॥ లటో
మధ్యమపురుషబహువచనయోః థ॥ధ్వం॥ ఇత్యేతయోః ప్రత్యేకం ఇత్థా॥
హచ్ । ఇత్యాదేశౌ భవతః। హోఇత్థా । హోహ । హోఅఇత్థా ।హో
అహ । హోజ్జఇత్థా ॥ హోజ్జహ । హోజ్జాఇత్థా ॥ హోజ్జాహ ॥ హో
జ్జ ।హోజ్జా । బహులాధికారాత్క్వచిత్ప్రథమపురుషైకవచనేపి ఇ
త్థా । జన్తైరో ఇత్థా ॥ యత్తైరోచతే । ఉత్తమైకవచనే ॥—॥ మిర్మి
బిటౌ ॥౨।౪।౩॥ లటః।పరస్మైపదాత్మనేపదోత్తమపురుషైకవచనయోః
మిప్ ఇట్ ఇత్యేతయోః ప్రత్యేకం మి ఇతి భవతి। హోమి । బహులాధికా
రాత్ మిబిటో రాదేశస్య మేరికారలోపశ్చ బహువర్ణోడుంణసకరం । బ
హువర్ణితుం నశక్నోమి।త్వనత ఇత్యాగాగమే అదెల్లుక్యాద్యోరత ఇత్యతః
ఆత్ అత ఇతి చానువర్తతే ॥—॥ తుమౌ॥౨।౪।౧౫॥ అదన్తాద్ధాతోరు
త్తమపురుషైకవచనాదేశే మౌపరే ఆత్వన్తుభవతి । ఇతి ధాత్వవయవ
స్యాగాగమస్య వికల్పేనాత్వే హోఆమి । హోఅమి । మౌపరే ఇత్వమితి
కేచిత్ ।హోఇమి ॥—॥వాలట్లోట్ఛత్పేషు ॥౨।౪।౧౯॥ అదెల్లుకీత్యాదె
రేదిత్యనువర్తతే । అత ఇతి చ ।పఞ్చపరేషు అత ఎత్వం వా స్యాత్ ।ఇత్యాగా
గమస్యైవ ధాత్వవయవస్య వా ఎత్వే।హోఎమి హోఅమి।హోజ్జమి।హోజ్జా

మి । ఇదంసూత్రంలఙ్లోటోస్సర్వవచనేషు అగాగమస్యవా ఏత్వవిధా
యకంక్వచిన్నభవతి ।జఅఇ। క్వచిదాత్వమపీసుణాఇ। వాలఙ్లోడిత్యనే
నైవఏత్వేహోజ్జమి। హొజ్జమి। లఙ్లృయోశ్చజజ్జా రావితిజజ్జారౌభవ
తః। హొజ్జ। హొజ్జా. ఉత్తమపురుషబహువచనే॥—॥ మోమముమస్త
జ్॥ ౩।౪।౬॥ ఉత్తమపురుషస్యబహుత్వేవర్తమానయోః మస్। మహిఙ్
ఏతయోః। మో। మ । ము। ఇతిత్రయఆదేశాభవన్తి। హొమో। హొ
మ । హొము ।త్వనతఇత్యాగాగమేసతి। అదేల్లుక్యాక్షోరతఇత్యతో ఉత
ఇత్యధికృత్య। తుమావిత్యస్తి వ్రతీచ॥—॥ మోమముష్విచ్చ।౩।౪।౧౬॥ అ
కారాన్తాద్ధాతోః । మో । మ । ము।ఇత్యేతేషుపరేష్వతఇత్వంచకా
రాదాత్వంచవాస్యాత్ । ఇత్యాగాగమస్యైవధాత్వవయవస్య ఇత్వేఆ
త్వేచ హొఇమో। హొఆమో । పక్షే। హొఅమో। వాలఙ్లోడిత్యేత్వే
హొఏమో ।హొఇమ। హొఆమ। హోఅమ। హొఏమ। హొఇ
ము । హొఆము। హొఅము। హొఏము।మధ్యేచాజన్తాదితిజజ్జారౌ।
హొజ్జిమో।హోజ్జమో।హోజ్జామో ।హోజ్జేమో।ఏవంమమ్వోర
ప్యుదాహార్యమ్। లఙ్లృటోశ్చజజ్జారౌ।హొజ్జ। హొజ్జా।ఏవమజన్తా
నాం లటిరూపంనేయమ్ । హవాదీనాంహలన్తానాన్తు భేదః । హవఇతి
స్థితే ।అనుక్తస్యాయేవఉపదేశేజనునాసికఇదిత్యకారలోపః ।సుఖోచ్చా
రణంప్రయోజనమ్ । హలోగిత్యాగాగమః। ఇజాదయశ్చ ।హవఇ।హ
వఏ । లఙ్లృటోశ్చేతిజజ్జారౌ ॥—॥ జ్జా జ్జే ॥౩।౪।౨౦॥ అదేల్లు
క్యాక్షోరతఇత్యతోతఇతిపదమితిచానువర్తతే ।వాలఙ్లోడిత్యతో వేతిచ।జ్జా
జ్జఇత్యేతయోః పరయోః అతఏత్వంవాస్యాత్ । హవేజ్జా । హవే
జ్జ । అతఇత్యేవ ॥ హొజ్జా।స్వతోనజన్తత్వాన్నమ్యేజాజన్తాదిత్యయం
విధిర్నభవతి । వాలఙ్లోడిత్యేత్వంవా । హవేఇ । హవఇ । హవన్తి ।
హవన్తే । హవఇరే । ఏవమెదన్తేపి । మధ్యమే । హవసి। అతఏవేచ్చే
ఇతిసే । హవసే । హవేసి । హవేజ్జా । హవేజ్జ। హవజ్జా । హవజ్జ ॥

హూవఇత్థా । హూవహ । హూవేఇత్థా । హూవేహ । హూవజ్జా । హూవజ్జ । హూవేజ్జా । హూవేజ్జ । ఉత్తమే । తుమావిత్యాత్వమ్ । హూవామి । హూవమి మావిత్వమితి కేచిత్ । హూవిమి । హూవేమి । జజ్జారౌచ । మోమముమశ్చేతి ఆదితో వాలఙ్లోడిత్యోత్వంచ । హూవమో । హూవామో । హూవిమో । హూవేమో । హూవము । హూవాము । హూవిము । హూవేము । హూవమ । హూవామ । హూవిమ । హూవేమ । హూవేజ్జా । హూవేజ్జ । ఎవమన్యేషాంహూలన్తానాంలటిరూపం నేయమ్। హుహువహవా భువేస్త్విత్యతో భువేరిత్యధికృత్య ॥—॥ పృథక్ స్పష్టే ణివ్వడః ॥౩।౧।౭॥ పృథగ్భూతే స్పష్టే చ కర్తరి భువేః । నివ్వడ ఇత్యాదేశో భవతి । ణివ్వడఇ॥ణివ్వడఏ। పృథగ్భవతి । స్పష్టో భవతి వేత్యర్థః ॥—॥ ప్రభౌ హుప్పః ॥౩।౧।౩॥ భువేరిత్యనువర్తతే । త్వితి చ । ప్రభుకర్తృకస్య భువేః హుప్ప ఇత్యాదేశో వా భవతి ॥ హుప్పఇ । హుప్పఏ । ప్రభవతీత్యర్థః । పక్షే । పహువఇ । బహులాధికారాదన్యదపి । పరిభవతి । సంభవతి । ఉద్భవతీత్యత్రాపి । పరిభవఇ । సమ్భవఇ । ఉబ్భవఇ । లుఙ్లఙ్లిట్సు ॥—॥ భూతార్థస్యసిహీఅహీ ॥ ౭।౪।౨౧ ॥ భూతార్థవిహితో యోలుఙాదిప్రత్యయః । తస్య లుఙ్లఙ్లిట్శబ్దస్థానే ప్రత్యేకమ్ । సి । హీఅ । హీ । ఇతి త్రయ ఆదేశా భవన్తి । ఉత్తరత్ర హల ఈఅ ఇతి విధానాత్స్వరాన్తాదేవాయం విధిః॥ హూసి। హూహీఅ। హూహీ। త్వనత ఇత్యగాగమః। హూఅసి। హూఅహీఅ। హూఅహీ।సర్వత్ర అభూత్ ।అభవత్ ।బభూవవా। స్యాదయస్తు తిప్తయోరేవ।అస్మిన్ శాస్త్రే వర్తమానార్థవాచినోపి భూతార్థవాచిత్వమస్తీతి లడాదేశా ఇజాదయోపి భవన్తి॥ తేనలఙ్లృటోశ్చ జజ్జారౌ । మధ్యే చాజన్తాదితి జజ్జారౌ సర్వత్ర భవతః॥తథాచ। హూఇ। హూన్తి। హూమి।ఇత్యాదీని సర్వాణి లఙ్ప్రాణ్యుదాహర్తవ్యాని।గ్రన్థవిస్తరభయాన్న లిఖ్యన్తే। ఎవమన్యేషామజన్తానాం భూతలకారేషు రూపనిర్ణయః।హలన్తానాంతు॥—॥హలఈ

అ ॥౩।౪।౩౩॥ భూతార్థస్యేత్యనువర్తతే। భూతార్థవర్తమానయోః హలన్తాత్పరయోః తిప్తయోః ఈఅఇత్యాదేశో భవతి। హువీఅ। హువఇ। హువన్తి ॥ ఇత్యాదిహలన్తపదప్రయోగాన సర్వాణ్యుదాహర్తవ్యాని। ఏవమన్యేషాం హలన్తానాం భూతార్థవాచిషు రూపం జ్ఞేయమ్। ఌలుటోః ॥—॥ భవిష్యతిహిరాదిః ॥౩।౪।౩౪॥ భవిష్యదర్థే విహిత ప్రత్యయే పరే తస్యైవహిరిత్యాదిః ప్రయోక్తవ్యః ॥ పూర్వవదిజాదయః ॥ హోహిఇ। బహులాధికారాత్క్వచిదేకపదేపి సన్ధిః। హోహీ। భవిష్యతి। భవితావా। బహుత్వేహిః। హోహిన్తి। ఇత్యాది లడ్వత్। లకారాత్ప్రాక్ హికారఏవాధికః। మధ్యమే। హోహిసి। హోజ్జహిసి। హోజ్జాహిసి। హోహిజ్జ। హోహిజ్జా। హోహిద్ధా। హోహిహ। ఇత్యాదిసర్వం లడ్వత్। లకారాత్ప్రాక్ హికారఏవాధికః। ఉత్తమే ॥—॥ హోస్సామి మోముమేవా ॥ ౩।౪।౩౫॥ భవిష్యతీత్యనువర్తతే। ఆదిరితిచ। భవిష్యదర్థే విహితేషు ఉత్తమపురుషాదేశేషు। మి। మో। ము। మ। ఇత్యేతేషు పరేషు ఏషామేవాదిః। హో। స్సా। ఇతివా ప్రయోక్తవ్యౌ। పక్షేహిరపి। హోహామి। హోస్సామి। అత్రరిత్యాద్విత్వం। హోహామో। హోస్సామో। హోహాము। హోస్సాము। హోహామ। హోస్సామ ॥ పక్షే ॥ హోహిమి। హోహిమో। హోహిము। హోహిమ। క్వచిత్తుహానభవతి ॥ డంమేశ్చోత్తమఇత్యతో మేరిత్యనువర్తతే। భవిష్యతీతిచ ॥— సర్ ॥౩।౪।౩౬॥ ధాతోఃపరతోభవిష్యతి కాలే మేస్థానే సర్ఇతివా భవతి। రిత్వాద్ద్విత్వం। హోహిస్సం। పక్షే। హోహిమి ॥—॥ హిస్సాహిత్థామిమోమస్య ॥౩।౪।౩౭॥ వేత్యనువర్తతే। భవిష్యతీతిచ। భవిష్యతి కాలే। ము। మో। మ। ఇత్యేతేషాం స్థానే హిస్సా। హిత్థా। ఇత్యేతౌ ధాతోః పరతో వా ప్రయోక్తవ్యౌ। హోహిస్సా। హోహిత్థా। పక్షే। హోహిముఇత్యాది। పూర్వవజ్జజ్జారౌచ। త్వనణఇత్యా

గాగమాదిలక్షణ్ | ఏవమన్యేషామజన్తానాం భవిష్యతిరూపం ॥—
హలన్తానాంతు భవిష్యతి | అగాగమేకృతే | అజెల్లుక్త్వాతుమ్ఽతవ్యేషిత్యా
తౌతఇత్యధికృత్య | మోఽను మువ్విచ్ఛేత్యతఇనితిచ ॥—॥ ఏచ్చ క్త్వాతు
న్తవ్యభవిష్యతి ॥౨।౪।౧౮॥ క్త్వాతుంతవ్యేషు భవిష్యత్కాలవిహితే
చ ప్రత్యయేపరతఃఅతఏత్వం చకారాదిచ్చభవతః॥హవెహిఇ| హవిహిఇ
హవెహిజ్జ | హవేహిజ్జా | హవిహిజ్జ |హవిహిజ్జా| హవేహిన్తి| హవే
హిన్తె | హవిహిన్తి | హవిహిన్తె | ఇత్యాది ॥ జజ్జౌ చ | మధ్య
మె॥హవెహిసి | హవిహిసి| అవెహిఇద్ధా | హవిహిఇద్ధా | హవేహి
హ | హవిహిహ | జజ్జౌ చ | ఉత్తమె | హవెహిమి | హవిహి
మి | హవేహామి | హవిహామి | హవెస్సామి | హవిస్సామి | హవే
హిస్సం | హవిహిస్సం | జజ్జౌ చ | హవేహిమో | హవిహిమో|
హవేహామో | హవిహామో | హవెస్సామో | హవిస్సామో | ఏవం
ముమ్వోరపి | అవేహిస్సా | హవిహిస్సా|హవేహిద్ధా | హవిహిద్ధా|
జజ్జౌ చ | ఏవమన్యేషాం హలన్తానాం భవిష్యతి రూపంనేయం|
లోటి ॥—॥ ఏకస్మిన్ ప్రథమాదేస్విధ్యాదిషు దుసుము ॥౨।౪।౩౪॥
లిఙ్లోటోః | ప్రథమమధ్యమోత్తమపురుషైకవచనానాం స్థానేదుసు
ముఇతి క్రమాద్భవన్తి | హోదు | లిఙ్లోటోరాశీరర్థేఉకారాన్తస్యై
వ ప్రయోగఇతి కేచిత్ | తదాదలోపః | దకారోచ్చారణంభాషాన్త
రార్థమిత్యపరె | ప్రాకృతె విధ్యాదిషు హోఉ | అత్ర ప్రయోగాలుగితి
దలోపః | హోసు | హోము॥— బహుష్వన్తుహమో॥౨।౪।౩౫॥ లిఙ్లో
టోః | ప్రథమమధ్యమోత్తమబహువచనానాంస్థానె | న్తు |హ| మో|
ఇతిక్రమాద్భవన్తి | హోన్తు | హోహ | హోమో ॥ — ॥ సోస్తుహి
౨।౪।౩౬॥ విధ్యాదిషు ఏకస్మిన్నితి సూత్రవిహితస్యసో ర్మధ్యమపురు
షైకవచనస్య స్థానేహిఇత్యాదేశో వాభవతి| హోహి| హోసు | ప్రా
గ్వివన్మధ్యేచాజన్తాదితి జజ్జౌ | తదాహోజ్జసు | హోజ్జాసు | హో

జ్జ । హోజ్జా । ఏవం వచనాన్తరేష్వపి జజ్జారావ్రూహ్యౌ । లిఙి—॥ త్వోర్జ్జాల్లిఙః ॥౩॥౪॥౩౩॥ లిఙో జజ్జారాభ్యాం పర ఇకారో వా ప్రయోక్తవ్యః । హోజ్జఇ । హోజ్జాఇ । ఇయాన్విశేషః । శేషం పూర్వవత్ ॥ ఏవమన్యేషామజన్తానాం లిఙ్లోటోరూపమ్ । హలన్తానాంతు । హాలఙ్లోట్భవిష్యత్స్వేద్వా ఏత్వమ్ । హవేఉ । హావఉ । హవేన్తు । హావన్తు । హవేజ్జ ।హావజ్జ।హవేజ్జా।హావజ్జా। మధ్యమే।సోస్తుహీత్యతస్సోరిత్యనువర్తమానే ॥—॥ లుగిజ్జహీజ్జస్విజ్జే ఽతః ॥౩॥౪॥౩౭॥ అదంతాద్ధాతోః మధ్యమైకవచనాదేశస్య సోఃస్థానే।లుక్ ।ఇజ్జహి। ఇజ్జసు। ఇజ్జే । ఇతి చత్వార ఆదేశా భవన్తి ॥ హవ । హవిజ్జహి । హవిజ్జసు । హవిజ్జే । పక్షే ।హవసు । హవెసు । హవెజ్జ । హవేజ్జా । త్వోర్జ్జాల్లిఙఇతి ఇత్వంచ । హవేజ్జఇ । హవేజ్జాఇ । శేషం పూర్వవత్ । ఏవమన్యేషాం హలంతానాం రూపం నేయమ్ । లృఙి ॥— ॥ మాణన్తౌల్లృఙః ॥౩॥౪॥౪౦॥ లృఙో మాణ । న్త । ఇత్యాదేశౌ సర్వత్ర పురుషేషు వచనేషుభవతః । లిత్వాన్నిత్యమ్ । చకారాజ్జజ్జారౌచ ॥ హోమాణ । హోన్త । హోజ్జమాణ । హోజ్జన్త । హోజ్జామాణ । హోజ్జ । హోజ్జా । హలంతానాంతు । హావమాణ । హావన్త । హవేజ్జ । హవేజ్జా । ఏవమన్యేష్వజంతేషుహలంతేషుచ ధాతుష్వనయా ప్రక్రియయా సర్వలకారాణాం రూపాణి ప్రయోజ్యాని ॥ ********

అథ కేచిదేధాదయో ధాతవః ప్రదర్శ్యన్తే । ఏధవృద్ధౌ । అగాగమః । ఖఘథధభామితి ధస్య హత్వమ్ । ఇజాదయః । ఏహఇ శేషం హవవత్ । డుపచష్పాకే । అనుక్తమన్యన్యాయేనానుబంధలోపః । అక్ । ప్రాయోలుగితిచలోపః । పఅఇ । పఅఏ ॥—॥ సొల్లపఉల్లౌ పచేః ।౩॥౧॥౩౮॥ పచతేఃసొల్ల । పఉల్ల । ఇత్యాదేశౌ భవతః ॥ సొల్లఇ । పఉల్లఇ । టునదిసమృద్ధౌ । అక్ । ణందఇ । ణందఏ । ధ్వంసుగతౌ । అక్ । త్వథ్వద్వధ్వాంచ్చఛజ్ఝా క్వచిదిత్యాదినా ధ్వస్యఝకారః । ఝంస

ఇ । ఝుంపఏ । పక్షేరవలామితివలోపః । ధంసఇ । ధంసఏ । వ్యాఙ్
సంవరణే । వసయామితి యలోపః । వేఇ । త్వనత ఇత్యాగమే । వే
అఇ । వేఅఏ ॥ అదభక్షణే । అక్ । ప్రాయోగ్రహణాద్దలోపాభావః॥
అదఇ । అదఏ ।అస్తేర్విశేషఉచ్యతే । అసభువి । లట్॥— త్వస్తేస్సా
హ్మిహ్మిమమోమినా ॥౨॥౪॥౮॥ మిమిఃబిటావితి విహితమినా మోమ
ముమస్మహిఞితివిహితమమోభ్యాంచసహఅస్తేస్థానేయథాక్రమమ్
హ్మ । హ్మో । హ్మి । ఇత్యాదేశావా భవంతి । గఅమ్హి । గతోస్మి । గ
అమ్హో । గఅమ్హ ।గతాస్మః । మకారస్యాగ్రహణాద ప్రయోగప
దత్వస్యేత్యవసీయతే । పక్షే । తిఙాత్థిరితి అత్థిస్సామాన్య ప్రాప్తః । అత్థి
—॥సినాల్సిః ॥౨॥౪॥౯॥ అస్తేరిత్యనువర్తతే । అస్తేర్ధాతోస్సినా
మధ్యమపురుషైకవచనాదేశేనసహసి ఇత్యాదేశోలిద్భవతి। లిత్త్వాన్ని
త్యమ్ । ణిట్ఠురోఽజంసి ।నిష్ఠురోయదసి ॥—॥ తిఙాత్థిః॥౨॥౪॥౧౦॥ అ
స్తేస్తిఙాసహ అత్థిఇత్యాదేశోభవతి । అత్థిసో । అస్తిసఇత్యర్థః ।
అత్థితే । సంతితే ఇత్యర్థః । మధ్యమే । అత్థితుమం । అసిత్వ
మిత్యర్థః॥అత్థితుమ్హే । స్థయూయమిత్యర్థః । ఉత్తమే॥ అత్థిహం । అ
స్మ్యహం । అత్థిఅమ్హె । స్మోవయమిత్యర్థః ॥ లుఙ్లఙ్లిట్సుభూ
తార్థస్య సిహిఅహీత్యతోభూతార్థస్యేత్యధికృత్య ॥—॥ అహే
ష్వాసిస్తేనాస్తేః ॥ ౨॥౪॥౨౩॥ అస్తేర్ధాతోర్భూతార్థప్రత్యయేనస
హఅహేసి । ఆసి ఇత్యాదేశౌభవతః । అహేసి । ఆసి । ఆసీత్ ।
ఆసన్ । ఆసీః । ఆస్త । ఆసం । ఆస్మ । ఇత్యర్థః । లుఙ్లిటోః । అస్తే
ర్భ్వాదేశే । అభూత్ । బభూవేత్యాది సంచారణీయం । ఇదం
త్యాదేశద్వయం సర్వవచనేషు పురుషత్రయేచ సాధారణమ్ । తే
నభూత లకారమాత్రే అస్తేరిదమేవ రూపద్వయమ్ । లోటిసిద్ధావస్థా
పేక్షయా అస్తుఇత్యత్ర స్తఇతి స్తస్య థత్వే । అత్థు । సంతు ఇతిచదృ
శ్యతే । లిఙిస్యాదిత్యత్ర స్యాద్భవ్యేతి సూత్రేణయాత్ప్రగిత్వమ్ ॥

యలోపః । అంత్యహలోలోపశ్చ । సిఅ । అన్యేష్వలకారేషు అను క్తమన్యన్యాయేన అస్తేర్భూరితి భూధాతోరేవప్రయోగః । శీఙ్ స్వప్నే ॥—॥ యోరేజ్ ॥౨॥౪॥౬౪॥ ఇశ్చఉశ్చయుః ।తస్యయోఃధాతోరివర్ణోవర్ణయోః ఏజ్ ఏదోతౌయథాసంఖ్యం భవతః । ఇవర్ణస్యఏకారః । ఉవర్ణస్య ఓకారః । ఇత్యేత్వే । శౌస్సల్ । సెఇ । త్వసత ఇత్యక్ । సెఅఇ । సెఅఏ । ఇత్యాది । హువత్ । బ్రూఞ్ వ్యక్తాయాం వాచి ॥—॥ ఉవర్ణస్యావః ॥౨॥౪॥౬౩॥ ధాతోరంత్యస్య ఉవర్ణస్య అవ ఇత్యాదేశో భవతి । రేఫలోపః । బవఇ । బవఏ । యోరేజిత్యోత్వే । బోఇ । ఏవం హ్నుఙ్ షూఞ్ ప్రేర్యయః ॥ హు దానాదనయోః ॥—॥ ణో హశ్చిజిపూఞ్ శ్రిధూస్తుహులూభ్యః ॥౨॥౫॥౭౧॥ ఏభ్యః పరోణఇత్యాగమోవాభవతి । తత్సన్నియోగేన దీర్ఘస్య హ్రస్వశ్చ । హుణఇ । హుణఏ । పక్షేఉవర్ణస్య అవఇత్యాదేశః । హవఇ । హవఏ । నాత్ర యోరేజిత్యుకారస్యౌత్వమ్ । అనంతరవిషయత్వాత్తస్య । పరంతూవర్ణస్యావ ఇత్యాదేశః । బహులాధికారాణ్ణాగమః క్వచిద్వికల్పితః । ఉచ్చేణఇ । ఉచ్చేఇ । జెణఇ । జేఇ । ఓహాఙ్ గతౌ । అనుక్తమన్యన్యాయేనానుబంధలోపః । త్వసత ఇత్యగాగమః । హాఅఇ । హాఅఏ । పక్షే । హాఇ । డుధాఞ్ । అనుబంధలోపః । అక్ । ధాఅఇ । ధాఅఏ । పక్షే ధాఇ ॥—॥ ధోదహ శ్రదః ॥౨॥౪॥౧౨౯॥ శ్రదిత్యవ్యయాత్పరస్య దధాతేర్దహ ఇత్యాదేశో భవతి । శ్రదఇతి పర్యుదాసాదంత్యహలోలోపోనభవతి । రేఫలోపః । సత్వమ్ ॥ సద్దహఇ ।సద్దహఏ । దివుక్రీడాదౌ । అక్ । దివఇ । దివఏ । అథరుషాదయోపి పరిదశ్యంతే॥—॥ రుషగేచోదిః ॥౨॥౪॥౬౭॥ రుషాదిష్వాదేరచోదీర్ఘోభవతి । రుష । రూసఇ ॥ రూసఏ । శుష ।సూసఇ । తుష । తూసఇ । పుష । పూసఇ శిష । సీసఇ । షూఞ్ । ఉవర్ణస్య అవఇత్యాదేశః । సవఇ । సవఏ ॥ ణహబంధనే ॥ ణహఇ । ణహఏ ॥షుఞ్ అభిషవే । అవాదేశః । సవ

ఇ । సవప । సొఇ । అనూవ్యాప్తౌ । అక్ । అసఇ । అసప । చిఞ్ చ
యనే । ణోహశ్చిజీత్యాదినాణాగమః । చిణఇ । చిణప । పఞ్చయో
రేజిత్యేత్వమ్ । చేఇ । చేప । త్వనతఇత్యత్వేన్వేచ । చేఅఇ । చేఅప ।
తుదవ్యథనే । అక్ । తుదఇ । తుదప । దలోహాపి । తుఅఇ । తుఅప ॥
దంశతడహాత్యోర్హిశేషః । హాలోగిత్యాగాగమె । వేతసఇతితౌరిత్యతస్తౌ
రిత్యధికృత్య । టోడఇత్యతోడ ఇతివ॥—।దంశదహాః॥౧।౩।౩౪॥దం
శతదహాత్యోర్ధాతోస్త్వస్తవర్గస్యడకారోభవతి । డంసఇ । డంసప ।డ
హఇ । డహప । దీప్యతౌ ॥—॥డోదిపి ॥౧॥౩॥౪౬॥ పూర్వసూత్రా
త్తౌరిత్యనువర్తతే ।దీప్యతేస్తౌ స్తవర్గస్యడత్వమ్ । డిప్పఇ । ప్రదీప్యతౌ
దోహాదప్రదీపేత్యాదినాతోలత్వం । పలిప్పఇ । మృజ్ ॥—॥ అర
ఊః ॥౨।౪।౬౫॥ ధాతోర్కృవర్ణస్య అరఇత్యాదేశో భవతి । మరఇ । మ
రప । గమ్లు ॥—॥ ఛగమిష్యమాసాం ॥ ౨।౪।౪౯ ॥ గమ్ । ఇష్ ।
యమ్ । అస్ ఏషామంత్యస్య ఛకారోరిత్యస్య తత్ । గచ్ఛఇ ॥—॥ గ
మిరణువజ్జావజ్జ సాక్కు సాక్కు వాఇచ్ఛాయ్యవహారావసహవ
దఅపరిఅలపరిఅల్లవోల్లపరిణ సపచ్ఛందణిణిస్సుహావచ్ఛ డణేఖ్కుక్కు
రంభణిణివహోః ॥౩।౧।౯౭ ॥ గమిరణువజ్జాదీనాదేశాన్ప్రాప్నోతి
అణువజ్జఇ । అవజ్జసఇ । అక్కుసఇ । అక్కువఇ ॥ అఇచ్ఛఇ । అఈఇ
అవహరఇ । అవసేహఇ ।వదఅఇ।పరిఅలఇ।పరిఅల్లఇ। వోల్లఇ। పరిణసఇ
పచ్ఛందఇ । ణిఇ । ణిమ్మహఇ । వచ్చడఇ । ణిఖ్కుక్కుఇ । రంభఇ ।
ణిఇ । ణివహఇ । దృశిర్ ॥—॥ దృశిరోఅక్ఖణిఅచ్ఛావఅచ్ఛహజ్జావఅ
జ్ఝపులఅపులాఅదెక్ఖావ అక్ఖపెచ్ఛావఆసపాసణిఅసచ్ఛవావక్ఖాః ॥
౨।౪।౧౫౧। దృశిర్ప్రేక్షణఇత్యయంధాతుః । ఓఅక్ఖ। ణిఅచ్ఛ । అవ
అచ్ఛ । హజ్ఝ । అవఅజ్ఝ । పులఅ । పులాఅ ॥ దెక్ఖ ।అవఅక్ఖ ॥ పె
చ్ఛ । అవఆస । పాస । ణిఅ । సచ్ఛవ । అవక్ఖ । ఇతి పంచదశా
దేశానాపద్యతే । ఓఅక్ఖఇ । ణిఅచ్ఛఇ ।అవఅచ్ఛఇ । హజ్ఝఇ । అవ

అజ్ఝఇ। ఫులఅఇ। ఫులాఅఇ। ణిక్ఖఇ। అణక్ఖఇ। పెచ్ఛఇ। అవఆసఇ। పాసఇ। ణి
అఇ। సచ్ఛవఇ। అవక్ఖఇ। ఇతిపఞ్చదశాదేశాః। ౫। గమ్దృశోర్భవిష్యతి॥—
డచ్ఛస్మృశిగమఇజాదౌహిలుక్చవా ।౨।౪।౨౭॥ భవిష్యతిహిరాదిరిత్య
తో భవిష్యతీత్యనువర్తతే। దృశ్। గమ్। ఆభ్యాంధాతుభ్యాం భవి
ష్యదాదేశేషు ఇజాద్యేషు పరేషు డిత్ అచ్ఛఇత్యయంభవతి। హి
ర్వాలుక్చ। డిత్త్వాత్ టేర్లుక్। దచ్ఛిఇ। దచ్ఛిహిఇ। ద
చ్ఛింతి। దచ్ఛిహింతి। దచ్ఛిసి। దచ్ఛిహిసి। దచ్ఛిఇత్థా। దచ్ఛిహిఇత్థా।
దచ్ఛిహ। దచ్ఛిహిహ॥ దచ్ఛిమి। దచ్ఛిహిమి। దచ్ఛిహామి। దచ్ఛిస్సామి।
దచ్ఛిస్సం। దచ్ఛిహిస్సం। దచ్ఛిమో। దచ్ఛిహిమో। దచ్ఛిహామో। దచ్ఛి
స్సామో। దచ్ఛిహిస్సా। దచ్ఛిహిత్థా। దచ్ఛిము। దచ్ఛిహిము। ఇత్యాది। మో
వత్ ముమయోరప్యుదాహార్యం ఏవంగమేరపి।—॥ భిదిర్ విదారణే। ఛి
దిర్ ద్వైధీకరణే। అంత్యస్యవచిముచీత్యాదేరంత్యస్యేత్యనువర్తతే॥
— ఛిదిభిదోర్న్ధః॥ ౨।౪।౫౩॥ అనయోరంత్యస్యన్ధఇత్యాదేశోభవతి।
ఛిన్ధఇ। భిన్ధఇ। భవిష్యతివిశేషః।—॥ ఛిదిభిదివిదో డేచ్ఛః॥ ౨।౪।
౨౮॥ భవిష్యతిహిరాదిరిత్యతో భవిష్యతీత్యనువర్తతే। హిలుక్చేతిచ
ఇజాదావితిచ। ఛిదాదిభ్యోభవిష్యతి ఇజాదిషు పరేషు డిత్ ఎచ్ఛఇ
త్యయంస్యాత్ హిలుక్చవా। భేచ్ఛిఇ। భేచ్ఛిహిఇ। భేచ్ఛింతి। భే
చ్ఛిహింతి। భేచ్ఛిసి। భేచ్ఛిహిసి। భేచ్ఛిత్థా। భేచ్ఛిహిత్థా। భేచ్ఛి
హ। భేచ్ఛిహిహ। భేచ్ఛిమి। భేచ్ఛిహిమి। భేచ్ఛిహామి। భేచ్ఛి
స్సామి। ఎవంసహా। భేచ్ఛిస్సం। భేచ్ఛిహిస్సం। భేచ్ఛిమో। భేచ్ఛి
హిమో। భేచ్ఛిహామో। భేచ్ఛిస్సామో। భేచ్ఛిహిస్సా। భేచ్ఛిహిత్థా।
ఏవంముమయోరపి। ఏవంభిదివిదోరపిరూపాణ్యుదాహర్తవ్యాని। వచ
పరిభాషణే। ముచ్లమోక్షణే। రుదిర్ అశ్రువిమోచనే। శ్రు శ్రవణే।
భుజపాలనాభ్యవహారయోః। అర్। వఅఇ। ముఅఇ॥ రుఅఇ। ఏ
షు భవిష్యతి॥—॥ డోచ్ఛం వచిముచిరుదిశ్రుభుజః॥ ౨।౪।౨౯॥ వచ్యా

దిభ్యో ధాతుభ్యో భవిష్యదర్థే ఇజాదిషు పరేషు డిత్ ఓచ్ఛ ఇతి భవతి హిలుక్చవా । వచి । వోచ్ఛిఇ । వోచ్ఛహిఇ । వోచ్ఛిన్తి । వోచ్ఛిహిన్తి । వోచ్ఛిసి । వోచ్ఛిహిసి । వోచ్ఛిఇత్థా । వోచ్ఛిహిఇత్థా । ఇత్యాది భిదివత్ । ఏవంముచాదీనా ముదాహార్యం ॥ — ॥ డం మోశ్చ త్రితః ।౨।౪।౩౦॥ భవిష్యతి దృశాదిభ్యో ధాతుభ్యః పూర్వసూత్రైః త్రిభిరుక్తానాం డచ్ఛ డేచ్ఛ డోచ్ఛానాం యశ్ఛకారః తతః పరస్యమేరుత్తమపురుషైకవచనస్యస్థానే డిత్ అమిత్యాదేశో భవతి । దచ్ఛం । దచ్ఛామి । గచ్ఛం । గమిష్యామి । సంగచ్ఛం । సంగంస్యే । భేచ్ఛం । భేత్స్యామి । వేచ్ఛం । వేత్స్యామి । ఛేచ్ఛం ఛేత్స్యామి । వోచ్ఛం । వక్ష్యామి । మోచ్ఛం । మోక్ష్యామి । ఇత్యాది । పక్షే । దచ్ఛిమి । దచ్ఛిహిమి । ఇత్యాది । ఛాత్త్రితఇతి కిం । అన్యేభ్యః పరో మాభూత్ ।
—ణివ్వడో ముచేర్దుఃఖె ॥౩॥౧।౪౦॥ దుఃఖం ముంచతీత్యర్థే ముచేః ణివ్వడ ఇత్యాదేశో భవతి । ణివ్వడఇ ॥—అవహేడమేల్లణిల్లుంఛోసిక్క-దిసడరేఅవఛండాః ॥౩।౧।౪౧॥ ముచేరిత్యనువర్తతే । ముంచతేరవహేడఇత్యాది సప్తాదేశా భవంతి । స్వరూపార్థే । అవహేడఇ । మేల్లఇ । ణిల్లుంచ్ఛఇ । ఉసిక్కఇ । దిసడఇ । రేఅవఇ । ఛండఇ । సిద్ధావస్థాపేక్షయా ముంచఇ । ముంచఏ । రుధిర్ ఆవరణే ॥ అంత్యస్యవచిముచీత్యాదేరంత్యస్యేత్యనువర్తతే ॥ — ॥ రుధోన్ధమ్భౌ ॥౨।౪।౫౦॥ రుధేరంత్యస్య । న్ధ । మ్భ । ఇత్యాదేశౌ భవతః ॥ రున్ధఇ । రుమ్భఇ ॥—॥ డంసోత్తంఘౌ విపూర్వే రుధ్యోః ॥౩॥౧॥౭౪॥ విపూర్వకస్య వర్తతేరుధేశ్చ డంస డఉత్తంఘఇత్యేతౌ ప్రత్యేకం వా భవతః । డంసఇ । ఉత్తంఘఇ । ఇదమేవ వర్తతేరపి । పక్షే । రుంధఇ । వట్టఇ । అత్రతేస్యాధూర్తాదౌట ఇతి తస్య టత్వం । యుధబుధగృధక్రుధసిధముహాం చ ఝురితి చకారానుకృష్టరుధేరంత్యస్య ఝః । రుజ్ఝఇ । రుజ్ఝఏ । యుజిర్యోగే ॥ — ॥ జుంజజుజ్జజుప్పా యుజేః ॥౨।౪।౧౩౭॥

యుజేర్ధాతోః జుంజాదయ ఆదేశాస్స్యుః । జుంజఇ । జుజ్జఇ । జుప్పఇ ॥—॥ భుజపాలనాభ్యవహారయోః । అక్ । భుఅఇ । భుఅఎ । లృలుటోః । డొచ్ఛవచిముచీత్యాదినా ఓచ్ఛాదేశో హిలుక్చ వా । భోచ్ఛిఇ । భోచ్ఛిహిఇ । డంమెశ్చాస్త్రత ఇతి మేడం । భోచ్ఛం । వచ్ఛే । భోచ్ఛిమి । శేషం హువవత్ ॥—॥ ణివరో బుభుక్షాక్షిప్యోః ॥ ౩ ॥౧॥ ౭౮॥ సన్నంతస్య భుజేరాఙ్పూర్వస్య క్షిపేశ్చ ణివర ఇత్యాదేశో భవతి । ణివరఇ । బుభుక్షతి ఆక్షిపతి వా ॥—॥ భుజేరణ్ణభుజ్జకమ్మసమాణచమడచడ్డజెమజిమాః ॥౨।౪।౧౩౭॥ భుజేర్ధాతోరణ్ణాదయ ఆదేశా భవంతి వా । అణ్ణఇ । అణ్ణఎ । భుజ్జఇ । కమ్మఇ । సమాణఇ । చమడఇ । చడ్డఇ । జెమఇ । జిమఇ । తనువిస్తారే । అక్ । తణఇ । తణఎ ॥—॥ తడ్డవవిరల్లతడతడ్డాస్తనేః ॥౩।౧।౭౪॥ తనువిస్తార ఇత్యస్య తడ్డవ ఇత్యాదయశ్చత్వార ఆదేశాస్స్యుః ॥ తడ్డవఇ । విరల్లఇ । తడఇ । తడ్డఇ—॥ మనుఅవబోధనే । అక్ । మణఇ । మణఎ । కృఞ్ । అరడురిత్యరః । కరఇ । కలఎ । లుజ్జల్లిట్సు । అంత్యస్య వచిముచీతిసూత్రాదంత్యస్యేత్యనువర్తతే ॥—॥ ఆభూతభవిష్యతి చ కృఞః ॥ ౨।౪।౪౭ ॥ భూతార్థే భవిష్యదర్థే చ ప్రత్యయే పరే కృఞోऽంత్యస్య ఆ ఇత్యయమాదేశో భవతి । భూతార్థస్య సీహీఅహీతిస్యాదయః । కాసి । కాహీఅ । కాహీ । అకాషీత్ । అకరోత్ । చకార వా । లృలుటోః । కాహిఇ । కాహిన్తి । డంమెశ్చాస్త్రత ఇత్యతో మేరిత్యనువర్తమానే ॥—॥ కృదో హం ॥ ౨।౪।౩౨। కరోతేర్దదాతేశ్చ భవిష్యతి మేస్థానే హం ఇతి వా స్యాత్ । అభూతభవిష్యతీత్యాకారః । కాహం । పక్షే కాహిమి । సమిత్యనేన సం చ । కస్సం । పక్షే । కాహిమి ॥ శేషం హువవత్ ॥—॥ కృఞః కుణః ॥౩।౧।౨౦ ॥ కృఞః కుణ ఇతి వా స్యాత్ । కుణఇ । కుణఎ ।—। కాణేక్షితే ణిఆరః ॥౩।౧।౨౧। కృఞ ఇత్యనువర్తతే । కృఞః కాణేక్షితవిషయస్య ణిఆర ఇత్యాదేశో భవతి । ణిఆరఇ । కాణేక్షితం కరోతి

త్యర్థః ॥—॥ నిష్టమ్భేణిట్ఠుహః । ౩।౧।౨౨ ॥ నిష్టంభవిషయస్యకృ
ఞో ణిట్ఠుహ ఇత్యాదేశో భవతి । ణిట్ఠుహఇ । నిష్టంభం కరోతీత్యర్థః ॥
శ్రమే వావంఫః ॥౩।౧।౨౩। శ్రమం కరోతీత్యర్థే కృఞో వావంఫ ఇత్యాదే
శో భవతి । వావంఫఇ ॥—॥ సణ్ఠాణోవష్టంభే ॥౩।౧।౨౪॥ అవష్టంభం
కరోతీత్యర్థే కృఞః సణ్ఠాణాదేశో భవతి । సణ్ఠాణఇ ॥—॥ ణిబ్బోలో
మన్యునౌష్ఠమాలిన్యే ॥౩।౧।౨౫॥ మన్యునాఓష్ఠమాలిన్యం కరోతీత్యర్థే
కృఞః ణిబ్బోళ ఇత్యాదేశో భవతి ॥ ణిబ్బోళఇ ॥—॥ గులలశ్చాటౌ ॥౩॥
౧।౨౬॥ చాటుకరోతీత్యర్థే కృఞో గులల ఇత్యాదేశో భవతి । గులలఇ ।
—॥ పఇల్లో లమ్భనశైథిల్యయోః ॥ ౩।౧।౨౭ ॥ లంభనం కరోతి శైథి
ల్యం కరోతీత్యనయోరర్థయోః కృఞః పఇల్ల ఆదేశో భవతి । పఇల్లఇ ॥—।
క్షురే కమ్మః ॥౩।౧।౨౮ ॥ క్షురం కరోతీత్యర్థే కృఞః కమ్మాదేశో భవతి। కమ్మఇ
కమ్మఏ ॥—॥ ణిఋుంఛో నిష్పాతాచ్ఛోటే ॥ ౩।౧।౨౯॥ నిష్పాతం కరో
తి ఆచ్ఛోటనం కరోతీత్యనయోరర్థయోః కృఞః ణిఋుంఛ ఇత్యాదేశో భ
వతి । ణిఋుంఛఇ । డుక్రీఞ్ ద్రవ్యవినిమయే । యోరేజీత్యేత్వం । కేఇ ।
త్వనత ఇత్యాగమః । కేఅఇ ॥—॥ క్రియః కిణః ॥౨।౪।౧౨౨। క్రీణా
తేః కిణ ఇత్యాదేశో భవతి । కిణఇ ॥—॥ కేచ వేః ॥ ౨।౪।౧౨౩॥ వి
పూర్వస్య క్రీణాతేః కేరిత్యాదేశో భవతి । రిత్వాద్ద్విత్వం ॥ విక్కేఇ।
త్వనత ఇత్యాగమే విక్కేఅఇ । చకారాత్ కిణశ్చ । విక్కిణఇ । విక్కిణ
ఏ । వృఞ్ । అగుఉః । వరఇ ॥—॥ సాహట్టసాహరౌ సంవృఞః ॥౩।౧।౩౦॥
సంపూర్వస్య వృణోతేః సాహట్ట । సాహర । ఇత్యాదేశౌ భవతః । సాహ
ట్టఇ । సాహరఇ । హృఞ్ । హరఇ । హరఏ । గ్రహ ఉపాదానే ॥—॥ గ్ర
హేర్ణిరువారగేణ్హబలహరపఙ్గాహిపచ్చుఆః ॥ ౨।౪।౧౫౭ ॥ గ్రహే
ర్ణిరువారాద్యాః షడాదేశా వా స్యుః । ణిరువారఇ । గేణ్హఇ । బలఇ
హరఇ । పఙ్గఇ । అహిపచ్చుఅఇ । అంత్యస్యవదిముచీత్యతోంత్యస్యాగ్ర
ధిక్కృత్య ॥—॥ నమోద్విజయుదాంవః ॥౨।౪।౨౫॥ నమతేరుద్విజతేరో

దతేశ్చాన్త్యస్య వకారో భవతి ॥ ణమ్ । ణవఇ । ఉద్విజ్ । అక్ । ఉవ్వి
వఇ । అత్ర దలోపద్విత్వే । రుదిర్ । రువఇ । ఉవ్వేవఇ । రోవఇ । అ
చో చామిత్యేత్వ మోత్వంచ ॥—॥ చన్నృతిమదివ్రజాం ॥౨॥౪॥౪౯॥ అం
త్యస్యేత్యనువర్తతే ॥ నృతి । మద । వ్రజ । ఏషాం ధాతూనామన్త్య
స్య చకారోద్భవతి । రిత్వాద్ద్విత్వే । ణచ్చఇ । అత్ర ఋతోదిత్యతః
అత్వం । మచ్చఇ । వచ్చఇ । అత్ర రవలామితి రేఫలోపః ॥—॥ ఛగ
మిష్యమాసాం । ౨॥౪॥౫౦॥ అన్త్యస్యేత్యనువర్తతే । గమ్ । ఇష్ । యమ్ ।
ఆస్ । ఏషామన్త్యస్య ఛో రిత్స్యాత్ । గచ్ఛఇ । ఇచ్ఛఇ । జచ్ఛఇ । అ
త్ర జత్వం । అచ్ఛఇ । అత్ర సంయోగ ఇతి హ్రస్వః ॥—॥ యుధబుధ
గృధక్రుధసిధముహాంచజ్ఝః ॥౨॥౪॥౫౧॥ యుధాదీనాంచ కారాన్ని
ర్దేశ్చాన్త్యస్య ద్విరుక్తోఝకారస్స్యాత్ ॥ జుజ్ఝఇ । బుజ్ఝఇ । గిజ్ఝఇ
అత్ర కృపాదిత్వా దృతఇత్వం । అచో చామితి వా ఇత్వం । కుజ్ఝఇ ।
అత్ర రేఫలోపః ॥ సిధ । సిజ్ఝఇ । ముహ । ముజ్ఝఇ ॥ — ॥ జర్స్వి
దాం ॥౨॥౪॥౫౩ ॥ స్విదిప్రకారాణాం ధాతూనామన్త్యస్య జకారో
రిద్భవతి ॥ స్విద్ ॥ సిజ్జఇ । సంపద్ । సంపజ్జఇ । ఖిజ్జఇ । బహువచ
నం ప్రయోగానుసరణార్థం ॥—॥ ఢః క్వథివర్ధాం ॥౨॥౪॥౫౪॥ క్వథ
తేర్వర్ధతేశ్చ ఢస్స్యాత్ । రవలేతి లోపః । కఢ్ఢఇ ॥ బహువచనా
ద్వృధేః కృతగుణస్య వర్ధతేశ్చావిశేషేణ గ్రహణం ॥—॥ వేష్టేః ॥
౨॥౪॥౫౬ ॥ ఢ ఇత్యనువర్తతే ॥ వేష్ట వేష్టన ఇత్యస్య కగటడేత్యాదినా ష
లోపేన్త్యస్య ఢో భవతి । వేఢఇ ॥—॥ సముదోలర్ ॥౨॥౪॥౫౭॥ వే
ష్టేరిత్యనువర్తతే । సముత్ ఇత్యుపసర్గాభ్యాం పరస్య వేష్టతేరం
త్యస్య లకారో రిత్స్యాత్ । సంవేల్లఇ । బహులాధికారాదుతః పరస్య
వాలః ॥ ఉవ్వేల్లఇ । ఉవ్వేఢఇ ॥—॥ ఖాదధావిలుక్ ॥౨॥౪॥౫౮॥ ఖా
దతే ర్ధావతేశ్చాన్త్యస్య లుగ్భవతి । ఖాఇ ॥ త్వనత ఇత్యైర్ । ఖాఅఇ ॥
ఖాహిఇ । అత్ర భవిష్యతి హిరాదిరితి హిః । ఖాఉ । అత్ర ఏకస్మిన్ ప్ర

ఖమాదేర్ద్విత్యాది ష్విత్యాదినామః । డలోపశ్చ । ధాఇ । ధాహిఇ ధాఉ । బహులాధికారాద్వర్తమానభవిష్యద్విధ్యాద్యేకవచన ఏవాం త్యలోపః ॥ తేనేహ నభవతి ॥ ఖాదన్తి । ధావన్తి । క్వచిద్ధావఇ పుర ఓఇతిచ దృశ్యతే ॥ ధావతిపురతః । ఓసరఇ ॥—॥ రస్సృజి ॥౨॥౪॥౫౯॥ సృజిధాతోరంత్యస్యరత్వంభవతి। విసరఇ॥—॥ డస్సీదపతతి॥౨।౪।౬౦॥ సీదతౌపతతౌచాంత్యస్యడత్వంభవతి । సడఇ ॥ పడఇ ॥—॥ మీలేః ప్రాదేర్ద్వే తు ॥౨॥౪॥౬౧ ॥ ప్రాదేరుపసర్గాత్పరస్య మీలేరంత్యస్య వాద్విత్వంస్యాత్ । సమిల్లఇ । అత్ర సంయోగ ఇతి హ్రస్వః । సమీలఇ అత్ర సమోమాంసాదిత్వాద్వికల్పేన బిందులోపః । సంమిల్లఇ । సం మీలఇ । నిమీలఇ । నిమిల్లఇ । ప్రాదేరితికిం ।మీలఇ॥—చలస్ఫటే॥౨॥౪॥౬౨॥ చలతౌస్ఫుటతౌచాంత్యస్య ద్వేరూపేవాభవతః ॥ చల్లఇ । చలఇ। ఫుడ్డఇ । ఫుడఇ। అత్ర స్పస్ఫోఃఫఇతిఫత్వం । టోడఇతిడత్వం చ ॥—॥ శకగే ॥౨॥౪॥౬౩॥ ద్వే ఇత్యనువర్తతే । శకాదిషు ధాతుష్వంత్యస్యద్వేరూపేభవతః । శక । సక్కఇ। మృగ । మగ్గఇ । షివు। సివ్వఇ । అటి । అట్టఇ । లుటి । లుట్టఇ । త్రుటి। తుట్టఇ । కుప్ । కుప్పఇ । జమ । జమ్మఇ । ణస । ణస్సఇ। అరడ ఇత్యత ఉ ఇత్యధికృత్య॥—అరివృషాం ॥౨॥౪॥౬౪॥ వృషప్రకారాణాంధాతూనామృవర్ణస్య అరిఇత్యాదేశో భవతి । వృష । వరిసఇ । మృష । మరిసఇ । హృష।హరిసఇ । బహువచనం ప్రయోగానుసరణార్థం ॥—॥ నిమేర్ణిమ్మవనిమ్మాణౌ ॥౨॥౪॥౧౨౦॥ అంత్యస్యేతి నివృత్తం । నిపూర్వస్య మిమీతేః నిమ్మవనిమ్మాణ ఇత్యాదేశౌ భవతః ॥ నిమ్మవఇ ॥నిమ్మాణఇ॥ ఆదేస్స్యేతి వాణత్వే ।ణిమ్మవఇ । ణిమ్మాణఇ । పక్షేణిమ్మఇ ॥— ॥ ఆలీఙోల్లిః ॥ ౨॥౪॥౧౨౧ ॥ ఆఙ్పూర్వస్యలీయతేః అల్లిఇతిభవతి । అల్లిఇ ॥—॥ స్త్యస్స ంఖా ॥ ౨॥౪॥౧౨౪ ॥ సంపూర్వస్యస్త్యైశ్శబ్దసంఘాతయోరిత్యస్య ఖాఇత్యాదేశో భవతి । సంఖాఇ । త్వానత ఇత్యక్ । సంఖాఅఇ॥—॥

ధ్మోధుమోదః ॥ ౨॥౪॥౧౨౫॥ ఉత్పూర్వస్యధ్మాశబ్దాగ్ని సంయోగయో రితిధాతోర్ధుమాఇత్యాదేశో భవతి ॥ ఉద్ధుమాఇ । అర్ ॥ ఉద్ధుమాఅఇ॥ —స్థఃఠకుక్కురౌ ॥ ౨॥౪॥౧౨౬॥ ఉదఇత్యనువర్తతే ॥ ఉదః పరస్య స్థాధాతోః । ఠ । కుక్కుర । ఇత్యాదేశౌభవతః ॥ఉట్ఠఇ।ఉక్కుక్కుర ఇ ॥—॥ ణిరప్పథక్కతాదిట్ఠాః ॥ ౨॥౪॥౧౨౭ ॥ స్థఇత్యనువర్తతే ॥ తిష్ఠతేః ॥ణిరప్ప । థక్క । తా । చిట్ఠ । ఇతి చత్వారఆదేశాస్స్యుః॥ ణిరప్పఇ । థక్కఇ । తాఇ । చిట్ఠఇ । త్వనతఇత్యాగాగమే । తాఅఇ ॥ —॥ విస్మరః పమ్హసవీసరౌ ॥ ౨॥౪॥౧౨౮॥ విస్మరతేఃపమ్హస । విసర ॥ ఇత్యాదేశౌభవతః । పమ్హసఇ । విసరఇ । పక్షేవిమ్హరఇ । అత్ర అర ఉరితి ఋతోరాదేశః ॥ శ్మష్మేత్యాదినా స్మస్యమ్హాదేశః ॥—॥ కృపో ణిజవహః ॥౨॥౪॥౧౨౯॥కృపకృపాయామిత్యస్య ధాతోఃఅవహఇత్యా దేశో భవతి । ణిజంతశ్చ । ఇతిణిజంతత్వాత్ ॥ ణిజదేదావావే। ఇ త్యావేభవతి । అవహావేఇ ॥—॥ జాణముణౌజ్ఞః ॥ ౨॥౪॥౧౩౦ ॥ జ్ఞా అవబోధన ఇత్యస్య జాణ । ముణ । ఇత్యేతౌభవతః । జాణఇ । ము ణఇ । మణఇ ఇతితుమన్యతేరేవ ॥ — ॥ స్పృశశ్ఛివాలుక్ఖపరిసఫా సఫంసాలిహచ్ఛిహాః ॥౨॥౪॥౧౩౨॥ స్పృశస్పర్శ ఇత్యయంధాతుః॥ ఛివ । ఆలుక్ఖ । ఫరిస । ఫాస । ఫంస । ఆలిహ । ఛిహఇతి సప్తాదేశా నాపద్యతే ॥ ఛివఇ । ఆలుక్ఖఇ। ఎవమన్యేపి ॥ — ॥ ఫక్కస్థక్కః ॥ ౨॥౪॥౧౩౩ ॥ ఫక్కనీచైర్గతావిత్యస్య ధాతోః థక్కఇత్యాదేశోభవ తి । థక్కఇ ॥—॥ శ్లాఘస్సలహః ॥ ౨॥౪॥౧౩౪ ॥ శ్లాఘృకత్థనఇత్య స్య ధాతోః సలహఇత్యాదేశోభవతి ॥ సలహఇ ॥—॥ దిప్పస్తృపః॥ ౨॥౪॥౧౩౫ ॥ తృపప్రీణన ఇత్యస్య దిప్ప ఇత్యాదేశోభవతి ॥ దిప్పఇ। —॥భియోభాభీహౌ ॥౨॥౪॥౧౩౬॥ ఞిభీభయ ఇత్యస్యభా। భీహ ఇ త్యాదేశౌభవతః ॥ భాఇ । అర్ । భాఅఇ । భీహఇ ॥—॥ జృంభేరంభే జంభా ॥౨॥౪॥౧౩౭॥ వేర్జృంభాగ్రహితస్య జృంభిగాత్రవినామే

త్యస్య జంభా ఇత్యాదేశో భవతి ॥ జమ్భాఇ । జమ్భాఅఇ । అవేరితి కిం॥ విఅంభఇ ॥——॥ జనో జాజమ్మౌ ॥౮॥౪॥౧౪౦॥ జనీ ప్రాదుర్భావ ఇత్యస్య జా ॥ జమ్మ । ఇతి భవతః ॥ జాఇ । జాఅఇ । జమ్మఇ ॥——॥ ఉద్ధల్ల ఉచ్ఛలతేః ॥౮॥౪॥౧౪౧॥ ఉత్పూర్వస్య శలగతావిత్యస్య ఉద్ధల్ల ఇత్యాదేశో భవతి ॥ ఉద్ధల్లఇ ॥——॥ ఘూర్ణేర్ఘుమ్మపల్లహఘోలఘులాః॥౮॥౪॥౧౪౨॥ ఘూర్ణ భ్రమణ ఇత్యస్య । ఘుమ్మ । పల్లహ । ఘోల । ఘుల ఇతి చత్వార ఆదేశా భవంతి ॥ ఘుమ్మఇ । పల్లహఇ । ఘోలఇ । ఘులఇ ॥——॥ లింపో లిపః॥౮॥౪॥౧౪౩॥ లిపేర్ధాతోర్లింప ఇత్యాదేశో భవతి । లింపఇ ॥——॥ శదేర్ఝడపక్ఖోడౌ ॥౮॥౪॥౧౪౪॥ శద్లృ శాతన ఇత్యస్య ఝడపక్ఖోడ ఇత్యేతావాదేశౌ భవతః॥ ఝడఇ । పక్ఖోడఇ ॥——॥ నిషదేర్మజ్జః ॥౮॥౪॥౧౪౫॥ నిపూర్వస్య సదేర్ధాతోః మజ్జ ఇత్యాదేశో భవతి ॥ ణుమజ్జఇ । నిషీదతి । అత్ర ద్వితీయస్తు ప్రహాసిష్వితి సూత్రేణ నేరికారస్యోత్వం ॥——॥ పృచ్ఛేః పుచ్ఛః ॥౮॥౪॥౧౪౬॥ పృచ్ఛతేః పుచ్ఛాదేశస్స్యాత్ ॥ పుచ్ఛఇ ॥——॥ గంఠో గ్రంథేః॥౮॥౪॥౧౪౭॥ గ్రథ సందర్భ ఇత్యస్య గంఠ ఇత్యాదేశో భవతి । గంఠఇ ॥——॥ తువరజఅడౌ త్వరేః ॥౮॥౪॥౧౪౯॥ త్వరతేః తువర ॥ జఅడ ఇత్యాదేశౌ భవతః ॥ తువరఇ । జఅడఇ ॥——॥ తూరస్త్వతిజి ॥౮॥౪॥౧౫౦॥ త్వరేరిత్యనువర్తతే శతృ ప్రత్యయే తిజీవత్త్వరేస్తూర ఇత్యాదేశో భవతి ॥ తూరఇ ॥——॥ పర్యసేః పల్లట్ట పల్లోట్ట పల్హత్థాః ॥౮॥౪॥౧౫౧॥ పరిపూర్వస్యాసు క్షేపణ ఇత్యస్య పల్లట్ట । పల్లోట్ట । పల్హత్థ ఇతి త్రయ ఆదేశా భవంతి । పల్లట్టఇ । పల్లోట్టఇ । పల్హత్థఇ ॥——॥ మృద్నాతేర్మలపరిహట్ట ఖుడ్డపన్నాడ చడ్డమడ్డమడాః ॥౮॥౪॥౧౫౨॥ మృద్నాతేర్మల । పరిహట్ట । ఖుడ్డ । పన్నాడ । చడ్డ । మడ్డ । మడ । ఇతి సప్తాదేశా భవంతి । మలఇ । పరిహట్టఇ । ఖుడ్డఇ । పన్నాడఇ । చడ్డఇ । మడ్డఇ । మడఇ ॥——॥ ఝురపజ్ఝరపచ్చడ్డఖరణిద్ధులణిబ్బలాః క్షరేః ॥౮॥౪॥౧౫౪॥ క్షరతేః । ఝుర ।

వజ్ఝర । పచ్చడ్డ । ఖర । ణిద్ధల । ణిబ్బల । ఇతి షడాదేశా భవన్తి ॥ ఝురఇ । పజ్ఝరఇ । ఏవమన్యేపి ॥—॥ కాసేరవాద్వాసః ॥౨॥౪॥౧౫౫ అవాత్పరస్య కాసేర్వాస ఇత్యాదేశో భవతి । ఓవాసఇ । అత్ర త్వోద వాపౌతౌ ఇతి సూత్రేణ అవేత్యుపసర్గస్య ఓ ఇత్యాదేశః ॥—॥ న్యసో ణిమణుమౌ ॥౨॥౪॥౧౫౬॥ అస్యతేర్ని పూర్వస్య ణిమ । ణుమ । ఇత్యాదేశౌ భవతః । ణిమఇ । ణుమఇ । — ఆఘ్రాతేః స్నామాఇగ్ఘణిజ్ఝరాబ్భుత్తాః ॥౩॥౧॥౭॥ ఆజిఘ్రతిక్షయతేస్నానానాం ॥ ఆఇగ్ఘ । ణిజ్ఝర । అబ్భుత్త । ఇతి యథాసంఖ్యం భవన్తి । ఆఇగ్ఘఇ । ణిజ్ఝరఇ । అబ్భుత్తఇ । పక్షే । అగ్ఘాఇ । ఖిఅఇ । ణ్హాఇ । అత్ర శ్నస్నేత్యాదినా స్నస్య ణ్హాదేశః ॥—॥ రావేర్లీఙయిః ॥౩॥౧॥౭॥ లీఙ్ శ్లేషణ ఇత్యస్య ధాతోర్విపూర్వస్య రా ఇత్యాదేశో భవతి ॥ రాఇ ॥—॥ నిపాల్లిక్కణిలుక్కణిల్లిఅలిక్కలుక్కణిసుగ్ఘాః ॥౩॥౧॥౮॥ లియ ఇత్యనువర్తతే ॥ ని ఇత్యుపసర్గేణ సహ లియతేః ల్లిక్క । ణిలుక్క । ణిలిఅ । లిక్క । లుక్క । ణిసుగ్ఘ । ఇతి షడాదేశా భవన్తి । లిక్కఇ । ఏవమన్యేపి ॥—॥ సారః ప్రహృః ॥౩॥౧॥౯॥ ప్రహరతేః సార ఇత్యాదేశో భవతి వా । సారఇ । పక్షే । పహరఇ ॥—॥ ప్రసరుపేల్లపఅల్లౌ ॥౩॥౧॥౧౦ ప్రసరతేః । ఉప్పేల్ల । పఅల్ల । ఇత్యాదేశౌ భవతః । ఉప్పేల్లఇ । పఅల్లఇ । పక్షే । పసరఇ ॥—॥ మహమహో గన్ధే ॥౩॥౧॥౧౧॥ గన్ధః ప్రసరతీత్యర్థే ప్రసరతేర్మహమహ ఇత్యాదేశో భవతి । మహమహఇ మాలఈగన్ధో । ప్రసరతి మాలతీగన్ధః । గన్ధ ఇతి కిం । పసరఇ ॥—॥ ఝురఝూరసుమరవిమ్హరభరభలలఢపఅరపమ్హుహాః స్మరతేః ॥౩॥౧॥౧౨॥ స్మృ ఆధ్యాన ఇత్యస్య ధాతోః । ఝుర । ఝూర । సుమర । విమ్హర । భర । భల । లఢ । పఅర । పమ్హుహ । ఇతి నవాదేశా భవన్తి । ఝురఇ । ఝూరఇ । ఏవమన్యేపి ॥ పక్షే ॥ స్మరఇ । సరఇ ॥—॥ జాగుర్జగ్గః ॥౩॥౧॥౧౪॥ జాగర్తేః జగ్గ ఇత్యాదేశో భవతి ॥ జగ్గఇ । పక్షే జాగ

రఇ ॥—॥ పట్టఘోట్టడల్లపిజ్జాః పిబేః ॥౩॥౧॥౧౬॥ పిబతేర్ధాతోః । పట్ట ఘోట్ట । డల్ల । పిజ్జ । ఇతి చత్వార ఆదేశా వా స్యుః । పట్టఇ । ఏవమన్యేపి ॥ పక్షే ॥ పిబఇ ॥—॥ ధువో ధూఞః ॥౩॥౧॥౧౭॥ ధూఞ్ కమ్పన ఇత్యస్య ధువణ్ణిత్యాదేశో వా స్యాత్ ॥ ధువఇ । పక్షే । ధుణఇ । అత్ర ణో హ్రస్వశ్చ చిజిపూశ్రుధూఞ్స్తుహులూభ్య ఇత్యనేన ణాగమహ్రస్వౌ ॥—॥ భణశ్శృణోతేః ॥౩॥౧॥౧౮॥ శ్రు శ్రవణ ఇత్యస్య భణ ఇత్యాదేశో వా భవతి ॥ భణఇ । పక్షే । సుణఇ । అత్రాపి పూర్వవణ్ణాగమః ॥ సవలామితి రేఫలోపః । శోస్పలితి సత్వంచ ॥—॥ మ్లేర్వాపబ్బాఔ ॥౩॥౧। ౧౯॥ మ్లై గాత్రవినామ ఇత్యస్య । వా । పబ్బాఅ ॥ ఇత్యాదేశౌ వా భవతః ॥ వాఇ । వాఅఇ । పబ్బాఅఇ । పక్షే మిలాఅఇ । అత్ర లాదక్లీబేష్వితి లాత్పారిత్వమ్ ॥—॥ ఓహీరోఙ్ఘౌ నిద్రః ॥౩॥౧॥౩౧॥ నిపూర్వస్య ద్రై స్వప్న ఇత్యస్య ఓహీర ఉఙ్ఘ ఇత్యాదేశౌ వా భవతః ॥ ఓహీరఇ । ఉఙ్ఘఇ । పక్షే ణిద్దాఇ ॥—॥ ఉద్వాదోరుమ్మావసుఔ ॥ ౩॥౧॥౩౨ ఉత్పూర్వస్య వా గతిగంధనయోరిత్యస్య ఓరుమ్మ । అవసుఅ ఇత్యాదేశౌ వా భవతః ॥ ఓరుమ్మఇ । అవసుఅఇ । పక్షే ఉవ్వాఇ ॥—॥ రువో రుంజరుంటౌ ॥ ౩॥ ౧ ॥౩౩॥ రు శబ్ద ఇత్యస్య ధాతోః రుంజరుంట ఇతి వా భవతః ॥ రుంజఇ । రుంటఇ । పక్షే । రువఇ ॥—॥ కోక్కవోక్కౌ వ్యాహృఞః ॥౩॥౧॥౩౪॥ వ్యాహరతేః ॥ కోక్క । వోక్క । ఇతి వా భవతః ॥ కోక్కఇ । వోక్కఇ । పక్షే వాహరఇ ॥—॥ సన్నామ ఆదృఙః ॥౩॥౧॥౩౫॥ ఆద్రియతేస్సన్నామ ఇతి వా భవతి ॥ సన్నామఇ । పక్షే ఆఅరఇ ॥—॥ ఓహరోసరావవతరేస్తు ॥౩॥౧॥౩౬॥ అవపూర్వస్య తౄప్లవనతరణయోరిత్యస్య ఓహర ॥ ఓసర । ఇత్యాదేశౌ వా భవతః । ఓహరఇ । ఓసరఇ । త్వధితారే పునస్తుగ్రహణమధికారస్యానుస్మారణార్థం ॥—॥ శకేస్తరతీరపారచలాః ॥౩॥౧॥౩౭॥ శక్లశక్లావిత్యస్యతర । తీర । పార । చల । ఇతి చత్వార ఆదేశా భవంతి ॥ తరఇ । తీరఇ । పారఇ

చజఇ । పక్షే సక్తఇ । తరతేరపి తరఇ । పారతేరీరః పారపూర్వాదిత్యేవ యోరపి ; పారఇ । తీరఇ । త్యజేరపి । చఇఇ । అత్ర త్యాజైత్యాఇ త్యస్యాపి ॥ జలోపశ్చ ॥—॥ వేజడఝచేః ॥౩॥౧॥౩౯॥ పక్షే వేజ ఇతి వా స్యాత్ । వేజడఇ॥ పక్షే ఖజఇ॥—॥ సించసిప్పౌ సిచేః ॥౩॥౧॥౪౦॥ షిచ క్షరణే ఇత్యస్య సించ । సిప్ప । ఇతి వా భవతః ॥ సించఇ ॥ సిప్ప ఇ । పక్షే సేఅఇ ॥—॥ రచేర్విఉపగ్గావహావగ్గహాః ॥ ౩॥౧॥౪౩ ॥ రచ ప్రతియత్న ఇత్యస్య విడవిడ్డ । అవహ । ఉగ్గహ । ఇతి త్రయ ఆదేశా భవంతి । విడవిడ్డఇ । అవహఇ । ఉగ్గహఇ । పక్షే రిఅఇ॥—కేవలాఅసార వసమారోవహట్టా స్సమారభేః ॥౩॥౧॥౪౪॥ సమాఙ్పూర్వస్య రభ రాభస్య ఇత్యస్య కేవలాఅ ; సారవ । సమార । ఉవహట్ట ఇతి చత్వార ఆదేశా భవన్తి ॥ కేవలాఅఇ । సారవఇ । సమారఇ । ఉవహట్టఇ॥ పక్షే సమారహఇ ॥—॥ మస్జేరాఉడ్డణిఉడ్డబుడ్డఖుప్పాః ॥౩॥౧॥౪౫॥ టుమస్జో శుద్ధావిత్యస్య ఆఉడ్డ ॥ ణిఉడ్డ । బుడ్డ । ఖుప్ప । ఇతి చత్వార ఆదేశా భవన్తి ॥ ఆఉడ్డఇ । ణిఉడ్డఇ । బుడ్డఇ । ఖుప్పఇ పక్షే మజ్జఇ ॥—॥ అనువ్రజేః పడిఅగ్గః ॥౩॥౧॥౪౬॥ అనుపూర్వస్య వ్రజగతావిత్యస్య పడిఅగ్గ ఇతి వా స్యాత్ ॥ పడిఅగ్గఇ । పక్షే । అణువచఅఇ ॥—॥ వంచేర్వేహవవేలవజూరవోమ్మచ్ఛాః ॥౩॥౧॥౪౭॥ వంచు ప్రలమ్భన ఇత్యస్య వేహవ । వేలవ । జూరవ । ఉమ్మచ్ఛ ఇతి చత్వార ఆదేశా వా స్యుః ॥ వేహవఇ । ఏవమన్యేపి । పక్షే వంచఇ ॥—॥ రోసాణోబుసలుహాలుంఛపుంఛఫుసఫుస్సఘుసహులామార్జేః ॥ ౩॥౧॥౪౮ ॥ మృజూష్ శుద్ధావిత్యస్య రోసాణ । ఉబుస । లుహ । లుంఛ । పుంఛ । ఫుస । ఫుస్స । ఘుస । హుల । ఇతి నవాదేశా భవన్తి । రోసాణఇ । ఉబుసఇ । ఏవమన్యేపి ॥ పక్షే మజ్జఇ ॥—॥ భంజేర్వేమఅముసుమూరమూరపవిరజ్జసూరసూడకరంజనిరంజవిరాః ॥౩॥౧॥౪౯ ॥ భంజో ఆమర్దన ఇత్యస్య ॥ వేమఅ ॥ ముసుమూర । మూర । పవిరజ్జ । సూర । సూడ । కరంజ । నిరంజ । విర

ఇతి నవాదేశాస్స్యుః ॥ వేమఅఇ । ముసుమూరఇ । ఏవమన్యేపి । పక్షేభంజఇ ॥—॥ గజేర్బుక్కః ॥ ౩॥౧॥౫౦॥ గజతే బుక్కాదేశో వాస్యాత్ । బుక్కఇ । పక్షే గజ్జఇ ॥—॥ ఢిక్కో వృషే ॥౩॥౧॥౫౧ వృషకర్తృకస్యగజతేఢిక్కఇత్యాదేశో వాస్యాత్ ॥ ఢిక్కఇ ॥—తిజెరోసుక్కః ॥౩॥౧॥౫౨॥ తిజనిశాతన ఇత్యస్య ఓసుక్కఇతిభవతి ॥ ఓసుక్కఇ । పక్షే తేఅఇ । అత్ర అచాంచామితి ఇకారస్య ఏకారః ॥—ఆలోలవమాలౌ పుంజేః ॥౩॥౧॥౫౩॥ పుంజధాతోః ఆలోల। వమాల।ఇత్యాదేశౌవాస్తః ॥ ఆలోలఇ । వమాలఇ । పక్షే పుంజఇ ॥—॥ కమ్మవముపభుజేః ॥౩॥౧॥౫౪ ॥ ఉపపూర్వకో భుజేఃకమ్మవఇత్యాదేశమాపద్యతే ॥ కమ్మవఇ । పక్షేఉవభుంజఇ ॥—॥ పిడపమర్జేః ॥౩॥౧॥౫౫॥ అర్జేః పిడవఇత్యాదేశమాపద్యతే । పిడవఇ । పక్షేఅజ్జఇ ॥—॥ లజ్జేర్జీహః ॥౩॥౧॥౫౬ ॥ ఓలస్జీవ్రీడాయామిత్యస్య జీహఇతివాస్యాత్ ॥ జీహఇ । పక్షే లజ్జఇ ॥—॥ స్ఫుటేస్సహోసెమురః ॥౩॥౧॥౬౦ ॥ హోససహితాద్ధైః ప్రయుక్తస్య స్ఫుటిధాతోర్మురఇత్యాదేశో వాభవతి ॥ మురఇ । హోసెనస్ఫుటతీత్యర్థః ॥—॥ మండేష్టివిడిక్కవిడచించచించిల్లచించఅః ॥౩॥౧॥౬౧॥ మడిభూషాయామిత్యస్య టివిడిక్క ॥ విడ । చించ । చించిల్ల । చించఅ । ఇతి పంచాదేశా వాభవంతి । టివిడిక్కఇ । విడఇ । ఏవమన్యేపి ॥ పక్షేమండఇ ॥—॥ తుడిరుల్లుక్కణిల్లుక్కలూరోక్ఖుడలుక్కతోడఖుడ్డఖుడాః ॥౩॥౧॥౬౨ ॥ తుడితోడన ఇత్యయం ధాతుః ॥ ఉల్లుక్క।ణిల్లుక్క । ఉల్లూర । ఉక్ఖుడ । లుక్క । తోడ । ఖుడ్డ । ఖుడ । ఇత్యష్టాదేశానాప్నోతి ॥ ఉల్లుక్కఇ । ణిల్లుక్కఇ । ఏవమన్యేపి ॥ పక్షేతుడఇ ॥ త్రుటేశ్శకాదిత్వాత్ శకగ ఇత్యనేనాంత్యస్య ద్విత్వేతుట్టఇ ॥—॥ ఘుసలపిరోలౌ మథిః ॥ ౩॥౧॥౬౩ ॥ మంథవిలోడన ఇత్యయంధాతుః । ఘుసల । విరోల । ఇత్యాదేశావాప్నోతి । ఘుసలఇ । విరోలఇ । పక్షేమంథఇ ॥—॥ ణిహర ఆక్రందేః ॥

౩॥౧॥౬౫॥ఆ ఙ్పూర్వస్య క్రన్దేః ణీహరఇతి వా స్యాత్ ॥ ణీహరఇ। పక్షే। అక్కన్దఇ ॥—॥ ఓఅన్దోద్దాలౌ ఛిదేరాఙా ॥౩॥౧॥౬౬॥ ఛిదిర్ద్వైధీకరణఇత్యస్య ఆఙ్సహితస్య ఓఅన్ద ॥ ఉద్దాల। ఇత్యేతౌ వా భవతః। ఓఅన్దఇ। ఉద్దాలఇ। పక్షే ఛిన్దఇ ॥—॥ అట్టః క్వథేః ॥౩॥౧॥౬౭॥ క్వథేర్నిష్పాకఇత్యస్య అట్టఇతి వా స్యాత్ । అట్టఇ। పక్షే। కహఇ ॥—॥ కథేర్వజ్జరపజ్జరసఙ్ఘసాససాహచవజప్పపిసుణబొల్లోవ్వాలాః ౩॥౧॥౬౮॥ కథయతేః వజ్జర। పజ్జర। సఙ్ఘ। సాస। సాహ। చవ। జప్ప। పిసుణ। బొల్ల। ఉవ్వాల। ఇతి దశాదేశా భవన్తి ॥ వజ్జరఇ। పజ్జరఇ। ఏవమన్యేపి ॥ పక్షే। కహఇ ॥—॥ జూరః కుధ్రేః ॥౩॥౧॥౭౨ కుధ్రేః జూరఇత్యాదేశో వా స్యాత్ ॥ జూరఇ। పక్షే కుజ్ఝఇ। ధ్యాహోర్య ఝుణలితిఝుల్ ॥—॥ విసూరశ్చఖిదేః ॥౩॥౧॥౭౩॥ ఖిదదైన్యేఇత్యస్య విసూరఇతి వా స్యాత్ ॥ చకారాజ్జూరఇతి చ ॥ విసూరఇ। జూరఇ। పక్షే ఖిజ్జఇ। అత్ర ప్యయ్యార్వ్యంజఇతి ద్యస్య జః ॥—॥ నిరః పద్యతేర్వలః ॥ ౩॥౧॥౭౫॥ నిపూర్వస్య పద్యతేర్వలఇతి వా స్యాత్ । ణివ్వలఇ। పక్షే। ణివజ్జఇ ॥—॥ సన్తపాం ఝుంఖః ॥౩॥౧॥౭౬॥ సంపూర్వస్య తప్యతేః బహువచనాన్నిశ్వసితివిలపత్యుపాలభతీనాం చ ఝుంఖఇతి వా స్యాత్ ॥ ఝుఙ్ఖఇ। సన్తప్యతే। నిశ్వసితి। విలపతి। ఉపాలభతే వా ॥ పక్షే ణీససిఇ। శౌలుప్తైతిదీర్ఘః। విళవఇ। ఉవాళహఇ ॥—॥ ణీరవో బుభుక్షాక్షిప్యోః ॥౩॥౧॥౭౭॥ బుభుక్షతేరాఙ్పూర్వస్యక్షిపతేశ్చ ణీరవఇత్యాదేశో వా స్యాత్ ॥ ణీరవఇ। బుభుక్షతే ॥ ఆక్షిపతి వా ॥ పక్షే బుహుక్ఖఇ ॥—॥ క్షిపేరడ్డక్ఖపరిహులఘుత్తచూహపెల్లణోల్లసోల్లగల్లత్థాః ॥ ౩॥౧॥౭౮ ॥ క్షిప ప్రేరణఇత్యస్య అడ్డక్ఖ। పరి।హుల ॥ఘుత్త॥చూహ।పెల్ల।ణోల్ల॥ సోల్ల। గల్లత్థఇతి నవాదేశా వా స్యుః ॥ అడ్డక్ఖఇ। పరిఇ। ఏవమన్యేపి ॥ పక్షే ఖిపఇ ॥—॥ ఉత్క్షిపేరుత్తంఘోసికగుహుల్లక్ఖవాల్లత్థగుళుగుంఛాబ్భుత్తాః ॥ ౩॥౧॥౭౯ ॥ ఉత్పూర్వస్య క్షిపతేః ఉత్తంఘ। ఉసి

క్కౌ । హక్ఖువ । అల్లత్థ । గులగుంఛ । అబ్భుత్త । ఇత్యాదేశా వా భవ న్తి ॥ ఉత్థంఘఇ । ఉస్సిక్కఇ । ఏవమన్యేష్వపి । పక్షే ॥ ఉక్ఖివఇ ॥—॥ వేపే రాఅబ్బాఅజ్ఝౌ । ౩॥౧॥౫౧ ॥ టువేపృ కంపన ఇత్యస్య ఆఅబ్బ । ఆఅజ్ఝ ఇతి వా భవతః ॥ ఆఅబ్బఇ । ఆఅజ్ఝఇ । పక్షే । వేవఇ ॥—॥ విరణడౌ గుపేః ॥౩॥౧॥౫౨॥ గుప వ్యాకులత్వ ఇత్యస్య విర। ణడ ఇతి వా భవతః ॥ విరఇ । ణడఇ । పక్షే గుప్పఇ ॥—॥ చచ్చార వేలవ ముపాలభేః ॥౩॥౧ ॥౫౩॥ ఉపాఙ్పూర్వస్య డులభష్ ప్రాప్తావిత్యస్య చచ్చార । వేలవ । ఇతి వా భవతః ॥ చచ్చారఇ । వేలవఇ । పక్షే ఉవాలహఇ ॥—॥ ఖఉరపడ్డుహౌ క్షుభేః । ౩॥౧॥౫౪॥ క్షుభ్యతేః ఖఉర । పడ్డుహ ఇతి వా భవతః॥ ఖఉరఇ । పడ్డుహఇ । పక్షే ఖుబ్భఇ ॥—॥ ప్రదీపేః సందుక్ఖాబ్భుత్తవెఅవసంధుమాః ॥౩॥౧॥౫౫॥ ప్రపూర్వస్య దీప్యతేః । సందుక్ఖ । అబ్భుత్త । వెఅవ । సంధుమ । ఇతి చత్వార ఆదేశా భవన్తి । సందుక్ఖఇ। ఉబ్భుత్తఇ । వెఅవఇ । సంధుమఇ । పక్షే పలీవఇ । అత్ర దోహాద ప్రదీపేత్యాదినా దస్య లః ॥—॥ అల్లిఅ ఉపసర్పేః ॥౩॥౧॥౫౬ ॥ ఉపపూర్వస్య సృప గతావిత్యస్య అల్లిఅ ఇతి వా స్యాత్ ॥ అల్లిఅఇ ॥ పక్షే ఉవసప్పఇ ॥—॥ కమవస ణిసుఢ్ఢలోట్టాః స్వపేః ॥౩॥౧॥౫౭॥ ఞిష్వప్ శయ ఇత్యస్య కమవ । ణిసుఢ్ఢ । లోట్ట । ఇతి త్రయ ఆదేశా వా స్యుః ॥ కమవఇ । ణిసుఢ్ఢఇ । లోట్టఇ ॥ పక్షే త్వ ద్రా ఉదోత్వత్యత ఉదోదిత్యాద వర్తమానే ॥—॥ స్వపి ॥౧।౨।౨౫॥ స్వపిధాతా ఆదేరత ఉదోతౌ వా భవతః । సువఇ । సోవఇ ॥—॥ బిడబిడో విలపేః । ౮।౧।౫౮॥ విపూర్వస్య లప వ్యక్తాయాం వాచీత్యస్య బిడబిడ ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ । బిడబిడఇ । పక్షే విలవఇ ॥—॥ రభి గాఙ్జో డమ్భడపౌ ॥ ౩।౧।౫౯ ॥ ఆఙ్పూర్వ్యాః లభ రాభస్య ఇత్యయం ధాతుః । డమ్భ । డప । ఇత్యేతావాదేశౌ వాప్నోతి । డమ్భఇ । డపఇ । పక్షే ఆరహఇ ॥—॥ నాగాక్రాంతే నమేర్ణిసుఢః ।౩।౧।౬౦ ।భారాక్రాంతో నమతీత్యర్థే నమతేర్ణిసుఢ

ఇత్యాదేశో భవతి ॥ చిముఢఇ ॥—॥ ఉబ్భావవేల్లణిసరకోట్టుమసంఖుడ్డ ఖేడ్డమోట్టాఅకిలికించా రమేః । ౩।౧।౮౧ । రముక్రీడాయామిత్యస్య ధాతోః ఉబ్భావ । వేల్ల । ణిసర । కోట్టుమ । సంఖుడ్డ । ఖేడ్డ । మోట్టాఅ । కిలికించ । ఇత్యష్టావాదేశా వా స్యుః । ఉబ్భావఇ । వేల్లఇ । ఏవమన్యేపి । పక్షే । రమఇ ॥—॥ పడిసాపరిసామౌ శమేః ॥౩।౧।౮౨॥ శముఉపశమ ఇత్యస్య పడిసా । పరిసామ ఇత్యాదేశౌ వా భవతః । పడిసాఇ । పరిసామఇ ॥—॥ ఉభేస్సంభావః ।౩।౧।౮౩। ఉభ గాత్రస్పర్శనే ఇత్యస్య ధాతోస్సంభావ ఇతి వా స్యాత్ । సంభావఇ । పక్షే ఉభఇ ॥—॥ ఆక్రమేరోహావోత్థారఛుందాః ॥౩।౧।౮౪॥ ఆఙ్పూర్వస్య క్రము పాదవిక్షేప ఇత్యయం ధాతుః । ఓహావ । ఉత్థార । ఛుంద । ఇతి త్రీనాదేశానాప్నోతి । ఓహావఇ । ఉత్థారఇ । ఛుందఇ । పక్షే అక్కమఇ ॥—॥ విశ్రమేర్ణివ్వాః ॥౩।౧।౮౫। విపూర్వస్య శ్రము తపసి ఖేదే చేత్యస్య ణివ్వా ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ । ణివ్వాఇ । పక్షే । వీసమఇ । అత్ర శో లుక్ స్తైత్యాదినా దీర్ఘః ॥—॥ ఢుంఢుల్లఢుమఢంఢల్లభమాడభమభంమడతలఅంటఝంటగుమటిరిటిల్లపరిపరఘుమచక్కమ్మభమడభసఝంపఢుసా భ్రమేః । ౩।౧।౮౬ । భ్రము అనవస్థాన ఇత్యస్య ఢుంఢుల్ల । ఢుమ । ఢంఢల్ల । భమాడ । భమ । భంమడ । తలఅంట । ఝంట । గుమ । టిరిటిల్ల । పరి । పర । ఘుమ । చక్కమ్మ । భమడ । భస । ఝంప । ఢుస ఇత్యష్టాదశాదేశా వా భవంతి । ఢుంఢుల్లఇ । ఢుమఇ । ఏవమన్యేపి । పక్షే భమఇ ॥—॥ ప్రత్యాఙ్గమాఙ్గమాభ్యాఙ్గమాం పల్లోట్టాహిపచ్చుఅబ్భుచ్ఛాః ॥౩।౧।౮౭। ప్రత్యాఙ్గమే రాఙ్గమే రభ్యాఙ్గమేశ్చ యథాక్రమమేతే త్రయ ఆదేశా వా భవంతి । పల్లోట్టఇ । అహిపచ్చుఅఇ । అబ్భుచ్ఛఇ । పక్షే పచ్చాఅచ్ఛఇ । అత్ర త్యాదైశ్చేత్యస్య చః । ఆఅచ్ఛఇ । అబ్భాఅచ్ఛఇ ॥—॥ రిహరింగౌ ప్రవిశేః । ౩।౧।౮౮ । ప్రవిశతేః రిహ । రింగ ఇతి వా భవతః । రిహఇ । రింగఇ । పక్షే పవిసఇ ।—।

సంగమేచ్ఛిడః ।౩।౧।౧౦౦। సంగచ్ఛతేరచ్ఛిడఇతిభవతి । అచ్ఛిడఇ పక్షేసంగచ్ఛఇ ।—। డిప్పణిద్ధుహౌవిగలేః ।౩।౧।౧౦౧। విపూర్వస్యగలతేఃడిప్పణిద్ధుహౌవాభవతః । డిప్పఇ । ణిద్ధుహఇ । పక్షేవిగళఇ ॥—। ణివహణిరిణాసణిరిణిజ్జరోచ్చచండాఃపిషేః ॥౩।౧।౧౦౨॥ పిష్లసంచూర్ణనఇత్యస్యణివహ । ణిరిణాస । ణిరిణిజ్జ । రోచ్చ । చండఇతి పంచాదేశావాస్యుః । ణివహఇ । ఏవమన్యేపి । పక్షే । పిసఇ ॥—॥వలేర్వంఫః ।౩।౧।౧౦౩। వలేర్వంఫఇతివాస్యాత్ । వంఫఇ । పక్షేవలఇ।—॥భ్రంశేఃపిడ్డపిట్టభుక్కఘుల్లపుట్టపుటాః । ౩।౧।౧౦౪। భ్రంశుఅధః పతనఇత్యస్య పిడ్డ । పిట్ట । భుక్క । ఘుల్ల । పుట్ట । పుట । ఇతి షడాదేశావాస్యుః । పిడ్డఇ । ఏవమన్యేపి । పక్షేభంసఇ । — । భషేర్బుక్కః ।౩।౧।౧౦౫ । భషశ్వవిరావ ఇత్యస్య బుక్కఇతివాస్యాత్ । బుక్కఇ । పక్షే । భసఇ ।—॥ పురఘువాఘూడాహిరమాంగుమాండుమాః ।౩।౧।౧౦౬। ప్రాపాలనపూరణయోరిత్యస్య।అఘువ । అఘూడ । అహిరేమ । అంగుమ । అండుమఇతి పంచాదేశావాస్యుః । అఘువఇ । ఏవ మన్యేపి । పక్షేపూరఇ।—।ఆహాహిలంఘవచ్చాహిఅక్ఖమహసిహచిల్లుంపచంపాఃకాఙ్క్షేః ।౩।౧।౧౦౭। కాంక్షతేః । ఆహ ।అహిలంఘ । వచ్చ । అహిఅక్ఖ । మహ । సిహ । చిల్లుంప । చంపఇత్యష్టాదేశావాస్యుః । ఆహఇ । ఏవమన్యేపి । పక్షేకంఖఇ।—।నశేరవహరావసేహణివహపడిహసేహణిరణాసాః ।౩।౧।౧౦౮। నశ్యతీత్యయంధాతుః । అవహర । అవసేహ । ణివహ । పడిహ । సేహ । ణిరణాసఇతి షడాదేశానాప్నుతేవా । అవహరఇ । ఏవమన్యేపి । పక్షేణాసఇ ।అత్రశౌలుక్ష్తైతి దీర్ఘః।—సాఅడ్ఢాణచ్ఛకడ్ఢాచ్ఛఅంఛాణంఛాః కృషేః ।౩।౧।౧౦౯। కృషవిలేఖన ఇత్యస్య సాఅడ్ఢ । అణచ్ఛ । కడ్ఢ । అచ్ఛ । ఆఅంఛ । ఆణంఛఇతి షడాదేశావాస్యుః । సాఅడ్ఢఇ । ఏవమన్యేపి । పక్షేకాసఇ ।—అసావక్ఖోడః । ౩।౧।౧౧౦ । కృషేరిత్యనువ

ర్ణాతే । అసింకోశాత్కర్షణేనీస్యార్థే కర్షతేః అక్ఖోడఇ^ భవతి । అక్ఖోడఇ ।— ఉల్లసేరూసలోసుంభాణోఅణిల్లసగుంజోల్లపులఆఅః ।౩।౧।౧౧౧। ఉత్పూర్వస్య లసకాంతావిత్యస్యఊసల । ఊసుంభ । ఆరోఅ । ణిల్లస । గుంజోల్ల । పులఆఅ ఇతి షడాదేశా భవంతి । ఊసలఇ । గుంజోల్లఇ । హ్రస్వే గుంజుల్లఇ । ఏవమన్యేపి । పక్షే । ఉల్లసఇ ।—సందిశో ఽవ్వాహః ।౩।౧।౧౧౨। సంపూర్వస్య దిశ అతిసర్జన ఇత్యస్య అవ్వాహఇతి వా స్యాత్ । అవ్వాహఇ । పక్షే సందిసఇ ।— గ్రసేర్ఘిసః ।౩।౧।౧౧౩। గ్రసు అదన ఇత్యస్య ఘిసఇతి వా స్యాత్ । ఘిసఇ । పక్షే గసఇ ॥—॥ భాసుర్భిసః ।౩।౧।౧౧౪ । భాసృదీప్తావిత్యస్య భిసఇతి వా స్యాత్ । భిసఇ । పక్షే భాసఇ ॥—। ప్రతీక్షేర్విహారవిరమాలసామఆః ।౩।౧।౧౧౫। ప్రతిపూర్వస్యేక్షతేః । విహార । విరమాల । సామఅ ఇతి వా భవంతి । విహారఇ । ఏవమితరౌ । పక్షే పడిక్ఖఇ ।—॥ స్రంసేర్ల్హసడిమ్భౌ । ౩।౧।౧౧౬। స్రంసు అవ స్రంసన ఇత్యస్య ద్వౌ భవతః । ల్హసఇ । డిమ్భఇ । పక్షే సంసఇ । పరిల్హసఇ । ఇత్యపి దృశ్యతే ।— మృక్షేశ్చోప్పడః ।౩।౧।౧౧౭ । మృక్ష సంఘాత ఇత్యస్య చోప్పడఇతి వా స్యాత్ ।చోప్పడఇ । పక్షే మక్ఖఇ । —విసట్టో దలేః ।౩।౧।౧౧౮ । దల విశరణే ర్విసట్టఇతి వా స్యాత్ । విసట్టఇ । పక్షే । దలఇ । — త్రసేర్వజ్జడరౌ। ౩।౧।౧౧౯॥ త్రసతేః వజ్జ।డర ఇత్యేతౌ వా భవతః । వజ్జఇ । డరఇ ।— వోజ్జో వీజేశ్చ ।౩।౧।౧౨౦। వీజ వ్యజన ఇత్యస్య చకారాత్త్రసేశ్చ వోజ్జఇతి వా స్యాత్ । వోజ్జఇ । పక్షే వీజఇ । తసఇ ।—గవేషేర్ఘుత్తగమేసఢుంఢుల్లఢండోల్లాః ।౩।౧।౧౨౧ । గవేషయతేః ఘుత్త । గమేస । ఢుంఢుల్ల । ఢండోల్ల ఇతి చత్వార ఆదేశా వా స్యుః । ఘుత్తఇ । ఏవమన్యేపి । పక్షే గవేసఇ ।—తక్షేశ్ఛంఛరంపరంఫాః।౩।౧।౧౨౨। తక్షూ తనూకరణ ఇత్యస్య ఛంఛ । రంప । రంఫ । ఇతి త్రయ ఆదేశా భవంతి । ఛంఛఇ । రంపఇ । రంఫఇ । పక్షే తక్ఖఇ । స్పృహో

విహారాత్ శస్యేషు । తచ్ఛఇ । — హాసే గోత్రంజం ।౩।౧।౧౨౩। హాసతే గోత్రంజ ఇతి వా స్యాత్ । గుంజఇ । పక్షే హాసఇ । — సహేరహేడోలాలుక్ఖౌ ।౩।౧।౧౨౪। దహ వశ్వీకరణ ఇత్యస్య । అహేడోల । ఆలుక్ఖ ఇతి వా భవతః । అహేడోలఇ । ఆలుక్ఖఇ । పక్షే సహఇ । — వికసేః కోఆసవోసట్టౌ ।౩।౧।౧౨౫। వికసేః కోఆస । వోసట్ట ఇతి వా భవతః । కోఆసఇ । వోసట్టఇ । పక్షే వికసఇ ।— శ్లిషో ఒవఆస సామగ్గ పరిఅత్తాః ।౩।౧।౧౨౬। శ్లిష ఆలింగన ఇత్యస్య అవఆస । సామగ్గ । పరిఅత్త ఇతి వా భవంతి । అవఆసఇ । సామగ్గఇ । పరిఅత్తఇ । పక్షే సిలసఇ । — జుగుప్సేర్ఝుణదుగుచ్ఛదుగుంఛఝుణ్ణదుగచ్ఛాః ।౩।౧।౧౨౭। జుగుప్స కుత్సనే ఝుణ । దుగుచ్ఛ । దుగుంఛ । ఝుణ్ణ । దుగచ్ఛ ఇత్యాదేశా వా స్యుః । ఝుణఇ । దుగుచ్ఛఇ । ఏవమన్యేపి । పక్షే జుగుచ్ఛఇ । అత్ర న్యక్షేణ స్వప్నేమిణివ్ర స్యేషు ॥— వలగ్గచ్ఛడావారుహేః ।౩।౧।౧౨౮। ఆఙ్పూర్వస్య రుహేః । వలగ్గ । చడ ఇతి వా భవతః । వలగ్గఇ । చడఇ । పక్షే ఆరుహఇ । — ఘుల్లో లఙ్ఘ్యాత్ స్ఖలేః ।౩।౧।౧౨౯। లఙ్ఘ్యవిషయకస్య స్ఖలతేః ఘుల్ల ఇతి భవతి । లఙ్ఘ్యాత్ స్ఖలతీత్యర్థే ఘుల్లఇ ।— గాహో ఒవాద్వాహః ౩।౧।౧౩౦। అవాత్పరస్య గాహూ విలోడన ఇత్యస్య వాహ ఇతి వా స్యాత్ । ఓవాహఇ । పక్షే ఓగాహఇ । అత్ర త్వోగవాపౌతా ఇతి సూత్రేణ అవస్య ఓ ఇత్యాదేశః ।— సుప్పగుప్పౌ ముహేః ।౩।౧।౧౩౧। ముహ వైచిత్త్య ఇత్యస్య గుమ్మ । గుమ్మడ ఇతి వా భవతః । గుమ్మఇ । గుమ్మడఇ । పక్షే ముజ్ఝఇ । అత్ర ద్రుహముహోర్ఝుణాతీతి ఝుల్ । విశేషానుపాత్తైః తూరశ్చత్రు జీల జ్ఞాపకాచ్చ ఉక్తాదాదేశాన్నస్త్వత్ర గానజాదిష్వపి సంచారణీయాః ॥— ధాతవోర్థాంతరేష్వపి ౩।౧।౧౩౩। ఉక్తేభ్యోన్యేష్వప్యర్థేషు ధాతవో భవంతి । వలిః ప్రాణనే పఠితః ఖాదనేపి । వలిర్ద్వ్యర్థయోః ప్రయోజ్యః । వలఇ । ఖాదతి । ప్రాణితి వా । కలిస్సంఖ్యానే సంజ్ఞానేచ । కలిరుభయోః ప్రయోజ్యః । కలఇ । జానాతి । సంఖ్యానం క

రోఅఇ వా । గిరిగణత్తౌ ప్రవేశే చ । అనయోరయం ప్రయోజ్యః । గిరఇ గచ్ఛతి । ప్రవిశతి వా । విలపత్యుపాలమ్భిసన్తపనిశ్వసాం ఝంఖాదేశః విలపత్యాదీనాం చతుర్ణాం ఝంఖాదేశో భవతి । ఝంఖఇ । విలపతి । ఉపాలభతే । సన్తప్యతి । నిశ్వసితి వా । కేచిత్స్వాభావ్యాత్తే కైశ్చిదుపసర్గైర్నిత్యమ్ । అత్ర కేచిద్ధాతవః కైశ్చిదుపసర్గైరర్థాన్తరేషు నిత్యం భావ్యన్తే । పహరఇ । యుధ్యతే । సంహరఇ । సంవృణోతి । అణుహరఇ । సదృశీభవతి । ణీహరఇ । పురీషోత్సర్జనం కరోతి । విహరఇ । క్రీడతి । ఆహరఇ । ఖాదతి । పరిహరఇ । త్యజతి । పడిహరఇ । పునః పూరయతి । ఉవహరఇ । పూజయతి । ఆహరఇ । ఆహ్వయతి । పవసఇ । దేశాన్తరం గచ్ఛతి । ఉచ్చుసఇ । చటతి । ఉల్లహరఇ । నిస్సరతీత్యాది ॥

అత్ర భావకర్మణో రేభ్య ఏవ కతిచిద్రూపాణి ప్రదర్శ్యన్తే । అత్రాకర్మకేషు ధాతుషు భావే ప్రథమపురుషైకవచనమేవ । ఉపసర్గవశాత్సకర్మకత్వే తేభ్యోఽపి బహువచనాని భవన్తి ॥—॥ భావే । భూ ఇతి స్థితే । అనుక్తమన్యన్యాయేన యక్ హో ఇత్యాదేశః పూర్వవత్ । హో య ఇతి స్థితే ॥—॥ ఈఅఇజ్జౌ యకః ॥౨॥౪॥౯౧॥ పరేభ్యో ధాతుభ్యో భావకర్మణోర్విహితో యోఽయం యక్ప్రత్యయః తస్య ఈఅ ఇజ్జ । ఇత్యాదేశౌ భవతః ॥ హోఈఅ । హో ఇజ్జ ఇతి స్థితే । తిబాదయస్తదాదేశా ఇజాదయశ్చ పూర్వవత్ ॥ భావే । హోఈఅఇ । హోఈఅఏ । హోఇజ్జఇ । హోఇజ్జఏ । వాలఙ్లోట్ఛతృష్విత్యేత్వం వా । హోఈఏఇ । హోఇజ్జేఇ । లఙ్లృటోర్జ్జజ్జారావితి ఇచస్థానే జ్జరాదే జ్జాజ్జే ఇత్యత ఏత్వం చ వా ॥ హోఈఏజ్జ । హోఈఏజ్జా । హోఇజ్జేజ్జ । హోఇజ్జేజ్జా ॥—॥ కర్మణి లటి ప్రథమైకవచనే । అనుపూర్వత్వమేవ విశేషః ॥ రూపాణి తు । అణుహోఈఅఇ । ఇత్యాదిభావవత్ ॥ కర్మణి ప్రథమబహుత్వే ఝిఝ్యయో రాదేశాః పూర్వవత్ ॥ యక ఈఅ ఆదేశపక్షే । అణుహోఈఅంతి । అణుహోఈఅన్తే । అణుహోఈఅఇరే । వా

లఙ్లోట్ఛత్రృష్వితివా ఏత్వే ॥ అణుహోఈఏన్తి । అణుహోఈఏన్తు। అణుహోఈఏఇరే । అత్ర లఙ్లృటోః జ్జారౌ ॥ జ్జాజఽ ఇత్యేత్వంచ ॥ అణుహోఈఏజ్జ । అణుహోఈఏజ్జా ॥ ఏవం యకఇజ్జాదేశపక్షేపి రూపాణికల్పనీయాని ॥ మధ్యమపురుషైకవచనే సిస్థాసౌ రాదేశౌ పూర్వవత్ ॥ యకఈఅదేశపక్షే అణుహోఈఅసి । అణుహోఈఏసి । అణుహోఈఏజ్జ । అణుహోఈఏజ్జా । ఏవం యకఇజ్జాదేశపక్షేపి । మధ్యమపురుషబహుత్వే థధ్వమోరాదేశౌ పూర్వవత్ ॥ అణుహోఈఅఇత్థా । అణుహోఈఅహ । అణుహోఈఏఇత్థా । అణుహోఈఏహ । అణుహోఈఏజ్జ । అణుహోఈఏజ్జా । ఏవం యకఇజ్జాదేశపక్షేపి ॥ ఉత్తమైకవచనే । యకఈఅదేశపక్షే మిబిటోరాదేశాః పూర్వవత్ ॥ అణుహోఈఅమి । అణుహోఈఆమి । అణుహోఈఇమి । అణుహోఈఏమి ।అణుహోఈఏజ్జ । అణుహోఈఏజ్జా । ఏవం యకఇజ్జాదేశేపి ॥ ఉత్తమపురుషబహుత్వే మస్మహిజ్జో రాదేశాః పూర్వవత్ ॥ యకఈఅదేశపక్షే। అణుహోఈఅమో ॥ అణుహోఈఆమో । అణుహోఈఇమో। అణుహోఈఏమో । అణుహోఈఏజ్జ । అణుహోఈఏజ్జా ॥ ఏవం యకఇజ్జాదేశపక్షేపి । ఏవం మస్మహిజ్జోరాదేశయోః మమ్హోరపి రూపనిర్ణయః కర్తవ్యః ॥ యకఇజ్జాదేశేపి తద్వత్ప్రక్లృప్తిః ॥ ఏవమజన్తానాం హలన్తానాంచ ధాతూనాం భావకర్మణోః లట్ రూపాణి నిర్ణేతవ్యాని । అథ ధాతుకేయగభావేపి తస్య స్థానే ఈఅఇజ్జావవగన్తవ్యౌ । తథాచ ॥ లుజ్ఞీత్సు । భావేభూతాద్యర్థస్య సిహీఅహీంతిస్యాదయః । యకఈఅ ఇజ్జౌచ ॥ హోఈఅసి । హోఈఅహీఅ । హోఈఅహీ । ఇజ్జాదేశే । హోఇజ్జసి । హోఇజ్జహీఅ । హోఇజ్జహీ కర్మణి । అణుహోఈఅసి । అణుహోఈఅహీఅ । అణుహోఈఅహీ ఏవమిజ్జాదేశేపి స్యాదయస్తు తిప్తయోరేవేత్యుక్తత్వాత్ । అన్యత్ర లకారాణ్యుదాహర్తవ్యాని । ఏవమన్యేషామజన్తానాం హలన్తా

షాంచ ధాతూనాం భూతార్థేగూపక్షస్తిర్భవతి । లృలుటోః భవిష్యతి హీరాదిరితిహిః । ఈఅఇజ్జౌచ ॥ ఏచ్చక్త్వాతుంతవ్యభవిష్యతీత్యేదితౌ ॥ భావే । హోఈఏహిఇ । హోఈఇహిఇ । హోఈఏహిజ్జ । హోఈఇహిజ్జ । హోఈఏహిజ్జా । హోఈఇహిజ్జా ॥ఏవం యకఇజ్జాదేశేపి ॥ కర్మణి ప్రథమైకవచనే అనుపూర్వ్యేష్వేమేవపి శేషః। రూపాణిశుభావవత్ । కర్మణి ప్రథమబహుత్వే। అణుహోఈఏహిన్తి అణుహోఈఇహిన్తి । అణుహోఈఏహిన్తే । అణుహోఈఇహిన్తే । అణుహోఈఏహిరే । అణుహోఈఇహిరే । అణుహోఈఏహిజ్జ । అహోఈఏహిజ్జా । ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ మధ్యమైకవచనే ॥ అణుహోఈఏహిసి । అణుహోఈఇహిసి । అణుహోఈఏహిసే । అణుహోఈఇహిసే॥ జజ్జారౌచ। ఏవమిజ్జాదేశేపి॥ఉత్తమైకత్వే।అణుహోఈఏహామి । అణుహోఈఇహామి ।అణుహోఈఏస్సామి। అణుహోఈఇస్సామి । అణుహోఈఏస్సం । అణుహోఈఇస్సం ॥జజ్జారౌచ ॥ ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ బహుత్వే । అణుహోఈఏహిమో । అణుహోఈఇహిమో । అణుహోఈఏహామో ॥ అణుహోఈఇహామో । అణుహోఈఏస్సామో । అణుహోఈఇస్సామో।ఏవంముమ్యోరపి । హిస్సాహిత్థయోః।అణుహోఈఏహిస్సా। అణుహోఈఇహిస్సా అణుహోఈఏహిత్థా । అణుహోఈఇహిత్థా।జజ్జారౌచ॥ ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ ఏవమన్యేషాం ధాతూనాం భావకర్మణోర్భవిష్యతిరూపాణి॥ లోటిపూర్వవదీఅఇజ్జౌ । ఏకస్మిన్ ప్రథమాదేరితి దుసుమవః । బహుత్వాన్తుహమో ॥ సోస్తుహి । లుగిజ్జహీజ్జస్విజ్జైతఇతిలుగాదయః ॥వాలఙ్లోట్భుతృషిష్విత్యేత్వం వా ॥ శేషం పూర్వవత్ ॥ భావే ॥ హోఈఏదు ॥ హోఈఅదు ॥ హోఇజ్జేదు । హోఇజ్జదు । కర్మణి । ఈఅఆదేశపక్షే ॥ ప్రథమైకత్వే । అణుహోఈఏదు। అణుహోఈఅదు । జజ్జారౌచ ॥ ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ అణుహోఈఏన్తు । అణుహోఈఅన్తు

జజ్జారౌ చ । మధ్యమైకత్వే ॥ అణుహోఈఏసు ॥ అణుహోఈఅసు । అణుహోఈఏహి । అణుహోఈఅహి । అణుహోఈఏ ॥ అణుహోఈఅ । అణుహోఈఏఇజ్జహి । అణుహోఈఅఇజ్జహి । అణుహోఈఏఇజ్జసు । అణుహోఈఅఇజ్జసు । అణుహోఈఏఇజ్జె । అణుహోఈఅఇజ్జే ॥ జజ్జారౌ చ ॥ ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ బహుత్వే అణుహోఈఏహ ॥ అణుహోఈఅహ ॥ జజ్జారౌ చ ॥ ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ ఉత్తమైకత్వే । అణుహోఈఏము । అణుహోఈఅము । జజ్జారౌ చ ॥ ఏవమిజ్జాదేశేపి బహుత్వే ॥ అణుహోఈఏమో । అణుహోఈఅమో । జజ్జారౌ చ ॥ ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ ఏవమన్యేషాం హలంతానా మజంతానాంచ లోటి భావకర్మణో రూపసిద్ధిరూహ్యా ॥ లిఙి ॥ ఈఅజ్జాల్లిఙ ఇతి లిఙాదేశాదిజ్జాత్పర ఇకారో వా (ప్ర)యోక్తవ్యః ॥ అయమేవ విశేషః ॥ రూపాణితు లోడ్వత్ ॥ లృఙి ॥ ఈఅఇజ్జౌ ॥ మాణన్తౌ చ లృఙ ఇతి మాణన్తౌ చ ॥ భావే ॥ హోఈఅమాణ । హోఈఅన్త । హోఇజ్జమాణ । హోఇజ్జన్త ॥ కర్మణి ॥ అణుహోఈఅమాణ । అణుహోఈఅన్త । అణుహోఇజ్జమాణ । అణుహోఇజ్జన్త । జజ్జారౌ చ । ఏవమన్యేషు పురుషేషు వచనేషు ఈఅఇజ్జయోరుదాహరణాని ॥ ధాత్వంతరాణామపి లృఙ్యేవం రూపాణి కల్పనీయాని ॥ ******************************

అథ భావకర్మణోర్ధాదయః ప్రదర్శ్యంతే ॥ ఈఅఇజ్జౌ । ఏహిఅఇ । ఏహిజ్జఇ ॥ డుపచష్పాకే ॥ పఈఅఇ । పఇజ్జఇ । టునదిసమృద్ధౌ ॥ ణందీఅఇ । ణందిజ్జఇ । ధ్వంసు గతౌ । ఝంసీఅఇ । ఝంసిజ్జఇ । ధంసీఅఇ । ధంసిజ్జఇ । వ్యేఞ్ సంవరణే ॥ వేఈఅఇ । వేఇజ్జఇ ॥ అదభక్షణే ॥ అఈఅఇ । అఇజ్జఇ । శీఙ్ స్వప్నే ॥ సీఈఅఇ । సీఇజ్జఇ । బ్రూఞ్ బవీఅఇ । బవిజ్జఇ । ఓహాక్ త్యాగే ॥ హాఈఅఇ । హాఇజ్జఇ । డుధాఞ్ । ధాఈఅఇ । ధాఇజ్జఇ । షూఙ్ ॥ సవీఅఇ । సవిజ్జఇ । ణహబంధనే ॥ ణహీఅఇ । ణహిజ్జఇ । షుఞ్ ॥ సవీఅఇ । సవిజ్జఇ । తుద

వ్యథనే । తుదీఅఇ । తువిజ్జఇ । మృజ్ ॥ మరీఅఇ । మరిజ్జఇ ॥ ముచ్లృ ॥ ముఈఅఇ ॥ ముఇజ్జఇ । లృలుటోః ॥ డోచ్ఛవచిముచిరుదిశ్రుభుజఇ తి డోచ్ఛాదేశో హిలుక్చవా ॥ మోచ్ఛీఅహీఇ । మోచ్ఛిజ్జహీఇ । డం మే శ్చా త్తత ఇతి మేస్థానే డం చ । మోచ్ఛీఅఅం । మోచ్ఛిజ్జఅం ॥ ఏవం వ చ్యాదేరపి భావకర్మణోర్లృలుటోరూపం । శేషం పూర్వవత్ ॥ రుధి ర్ । రుంధీఅఇ । రుంధిజ్జఇ । యుధబుధేత్యాది సూత్రేణ రుధేరంత్య స్యఝాదేశే ॥ రుంఝీఅఇ । రుంఝిజ్జఇ ॥ యుజిర్ ॥ జుంజీఅఇ । జుంజి జ్జఇ ॥ జుప్పీఅఇ । జుప్పిజ్జఇ ॥ జుజ్జీఅఇ । జుజ్జిజ్జఇ । అత్ర జుంజజుప్ప జుజ్జా యుజేరితి సూత్రేణ త్రయ ఆదేశాః ॥ క్వచిత్ప్రద్ధావస్థాపేక్షయా జుజ్జఇ ఇతి చ దృశ్యతే ॥ భుజ పాలనాభ్యవహారయోః । భుఈఅఇ । భు ఇజ్జఇ । లృలుటోః ॥ డోచ్ఛవచిముచిరుదిశ్రుభుజ ఇతి డోచ్ఛాదేశః ॥ హి లుక్చవా । భోచ్ఛీఅహీఇ । భోచ్ఛిజ్జహీఇ ॥ భోచ్ఛీఅఇ । భోచ్ఛిజ్జఇ డం మేశ్చా త్తత ఇతి మేస్థానే డం చ । భోచ్ఛీఅఅం ॥ భోచ్ఛిజ్జఅం । భోచ్ఛీ అహీమి । భోచ్ఛిజ్జహీమి । తను । తణీఅఇ । తణిజ్జఇ ॥ తడ్డవవిరల్లతడ తడ్డాస్తనేరితి తడ్డవాద్యాదేశాః । తడ్డవీఅఇ । తడ్డవిజ్జఇ । ఇత్యాద్యపి ॥ మను । మణీఅఇ । మణిజ్జఇ ॥ కృఞ్ ॥ కరీఅఇ । కరిజ్జఇ ॥ లుఙ్లఙ్లిట్సు అభూతభవిష్యతి చ కృఞ ఇత్యాకారః స్యాదయశ్చ । కాఈఅసి ॥ కా ఈఅహీఅ । కాఈఅహీ । ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ భవిష్యతి । కాఈఏహిఇ కాఈఇహిఇ । ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ కృదోహంమితి భవిష్యతి మేస్థానే హం । కాఈఏహం । కాఈఇహం । కాఇజ్జేహం । కాఇజ్జిహం ॥ ప క్షే । కాఈఏహిమి । కాఇజ్జహిమి ॥ వృఞ్ । వరీఅఇ । వరిజ్జఇ । గ్ర హ ఉపాదానే । గహీఅఇ । గహిజ్జఇ । అనయాదిశా ధాత్వంతరాణాం సామాన్యేన విహితోక్తధాత్వాదేశస్థలే చ భావకర్మణోర్లకారేషు రూపాణ్యుదాహర్తవ్యాని । గ్రంథవిస్తరభయాద్విశేష విధానా భావాచ్చాస్మాభిర్నలిఖ్యంతే ॥—॥ అథ భావకర్మణోర్ధాతూనా

మాగమాత్రిదేశాశ్చ ప్రయుజ్యన్తే। ణోహాశ్చ చిజిప్రుశ్రుధూస్తుహు
లూభ్య ఇత్యతో ణోహాశ్చేత్యనువర్తనీయౌ ॥——॥ భావకర్మణి తు వక్ష్యగ్లు
క్చ ॥౨॥౪॥౭౩॥ భావే కర్మణి చ వర్తమానేభ్యశ్చిజ్యాదిభ్యో ధాతుభ్యః
పరో వకారాగమో ద్విత్వః స్యాద్వా ॥ తత్సంయోగేన యకో లుక్ ॥ రితా ద్వి
ద్విత్వం। చివ్వఇ। జివ్వఇ। పువ్వఇ। సువ్వఇ। ధువ్వఇ। ధువ్వఇ।
హువ్వఇ। లువ్వఇ। అత్ర సంయోగ ఇతి యథాయోగం హ్రస్వః ॥
బహులాధికారాత్సవిత్యత ఓత్వం న భవతి॥ పక్షే ణోహాశ్చేత్యాదినా
ణ్యగాగమః ॥ యక ఈఅఇజ్జౌ ॥ చిణీఅఇ। చిణిజ్జఇ। జిణీఅఇ ॥ జి
ణిజ్జఇ। ఇత్యాది। భవిష్యతి ॥ చివ్విహిఇ। చిణిజ్జిహిఇ। ఇత్యాది॥——
మశ్చేః ॥౨॥౪॥౭౪॥ భావకర్మణీత్యనువర్తతే। యగ్లుక్చేతి చ ॥ చినో
తేః పరో భావకర్మణి మకారాగమో ద్విర్వా స్యాత్। చిమ్మఇ। పక్షే చి
వ్వఇ। చిణిజ్జఇ। భవిష్యతి। చిమ్మిహిఇ। పక్షే। చిణిజ్జిహిఇ। ——॥
అన్త్యస్య హనఖనోః ॥౨॥౪॥౭౫॥ మ ఇత్యనువర్తతే। హన। ఖన ఇ
త్యేతయోరన్త్యస్య భావకర్మణి మో ద్విర్వా స్యాత్ తత్సన్నియోగేన
యగ్లుక్చ ॥ హమ్మఇ। పక్షే। హణిజ్జఇ। భవిష్యతి। హమ్మిహిఇ। ఖణి
జ్జిహిఇ ॥ బహులాధికారాత్కర్తర్యపి ॥ హమ్మఇ। హన్తీత్యర్థః ॥
క్వచిన్న భవతి। హన్తవ్వం కహంచణ ॥——॥ దుహలిహవహరుహాం భ
స్తతఉచ్చ ॥౨॥౪॥౭౬॥ దుహాదీనామన్త్యస్య భావకర్మణి భకారో ద్విర్వా
స్యాత్ ॥ తత్సన్నియోగేన యగ్లుక్చ। వహేరతఉకారశ్చ ॥ దుబ్భఇ।
లిబ్భఇ। వుబ్భఇ। రుబ్భఇ। పక్షే దుహిజ్జఇ। లిహిజ్జఇ। వహిజ్జఇ ॥
రుహిజ్జఇ ॥——॥ దహోర్ఝః ॥౨॥౪॥౭౭॥ అన్త్యస్యేత్యనువర్తతే। ద
హేరన్త్యస్య భావకర్మణి ఝకారో ద్విర్వా స్యాత్ ॥ తత్సన్నియోగేన య
గ్లుక్చ। డజ్ఝఇ। పక్షే దహిజ్జఇ ॥——॥ బన్ధోన్ధః ॥౨॥౪॥౭౮॥ ఝ ఇత్య
నువర్తతే। బంధబంధన ఇత్యస్య ధాతోర్న్ధ ఇత్యస్య భావకర్మణి ఝకారో
ద్విర్వా స్యాత్ ॥ తన్నియోగేన యగ్లుక్చ ॥ బజ్ఝఇ। బంధిజ్జఇ॥——॥ రు

ధఉపసమనోః ॥౩॥౪॥౪౯॥ అన్త్యస్యేత్యనువర్తతే ॥ ఝాదిశ్చ ॥ ఉప
సమనుభ్యాం పరస్య రుధేరన్త్యస్య భావకర్మణి ఝకారాదిర్వా స్యాత్ ॥ త
త్సన్నియోగేన యక్లుక్చ ॥ ఉవరుజ్ఝఇ । పక్షే ఉవరున్ధిజ్జఇ । ఇత్యాది
॥—॥ ద్విగమి గే ॥౩॥౪॥౫౦॥ అన్త్యస్యేత్యనువర్తతే ॥ గమ దౌధా
తోరన్త్యస్య ద్విర్భవతో భావకర్మణి । తత్సన్నియోగేన యక్లుక్చ । గ
మ్మఇ । గమిజ్జఇ । హస్సఇ । హసిజ్జఇ ॥ భణ్ణఇ ॥ భణిజ్జఇ । ఇత్యాది । గ
మాది ॥ గమ్ ॥ హస్ । భణ్ । లుభ్ । కథ్ । భస్ । భుజ్ । రుద్ ।
రువ్వఇ । వమోవ్విజరువాం ఇతి కృతవకారో రుదిరత్ర గృహ్యతే ॥—
ఈరహృకృతౄజాం ॥౩॥౪॥౫౧॥ హృఞ్ । కృఞ్ ॥ తౄ ॥ జౄ ॥ ఇత్యే
తేషామన్త్యస్య భావకర్మణి ఈర ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ ॥ తత్సన్ని
యోగేన యక్లుక్చ ॥ హీరఇ । హరిజ్జఇ । తీరఇ । తరిజ్జఇ । జీరఇ ॥ జ
రిజ్జఇ । అత్ర సర్వత్ర ఈరాదేశాభావే అరఉరితి ఋకారస్య అ
రాదేశః ॥—॥ అర్జేర్విఢప్పః ॥౩॥౪॥౫౨॥ అన్త్యస్యేతినివృత్తమ్ ।
అర్జేర్విఢప్ప ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ ॥ తత్సన్నియోగేన యక్లుక్చ ॥ వి
ఢప్పఇ । పక్షే అజ్జిజ్జఇ ॥—॥ ఆరభ ఆఢప్పః ॥౩॥౪॥౫౩॥ ఆరభతేర్భావ
కర్మణి ఆఢప్ప ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ ॥ తత్సన్నియోగేన యక్లుక్చ ॥ ఆ
ఢప్పఇ । పక్షే ఆరభిజ్జఇ ॥—॥ ణవ్వణజ్జౌ జ్ఞః ॥౩॥౪॥౫౪॥ జానాతే
ర్భావకర్మణి ణవ్వ ణజ్జ ఇత్యేతావాదేశౌ స్యాతామ్ ॥ తత్సన్నియోగేన
యక్లుక్చ । ణవ్వఇ । ణజ్జఇ । పక్షే జాణిజ్జఇ ॥ ముణిజ్జఇ । అత్ర జాణ
ముణౌ జ్ఞ ఇతి జ్ఞాధాతోర్జాణముణాదేశౌ । జ్ఞమ్నోర్ణ ఇతి ణత్వే ॥ ణా
ఇజ్జఇ ॥—॥ సిప్పస్సిచస్నిహోః ॥౩॥౪॥౫౫॥ సించతేః స్నిహ్యతేశ్చ భా
వకర్మణి సిప్పాదేశో వా స్యాత్ । తత్సన్నియోగేన యక్లుక్చ ॥ సిప్పఇ ॥
సిచ్యతే । స్నిహ్యతే వా । పక్షే సించిజ్జఇ । ణ్హిహిజ్జఇ । అత్ర శ్నష్ణే
త్యాదినా ణ్హాదేశః ॥—॥ వాహిప్పో వ్యాహృః ॥౩॥౪॥౫౬॥ వ్యాహర
తేర్భావకర్మణి వాహిప్ప ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ ॥ తత్సన్నియోగేన యక్లు

క్ఛ। వాహిప్పఇ । పక్షే॥ వాహరిజ్జఇ ॥—॥ గ్రహేర్ఘేప్పః ।౨॥౪॥౭౮॥ గ్రహేర్ధాతోర్భావకర్మణి ఘేప్పాదేశో వా స్యాత్ । తత్సన్నియోగేన యక్లుక్చ ॥ ఘేప్పఇ । పక్షే గేణ్హిజ్జఇ। అత్ర గ్రహేర్ణ్హరువార గేణ్హేత్యాదినా గేణ్హాదేశః ॥—॥ ఛిప్పస్స్పృశతేః ॥౨॥౪॥౭౯॥ స్పృశతేర్భావకర్మణి ఛిప్పఇత్యాదేశో వా స్యాత్ ॥ తత్సన్నియోగేన యక్లుక్చ ఛిప్పఇ । పక్షే । ఛిప్పిజ్జఇ । అత్ర స్పృశిఛివాలుంఛేత్యాదినా స్పృశతేశ్ఛివాదేశః ॥—॥ దీసల్దృశేః ॥౨॥౪॥౮౦॥ దృశేర్భావకర్మణి దీసఇత్యాదేశో లిత్ స్యాత్ ॥ తత్సన్నియోగేన యక్లుక్చ ॥ లిత్వాన్నిత్యం॥ తథా చ । దృశిరోఽజ్జణి అచ్ఛావయచ్ఛేత్యాది సూత్రేణ విధీయమానా ఆదేశాః దృశేః కర్మణి న భవంతి ॥ దీసఇ ॥—॥ వచేః వుచ్చః ॥ ౨॥౪॥౮౧॥ వచేర్భావకర్మణి వుచ్చాదేశో వా స్యాత్ ॥ తత్సన్నియోగేన యక్లుక్చ । వుచ్చఇ । పక్షే వఇజ్జఇ । ఏషాం ధాతూనాముక్తా ఏతే ఆదేశా భావకర్మణోరేవ భవంతి । ఏషాం ధాతూనామేతద్వ్యతిరిక్తా ఆదేశాః కర్తర్యపి భవంతి ॥—॥ అథ ణిచి రూపనిర్ణయః ప్రదర్శ్యతే । భూ ఇతి స్థితే । అనుక్తమన్యన్న్యాయేన ణిచి భువో హో ఇత్యాదేశః పూర్వవత్ ॥ హో ణిఇతి స్థితే ॥—॥ ణిజదేదావావే ॥౨॥౪॥౮౨॥ ధాతోః ప్రేరణార్థవిహితస్య ణిచః ప్రత్యయస్య స్థానే । అత్ । ఏత్ । ఆవ । ఆవే । ఇతి చత్వార ఆదేశా భవంతి ॥ తకారస్తాపన్నాత్ర ప్రవేశనార్థః ॥ ఇజాదయః పూర్వవత్ । హోఅఇ । హోఏఇ । హోఆవఇ । హోఆవేఇ । బహులాధికారాత్క్వచిదేన్నాస్తి । జాణఅఇ । జాణావఇ । జాణావేఇ । క్వచిదావేనాస్తి । భారఇ । భారేఇ । భారావఇ । పారఇ । పారేఇ । పారావఇ ॥—॥ గుర్వాదేరవిర్వా ॥ ౨॥౪॥౮౩॥ ణిజనువర్తతే గురురాదిర్యస్య ధాతోస్స గుర్వాదిః ॥ గుర్వాదేర్ణిచః అవిర్వా స్యాత్ ॥ హోఅవిఇ ॥ అత్ర నయణ్ ఏజ ఇతి చ ప్రతిషేధాత్సంధిర్నభవతి ॥ అపద ఇత్యుక్తత్వాద్వా ॥ లటి ప్రథమే పూర్వవదిజాదయః జజ్జారౌ చ ॥

అత్ర ణిజాదేశయోరావే ఆవ ఇత్యేతయోః జాజే ఇత్యేతేష్వకృతేణి
జాదేశయోః అత్ ఏత్ ఇత్యేతయోశ్చ స్వరూపతో భేదాభావాచ్చ
తుణోరుదాహరణవేళాయాం ద్వైరూప్యమవగంతవ్యమ్॥ హో॰ అఇ।
హో॰ ఎఇ । హో॰ ఆవఇ। హో॰ ఆవేఇ । ఏవంతిస్తయోరిజాదేశేరూపాణి॥
మధ్యేచాజంతాదితి జజ్జారౌ। హో॰ ఎజ్జఇ । హో॰ ఏజ్జాఇ। ఇదమదే
తోస్సమానం ॥ హో॰ ఆవేజ్జఇ । హో॰ ఆవేజ్జాఇ। ఇదమావేఆవయోస్తుల్యం
హో॰ అవిజ్జఇ। హో॰ అవిజ్జాఇ । లఙ్లృటోశ్చజజ్జారౌ ॥ హో॰ ఎజ్జ॥ హో॰ ఏ
జ్జా ॥ ఇదమదేతోస్సమానంరూపమ్ । హో॰ ఆవేజ్జ॥ హో॰ ఆవేజ్జా ॥ ఇద
మావేఆవయోస్తుల్యం । హో॰ అవిజ్జ । హో॰ అవిజ్జా । లట్ప్రథమబహు
త్వే ।హో॰ అన్తి । హో॰ అన్తే ।హో॰ అఇరే । హో॰ ఎన్తి । హో॰ ఎన్తే
హో॰ ఏఇరే । ఏవమావావేఅన్తానామప్యుదాహార్యం। హో॰ ఎజ్జన్తి।హో॰
ఎజ్జన్తే । హో॰ ఎజ్జఇరే ॥ఇదమదేతోస్తుల్యం । హో॰ ఆవేజ్జన్తి। హో॰ ఆవే
జ్జన్తే॥ హో॰ ఆవేజ్జఇరే । ఇదమావేఆవయోస్తుల్యం । పూర్వోక్తాన్యేవ
జారాదేశపక్షే ప్యుదాహరణాని ॥ విశేషస్తు హో॰ ఏజ్జాఇరే । హో॰ ఆ
వేజ్జాఇరే । యుక్తపరేసంయోగఇతి హ్రస్వః । హో॰ అవిజ్జన్తి ॥ హో॰
అవిజ్జన్తే॥ హో॰ అవిజ్జఇరే। హో॰ అవిజ్జాఇరే ॥ జారిపూర్వవత్ । హో॰
ఎజ్జ ।హో॰ ఎజ్జా ।ఇతి మధ్యేచాజంతాదితిజజ్జారావుదాహర్తవ్యౌ।
ఏవమావే ఆవయోరపి జజ్జారావుదాహర్తవ్యౌ ॥ మధ్యమే । హో॰ అ
సి । హో॰ అసే । హో॰ ఆపసి । హో॰ ఆవసే । హో॰ ఎసి । హో॰ ఆవేసి।
హో॰ అవిసి । నాత్రసే ॥ అనదంతత్వాత్ ॥ హో॰ ఏజ్జసి ; హో॰ ఎజ్జాసి
ఆవేతోరిదం ॥ హో॰ ఆవేజ్జసి । హో॰ ఆవేజ్జాసి । ఆవే ఆవయోరిదం ॥
హో॰ అవిజ్జసి । హో॰ అవిజ్జాసి । అంతే జజ్జారౌచ॥ మధ్యమబహుత్వే
హో॰ అఇత్థా ॥హో॰ అహ ।హో॰ ఎఇత్థా। హో॰ ఎహ।ఏవమావావేఅవీనాము
దాహార్యం॥హో॰ ఎజ్జఇత్థా। హో॰ ఎజ్జాఇత్థా।హో॰ ఎజ్జహ।హో॰ ఎజ్జాహ ।
అదేతోః॥ హో॰ ఆవేజ్జఇత్థా।హో॰ ఆవేజ్జాఇత్థా ।హో॰ ఆవేజ్జహ । హో॰ ఆవే

జ్జాహ । ఆవేఆవయోస్సమానం । హోఅవిఇద్ధా । హోఅవిహ । జజ్జా
రౌ చ ॥ ఉత్తమే ।హోఅమి । హోఆమి । హోఎమి । హోఇమి ।ఏవమా
వాదేశేపి । హోఎమి ।హోఆవేమి । హోఅవిమి । మధ్యే జజ్జార్పత్తే॥
మీత్యస్యోచ్చారణమేవవిశేషః ॥ అన్యన్మధ్యమైకత్వవత్ । బహుత్వే ॥
హోఅమో । హోఆమో । హోఎమో । ఏవమావాదేశేపి । ఎవమవా
వయోర్మ్మోస్వరపి । హోఎమో ।హోఆవేమో । ఏవమనయోర్మ్మోస్వర
పి । హోఅవిమో । ఏవంమమ్మోస్వరపి । జజ్జార్పత్తే ।హోఅజ్జమో। హోఅ
జ్జామో ఇత్యాది పూర్వవత్ । విశేషస్తు మోమమూనాముచ్చారణం॥
అంతే జజ్జారౌ చ ॥ ఏవ మన్యేషామజంతానాం ణేరిలటిరూపం ॥లు
ఙ్లిట్సు । ణిజాదేశా ఇజాదయశ్చ పూర్వవత్ ॥ భూతార్థస్యసిహీ అ
హీఅస్యానయః ॥ శేషం లడ్వత్ । హోఅసి । హోఅహీఅ । హోఅ
హీ । హోఎసి । హోఎహీఅ । హోఏహీ । ఏవమావావేఅవీనాముదా
హార్యం । లఙ్రూపాణిచ సర్వాణి । ల్ఘలుటోః ణిజాదేశాః భవిష్యతి
హీరాదిరితిహిః ॥ హాసాఃమిమోముమేవేతి హార్సా ॥ ర్సమిణిర్సం।
హిస్సాహిత్థాముమోమస్యేతి హిస్సాహిత్థా చ । శేషం పూర్వవత్।
హోఅహిఇ । హోఎహిఇ । హోఆవహిఇ । హోఆవేహిఇ ।హోఅవిహి
ఇ । హోఎజ్జహిఇ । అదేతోః ॥ హోఆవేజ్జహిఇ । ఆవేఆవయోః।హో
ఎహిజ్జా । అదేతోః । హోఆవేహిజ్జా । ఆవేఆవయోః । హోఅవిజ్జహి
ఇ । హోఅవిజ్జాహిఇ । హోఅవిహిజ్జ । హోఅవిహిజ్జా ।ప్రథమబహు
త్వే ॥ హోఅహిన్తి । హోఅహిన్తే । హోఅహిఇరే । ఏవమావావేఅ
వీనాముదాహార్యం ॥ హోఅవిజ్జహిన్తి । హోఅవిజ్జహిన్తే । హోఅవిజ్జ
ఇరే ॥ ఏవంజారౌపి ॥ హోఎహిజ్జ । హోఎహిజ్జా । ఏవమవావేఅవీ
నాం ॥ మధ్యమే ॥ హోఅహిసి । హోఎహిసి ।ఏవమావావేఅవీనాం
హోఎజ్జహిసి । హోఎజ్జాహిసి । అదేతోః । ఏవమావేఆవయోః ।
హోఅవిజ్జహిసి । హోఅవిజ్జాహిసి । జజ్జారౌ చ । మధ్యమబహు

త్వే । హోజ్జాఅహిఇత్థా । హోజ్జాఅహిహ । ఏవమావా వే అవీ
నాముదాహార్యం । హోఏజ్జహిఇత్థా । హోఏజ్జాహిఇత్థా । హోఏజ్జి
హిహ । హోఏజ్జాహిహ । అదేతోస్తుల్యం ॥ ఏవమావా వేఅవీనాము
దాహర్తవ్యం ॥ జజ్జాకారౌచ ॥ ఉత్తమే ॥ హోఅహిమి । హోఏహి
మి । ఏవమావా వేఅవీనాముదాహార్యం ॥ హోఅహామి ॥ హోఏహామి
ఏవమావా వేఅవీనాం ॥ హోఅస్సామి । హోఏస్సామి । ఏవమావా వే
అవీనాం ॥ హోఅహిస్సం । హోఏహిస్సం। ఏవమావా వేఅవీనాం ॥హో
ఏజ్జహిమి । హోఏజ్జాహిమి । అదేతోః । ఏవమావా వేఅవీనాం ॥ జ
జ్జాకారౌచ ॥ ఉత్తమబహుత్వే ॥ హోఅహిమో । హోఏహిమో । ఏ
వమావా వేఅవీనాం । హోఅహామో । హోఏహామో । ఏవమావా వే
అవీనాం ॥ హోఅస్సామో । హోఏస్సామో । ఏవమావా వేఅవీనాం ॥
ఏవం మమ్వోరప్యుదాహర్తవ్యం ॥ హోఅహిస్సా । హోఅహిత్థా ॥
హోఏహిస్సా । హోఏహిత్థా । ఏవమావా వే అవీనాం । హోఏజ్జహి
మో । హోఏజ్జాహిమో । అదేతోరిదంరూపం ॥ ఏవమావా వే అవీ
నాం ॥ ఏవం మమ్వోరపి ॥ హోఅహిజ్జ । హోఅహిజ్జా । ఏవమావా
వేఅవీనాం ॥ ఏవమన్యేషామజంతానాంణిచిభవిష్యతి రూపం జ్ఞేయం ॥
లోటి ణిజాదేశాః । దుసుమవః ॥ బహుశాన్తుహమో । సోస్తుహి । వాల
ల్లోడిత్యేత్వంచ యథాయోగం । ప్రథమే ॥ హోఅదు । హోఏదు । అ
దేతోః । హోఆవదు । హోఆవేదు । ఆవేఅవయోరిదం । హోఅఏదు ॥
హోఏజ్జదు । హోఏజ్జాదు । అదేతోః । ఏవమావా వేఅవీనాం ॥ హోఏ
జ్జ । హోఏజ్జా । అదేతోః । ఏవమావా వేఅవీనాం । ప్రథమబహుత్వే
హోఅన్తు । హోఏన్తు । ఏవమావా వేఅవీనాం ॥ హోఏజ్జన్తు । అదే
తోః ॥ ఏవమావా వేఅవీనాం ॥ జజ్జాకారౌచ ॥ మధ్యమే ॥ హోఅసు ॥
హోఏసు । ఏవమావా వేఅవీనాం । హోఏజ్జసు । హోఏజ్జాసు । అదే
తోః ॥ ఏవమావా వేఅవీనాం । ఏవం ప్రాతిభాష్యేదశవక్ష్యతి ॥ జర్జ్యారా

చ ॥ మధ్యమబహుత్వే ॥ హోఅహ ॥ ఏవమావా వేఆవీనాం ॥ హోఏ జ్జహ । హోఏజ్జాహ ॥ అదేతోః ॥ ఏవమావా వెఅవీనాం ॥ జజ్జారౌ చ ॥ ఉత్తమే ॥ ఏకవచనేమీత్యస్యోచ్చారణం బహువచనేమోఇత్యస్యోచ్చారణంచ విశేషః ॥ రూపాణితు ప్రథమమధ్యమైకత్వ బహుత్వవత్ ॥ ఏవం ణిచిలోట్యన్యేషా మజంతానాం ధాతూనాం రూపంనేయం । లిఙిణిజాదేశాః ॥ త్వీజ్జాల్లిఙ్ఇతీజ్జాత్పరఇత్ ॥ హోఏజ్జఇ । హోఏజ్జాఇ ॥ హోఆవేజ్జఇ । హోఆవేజ్జాఇ । ఇత్యాదిలోడ్రూపాణిచ ॥ లృఙి ॥ ణిజాదేశాః ॥ మాణన్తౌ లృలృఙఇతి మాణన్తౌచ । హోఅమాణ । హోఅన్త । హోఏమాణ । హోఏన్త । ఏవమావా వెఆవీనాం । హోఏజ్జమాణ । హోఏజ్జన్త ॥ ఏవమావా వేఅవీనాం సర్వత్ర పురుషేషు వచనేష్వాదాహార్యం ॥—॥ హవాదీనాంతు భేదః ॥—॥ పూర్వవణ్ణిజాదేశాః, ణిజదేదావావేఇత్యతోణిజిత్యధికృతస్య షష్ఠ్యన్తవిపరిణామః ॥—॥ అత్ఎల్లుక్యాత్యోరతః ॥ ౫॥౪॥౧౪॥ ణ్ణేచఃస్థానేవిహితేషు అత్ ఏత్ లుక్ ఇత్యేతేషు పరతః ధాతోరాదేరతః ఆద్భవతి ॥ లుగ్భావకర్మణిచ్ప్రత్యయేదర్శయిష్యతే ॥ హోపఇ । హోవేఇ ॥ కేచిదావే ఆవఇత్యేతయోరపి ఆదేరత ఆత్వమిచ్ఛంతి ॥ హోవావఇ । హోవావేఇ । పూర్వవజ్జజ్జారౌ చ ॥ లటి ప్రథమే ॥ హోవఇ ॥ హోవేఇ । హోవావఇ । హోవావేఇ హోవేజ్జ । హోవేజ్జా । హోవన్తి । హోవన్తే । హోవఇరే । హోవేన్తి । హోవేన్తే । హోవేఇరే । హోవావన్తి । హోవావన్తే । హోవావఇరే ॥ జజ్జారౌ చ ॥ మధ్యమే ॥ హోవసి । హోవేసి । హోవావసి । హోవావేసి । జజ్జారౌ చ ॥ మధ్యమబహుత్వే ॥ హోవఇత్థా । హోవహ । హోవేఇత్థా । హోవేహ । హోవావఇత్థా । హోవావహ । హోవావేఇత్థా । హోవావేహ ॥ జజ్జారౌ చ ॥ ఉత్తమే ॥ హోవమి । హోవామి । హోవిమి । హోవేమి ॥ హోవావమి । హోవావామి ॥ హోవావిమి ॥ హోవావేమి ॥ జజ్జారౌ చ ॥ ఉత్తమబహుత్వే ॥ హోవమో । హోవామో । హోవిమో । హోవేమో ।

హాఁవావమో । హాఁవావామో । హాఁవాపిమో । హాఁవాఁవేమో । ఎవం
మమ్యోఁరపి ॥ జర్గారౌచ ॥ ఎవం హాలం తానాంణేదిలటిరూపం నేయం
లుఙ్లఙ్లేట్సు ణిజాదేశాః ॥ భూతార్థేహలఈలఙతి తిప్తయోరీఅః ।హా
వఈఅ । హాఁవేఈఅ । హాఁవావఈఅ । హాఁవాఁవేఈఅ। శేషంలఙ్వత్।
లృలుటోః । ణిజాదేశాః ॥ భవిష్యతి హిఁరాదిరితిహిః । హాఁర్సాదిః
మోముమెవా । ర్పం ॥ హిస్సాహిద్ధాముమోఁమస్య శేషంపూర్వవత్
హాఁవిహిఇ । హాఁవెహిఇ । హాఁవావిహిఇ । హాఁవావేహిఇ । హాఁవిహి
జ్జ । హాఁవేహిజ్జ ।హాఁవావిహిజ్జ । హాఁవావెహిజ్జ । ఎవంజారోపి ॥హాఁ
వహిన్తి । హాఁవేహిన్తి । ఎవం న్తేఇరయోః । హాఁవావహిన్తి । హాఁవా
వేహిన్తి ।ఎవం న్తేఇరయోః ॥ జర్గారౌచ ॥ మధ్యమే ॥ హాఁవహిసి ॥
హాఁవేహిసి ॥ హాఁవావహిసి । హాఁవావెహిసి । జర్గారౌచ । మధ్యమ
బహుత్వే ॥ హాఁవహిఇద్ధా । హాఁవహిహ । హాఁవేహిఇద్ధా । హాఁవెహి
హ । హాఁవావహిఇద్ధా ॥ హిఁవావహిహ । ఎవ మేదం తెపి। జర్గారౌచ।
ఉత్తమే ॥ హాఁవహిమి । హాఁవహాఁమి । హాఁవిస్సామి । ఎవమేదం తెపి ॥
హాఁవాఁవహిమి ॥ హాఁవావహాఁమి । హాఁవావిస్సామి । హాఁవావిస్సం । ఎ
వమేతఏదాదేశేపి । జర్గారౌచ ॥ ఉత్తమబహుత్వే ॥ హాఁవహిమో ॥
హాఁవహాఁమో । హాఁవిస్సామో । ఎవమేదాదేశేపి ॥ హాఁవావహిమో ॥
హాఁవావహాఁమో ॥ హాఁవావిస్సామో । ఎవమేతఏదాదేశేపి ॥ ఎవంము
మ్యోఁరపి ॥ హాఁవహిస్సా । హాఁవహిద్ధా । హాఁవావహిస్సా । హాఁవావ
హిద్ధా । హాఁవావిహిస్సా । హాఁవావిహిద్ధా ।ఎవమెదంతేపి ॥ జర్గా
రౌచ ॥ అత్రసర్వత్ర ఎచ్చక్త్వాతుంతవ్యభవిష్యత్తీత్యత ఎదితా । ఎ
వంహాలంతాంతరాణాం । లోటిణిజాదేశాః దుసుమువః । బహాస్తుహ
మో । సొస్తుహి । లుగిజ్జహిజ్జస్సిజ్జేఉతఇతి లుగాదయశ్చ ॥ శేషం
పూర్వవత్ ॥ ప్రథమే ॥ హాఁవదు ॥ హాఁవెదు ॥ హాఁవావదు ॥ హాఁవా
వెదు ॥ జర్గారౌచ ॥ బహుత్వే ॥ హాఁవన్తు ॥హాఁవెన్తు ॥ హాఁవావెన్తు

హోవావన్తు । జ్జగారౌచ ॥ మధ్యమే । హోవసు । హోవేసు । హోవావ
సు । హోవావేసు । హోవహి । హోవేహి । హోవావహి । హోవావేహి ।
తుగాదయః ॥ హోవ । హోవేజ్జహి । హోవిజ్జసు । హోవిజ్జె । హోవావ ।
హోవావేజ్జహి । హోవావేజ్జసు । హోవావేజ్జెఇత్యాది ॥ జజ్జారౌచ ।
బహుత్వే ॥ హోవహ ॥ హోవేహ ॥ హోవావహ ॥ హోవావేహ ॥ జ
జ్జారౌచ ॥ ఉత్తమె ॥ హోవమి । హోవామి । హోవిమి । హోవెమి ॥ ఉ
త్తమబహుత్వే । హోవమో ॥ హోవామో ॥ హోవిమో ॥ హోవెమో ॥
ఇత్యాది ॥ అత్ర సర్వత్ర యథాయోగం వాలన్లోడిత్యాదినా అత ఏ
త్వం వా । మోమముష్విచ్చేతీత్వంచ । లిజిత్విజ్జాల్లిజ ఇతీత్వం ॥ హోవె
జ్జఇ । హోవేజ్జాఇ ॥ హోవావేజ్జఇ । హోవావేజ్జాఇ । లోడూర్పాణేచ ॥
లృశిమాణన్తౌ । హోవమాణ । హోవన్త । హోవావమాణ । హోవావన్త ॥
ఏవమేదంతా అపి । జజ్జారౌచ ॥ ఏవం సర్వేషు పురుషేషు వచనేషూ
హాహార్యం ॥——॥ అథాపయః ప్రదర్శ్యంతే ॥ ణిజాదేశాః ॥ గుర్వాదే
రవిర్వా ॥ ఏహఇ । ఏహేఇ । ఏహావఇ । ఏహావెఇ ॥ ఏహావిఇ । ప
చ్ ॥ అడెల్లుక్యాశ్లోరత ఇత్యాత్వం ॥ పాఅఇ । పాఏఇ । పాఆవఇ । పా
ఆవేఇ ॥ అత్ర ఆత్వే కృతే బహులాధికారాదవిర్న భవతి । టునది । ణం
దఇ । ణందేఇ । ణందావఇ । ణందావేఇ । ణందవిఇ । ధ్వంసుగతౌ ॥
ఝుంసఇ । ఝుంసెఇ । ఝుంసావఇ । ఝుంసావేఇ । ఝుంసవిఇ । ఏవం
ధంసఇ ఇత్యాద్యపి ॥ వ్యైఞ్ ॥ గుర్వాదేరవిర్వా ॥ వెఅఇ । వెఏఇ ॥
వెఆవఇ । వెఆవెఇ । వెఅవిఇ । అద్ । ఆదఇ । ఆదెఇ । ఆదావఇ । ఆ
దావెఇ । అడెల్లుక్యాదిత్యాత్వం ॥ శీఙ్ ॥ యోరెజిత్యేత్వం ॥ సేఅఇ । సే
ఏఇ । సేఆవఇ । సేఆవెఇ ॥ సేఅవిఇ । బ్రూఞ్ ॥ ఉవర్ణస్యావః ॥
అడెల్లుక్యాదిత్యాత్వం ॥ బావఇ । బావెఇ ॥ బావావఇ । బావావెఇ
హుదానాదనయోః ॥ ణోహశ్చేత్యాదినాణః ॥ హుణఅఇ । హుణఏ
ఇ । హుణావఇ । హుణావెఇ । ఓహఙ్ ॥ హాఅఇ । హాఏఇ । హాఅ

షఇ । హాఆవేఇ ॥ హాఅవిఇ ॥ అత్ర గుర్వాదిత్వాదవిః ॥ ధాఞ్ ॥ ధాఅఇ । ధాఏఇ । ధాఆవఇ ॥ ధాఆవేఇ । ధాఅవిఇ । దివ్ ॥ దివఇ ॥ దివేఇ ॥ దివావఇ । దివావేఇ । షూఞ్ ॥ ఉవర్ణస్యావః ॥ అదేల్లుక్యాత్త్వం ॥ సావఇ । సావేఇ । సావావఇ । సావావేఇ । మృఙ్ ॥ అరడః ॥ ఆత్వం । మారఇ । మారేఇ । మారావఇ । మారావేఇ । రుధి । న్ధన్భౌ ॥ రున్ధఇ । రున్ధేఇ । రున్భఇ । రున్భేఇ । రుజ్ఝఇ ఇత్యాది । డుకృఞ్ । కారఇ । కారేఇ । ఇత్యాది ॥ డుక్రీఞ్ ॥ కేఅఇ । కేఏఇ । కేఆవఇ । కేఆవేఇ । కేఅవిఇ । భ్రమ్ । ణేరదేదావావే ఇత్యతో ణేరిత్యధికృత్య ॥—॥ భ్రమేరాడః ॥ ౩॥౪॥౧౫ ॥ భ్రమేః పరో ణిచ్ ఆడ ఇతి వా స్యాత్ ॥ భమాడఇ । పక్షే భామఇ । భామేఇ । భామావఇ భామావేఇ । పటి ధాతోర్ణిచి ఫః పాటిపరిఘ ఇత్యాదినా పస్య ఫః ॥ ఫాళఇ । ఫాళేఇ ఇత్యాది ॥ అత్ర బడిశాదిత్వాట్టస్య ళత్వం ॥—॥

అథ చురాదయః । చుర స్తేయే । ణిచి । ణిజాదేశాః ॥ అచామిత్యుకారస్య ఓకారః । చోరఇ । చోరేఇ । చోరావఇ । చోరావేఇ । చోరవిఇ అర్చ పూజాయాం । అచ్చఇ । అచ్చేఇ । అచ్చావఇ । అచ్చావేఇ । అచ్చవిఇ । పాల రక్షణే ॥ పాళఇ । పాళేఇ । పాళావఇ । పాళావేఇ ॥ పాళవిఇ । ఇత్యాద్యుక్త సర్వధాతుష్వతదాదేశేషు చణిదిరూపాణి బుద్ధిమద్భిరూహ్యాని ॥ గ్రన్థగౌరవభయాదస్మాభిర్నలిఖ్యంతే ॥ అథ ణిచి ధాత్వాదేశాః ప్రదర్శ్యంతే ॥—॥ స్పృహధూఞో స్సెహధూమాణచౌః ॥ ౩॥౪॥౯౩ ॥ ణ్యంతయోరనయోస్సెహధూమఇత్యేతావాదేశౌ భవతః । సెహఇ । ధూమఇ । సెహేఇ । ఇత్యాది ॥—॥ నివృపతోర్ణిహోఢో వా ॥ ౩॥౪॥౯౪ ॥ ఇత ఉత్తరం యావద్ధాత్వాదేశం ణిజనువర్తతే ॥ నిపూర్వస్య వృఞః పతతేశ్చ ణిహోఢ ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ । ణిహోఢఇ । నివారయతి పాతయతి వా ॥ పక్షే ణివారేఇ । పాడేఇ । అత్ర ప్రత్యాదిపాఠాత్తస్య డత్వం ॥—॥ ధవళో ఘటోర్ఘు

మోగ్గౌ ॥౩॥౪॥౯౪॥ వేత్యనువర్తతే ॥ ధవళయతేర్నామధాతోః ఉత్పూర్వస్య ఘటయతేశ్చ ణిజన్తస్య యథాసంఖ్యం దుమ ॥ ఉగ్గ । ఇత్యాదేశౌ వా భవతః । దుమఇ । ఉగ్గఇ । పక్షే ధవళఇ । ఉగ్ఘాడేఇ ॥ అత్ర టోడఇతి టస్య డత్వం ॥—॥ భ్రమవేష్ట్యోస్తాలిఅంటపరిఆలౌ ॥౩।౪।౯౫॥ భ్రమయతి వేష్టయత్యోర్ణిజన్తయోః యథాక్రమం తాలిఅండ । పరిఆల । ఇత్యేతావాదేశౌ వా భవతః ॥ తాలిఅండఇ । పక్షే భమాడఇ । భమాడేఇ । అత్ర భ్రమేరాడ ఇత్యాడః ॥ భామఇ । వేష్టేఇ । పరిఆలఇ ॥ పక్షే వేడఇ । అత్ర వేష్టేరిత్యన్త్యస్య డః ॥—॥ రావో రంజయతేః ॥౩॥౪॥౯౬॥ రంజయతేర్ణిజన్తస్య రావ ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ ॥ రావేఇ ॥ పక్షే రంజేఇ ॥—॥ తులిదోల్యోరోహామరంఖోలౌ ॥౩।౪॥౯౭॥ ణిజన్తస్య తులయతే ర్దోలయతేశ్చ నామధాతోర్యథాసంఖ్యం ఓహామ । రంఖోలఇత్యేతావాదేశౌ వా భవతః ॥ ఓహామఇ । రంఖోలఇ । పక్షే తులఇ । దోలఇ ॥—॥ ఆసంఘస్సంభావేః ॥౩॥౪॥౯౮॥ సంభావయతే రాసంఘఇతి వా స్యాత్ । ఆసంఘఇ । పక్షే సంభావేఇ । సంభావయతి ॥ —అర్పేరల్లివపణామపచ్చువ్వాః ॥౩॥౪॥౯౯॥ ణిజన్తస్యార్పయతేః అల్లివ । పణామ । పచ్చువ్వ । ఇతి త్రయ ఆదేశా వా భవన్తి । అల్లివఇ । పణామఇ । పచ్చువ్వఇ । పక్షే అప్పేఇ । ఓప్పేఇ । అత్ర త్వాదేరిత్యాదేరతఓత్వం వా ॥—॥ గులుగుచ్ఛోత్తంఘోవ్వేల్లోల్లాలా ఉన్నమేః ॥౩।౪।౧౦౦॥ నమతేరుత్పూర్వస్య ణిజన్తస్య । గులుగుచ్ఛ । ఉత్తంఘ । ఉవ్వేల్ల । ఉల్లాల । ఇతి చత్వార ఆదేశా వా స్యుః ॥ గులుగుచ్ఛఇ । ఉత్తంఘఇ । ఉవ్వేల్లఇ । ఉల్లోలఇ । పక్షే । ఉణ్ణవేఇ । అత్ర నమోద్విజరుదాం వ ఇతి అన్త్యస్య వత్వం ॥—॥ ప్రకాశేర్ణుచ్ఛః ॥౩।౪॥౧౦౧ ॥ ప్రకాశతేర్ణిజన్తస్య ణుచ్ఛ ఇతి వా స్యాత్ ॥ ణుచ్ఛఇ । పక్షే పఆసేఇ ॥—॥ ణిహువః కమేః ॥౩॥౪॥౧౦౨ ॥ కమేః స్వార్థేణిజన్తస్య ణిహువ ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ ॥ ణిహువఇ । పక్షే కామేఇ ॥—॥ నశేర్విఉడ

గాలణసవపలావసోరవవిపుడాః ॥౨।౪।౧౦౩॥ నాశయతేర్ణిజంతస్య।
విప్పగాల। ణసవ। పలావ। సోరవ।విపుడ। ఇతిపంచాదేశావాస్యుః।
విప్పగాలఇ। ణసవఇ। పలావఇ। సోరవఇ। విపుడఇ। పక్షేణాసెఇ।
—॥ బలఆరోపేః ॥౨॥౪॥౧౦౪॥ ణిజంతస్యారోపేర్బలఇతివాస్యాత్॥
బలఇ। పక్షేఆరోవెఇ॥—॥విరేచేరోల్లుణ్డోల్లుణ్డపల్హాత్థాః॥౨॥౪॥౧౦౫॥
విపూర్వస్య రేచయతేర్ణిజంతస్య ఓల్లుణ్డ॥ ఉల్లుణ్డ। పల్హాత్థ।ఇతిత్ర
యఆదేశావాభవంతి। ఓల్లుణ్డఇ। ఉల్లుణ్డఇ। పల్హాత్థఇ। పక్షేవిరేఏఇ॥
—॥ కంపేర్విచ్ఛోళః॥౨॥౪॥౧౦౬॥ కంపయతేర్ణిజంతస్య విచ్ఛోళఇతి
వాస్యాత్॥ విచ్ఛోళఇ। పక్షేకంపెఇ॥—॥ రోమంథేరోగ్గాలవగ్గా
లౌ ॥౨॥౪॥౧౦౭॥ రోమంథతేర్నామధాతోర్ణిజంతస్య ఓగ్గాల।వగ్గా
లఇతివాస్యాతాం। ఓగ్గాలఇ। వగ్గాలఇ॥ పక్షేరోమంథెఇ॥—॥ప్లా
వేరోంబాలవంబాలౌ।౨॥౪॥౧౦౮॥ ప్లావయతేఃరోంబాల।వంబాల
ఇతివాభవతః॥ రోంబాలఇ।వంబాలఇ। పక్షేపావెఇ॥— మిశ్రే
ర్వీసాళమేళవౌ ॥౨॥౪॥౧౦౯॥ మిశ్రయతేః॥ వీసాళ॥ మేళవ, ఇతి
వాభవతః॥ వీసాళఇ। మేళవఇ। పక్షేమీసెఇ। అత్ర శ్రోలుఙ్త్యేతి దీ
ర్ఘః ॥—॥ ఛాదేర్ణూమణుమోంబాలఢక్కపబ్బాలసణ్ణుమాః॥౨॥౪
౧౧౦ ॥ ఛాదయతేఃణూమ। ణుమ। ఉంబాల। ఢక్క। పబ్బాల। సణ్ణు
మ। ఇతిషడాదేశావాస్యుః। ణూమఇ। ణుమఇ। ఉంబాలఇ। ఢక్క
ఇ॥ పబ్బాలఇ। సణ్ణుమఇ। పక్షేఛాఏఇ ॥—॥ఆమోక్కపాక్కౌవిజ్ఞా
పేః ॥౨॥౪॥౧౧౧॥ విజ్ఞాపేః॥ ఆమోక్క। పాక్కఇతివాభవతః॥ ఆమో
క్కఇ। పాక్కఇ। పక్షేవిణ్ణావెఇ ॥—॥పరివాడోఘటేః ॥౨॥౪॥౧౧౨॥
ఘటయతేః పరివాడోవాస్యాత్॥ పరివాడఇ॥ పక్షేఘడెఇ ॥—॥
—॥ దృశేర్దావదెక్కవదంసాః ॥౨॥౪॥౧౧౩॥ దృశేర్ణిజంతస్య॥
దావ। దెక్కవ। దంస ॥ ఇతి త్రయఆదేశావాస్యుః॥ దావఇ। దె
క్కవఇ। దంసఇ। పక్షే దంసెఇ ॥—॥ ప్రస్థాపేః పట్ఠవపేండవౌ

౩॥౪॥౧౧౪॥ ప్రస్థాపేర్ణిజంతస్య పట్ఠవ ॥ పెండవ ఇత్యేతౌ వాభవతః॥ పట్ఠవఇ । పెండవఇ । పక్షే పట్ఠావేఇ । అత్ర కగటేతి సలోపద్విత్వే ॥—॥ యాపే ర్జవః ॥౩॥౪॥౧౧౫॥ యాపయతేర్జవ ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ ॥ జవఇ ॥ పక్షే జావేఇ ॥—॥ వికోశేః పక్ఖోడః ॥౩॥౪॥౧౧౬॥ వికోశే ర్నామధాతోః పక్ఖోడ ఇతి వా స్యాత్ ॥ పక్ఖోడఇ । పక్షే వికోసఇ ॥—॥ గుణ్ఠోద్ధూలేః ॥౩॥౪॥౧౧౭॥ ఉద్ధూళయతేర్నామధాతోర్ణిజంతస్య గుణ్ఠ ఇత్యాదేశో వా స్యాత్ ॥ గుణ్ఠఇ । పక్షే ఉద్ధూలేఇ ॥—॥ తడే రాహోడవిహోడౌ ॥౩॥౪॥౧౧౮॥ తాడయతేర్ణిజంతస్య రాహోడ ॥ విహోడ ఇత్యాదేశౌ వాభవతః । రాహోడఇ । విహోడఇ । పక్షే తాడేఇ ॥—॥ హ్లాదేరవయచ్ఛోఽణిచశ్చ ॥౩॥౪॥౧౧౯॥ హ్లాదయతేరణిజంతస్య చకారాణ్ణిజంతస్య చ అవయచ్ఛ ఇత్యాదేశో వా భవతి ॥ అవయచ్ఛఇ । ఏవమన్యేషు ధాతుష్వాదేశేషు చ ణిజాదేశా అదాదయశ్చ కల్పనీయాః ॥—॥ అథ ణిచి భావకర్మ వివక్షాయాం ధాతోరుపరి ణిచ్ ॥ తముపరి యక్ ॥ తస్య పూర్వవదీఅఇజ్జయోర్విధానే ణిజదేదావావే ఇత్యత్రోణిజిత్యధికృత్య ॥—॥ లుగావిల్భావకర్మక్తే ॥౩॥౪॥౧౨౦॥ భావకర్మవిహితే ప్రత్యయే క్తే చ పరే ణిచో లుక్ ఆవి ఇత్యాదేశౌ వా భవతః ॥ లిత్వాన్నిత్యం ॥ ఏవం ణిచో లుకి ఆనో చ సతి లటి భావేరూపాణి ॥ హోఇఅఇ ॥ హోఇఅఏ ॥ ఇత్యాది ॥ లుక్పక్షే కేవలభావవద్రూపాణి ॥ ఆవిల్పక్షే ॥ హోఆవిఅఇ ॥ హోఆవిఅఏ ॥ హోఆవిజ్జఇ । హోఆవిజ్జఏ । వాఽలఙ్లోడిత్యేత్వం వా ॥ హోఆవిఏఇ । హోఆవిజ్జేఇ । హోఆవిఏజ్జ ॥ హోఆవిఏజ్జా ॥ హోఆవిజ్జేజ్జ । హోఆవిజ్జేజ్జా ॥ కర్మణి ప్రథమైకత్వే భావవత్ ॥ బహుత్వే ణిచో లుల్పక్షే అణ్యంతకర్మబహుత్వవద్రూపాణి । ఆవిల్పక్షే ॥ అణుహోఆవిఅన్తి । అణుహోఆవిఅన్తే । అణుహోఆవిఏన్తి । అణుహోఆవిఏన్తే । అణుహోఆవిఇరే ॥ అణుహోఆవిఏఇరే । అణుహోఏవిఏజ్జ ॥ అణుహోఏవిఏజ్జా । ఏవమావిల్పక్షే ॥ యక్

ఇజ్జాదేశేపి ॥ మధ్యమే ణిజ్జుక్ప్రత్యేణ్యాంతకర్మవత్ ॥ ఆవిల్పక్షే ॥ అణుహోఆవిఅసి ॥ అణుహోఆవిఅసె ॥ ఏవం యకఇజ్జాదేశేపి ॥ జజ్జారౌచ ॥ మధ్యమబహుత్వే ణిజ్జుకిపూర్వవత్ ॥ ఆవౌ ॥ అణుహోఆవిఅఇత్థా । అణుహోఆవిహ । అణుహోఆవిఎఇత్థా । అణుహోఆవిఏహ ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ జజ్జారౌచ ॥ ఉత్తమే లుకిపూర్వవత్ ॥ ఆవౌ ॥ అణుహోఆవిఅమి । అణుహోఆవిఆమి । అణుహోఆవిఇమి । అణుహోఆవిఏమి । ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ జజ్జారౌచ ॥ బహుత్వే ణిపిలుకిపూర్వవత్ ॥ ఆవౌ ॥ అణుహోఆవిఅమో ॥ అణుహోఆవిఆమో ॥ అణుహోఆవిఇమో ॥ అణుహోఆవిఎమో । జజ్జారౌచ ॥ ఏవంముమ్వారపి ॥ ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ ఏవమజంతానాం లటిరూపం ॥ లుఙ్జిట్సు ॥ భూతార్థస్య సిహీఅహీఅస్యాదయః ॥ శేషం పూర్వవత్ ॥ భావేలుక్ప్రత్యేపూర్వవత్ ॥ ఆవౌ ॥ హోఆవిఅసి । హోఆవిఅహీఅ । హోఆవిఅహీ ॥ ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ కర్మణ్యానుపూర్వత్వమేవ విశేషః ॥ అణుహోఆవిఅసిఇత్యాది భావవత్ ॥ లృలుటోః ॥ భవిష్యతి హిరాదిః హోర్స్సాచ ॥ స్సా । హిస్సాహిత్థాచ ॥ భావేలుకిపూర్వవత్ ॥ఆవౌ॥ హోఆవిఎహిఇ।హోఆవిఇహిఇ।హోఆవిజ్జెహిఇ।హోఆవిజ్జహిఇ।కర్మణిలుకిపూర్వవత్ ॥ ఆవౌ ॥ ఏకత్వే ప్రథమభావవత్॥ బహుత్వే ॥ అణుహోఆవిఎహిన్తి । అణుహోఆవిఎహిన్తె ।అణుహోఆవిఎహిరె ॥ఇత్యాది ॥ శేషం పూర్వవదున్నేయం ॥ లోటిణేవి ॥ లుగావిల్పౌ ॥ ఈఙిజ్జౌ । దుసుమవః ॥ బహుత్వేన్తుహమో । సౌన్తుహి ॥ శేషంపూర్వవత్ ॥ భావేలుకిపూర్వవత్ । ఆవౌ ॥ హోఆవిఅదు । హోఆవిఎదు । ఏవమిజ్జాదేశేపి । కర్మణిలుకిపూర్వవత్ ॥ ఆవౌ ॥ అణుహోఆవిఅదు ॥ అణుహోఆవిఏదు। ఏవమిజ్జాదేశేపి ॥ అణుహోఆవిఅన్తు । అణుహోఆవిఎన్తు । ఇత్యాది కల్పనీయం । లిఙీత్యిజ్జాల్లిఙఇతిజ్జాత్పరఇత్ ॥ శేషం లోడ్వత్ ॥ లృఙ్జమాణన్తౌ ॥ లుకిభావకర్మణోః పూర్వవత్ ॥ ఆవౌ॥

హోఆవిఅమాణ । హోఆవిఅన్త । హోఆవిజ్జమాణ । హొఆవిజ్జన్త ॥ కర్మణ్యానుపూర్వ్యాశ్చమేవ విశేషః ॥ ఏవం సర్వేషు వచనేషూదాహార్యం ॥ హావాదీనాం పూర్వవర్ణచిలుగావిచ్చ ॥ ఈఅఇజ్జౌ చ ॥ అనేల్లుక్యాత్వోరతఇతి ణిచోలుకి ఆదేరతఆత్వం ॥ హావిఅఇ ॥ హావిఅఏ । హావావిఅఇ । హావావిఅఏ । హావావిజ్జఇ । హావావిజ్జఏ । అణుహావావిఅఇ । అణుహావావిఅఏ ॥ అణుహావావిఇ । అణుహావావిజ్జఇ । అణుహావావిజ్జఏ । ఇత్యాది ॥ ఏవమన్యేషాం హలంతానాం ధాతూనాం రూపం ॥—॥ ఏధాదయః ॥ కేచిత్ప్రదర్శ్యంతే ॥ ఏహీఅఇ ॥ ఏహిజ్జఇ । ఏహావిఅఇ ।ఏహావిజ్జఇ । పచ్ । పాఈఅఇ । పాఇజ్జఇ ।పాఆవిఅఇ । పాఆవిజ్జఇ । నద్ । ణందీఅఇ । ణందిజ్జఇ । ణందావిఅఇ । ణందావిజ్జఇ । ధ్వంసు । ఝుంసీఅఇ ॥ ఝుంసిజ్జఇ । ఝుంసావిఅఇ । ఝుంసావిజ్జఇ । ధంసీఅఇ ఇత్యాద్యపి । వ్యేఇఞ్ ॥ వేఈఅఇ । వేఇజ్జఇ । వేఆవిఅఇ । వేఆవిజ్జఇ । అద్ ॥ ఆదీఅఇ ॥ ఆదిజ్జఇ । ఆదావిఅఇ । ఆదావిజ్జఇ । దిశ్ ॥ దిణీఅఇ । దిణిజ్జఇ । దిణావిఅఇ । దిణావిఇజ్జఇ ॥ కృఞ్ ॥ కారీఅఇ । కారిజ్జఇ । కారావిఅఇ । కారావిజ్జఇ ॥ గ్రహ ॥ గాహీఅఇ । గాహిజ్జఇ । గాహావిఅఇ । గాహావిజ్జఇ । చుర ॥ చోరీఅఇ । చోరిజ్జఇ । చోరావిఅఇ । చోరావిజ్జఇ । ఇత్యాది ॥ ఏవమన్యేషాంధాతూనాముదాద్యాడశానాంచానయాదిశౌరూపాణ్యుదాహార్యాణి ॥ గ్రంథవిస్తరభయాదస్మాభిర్నప్రదర్శ్యంతే॥ కృదంతం తద్ధితం తద్ధార్విశేషాః ప్రదర్శ్యంతే ॥ క్త్వ ఇదస్తాదేరిత్యతః క్త్వ ఇదిత్యనువర్తమానే॥—॥లుక్త్ర్యజోగ్యస్య ॥౨॥౩॥౪౨ ॥ కతుణః క్యచ్ నలోపశ్చేతి విహితస్య క్యజంతస్య ద్వివచనాల్లోహితాదిడాజ్భ్యః క్యషితి విహితస్య క్యషంతస్య చ సంబంధినో యకారస్య క్త్వ ఇదిల్లుగ్భవతి ॥క్యఙ్ ॥ గురూయతే ధాత్రః ॥ గురూఅఇ । అత్ర యలోపే గురూఅఇ । గురుఇ తాతతిత్వాత్ ॥ క్యషిథమథమాయతే । థమథమాఅఇ । యలోపే

అమాఇ । లోహితాయతే ॥ లోహిఆఅఇ । యలోపే లోహిఆఇ ॥ అస్మింఛ్ఛాస్త్రే యఙంత యఙ్లుగంతసన్నంతేష్వ జంతసుబ్ధాత్వాది రూపాణాం విశేషవిధానాభావాత్సిద్ధావస్థాపేక్షయా వర్ణానాం విశేషాదేశానాకలయ్య బుద్ధిమద్భిః ప్రయోగాస్సంచారణీయాః ॥**

శ్రీమదఖిల విద్యాపరివారదక్షిణామూర్తిప్రసాదలబ్ధ విద్య పూర్వోత్తర మీమాంసా సాహిత్య శబ్దతర్క—సార్వభౌమచరకసూరియజ్జేశ్వరభట్టోపాధ్యాయ తనయ కోడ్డభట్టోపాధ్యాయ శిష్యేణ సత్వాబ్ధికాగర్భశుక్తిముక్తామణినా సర్వవిద్వత్కవిసంమతేన దక్షిణా

మూర్తిమహాదేవ కింకరేణ లక్ష్మీధరేణ విరచితాయాం

షడ్భాషాచన్ద్రికాయాంప్రాకృతప్రక్రియావిభాగ

— శ్రీ స్సంపూర్ణః శ్రీ —

ఏవంనిబంధనిర్మిత్యాఖ్యా పరోపకృతిస్తయా ।వృషాకపాయీరమణః ప్రీయతాంపరమేశ్వరః ॥***************

శ్రీరస్తు ॥ మతిముద్రాపరశ్వేణ జానుభిస్పృక్తబాహవే । భుజఙ్గాబద్ధకక్ష్యాయ దక్షిణామూర్తయేనమః ॥—॥ అథశౌరసేన్యాదయోభాషాః ప్రవర్ణ్యంతే ॥ రామఇతిస్థితే ప్రథమైకవచనమారభ్య పంచమ్యేకవచనపర్యంతం ప్రాకృతవదేవ ॥ పంచమ్యేకవచనేతు ॥ రామఙసిఇతిస్థితే॥ దస్తస్యశౌరసేన్యామభావచౌస్తారిత్యతశ్శౌరసేన్యామిత్యనికృత్య ॥—॥ అతోఙసెర్డాదోశ్ ॥౩॥౨॥౨౦ ॥ శౌరసేన్యామకారాత్పరస్యఙసేః దుహౌఇత్యేతౌశితౌభవతః ॥ రామాదు । రామాదో ।అత్రశిత్వాద్దీర్ఘః ॥ శేషం ప్రాకృతవత్ ॥ ఏవంఘటాదీనాం సర్వనామ్నాంచ ప్రాకృతవత్ ॥పూర్వశబ్దస్యతు ॥—॥పూర్వస్యపురవః ॥౩।౨॥౯॥ పూర్వశబ్దస్య పురవ ఇత్యాదేశస్స్యాత్ ॥పురవో ॥ పురవేఇత్యాది ॥ పితృశబ్దేతలోపే ప్రాప్తే ॥—॥ దస్తస్య

శౌరసేన్యామనాదావచోస్తోః ॥౩।౨।౧॥ శౌరసేన్యాం భాషాయామచః పరస్యాసంయుక్తస్యానాదౌ వర్తమానస్య తకారస్య దకారస్స్యాత్ । పిదా । పిదరో ఇత్యాది ప్రాకృతవదేవ । సర్వత్ర ప్రసంభూతస్య తస్య ద ఏవ । అఖావిసికిం ॥ తరుణో । అచఇసికిం । కంతో । అస్తారితికిం । మత్తో ॥ అజ్జఉత్తో ॥—॥ సంయోగేధః క్వచిత్ ॥౩।౨।౨॥ శౌరసేన్యామిత్యనువర్తతే ॥ దస్తస్యేతిచ । పూర్వసూత్రేణాస్తారిత్యపాదితేపి క్వచిద్విశేషః ॥ ఉచ్చరితే శౌరసేన్యాం సంయోగే అధోవర్తమానస్య తకారస్య క్వచిల్లక్ష్యానురోధేన దకారో భవతి ॥ ణిచ్చిన్దో ॥ మహన్దో ॥ ణిచ్చింతో మహన్తో ॥ ఆర్యపర్యాయ ఇత్యాదిషు తావతి ఖోర్వేత్యతో వేత్యనువర్తమానే ॥—॥ ర్యోయ్యః ॥౩।౨।౩॥ ర్యఇత్యస్యస్థానే య్య ఇతి వా స్యాత్ ॥ అత్రాపవాదః ॥ అయ్యో ॥ అజ్జో ॥ పయ్యాహో । పజ్జాఓ ॥—॥ ఇత్యజంతాః పుల్లిఙ్గాః ॥ స్త్రీలింగేషు కథా ప్రథా ఇత్యాదిషు థస్య హత్వే ప్రాప్తే ॥—॥ థో ధః ॥ ౩।౨।౪॥ వేత్యనువర్తతే ॥ శౌరసేన్యామితిచ ॥ శౌరసేన్యాం థస్య ధస్స్యాద్వా ॥ కధా కహా ॥ పధా ॥ పహా ॥ ఇత్యాది ॥ మాతృశబ్దైతస్య దః ॥ మాదా ఇత్యాది ॥ శేషం ప్రాకృతవత్ ॥—॥ అజంతేషు నపుంసకలింగేషు కుండప్రభృతిషు శౌరసేనీ అకారాంతపుల్లింగవదేవ ॥ అంతఃపురే ॥ సంయోగేధః క్వచిదిత్యుక్తత్వాత్ప్రయోగానుసారేణ స్థాపితస్య దః । అందేఉరం ॥ —॥ అథ హలంతేషు విశేష ఉచ్యతే ॥ నకారాంతేషు ఇన్నంతేషు ॥—॥ ఆత్సావామంత్రే ఇనోనః ॥౩।౨।౨౧॥ ఆమంత్రే సౌపరే ఇనో నకారస్య వా ఆత్వం స్యాత్ ॥ దేకరిఆ । పక్షే దేకరీ ॥ దెకంచుఇఆ ॥ దెకంచుఈ ॥—॥ మః ॥౩।౨।౨౨॥ ఆదితి వ్యతిరిక్తం పూర్వసూత్రం సర్వమనువర్తతే ॥ ఆమంత్రే సౌపరే నకారస్య మకారో వా స్యాత్ ॥ దెరాఅం । దెరాఅ । దెసుకమ్మం । దెసుకమ్మ ॥ తకారాంతేషు ॥—॥ భవతాం ॥౩।౨।౨౪॥ ఆమంత్రే ఇతి నివృత్తం మ ఇత్యనువర్తతే న ఇతి చ ॥

భవన్ భగవన్ మఘవన్ కృతవన్ ఇత్యేవమాదీనాం దృశ్యమానస్య నకారస్య శౌరసేనే మకారో భవతి ॥ కింభవంహిఅఏణం దేఇ ॥ కింభవాన్ హృదయేనందతి ॥ పజ్జలిదో భఅవం హుదాసణో । ప్రజ్వలితో భగవాన్హుతాశనః ॥ మహవంపాఅసాసణో ॥ మఘవాన్పాకశాసనః ॥ కఅవం । కృతవాన్ । హలన్తేషు స్త్రీనపుంసకలింగయోరవిశేషః ॥ యుష్మదస్మద్భ్యాంపి ప్రాకృతవదేవ ॥ అథావ్యయేషు విశేషాః । ప్రదర్శ్యన్తే ॥ తావత్ । దస్తస్యేత్యనువర్తతే ॥—॥ తావః ఖౌ రస్త॥ ౩॥౨॥౩॥ తావచ్ఛబ్దే ఖౌ స్తస్య దో వా స్యాత్ ॥ అఖావిత్యస్యాపవాదః ॥ దావ । తావ । కథం । థో ధ ఇత్యవాధత్వం ॥ కథం । కహం ॥—॥ఇహహచోర్హస్య ।౩।౨।౫॥ థో ధ ఇత్యతో ధ ఇత్యనువర్తతే ॥ ఇహశబ్దే హకారస్య ధత్వమిద్ధాహచాపితపిహితహకారస్య చ ధో వా స్యాత్ ॥ఇధ ॥ ఇహ ॥ ఇదానీంశబ్దస్య ॥—॥ ఇదానీమో దాణిం ॥౩॥౨॥౧౨॥ శౌరసేన్యామిదానీం శబ్దస్య దాణిమితి సిద్ధ్యతి ॥ దాణిం ॥ తద్వ్యత్యయశ్చేతి సూత్రాత్ ప్రాకృతేపి ॥—॥ తస్మాత్తా ॥౩॥౨॥౧౩ ॥ తస్మాచ్ఛబ్దస్య శౌరసేన్యాం తా ఇతి భవతి । తా ॥ క్త్వాప్రత్యయస్య ॥—॥ ఇఅదూణౌ క్త్వః ॥౩॥౨॥౧౦॥ శౌరసేన్యామిత్యనువర్తతే ॥ క్త్వాప్రత్యయస్య శౌరసేన్యామిఅ ॥ దూణ ॥ ఇత్యేతౌ వా భవతః । భవిఅ । హోదూణ । పఢిఅ । పఢిదూణ । రమిఅ । రమిదూణ । ఇత్యాది ॥ పఢిత్తారం తా ఇతి తు సిద్ధావస్థాపేక్షయా భవతః ॥—॥ కృగమో డదుఅః ॥ ౩॥౨॥౧౧॥ క్త్వ ఇత్యనువర్తతే ॥ కృ ॥ గమ్ ॥ ఆభ్యాం పరస్య క్త్వాప్రత్యయస్య డిత్ అదుఅ ఇత్యాదేశో భవతి । కదుఅ । గదుఅ । పక్షే కరిఅ కరిదూణ ॥ గమిఅ ॥ గమిదూణ ॥—॥ ణంనన్వర్థే ॥౩॥౨॥౧౪ ॥ నన్వర్థే ణంఇతి భవతి । ణం ॥—॥ అమ్మహే హర్షే ॥౩॥౨॥౧౫॥ హర్షే అమ్మహే ఇతి వా భవతి । అమ్మహే ధణం శబ్దం ॥—॥ హీహీ వైదూషకే ॥౩॥౨॥౧౬॥ హర్ష ఇత్యనువర్తతే ॥ వైదూషకే హర్షే హీహీ ఇతి ప్ర

యోజ్యం ॥ హీహీ సంపణ్ణా మణోరహా వి అవఅంసస్స । సంపన్నామనోరథాః ప్రియవయస్యస్య ॥—॥ హీమాణహే నిర్వేదవిస్మయయో ॥౩॥ ౪॥౧౭॥ నిర్వేదే విస్మయే చ హీమాణహే ఇతి ప్రయోజ్యం । నిర్వేదే ॥ హీమాణహే పరిస్సంతా । పరిశ్రాంతాః ॥ విస్మయే ॥ హీమాణహే జీవంతవచ్ఛా మే జణణీ । జీవద్వత్సా మే జననీ ॥—॥ ఎవార్థే ఎవ్వ ॥౩॥ ౪॥౧౮। ఎవార్థే ఎవ్వేతి నిపాత్యతే ॥ మహ ఎవ్వ । మమైవ ॥—॥ హంజే చేట్యాహ్వానే ॥౩।౪।౧౯॥ చేట్యాహ్వానే హంజే ఇతి నిపాత్యః ॥ హంజే । ప్రసంగాదుక్తమిదమిత్యాదిషు కించిదుచ్యతే ॥—॥ అంత్యాదిదేతి మోణః ॥౩।౪।౭॥ శౌరసేన్యామంత్యాన్మః మకారాత్పరో ణకారాగమో భవతి । ఇదేతి । ఇకారే ఏకారే చ పరే ॥ జుత్తంణిమం ॥ యుక్తమిదం । సరిసంణిమం । సరిసంణిణం । సదృశమిదం । ఎకారే ॥ ఎవ్వంణేదం । ఎవమేతత్ ॥—॥ ఇతి శౌరసేన్యాం సుబంతవిభాగః ॥—॥

అథ ణిజంతవిశేషాః ప్రదర్శ్యంతే । భూసత్తాయాం । ఇహహచోర్హస్యేతో హస్యేత్యనువర్తమానే ॥ శౌరసేన్యామితి చ ॥—॥ భువో భః ॥౩।౪।౬॥ భవతేర్ధాతోరాదేశస్య హకారస్య భకారాదేశో వా భవతి ॥ భో ఇతి స్థితే । శేషం ప్రాకృతవదిత్యతిదేశాల్లటస్తిప్తావిజేజితి ఇజేచోర్విధానే ॥—॥ ఇజేచోర్దట్ ॥౩।౪।౨౪ ॥ లటస్తిప్తాదేశయోరిజే చోర్దట్ ఆగమో భవతి । అనుక్తమన్యాయేన టిశ్వాదాద్యంతౌ టకితావిత్యాదావేవస్యాత్ । భోది । భువది । భువదే । అన్యత్ప్రాకృతవత్ । లటో మధ్యమపురుషబహువచనే థధ్వమిద్ధా హచావితి హచి సతి ఇహహచోర్హస్యేతి హస్య ధకారః । భోధ । పక్షే హువధ । హువహ ॥ శేషం ప్రాకృతవత్ । భోది । భోంతి । భోంతే । భోఇరే । భోసి । భోఇత్థా భోధ । భోహ । భోమి । భోమ । భోము । భోమో । లృలుటోః ॥—॥ భవిష్యతి స్సిః ॥౩।౪।౨౫ ॥ భవిష్యదర్థే విహితస్య హేః స్సిర్భవతి । హిస్సాదీనామపవాదః । భోస్సమి । భోస్సంతి । భోస్సంతే । భోస్సిఇరే । భోస్సిసి ॥

భోస్సిఇధ్వా । భోస్సిహ । భోస్సిధ । భోస్సమి । భోస్సిమః । భోస్సిము । భోస్సిమోఇత్యాది । అన్యేష్వలకారేషు ప్రాకృతవద్రూపం వేదితవ్యం ॥ హవాదీనామప్యనయా ప్రక్రియయా రూపాణి కల్పనీయాని ॥—॥ శేషం ప్రాకృతవత్ ।౩।౨।౨౬॥ శౌరసేన్యాం యదిహకార్యముక్తం తదస్తస్యైత్యారభ్యైతత్పర్యంతం తతోన్యత్ప్రాకృతవదేవభవతి । *****

ఇతి షడ్భాషాచన్ద్రికాయాం శౌరసేనీభాషాప్రక్రియా

శ్రీరస్తు ॥ శిష్టార్యశుకయోగ్యాదిమునిబృందావృతాంఘ్రయే ।
కృతస్వీయారిశిష్టాయ దక్షిణామూర్తయే నమః ॥*****

అథమాగధీభాషానిరూప్యతే ॥—। గామసుఇతిస్థితే । మాగధ్యాంశౌరసేనీవదిత్యతోమాగధ్యామిత్యధికృత్య ॥—॥ స్రోఃశ్లౌ ॥౩।౨।౩౬। సాంః సకారరేఫయోః మాగధ్యాం శకారలకారౌ యథాక్రమం భవతః । ఇతి రేఫస్య లకారే సతి ॥—॥ సోపుంస్యేలతః ।౩।౭।౩౦। పుల్లింగేవర్తమానస్య అకారస్య మాగధ్యామేకారోలిత్స్యాత్సౌపరే శేషం ప్రాకృతవదిత్యతిదేశాత్సోర్లుకి । లాపే । ఇతఉత్తరం ఙస్ఏకవచనపర్యంతం ప్రాకృతవత్ । లామజస్ ఇతిస్థితే ॥—॥ ఆద్డాహో జసః ।౩।౨।౨౮॥ మాగధ్యామిత్యనువర్తతే । మాగధ్యామవర్ణాత్పరస్యజసః డిత్ ఆహ ఇత్యాదేశస్తు భవతి । లామాహ । పక్షే ప్రాః శ్లావితి సకారస్య శకారః । లామశ్శ ॥—॥ ఆమో డాహఞ్ ।౩।౨।౨౯। పూర్వసూత్రాదాదిత్యనువర్తతేత్వతిచ । అవర్ణాత్పరస్యామోమాగధ్యామాహఞాదేశోడిద్వాస్యాత్ । ఞిత్త్వాత్పూర్వస్య సానునాసికఉచ్చారః । లామాహ । పక్షే లామాణం । లామాణ । తద్వ్యత్యయశ్చేతిసూత్రాత్ప్రాకృతేప్యాహఞ్ । మాగధ్యాంశౌరసేనీవదిత్యతిదేశాదతో ఙసేర్దోశ్శితిదుదోచ । లామాదు । లామాదో । అన్యత్సర్వంశౌరసేనీవద్ద్రష్టవ్యం । అథాకారాంతేషు కేషుచిద్విశేషాః ప్రదర్శ్యంతే ॥

॥—॥ చ్ఛో నాదౌ శ్చః ॥ ౩।౨।౩౨ ॥ అనాదౌ వర్తమానస్య లాక్షణికస్యాలాక్షణికస్య చ చ్ఛస్య శకారసహితచకారో భవతి ॥ పిచ్ఛిలః । పిశ్చిలె । లాక్షణికస్య । ఆపన్నవత్సలః । ఆవణ్ణవచ్ఛలో । ఆవణ్ణవశ్చలే । పృచ్ఛః । వచ్ఛో । వశ్చె । ఇత్యాద్యూహ్యమ్ ॥ అనాదివితికిం ॥ ఛాగః । ఛాఎ ॥—॥ క్షస్కః ॥ ౩।౨।౩౩ ॥ అనాదావిత్యనువర్తతే ॥ అనాదౌ వర్తమానస్య క్షస్య మాగధ్యాం జిహ్వామూలీయాక్రాన్తకకారో భవతి ॥ యక్షః । యఁకే ॥ రాక్షసః । లఁకశె ॥ వృక్షః । ఉఁకె ॥ అనాదావితికిం ॥ క్షయః । ఖఏ ॥—॥ సష్షోస్సంయోగేఽగ్రీష్మే ॥ ౩।౨।౩౪ ॥ అనాదావిత్యనువర్తతే ॥ అనాదౌ సంయోగే వర్తమానయోస్సకారషకారయోః మాగధ్యాం సకారో భవతి ॥ అగ్రీష్మే । గ్రీష్మేతు న భవతి ॥ ఊర్ధ్వలోపాద్యపవాదః ॥ ప్రశస్తః । పశస్తె ॥ హస్తిః । హస్తె ॥ విస్మయః । విస్మఏ ॥ శుష్కః । శుస్కే ॥ శష్పకబలః । శస్పకవలె ॥ ఇత్యాద్యూహ్యమ్ ॥ అగ్రీష్మ ఇతికిమ్ ॥ గ్రీష్మః । గిమ్హో ॥ ధన్య । సామాన్య ॥ గణ్య । ప్రాజ్ఞ ॥ ధనఞ్జయ ఇత్యాదిషు ॥—॥ న్యణ్యజ్ఞఞ్జాం ఞ్ఞః ॥ ౩।౨।౩౬ ॥ న్య । ణ్య । జ్ఞ । ఞ్జ । ఇత్యేతేషాం ఞ్ఞకారో భవతి ॥ ద్విత్వమ్ ॥ ధఞ్ఞె । సామఞ్ఞే ॥ గఞ్ఞే । పఞ్ఞె ॥ ధఞ్ఞఞ్ఞఎ ॥ ఇత్యాద్యూహ్యమ్ ॥ సమాజ । జయ । హృద్యేత్యాదిషు ॥—॥ జద్యయాం యః ॥ ౩।౨।౩౯ ॥ జకారయకారద్యకారాణాం యకారో భవతి ॥ సమాజః । సమాయె ॥ జయః । యయే ॥ హృద్యః । హియ్యే ॥ విద్యాధరః । వియ్యాహరె ॥ దుర్జనః । దుయ్యణె ॥ జనపదః । యణవఏ ॥ అనవద్యః । అణవయ్యె ఇత్యాది ॥ యస్య యకారవిధానమాదేర్జ ఇత్యస్య బాధనార్థం ॥ ప్రకోష్ఠ సుష్ఠుకృత భట్టేత్యాదిషు ॥—॥ ష్టట్ఠోః స్థః ॥ ౩।౨।౪౦ ॥ షకారోద్విరుక్తటకారశ్చ సకారాక్రాన్తథకారస్స్యాత్ ॥ పట్ఠే । పటస్థే ॥ ప్రకోష్ఠః । పకోస్థె । సుష్ఠుకృతః । సుస్థుకఏ ॥ భట్టః । భస్థే ॥ భట్టారకః । భస్థాలఏ ॥ ఇత్యాది ॥—॥ ర్థస్తస్తమ్ ॥

౩|౨|౪౧॥ స్థర్థయిత్యేతౌ సకారాక్రాన్తతకారమాపద్యేతే॥ ఉపస్థితః।
ఉవస్తిదె॥ అత్ర శౌరసేనీవదిత్యతిదేశాత్తస్యాదః॥ అర్థః। అస్తే॥
సార్థవాహః। శస్తవాహే॥ ఇత్యాది॥ ఇకారాన్తమారభ్య హలన్తా
న్తం లిఙ్గత్రయమపి శౌరసేనీవత్ప్రాకృతవచ్చ॥ అస్మచ్ఛబ్దే విశేషః॥
—॥ హగేహంవయమోః॥ ౩|౨|౩౧॥ అహం। వయం। ఏతయోః
స్థానే మాగధ్యాం హగే ఇతి భవతి॥ హగే శుహం అణుహోమి।అహం
సుఖమనుభవామి॥ హగే శంపత్తా। వయంసమ్ప్రాప్తాః॥ అవ్యయా
దిషు శౌరసేనీవత్ప్రాకృతవచ్చ॥ఇతిమాగధ్యాం సుబన్తవిభాగః॥

అథ తిఙన్తప్రక్రియా

భూ ఇతి స్థితే శౌరసేనీవదిత్యతిదేశాద్భువోహకారస్య భకారః॥
భోది ఇత్యాది శౌరసేనీవత్॥ లృలుటోః। భవిష్యతిస్సిరితిస్సానతి
ప్రోః క్లావితి సకారస్య శకారః॥ భోశ్శది॥ శేషం పూర్వవత్॥వి
శేషస్తు। క్షః క ఇత్యనువర్తమానే॥ —॥ స్కః ప్రేక్షాచక్షోః॥
౩|౨|౩౪॥ ప్రేక్షతెరాచక్షేశ్చ క్షస్య సకారాక్రాన్తకకారోభవతి॥
క్షః క ఇత్యస్యాపవాదః॥ పెస్కది। పెస్కదె॥ ఆచస్కది। ఆచస్కదె॥
ఇత్యాది శేషం పూర్వవత్॥ న్యణ్యజ్ఞఞ్జాం ఞ ఇత్యతో ఞ ఇత్యాద్యధికృత్య—
జో వ్రజేః॥౩|౨|౩౫॥ వ్రజగతావిత్యస్య జకారస్య ఞకారోభవతి॥
జయాద్యాం యఇత్యస్యాపవాదః॥ వఞ్చది। వఞ్చదె॥ —॥ చిట్ఠస్తిష్ఠస్య॥
౩|౨|౪౨॥ ష్ఠాగతినివృత్తావిత్యస్య ధాతోః తిష్ఠాదేశో విహితః తస్య చిట్ఠ ఇతి
భవతి॥ చిట్ఠది। చిట్ఠదె॥ —॥ మాగధ్యాం శౌరసేనీవత్॥౩|౨|౨౬॥
దఃస్తస్యేత్యారభ్య శేషం ప్రాకృతవదిత్యతత్పర్యన్తం శౌరసేన్యాం
యదుక్తం తత్సర్వం మాగధ్యామపి సఞ్చారణీయమ్॥ —॥ శేషం
ప్రాకృతవత్॥౩|౨|౨౭॥ మాగధ్యాం సూత్రైర్యద్విహితం యచ్చ
మాగధ్యాం శౌరసేనీవదిత్యతిదేశాల్లబ్ధం శౌరసేనీకార్యం తదుభయా

తేరిక్తం కార్యం ప్రాకృతవత్సంచారణీయమ్॥*************

ఇతిషడ్భాషాచన్ద్రికాయాం మాగధీభాషావిభాగః.

శ్రీరస్తు ॥ వాసవాదిసుపర్వాళికోటీరద్యోతితాంఘ్రయే ।
సోమసూర్యానలాక్షాయ దక్షిణామూర్తయే నమః ॥

అథ పైశాచీభాషానిరూప్యతే॥ రామస ఇతిస్థితే ప్రథమైకవచనమారభ్య తృతీయైకవచనపర్యన్తం ప్రాకృతవత్ ॥ తృతీయైకవచనే రామటా ఇతిస్థితే । టాడేణలిఃడేణలిసతిరామేణ ఇతిప్రాప్తే ॥—॥ ణో నః పైశాచ్యాం ॥౩।౨।౪౩॥ పైశాచ్యాం భాషాయాం ణకారనకారయోః నకారో భవతి ॥ రామేన। నకారస్యాపి పునర్నకారవిధానం ణాదేశబాధనార్థం ॥ ఏవం సర్వత్ర ణస్య నో విధేయః ॥ జసౌ ॥—॥ అతో జసేస్తుతోశ్ ॥౩।౨।౫౫॥ అకారాత్పరస్య జేసేః తు । తో । ఇత్యాదేశౌ శితౌ భవతః ॥ రామాతు । రామాతో ॥ అతో జసేఙఃదో శిత్త్వాత్ దేశికస్యాపవాదార్థమయం యోగః ॥ అన్యత్ప్రాకృతవత్ ॥ అథాకారాన్తేషు విశేషాః ప్రదర్శ్యన్తే ॥—॥ న్యణ్యజ్ఞాం ఞః ॥౩।౨।౪౪॥ పైశాచ్యామిత్యనువర్తతే ॥ న్య । ణ్య । జ్ఞ ॥ ఇత్యేతేషాం పైశాచ్యాం ఞకారోద్విర్భవతి ॥ ఞిత్వాద్ద్విత్వం ॥ ధన్యః । ధఞ్ఞో ॥ గణ్యః । గఞ్ఞో ॥ ప్రాజ్ఞః । పఞ్ఞో ॥ ఏవం సామాన్యకన్యకాపణ్యకాపర్వజ్ఞాదిషు సంచారణీయమ్ ॥ ప్రతిభాసప్రతిపన్నవేతసదామోదరేత్యాదిషు ॥—॥ తదోస్తః ॥౩।౨।౪౬॥ తకారదకారయోః పైశాచ్యాం తకారో భవతి ॥ పతిభాసో । పతిపన్నో । వేతసో । అత్ర తకారస్య డకారాద్యాదేశాన్తరబాధనార్థం తకారవిధానం ॥ తామోతరో । దామోదరః ॥ మతో । మదః ॥ ఇత్యాదికల్పనీయమ్ ॥ కళమకోమళముకుళేత్యాదిషు ॥—॥ ళో లః ॥౩।౨।౪౭॥ పైశాచ్యాం ళకారస్య లకారస్స్యాత్ ॥ కలమో ॥ కోమలో । ముకులో ॥—॥ ధుష్టి

ర్యాన్యశగే ॥ ౩।౨।౪౯ ॥ యాదృశాదిషు దృశెన్స్థానే తి ఇత్యయమా దేశో భవతి ॥ యాతిసో । యాదృశః ॥ తాతిసో । తాదృశ ఇత్యాది ॥ యాదృశాది । యాదృశ । తాదృశ । భవాదృశ । అన్యాదృశ । అత్ర న్యప్య ఇవర్ ॥ అన్నాతిసో । ఎతిసో । ఈదృశః ॥ కేతిసో । కీదృశః ॥ అత్రోభయత్ర ఎల్పీడనీడకీదృశేత్యాదినా ఈత్వత్వం ॥ అమ్హాతిసో । అస్మాదృశః ॥ అత్ర ష్మష్టేత్యాదినా స్మస్య మ్హాదేశః ॥ ఆర్యా। వర్య । స్నాత । కష్ట । దుష్టేత్యాదిషు ॥ — ॥ ర్యస్నష్టాం రియసినసిటాః క్వచిత్ ॥౩।౨।౫౦॥ పైశాచ్యాం ॥ ర్య । స్న । ష్ట ॥ ఇత్యేతేషాం యథాసంఖ్యం ॥ రిఅ। సిన ।సిట॥ ఇత్యాదేశాభవన్తి ॥ఆరిఓ।వరిఓ । సినాతో । కసిటో । క్వచిదిత్యుక్తత్వాద్గార్యఇత్యత్ర అయ్యో । భ్రష్టఇత్యత్ర భట్ఠో ఇత్యప్యస్తి ॥—॥ టోస్తుతు ॥౩।౨।౫౧॥ పైశాచ్యాం టు ఇత్యస్య తు ఇతి వా స్యాత్ ॥ వటుకః । వతుకో ॥ కుటుంబం । కుతుంబం ॥ పటుదేహః । పతుదెహో ॥—॥ యోల్హ్యహృదయే ॥౩।౨।౫౨॥ హృదయశబ్దేయస్యసౌలిత్స్యాత్ ॥ హృదయసంతాపః । హితపసంతాసో ॥—॥ శషోస్సః ॥౩।౨।౫౩॥ పైశాచ్యాం సకారషకారయోః సకారో భవతి ॥ శేషః । సెసో ॥ వేషః । వెసో ॥ శఠః । సఢో ॥ పోషః । పొసో ఇత్యాది ॥ ఇదం సూత్రం నప్రాయోలుక్కాదిచ్ఛల్ షట్ఛమ్యంతసూత్రోక్తమిత్యస్య సూత్రస్య వత్వబాధకస్య బాధనార్థం నను నప్రాయోలకాదిసూత్రబాధనార్థమిదం సూత్రమితి యదుక్తం తదసజ్గతం ॥ విచారాసహత్వాత్ ॥ తథాహి। ప్రాయోలుకగెతి సూత్రమారభ్య ఛల్ షట్ఛమీసుధాశాబుసప్తపర్ణేఇతి సూత్రాన్తానియాని సూత్రాణి తేషాం ప్రాకృతభాషావిధాయకానాం పైశాచ్యాం ప్రసక్తౌసత్యాం నప్రాయోలుక్కాదిఛల్ షట్ఛమ్యంతసూత్రోక్తమితినిషేధసూత్రేణ భవితవ్యం ॥ నచ తేషాం ప్రాకృతవిధాయకానాం పైశాచ్యాం ప్రసక్తిరస్తి॥ నచ శేషం ప్రాకృతవదిత్యతిదే

శాత్ప్రసక్తిర్భవిష్యతీతి వాచ్యమ్ ॥ తత్సూత్రస్య పైశాచ్యామభావాత్ ॥ పరంతు శేషం శౌరసేనీవదిత్యేవాస్తి ॥ నచ శేషం శౌరసేనీవదిత్యతిదేశాదేవ ప్రాకృతానామప్యత్ర ప్రసక్తిర్భవిష్యతి శౌరసేన్యాం శేషం ప్రాకృతవదిత్యతిదేశస్య దృష్టత్వాదతిదిష్టాతిదేశమర్యాదయా ప్రాకృతానామప్యత్ర సమ్భవాదితి వాచ్యమ్ ॥ అతిదిష్టాతిదేశస్య అదృష్టచరత్వాత్ । తస్మాద్బాధకబాధనార్థమిత్యసంగతముక్తమితి చేత్ ॥ అత్రోచ్యతే । యదుక్తం ప్రాకృతానామత్ర ప్రసక్తిర్నాస్తీతి । తదసత్ । అతిదిష్టాతిదేశమర్యాదయా ప్రసక్తేః ॥ నచాతిదిష్టాతిదేశస్యాదృష్టచరత్వం । అతిదేశతః ప్రాప్తానాం శ్యేనయాగధర్మాణాం అఘునామకకర్మణ్యతిదేశస్య దృష్టత్వాత్ । అగ్నీషోమీయధర్మాణాం సాన్నాయ్యాతిదేశతః ప్రాప్తానాం సవనీయాదావతిదేశస్య దృష్టత్వాచ్చ ॥ తస్మాద్బాధకబాధనార్థమితి సమ్యగుక్తమ్ । ఏక ॥ భాగ । కుచ । గజ । ఇత్యాదౌ ప్రాయోలుగితి కాదిలోపే ప్రాప్తే ॥—॥ న ప్రాయోలుక్కాఙిఛల్ షట్ఛమ్యంతసూత్రోక్తమ్ ॥ ౩।౨।౬౩॥ ప్రాయోలుక్కగేతి సూత్రమారభ్య ఛల్ షట్ఛమ్యంతసూత్రపర్యంతం యే విధయః ప్రాకృతే । తే పైశాచ్యాం నభవంతి ॥ ఇతి కాదీనాం లోపాద్యభావః । ఏకో । భాగో । కుచో । గజో । ఇత్యాది ॥ ఏవం సర్వవిధ్యభావోనుసన్ధేయః । సర్వాదయః ప్రాకృతవత్ ॥ పూర్వస్యపురవః । పురవో । పురవే । ఇత్యాది ॥ ఇతి నపరసమజంతేషు లింగత్రయేపి ప్రాకృతవచ్ఛౌరసేనీవచ్చ ॥ హలంతేషు ॥— రాజ్ఞో జ్ఞో వా చిఞ్ ॥౩।౨।౪౫॥ సంస్కృతే రాజన్ శబ్దస్య యత్ర యత్ర జ్ఞకారః తస్యతస్య జ్ఞకారస్య పైశాచ్యాం చిఞ్ ఇత్యాదేశస్స్యాద్వా ॥ రాచిఞో లపితం రాజ్ఞో లపితం । రాచిఞో వచనం ఇత్యాది ॥ జ్ఞ ఇతి కిమ్ ॥ రాజా ॥—॥ టానేన తదిదమోః ॥౩।౨।౫౩॥ పైశాచ్యాం తదిదమోః స్థానే టా వచనే నేన సహ నేన ఇతి భవతి ॥ నేన । తేన అనేన వా ॥—॥ నా

యే స్త్రియాం ॥ ౩।౨।౫౩ ॥ తదదమోః స్థానే టాం వచనేన సహ పైశాచ్యాం స్త్రీలింగే నాయే ఇతి స్యాత్ ॥ నాయే। తయా। అనయా। అవశేషం ప్రాకృతవత్। శౌరసేనీవచ్చ ॥ అవ్యయేషు క్త్వాప్రత్యయే విశేషః ॥—॥ క్త్వస్తూనం ॥౩।౨।౫౪॥ క్త్వాప్రత్యయస్థానమితి రూపమాప్నోతి ॥ గన్తూన। గంతూన। హసితూన ॥ ఇత్యాది ॥ — ॥ ష్ట్వః ద్ధూనత్థూనౌ ॥౩।౨।౫౫॥ కృష్ట్వా ఇత్యాది సిద్ధస్య క్త్వాప్రత్యయస్య స్థానే ద్ధూనత్థూనావాదేశౌ భవతః ॥ కద్ధూన। కత్థూన। కృష్ట్వా। తద్ధూన। తత్థూన। తష్ట్వా। ఇత్యాది ॥ అన్యత్సర్వం ప్రాకృతవచ్ఛౌరసేనీవచ్చ ॥ ఇతి సుబన్తవిభాగః ॥ — ॥ అథ తిఙన్తవిశేషాః ॥ భో ఇత్యస్తితే శౌరసేనీవల్లిఙాదేశాత్ సర్వో ... ఇతి హస్యభోః భో ఇత్యస్తితే ఇతి ... ॥—॥ తదిదేతః ॥౩।౨।౫౬॥ పైశాచ్యాం తిప్తాదేశయోరిదేతోః తకారాదేశో భవతి ॥ దకారాపవాదః ॥ భోతి। భవతి। భవతే ఇత్యాది శేషం ప్రాకృతవత్ ॥ ల్యలుటోః ॥—॥ ఏయ్యేవ భవిష్యతి ॥ ౩।౨।౫౭॥ భవిష్యదర్థవిహితయోరిదేతోః స్థానే ఏయ్యాదేశ ఏవ భవతి ॥ నతు శౌరసేన్యామిత్యాదేశః కస్సిః। భో ఏయ్య। భవేయ్య। భోస్సంతి। భోస్సామి ॥ ఇత్యాది ॥ అన్యేషు లకారేషు ప్రాకృతవచ్ఛౌరసేనీవత్సర్వే విధయో ద్రష్టవ్యాః ॥ యకి ॥—॥ ఇయ్యో యకః ॥౩।౨।౫౮॥ యక్ప్రత్యయస్య ఇయ్య ఇత్యయమాదేశో భవతి పైశాచ్యాం ఈఅఇజ్జయోరాతిదేశికయోరపవాదః ॥ భోఇయ్యతి। భోఇయ్యతే। భవియ్యతి। భవియ్యతే ఇత్యాది ॥ —॥ కృఞో డీరః ॥౩।౨।౫౯॥ యక ఇత్యనువర్తతే॥ కృఞో యక స్థానే పైశాచ్యామీర ఇత్యాదేశో డిత్స్యాత్ ॥ కీరతి। కీరతే। ఇత్యాది ॥ అన్యేషు లకారేషు ణిచి భావకర్మణోశ్చ సర్వే విధయః ప్రాకృతచ్ఛౌరసేనీవద్ద్రష్టవ్యాః ॥****************************

ఇతి షడ్భాషాచన్ద్రికాయాం పైశాచీభాషాప్రక్రియా

యమివర్యాశ్రితస్వాన్తద్యోతమానాత్మమూర్తయే ।
వేదాన్తపక్షపాతాయ దక్షిణామూర్తయే నమః ॥

అథ చూలికాపైశాచీ

కామసుఖైకస్థితే ॥—॥ రో లస్తు చూలికాపైశాచ్యామ్ ॥౩।౨।౬౪॥ చూలికాపైశాచ్యాం రేఫస్య లో వా స్యాత్ ॥ గామో । లామో ॥ ఇత్యాది ॥ శేషం పైశాచీవత్ ॥—॥ గజడదబఘఝఢధభాం కచటతపఖఛఠథఫాః ॥౩।౨।౬౫॥ చూలికాపైశాచ్యాం గాదీనాం యథాసంఖ్యం కాదయో భవంతి ॥ లింగవ్యత్యయం ॥ మార్గణః । మక్కనో ॥ నగః । నకో ॥ మేఘః । మేఖో ॥ వ్యాఘ్రః । వక్ఖో ॥ రాజా । లాచా ॥ జీమూతః । చీమూతో ॥ నిర్ఝరః । నిచ్ఛలో ॥ ఝర్ఝరః । ఛచ్ఛరో ॥ తడాగం । తటాకం ॥ డమరుకః । టమలుకో ॥ గాఢం । కాఠం ॥ ఢక్కా । ఠక్కా ॥ మదనః । మతనో ॥ దామోదరః । తామోతలో ॥ మధురం । మథులం ॥ ధారా । థారా ॥ బాడబః । పాటపో ॥ బాలకః । పాలకో ॥ రభసః । లఫసో ॥ రంభా । లంఫా ॥ భవః । ఫవో ॥ ఇత్యాది । క్వచిల్లాక్షణికస్యాపి ॥ పడిమా । పటిమా । దంష్ట్రా । దాఢా । తాఠా ॥—॥ అన్యేషామాదియుజిన ॥౩।౨।౬౬॥ చూలికాపైశాచ్యామన్యేషామాచార్యాణాం మతే గజడదబఘఝఢధభాం ఆదౌ వర్తమానానాం యుజిధాతౌ చ కాదయో న భవంతి ॥ గతీ। ఘనో । జనో । ఝర్ఝరీ ॥ ఇత్యాద్యూహ్యమ్ ॥ యుజి । నియోజితం ॥—॥ శేషం ప్రాగ్వత్ ॥౩।౨।౬౭॥ చూలికాపైశాచ్యాం పోలస్థిన శాస్త్రలక్ష్య ఉక్తం తతోఽన్యత్ ప్రాగ్వత్ । పైశాచీవత ॥ తేనానేనోః పైశాచ్యామిద్యగ్భ్య నపాయోఽలుక్ ఋదిసూత్రాంతం యత్కార్య జాతం పైశాచ్యాం తదత్రాపి భవతి । సర్వతోఽపదిష్టేనాతిదిష్టబాధః । తేన । భో । భవతి । భవతే । భో ఇత్యాద్యుదాహార్యాదౌ భస్య ఫ ఏవ । ఫో

తి । భవతి । భవతే । ఇత్యాది । గ్రంథవిస్తరభయాన్నలిఖ్యతే ॥—॥

❋ ఇతి షడ్భాషాచన్ద్రికాయాం చూలికాపైశాచీభాషాప్రక్రియా ❋

అశేషవిద్యాసందోహవేష్టితాయ పరాత్మనే
సర్వదేవపరీతాయ దక్షిణామూర్తయే నమః ॥

అథాపభ్రంశభాషానిరూప్యతే

రామసు ఇతిస్థితే । ప్రాయోపభ్రంశే చాజిత్యతోపభ్రంశ ఇత్యధికృత్య ॥—॥ స్యమ్యోరస్యోత్ ॥౩।౪।౨॥ అపభ్రంశే స్యమి చ పరే అత ఉత్స్యాత్ । జమోలుగిత్యతో లుగిత్యనువర్తమానే ॥—॥ సుసపోః ॥౩।౪।౧౭॥ సుస్ ప్రథమా । అస్ ద్వితీయా । తయోరపభ్రంశే లుగ్భవతి । ఇతిసోర్లోపః । రాము । స్యమోరదంతత్వమపి కేచిత్ । రామ । స్యమ్యోరస్యోదిత్యతో ఒత ఇత్యనువర్తమానే ॥—॥ ఓత్సౌ తు పుంసి ॥౩।౪।౩॥ పుల్లింగే వర్తమానస్యాతస్సౌ పరే వా ఓత్వం భవత్యపభ్రంశే । రామో । అత్రాపి పూర్వవత్సోర్లుక్ ॥ అత్రైవవిశేషః ॥—॥ తు మోఙ్వం ॥ ౩।౩।౩ ॥ అచాం స్త్రావఖాకఖతథపఫాగఘసధబభానిత్యతో చో స్త్రావఖావిత్యనువర్తతే । అపభ్రంశే అచః పరో నాదౌ వర్తమానః అసంయుక్తో మకారో వత్వమాపద్యతే వా । ఇతి వికల్పే నవత్వే జాతే వా త్సానునాసికఉచ్చారే ॥ రావు । రావఁ । ఇత్యాద్యపి సఙ్గ్రహణీయం । జసి । రామజస్ ఇతిస్థితే ॥—॥ దిహశాసుపి ॥౩।౪।౧॥ అపభ్రంశ ఇత్యనువర్తతే ॥ అపభ్రంశే సుపి పరతః నామ్నోంత్యస్యస్వరస్య దీర్ఘహ్రస్వౌ మిథః ప్రాయో భవతః । ఇతిదీర్ఘే రామాజసితిస్థితే సుసపోరితి జసో లుక్ । రామా । దీర్ఘాభావే । రామ । సమ్బుద్ధౌ ॥ హేరాము । హేరామో । సమ్బుద్ధావత్వమేవేతి కేచిత్ ॥ తేషాంమతే హేరామ।హేరామా ఇత్యేవ । జసి ॥—॥ హోంజసఆమన్త్ర్యే ॥౩।౪।౧౮॥ ఆమన్త్రణే నామ్నః పరస్య జసః హోం ఇతిభవతి ॥ హేరామహో । హేరామాహో ॥

అత్ర దిసా సుపీతి దీర్ఘః ॥ అమి । స్యమ్యోఽఉదిత్యుత్వమ్ ॥ రాము
అమ్యదోతావితి కేచిత్ ॥ రామ । రామో । అత్ర సుపసోరిత్యమో
లోపః । శసి । సుపసోరితి శసో లుక్ ॥ రాము । రామా ॥ శసఇదేతా
డితావితి కేచిత్ ॥ రామి । రామె ॥ టా । రామ టా ఇతి స్థితే । స్యమ్య
తఉదిత్యతోఽత ఇత్యనువర్తమానే ॥—॥ టో ణానుస్వారౌ ॥౩|౪|౧౧
అతః పరస్య టావచనస్య ణత్వమనుస్వారశ్చ భవతి ॥ ఎభిసీత్యత ఏ ఇత్య
నువర్తమానే ॥ స్యమ్యతఉదిత్యతోఽత ఇతి చ ॥—॥ టి ॥ అతః టావ
చనే పరే ఎకారో భవతి ॥ పృథగ్యోగాన్నిత్యం ॥ రామెణ । రామెం ॥
టాడిదేత్వమితి కేచిత్ ॥ రామే ॥ భిసి ॥—॥ హిం భిస్సుపోః ॥౩|౪|౧౯
భిస్సుపోః హిమిత్యాదేశో భవతి । స్యమ్యతఉదిత్యతోఽత ఇత్యధికృత్య ॥
ఓత్సౌ తు పుంసీత్యత స్త్వితి చ ॥—॥ ఎభిసి ॥౩|౪|౪॥ భిసి పరే అత ఎత్వం
వా స్యాత్ ॥ రామేహిం । రామాహిం । రామహిం ॥ అత్ర దిసా
సుపీతి దీర్ఘః ॥ భిసాడిదేత్వమితి కేచిత్ ॥ రామె । రామ ఙసి ఇతి స్థితే ॥
—॥ ఙసేర్హేహూ ॥౩|౪|౭॥ అత ఇత్యనువర్తమానం పంచమ్యంతతయా
విపరిణమ్యతే ॥ అపభ్రంశే అకారాత్పరస్య ఙసేః ॥ హే । హు ।
ఇత్యాదేశౌ భవతః । రామహే । రామహు । రామాహే । రామా
హు ॥ అత్ర దిసా సుపీతి దీర్ఘః ॥ రామ భ్యసి ఇతి స్థితే ॥—॥ భ్యసో
హుం ॥౩|౪|౭॥ అపభ్రంశే అకారాత్పరస్య భ్యసో హుమిత్యాదేశో
భవతి ॥ రామహుం । రామాహుం ॥ రామ ఙసి ఇతి స్థితే ॥—॥ సుస్సు
హో ఙసః ॥౩|౪|౯॥ అతః పరస్య ఙసః ॥ సు । స్సు । హో ॥ ఇతి త్రయ
ఆదేశా భవన్తి ॥ రామసు । రామాసు । రామస్సు ॥ రామహో । రా
మాహో ॥—॥ ఙమోలుక్ ॥౩|౪|౧౬॥ ఙమష్షష్ఠీవిభక్తేః ప్రాయో
లుగ్భవతి ॥ రామ । రామా ॥—॥ ఆమో హం ॥౩|౪|౧౦॥ అతః పర
స్య ఆమో హమితి భవతి ॥ రామహం । రామాహం ॥ ఙమోలుక్ ॥ రా
మ । రామా । రామ ఙి ఇతి స్థితే । ఎభిసీత్యత ఏ ఇత్యధికృత్య ॥ అత ఇ

శిజ ॥—॥ జినేచ్ఛ ॥౩।౪।౬॥ అతో జినా సహ ఇత్యస్యైచ్ఛ కారాదేశ్చ। రామి। రామే ॥ సుపి। హిం భిస్సుపారితి హిం ॥ రామాహిం। రామహిం ॥ సుపస్సు రిత్వేకే కేచిత్ ॥ రామసు। రామాసు ॥ తద్వ్యత్యయశ్చేతి సర్వాసు విభక్తిషు ప్రాకృతాదిరూపతా చ ॥ ఏవముకారాన్తానాం వృక్షాదీనాం రూపం జ్ఞేయం ॥ అథాకారాన్తేషు విశేషాః ప్రదర్శ్యన్తే ॥ లోక। కాక। మఖ। విశిఖ। సుత। చూత। నాథ। శతపథ। కోప। తాప। రేఫ। కఫ। ఇత్యాదిషు ॥ ప్రాకృతోపభ్రంశే చాజిత్యతోఽపభ్రంశ ఇత్యధికృత్య ॥—॥ అచోస్తావ ఖోకఖతథపఫా గఘదధబభాః ॥౩।౩।౧॥ అచఃపరే అసంయుక్తాః అనాదౌ వర్తమానాః కాదయో యథాసంఖ్యం అపభ్రంశే గాదీనాప్నువన్తి ప్రాయః। స్వస్యోత్వముత్వం చ ॥ లోగు। కాగు। మఘు। విసిఘు। సుదు। చూదు। ణాధు। సదబధు। కోబు। తాబు। రేభు। కభు ॥ ఇత్యాది ॥ అన్యత్సర్వం రామవత్ ॥ ఏవం సర్వత్ర। శిష్టం పూర్వవదున్నేయమ్ ॥—॥ మ్హోమ్భం ॥ ౩।౩।౪ ॥ మ్హ ఇత్యయం మాత్రా సభకారమాపద్యతే ॥ అత్ర మ్హ ఇతి శ్మష్మేత్యాదినా ప్రాకృతలక్షణేన హితో మ్హో గృహ్యతే ॥ తస్యాయం విధిః ॥ బ్రాహ్మణః ॥ బమ్భణు। ఏవమశ్మకాశ్మీరేత్యాదిష్వపి మ్హస్య మ్భ ఏవ ॥ తథాచ ॥ అమ్భు। కమ్భీరు ॥ ఇత్యాదిసిద్ధం ॥ తుమోఽమ్భమిత్యతః తు ఇత్యనువర్తమానే ॥—॥ రోఽలుకమధః ॥౩।౩।౫॥ అధో వర్తమానో రేఫో లుకం త్వాపద్యతే ॥ పిఉ। ప్రిఉ ॥—॥ క్వచిదభూతోపి ॥౩।౩।౬॥ ర ఇత్యనువర్తతే। క్వచిదవిద్యమానోపి రేఫో భవతి ॥ వ్యాసః। వ్రాసు। విషణ్ణ। వర్త్మ। ఉక్త। ఏషు ॥—॥ ఉన్నవిచ్ఛవుత్తాః విషణ్ణవర్త్మోక్తాః ॥ ౩।౩।౫౩ ॥ విషణ్ణాదీనాం త్రయాణాం యథాసంఖ్యం ఉన్నాదయ ఆదేశాస్స్యుః ॥ ఉన్ను। విచ్ఛు। వుత్తు। యాదృశ। తాదృశ। కీదృశ। ఈదృశ। ఏషు ॥ డాఇడేఽజహో యాదృక్తాదృక్కీదృగీదృశామిత్యస్మిన్ డేహోఽవర్జమనువర్త

షూనే ॥—॥ డఇసాఞాం ॥ ౩।౩।౧౦ ॥ అతామకారాన్తానాం యాదృగాదీనాం దాదేరవయవస్య డిత్ అఇసఇత్యాదేశో భవతి ॥ జఇసు। యాదృశః। తఇసు। తాదృశః ॥ కఇసు। కీదృశః ॥ అఇసు। ఈదృశః ॥—॥ అన్యాదృశస్యాణ్ణాఇసావరాఇసౌ ॥౩।౩।౫౫॥ అన్యాదృశస్య అణ్ణాఇస। అవరాఇస ॥ ఇత్యేతావాదేశౌ భవతః ॥ అణ్ణాఇసు। అవరాఇసు ॥—॥ ఆద్యః పరస్పరస్య ॥౩।౩।౫౪॥ పరస్పరశబ్దస్యాదిరద్భవతి ॥ అవరోవరు। అత్ర తస్య వ్యత్యయశ్చేత్యపభ్రంశభాషాస్థసూత్రాకృష్టం ప్రాకృతసిద్ధం షోఃపరస్పరనమస్కారఇత్యోత్వం చ ॥ సర్వాదీనాం భేదః ॥—॥ సర్వాదేర్ఙేర్హిమ్ ॥౩।౪।౨౬॥ సర్వాదేరుత్తరస్య ఙేర్హింభవతి ॥ సవ్వహిం ॥—॥ జసేర్హం ॥౩।౪।౨౭॥ సర్వాదేరుత్తరస్య జసేర్హంభవతి. సవ్వహం। శేషం రామవత్ ॥ సర్వశబ్దస్యాదేశాన్తరం ॥—॥ త్వనుషాహావన్యథాసర్వే ॥౩।౩।౫౧॥ అన్యథా సర్వశబ్దయోః ॥ అను। సాహ। ఇత్యేతౌ క్రమాద్భవతః ॥ సాహు। సాహో ॥ ఇత్యాది ॥ ఏవం విశ్వాదీనాం రూపమ్ ॥—॥ ఇకారాన్తఃపుల్లింగఃకవిశబ్దః ॥ సుసశో రితిసులోపః ॥ కఇ। కఈ ॥ దిహశాసుపీతిదీర్ఘః ॥ జసి। కఇ। కఈ। జసిహోఇతికేచిత్ ॥ కఇహో। కఈహో। సమ్బుద్ధౌ। హేకఇ। హేకఈ ॥ హోజసామన్త్రణే ॥ హేకఇహో। హేకఈహో ॥ అమిసుసశోరితిలుక్ ॥ కఇ। కఈ। శస్యప్యేవత్। టాణానుస్వారావిత్యధికృత్య ॥—॥ ఏంచేదుతః ॥౩।౪।౧౭॥ ఇకారాదుకారాచ్చ పరస్య టావచనస్య ఏం ఇతిచ భవతి। చకారాణ్ణానుస్వారౌ చభవతః ॥ కఇఏం। కఈఏం। కఇణ। కఈణ ॥ కఇం। కఈం ॥ భిసి। హింభిస్సుపారితి హిం ॥ కఇహిం। కఈహిం ॥ ఙసౌ ॥—॥ హి హేఙసిఙస్యోః ॥౩।౪।౧౩॥ ఇదుతఇత్యనువర్తతే ॥ ఇదుతః పరయోః జి। జసి। ఇత్యేతయోః యథాక్రమంహి ॥ హే। ఇతిభవతః ॥ కఇహి। కఈహే ॥ భ్యసి ॥—॥ హుంభ్యసః ॥౩।౪।౧౪॥ ఇదుతః పరస్య భ్యసోహుమితి భ

హి ॥ కఇహుం । కఈహుం ॥ జసి । జసోర్లుగితి వక్ష్యా లుక్ ॥ క
ఇ । జసో హుమితి కేచిత్ ॥ కఇహుం । కఈహుం ॥ ఆమి । హుంభ్యాస ఇత్య
తో హుమిత్యనువర్తమానే ॥—॥ ఆమో హం చ ॥౩।౪।౧౫॥ ఇదుతః పరస్యా
మో హం భవతి చకారాద్ధుం చ ॥ కఇహం । కఈహం ॥ కఇహుం । క
ఈహుం ॥ జసోర్లుక్ ॥ కఇ ॥ జౌ ॥ హిం హౌ జే జస్యోరితి హిం ॥ కఇ
హిం । కఈహిం ॥ జౌ హుమితి కేచిత్ ॥ కఇహుం । కఈహుం ॥ సుపి ।
హింభిస్సుపామితి హిం ॥ కఇహిం । కఈహిం ॥ సుపో హుమితి కేచిత్ ॥
కఇహుం । కఈహుం ॥ సర్వత్ర విసర్గానుప్లేః దీర్ఘః ॥ తద్వ్యత్యయ
శ్చేతి ప్రాకృతరూపతా చ ॥ ఏవమగ్నిరీతిప్రభృతయః ఊకారాన్తా
నామప్యయమేవ ప్రకారః ॥ కారు । కారుహో ॥ కారూహో ఇత్యా
దికల్ప్యం ॥—॥ ఋకారాన్తానాం పితృశబ్దప్రభృతీనాం విశేషః ॥
పితృసు ఇతి స్థితే ॥—॥ ప్రాయోఽపభ్రంశే చో ఉచ్ ॥౩।౩।౧॥ అపభ్రం
శే అచః స్థానే అన్యోచ్ ప్రాయో భవతి ॥ ప్రాయోగ్రహణాద్యస్యాప
భ్రంశే విశేష ఉచ్యతే ॥ తస్యాపి క్వచిత్ప్రాకృతవచ్ఛౌరసేనీవచ్చ
కార్యం భవతి ॥ ఇత్యచః స్థానే అజంతరస్య విధానాదృకారస్యాత్వ
ముత్వం చ ॥ తకారస్య చాస్త్రావఖావిత్యాదినా దకారః ॥ పిదు । పిదో ॥
ఇత్యాదిరామవత్ ॥ ఏవమన్యేష్వజన్తేషు ప్రయోగవశాదజన్తరం క
ల్పనీయమ్ ॥—॥ ఇత్యజన్తాః పుల్లిఙ్గాః ॥—॥ అథాజన్తాః స్త్రీలిఙ్గాః ప్ర
దర్శ్యన్తే ॥ జా ఆ సు ఇతి స్థితే సుసస్సోరితి సోర్లుక్ ॥ జాఆ ॥ దీర్ఘానుపేతి
హ్రస్వః ॥ జాఅ ॥ ఆకారాన్తేషు స్త్రియామిత్వమితి కేచిత్ ॥ జాఈ
జాఇ ॥ స్త్రియాం జేరిత్యతః స్త్రియామిత్యనువర్తమానే ॥—॥ ఉదో
తౌ జశ్శసోః ॥ ౩।౪।౨౩॥ స్త్రియాం వర్తమానయోర్జశ్శసోః ॥ ఉత్ ।
ఓత్ ॥ ఇతి చ భవతః । జాఆఉ । జాఆఓ ॥ జాఈఉ । జాఈఓ ॥ ఏవం
హ్రస్వాన్తేష్వప్యుదాహార్యం ॥ సర్వత్ర హో జసామన్త్రిణ ఇతి హో చ ॥ దే
జ్జాఅ । దేజ్జాఆ ॥ దేజ్జాఇ । దేజ్జాఈ ॥ ఉదోతౌ జశ్శసోః ॥ దేజ్జాఅ

ఉ । దేజాఅట ॥ దేజాఅహో । దేజాఆహో ॥ ఏవమీడన్తేపి ॥ ఉభయత్ర హ్రస్వప్యుదాహార్యమ్ ॥ అమి । జాఈ । జాఇ ॥ జాఆ । జాఅ ॥ అత్ర సునసారితి లోపః ॥ శసి ॥ జాఅఉ । జాఅట ॥ జాఆ ॥ జాఈఉ । జాఈట ॥ జాఈ ॥ ఏవముభయత్ర హ్రస్వన్తేప్యుదాహార్యం ॥ అకారాన్తపక్షే ॥ టోణానుస్వారావితిణానుస్వారౌ ॥ ఇత్యపక్షేఎం చేదిదుతఇతిణానుస్వారౌఎంచ ॥ జాఆణ । జాఅణ ॥ జాఅం । జాఅం ॥ జాఈణ । జాఇణ ॥ జాఈ । జాఇ ॥ జాఈఎం । జాఇఎం ॥ భిసి । హింభిస్సుపారితిహిం ॥ జాఈహిం । జాఇహిం ॥ జాఆహిం । జాఅహిం ॥ జసౌ । స్త్రియాం జెరిత్యతస్త్రియామిత్యధికృత్య ॥—॥ జస్ఙస్యాఙ్ఙౌ ॥౩।౪।౨౨॥ స్త్రియాం జస్ఙస్యాఙ్ఙౌ భవతి ॥ జాఈహే । జాఇహే ॥ జాఆహే । జాఅహే ॥ భ్యసి ॥ — ॥ హుమామ్భ్యసః ॥ ౩।౪।౨౨॥ స్త్రియామిత్యనువర్తతే ॥ స్త్రియాం వర్తమానయోరామ్భ్యసోః హుం భవతి ॥ జాఈహుం । జాఇహుం ॥ జాఆహుం । జాఅహుం ॥ ఙసి ॥ జాఆహే । జాఅహే ॥ ఙసోలుక్ ॥ జాఆ ॥ జాఅ ॥ ఏవమీడన్తేపి ॥ అమి ॥ జాఆహుం । జాఅహుం ॥ జాఆ । జాఅ ॥ ఏవమీడన్తేపి ॥ ఙౌ ॥—॥ స్త్రియాంఙేః ॥౩।౪।౨౦ ॥హింభిస్సుపారిత్యతో హిమిత్యనువర్తతే ॥ స్త్రియాం వర్తమానస్యఙేర్హింభవతి ॥ జాఈహిం । జాఇహిం ॥ జాఆహిం । జాఅహిం ॥ సుపి ॥ హింభిస్సుపారితిహిం ॥ జాఈహిం । జాఇహిం ॥ జాఆహిం । జాఅహిం ॥ తద్వ్యత్యయశ్చేతి ప్రాకృతరూపతా చ ॥ ఏవం శాలామాలాప్రభృతయః ॥ సర్వనామశబ్దేషు ॥ త్యదాదేః సర్వస్య ధాసర్వావితి సర్వశబ్దస్య సావాదేశే సావాఇత్యాదిరూపావళీ ॥ విశ్వాదీనామపి జాయాశబ్దవదేవ ॥ విశేషవిధానాభావాత్ ॥ ఏవమజన్తస్త్రీలిఙ్గానాం రుచ్యాదీనాం జీవదూపంనేయం ॥ మాతాపిత్రాదేః ॥ అత్వందత్వంచ ॥ మాదా । మాదీ ॥ ఇత్యాది ॥— ఇత్యజన్తాస్స్త్రీలిఙ్గాః ॥—॥ అథాజన్తానపుంసకలిఙ్గాః ॥ కుండమితి

ష్ఠితే ॥ స్వమ్మోర్లుగిత్యస్య స్వం సోలుక్ ॥ కుండం ॥ — ॥ అడడఙుల్లా స్వార్థికకలుక్చ ॥౭।౩।౪౯॥ నామ్నిపరే । అ । అడ । డుల్ల ఇత్యేతే ప్రత్యయా భవంతి ॥ తత్సన్నియోగేన స్వార్థికకప్రత్యయలోపశ్చ ॥ ఇతి యత్ర యత్ర అడడఙుల్లానాం ప్రాప్తిః తత్ర కప్రత్యయస్య లోప ఏవ ॥ అన్యత్ర కప్రత్యయస్యావస్థానమేవ ॥ ఇతి కుండశబ్దే కప్రత్యయస్యావస్థానే । ఇంనపీత్యతో నపీత్యనుకృత్య ॥ — ॥ క్తాంతస్యాతఉం స్వమోః ॥౩।౪।౨౫॥ కాంతస్య తాంతస్య చాతః స్వమోః పరయోః ఉంభవతి నపినపుంసకలింగే । కుండకం ॥ తాంతేభగ్నకం । భగ్నం । కరకం । కృతమిత్యాది ॥ జసి ॥ ఉదోతో జశ్శసోరిత్యతో జశ్శసోరిత్యధికృత్య ॥ — ॥ ఇంనపి ॥౩।౪।౨౪॥ నపి నపుంసకలింగే వర్తమానయోర్జశ్శసోరింభవతి ॥ దీర్ఘౌసుపీతి దీర్ఘః । కుండాని । నపుంసకలింగే జశ్శసోరదేతౌ డితావితి కేచిత్ ॥ కుండ । కుండే । కుండాని ॥ అన్యత్సర్వం రామవత్ । తద్వ్యత్యయశ్చేతి ప్రాకృతావిరూపతాచ ॥ ఏవమన్యేషామకారాన్తనపుంసకలింగానాం రూపమ్ ॥ — ॥ ఇకారాన్తనపుంసకలింగో వారిశబ్దః ॥ వారి । వారిణం । వారిణిం ॥ ఇత్యాది ॥ ఏవమజన్తనపుంసకలింగే యథాప్రయోగం రూపాణి సర్వత్ర నిర్ణేతవ్యాని ॥ శాస్త్రవిశేషవిధావాభావాదస్మాభిర్నప్రపంచ్యతే ॥ — ॥ * ఇతి నపుంసకలింగాః * ॥ అథ హలన్తాః ॥ కింశబ్దే । త్రతసిత్ మోలక్ ఇతికాదేశః ॥ ఉత్వమోత్వంచ ॥ కు । కో । క । కా । కే । ఇత్యాదిసర్వం సర్వవత్ ॥ పితైవత్తు ॥ జసిహోమిత్యతో జసేరిత్యధికృత్య ॥ — ॥ తుకిమోడిహ ॥౩।౪।౨౭॥ కింశబ్దాజ్జసేః ఇహ ఇతి డిద్వా స్యాత్ । కిహ । పక్షే । జసిహోమితిహోం ॥ కహం । కాహం ॥ జసితు । తుకిమోడిహేత్యత్ర సీత్యధికృత్య ॥ — ॥ జసస్సశ్చత్తతటంభ్యః ॥౩।౪।౨౯॥ యత్తత్టంభ్యః పరస్య జసః సుఇతి శిద్వాస్యాత్ కాసు ॥ శిత్వాద్దీర్ఘః ॥ పక్షే సుస్సహో జసఇతిత్రయఆదేశాః ॥ కసు

కస్స ॥ కహాఁ ఇత్యాది ॥—॥ కింకాఇకవణౌ ॥ ౩।౩।౭౩ ॥ కింశబ్దస్య కాఇ । కవణ । ఇత్యాదేశౌ భవతః ॥ కాఇ । కాఇహాఁ ॥ ఇత్యాది కవివత్ ॥ కవణు । కవణో ఇత్యాది రామవత్ ॥ ఇదంశబ్దస్య :—॥ ఇదమఆయః ॥ ౩।౪।౩౬ ॥ ఇదంశబ్దస్య ఆయఇత్యాదేశో భవతి ॥ అత్ర జశ్శసోరనువృత్తిమఙ్గీకృత్య తయోరేవాయాదేశ ఇతి కేచిత్ ॥ తయోరనువృత్తిమనఙ్గీకృత్య సమ్మాత్రే ఆయాదేశ ఇత్యపరే । పక్షద్వయేపి సర్వవత్ ॥ ఆయు । ఆయో ॥ అయ । ఒసి । ఆయ । ఆయా ॥ ఆయె । ఆయు । ఆయో ఇత్యాది ॥ యదా జశ్శసోరేవాయాదేశస్తదా జశ్శసాభ్యామన్యత్ర ఇదమఇమఇతిమాదేశే ॥ ఇము । ఇమో ॥ ఇమ । అయ । అయా ఇత్యాది సర్వవత్ ॥ యత్తదోః ॥—॥ యత్తద్ధ్రుంత్రుం స్యమోః ॥ ౩।౪।౩౭ ॥ యత్తచ్ఛబ్దయోః స్యమోః పరతః యథాసంఖ్యం ధ్రుంత్రుం ఇత్యాదేశౌ భవతః ॥ ధ్రుం । త్రుం ॥ పక్షే ॥ జు । జో ॥ సు । సో । అత్ర తస్సాసౌ క్లీబ ఇతి తస్య సః ॥ జసస్సర్వత్ర తేరంభ్యః ॥ జాసు । తాసు ॥ శేషముభయత్ర సర్వవత్ ॥ యత్తద్ధ్రుంత్రుం స్యమోరిత్యతస్స్యమోరిత్యధికృత్య ॥—॥ ఏతదఏహఏహోఏహు స్త్రీపున్నపి ॥ ౩।౪।౩౩ ॥ ఏతచ్ఛబ్దస్య స్యమోః పరతః స్త్రీపుంనపుంసకలింగేషు ॥ ఏహ । ఏహో । ఏహు ॥ ఇతి క్రమాద్భవన్తి ॥ సుససోరితి సోలుక్ ॥—॥ జశ్శసోరేఉ ॥ ౩।౫।౩౪ ॥ ఏతదో జశ్శసోః పరతః ఏఉ ఇతి భవతి ॥ ఏఉ । శేషం సర్వవత్ ॥ టావిష్వంత్యహలోలోపే తస్యదః ॥ ఏదేణ । ఏదం । ఏదహిం ఇత్యాది ॥ శకారాన్తేషు ॥—॥ దాదెడేహాఁయాదృక్తాదృగీదృశాం ॥ ౩।౩।౯ ॥ యాదృగాదీనాం దాదేరవయవస్య డిత్ ఏహ ఇత్యాదేశో భవతి ॥ సర్వత్ర డిత్వాట్టిలోపే ॥ జేహు । జేహో । జేహా ॥ యాదృక్ ॥ తేహు । తేహో । తేహ ॥ తాదృక్ ॥ కేహు । కేహో । కేహ ॥ కీదృక్ ॥ ఏహు । ఏహో । ఏహ ॥ ఈదృగిత్యాది రామవత్ ॥ అదస్ శబ్దస్య సుప్యదసోముర్ ఇతి సుపి పరే అముఇత్యాదేశః ॥

అము । అమూ ॥ జసి । జశ్శసోరేఉఇత్యతో జశ్శసోరిత్యధికృత్య ॥—॥ ఓఇ అదసః ॥౩।౪।౩౫॥ అదశ్శబ్దస్య జశ్శసోః పరతః ఓఇ ఇత్యాదేశో భవతి ॥ ఓఇ । టాదౌ ॥ అముఏం । అమూఏం ॥ అముణ । అమూణ ॥ ఇత్యాది కవివత్ ॥ * ॥ ఇతి హలన్తాః పుల్లిఙ్గాః ॥ * ॥ అథ హలన్తాః స్త్రీలిఙ్గాః ॥ కింశబ్దస్య కాదేశే నాకారాన్తత్వాత్ స్త్రియామీత్వే ప్రాప్తే ॥ కిం యత్తదోఽస్వమామీతస్వమామ్వర్జమీత్వం ॥ క । కా । కీఉ । కీఓ । కాఉ । కాఓ ॥ ఇత్యాది జాఆవత్ ॥ ఏవం యత్తచ్ఛబ్దావపి ॥ విశేషస్తు ॥ జసస్సశ్యత్తత్కిఙంభ్యఇత్యనువర్తమానే ॥—॥ స్త్రియాం డహే ॥ ౩।౪।౩౦॥ యత్తత్కిఙంభ్యః పరస్య జసః స్త్రియాం డిత్ అహే ఇత్యాదేశో భవతి ॥ కహే । జహే । తహే ॥ ఇదంశబ్దస్య ఇదమఆయఇత్యాయాదేశే ॥ ఆయా ।ఆయ ॥ ఆయాఉ । ఆయాఓ ॥ ఇత్యాదిసర్వవత్ ॥ ఏతచ్ఛబ్దస్య । ఏతదఏహ ఏహో ఏహుస్త్రీన్నపీతి స్వమోరేహాదేశః ఏహా ॥ జశ్శసోరేఉ ।ఏఉ॥ అన్యత్రాంత్యహలోలోపే తస్య దత్వే ఏదాణఇత్యాదిజాఆవత్ । అదస్శబ్దస్య సుప్యదసో ముఋత్యముః ॥ అము । అమూ ॥ జశ్శసోః। ఓఇఅదసఇతి ఓఇఇత్యాదేశః ॥ ఓఇ ॥ అముఏం । అమూఏం ॥ ఇత్యాది ఊకారాంతజాఆవత్ ॥ * ॥ ఇతి హలన్తాః స్త్రీలిఙ్గాః ॥ * ॥ కింశబ్దస్య కిం కిమితి స్వమోః కిమాదేశః ॥ అన్యత్ర త్రతసి చకిమో లఙ్ ఇతి కాదేశే జశ్శసోః ఇంనపీటఇం ॥ కాఇం । కఇం ॥ కింకాఇకవణావితి కాఇకవణాదేశయోః కాఇ । కవణుఇత్యాదిపూర్వవత్ ॥ ఇదంశబ్దస్య । యత్తదుంతుంస్వమోరిత్యధికృత్య ॥—॥ ఇదమఇమునపుంసకే ॥ ౩।౪।౩౨ ॥ ఇదంశబ్దస్య స్వమోః పరతః నపుంసకే ఇముఇత్యాదేశో భవతి ॥ ఇము ॥ సుసపోరితిసోలుక్ ॥ ఇదమఆయఇతి జశ్శసోరాయః ॥ అన్యత్ర ఇదమ ఇమఇతీమాదేశః ॥ శేషం సర్వవత్ ॥ ఇమఏణ । ఇమఏం ॥ ఇమహిమిత్యాది । సర్వత్రాయాదేశేష్వేవం నేయమ్ ॥ యత్తదోః । యత్త

ధ్రుంత్రుం స్యమోరితి ధ్రుంత్రుం । పక్షే బిందురితి కేచిత్ । జం । తం। ఇంనపీతి ఇం చ ॥ జాఇం । తాఇం ॥ జఇం। తఇం ॥ శేషం పుల్లింగతచ్ఛబ్దవత్ ॥ ఏతచ్ఛబ్దస్య ఏతద ఏహఏహోఏహుస్త్రీన్నపీతి నపుంసకలింగే ఏతదః ఏహుఇత్యాదేశః ॥ ఏహు । జశ్శసో రేఉ । ఏఉ । పక్షే బిందుల్ । ఏదం । ఇంనపీతి ఇం ॥ ఏదఇం । ఏదాఇం ॥ శేషం పుల్లింవత్ ॥ అదశ్శబ్దస్య । సుప్యదసో మురిత్యముః ॥ అము । జసి । జశ్శసో రోఇ ఇతి ఓఇ । ఇంనపీతి ఇం । అమూఇం । అముఇం ॥ ఇత్యాది । అన్యేష్ఠు శబ్దేషు విశేషవిధానాభావాత్ప్రాకృతవచ్ఛౌరసేనీవచ్చ ద్రష్టవ్యమ్ ॥ * ॥ ఇతి హలన్తానపుంసకలిఙ్గాః ॥ * ॥ అథ యుష్మదస్మచ్ఛబ్దావుచ్యేతే ॥ యుష్మచ్ఛబ్దః ॥ యుష్మద్ సు ఇతిస్థితే ॥—॥ సౌయుష్మదస్తుహుం ॥ ౩।౪।౩౭ ॥ యుష్మచ్ఛబ్దస్య సౌ పరే తుహుమిత్యాదేశో భవతి ॥ తుహుం ॥ త్వం । యుష్మద్ జస్ ఇతిస్థితే ॥—॥ తుమ్హేతుమ్హఇజశ్శసోః ॥౩।౪।౩౮॥ యుష్మదో జశ్శసోః పరతః ప్రత్యేకం । తుమ్హే ।తుమ్హఇ । ఇత్యాదేశౌ భవతః ॥ తుమ్హే । తుమ్హఇ ॥ యూయం। యుష్మద్ అమ్ ఇతిస్థితే ॥—॥ జ్యమ్టా ఏఇం తఇం ॥౩।౪।౪౦॥ యుష్మదః జి । అమ్, టా । ఏతైస్సహ ॥ ఏఇం । తఇం । ఇత్యాదేశౌ ప్రత్యేకం భవతః ॥ ఏఇం । తఇం ॥ త్వాం । శసి । జస్వత్ । టా అమ్వత్ । భిసి ॥—॥ భిసా తుమ్హేహిం ॥౩।౩।౩౯॥ యుష్మదో భిసా సహ తుమ్హేహిమితి భవతి ।తుమ్హేహిం । యుష్మాభిః ॥ జసౌ ॥—॥ తుజ్ఝతుధ్రతఉజసిజసా ॥౩।౪।౪౧॥ యుష్మదో జసిజస్భ్యాం సహ । తుజ్ఝ । తుధ్ర । తఉ । ఇతి త్రయ ఆదేశాః ప్రత్యేకం భవన్తి ॥ తుజ్ఝ । తుధ్ర । తఉ । త్వత్ । జసిజసో రేవ ప్రత్యేకం తుహ తఓ ఇతి కేచిత్ ॥—॥ తుమ్హహమామ్భ్యస్భ్యాం ॥ ౩।౪।౪౩॥ ఆమ్భ్యస్ ఇత్యేతాభ్యాం సహ యుష్మదస్తుమ్హహమిత్యాదేశో భవతి ॥ తుమ్హహం । జసి । జసావివ ॥ తుజ్ఝ । తుధ్ర ।తఉ। తుహ । తఓ తవ। ఆమిభ్యస్వత్ ॥ జౌ ॥ జ్యమ్టా ఏఇం తఇం । ఇతి ఏఇం తఇం

చ । సుపి ॥—॥ సుపాతుమ్హాసు ॥ ౩।౪।౭౨ ॥ యుష్మదస్సుపాసహతుమ్హాసు ఇతిభవతి ॥ తుమ్హాసు । శేషం ప్రాకృతవదితి ప్రాకృతరూపతాచ । అస్మదో మ్హాహమిత్యతో స్మదఇత్యధికృత్య॥—॥సాహఉం॥౩।౩।౭౫। అస్మదస్సాపరేహఉమితిస్యాత్ । హఉం ॥ — ॥ అమ్హాఇం అమ్హెఇం జశ్శసోః ॥ ౩।౪।౭౬॥ అస్మదోజశ్శసోఃపరతః అమ్హాఇం । అమ్హెఇం । ఇతి ప్రత్యేకంభవతః । సుసస్సారితిలుక్ ॥ అమ్హాఇం । అమ్హెఇం ॥—॥ మఇంజ్యమ్టా ॥ ౩।౩।౭౭॥ ఙిఅమ్టాఇత్యేతైస్సహ అస్మదో మఇమితిస్యాత్ । మఇం । మాం । శసిజస్వత్ । టాఅమ్వత్ । భిసి ॥— ॥ భిసాఅమ్హెహిం ॥౩।౪।౭౮॥ భిసాసహఅమ్హెహింమితిస్యాత్ ॥ అమ్హెహిం । అస్మాభిః ॥—॥ఙస్ఙసినామహుమ్ఙ్ఝ ॥ ౩।౪।౭౯ ॥ అస్మదోఙస్ఙసిభ్యాంసహాప్రత్యేకం । మహు । మ్ఙ్ఝ ఇత్యాదేశౌస్తః ॥ మహు । మ్ఙ్ఝ। మత్ । భ్యసి । తుమ్హహమామ్భ్యస్భ్యామిత్యతఆమ్భ్యస్భ్యామిత్యధికృత్య ॥—॥ అస్మదో మ్హహం ॥౩।౪।౮౦॥ ఆమ్భ్యస్॥ ఇత్యేతాభ్యాంసహ ।అస్మదోఅమ్హహమిత్యాదేశోభవతి ॥ అమ్హహం।అస్మభ్యం । ఙసిఙస్ఙసిభ్యాం మహుమ్ఙ్ఝ ॥ మహు । మ్ఙ్ఝ । మమ । ఆమిభ్యస్వత్ ॥ అమ్హహం । ఙౌ । మఇం । సుపి ॥—॥ సుపామ్హాసు ॥౩।౪।౮౦॥ అస్మదస్సుపాసహఅమ్హాసుఇతిభవతి ॥ అమ్హాసు । అస్మాసు ॥ * ॥ ఇతియుష్మదస్మచ్ఛబ్దౌ ॥ * ॥ అథ అవ్యయేషు విశేషాః కథ్యంతే ॥—॥కథంయథాతథిడిహడిథడిమడెమాస్థాదేః ॥ ౩।౩।౮ ॥ అపభ్రంశే కథమాదిషు థకారాదేరవయవస్య । ఇహ । ఇథ । ఇమ । ఏమ । ఇతి చత్వారఆదేశాడితోభవంతి ॥ కిహ । కిథ । కిమ । కిమె । కథం । జిహ । జిథ । జిమ । జెమ । యథా । తిహ । తిథ । తిమ । తెమ । తథా ॥—॥ యావత్తావత్యోంమహిమావాదేః ॥౩।౪।౧౨ ॥ యావత్తావదిత్యవ్యయయోర్వకారాదేరవయవస్య ॥ ఉం । మహి । మ । ఇతిత్రయఆదేశాభవన్తి ॥ జాఉం । జామహి ॥ జామ । యావత్ । తాఉం ।

తామహిం । తామ । తావత్ ॥ — ॥ డెత్తహే త్రలః ॥౩।౩।౧౩॥ సర్వాదేస్సప్తమ్యంతాత్పరస్య త్రల్ప్రత్యయస్య డిత్ ఏత్తహేఇత్యాదేశో భవతి ॥ సవ్వేత్తహే ॥ సర్వత్ర ॥ — ॥ యత్తదోడఇ ॥ ౩।౩।౧౪॥ యత్తద్భ్యాంపరస్య త్రలః అఇఇతిస్యాత్ ॥ జఇ । తఇ । యత్ర । తత్ర ॥—॥కుత్రాత్రే చ డెత్తు ॥౩।౩।౧౫॥ అపభ్రంశే కుత్ర అత్ర ఇత్యేతయోః స్థితస్య చకారాద్యత్తదః పరస్య చ త్రలఃడిత్ ఎత్తుఇతిభవతి ॥ కేత్తు । కుత్ర । ఎత్తు । అత్ర । జత్తు ।యత్ర । తేత్తు। తత్ర ॥—॥ క్త్వఇఇఉఎవి ॥౩।౩।౧౭॥ క్త్వాప్రత్యయస్య । ఇ । ఇఉ ॥ ఎ । అవి ॥ ఇతి చత్వారఆదేశాభవన్తి ॥ కరిఇ । కరఇఉ । కరఎ । కరఅవి । కృత్వా ॥ ఎవం సర్వత్రోహ్యమ్ ॥—॥ ఎప్పేప్పిణ్వేవ్యేపిణు ॥౩।౨।౧౯॥ క్త్వఇత్యనువర్తతే ॥ క్త్వాప్రత్యయస్య । ఎప్పి । ఎప్పిణు । ఎవి । ఎవిణు ఇతి చత్వారఆదేశాభవన్తి ॥ కరఎప్పి । కరఎప్పిణు । కరఎవి । కరఎవిణు । ఏవం సర్వత్ర కల్పనీయమ్ ॥—॥ తుమఎవమణాణహమణహించ ॥౩।౩।౨౦॥ తుమున్ప్రత్యయస్య । ఎవం। అణ । అణహం। అణహిం । చకారాత్ । ఎప్పి । ఎప్పిణు ॥ ఎవి । ఎవిణు ॥ ఏతే భవన్తి ॥ దేవం । దాతుమిత్యాది ॥—॥ గమేస్త్వేప్పేప్పిణ్వోరెలుక్ ॥౩।౩।౨౧॥ గమెరుత్తరస్య క్త్వాప్రత్యయస్య యౌ ఎప్పి ఎప్పిణూతయోరెకారస్యవా లుక్స్యాత్ ॥ గప్పి । గప్పిణు ॥ గమేప్పి । గమేప్పిణు ॥ గత్వా ॥—॥ జణిజణునంనఇనావఇనాఇఇవార్థే ॥ ౩।౩।౨౪॥ఇవార్థే ।జణి।జణు।నం।నఇ ॥నావఇ । నాఇ । ఇతి షడాదేశాభవన్తి ॥ చందుజణి । చందుజణు ॥ చందునం । చందునఇ ॥ చందునావఇ । చందునాఇ । చంద్రఇవ ॥ — ॥ తణేణతేసింతెసితెహింకేహింతాదర్థ్యే ॥ ౩।౩।౨౫ ॥ తాదర్థ్యే ద్యోత్యే । తణేణ । తేసిం । తెసి । తేహిం । కెహిం ॥ ఇతి పంచనిపాతాః ప్రాణివదికాత్పరతః ప్రయోక్తవ్యాః । రామతణేణ । రామతేసిం । రామతేసి ॥ రామతే

హిం । రామకేహిం ॥ ణమోక్కారో ॥ రామార్థం నమస్కారః ॥ —॥ స్వార్థే డుఃపునర్వినా ధ్రువమః ॥ ౩|౩|౨౬ ॥ పునః । వినాధ్రువం ॥ ఏభ్యః । స్వార్థేడిత్ ఉః ప్రత్యయోభవతి ॥ పుణుహోఇ । పునర్భవతి ॥ పాబువిణు । పాపంవినా ॥ ధ్రువుజమ్మ్రు। ధ్రువంజన్మ ॥ —॥ డెండావవశ్యమః ॥౩|౩|౨౭॥ అవశ్యమః పరౌ స్వార్థేఏం॥అ॥ఇత్యేతౌ డితౌభవతః ॥ అవాసేం । అవాస । అవశ్యం ॥ అత్ర శౌర్లైతి దీర్ఘః ॥—॥ పరమేకశసాడఃడి ॥౩|౩|౨౮॥ పరం । ఏకశః ॥ఇత్యేతాభ్యాం పరౌ స్వార్థే డితౌ అ॥ఇ॥ఇత్యేతౌభవతః ॥పర। ఏగసి॥ —॥ ఇదానీమేప్పహి ॥ ౩|౩|౩౪॥ ఇదానీమఃస్థానేఏప్పహి । ఇతిభవతి॥ ఏప్పహిహోఇ।ఇదానీంభవతి॥—॥ఏవజే।౩|౩|౩౫॥ ఏవఇత్యస్యస్థానేజేఇతిభవతి॥ రాముజే। రామఏవ॥—।ఏవమేను।౩|౩|౩౬।ఏవమిత్యస్యస్థానే ఏమఇతిభవతి॥ ఏమ రాముకుణఇ ॥ ఏవం రామఃకరోతి॥—॥ నహి నాహి ॥౩|౩|౩౭॥ నహీత్యస్యస్థానే నాహీతిభవతి । నాహిధమ్ము నహిధర్మః ॥—॥ ప్రత్యుతపచ్చలిఉ ॥౩|౩|౩౮॥ ప్రత్యుతఇత్యస్యస్థానె పచ్చలిఉఇతిభవతి ॥ పచ్చలిఉ సుఘు । ప్రత్యుతసుఖం ॥ —॥ ఏవమేవఏమఇ ॥౩|౩|౩౯॥ ఏవమేవేత్యస్యస్థానే ఏమఇఇతిభవతి ॥ ఏమఇ లోగు । ఏవమేవలోకః ॥—॥ సమంసమాణు ॥౩|౩|౪౦॥సమమిత్యస్యస్థానే సమాణుఇతిభవతి ॥ రామాణసమాణు । రామేణసమం॥—కిలకిర ॥౩|౩|౪౧॥ కిలేత్యస్యస్థానె కిరఇతిభవతి ॥ ఏసుకిర । ఏషంకిల ॥ —॥ పగ్గిమప్రాఇమప్రాఉప్రాఇవప్రాయసః ॥ ౩|౩|౪౨ ॥ ప్రాయసఇత్యస్యస్థానె । పగ్గిమ । ప్రాఇమ । ప్రాఉ ॥ ప్రాఇవ ॥ ఇతి చత్వారః ప్రయోజ్యాః । పగ్గిమచబులు ॥ ప్రాఇమచబులు । ప్రాఉచబులు । ప్రాఇవచబులు । ప్రాయశ్చపలః ॥—॥ దివాదివె ॥౩|౩|౪౩॥ దివాఇత్యస్య స్థానె దవేఇతి ప్రయోజ్యం ॥ దివెణిద్దా । దివానిద్రా ॥—॥ సహాసహుం ॥౩|౩|౪౪॥ సహేత్యస్యస్థానె సహుమితిభవతి ॥ రామా

ణసహుం । గామేణసహ ॥—॥ నాఽమం ॥౩|౩|౪౫॥ నాఇత్యస్య స్థా
నే నమిమితిభవతి ॥ నాంఎమ । నైవం ॥—॥ కుతః కఉకహుంతిహు ॥
౩|౩|౪౬॥ కుతఇత్యస్యస్థానే । కఉ । కహు । తిహుంఇతిభవతి ॥ కఉగదు
కహుంగదు । తిహుంగదు । కుతోగతః ॥—॥ అథవామనాగహవఇమ
ణాఉం ॥౩|౩|౪౭॥ అథవా । మనాక్ । ఎతయోఃస్థానేయథాక్రమం।
అహవఇ । మణాఉం । ఇత్యేతౌభవతః । అహవఇ కామసరతిప్పర
మణీకడక్ఖు । అథవా కామశరతీవ్రః రమణీకటాక్షః । మణాఉంఛి
ణ్ణు । మనాగ్ఛిన్నం ॥—॥ఇతసఎత్తహే ।౩।౩।౪౮॥ ఇతఇత్యస్య స్థానే
ఎత్తహేఇతిభవతి । ఎత్తహే ఆగఉ । ఇతఆగతః ॥—॥పశ్చాత్పచ్ఛఇ॥
౩।౩।౪౯॥ పశ్చాదిత్యస్యస్థానేపచ్ఛఇ భవతి ।పచ్ఛఇపహోదు । పశ్చా
త్ప్రభాతం ॥—॥ తతస్తదాతో ॥౩|౩|౫౦॥ తతః । తదాఇత్యేతయో
స్థానేతోఇతిభవతి । తోగదు । తతోగతః । తదాగతోవా ॥—॥ త్వ
నుసాహవన్యథాసర్వే ॥౩|౩|౫౧। అన్యథా ॥ సర్వ ।ఇత్యేతయోఃస్థా
నేయథాక్రమం । అను ॥ సాహ ।ఇత్యాదేశౌవాభవతః । అనుకదు
అన్యథాకృతం॥—॥హుహురుఘుగ్ఘిగాశ్శబ్దచేష్టానుకృత్యోః।౩|౩|౫౨॥
హుహుర్త్యాదయశ్శబ్దానుకరణే ఘుగ్ఘ్యాదయశ్చేష్టానుకరణే ప్రయో
జ్యాః ।—॥ అనర్థకా ఘుఇఖాదయః॥౩|౩|౫౩॥ ఘుఇ ఇత్యాదయో
నిపాతాఅనర్థకాః ప్రయుజ్యంతే ॥—॥ ఇత్యవ్యయాని — అథత
ద్ధితేషువిశేషాఃకథ్యంతే ।—। డెత్తులడెవడావియత్కియతశ్చవాఽదే
ర్వతుపః ॥౩|౩|౧౧। యాతత్తావత్యుంషుహిమావాదెరిత్యేత్యతోయావ
త్తావతీత్యనువర్తతే।ఇయత్ । కియత్ । ఇత్యేతయోః।చకారాద్యావ
త్తావతోశ్చపరిమాణార్థవిహితోయోవతుప్ప్రత్యయః। తస్యవతుప్ప్ర
త్యయస్యవ్యాదేర్వకారాదేర్యకారాదేశ్చ అవయవస్య । ఎత్తుల ।ఎవ
డు। ఇత్యాదేశౌడితౌభవతః ।, ఏత్తులు । కేత్తులు । జేత్తులు । తేత్తులు।
ఏవడు । కేవడు । జేవడు । తేవడు । అత్రసర్వత్రస్వస్యేతఉదిత్యు

త్వం ।—త్వతలోప్పణం ।౩।౩।౧౬। భావేవిహితయోత్వతలోః ప్రత్య యోః ప్పణఇత్యాదేశమాపద్యేతే । పడుప్పణు । పటుత్వం।పటుతా । షకరాప్పణు । శుక్లత్వంశుక్లతా । —। తవ్యస్యఏవ్వఇఎప్పఇఏవాః । ౩।౩।౧౭। తవ్యప్రత్యయస్య ఎవ్వఇ। ఎప్పఇ।ఎవా । ఇత్యాదేశాస్స్యుః జెఎవ్వఇ । జెఎప్పఇ । జెఎవా । జేతవ్యఇత్యాది ।—। తృనోణఅల్ । ౩।౩।౨౨। తృన్ప్రత్యయస్యణఅల్స్యాత్ । హోణఉ।భవితా। సుణఉ శ్రోతా ।—।భస్యయుష్మదాదేడాఽరః ॥౩।౩।౨౩। యుష్మదాదేఃపర స్యభప్రత్యయస్యడిత్ ఆరఇత్యాదేశోభవతి । తుమ్హారు । అత్రశ్రు ధఽపరేతోయుష్మదీత్యాతిదేశికంయస్యతత్వంష్మస్యహ్మత్వంచ । అమ్హా రు ।. యుష్మదీయః । అస్మదీయః । అత్రస్వమ్యతఉవిత్యుత్వం ।—। అ డడుల్లాస్స్వార్థిఽకకలుక్చ ।౩।౩।౨౯। నామ్నఃపరతః । అఇతి । అడ।ఉ ల్ల । ఇత్యేతేడితశ్చ ప్రత్యయాభవంతి । తత్సన్నియోగేన స్వార్థికక ప్రత్యయలోపశ్చ । అ । రామఉ । అడ । రుక్ఖడు । డుల్ల । రుక్ఖుల్లు వృక్షః । ఏవమేతేప్రత్యయాస్సర్వత్రస్వార్థేసంచారణీయాః॥ ***

—— ॥ఇత్యపభ్రంశభాషాయాం సుబంతవిభాగః॥ ——

అథ తిజంతప్రక్రియా । భూఇతిస్థితే భువోహోఇత్యాద్యాదే శాః। ప్రాకృతవత్కార్యాః । శేషం శౌరసేనీవదిత్యతిదేశాదిజేచో ఽఽడితిదట్ । హోది । హవది। హువదే ।తద్వత్ప్రత్యయశ్చేతి ప్రాకృ తరూపతాచ । హోఇ । హవఇ ।హువఏ । అపభ్రంశేతి ప్తయోరిజేవేతి కేచిత్ । తదాహోఇ। హవఇ । హోది । హువది ।—।లటోహింవాఝ ఝ్యోః ॥౩।౪।౨౧।అపభ్రంశేలటోఝఝ్యోహింవాస్యాత్ ।హో హిం । హవహిం । హువహిం। పక్షే న్తిన్తేఇరేచ । హోన్తిఇత్యాది। —।హింథాస్సిపోః ।౩।౪।౨౨। అపభ్రంశేథాస్సిపహింఇత్యాదేశో వాస్యాత్ । హోహి।హవహి।పక్షేసేసిచ।హోసి ।హవసి।హోసే।హవసే —హుఃధ్వమోః ।౩।౪।౨౪।అపభ్రంశేధ్వమోహుఇత్యాదేశో వా

స్యాత్ । హోహు । హవహు । ద్వయోరపి పక్షే హిత్థాహచౌ చ । హో
ఇత్థా । హోహ । హవఇత్థా । హవహ ।—। ఉమిబిటోః ।౩।౪।౫౫। అ
పభ్రంశే మిబిటోర్వా ఉర్భవతి । హోఉ । హవఉ। పక్షే మిర్మిబిటోరితి మిః
హోమి । హవమి ।—। హుంమస్మహిజోః ।౩।౪।౫౬। అపభ్రంశే మ
స్మహిజోర్హుం వా భవతి । హోహుం । హవహుం । పక్షే మోమమవః
హోమో । హోమ । హోము । హవమో । హవమ । హవము ।ల్యలుటోః
—సస్సాహల్ల్యటి ।౩।౪।౫౭। వ్యాకరణాంతరే ల్యటి పరే విహితస్య స్య
ప్రత్యయస్య సఇత్యాదేశో వా స్యాత్ । హోసఇ। హోసది। హవసఇ ।
హవసది। హోసహిం। అత్ర లటో హింవా ఝఝ్యోరితి వా హిం। పక్షే
హోసన్తి । హోసన్తె । హోసఇరే । మధ్యమే। హోసహి । అత్ర హి
థాస్సిపోరితి హి। పక్షే హోససె। హోసహు । అత్ర హుధధ్వమోరి
తి హుః । పక్షే। హోసఇత్థా । హోసహ । ఉత్తమే । హోసఉ ।అత్ర
ఉమిబిటోరితి ఉః । పక్షే। హోసమి । హోసహుం । అత్ర హుంమస్మ
హిజోరితి హుం। పక్షే హోసమో । హోసమ । హోసము । ఏవం ।హవ
సఇ । హవసది । హవసహిం । హవసన్తి ఇత్యాది ।లోటి।—।ఇమఉదె
త్స్వహ్యోః ।౩।౪।౫౮। సంస్కృతే । సవాభ్యాంవామహా । సెహ్యాఽపి
చ్ఛ । ఆభ్యాం సూత్రాభ్యాం లోణ్మధ్యమపురుషైకవచనస్థానే విహిత
యోః స్వహ్యోః ।ఇ।ఉ।ఎ। ఇతి త్రయ ఆదేశా భవంతి । హోఇ । హోఉ।
హోఎ । హవఇ । హవఉ । హవఎ । అన్యత్ర లోటో హింవా ఝఝ్యో
రిత్యాదిసూత్రవిహితాదేశాః ప్రాకృతరూపతా చ । అన్యేష్వలకారే
షు విశేషవిధానాభావాత్ప్రాకృతవద్రూపనిర్ణయః । అనుక్తవిశే
షస్థలే భాషాంతరోక్తమత్ర కల్పనీయమితి కేచిత్ । ఏవమజంతానాం
హలంతానాం చ ధాతూనాం భావకర్మణోర్ణిజాదిచ రూపసిద్ధిః ప్రాకృ
తవదేవ కల్పనీయా ।—అథ ధాత్వాదేశాః ప్రదర్శ్యంతే ।—। పర్యా
ప్తౌ భువో వహుచ్చః ॥౩।౪।౫౯॥ భువో ధాతోః పర్యాప్త్యర్థే వహు

వ్ఛ ఇత్యాదేశస్స్యాత్ । వహుఞ్ఛప । వహుచ్ఛది ॥—॥ వ్రిజేర్వణ్ణః ౩।౪।౭౦ ॥ వ్రిజగతావిత్యస్య ధాతోర్వణ్ణ ఇత్యయమాదేశస్స్యాత్ ॥ వణ్ణఇ । వణ్ణది । కేషాంచిద్వ్రిజతేర్బులఇతిమతం । బులఇ । బులది ॥—॥ బ్రూఞోబ్రువః ॥౩॥౪॥౭౧॥ బ్రూఞ్ వ్యక్తాయాం వాచీత్యస్య బ్రువఇత్యాదేశస్స్యాత్ । బ్రువఇ । బ్రువది ॥—॥ క్రియేకిసు ॥౩।౪॥౭౨। డుకృఞ్ కరణఇత్యస్య కర్మణిలడుత్తమపురుషైకవచనస్య క్రియే ఇత్యస్య కిసు ఇత్యాదేశస్స్యాత్ ॥ కిసు । క్రియే ॥—॥ వస్పగణ్హాగృహిగ్రహోః ౩॥౪॥౭౩॥ దృశిర్ ప్రేక్షణే గ్రహఉపాదానే । అనయోర్ధాత్వోర్యథాసంఖ్యం । వస్ప । గణ్హా । ఇత్యాదేశౌభవతః ॥ వస్పఇ । వస్పది ॥ గణ్హాఇ । గణ్హాది । దృశేర్నిహాణిహాలాపితి కేచిత్ ॥ణిహాఇ । ణిహాలఇ । గ్రహేర్ఘేణ ఇతి కేచిత్ ॥ ఘెణ్ఇ ॥—॥ తక్షేశ్చోల్లః ॥౩॥౪॥౭౪॥ తక్షూ తనూకరణఇత్యస్య చోల్లఇత్యాదేశో భవతి ॥ చోల్లఇ । చోల్లది । శేషాశ్చధాత్వాదేశాః భావకర్మణోర్ధాత్వాదేశాః ప్రత్యయాశ్చ సర్వే ప్రాకృతవదవగన్తవ్యాః ॥ ****************************

ఓంకారాదిమమంత్రాణాం సర్వేషామర్థరూపిణే । సర్వశ్రేయోనిమిత్తాయ దక్షిణామూర్తయే నమః ॥ నవాక్షరమహామంత్ర వర్ణాదిశ్లోకగర్భితం । ఇమం ప్రబంధం విబుధః పరన్నాక్సిద్ధిమాప్నుయాత్ ॥—॥ ఏతన్నిబంధనిర్మాత్యాయాం పరోపకృతిస్తయా । వృషాకపాయీరమణః ప్రీయతాం పరమేశ్వరః ॥ *************

ఇతి శ్రీమదఖిలవిద్యాపరివార దక్షిణామూర్తిమహాదేవ ప్రసాదలబ్ధవిద్యపూర్వోత్తర మీమాంసాశబ్దతర్కసాహిత్య సార్వభౌమ చరకూరియజ్ఞేశ్వరభట్టోపాధ్యాయ తనయ కొండభట్టోపాధ్యాయశిష్యేణ సర్వాంబికాగర్భశుక్తిముక్తామణినా సర్వవిద్వత్కవిసంమతేన దక్షిణామూర్తి మహాదేవకింకరేణ లక్ష్మీధరేణ విరచితాయాం

షడ్భాషాచంద్రికాయాం మహభ్రంశభాషావిభాగ

———శ్రీసంపూర్ణః శ్రీ———

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ	పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ
౪	౧౮	డాయి	డాఇ		౨౦	౨-౪-౧౨౫	౨-౪-౧౩౦
౬	౧౭	సూ(త్ర)	రూప		౨౧	ఆదెర్లు	అదేల్లు
౮	౨౩	టాసిసి	టాససి			కృత్యేత్యుత్తరం ఇదితిచ	
౧౪	౫	వర్హా	మర్హా			౨,౪,౧౭	౪-౪-౧౮
౧౭	౧౩	౨-౧-౫౮	౨-౧-౫౯	౨౮	౩	నదృష్ట	దృష్టి
౧౯	౧౪	తె	తే।వేతిచ		౧౧	౧,౪,౫౪	౧,౪,౫౫
		జసేః	జసైర్వా	౨౯	౫	ఘుటో	ఘుడో
౨౦	౬	మాణమ్	మాణం			౧-౩-౬౯- ఇత్యుత్తరం	
	౨౫	తప	తపర సా)			రౌజరిత్యతో యఇత్య	
౨౧	౨౪	భ్యామదంతసా (భ్యాం				ధికృత్య	
౨౩	౧	ర్వవత్	ర్వశబ్దవత్		౧౦	వస్య	వస్యచ
	౨	హానెఇత్యుత్తరం క్ష్మా				(ధశ్చ।విహ్వలా	విహ్వ
		రత్నేంత్యహాలఇత్యతో				విచ్చలా) లావిహ్వలా	
		న్త్యహాలఇతిచ			౧౮	౧,౨,౧౧౯	౧,౨,౧౦౯
	౧౪	రుద్వృత్తే	రుర్వృ	౩౦	౧౨	ర్ఢఇతి	ర్ధైతుఇతి
౨౪	౮	స్పాట	స్ఫాట		౨౨	విస్మ	విహ్మ
	౧౧	డ్వాద్వత్వం	త్వాన్ని (త్వాం	౩౧	౭	శ్నక్ష్ణః	శ్లక్ష్ణః
					౧౦	ఉత	ఊతె
	౧౬	స్కంద	స్కన్ద			సొణొ	సొణ్ణొ
	౧౯	తీక్షః	తీక్ష్ణః	౩౨	౨	ఇదృధి	ఇత్యధి
	౨౩	తెఇత్యుత్తరం। స్తమ్భఇ			౮	మజ్ఝణొ	మజ్ఝణ్ణొ
		తిచ			౨౦	అణ్ణాఇత్యుత్తరంఅజ్ఞః	
౨౫	౭	రారెఫ	రరెఫ	౩౫	౩	ణిట్ఠులొ	ణిట్ఠురొ
౨౭	౧౧	౨-౪-౩౪ ఇత్యుత్తరం			౨౫	హరొ	హరొ।అ
		ఘోరిత్యనువర్తతె		౩౬	౧౪	వాపొ	వావొ
		ఎఘుస్తొ	ఎఘుఘొస్తొ	౩౭	౨౨	ణిహవొఇత్యుత్తరం।ప	

పుట	పంక్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ
		క్షేపవీప్యఅర్థోఽపిహో ॥	
౩౭	౧౩	ఉపరి	ఉపరిం
	౧౬	కంచుకం	కంచుకః
	౨౧	అస్పృగ్నా	స్పృగ్నా
	౨౪	ముక్తామును	ముక్త
౩౯	౮	ఇత్యర్థి	ఇత్యుత స్త్వృత్యర్థి
	౧౧	పఅస్య	వయస్య
	౨౭	౧,౧౪,౬	౧,౧,౪౬
౪౨	౮	చండఖండి	చణ్డఖణ్డి
	౧౧	ఊస	ఊసా
		ఆస	ఆసా
	౧౪	ఆద రెర	ఆదెరా
౪౩	౧౮	౨,౪,౧౨౪	౨,౪,౧౨౮
౪౪	౨౧	వాపి	వాపిః
		ఉదిత్య	ఉఇత్య
౪౫	౧	కృచి	కృచి
	౨౪	౧-౨,౪౬	౧,౨,౫౬
౪౬	౮	ప్రత్యయా	అ
		తయోర	
	౧౦	అత్వంతు	అత్వ
		భవతీత్యుత్తరం । పృథ	
		గ్వాగాన్నవికల్పః ।	
		ముడలో ఎత త్యాజ్య	
	౧౧	ముడరో ఎత త్యాజ్య	
	౨౫	ఈత్వం	ఈత్వం
		ఉవీంథో ఇత్యుత్తరం	
		క్షేఉవ్యాథో	
౪౮	౩	హను	హనూ

పుట	పంక్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ
		అణు	హాణు
	౭	తూణీ	తోణీ
౪౭		ఉత్త	వుత్త
	౧౧	రిత్య	రిరిత్య
	౧౩	క్లిప్తః	క్లప్తః
	౧౪	పెట	పెటా
	౧౬	శ్నైశ్చరైఇత్యుత్తరం ॥	
		౧-౨౯౫	
	౧౮	ఇనితి	ఇదితి
	౧౭	ణిచ్చరో	ణిచ్ఛరో
౪౯	౧	ఉత్వంతు	ఉత్వం
	౧౧	భవతి	భవతీతు
౫౨	౧౧	వృష్యారితికత్వం - ఎత	
		త్యాజ్యం	
	౨౦	స్ఫటికే ఇత్యుత్తరం ।౧-	
		౩ ౨౫	(తిచ
౫౩	౧౮	పతతె తెఇత్యుత్తరం డఇ	
౫౪	౪	హాఓ	హాలా
	౧౦	కాహారో	కాహాలో
౫౫	౧౪	పావఇత్యాదః	౧,౩,౫౫
	౨౦	పకపాటీత్యతః	౧,౩,౫౬
	౨౪	ఫస్య	పస్య
౫౬	౬	సల్భః	గుల్ఫః
		సుబ్భా	గుప్ఫా
	౧౦	పకార	వకార
౫౮	౩	వయవో	వఅవో
	౧౯	ఇతత్యుత్తరం ఖోరితిచ	
	౨౪	శబలః	శబరః

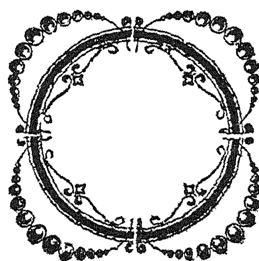
పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ	పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ
౫౮	౮	ఛమ్ము	ఛంము		౫	౨,౪,౧౮	౨,౪,౧౯
౫౯	౪	భోజనేత్యత్ర	భాజనేతి		౧౬	జాయా	జాఅ
		పాఠాంతరం		౬౯	౧౨	దిత్య	దీఇత్య
౬౦	౭	ప్రావ్వ	ప్రాగ్వ		౧౬	౨,౨,౧౩	౨,౧,౧౩
	౧౫	అడో	అఉ	౭౦	౨	ఉజ్ఝా	అజ్ఝా
	౧౬	వాణః	వాణో		౨౨	జీవె	జీబ్వె
	౨౧	సేతి	సఇతి			జీబె	జీబ్వె
	౩	భిస్భ్యి	భిస్త్యి		౨౫	ఘాఉో	ఘాఈ
	౫	లద్దిత్యం	లద్దిఅ	౭౧	౨౪	లఆవా	లఆః
	౧౧	సోహిఞరి	సోహ్హి	౭౨	౯	లీశద్దే	లిశద్దే
	౧౪	స్సరితి	సరితి (ఘు		౧౧	న్యాల్లీ	న్యాల్లి
	౨౦	రూడెశెఘు	ఘూడెశె		౧౨	లీస	లిస్స
౬౨	౩	౨,౩,౧౦౪	౧,౩,౧౦౪		౨౩	ఉడ్డీ	వుడ్డీ
	౧౬	టల్స్నవ	పల్స్నవ	౭౩	౧౦	తిఘ్నే	దీఘ్నే
	౨౧	తోడో	తోఢో	౭౫	౧	రత్య	రిదిత్య
౬౩	౨౫	చనవా	చన	౭౬	౫	నోణఇ	నఇ
౬౪	౧	చిన్వేపి	త్వేప		౧౦	వాలా	అలా
	౨౧	లిగ్భవ	లిద్భవ		౧౧	తిచ	తి వెతిచ
౬౬	౪	త్రితి	తృతీ	౭౭	౨౩	ణాని	ణాణి
	౫	౧,౨,౫౨	౨,౨,౫౨	౭౮	౯	వాలా	ఆలా
	౧౪	నుపతఞ	పకృప్య		౨౧	లోవాదెర్ఞ ఇత్యుత్తరం	
	౨౪	త్యధీ	త్యతస్సపీత్యధి			౧-౪-౫౪	
౬౭	౨	పిఉ	పిఉో		౨౨	లత్వే	లత్వేపత్వే
	౨౧	జసీత్యుత్తరంసురెఅ			౨౪	అకార	ఆకార
		సురా	సురాట	౭౯	౫	తలవేంటమిత్యుత్తరం	
౬౮	౧	గవఉ	గఅఉ			తాలవేంటం ।	
		గవట	గఅట		౨౩	ఎలూ	ఉదూ
		గవవో	గఅవో	౮౦	౧౫	చపెట	చపెటా

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ	పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ
౮౨	౧	౨,౪,౧౭	౨,౪,౧౮		౨౨	సిఅ	సీఅ
	౪	౨,౪,౧౩	౨,౪,౧౪			ఇఅ	ఈఅ
	౬	శ్చవాభ	శ్చభ		౨౩	సిఅ	సీఅ
	౯	హాలాగిత్యుత్తరం			౨౪	ఇఅ	ఈఅ
		౨,౪,౬౯			౨౫	సిఅ	సీఅ
౮౩	౧౨	౨,౨,౭౧	౨,౨,౭౦	౯౨	౮	దిఠిచ	రిః
	౧౪	సడీ	సడి		౧౦	రిత్తె	రత్తె
	౧౫	ఈణ్ణో	ఇణ్ణో	౯౩	౩	౩,౯౧	౨,౯౧
	౨౦	యత్తద్భ్యశ	తద్భ్యాం		౪	౩,౯౦	౨,౯౦
౮౪	౧౩	ణూ	ణా		౭	౩,౯౨	౨,౯౨
	౧౮	జస్	జస్		౧౨	గో	గ
౮౫	౬	గో	గః		౨౦	ఘూర	ఘుర
	౨౧	దెణా	దెరా	౯౪	౨	శుం	శూ
౮౬	౧౧	ఇల్	ఇత్	౯౫	౧౪	కకుట	కఉ
౮౭	౫	ణిఇ	ణఇ		౧౫	అత్త్వం	ఆత్వం
౮౯	౧౮	౨ ౩-౮౮	౨-౨-౮౮		౧౮	అత్త్వం	ఆత్వం
	౨౩	౨ ౩-౮౮	౨-౨-౮౫	౯౬	౧౮	౪,౪౨	౪,౪౩
౯౦	౨	౨,౩,౮౬	౨,౨,౮౬	౯౭	౨౩	ణం	ణి
	౪	౨,౩,౮౭	౨-౨,౮౭		౨౫	సృజ్	సృజ్
	౨౫	౨-౪,౪౧	౨,౪,౪౨	౧౦౦	౧౬	తుంహ	తుణ్హా
౯౧	౪	౨,౪.౧౯	౨,౪,౨౦		౧౮	తుంహా	తుణ్హా
	౧౧	౨,౪,౧౪౬	౨,౪,౧౪౯	౧౦౧	౩	త్వా	తు
	౧౩	౨,౪,౧౪౭	౨,౪,౧౫౦	౧౦౨	౧౫	ష్మోఅ	ష్మాహఽష్మో
	౧౯	ఇఅ	ఈఅ	౧౦౫	౧౪	మెచ్చ	పెచ్ఛ
		౪,౮౯	౪,౯౧		౧౬	రి	రిఎ
	౨౦	ఇఅ	ఈఅ		౧౮	ణం	ణ్ణం
		ఇఅ	ఈఅ	౧౦౭	౨౧	దెణ	ఎణ
	౨౧	ఇఅ	ఈఅ	౧౦౯	౧	రా	ర

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ	పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ
		రా	ర		౪	త్వత్రి	త్పత్రి
	౧౫	వంకాా	వంకా	౧౧౮	౧౯	పుల్లం	ఫుల్లం
౧౧౦	౧	౨,౪,౪౫	౨,౪,౪౬	౧౧౯	౬	పెక్ష	పెక్షి
	౩	౨,౪,౪౩	౨,౪,౪౪	౧౨౪	౬	తఅం	తలం
	౮	డోల్	డోత్	౧౨౫	౧౯	డరె	పరె
		౨,౪,౪౪	౨,౪,౪౫	౧౨౬	౧౧	హాళయ	హాల
	౭	త్వంలిత్వాల్య	త్పంస్యా		౧౨	హాళయ	హాల
	౧౩	౨,౪,౧౭	౨-౪,౧౯		౨౪	ఉల్ల	ఉల్లి
	౧౬	౨-౪-౪౬	౨-౪-౪౮	౧౨౮	౫	ఉచ్చ	ఊచ్చ
	౨౦	౨-౪-౬౪	౨-౪-౬౫		౬	చలో	చల్లో
	౨౪	౨,౪,౮౧	౨,౪,౮౨		౯	ఉవి	ఉవ్వి
౧౧౧	౧౨	త్యధి	త్యతొచఇత్యధి		౨౪	సాంత్	స్యాత్
	౧౪	కిమపి	కిమవి	౧౩౦	౫	స్మన్ని	అస్మిన్ని
		తమపి	తమవి	౧౩౩	౧	నశపాం	
		నాపి	ణావి		౬	౨,౪,౬౯	౨,౪,౮౦
౧౧౨	౧౦	దీత్యా	దీఇత్యా		౭	౨,౪,౩౭	౨,౪,౩౯
౧౧౩	౭	డెత్రి	డిత్రి		౧౩	౨ ౪,౩౯	౨,౪,౪౦
౧౧౪	౧౬	డెచ్ఛటి	డెచ్ఛెటి	౧౩౪	౨౦	౨,౪,౧౫	౨,౪,౧౬
	౧౭	ఎచ్ఛఅ	ఎచ్ఛెఅ		౨౩	౨,౪,౧౯	౨,౪,౨౦
		చ్ఛఅం	చ్ఛెఅం	౧౩౫	౭	త్యస్త్రివ	త్యత స్త్రివ
	౧౯	చ్ఛఅం	చ్ఛెఅం			౨,౪-౧౬	౨-౪ ౧౮
౧౧౫	౭	ఎక	ఎగ		౧౯	౨-౪-౨౦	౨-౪,౨౧
		౧,౧,౧౬	౨,౧,౧౬	౧౩౬	౧౪	౨-౪-౨౧	౨-౪-౨౨
	౯	మిత్యా	ఇత్యా	౧౩౮	౧	౨-౪-౨౨	౨-౪-౨౩
	౧౩	హట్ఠా	హేట్ఠా		౫	౪-౨౪	౪-౨౫
	౪౧	౧,౧,౧౭	౨,౧,౧౭		౧౨	౪-౨౫	౪,౨౬
౧౧౬	౨	మణిఅంఇతువ్యత్తరం ప			౧౯	భవతీత్యుత్తరంహాసిహి	
		క్షేమణా				మో	

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ	పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ
	౨౦	౪,౩౨	౪,౩౩	౧౪౬	౧౮	ద్రివి	ద్రవ్యాపి
	౨౨	౪,౨౬	౪,౨౭	౧౪౭	౧౭	తిలో	తివలో
౧౩౮	౩	౪,౧౮	౪,౧౯	౧౪౮	౫	విసర	సర
	౧౫	౪,౩౪	౪,౩౫	౧౪౯	౮	వీస	విస
	౨౦	౪,౩౫	౪,౩౬		౧౨	తశ్చ	తస్య
	౨౨	సొస్తు	సైస్తు		౨౦	స్సల	స్సలా
	౨౩	౪,౩౬	౪,౩౭		౨౧	సల	సలా
		సొర్మ	సేర్మ			సల	సలా
౧౩౯	౨	౪,౩౩	౪.౩౪	౧౫౦	౧౬	త్యాదౌ	త్యాదశౌ
	౭	౪,౩౭	౪,౩౮	౧౫౨	౨౪	శక్లా	శక్తా
	౧౨	౪,౪౦	౪-౪౧	౧౫౪	౧౮	కోలూ	కోల్లూ
౧౪౦	౧౬	హస్మై	అస్మై	౧౫౬	౨౦	౪,౧-౮౮	౩;౧-౮౮
	౧౮	౪,౨౩	౪,౨౪	౧౫౭	౭	పడిసామఇఇతు వ్యుత్తరం	
౧౪౧	౩	౪;౬౪	౪;౬౫			పత్మైసవఇ	
	౭	౪;౬౩	౪-౬౪	౧౬౦	౪	గహఇ	డహఇ।అత్రి
	౯	౪ ౭౧	౪-౭౨			దంశదహోరితిగస్యడః॥	
	౧౮	౪-౧౨౯	౪-౧౩౧		౧౧	పస్య	పృస్య
	౨౨	౪,౬౭	౪,౬౮		౨౧	తృజ్జీ	తృఃజి
౧౪౨	౧౦	ఆరఉః	అరఉః	౧౬౧	౭	పురి	పురీ
	౧౧	౪-౬౫	౪,౬౬	౧౬౩	౯	అహో	అణుహో
	౧౨	౪,౪౯	౪,౫౦	౧౬౪	౨౨	సేఈ	సైఈ
	౨౨	౪,౧౫౧	౪,౧౫౩			సీఈ	సేఈ
౧౪౩	౧౩	౪,౫౩	౪,౫౪	౧౬౬	౨౩	దజ్ఝ	డజ్ఝ
	౧౪	౪,౨౮	౪,౨౯			హిజ్ఝ	హిజ్జ
	౨౫	౪,౨౯	౪,౩		౨౫	తన్ని	తత్సన్ని
౧౪౪	౪	౪,౩౦	౪,౩౧			ధిజ్ఝ	ధిజ్జ
	౧౮	౪,౫౦	౪,౫౧	౧౭౦	౪	త్యసా	త్యస్యా
	౨౫	౪,౧౩౭	౪,౧౩౯	౧౭౨	౧౨	౨,౪,౧౪	౨,౪,౧౫

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ	పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ
౧౭౫	౨౧	వాదేశావిత్యుత్తరంక				లకా	ళకా
		మాత్				లమో	ళమో
౧౭౬	౧౦	రోహా	రోహో			మలో	మళో
౧౭౮	౨౨	బుల్వ	బుక్వ			కులో	కుళో
౧౭౯	౪	విహా	విఅహా	౧౯౦	౧౬	దినాం	దీనాం
౧౮౦	౧౦	విఅవి	విఅఇ	౧౯౪	౭	టీత్యుత్తరం	౩-౪ ౫-
౧౮౪	౪	పరిస్సం	పరీసం		౧౮	౩,౪,౭	౩,౪,౮
	౨౨	సార	శార	౧౯౬	౧౭	సామ	సఆమ
౧౮౬	౨	నాది	నాదా	౧౯౮	౧౦	౩,౪,౨౨	౩,౪,౨౧
	౮	ఖఎ	ఖమే	౨౦౦	౧	౩,౩,౫౩	౩,౩,౫౨
	౧౩	గిష్మో	గిష్మే	౨౦౩	౫	౩,౪,౩౮	౩,౪,౪౮
	౨౦	హారే	హాలే		౭	౩,౩,౪౬	౩,౪,౪౬
	౨౪	సుద్ధ	శుద్ధ		౨౧	కిమే	కేమ
౧౮౮	౧౩	౩-౮-౩౦	౩,౨,౩౦		౨౩	౩,౪,౧౨	౩,౩,౧౧
	౨౩	కళ	కల	౨౦౪	౧	జెత్తు	జెత్త
	౨౪	మళ	మల		౭	జత్తు	జెత్తు
		కుళే	కులె	౨౦౬	౨౦	౩,౩,౧౧	౩,౩,౧౨
		ళ్లోలః	లోళః	౨౧౭	౨౪	హాో సెఇతివజ్యం॥	
	౨౫	ళకా	లకా				

అత్ర కించిత్ప్రదర్శ్యతే — ప్రాకృతశబ్దలేఖనే తత్తద్వర్ణద్విత్వబోధనార్థం తత్తద్వర్ణపూర్వపార్శ్వే బిందున్యాసః తత్తద్వర్ణోత్తరముచ్చార్యమాణబిందోస్తత్తద్వర్ణశిరోభాగే న్యాస ఇతి ప్రాచీనపద్ధతిరస్తి । ఏవం లేఖనే లేఖకస్య పరిశ్రమశ్చ క్లేశః పరం జాయతే ఫలం వా ప్రమాణం వా న కించిదుపలభ్యతే । పరం తు శ్రీమద్వాల్మీకి మహర్షిప్రణీత ప్రాకృతవ్యాకరణసూత్ర విరుద్ధేయం । తథాహి - తత్తద్వర్గ్యసమవర్ణద్విత్వే పూర్వస్య యుగ్వర్ణస్య స్థానే తత్తత్పూర్వవర్ణ ఆదేశః స్యాదిత్యర్థకేన పూర్వముపరి వర్గ్యస్య యుజః ఇతి సూత్రేణ ముఖ్యమిత్యాదౌ యలోపే ఖద్విత్వే ఖకారద్వయప్రాప్తౌ ప్రథమఖకారస్థానే తత్పూర్వః కకారః అర్ఘ్యమిత్యాదౌ రేఫయకారలోపే ఘకారద్విత్వే ఘద్వయప్రాప్తౌ పూర్వఘకారస్థానే తదవ్యవహితపూర్వో గకారశ్చ విహితః । అతో ముక్ఖమిత్యాదౌ కకారఖకారసంయోగః అగ్ఘమిత్యాదౌ గకార ఘకారసంయోగశ్చ ప్రతీయతే॥ తథైవోచ్చార్యతే చ ॥—॥ అత ఏవ ప్రాకృతసూత్రకృతా శ్రీకాత్యాయన మహర్షిణాపి ద్విత్వప్రకరణపఠితేన వర్గే యుజః పూర్వమితి సూత్రేణాయం క్రమః ప్రాదర్శి ॥—॥ కించ సంస్కృతశబ్దవ్యుత్పాదక సూత్రకృతా శ్రీపాణినిమహర్షిణాపి తత్తద్వర్గ్యయోః ద్వితీయవర్ణయోర్ద్విత్వే పూర్వస్య ఖరి చేతి చర్త్వేన తత్తత్పూర్వస్య కకారాదేః చతుర్థవర్ణయోర్ద్విత్వే పూర్వస్య ఝలాం జశ్ ఝశీతి జశ్త్వేన తత్తత్పూర్వస్య గకారాదేశ్చ విధానాత్సంస్కృతశబ్దేషు సర్వత్ర తథైవ లిఖ్యతే పఠ్యతే చ । ఏవమనేకప్రమాణసత్త్వేపి సంస్కృతలేఖనక్రమం విహాయ తత్తద్వర్ణద్విత్వ బోధనార్థం తత్తత్పూర్వపార్శ్వే బిందులేఖనం వర్ణోత్తరగం లేఖనీయ బిందోశ్శిరోభాగే లేఖనఞ్చాఫలమప్రమాణం చ । కిన్తు కేవలం లేఖకపరిశ్రమక్లేశమాత్ర కారణమితి మత్వా తత్క్రమం విహాయ ప్రాకృతశబ్దేషు సర్వత్ర సంస్కృతవదేవ లేఖనం కృతమ్ । అత్ర గుణదోషౌ విమృశ్య ప్రమాణం చాన్విష్య దోషజ్ఞైర్మహాత్మభిర్బోధనీయమిత్యభ్యర్థ్యతే ॥ *******

శ్రీః

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

శ్రీమద్వాల్మీకిమహర్షిప్రణీత ప్రాకృతసూత్రతదీయగణ వార్తికాదిప్రారమ్భః

యేనశ్రీరామచరితమధిగమ్యపురర్షిణాతః ।శ్రీమద్రామాయణం ప్రోక్తం తస్మైవాల్మీకయేనమః॥౧॥ యేననిర్మిలితాగావ ష్షడ్భాషాకృతయోన్నృణాం ।విమలైస్సూత్రకతకైస్తస్మైవాల్మీకయేనమః॥౨॥ స్వస్తస్యకావ్యేనగిరాంచషణ్ణాంసూత్రైర్స్వరాణాంకలుషంప్రపత్త్యా ।పరాకరోద్యఃప్రథమంకవీనాం వాల్మీకిమేనం మునిమానతోస్మి ॥౩॥ ఓం నమశ్శ్రీవాల్మీకివరరుచిప్రభృతిభ్యఃప్రాకృతభాషా సంప్రదాయప్రవర్తకేభ్యోమహద్భ్యోమునిభ్యోగురుభ్యః ॥ హరిఃఓం ॥

౧ సిద్ధిర్లోకాచ్చ

౨ అనుక్తమన్యశ్శబ్దానుశాసనవత్

౩ సంజ్ఞాప్రత్యాహారమయీవా

౪ సుప్స్వాదిరంత్యహలా

౫ హోహ్రస్వః

౬ ఏదీర్ఘః

౭ శషసాశ్సః

౮ నస్నమాసః

౯ ఆదఃఖుః

౧౦ గోణపరః

౧౧ ద్వితీయఃఫుః

౧౨ సంయుక్తస్సుః

౧౩ తువికల్పే

౧౪ ప్రాయోలితినవికల్పః

౧౫ శితిదీర్ఘః

౧౬ సానునాసికోచ్చారంజిత్

౧౭ బహుళం

౧౮ దిహామిధస్సె

౧౯ సంధిస్త్వపదె

౨౦ నయుణ్ ॥—౧—॥

౨౧ ఎజః

౨౨ శేషెచ్యచః

వా చక్రవాక శాతవాహనయోస్సంధిర్వాచ్యః

వా సుపురుషకుమ్భకార ద్వితీయాదీనాంవావచనమ్

౨౩ తిజః

౨౪ లోపః

౨౫ అన్త్యహలోఽశ్రదుదీ

౨౬ నిర్దురివా

౨౭ అంతరిచహాచి

వా అంతరఉపరౌడాత్వం వా
చ్యమ్
౨౮ శీర్ష్ణుజ్ఞుపునరితు
వా పునరిశిగ్వాచ్యః
౨౯ అవిద్యుతి(స్త్రి)యామాల్
౩౦ రౌరా
౩౧ హాఃక్రుత్కకుభి
౩౨ ధనుషివా
౩౩ సశౌశిషి
౩౪ సఆయురప్సరసోః
౩౫ దిక్ప్రావృషి
౩౬ శరదామత్
౩౭ తుసక్షీణభవంతజన్మణ మ
హంతాః
౩౮ యత్తత్సమ్యగ్విష్వక్పృథ
కౌమల్
౩౯ మోచివా
౪౦ బించుల్ ॥—౨—॥
౪౧ హలిజఝుణనాం
౪౨ స్వరేభ్యోసత్రాపౌ
వా గృష్టిమార్జార షనన్శిలా
నాంవావచనం
గణ వక్రకుట్మలబుధాన్ష్టి పు
చ్ఛకకోటవృశ్చికాః ।గు
చ్ఛదశనమూర్ధనఃప
శ్చశుౖశ్యశ్రగృష్టయః
స్పర్శనశ్మశ్రుమార్జా
రాః పరిభమాద్బిందు శాలి
నః । ఛందఃపూర్వదేవ

నాగమనస్విన్యాం ప్రతి
శ్రుతి। మనశ్శిలాయాం పా
శ్వశ్రీవయస్యాపిమనస్వి
ని।ద్వితీయతృతీయాత్తు
స్యామపర్యతిముక్తయోః॥
౪౩ క్త్వాసుపోస్తుసుణాత్
౪౪ లుణ్ణాంసాదౌ
గణ మాంసాదిస్తు తదానీం కథ
మేనంకింకరోమి నూనమి
దానీం । కాంస్యంమాంస
లసంముఖపాంసుల పాంప
వః। తీరతోహిఁగణోయం।
౪౫ సంస్కృతసంస్కారే
౪౬ జైతుకింశుకే
౪౭ వగ్యేఽంత్యః
౪౮ వింశతిషుత్యాస్లోపల్
వా సంస్త్రియాం వాచ్యః ।సిం
హేవావచనం । వింశతే
(స్త్రి)యాంమేవేతివాచ్యం॥
౪౯ స్నముదామశిరోనభో నరి
వా చర్మశర్మనుమనస్సదోవయ
సాంనేతివాచ్యం । ధనుష
స్తుహేసతినేతివాచ్యం।సె
సత్యాసతిచాప్సరసానేతివా
చ్యం
౫౦ శరత్ప్రావృట్
౫౧ అత్యర్థకులాద్యావా
గణ విద్యుచ్ఛందో భాజనమా
హాత్మ్యందుఃఖవచనకులం

౫౨ క్లీబేగుణగాః
గణ గుణదేవమండలాగ్రాః ఖ
డ్గాబిందుశ్చ కరరుహోవృ
క్షః
౫౩ ప్రియామిహాంజలిగాః
వా పృథ్వ్యాదిత్వదేశేమనిచా
స్త్రాత్రేణగ్రహణంవక్తవ్యం
త్వదేశస్యవా పుంస్త్వం
వాచ్యం
గణ కుక్షిబలీనిధిరశ్మిపరిశ్మైతి
గ్రంథిచౌర్యవిధిపృష్ఠం।అం
జల్యాదిః పృష్ఠస్యక్తృతేత్వే
స్యైవసంగ్రహణం॥౩॥ సి
ద్ధిరేజోహలిత్రయోదశ*॥
ఇతి ప్రాకృతవ్యాకరణే ప్ర
థమస్యాధ్యాయస్య ప్రథ
మః పాదః *********
౧ నిర్భ్రాణిరాత్పరిమాల్యస్థా
ర్వా
౨ ఆదేః
౩ లుగవ్యయత్యదాద్యాత్తక
చః
౪ వాలాబ్వరణ్యే
౫ అపేఃపదాత్
౬ ఇతేః
౭ తోచః
౮ శౌర్లుప్తయవరశోదీః
వా జిహ్వాయాంవలోపేదీర్ఘో
వాచ్యః

౯ హేదక్షిణేస్య
౧౦ తుసమృద్ధ్యాదౌ
గణ ప్రతిసిద్ధిసదృక్షమనస్వినః
ప్రసుప్తప్రవాసిచతురన్తాః
అభిజాత్యస్పర్శప్రవచన
ప్రసిద్ధిప్రరోహపరకీయాః
ప్రతిపత్ప్రకృతప్రకటాస్స
హప్రతిస్పర్ధానాసమృ
ద్ధ్యాదిః
౧౧ స్వప్నేనావిత్
గణ వేతసకృపణమృదంగోత్త
మదత్తేషద్వ్యలీక మరీచా
శ్చ । వ్యజనమితిస్వప్నాది
ర్నేతసదత్తావికల్పేతౌ॥
వేతసఇతితౌరితి వేతసే విక
ల్పాచ్ఛవేదిత్వం । దత్తేన
త్వేసత్యేవాంగారేల త్వేవ
వజ్రాహులకం
౧౨ పక్వాంగారలలాటేతు
౧౩ సప్తపర్ణేవోః
౧౪ మధ్యమకతమేచ
౧౫ హరేత్వే
౧౬ ఊల్ధ్వనిగవయవిష్వచివః
౧౭ జ్ఞాణోభిజ్ఞాదౌ
వా అభిజ్ఞాదౌఞకారస్యలోపో
వాచ్యః
గణ ఆగమనరాస్త్రేంగితదైవా
భిమనఃకృతాజ్ఞాంతాః
౧౮ స్నావకసాస్నే

౧౯ చండఖండితేణావా

౨౦ ప్రథమేఢ్ఠోః —౧—

---

౨౧ ఆర్యాయాంర్యశ్శ్వశ్వ్రాం
మూల్

౨౨ ఆసారేతు

౨౩ తోంతర్యేల్

వా అంతరంగాదౌనేతి వాచ్యం

౨౪ పారావతేతుఘోః

౨౫ ఉత్తరవల్లీ ద్వారమాత్రిది

వా మాత్రిశబ్దే వాచ్యః

౨౬ శయ్యాదౌ

గణ శయ్యాదిగణఆమ్నాత శ్మ
యాత్ర గ్రాహ్యకంతుకాః

౨౭ వాద్రేఉదోత్

౨౮ స్వపి

౨౯ ఓదాల్యాంపఙ్క్తౌ

౩౦ ఘోఃపరస్పరనమస్కారే

౩౧ పద్మేమి

౩౨ త్వర్వే

౩౩ ఈఖ్ఖల్వాటస్త్యానఆతః

౩౪ ఇత్తుసదాసౌ

గణ నిశాకరశ్చకూర్పాసస్పదా
దిగణఇష్యతే

౩౫ ఆచార్యేచోహశ్చ

౩౬ శ్యామాకేమః

౩౭ నవాంవ్యయోత్ఖాతాదౌ

గణ ప్రాకృతకుమార చామర
సంస్థాపిత తాళవృంత నా
రాచాః । ప్రస్థాపితః క
లాదః స్థాపితఖాదరకపాలి
బలాకాః । బ్రాహ్మణపూ
ర్వాహ్ణాపవృత్తఖాతాదిః ప్రి
కీర్తిత స్సజ్జైః

౩౮ ఘుఞివా

వా రాగభాగాదౌనేతివాచ్యం

౩౯ స్వరస్యబిందుమి

౪౦ సంయోగే —౨—

---

౪౧ త్వేదితః

౪౨ మిరాయాంలిత్

౪౩ మూషికవిభీతకహరిద్రా ప
థిపృథివీప్రతిశ్రుత్యత్

౪౪ రస్తిత్తిరౌ

౪౫ ఇతౌతో వాక్యాదౌ

౪౬ వేంగుదశిథిలయోః

౪౭ ణిస్మారణంణిమ్మిలం

౪౮ ఊయుధిష్ఠిరే

౪౯ ద్వినీత్యుపప్రవాసిషు

వా ద్విగుణద్వితీయయోర్వావచ
నం।ద్విజద్విరదద్విధాగతని
పతితానాం ప్రతిషేధో వా
చ్యః । ద్వివచనేఓత్వం వేతి
వాచ్యం

౫౦ తునిర్ఝరద్విధా కృఞో
రోన్నా

౫౧ ఈతఃకాశ్మీరహరీతక్యోర్లా
లౌ

౫౨ గభీరగఇత్

గణ ప్రసీదవల్మీకానీత ప్రదీపి

తళిరీషకాః । గృహీతజీవ
దవస్థీవద్ద్వితీయ తృతీయ
క ॥ । స్త్రీత్వంచగభీరాది
రానీతెదిరంపత్రియాం ॥
౫౩ వాపానీయాగె
౫౪ జీవత్యలీకప్రానీయోపసీతె
షతర శీషకాః । పానీయా
దావేపకేచి చ్ఛరీషం కధ
యంతిహి
౫౪ ఉల్లీజౌ
౫౫ తిర్థేవహ్న్యాల్
౫౬ విహీనహీనేవా
౫౭ ఎల్పీడనీడకీద్రృశ పీయూష
విభీతకెద్రృశాపీడె
వా పీడనీడయోరాత్వవచనమ్
౫౮ త్వదుతడపరిగురుకె
౫౯ ముకేళ్ళాదా
౫౪ ముకుళంముకురంముకుటం
యుధిష్ఠిరస్సకుమార్యాఙ్గ్
అగురుగుళూచీగుర్వ్యాపి
ద్రుతఆత్వంతు బాహుల
కమ్
౬౦ రాఘుశికుటీ పురుషయోరి
త్ ॥—౩—॥
౬౧ క్షుతఈత
౬౨ వాదానుత్సాహోత్సన్నఉచ్చ
చ్ఛసి
౬౩ దురోరలుకిషు
౬౪ సుభగముసలె
౬౫ హశ్చైతుర్తూహశే
౬౬ స్త్రా
౬౭ సూత్రేద్వోతః
౬౮ అల్లుకూలె
౬౯ ఈమద్వ్యావ్యధే
౭౦ ఉలూండూయతి హనా
మద్యాతూలె
౭౧ వామభూంకే
౭౨ ఇదెన్మాపురె
౭౩ ఓల్ష్ఠాణాతూణ మూల్యా
తూణీరకూపరగుళూచీ
కూశ్మాండీతాంబూలీషు
వా స్థూణాతూణయోస్తు వేతి
వాచ్యమ్
౭౪ ఋత్రోత్
౭౫ ఆద్యావృదుత్వ మృదుకో
కృశాను
౭౬ ఇలర్వృపగె
౭౪ కృపన్పకృపణద్ధికృశాః
కృశానుశ్శృంగారవృద్ధికవి
గృధ్రాః । భృంగారమ్మృ
గస్సృగాలా వృశ్చిక దృష్టి
స్పృహోహృదయత్రృష్ణాః॥
ధృష్టోశ్లిష్టసమృద్ధి వ్యా
హృతభృంగభిక్షకృతికృషి
కాః । కృసరకృపాణనిత్ర
ష్టాఃపృథ్వీభృగుకృచ్ఛిధృ
తకృపాంకృత్యాః । ఘృస్
ణసకృత్సృష్టానిచబృసీకృ

కాబృంహితానిగృష్టిశ్చ।
భృశహృతభృతకపితృ
ఘ్నావృతిశ్చ వృత్తిశ్చ గృ
ధ్నుశ్చ। తృషితం వృత్తం
సృష్టిర్మృష్టస్యాత్ర సవదర్ధ
కస్యైవ

౭౭ శృంగమృగాంకమృత్యుదృ
ష్టమసృణేష్వా

౭౮ వృష్ణ్యుసుత్తరపదె

౭౯ ఉద్వృషభేవుః

౮౦ బృందారకనివృత్తయోః।౪

---

౮౧ ఋతుగె.

గణ ఋతుబృందావన ఋషభ
భార్తృక బృంద ప్రవృష్ట
ఋజువృద్ధాః। పృథివీమృ
ణాళనివృతాః ప్రావృడ్వృ
త్తాంతసంవృతస్పృష్టాః। ని
ర్వృతినిర్వృతపితృకాస్సం
భృతవివృత ప్రవృత్తనిర్వృ
త్తాః। వృద్ధినివృత్తిప్రభృ
తిఃనివృత్తజామాతృకౌ వ
రావృత్తః। నిభృతప్రాభృ
తపరభృతభృతిభృతఋణ
మాతృకాపరామృష్టాః

౮౨ గాణాంత్యస్య

వా భర్తృదారికా దావిత్వం
వాచ్యమ్

౮౩ ఇమన్నాతుః

౮౪ వృష్టిక్రుధగృధంగనప్తృకే
వృషే

౮౫ తుబృహస్పతౌ

౮౬ ఉహూదోల్మృషె

౮౭ వృంతఇదెజ్

౮౮ రిరాదృతె

౮౯ దృప్తైరిత్తౌ

౯౦ కేవలస్యారిః

౯౧ దృశ్యక్సక్షిని

౯౨ ఋతుఋజుఋణఋషిఋ
షభెవా

౯౩ క్షిప్తఇలిః

౯౪ చపెటకెసరదెవరసైన్యవే
దవాస్యేచస్త్రివత్

వా ఏదోతోఃకచిత్స్వరూపె
ణహ్రిస్వోవాచ్యః

౯౫ సైంధవశనైశ్చరె

౯౬ త్వత్పురోరుహామనోహరప్ర
కోష్ఠౌతోద్యానోత్యైవశ్చ
క్రోః

౯౭ కౌక్షే యకడుత్

౯౮ శౌండగె

గణ శౌద్ధోదనిమౌంజాయన
దౌవారికశౌండసౌందర్యం
సౌపర్ణేయకపౌలోమీసౌగం
ధ్యానీతశౌండాదిః

౯౯ గన్యఉదాఇత్

౧౦౦ ఉస్తైనెవా॥—౫—॥

---

౧౦౧ సొచ్ఛ్వసె

౧౦౨ ఐచవెజ్

౧౦౩ అఇత్సువైరాదౌ

గణ వైరం వైశంపాయన వైశిక వైశ్రవణ చైత్ర కైలాసాః వైతాళిక కైరవ దైవానీత్యేతత్సువైరాది

౧౦౪ దైత్యాదౌ

గణ దైత్యో దైన్యం దైవత కైతవ వైదర్భీ వైదేహాః । ఐశ్వర్యం వైజనన్దౌ భైరవ వైహారి కౌచవైదేశః । వైశ్వానర వైశాఖా స్వైరం వైశాల చైత్యేచ

౧౦౫ నావ్యావః

౧౦౬ గౌరవఆత్

౧౦౭ పౌరగెచాఉత్

గణ పౌరస్సారో మౌళిః కౌరవ గౌడౌ చ కౌలశ్చ । కౌలస పౌరుష కౌక్షేయ కాశ్చ సౌధశ్చ మౌనంచ

౧౦౮ ఉచ్చైర్నీచైసౌరయః

౧౦౯ ఈత్తైర్యే

౧౧౦ వాపుయాయ్యాద్యాః ॥౬॥

గణ ఉన్మత్తపిశాచయోఃపుయాయో॥౧॥ ఊరొంందియ షూనందితే ॥౨॥ తుంబురాదౌంబురో ॥౩॥ మాహిషా యోమాఘవాతే ॥౪॥ శతకోటౌ సఇకోడీ॥౫॥ మాఇందౌ మాకందే॥ ౬॥ ఓందరోఉందరో॥౭॥ఆళి ఆఆళ్యాం ॥౮॥ తణసోల్లీత్య ణశూన్యే ॥౯॥ అరిష్టదైత్యే కౌకేషూరిట్టౌ ॥౧౦॥ దుగ్రితెమరియం ॥౧౧॥ కిరౌ కిరౌ ॥౧౨॥ వామలూరోవామలూరౌ ॥౧౩॥ విసావృషమూషికయోః ॥౧౪॥ వందంబ్యందె ॥౧౫॥ హేరింబౌ హేరంబె ॥౧౬॥ చికర్లుంస్తౌకె ॥౧౭॥ చలణౌ ఓహణోచరణాయుధే ॥౧౮॥ ఉన్మత్తాదుశ్శీలయోర్వ్యయణియా ॥౧౯॥ మహాలయపక్షే మహాలపక్షౌ ॥౨౦॥ చంచరీకే చచ్చరిఓ ॥౨౧॥ నిర్వృత్త్యార్యాయాం త్వేదితః శ్రుతిఈదృతుగసా చ్ఛాశ్వ సెదశ ॥*॥ఇతిప్రథమస్యాధ్యాయస్య ద్వితీయః పాదః ॥*******

౧ ఎత్సాన్యష్టులాత్ర్యోదశగే చః

గణ అయస్కాంలోవిచకిలత్ర్యస్త్రింశత్త్రయోదశ । స్థవిరశ్చత్రయోవింశతిత్ర్యోదశగో గణః

౨ కదళేతు

౩ కణికాకారెఫోః

౪ నవమాలికా బదగనవఫలి
కాపూగఫలపూతరటీల్
౫ తుమయూరిచతుర్థచతు
ద్వారచతుశ్శశచతుర్గు
ణమయూఖోలూఖల సుకు
మారోదూఖలలవణకుటూ
హలే
౬ నివణ్ణఊమః
౭ అస్త్రారఖోరచః
౮ ప్రాయోలుక్-గచజతదప
యహాం
వా సమాసేఽంతర్వర్తివిభక్తి
నిమిత్తకంపరత్వంవేతి వా
చ్యం॥౧॥ పిశాచ్యాంచస్య
జత్వంవాచ్యం॥౨॥ చిహ్నే
దావాదెరపీతివాచ్యమ్॥౩।
౯ నాత్వః
౧౦ యశ్రుతిరః
౧౧ కాముకయమునా చాముం
డాతిముక్తకెమోఝుక్
౧౨ ఖోపుష్పకుబ్జకర్పరకిలేకోః
౧౩ భాగశృఙ్ఖలకిరాతె లకచాః
౧౪ వైకాదొగః
గణ ఎకాకస్థానుగాలూకా కా
రొద్యోతకరాముకాః।శ్రా
వకొధోతీర్థకరఏకాదిగ
ణఇష్యతె
౧౫ ఖోగకందుక మరకతమదక
లే

౧౬ పున్నాగభాగినీ చంద్రికా
సుమః
౧౭ శీకరేతుహభా
౧౮ ఊత్వేసుభగదుభగెవః
౧౯ నికషస్ఫటికచికురెహః
౨౦ ఖఘథధభామ్ ॥—౧—

౨౧ ఢఃపృథకితు
౨౨ చొఃఖచితపిశాచయోస్స
ల్లౌ
౨౩ ఝొజటిలె
౨౪ టొబడిశాదొలః
గణ బడిశగుడనడచపెటాపీడా
వాటీచవేణుశ్చ। దాడిమ
ఇహపాటయతిణిజంత ఎ
వప్రగృహ్యతేనాన్యః
౨౫ స్ఫటికే
౨౬ రలంకొ డె
౨౭ ఢఃకైటభశకటసటె
౨౮ రః
౨౯ పిఠరెహస్తురశ్చఢః
౩౦ లల్లానుడుగె
గణ ఉడుగొడనిబిడనాడీపీడితనీ
డాఇహొడ్వాదిః
౩౧ టొడః
వా అటతెర్నేతివాచ్యమ్
౩౨ వేతసఇతితొః
౩౩ ప్రతిగెఽప్రతీపగె
గణ ప్రతిపన్నఃప్రతిభాసఃప్రతి
హారఃప్రతినివృత్తకద్దరికే

పరితిపత్ప్రితి మాపరిభ్రుతి
స్పహా ప్రతిస్పర్ధినా ప్ర
తికరోతిః । ప్రతిశ్రుస్మృత
కంచైవ భిందివాంగోహరితి
కి । పశాంకా ప్రాభృశపిభి
తిక వ్యాప్యసఙ్గస్యామి । ప్ర
త్యాపయుసుపిజ్ఞెయాంగ పరి
తిపాదిరథోచ్యతె ॥ ప్రతిప
చ్చపరిశిష్ఠానం ప్రతిజ్ఞాన
ఇచ్ఛనం ప్రతి । ప్రతిష్ఠాచ
ప్రతిసమయం ప్రతిజ్ఞాద
కితిగా తిః

౩౪ దంశేదహారోః
౩౫ దమ్భదరదరభ్యగదరభదష్ట
దశనదగ్ధదాహదోహదదో
ళ్ళానణ్ణకదనెతు
౩౬ తుచ్ఛేచచ్ఛా
౩౭ టల్త్రిసరవృంత తూంబరత
గరె
౩౮ హంకాతరకకుదవిత స్తిమా
తులుంగెషు
౩౯ తువసతిభరతె
౪౦ లగపలిసగ్గిసస్చకదమ్బె॥౨

౪౧ దోవాద ప్రదిపశంతివాహ
నాతస్యామ
౪౨ రల్ సప్తత్యాదౌ
౪౩ సప్తత్యాదిస్సప్తతి సప్తప్చై
కాదశ త్రయోదశచ। ద్వా
దశపంచదశాష్టాదశగద్దదఇ

త్యయంహిగణః
౪౩ అదుర్పిమేకదత్యామ్
౪౪ కదర్థితౌఖోర్వః
౪౫ పీతేలెవా
౪౬ డాదీపి
౪౭ ధఃపృథివ్యాపధనిశీకే
౪౮ ప్రథమశిథిలమేధిశిథిరనిష
రేషు
౪౯ ఱరిణానారుదితె
౫౦ ణో వాటిముక్తకే
౫౧ గర్భితె
౫౨ నః
౫౩ ఆదేస్తు
౫౪ నాపిలెహః
౫౫ హావః
వా పత్వవత్వయోశ్చ్రి తినుభా
ద్వ్యవస్థా
౫౬ ఫగపాటిపరిఘుపరిఖా పరు
షపనసపారిభద్రేషు
౫౭ నీహాపీడెమోవా
౫౮ రల్పాపర్ధౌ
౫౯ ప్రఘూతేవః
౬౦ ఫస్యభసావా॥—౩—॥
వా రేఫేభఎవవాచ్యః। ముక్తా
ఫలాదౌ హంపవవాచ్యః

౬౧ బొవః
౬౨ జ్వయాకబద్ధే
౬౩ బిసిప్యాప్సః
౬౪ వాభస్యకైటభే

౬౫ త్వభిగన్యామః

౬౬ వస్మథే

౬౭ తుడోవిమమే

౬౮ యోంజలీ యాసీయోత్త రీయ కృత్యేషు

౬౯ ఇన్మయటి

౭౦ ఛాయాయాం హోకాన్తౌ

౭౧ యష్ట్యాంలల్

౭౨ కతిపయేవహౌ

౭౩ అర్థేవ రెతో యుష్మది

౭౪ ఆదెజః

౭౫ ఘ్నౌబృహస్పతౌతుబహోః

౭౬ తో డావర్యాణౌ

౭౭ లాజతరవతరనిష్ఠురే

౭౮ హరిద్రాదౌ

[illegible] హరిద్రాంగారచరణ సుకుమారయుధిష్ఠిరాః । సత్కారముఖరోరుగ్ణః కరుణోవరుణ స్తథా । పరిఖా సంవత్సరమత్సరపరశుకిరాతశిథిరదారిద్ర్యైం । కాతరపరిఘదరిద్రాపద్వారాః గరుడపారిభద్రం చ । దరిద్రాతిశ్చత్రపాదార్థే ఎవచరణోగణౌ వత్సతే ధకిరాతస్తు చత్వసంయోగ ఏవ హి

౭౯ కిరిబెరెడః

౮౦ ఖోకిరవీరేణః॥—౪—॥

౮౧ లోలలాటెచ

౮౨ లోహాలలాంగలలాంగూలె వా

౮౩ స్థూలేరలూతకౌభెల్

౮౪ బొమశ్మబరె

౮౫ నీవీస్వప్నేవా

౮౬ హ్రస్వఘోబిందోః

౮౭ శోన్సల్

౮౮ ప్రత్యూషదివసదశహోషాణౌతుహః

౮౯ స్నుషాయాంణ్ణోగషాః

౯౦ ఛష్టట్ఛభీసుధాశాబసప్తవణేః

౯౧ సిరాయాంవా

౯౨ లుకాప్వదపీతపాదపతన దుగాఃదెవ్యుదంబరెచాం తడః

౯౩ వ్యాకరణప్రాకారాగతె కగోః

౯౪ ఏవమేవ దెవకులప్రావారకయాంవజ్జనితా వటావతః మాన తానతివః

౯౫ జ్యోదశసుజవధగాజ కుల భోజనకాలాయసకిసలయహృదయెషు

౯౬ అవతౌఘురోగృహస్య

౯౭ స్త్రీభగినీమహి త్వవనితా నామిత్థీబహిణీమాయావిలయాః

౯౮ ఉభయా ధసా రవహా హే
ట్రో

౯౯ పాలినవృతి పూర్వ వైడూ
ర్యాణాం మఇలదిహా పురి
మ వెరులుయాః

౧౦౦ స్మరకట్వోరీసరకారౌ ॥౫॥

---

౧౦౧ బాహింబాహాశౌ ఖహాసః

౧౦౨ కూరోగౌణో షతః

౧౦౩ ఎణ్హింఎత్తాహేఇదానీమః

౧౦౪ తిక్ష్యక్ష్వదాతి శుక్తౌస్తి రిచ్ఛ
పాయిక్ర సిప్పి

౧౦౫ గౌణాద్యాః

గణ గవిగోణా ॥౧॥ తల్లతల్లడ
తలానితల్పే ॥౨॥ ధిరత్థుక
గస్తిన్యత్యర్థే ॥౩॥ గోలా
గోదెగోదావర్యామ్ ॥౪॥
ఓసాయణమహీశానె ॥౫॥
ఆపోశనఇతి కేచిత్ । వణ
శూవనరాజౌ ॥౬॥ పంగుర
ణం ప్రావరణే ॥౭॥ ఓసిరణ
గోసావుత్సర్జన ప్రత్యా
వయోః ॥౮॥ ధోవత్థేవథో
కాస్తోకే ॥౯॥ ఆయవిరు
ఆచవిరుద్ధయోః ॥౧౦॥ ప
త్తెవాయ వేలమ్బాపాశ
యవిడంబనయోః ॥౧౧॥
శాలబుమ్బదకరీరేషు బా
యబులుబులకరిల్లాః ॥౧౨॥
థోయా థోగ్గధణియా [illegible]

కయుగ్మధన్యాసు ॥౧౩॥
ద్వహేణీప్వహణం ॥౧౪ ఉ
చ్ఛిచ్ఛిధిగ్గిత్యర్థే ॥౧౫ ॥వృ
తౌవాడీ ॥౧౬॥ గహిల్లో
గ్రహిలె ॥౧౭॥ గోసమూ
హేగోణిక్క ॥౧౮॥ అ
యుజలైవఈ అదిర యువ
త్యాః ॥౧౯॥ ఝుగ్గస్కృభి
పారికాయామ్ ॥౨౦॥ అణ
రహోనవవధ్వాం ॥౨౧॥అ
సురేలమయో ॥౨౨॥ పణ్ణ
పణ్ణాపంచపంచాశతి ॥౨౩
తేపణ్ణా త్రి పంచాశతి॥౨౪
పణ్ణాపంచాశతి ॥౨౫॥గా
మాహాణఘుసిమె గ్రామ స్థా
నఘుసృణయోః ॥౨౬॥ థ
టాయంభట్టా ॥౨౭॥పా
ఉరణవఇల్లా ప్రావరణబలీవ
ర్దయోః ॥౨౮॥ హిజ్జా
హ్యస్థానె ॥౨౯॥ త్రిచత్వా
రింశతి తేయాలీసా ॥౩౦॥ఆ
వంఘుడోసిణ్యావాస్థాజ్యో
త్స్నయోః ॥౩౧॥ లకుర
థోలగుడె ॥౩౨॥ ఛణోస్తె
నె ॥౩౩॥ కక్షడకక్షలొకర
శె ॥౩౪॥ అలాబూకళత్ర
హోకిలబూకత్రే ॥౩౫॥ ని
లయేణలియానిహోలణె।౩౬
[illegible] థణిర హోనిశ్చయ

స్వసంశయోః ॥ ౩౭ ॥ వి
హాబంధఆణేష్వం సా విధుం
తుదని(స్త్రీ)ంశయోః ॥౩౮॥
వహాయకోళీరేపధికే కురు
విందయోః ॥౩౯॥ ఖర్జ్ఞ్వషే
లే ॥౪౦॥ పిఉస్వగప్తు డౌప్య
త్సగణవిటయోః ॥౪౧॥ పం
ఘుయణఘాఅణౌసం హాని
నగాయనయోః ॥౪౨॥ మ
తుర్ణకకుడజంబాలేషు
డెంకుణకఉదసేవాలాః ॥౪౩
అధకర్ణఖుడ్డఅవడ్డఅరాఅ
కాండక్షుల్లకబృహత్తరే
షు ॥౪౪॥ ఆననెలఅణుయం
॥౪౫॥ సంగోల్లసానారీసిప్సి
తలారాస్సంఘూతశాల్మలీ
సూచీతలవరేషు ॥౪౬॥ అ
వాంభఅంబాయాం ॥౪౭॥ ప
క్ష్మీహిమారజచ్ఛద్మాః పా
ణిభీమారస్య చ్ఛందేషు ॥
౪౮ ॥ దినముఖకుడకశీవణ
(త్ర)సంస్తరేష్వపుదివ కు
డ్డసేసకర్ణపత్థరాః ॥౪౯॥ వి
ధిగవిపికడప్పకూసళా వి
స్తారవీచీకలాపముగ్ధగేషు॥
వీలీవిధ్యాం ॥౫౦॥ చిల్లడం
౦అడెష్టరాశ్ఛిద్రౌ దామ్బ
కదర్దురేషు ॥౫౧॥ గణ్డస్థలే
గల్లో ॥౫౨॥ పాడిసిద్ధిపడి

సిద్ధి(ప్ర)తిస్పర్ధాయామ్॥
౫౩॥ పంజరమంజరౌ మా
జాలే ॥౫౪॥ గృ(ధ్రే) గ
కారో ॥౫౫॥ ఉయియ ఐ
మాన్యజౌ ॥౫౬॥ అరణితి
కోసినాళకీర్ణయా సరణి
తృణరాశిశారికాసు ॥౫౭
దుఃఖచతుష్పథకరాళేషు
దుగ్గచఉక్కకరాళాః ॥౫౮॥
ఏతాస్సిద్ధ్యాఘగ ఫృథకిదో
హాదముక్తాఫలలాలలాటె
బాహింబాహిరౌ పంచ ॥
॥*॥ ఇతి ప్రథమస్యాధ్యా
యస్య తృతీయః పాదః॥*॥

---

౧ స్త్రోః
౨ వారక్తైగః
౩ శులెర్జగ్గః
౪ కశ్మక్తముక్తగక్షవృదుర్త్వ రుగ్ణేషు
౫ క్ష్వేడకగేళిల్
౫ణ క్ష్వేడకస్ఫోటకస్తద్వ్యత్యేఘ టకశ్చగృహ్యతామ్
౬ దృష్టోర్నామ్ని
౭ వృశ్చరుర్వ్రఛై
౮ తుః
౯ స్థాణావహరే
౧౦ సర్వందతీక్ష్ణశుష్కతుచ్ఛే
౧౧ స్తమ్భే
౧౨ ఘాంటన్సందే

౧౩ స్త్యానదత్వుక్త్వైదతురః

౧౪ ష్టః

౧౫ విచస్థువస్త్వధనాఫేః

౧౬ చః స్త్రీంచత్వరె

౧౭ త్యోరష్ట్రెత్యా

౧౮ శ్చర్వ్పశ్చకేశ్యుగ్వా

౧౯ ఊశ్యచబుక్రూత్నక సామ థ్యేః భోవా

౨౦ క్షమాంయాంకా॥—౧—

౨౧ క్షుణఊశ్మవె

౨౨ స్పృహాసా

గణ ఇతుకుక్షీతుారతురతు తత్కుష్ణా ఖక్షి తాంవ్రత్యాః । కత్స్యకుక్షీదక్షి త్రె త్రసగ్ర క్రాఘులితూచ్ఛ । లష్మొక్షు ష్ఠగిత తు త్రం త్రుతరకొక్షే యుః స్తధా । సాధ్యశ్యాచ తూదాలక్ష్మిస్పృహాేవ గణ ఇత్యతే

౨౩ శ్యశ్చాప్స్వాసుణిశ్చలె

౨౪ ద్యాయ్యార్యంజః

౨౫ త్వభిమన్యాజర్జా

౨౬ ధృహోస్వర్ఘుల్

౨౭ సాధ్వసె

౨౮ ధ్వజెవా

౨౯ ఇన్ఠో

౩౦ ర్తస్యాధూర్తాదాటః

గణ ధూంతరః కీటీరాత మూహబా తిరక వాతిరకపతిరాశాగి కీటీరః । కాతిరకటూ తార మూర్తా నార్తాయాం వెతి వాద్యమిత్యాహుః । సమూ వినిర్మి ప్రయుతో వతిర సంవర్తక స్తధా । వార్తా కంచోత్కటిరాతశ్చ ధూర్తా దిగణఈరితః ।

౩౧ ప్రవృత్తసంవష్టవ్యత్తి వృత్తైస్తాపత్తనకదధిరతొప్రష్టే

౩౨ వాన్తస్థామన్యుదిహ్నయోః

౩౩ డల్వోర్మదిరతవిచ్ఛదరాచ్ఛదిరక వదరవితదిరగతిర సంమదెర

౩౪ ధోర్ధరర్ధిర శ్రద్ధామూర్ధ్నరతు

౩౫ దక్షవిదగ్ధవృద్ధిదష్టాన్విదభా

నా వృద్ధక వెర్నితివాచ్యమ్

౩౬ పంచదశదత్తపంచాశతిః

౩౭ జ్ఞమోన్నః

౩౮ స్త్రవెధావా

౩౯ రాహాశ్చోత్సాహి

౪౦ స్తః॥—౨—॥

౪౧ పర్యాప్తైటశ్చ

౪౨ వాత్మభస్మనిపః

౪౩ ట్మక్మోః

౪౪ ష్పస్ప్వగఘః

౪౫ ఫీష్మె

౪౬ న్లెష్మబృహస్పతొతుషా

౪౭ గ్రామః
౪౮ ష్మః
౪౯ తాం ప్రా గ్రా మౌష్ఠ్యాణః
౫౦ ఊర్ధ్వాణభ్యో వా
౫౧ హ్యాః
౫౨ వశ్చవిహ్వలే
౫౩ శ్లిష్మి రెమ్భః
౫౪ లోవా ద్రేణ
౫౫ ర్యాస్నామమార్య పర్యంకప
ర్యస్తపర్యాణో
౫౬ అరరిఅరిజ్జమాశ్చ ర్యై
వా గ్యసంబంధ్యవర్ణస్యలోపో
వాచ్యః
౫౭ డెరో బ్రహ్మచర్య సోంప
ర్యైచ
౫౮ వాపర్యంతే
౫౯ త్రై ర్యైరః
౬౦ తూరఌ్యదశాహణ శోండీ
ర్యై ॥—౩—॥

---

౬౧ ఖాప్పైహో శ్రు ణి
౬౨ కాష్ఠాణకణో
౬౩ నవాతీర్థణమఃఖదక్షిణాదిఖ్యై
౬౪ ఖాశ్మాండ్యాండశ్చతులః
౬౫ త్వథ్యాస్యధ్యాంకన్వచిచ్ఛ
జఝాః
౬౬ హ్లైహాహ్లాః
౬౭ శ్శష్మసష్మోనుస్మరరశ్మాహః
౬౮ పత్మణి
౬౯ తష్ణస్నత్స్నహ్నాష్ణాం
హ్మాః
౭౦ సూక్ష్మే
౭౧ ఆశ్లిష్టేలటో
౭౨ టరో గ్ధే
౭౩ తోఢాంగశ్చగద్ధేతు
౭౪ సాబృహస్పతివనస్పత్యోః
౭౫ శోలుఙ్క్షో స్తంబసమస్త సి
స్పృహాపర స్పరశ్చ శానశ్చ
శుణ్ణి
౭౬ శ్చస్యాహరిశ్చందే
౭౭ కగటడతదపఙకగపశో రుప
ర్యాదే
వా శో ల్యతతిస్నేహాదౌ లు
గ్వాచ్యః। జ్యోత్స్నాదౌ
హ్మాఎనచ్ఛఇతి వాచ్యమ్।
అగస్త్యాదౌ ధఎవనచ్ఛ ఇతి
వాచ్యం।లక్ష్మణాదౌ ఖఎవన
ష్ణ ఇతి వాచ్యం । మర్త్యా
తౌటపవనచఇతివాచ్యమ్॥
త్ర్యాంగకాతౌ న్మఙ్ఞాదీ
నామనభిధానమిష్యతే
౭౮ లవరామఃథశ్చ
౭౯ మనయాఃమ్
వా ణప్యోపసంఖ్యానం । ద్వా
దశాదౌదస్య లుగ్వాచ్యః।
ద్వితీయాదౌపర్యాయేణో
భయలోపో వాచ్యః । పర
లోపవిషయేపి రేఫఎవలు
ప్యతే పూర్వవిప్రతిషేధేన

లవయోరపిక్వదిత్యూర్ధ్వవి
ప్రతిషేధేనలోపో వాచ్యః

౮౦ ధాతోర్ద్విరస్తు॥—౪—।

వా లుకి శ్నస్వ్యిత్వం వేష్యతే

---

౮౧ హాస్యమధ్యాహ్నే

౮౨ క్షోజ్ఞోఽవిజ్ఞానే

౮౩ దోర్ద్వాఽరే

౮౪ రాత్రౌ

౮౫ రితోద్విత్వాల్

౮౬ శేషాదేశస్యాహోరిచా
ఖోః

౮౭ దీర్ఘాఽన్న

వా అమాత్యాదిషు ప్రాప్తో
హ్రస్వో వాచ్యః

౮౮ కణిఽకారేణో వా

౮౯ దృష్టద్యుమ్నే

౯౦ వాసె

౯౧ ప్రముక్తగె

గణ త్రైలోక్యంబద్ధఫల ప్రము
క్తసపిపాసశిఖరఖండపరవ
శాః । ప్రతికూల సపరిహా
సాదర్శనముత్పలపలాశక
సపరితాపౌ । ప్రఫుల్లమె
షుద్వితీయపదాదేర్ద్విత్వ
మిష్యతే

౯౨ ద్వైవగేఽఖౌ

గణ వ్యాకులమూకవ్యాహృతని
హితైకకుతూహలనదేషు।
తూష్ణీకసీదసేవాస్థాణున
ఖస్త్వానపహాతేషు । దై
వస్పృదత్వేంత్యస్యహ్యాధా
స్తదియేతుకస్త్యైవ । స్థా
తెలస్త్యైవసపవేత్యత్రతు
చస్పహాద్విత్వమ్

౯౩ తైలాదౌ

గణ తైలవీడావివికిల ప్రభూ
తేషుబుజౌచ్వతా । మం
డూకేస్రోతసప్రెమ్ణి స్యా
దంత్యస్యైవయాపనె । వ
స్త్రైన్యోలూఖలెఖస్యైవేష్టా
త్తైలాదికేగణే

౯౪ పూర్వముపరివర్గ్యాస్య
యుజః

౯౫ ప్రాక్ శ్లాఘాస్తత్ర శార్ఙ్గేఽ
గ్జ్ఞాత్

౯౬ ష్ఠీరత్నేంత్యహలః

౯౭ స్నేహాగోష్ఠ్యర్వా

౯౮ శఽషఽవజ్రతక్షేప్స్యత్

౯౯ హషాఽమషఽశ్రీహ్రీక్రీ
యాపరామర్శఽకృత్స్నాది
ష్వాహేః

వా కృత్స్నేతలోపపవనచ్ఛత్వమి
తి వాచ్యమ్

౧౦౦ స్యాద్భువ్యచైత్య చౌర్యస
మేయాత్ ॥—౫—।

గణ గాంభీర్యధైర్యభార్యాశౌ
ర్యబ్రహ్మచర్యవీర్యాణి
చర్యాచార్యకౌర్యాంపర్యౌ।

ఽద్ధె ర్ధ్యాచసూర్య్యపర్య్యంకౌ
చౌర్య్యసమా విజ్ఞేయాః ప
ర్య్యంకేవాభవేదిత్వమ్ ॥

౧౦౧ లాఙ్క్లీబెషు

గణ క్లీబఃక్లీమోవిల్లలశ్మపక్ష్మ ప
క్ష్మాఙ్గ్వవక్ష్మవాః । కేంచ క్లో
వయితి క్ష్మతాగ్రశాః క్లీ
బాదయస్స్మృతాః

౧౦౨ వాక్స్నవపెష్ఠ

౧౦౩ స్విద్వెస్వదితౌ

౧౦౪ కృష్ణెసణ్ణె

౧౦౫ అహఙత్వ్యాద

౧౦౬ తన్వావ్యభె

గణ తన్వీలఘ్వీగుర్వీబహ్వీ మృ
ద్వీచపట్వీచ ।తన్వావ్యభా
విజ్ఞేయాఃపృథ్వ్యాఞ్చ ప్రాక
ల్వించోత్వమ్

౧౦౭ స్రుఘ్నెరాత్

౧౦౮ పకాదిశ్వెస్వె

౧౦౯ వాచ్ఛక్మపక్ష్మమూర్ఖద్వారె

౧౧౦ ఈర్జ్యాయాం

౧౧౧ హ్రశ్చమహారాష్ట్రహ్రా
ర్ద్వాగత్వయః

౧౧౨ రనౌరాలానె

౧౧౩ వారాణసీకరెణ్వోర్ణోః

౧౧౪ లలాటెడలోః

౧౧౫ హ్రదెదహయోః

౧౧౬ చలయోరచలపురె

౧౧౭ హ్యోహ్యోర్వా

౧౧౮ లఘుకెలహోః

౧౧౯ రలాహఙరితాలె

౧౨౦ దర్వీకరనివహా దవ్వీరఅని
హవౌత ॥—౬—॥

---

౧౨౧ గహీయాద్యాః

గణ గ్రాహ్యాయాం గహిఆ॥౧।
ణందిణీపడిణాయా ధేనుఘు
ఘుఙరకణ్ణయోః ॥౨॥ పఇ
రోడాణిణఅపఇచ్ఛిణ్ణాణ
డాజడచ్ఛిచ్ఛఅచ్ఛిణ్ణాలా
జారే ॥౩। దూఅత్వామత్తి
హారీసుదోళీసెసణఆరీ మ
రాళీసహఉత్థియాః॥౪॥తు
డియసంఘుడిఆపత్యామృ
తెపత్యంతరసఙ్గతాయాం।
౫॥ రచ్ఛాలోట్టిణీ ప్రసి
ద్ధవ్యభిచారిణ్యామ్ ॥ ౬ ॥
టెంటానఖక్షతకిణౌ ॥ ౭ ॥
అమ్మగంకన్యకాయాం॥౮॥
సంవత్తియాబాలాయాం॥
౯॥కురళఙకుంతలె॥౧౦॥ వ
అణంమధూచ్ఛిష్టె ॥౧౧ ॥
పడిసోత్తపడిక్ఖరాప్రతి కూ
లే ॥౧౨॥ జోఅదోసారఅ
ణసముగ్గణవణీ అదోసణిజ
న్హాశ్చంద్రె ॥౧౩॥ కిమిఘర
వసణంకౌశెయె॥౧౪॥ ము
హరో మురాఙ విసారా
భూత్రిసైన్యయోః ॥౧౫ ॥

చిరిచిరి ఆచిలిచిలి ఆధారా
యాం ॥౧౬॥ సముద్దహార
మంబుగృహే ॥౧౭॥ తమ్బ
కుసుమం కురవకకురం ట
యోః ॥౧౮॥ ఫణినిహాయ
పయులాయా ॥౧౯॥ అసో
అశోకో ఽథే ॥౨౦॥ స్తనే
సిహిణం ॥౨౧॥ గండీ స్తన
యోరుపరిరచితవాసొగ్ర
న్థౌ ॥౨౨॥ అస్థిగేధిర్ణ్ణెసా
॥౨౩॥ జొఇక్ఖహూరం గొ
దీహె ॥౨౪॥ ధేనోబిందో ॥
౨౫॥ పాంసావఅకొప్ప్యాగ
వాక్షొపరాధయోః ॥౨౬॥
ఉద్గతేఉమ్ముంగ్గణ పహ
త్రాః ॥౨౭॥ జణవుత్తజణ్ణ
హారౌ గ్రామపరిధాన నర
రాక్షసయోః ॥౨౮॥ అర
వాళధేరొసణబప్పాహర
మంబుజే ॥౨౯॥ కందోట్టం
కలిమంచొప్పలె ॥౩౦॥ రఅ
ణిగ్గఅంచందొజ్జంకుముదె ॥
౩౧॥ ఫుళ్ళంకుసుమె ॥౩౨
ఘూమగ్గఅమహిసీకృత్తికా
సు ॥౩౩॥ అపహోటవిరహే
॥౩౪॥ లంబా వేల్లీ వెల్లరి ఆ
వల్లరీ కేశయోః ॥౩౫॥ ఘుర
అందఅంముకురె ॥౩౬॥ ఆ
అసతలంహార్మ్యపృష్ఠె ॥౩౭

సూరగ్ధఓదివసె ॥౩౮॥ ని
మీలనలాఊఁగక్తృపెవ్వ
చ్ఛివడాపల్లవఅణీసంకొః ॥
॥౩౯॥ ఎలవిలొధసివృష
యోః ॥౪౦॥ సుహరఓదారి
కొగృహఎలకయోః ॥౪౧॥
ణిమ్మిసుఅహట్టమహట్ఠౌనిశ్శ్రీ
శుకయువస్పష్టయోః ॥
౪౨॥ ణిహాలుఅజహాణరో
హాసురతోర్వాః ॥౪౩॥ ఆ
చ్ఛుద్ధస్సిరీమనోరథాధికఫ
లప్రాప్తౌ ॥౪౪॥ అబ్బుద్ధస్సి
రీ ఽ కెచిత్ ॥ పల్లట్టజీహొఉజ్ఝ
హాంరొరహాస్యబేధిని ॥౪౫॥
పిశాచెవటే ॥౪౬॥ జూర
ఘూతఃయోర్బహుజాణో
॥౪౭॥ జొఈఉజ్జగ్నావిద్యు
త్ప్రబలయోః ॥౪౮॥ భిం
గంసీలస్వాకృతయోః ॥౪౯॥
పరిధానెణఅంధణం ॥౫౦॥
జహాణహాసుఅంచల్లకంఠ
జఘనాంశుకే ॥౫౧॥ పాడ
రణంకవచే ॥౫౨॥ కంపావ
చాకయోరొయిల్లా ॥౫౩॥
కరఘాతెచపెడీ ॥౫౪॥ ర
ఇలక్ఖగొసణ్ణొజఘన మూ
ఖయోః ॥౫౫॥ వాసద
ఫురిల్లొకుటుంబ ద్వైత్య
యోః ॥౫౬॥ పరబత్తె ణ

ద్విక్రౌ భీరుస్థానకయోః॥
౪౭॥ భీరుస్థానకయోరితి
కేచిత్ ।తాలభట్టిఇగ్గధి
ధూమాస్తమిస్ర విష్ణు తు
హినేషు॥౪౮॥పద్ధరట వా
అవాసాదనాడనాపాత ప
యోః ॥౪౯॥ పిఉచ్చా మా
ఉత్రవసభ్యాం ॥౫౦॥ పోర
థదోసాచత్సరికోపయోః॥
౫౧॥ చచ్చావన్హాల్వోతలా
హతికెసరయోః ॥౫౨॥ఖ
ధ్వలట్టిఖంవసుసాసరంధ
యష్టౌ ॥౫౩॥ తమ్బకిమిత్ర
గ్గియాంయాంవిందకోపె ॥
౫౪॥ గోష్ఠీగోష్ఠిగోజ్జీ మం
డర్యాం ॥౫౫॥ ఉల్లాయం
భూపణౌ కపదానామ్ ॥
౫౬ ॥ పక్షోడోదక్షిణహ
స్తే ॥౫౭॥ జకరఅసుక ఓ
అల్పసుస్యోలభ్యే॥౫౮। తా
ఘూరమావతే॥౫౯॥ కె
కొరళితుక్షారకంఖాహాఅ
శ్వే ॥౬౦॥ఛన్లోవిచక్షణౌ
॥౬౧॥ హాట్టస్తుందే ॥౬౨ ॥
ష్పృగస్వేదసంకుచఅం ॥
౬౩॥ ఘర్షః పెషణోపలె
॥౬౪॥ ణిబ్బలంసదృక్షే ॥
౬౫॥సెటపినాయకె॥౬౬।
ఘుడఇణీనళివాభ్యాం ॥౬౭ ॥

డోంగరంపర్వతే ॥౬౮॥ఆ
హిణ్ణగౌసత్తిఅణో ॥
౬౯ ॥ ఘఅజక్ళఓవిదగ్ధే ।
౭౦॥ కోలాహలెహలబ్బో
లా।౭౧॥ అడయఉజ్ఝిఅం
ఓపరీతరతె ॥౭౨॥ పడిహ
స్థోపత్రి క్రియాయాం ॥
౭౩॥ లహరీతరంగ ప్రవా
హయోః ॥౭౪॥ మహాబి
లంగగనె ॥౭౫॥ కోప్పంల
తాదిగహనె॥౭౬॥ బహు
రాణోఅసిధారాయాం ॥
౭౭॥ అసారాకదళ్యాం ॥
౭౮ ॥ అనర్ద్దెవిహడణం ॥
౭౯ ॥ జోఅణజోఅడో ఖ
ద్యోతె ॥౮౦ ॥ జోఇఅదర
వల్లిసాఖద్యోతకాతగ
యోః ॥౮౧॥ భోఇఅపండ
రంగౌమహేశగ్రామేశ
యోః ॥౮౨॥ సంకరసగ్గ
హారథ్యాముక్తయోః ॥
౮౩॥ అర్ద్ధసరెపఅరో ॥౮౪
సురాయాంమఇమోహిణీ।
౮౫ ॥ దడణెధారావా
సే ॥౮౬ ॥ జోఇసజోఅణ
జోడక్షిజ్జోఆస్త్రారరాయాం
॥౮౭॥ వెణుసాయధుయ
రాయాభ్రమరె ॥౮౮॥ధ్వ
నౌసింజరో ॥౮౯॥

ష్టోః క్షుణఉత్సవేపర్యస్త్రైబా
హ్వహస్య గాంభీర్య గహి
యాద్యావకంచ ॥*॥ ఇతి
ప్రథమస్యాధ్యాయస్య
చతుర్థఃపాదః ॥*****

---

౧ మంతమణవంతమూఅలు అ
లఇరఇల్లఉల్లఇన్తా మతుపః
వా ఆల్వాలాశౌసంధి ర్నిత్యో
వాచ్యః । ఇంతెసంధ్యభా
వఏవవాచ్యః
౨ వతుపాడిత్తిఅమిద మేతల్లు
క్లైప్తతద్యత్తదః
౩ కిమిదమశ్చడెత్తిఅడిత్తి ల
డెస్థహం
౪ ఇకగపధోణస్య
౫ ఖస్య సర్వాంగాత్
౬ ఛస్యాత్మనోణయః
౭ హింథహో స్త్రిలః
౮ కెరఇదమస్థే
౯ రాజపరాడ్డికూడ క్కొంచ
౧౦ డెచ్చేభోయుష్మదస్మదోణః
౧౧ వర్వతేః
౧౨ త్రైలస్యానంకోలాడ్డెల్లః
౧౩ త్వస్యతుడిమాత్తణా
౧౪ దోత్తోతసః
౧౫ ఎకాద్దస్సిసిఆఇఅ
౧౬ ల్లుత్తః కృత్వసుచః
౧౭ భవేడిల్లోల్లడౌ
౧౮ హ్యావత్థేతుకశ్వ
వా క్వచిద్ద్విరపికోవాచ్యః
౧౯ ఉపరెస్సంహ్యానెల్లల్
౨౦ నవైకద్వా ॥—౧—॥

---

౨౧ మిశ్రాల్లియశ్
౨౨ శనైసోడ్డిఅం
౨౩ మనాకొడఅంచవా
౨౪ రొదీర్ఘాత్
౨౫ ల్లుమఅడమయాభుమః
౨౬ లోవావిమ్యత్వత్రపీతాం
ధాత్
౨౭ త్వాదెస్సః
౨౮ ఇరశ్మైలాద్యథస్య
౨౯ తుమత్తుఆణతూణాః క్త్వః
౩౦ వరఇత్తగాస్త్రనాద్యైః
గణ వరఇత్తోతూతనవరె ॥౧॥
శణఇల్లవాఅడౌశుకె ॥౨॥
మఇలపుత్తీపుష్పవత్యాం॥
౩॥ ద్వపెమఘోట్టదోఘోట్ట
దూణాః ॥౪॥ ధారావిరెచ
నశీలెవిరిచిరో ॥౫॥ సూ
రల్లీమధ్యాహ్నే ॥౬॥ కొ
మలవిలాసినో ర్వెల్లహల్లా
॥౭॥ నూపురెసద్దాలం ॥
౮॥ భ్రమరెఊల్లిల్లఫుల్లంధ
అరసాఆః ॥౯॥ లఅణీకణ
ఈలఅణా లతాయాం ॥
౧౦॥ కనీయస్యాం బహు
జ్జా ॥౧౧॥ భాతృజాయా
యాం భాఉజ్జా ॥౧౨॥మా

తులాన్త్రజాస్త్యాల్యోగ్రే
షులుంకిత్ర ॥౧౩॥ రోవనశిలె
రిమిణో ॥౧౪॥ ఆడజాణాభి
చ్ఛాఈంచిణ్ణాళ్యకిప్పుంశ్చ్య
ల్యై ॥౧౫॥ బహులంధ్యా
వానినివష్యళటే ॥౧౬॥ పి
ష్యంజలే ॥౧౭॥ మఘో
ణో వఘునతి ॥౧౮॥ సఇ
లాసిటిమయూర్ కె ॥౧౯॥ ప్ర
లపి లెవా ఉల్లో ॥౨౦॥ మూ
ర్ఖెకలహేజఓ ॥౨౧॥ చం
డికఠాంక్రొపె ॥౨౨॥ చండి
జ్జి పిశువకోంవయోః ॥౨౩॥
స్తనా నెకుస్తుణో ॥౨౪॥ ద్వై
ప్యైంచ్ఛిహురుల్లో ॥౨౫॥
రూంవి చాష్టిశ్లో ॥౨౬॥
ల కాంగృహేంపిపుంగకుడుం
గకుడు కాంఠః ॥౨౭॥ స్ఫృచె
జర డో ॥౨౮॥ అద్భిష్ఠంఅ
చ్ఛిపగస్పగాంక్రిష్టో ॥౨౯॥
ధూమరీ బహినె ॥౩౦॥ సా
త్రీనారంగిణ్యాం ॥౩౧॥ గ
హంభీ తెజాపె సిటే ॥౩౨॥ గ
విగావి ॥౩౩ ఉష్ఠల్లిగ్దల్లో
పాంశ్వద్వయాంసృత్తో ॥
౩౪ ॥ అంగస్పర్శ నిమిత్త
యోంహోసపులకయోః
జ్జలిటే ॥౩౫॥ వి త్తలంరమ్యో
॥౩౬॥ హాడహఘుకగప్రతి

భువి ॥౩౭॥ పాసాంణిఅపా
గణయాసాక్షిణి ॥౩౮॥ అ
పరిజ్ఞలాహిల్లావిద్వైత్ఫలం
పటయోః ॥౩౯॥ కడిల్లమా
శీగహానదౌ వారికకటివ
స్త్రనిర్వివర విషత్మేషు ॥
౪౦॥ రూవణేసీకుడుంబిఅం
రూపవతీసురతయోః ॥౪౧॥
అంవరిజ్జంరశనాకటిసూత్ర
యోః ॥౪౨॥ అవహల్లిఅం
కూసాదినిపతితె అవడుకిఅ
అమితి కేచిత్ ॥౪౩॥ పిప్ప
డిఅబుద్ధిరౌయతిరంచిత్వ
రితముహింవయోః ॥౪౪॥ స
రిసాహులగుమిలౌసదృశ
మూఢయోః ॥౪౫॥ కచ్ఛం
కాఠ్యే ॥౪౬॥ ఘుడిఅఘుడా
ఘుడో గృగోష్ఠ్యాం ॥౪౭॥ ని
త్రైణ్యాంకనణే ॥౪౮॥
కిరికిరిఆకణో పకణేకా
కుతుకయోః ॥౪౯॥ అణ్ణఇ
కప్పగాంగ్రహస్పై ॥౫౦॥ సా
హులీశాఖాయాం ॥౫౧॥
దృష్టాఘయాంచనశీలె జం
పెక్షిగవగ్గిరటే ॥౫౨॥ గఅ
సాఉల్లసిహండపెల్లో విర
క్తబాలకయోః ॥౫౩॥ ధూ
తవృషభెఅలబలవసహో
౫౪ ॥ వణియకోపెఖుడ

హాఖుడీ ॥౫౫॥ హీంసకా
లదుదిణా వేసీఉల్లం సీఉట్టం
చ ॥౫౬॥ తిత్తివరణ్ణో తా
త్పర్యాప్రాకారయోః॥౫౭॥
త్రపాయాం హీరణా ॥
౫౮ ॥ గాత్రమభత్తుకే గా
మేరెడో ॥౫౯॥ లడహావే
ల్లర్యావిలాసవత్యామ్॥౬౦
దుమ్మఇణీలజ్జాలుఇణ్యౌకల
హకారిణీత్రపావత్యోః ॥
౬౧ ॥ తణ్ణాఅచిక్ఖఅణావా
ద్రాణసహనయోః॥౬౨
వెణిఅసుహ్మాసియావచనీ
యనిద్రాశీలయోః ॥౬౩॥
వప్పిఅబన్ధాల్లా కేదారమెళ
కయోః ॥౬౪॥ వారిజ్జో వి
వాహే ॥౬౫॥ హడహడ
సాఉల్లావనురాగె ॥౬౬॥
మాణంసీమాయావిమన
స్వినోః ॥౬౭॥ కొడిఅకో
డిల్లాపిశునె ॥౬౮॥ అట్టణ
గంజొలావాతణ్ణసమా
కులయోః ॥౬౯॥ వన్దినివ
న్దిణో ॥౭౦॥ తత్తిల్లతచ్చి
ల్లౌతత్పరె ॥౭౧॥ఊసుమ్భి
అంరుద్ధగళరోదనె ॥౭౨॥
ణిఉక్కణబమ్హారతాణిజ్జఊవ
ఉజ్ఝాస్తూష్ణీకాపస్మారగౌర
వోపకారిషు ॥౭౩॥ ఎక్క
ల్లమహల్లౌప్రిబలముఖర
యోః ॥౭౪॥ మాఉసిఆమా
ఉచ్ఛా విమాతృష్వసరి॥౭౫
సుచ్ఛిమఊగభణవత్యామ్
॥ ౭౬ ॥ రింఛోళీధోరణ్యౌ
పజ్త్తౌ ॥౭౭॥ పటకుట్యాం
పడమా ॥౭౮॥ యూనిజు
అణో ॥ ౭౯ ॥ కమరీహంత
హృతాయామ్ ।బన్దీకృతా
యామితి కెచిత్ ॥౮౦॥దవ
వత్తణనిదగ్ధాళీ ॥౮౧॥ కృ
త్రిమెకారిమమ్ ॥౮౨॥జ
ఝాలియజఘ్ఘామయాద్రు
తే ॥౮౩॥బలామోడీబలా
త్కారె ॥౮౪॥ చక్కలం
వతుణలె ॥౮౫॥ బాఉల్లీ
క్రీడొచితసాలభంజికా
యామ్ ॥౮౬॥ మత్తైమత్త
వాలో ॥౮౭॥ బహుల్లిఆ
జ్యెష్ఠభ్రాతృవధ్వామ్॥౮౮
జంభణంభణస్సెన్వైరభాషి
ణి ॥౮౯॥ భాఇరభెజ్జలభె
జఓజ్జరాభీరౌ॥౯౦॥అహా
డంసీతాత్కారె ॥౯౧॥ కా
యపిఉలాకోకిలాయామ్॥
౯౨॥ ముహలంముఖె॥౯౩॥
గత్తడీగాయికాయామ్ ॥
౯౪॥ దద్ధోళనాగవి॥౯౫॥
మాభాయ్యభయే ॥౯౬॥

తోమరికక్షన్త్రమాజనే।
౭౭॥ వహుఽఽడిణీవధ్వా
ఉపరిపరిణీతాయామ్॥౯౮
రూఽదూఽఅఉతుఽలికా
యామ్ ॥౯౯॥ పుఞ్జీపిఉసి
ఆపిఉచ్చాఃపితృష్వసరి॥
౧౧౦॥ అసన్నప్రసవాయా
మణుసూఆ ॥౧౧౧॥ భాగి
నేయేభచ్చే ॥౧౧౨॥ఓహ
ల్యాపస్మృతౌ ॥౧౧౩॥ మన్మ
క్షుమడప్పరౌగర్వే॥౧౧౪॥
ఇతి వరఇత్తాదయః॥

౩౧ అవ్యయమ్
౩౨ ఆమఅభ్యుపగమే
౩౩ తంవాక్యోపన్యాసే
౩౪ ణఇచెఅచిఅవ్వఏవార్థే
౩౫ హన్దినిర్వేదే
౩౬ దరఅర్థాల్పే వా
౩౭ కిణోప్రశ్నే
౩౮ మివపివ వివవిఅవవ్వ ఇవార్థే
౩౯ కిరఇరహిరకిలార్థే
౪౦ అణ్ణోఅశ్చర్యే॥—౨—॥

౪౧ అవ్వోపశ్చాత్తాప సూచనాదుఃఖసమ్భాషణాపరాధానం దాదరఖేదవిస్మయవిషాదభయే
౪౨ హుంపృచ్ఛాదాననివారణే
౪౩ వణేనిశ్చయానుకమ్పావికల్పే
౪౪ సమ్భావనేఅఇవ
౪౫ అనన్తర్యేణవరిఅ
౪౬ కేవలేణవర । కేవలానన్తర్యయోర్ణవరణవరిఇత్యపి పాఠః
౪౭ భందగృహాణార్థే
౪౮ భన్దివికల్పవిషాదసత్యనిశ్చయపశ్చాత్తాపేషు చ
౪౯ సమ్భాషణరతికలహే రేఅరే
౫౦ హరేక్షేపే చ
౫౧ ధూకుత్సాయామ్
౫౨ ఊంగర్హావిస్మయసూచనాక్షేపే
౫౩ పుణరుత్తంకృతకరణే
౫౪ హుఖునిశ్చయవిస్మయవితర్కే
౫౫ ణవినైపరీత్యే
౫౬ వేవ్వేవిషాదభయవారణే
౫౭ ఆమంత్రణేపెవ్వేచ
౫౮ వాసవ్యాయూమి హ హ్లాహలే
౫౯ దేసమ్ముఖీకరణే
౬౦ ఓపశ్చాత్తాపసూచనే ॥౩॥

౬౧ అణఇణాఇంనఞర్థే
౬౨ నిశ్చయనిర్ధారణేవలే
౬౩ మణేవిమర్శే
౬౪ మాఇమార్థే

౬౫ అలాహిసి వారణే
౬౬ లక్షణే జెణతేణ
౬౭ త్వోదవాపాతాః
౬౮ ఉఓఉప
౬౯ ప్రత్యేకమఃపాడిఎక్కం
పాడిక్కమ్
౭౦ స్వయమోఅప్పణా
౭౧ ఎక్కసరిఅంఝుడితిసమ్ప్ర
తి
౭౨ ఇహరాఇతరథా
౭౩ ముధామోరఉల్లా
౭౪ అఇఐ
౭౫ ఉవపశ్య
౭౬ ఇజేరాః పాదపూరణే
౭౭ ప్యాద్యాః॥—౪—॥
మన్తమణమిత్రాల్లియ శ
బ్భపశ్చాదణణా ఇంస న్తద
శ॥ ఇతి ద్వితీయస్యాధ్యా
యస్య ప్రథమః పాదః॥*॥

---

౧ వీప్సార్థాత్తదచినుపోమ
స్తు। మస్వరాద్వదేశ ఇతివా
చ్యమ్
౨ అమః
౩ శ్లుగ్జశ్శసోః
౪ ణశామః
౫ హింహిఞ్ హిభిసః
౬ హిన్తోత్తోదోదుఙసిస్
౭ సున్తోభ్యసః
౮ దిదోత్తోదుఙసా
వా ణవిదీర్ఘో నేతి వాచ్యమ్
౯ సోలుక్
౧౦ జసో స్త్రియాం సర్
౧౧ జేర్ఠిర్
౧౨ అతో డో విసర్గః
౧౩ స్తోః
వా డో పుంస్యా వేతి వాచ్యమ్
౧౪ వైతత్తదః
౧౫ జస్సేర్ల్లుక్
౧౬ జెడే
౧౭ జసిసోహి
౧౮ టోడేణల్
౧౯ దిర్వాభ్యసి
౨౦ శస్యేత్॥—౧—॥

---

౨౧ భిస్భ్యస్సుపి
౨౨ ఇమతోదీర్ఘః
౨౩ చతురో వా
౨౪ పుంసోజసో డఉడఓ
౨౫ డనోఉతః
౨౬ ణో శసశ్చ
౨౭ నృనపిజసిజసోః
వా దిదోత్తోదుజసావితి దీర్ఘో
నేతి వాచ్యమ్
౨౮ టోణా
౨౯ శ్లుగనపిసోః
౩౦ మజ్లుగసమ్బుద్ధేర్నపః
వా అదన్తాల్లుఙ్నేతి వాచ్యమ్
౩౧ శ్నిశింశిజ్ జశ్శస్
౩౨ శౌశుస్త్రియాన్తు

వా యథాసంఖ్యం వేతివాచ్యం
సంజ్ఞాయామరౌన్త్యాశె
శౌవాచ్యః
౩౩ ఆదీతస్స్వశ్చ
౩౪ జస్శ్శశాశ్శే
౩౫ టాజిజసామ్
౩౬ నాతశ్శా
౩౭ పుంసోజాతెజ్ఞేభ్యా
౩౮ జీప్ప్రత్యయే
౩౯ హరిద్రాచ్ఛాయా
౪౦ కింయత్తదోస్వమామిసుపి।౨

---

౪౧ స్వసృగాడ్డాల్
వా సంబుద్ధౌడిత్వప్రతిషేధో
వాచ్యః
౪౨ డోర్లుకౌతుసంబుద్ధేః
౪౩ ఋదంతాడ్డః
౪౪ నామ్నిడరం
౪౫ టాపోడె
౪౬ హ్రస్వలీదూతః
౪౭ క్విపః
వా సోమపాఇత్యాదినాం హ్ర
స్వోవాచ్యః
౪౮ ఉదృతాంత్వస్వమామి
౪౯ ఆరస్సుపి
౫౦ మాతురాఅరా
వా సంబుద్ధౌఆఅరాఅరయా
ణాం ప్రతిషేధోవాచ్యః।అ
డాదంతౌజననీ దెవతావా
చినావితివ్యవస్థావాచ్యా

ఆమితోఽత్వెవాచ్యో।ఇతోఽత్వ
త్వవిషయేప్యఅరాదెశా
నస్తః
౫౧ సంజ్ఞాయామరః
౫౨ ఆసౌవా
వా ఆరస్సుపిసంజ్ఞాయామరఇ
త్యనయోఃప్రవృత్తౌనాయ
మ్ప్రవర్తతఇతి వాచ్యం
౫౩ రాజ్ఞః
వా సావాకరాంతాదశ ఏవే
ష్యతె
౫౪ టోణా
౫౫ జశ్శస్ఙసిఙసాంణోశ్
౫౬ ణోణాఙిష్విదనాఙః
౫౭ ఇణమమామా
౫౮ భిస్భ్యస్సామ్సుప్స్వత్
౫౯ జస్ఙసిటాఙిణోణోర్ఙిణో।
౬౦ పుంస్యాణోరాజవచ్చానః॥
ఆణాదెశేరాజ్ఞఇత్యాదిప్ర
తిషేధంకెచిదిచ్ఛంతి॥

---

౬౧ టోవాత్మనోణియాణఇ
యా
వా ఆణాదెశేణియాణఇయాదె
శౌకెచిన్నెచ్ఛంతి
౬౨ సర్వాదెర్జసోతోడె
౬౩ ఙేర్ధస్సింమ్మి
౬౪ అనిదమెతదస్తు కింయత్తద
స్త్రియాంచహిం
౬౫ ఆమోండెసిం

౬౬ కింతద్భ్యోఙ్సశ్
౬౭ కింయత్తదోభ్యజస్
౬౮ ఈతస్సేసార్
౬౯ జేరిఆడాహేడాలాకాలె
౭౦ ష్ఠాజసేః
౭౧ కెమోడీపడేణో
౭౨ డొతవస్తు
౭౩ ఇదమేతేణ్ఠం యత్తద్భ్య
ష్టాడిణౌ
౭౪ క్వచిత్సపితరోణః
౭౫ త్రతసిపకిమోల్కః
౭౬ ఇదమఇమః
౭౭ పుంసిమనాత్వయం(స్త్రి)
యాంమిమిఅ
౭౮ అత్సస్మింహేస్సే
వా ఇదమస్సర్వాదేశో వాచ్యః
౭౯ టాసపిణః
౮౦ ఇహేంణష్ట్యచా॥—౪—
౮౧ నర్థః
౮౨ క్లీబెస్వమెదమిణమిణమో
౮౩ కింకిమ్
౮౪ తదిదమేతేదాంసేసిం తుజ
సామా
౮౫ ఎత్త్వేవిత్తాహేంజసినైతదః
౮౬ త్రిడెల్
౮౭ పతోష్ఠావదితోవా
౮౮ నునైసఇణమోఇణం
౮౯ తస్సాసోక్లీబెతదక్వ
౯౦ సుష్యదసోముః
౯౧ అహద్వ్యాసునా
౯౨ ఇంజహాంయామ్హో॥—౫॥

విష్వ్యర్థాఃదిభ్యస్భ్యోసు ఎటి
స్వవస్యగాట్టో రాత్మనో వ
ర్గోద్వాదశ ॥*॥ ఇతిద్వితీ
యస్యాధ్యాయస్య ద్వితీ
యఃపాదః ॥ ******

౧ యుష్మత్సునాతువంతుంతు
మంతుహా
వా స్వమ్యోభ్యసహాయుష్మ ద
స్తంవాచ్యమ్
౨ అమాతుమెతువచ
౩ జసాభితుబ్భేతుమ్హే ఉమ్హే
తుబ్భ
౪ శసావోచ
౫ టాభేతేజేదితుమంతుమఇ
౬ జేటాభ్యాంతుమపతు ఇతు
పతుమాఇతుమె
౭ తుబ్భతుహిత్తో తుమ్హజపి
నా
౮ తుతఇజ్ఝేష్ఠసౌ
౯ తువతుమతుహతుబ్భ
౧౦ భిసాభితుబ్భేహుబ్భేహి
తుమ్హేహి
౧౧ ఉమ్హోయ్హతుమ్హతుబ్భభ్యసి
౧౨ తుబోభబ్భయ్హ॥తుమ్హత ఇ
తుహంతుహతుమ్హతువ తు
మతుమేతుమాఇతుమోతే
తెదితుఇవజసా

౧౩ తుమ్హాణతుబ్భంతుబ్భాణ
తుమాణతువాణతుహాణ
తుబ్భవోభేత్వాసూ

వా యుష్మదస్మదోరామిణకా
రాణాంసుబాదేశత్వమి
ష్యతే

౧౪ వాబ్భోభహ్యజ్ఝౌ

౧౫ అస్మత్సునామ్మిహంమహాయ
మహామహమ్మిఅమ్మి

౧౬ మోభెవయంజసా

౧౭ అమ్హేఅమ్హోఅమ్హా

౧౮ చశసా

౧౯ మంణేణంమిమిమంమమ
మమ్మ్యహం మమ్హఅమ్హా అ
మా

౨౦ మిమ ఇఅమమాఇఅ ఎమేణే
టా ॥—౧—॥

౨౧ మమంణేమఅఇఅమమఎటా

౨౨ ణెఅమ్హేహిఅమ్హా హ్యమ్హేఅ
మ్హాభిసా

౨౩ మఇమమమహమజ్ఝఙసా

౨౪ అమ్హమమభ్యసి

౨౫ అమ్హంమజ్ఝంమజ్ఝమఇమ
హమహంమెచజసా

౨౬ అమ్హే అమ్హో అమ్హాణ మ
మాణమహాణ మజ్ఝాణ మ
జ్ఝహ్మాహ్మంణేణోఆమా

౨౭ అమ్హమమమహమజ్ఝఙిపి

వా అమ్హాదీనామత్వాత్త్వేవాచ్యో

౨౮ చతుర్ణోజశ్శస్భ్యాంచఉరో
చత్తారోచత్తారి

౨౯ తిణ్ణిత్రేః

౩౦ దోణ్ణిదువెబేణ్ణిద్వేః

౩౧ దోవేటాదౌచ

౩౨ తిత్రేః

౩౩ ణ్హాణ్హోంసంఖ్యాయా ఆమో
ఉవింశతిగే

౩౪ ద్వివచనస్యబహువచనమ్

౩౫ జేసోజమ్

౩౬ తాదర్థ్యేఙేస్తు

౩౭ వధాడ్డాయిచ

౩౮ క్వచిదసాదేః

౩౯ అస్టాసోఙేప్

౪౦ జసిసస్టాస్సు ॥—౨—॥

౪౧ జిహాస్

౪౨ లుక్యఙోర్యస్యాతు
యుష్మత్సునామమంణేమ
జిహాస్ద్వ్యాచ ॥*॥ ఇతి ద్వి
తీయస్యాధ్యాయస్య తృతీ
యఃపాదః ॥ * * * *

౧ లట స్తిస్తావిజేచ్

౨ సిథాస్సెసి

౩ మిమిఙబిటో

వా క్వచిదస్యైకారలోపో వాచ్యః

౪ ఝిఝ్ఝాన్తిన్తెఇరె

వా ఇరేక్వచిదేకత్వేపివాచ్యః

౫ థధ్వమిగ్ధాహచౌ

వా క్వచిదేకత్వేపిత్థావాచ్యః

౬ మోహమముమస్మహిఙ్
౭ అతపృవైచ్ఛే
౮ త్వస్తేగ్రహావ్యోష్ఠిమమో మినా
౯ సినాల్సి
౧౦ తిజార్థి
౧౧ ణిజడెవావావే
ఇ ధావయతే రావెనెవ్యతే
౧౨ శుష్యాదెరవిర్యా
౧౩ భఃమేరాడః
౧౪ లుగావిల్ భావకర్మత్తే
౧౫ అడెల్లుక్యాశ్ఛోరతః
౧౬ తుమా
౧౭ మోహమముష్విచ్ఛ
౧౮ త్తే
౧౯ ఎచ్ఛక్త్వాతుమ్తవ్యభవిష్యతి
౨౦ వాలఙ్లోట్ఛత్రృషు—౧—
వా జయతెరెత్వం నెతివాచ్యం।
క్వచిదాత్వంవాచ్యమ్

---

౨౧ జ్ఞాజై
౨౨ భూతార్థస్య సిహిఅహి
౨౩ హలఈఅ
౨౪ అహేస్వ్యసితేచాస్తైః
౨౫ భవిష్యతిహిరాడిః
౨౬ హాస్యామి మోము మెవా
వా హసతెహర్ణ నెతివాచ్యం
౨౭ హిస్వాహిర్థాముమోమస్వ
౨౮ డచ్ఛత్రృశిగమఇజాశౌహి లుక్చవా
౨౯ భిదివిదిచ్ఛిదోడెచ్ఛ
౩౦ ణాచ్ఛవచిముచిరుదిశు ౹ఘజః
౩౧ డంమెశ్ఛాత్తతః
౩౨ కృదోహం
౩౩ సర్
౩౪ త్విజ్ఞాల్లిజః
౩౫ ఎకస్మిన్ప్రథమాదేర్వి ధ్యాదిషుదుసుము
౩౬ బహూన్తుహూమూ
౩౭ సెస్తుహి
౩౮ లుగిజ్జిహిజ్జస్విజ్జైతః
౩౯ లఙ్లుటోశ్ఛజజ్ఞారా
వా సర్వలకాలాణామెతో వా చ్యో
ఇ ద్వ్యత్వంసర్వత్ర హాలపవే ష్యతే
౪౦ మధ్యేచాజంతాత్ —౨॥

---

౪౧ ణాణన్తోల్ఛల్ఛజః
౪౨ శతృశానచోః
౪౩ స్త్రియామీచ
౪౪ ఘెత్తుంతవ్యక్త్వాసుగ్రహేః
౪౫ అంత్యస్యవచిముచిరుది భుజాండోల్
౪౬ తాట్వోదృశః
౪౭ అభూంతభవిష్యతిచకృఞః
ఇ అగినెవ్యతే

౪౮ నమోద్విజరుదాంవః
౪౯ చన్వృఞతిమదివ్రిజాం
౫౦ ఛగఞమివ్యామహాపాం
౫౧ రుధేఃస్థసౌ
౫౨ యుక్షబుధగ్రసకుక్షసిధ
ముహాంచష్టర్
౫౩ జర్స్విదాం
౫౪ ఛిదిభిదోర్ధఞః
౫౫ ఘఃక్విధివర్ధాఞం
౫౬ వ్రైష్టేః
౫౭ సమదోఽవ్
౫౮ ఖాదదాటిలుక్
౫౯ రస్పృజి
౬౦ డస్సిగపత ॥—౩—॥

---

౬౧ మిలేఃప్రాదెద్వేఞతు
౬౨ చలస్యాటై
౬౩ శకగె
గణ శకిర్మ్యగిలఞగిసిచీఅటతిగ్లు
టతిమ్రితిః॥కుపిర్జిమిస్తసి
శ్చైతిత కాదిగణఈరితః
౬౪ ఉవణఞస్యావః
ఇష్టిః అనేకాలస్య యుమంతాడె
శఎ వేవ్యతే
౬౫ యోరెజ్
౬౬ అరడుః
౬౭ అరివృఞషాం
గణ వృషిర్మృషికృషిహృషీఇ
త్యాదిస్యాదయంగణః
౬౮ షణగెవాదిః

గణ రుషిశ్యుషిర్ధుషితుషీపుషి
శ్లిషిరితీగ్రశః
౬౯ హాలోఽటక్
౭౦ త్వనతః
౭౧ అచోఽటచాం
౭౨ జోహాశ్చవిజిస్రాత్రతిఘూ
ష్టహులుభ్యః
౭౩ వభాఞవకర్మణితుయగ్లుక్
౭౪ మచేఞః
౭౫ అంత్యస్యహానఖనాః
౭౬ మహాలిహావహారుహోంఛర
తిడచ్చ
౭౭ దహేర్ఘుఞర్
౭౮ బంధోర్ద్ధః
౭౯ రుధడుపసమనోః
౮౦ ద్యేగమిగె॥—౪—॥
౧ రుదేఃకృతవత్స్యైవేవ్యతే

---

౮౧ ఈరహ్యకృత్యాజ్రామ్
౮౨ అజేఞర్వీడప్పః
౮౩ ఆరభఆధప్పః
౮౪ ణప్పణజ్ఞోజ్ఞః
౮౫ సిప్పస్నిచస్నిహాః
౮౬ వాహిహ్వాహ్యాహుః
౮౭ గ్రిహేర్ఘైష్పః
౮౮ ఛిప్పస్పృశతేః
౮౯ దీసల్లృశేః
౯౦ పచేరుంచః
౯౧ ఈఅజ్ఞోయక్
౯౨ గ్పృహాదూఞాస్నిహదూ

మహాణిచోః
౯౩ నివృపతోర్నిహోడౌవా
౯౪ ధవళ్ళోగ్ఘటోదుణ మోగ్గౌ
౯౫ (భ)మవేష్ట్యాస్తాలిఅంటవరియాలౌ
౯౬ రావేరంజయతేః
౯౭ తులిదోలోరొహమరక్ఖలౌ
౯౮ ఆసంఘుస్సంభావేః
౯౯ అపేణరల్లి వపవణా మచచ్చుప్పాః
౧౦౦ గులుగుంఛోద్ధంఘూద్వెల్లోల్లాలాఉన్నమేః ॥—౫॥

౧౦౧ పరికాశేణుణవ్వాః
౧౦౨ ణిహువఃకమేః
౧౦౩ నశేర్విప్పగాలనా సవపలావహారవవిఉడాః
౧౦౪ వలఆరోపేః
౧౦౫ విరచేరోల్లుణ్డోల్లుడ్డపల్లత్థాః
౧౦౬ కంపేర్విచ్ఛోలః
౧౦౭ రోమన్థేరోగ్గాలవగ్గాలౌ
౧౦౮ ష్లావేరోవ్వాలపవ్వాలౌ
౧౦౯ మిశేర్వీరాసమేలవౌ
౧౧౦ ఛాదేర్ణూమనుమోవ్వాలడక్కపవ్వాలసన్నుమాః
౧౧౧ అచ్ఛుక్కవోక్కౌవిజ్ఞప్తేః
౧౧౨ వరివాడోఘుటైః
౧౧౩ దృశేర్దావదక్ఖవదంసాః
౧౧౪ ప్రోద్ధాపేః పెట్టవపెడ్డవౌ
౧౧౫ యాపేర్జవః
౧౧౬ వికోశేఃపక్ఖోడః
౧౧౭ గుణ్ఠేఉద్ధూలేః
౧౧౮ తడఆహోడవిహోడౌ
౧౧౯ ప్లోదేరవఅచ్ఛలణిచశ్చ
౧౨౦ నిర్గోణిమ్మవణిమ్మాణౌ—౬॥

౧౨౧ ఆల్లిజోఅల్లి
౧౨౨ క్రియః కీణః
౧౨౩ కేర్చ్ఛవేః
౧౨౪ త్రస్యస్పమఃఖా
౧౨౫ ఘ్రోఘుమోదః
౧౨౬ స్థగ్థకుకురౌ
౧౨౭ నిరప్ఫుకకటాచిట్ఠాః
౧౨౮ విస్తః పస్తాసవిసరౌ
౧౨౯ కృపొణిజవహాః
౧౩౦ జాణముణౌజ్ఞః
౧౩౧ ధాదహూశ్చ్రవః
౧౩౨ స్పృశేశ్ఛివాలుక్ఖపరిసఫాసఛంసాలిహాచ్ఛిహాః
౧౩౩ పంకస్థంకః
౧౩౪ శ్లాఘుస్పలాహః
౧౩౫ చిప్పస్త్రృపః
౧౩౬ ఛియోభాబిహశౌ
౨౩౭ భుజిరణ్ణభుజ్జకమ్మసమాణచమడచడ్డజెమజిమాః
౧౩౮ జృంభోవేర్జంభా
౧౩౯ జుంజజుజ్జజుప్పాయుజః
౧౪౦ జనోజాజమ్మౌ॥—౭—॥

౧౪౧ ఉద్ఘల్లఉచ్ఛలేః
౧౪౨ ఘూర్ణేర్ఘుమ్మపహల్లఘోల ఘులాః
౧౪౩ లింవోలిపః
౧౪౪ శదెర్ఝడపక్ఖోడౌ
౧౪౫ నెస్సదెర్మజ్జః
౧౪౬ పుచ్ఛఃప్పుచ్ఛః
౧౪౭ గంరోగ్రింన్థః
౧౪౮ తువరజఅడౌత్వరేః
౧౪౯ అతిజేతురః
౧౫౦ తూరశ్శతృటిజోః
౧౫౧ పర్యస్సల్లట్టపల్లోట్టపల్హత్థాః
౧౫౨ మృధ్నాతేర్మలహట్టఖుడ్డపవ్నాడచడ్డమడ్డసుడాః
౧౫౩ దృశిరోఅక్ఖణిఅచ్ఛఅవఅచ్ఛచజ్జావఅజ్ఝపులఅపులోఅదేక్ఖావఅక్ఖిపెచ్ఛావఆసపాసణిఅసచ్చవావక్ఖాః
౧౫౪ త్థురపజ్ఝరపచ్ఛడ్డఖరణిఝులణిబ్బలాఃక్షరేః
౧౫౫ కాసెరవాద్వాసః
౧౫౬ న్యసోణిమణుమౌ
౧౫౭ గ్రిహేర్నిరువారగెణ్ణబలహరపగ్గాహిపచ్చుఆః॥—౮

లటస్త్రిప్రౌజ్ఞాజ్జెమాణాన్తాచ మీనెఃపాలిఉరీరహృకృపలి కాశెరాల్లిజోఅల్లిఉద్ఘల్లఉ చ్ఛలెస్సప్తదశ ॥*॥

ఇతిద్వితీయస్యాధ్యాయస్య తురీయఃపాదస్సమాప్తోర్ణో ధ్యాయశ్చ ॥ ******

శ్రీ

౧ హోహుపహావాభువేస్తు
౨ పృథక్స్పష్టేణివ్వడః
౩ ప్రిభౌహుప్పః
౪ హుక్తే
౫ హుగచితి
౬ ఆఘ్రాక్షిస్నామాఇగ్ఘణిజ్ఝరాఘ్రాత్తాః
౭ రావేర్లియః
౮ నినావ్లిమ్కరణి లుక్కరణిలిఅలిక్కలుక్కణిరుఘ్నాః
౯ సారఃపహుః
౧౦ పరిసురువెల్లనఅల్లా
౧౧ మహామహోగంధే
౧౨ ఝురఝూరసుమరవిమ్హరభరభలలఢపఅరపమ్హుహోస్తరతేః
౧౩ వ్యాపెరాఅడ్డః
౧౪ నిస్సర్నిహారనిలదాఢవరహోఢాః
౧౫ జాగర్తేర్జగ్గః
౧౬ పట్టఘోట్టపల్లపిజ్జాఃపిబేః
౧౭ ధువోధూఃషః
౧౮ భణశ్శృణోతేః
౧౯ న్మ్యైవాపబ్బాయా
౨౦ కృషఃకఢః॥—౧—

౨౧ కాణేక్షితేణేఆరః

౨౨ నిష్టంభేణిట్ఠుహాః

౨౩ శ్రమెవావంఫః

౨౪ సన్దాణోవష్టంభే

౨౫ ణిబ్బోలోమన్యునౌష్ఠమా
లిన్యే

౨౬ గులలశ్చాటౌ

౨౭ పయల్లోలంబనశైథిల్య
యోః

౨౮ ఝూరేకస్మః

౨౯ ణిలుంఛోనిష్పాతాచ్ఛోటే

౩౦ సాహట్టసాహరౌసంవృః

౩౧ ఓహీరోఙ్ఘౌనిద్రేః

౩౨ ఉద్వాఓరుమ్మావసూఆ

౩౩ రువోరుజ్జరుంటౌ

౩౪ కొక్కపొక్కౌవ్యాహృః

౩౫ సన్నామఆదృజః

౩౬ ఓహాసరావవతరేస్తు

౩౭ శకేస్తరతీరపారచఆః

౩౮ సొల్లపఉల్లౌపచేః

౩౯ వెఅడఃఖచేః

౪౦ నిబ్బలోముచేర్దుఃఖే —౨

---

౪౧ అవహేడమెల్లణిల్లుంఛౌసి
క్కదసడరెఅవచ్ఛుండాః

౪౨ సించసిప్పౌసిచేః

౪౩ రచేర్విడవిడ్డావహోగ్గహాః

౪౪ కేవలాఅసారవసమారో వ
హత్థౌస్పమారచేః

౪౫ మజ్జైరాఉడ్డణిఉట్టబుడ్డఖు
ప్పాః

౪౬ అనువ్రిజతేఃపడిఅగ్గం

౪౭ వంచతేర్వేహవవేలవజూర
వోమ్మచ్ఛాః

౪౮ రోసాణోంబుసలుహాలుచ్ఛ
పుచ్ఛపుసఫుస్పుఘుసహూ
లామృజేః

౪౯ భంజేర్వేమఅముసుమూర
మూరపవిరజ్జసూరసూడ
కరంజనిరంజవిరాః

౫౦ గజేర్బుక్కః

౫౧ డిక్కోవృషె

౫౨ తిజేరోసుక్కః

౫౩ ఆరోలవమాలౌపుంజేః

౫౪ కమ్మావముపభుజిః

౫౫ పిడవమర్చేః

౫౬ లజ్జేర్జీహః

౫౭ రాజేస్సహరెహచ్ఛజ్జరిరా
గ్ఘాః

౫౮ ఘుటేర్గడః

౫౯ సమోగలః

౬౦ హాసేనస్ఫుటేర్మురః ౩॥

---

౬౧ మడేష్టివిడికుడిచంచచి
ఞ్చిల్లచించఆః

౬౨ తుడిమల్లుక్కనిల్లుక్కో
ల్లూరోక్షుడలుక్కతొడఖు
ట్టఖుడ్డాః

౬౩ ఘుసలవిరోలౌమంథేః

౬౪ డంసొత్థంఘావివృతిరు

ధ్యోః
౬౫ ణేహరఆక్రోండేః
౬౬ ఓఅందోద్దాలౌచ్ఛిదురా
ఙా
౬౭ ణెల్లూరలూరణెబ్బరణెచ్చల్ల
దుహావణిజ్ఞోడాః
౬౮ అట్టఃక్వథేః
౬౯ రధేర్వజ్జరపజ్జరసఙ్ఘసాస
సాహచవజప్పపిసుణంబో
ల్లావ్వాలాః
౭౦ దుఃఖే ణివ్వరః
౭౧ నిషేధేహక్కః
౭౨ జూరఃక్రుధేః
౭౩ విసూరశ్చఖిదేః
౭౪ తడ్డవవిరల్లతడతడ్డాస్తనేః
౭౫ నిరఃపద్యతేర్వలః
౭౬ సంతపాంఝంఖః
౭౭ ఓఅగ్గసమాణౌవ్యాపిసమా
ప్త్యోః
౭౮ ణివరోబుభుక్ష్వ్యాక్షిప్యోః
౭౯ క్షిపేరడ్డక్ఖపరిహులఘత్త
ఛూహాహెల్లణోల్లసోల్లగల్ల
త్థాః
౮౦ ఉక్షిపేరుగ్ఘగ్ఘోస్సిక్ఖహక్ఖు
వాల్లద్ధగులగుంఛొఖ్ఖ
త్థాః —౪—

---

౮౧ వేపేరాఅబ్బాఅజ్ఞో
౮౨ విరణడౌగుపేః
౮౩ చచ్చారవేలవముపాలభేః
౮౪ ఖఉరపడ్డహాక్షుభేః
౮౫ పృదీపెస్సంధుకాఅబ్బుత్తతే
అవసస్థమాః
౮౬ అల్లిఅఉపసర్పేః
౮౭ కమవసలిసలోట్టాస్స్వపేః
౮౮ చడచడోవిలపేః
౮౯ రభిరాజోరంభడవౌ
౯౦ భారాక్రాన్తేణమెర్నిసుడః
౯౧ ఉద్ధ్మావవేల్లణీసరకొడ్డుమస
క్కుడ్డమోట్టాఅకిలికించారమ
తేః
౯౨ పడిసాపరిసామౌశమేః
౯౩ లుభేస్సమ్భావః
౯౪ ఆక్రమిరోహావోత్థారచ్ఛుం
దాః
౯౫ విశ్రమతేర్వాణెప్పా
౯౫ ఢుండుల్లఢుమఢండల్లభ
మాడభమభముడతలఅం
టఝంటఘుమటిరిటిల్లపరి
పరఘమచక్కమ్మభమడ
ఘుసఝంపఢుసాభ్రమేః
౯౭ గమిరణువజ్జావజ్జసాక్క
సాక్కసాఇచ్ఛాయ్యవహ
రావసేహావడఅవరిఅలవ
రిఅల్లవోల్లణిరిణాసవచ్ఛడ్డ
ణీణణిమ్మహావచ్ఛుందణిల్లుక్క
రంభణిణివహాః
౯౮ ప్రత్యాగమాగమాభ్యాఙ్గ
మాంపల్లోట్టాహిపచ్చుడ

స్మచ్ఛాః
౯౯ రిహారింగొపరివిశేః
౧౦౦ సంగమోప్పిడః ॥—౫॥
౧౦౧ డిప్పణేడ్డుహరావిగలేః
౧౦౨ ణివహాణిరిణొసణరిణి జ్జరొచ్ఛచడ్డాఃపిషేః
౧౦౩ వలేర్వ్వంఘః
౧౦౪ భ్రింశేఃపిడ్డపిట్టచుక్కచుల్లఘుట్టఘూడాః
౧౦౫ భషేఃబుక్కః
౧౦౬ పురస్ఖురాగ్ఘొడాహిరెమొగ్గమాద్ధుమాః
౧౦౭ ఆహాహిలంఘవచ్ఛాహిఅక్ఖమహసిహచిలుంపచమ్పాఃకాంక్షేః
౧౦౮ నశిరవహరావసెహణివహపడిసాసెహణరిణాసాక్!
౧౦౯ సాఅర్ఘాణచ్ఛకట్ఠా ఘాణంఘాఅంఘాఃక్రషేః
౧౧౦ అసావక్ఖోడః
౧౧౧ ఉల్లసేరూసలొసుమ్భరొఅణల్లసగుంజొల్లపులఆఆః
౧౧౨ సందిశొప్పాహః
౧౧౩ గ్రిసేఘిణసః
౧౧౪ భాసుబిణసః
౧౧౫ ప్రతీక్షేర్వ్యాహిర విరమాలసామఆః
౧౧౬ స్రింసేల్హసడిమ్భా
౧౧౭ ముహేశ్ఫ్వడః
౧౧౮ విసట్టొదళేః
౧౧౯ త్రిసెర్వజ్జడరొ
౧౨౦ వొజ్జోవీజశ్చ ॥—౬—॥
౧౨౧ గవేషెఘణత్తగమేసడుండుల్లడండొలాః
౧౨౨ తక్షేశ్ఛంభరంపరంఘాః
౧౨౩ హాసేఃగుంజః
౧౨౪ దహేరహిఊలాలుంఖొ
౧౨౫ నికసేఃకొఆసవొసగ్గా
౧౨౬ శ్లిషోవలఆసహామగ్గపరిఅన్తాః
౧౨౭ జుగుప్సతేర్ఝుగుంఛఝూణదుగుచ్ఛాః
౧౨౮ వలగ్గచమడమారుహేః
౧౨౯ హుల్లోలక్షోత్క్షలేః
౧౩౦ గాహోవాద్వాహః
౧౩౧ గుమ్మగుమ్మడాముహేః
౧౩౨ అపుణ్ణగాః క్తేన
గణ అపుణ్ణంఆక్రాంతే ॥౧॥ ఉమ్మచ్ఛంఅసంబద్ధే ॥౨॥ఉల్లుక్కొ-ఓసణ్ణొ- గురువొ చత్రుటితే ॥౩॥ పహట్టంఅ చిరతరదృష్టే ॥౪॥ గుజ్జణిఅం - పండలిఅంచనంఘటితే ॥౫॥ సఉల్లిఓ - గల్లండలిఓ - ఉరుమిల్లొ - ఉరుసొల్లొచప్రేరితే ॥౬॥ ఉక్ఖిణంఅవకీర్ణే ॥౭॥ ఓసట్టొ - విహీవిహిఓచవికసితే ॥౮॥ ఉద్ధవిఓ - ఉస్సి

త్తంకవిటచఉపసపిఙతే ॥౯॥ కడ
త్తరిఅంధిన్నెభిదెౌ్రచ ॥౧౦॥ సుది
ఓశాౌ్రంతె ॥౧౧॥ పరిహాఇఅంపరి
హాణె ॥౧౨॥ ణికేఙజ్జో - అణిక
జ్జో - అచ్ఛగ్గో - చిఉహాడిఓచఅ
సుష్ఠితే ॥౧౩॥ ఉద్ధఓశాంతె ॥౧౪॥
ఉబ్భంగోముండితె ॥౧౫॥ ఉచ్ఛ
గ్గోఉద్విగ్నె ॥౧౬॥ ఉద్ధారణం
ఉద్ధిప్తె ॥౧౭॥ ఉవిలంచకితేకాౌ్రం
తెచ ॥౧౮॥పహోఇఅంఅరాసిఅం
చపర్యాప్తె ॥౧౯॥ ణాఅం - గోరి
హిఅంన్యాయ్యే ॥౨౦॥ హిడ్డో -
ఉడ్డోచతౌ్రస్తే ॥౨౧॥ ఉవిద్ధోకౌ్రద్ధె
చ ॥౨౨॥ ణవిడ్డోసుస్త్రాథితె ॥౨౩॥
ఓవిసంఅపవృత్తె ॥౨౪॥ ఉగ్ఘుకఙం
ప్రౌలపితె ॥౨౫॥ ఉగ్ఘుఅంహ్యాతెరో
పితెవిముక్తెచ ॥౨౬॥ జిగ్ఘిఅం -ఓ
అగ్ఘఅంచఆఘ్రాతే ॥౨౭॥ ఊసవి
అంఉద్భ్రాంతే ॥౨౮॥ ఆహిద్ధో
రుద్ధేగలితెచ ॥౨౯॥ ణిసద్ధోనిపా
తితే ॥౩౦॥ ఊఢో - ఉమ్మఢోచ ఉ
ద్ధృతె ॥౩౧॥ రోసిఅం - ఉల్లుం
ఛిఅంచ క్షిప్తె ॥౩౨॥ ణిబ్బోలవఓ -
లిగఓ - లుకోఙచసుప్తె ॥౩౩॥ ఉ
అం - ఉజ్జణిఅంచవకౌ్రతె ॥౩౪॥ ఉ
జ్జణిఅంనిమ్నీకృతె ॥౩౫॥ ఊఢం
త్యక్తె ॥౩౬॥ ఉజ్జరిఅంశుష్కఙని
మ్నీకృతెచ ॥౩౭॥ ఫుడ్డంస్పష్టె
॥౩౮॥ డిడఓజలాంతః పతితే॥౩౯॥

ఓసరిఓఆకీర్ణే । అక్షినికోచాత్సం
కుచితెచ ॥౪౦॥ గులిఅంమథితే॥
౪౧॥ ఉప్పరిఅం - గుంఫిఅంచఉనీ
లితే ॥౪౨॥ ఉడ్డాహిఅం - వరు
చ్ఛాఢం - ఉప్పాహిఅంచఉత్క్షిప్తె
హాసితే - దత్తెచ ॥౪౩॥ దుద్ధుమి
అంరసితే ॥౪౪॥ రిత్తరిఓపరితోషి
తె ॥౪౫॥ పల్లోట్టం - ఝుసిఅం
పల్హత్థంచపర్యస్తె ॥౪౬॥ పమ్ముట్ఠో
ప్రౌముషితె ప్రౌమృష్టెచ॥౪౭॥ క
అంఆఘూర్ణితె ॥౪౮॥ ఓనెహాడ్డో
ప్రౌవృద్ధెఅన్యసక్తెచ ॥౪౯॥ ఓట్టి
అం - ఓఆమిఅంచాభిభూతే॥౫౦॥
రుమిల్లంఅభిలషితె ॥౫౧॥ పఉట్టరి
అంప్రౌత్యుద్గతె ॥౫౨॥ అకఙంతో
ప్రౌవృద్ధె ॥౫౩॥ ఓఅల్లోఛన్నె॥౫౪
కరమోక్షితె ॥౫౫॥ కడాఉపరతే
క్షీణెచ ॥౫౬॥ పక్ఖిఅంవృషరటితె
॥౫౭॥ అక్కిఙఅంఆలింగితె॥౫౮॥ అ
పిఅంఉక్తే ॥౫౯॥ ఊద్దుసిఅం -
ఉల్లుసిఅం - వివిణం - దులుకుపి
అం-ఊసలిఅంచరోమాంచితె॥౬౦॥
ఆసంగిఓసక్తె ॥౬౧॥ ఆరెఇఅంము
కుళితె - ముక్తెభ్రాంతే -పులకితె
చ ॥౬౨॥ ఉప్ఫుండిఅంశరాదివ్యాధి
తే అపహృతెచ ॥౬౩॥ చంటిఅం
ఛిన్నె ॥౬౪॥ ఊసంసిఅం - ఊస
అంచాపథానీకృతె ॥౬౫॥ ఆవిఅం
ప్రౌతె ॥౬౬॥ అవహాట్ఠోదషితె॥

౬౭॥ ఆరద్ధోవృద్ధింగతే గుహాయా
తేచ ॥౬౮॥ ఘుత్తిఅం - ఘుసణి
అంచాన్విష్టే ॥౬౯॥ ఘుఘ్ఘుంసుఅం
అశంకంఫణితే ॥ ౭౦ ॥ ఉల్లాఢో -
ఊచ్ఛఢో - చారూఢే ॥౭౧॥ ఖవలి
ఓకుపితే ॥౭౨॥ చక్కడిఅంప్రీ
ణితే ॥౭౩॥ ఉత్తత్తోగలితే ।విరక్తే
చ ॥౭౪॥ గుడిఓసన్నద్ధే ॥౭౫॥ గు
మ్మడిఓ ఆపూరితే - ఖలితే - ఆ
మూలాత్సంవలితే - మూఢే - వి
ఘటితేచ ॥౭౬॥ పడిరిగ్గఅంభగ్నే
॥౭౭॥ పరిఅడ్డిఅంప్రకటితే ॥౭౮॥
పరిఅట్టలిఅంపరిచ్ఛిన్నే ॥౭౯॥ ఓ
ప్పంమృష్టే ॥౮౦॥ కొజ్జరిఅం పూ
రితే ॥౮౧॥ ఊమ్మలంఘనీభూతే ॥
౮౨॥ వెల్లాఇఅం - ఖడఇఅఇచ్ఛసం
కుచితే ॥౮౩॥ ఝుంటిఅంప్రహృతే
॥౮౪॥ అణుఅజ్ఝిఓప్రియాతేప్రతి
జాగరితేచ ॥౮౫॥ ణజ్ఝరందలితే
॥౮౬॥ ఊలుహలిఅంఅవితృప్తే ॥
౮౭॥ వప్పిఅంఆరోగ్గిఅంచభుక్తే ॥
౮౮॥ ఉగ్గాలణం - ఉచ్ఛణ్ణం - అ
హిరేహిఅం - ఉద్ధుమాఅం - అ
గ్ఘణ్ణంచపూర్ణే ॥౮౯॥ పచ్చాడి
ఓ సమ్ముఖమాగతే ॥౯౦॥ మగ్గు
చ్ఛం భ్రమితే ॥౯౧॥ పట్టావిఅం
సమాపితే ॥౯౨॥ పారద్ధంఅభిపీ
డితే ॥౯౩॥ ఉద్దాలిఅంరణహృతే ॥
౯౪॥ ఉజ్ఝమాణంపలాయితే ॥౯౫
విడత్తంఅర్జితే ॥ ౯౬ ॥ ఛిక్కం
స్పృష్టే ॥౯౭॥ వేణల్లిఅంహృతే ॥
౯౮॥ విఉలోఅవిగ్నే ॥౯౯॥ సాణి
అం - ఖిక్కాలిఅంచశాంతే ॥౧౦౦॥
సాహిల్లం - పక్కం - సమరాఇ
అం - ఆఇప్పవణంచపిష్టే ॥౧॥ ఓత్థ
అం - ఓసవిఅంచావసన్నే ॥ ౨॥
పడిసారిఅపెండ ఇవస్మృతపీడిత
యోః ॥౩॥ ఉగ్గహిఓనిపుణగృహీ
తే విరచితేచ ॥౪॥ గమిఅంఅవధృ
తే ॥౫॥ ఉద్ధచ్ఛిఓనిషిద్ధే ॥౬॥ణిగ్గ
ణొనిగడితే ॥౭॥ కవాడొక్ఖలితే ॥
౮॥ లొట్టొఅత్యాసక్తే ॥౯॥ ఉక్కొ
సంఉత్కృష్టే ॥౧౦॥ పఉల్లపరిఅం
త్వరితే ॥౧౧॥ ఉద్దారిఅంఉత్ఖాతే ॥
౧౨॥ అట్టిగ్గొయాతే ॥౧౩॥ ఊల్లి
క్కంచుశ్చేష్టితే ॥౧౪॥ ఉచ్ఛడ్డి
అంముషితే ॥౧౫॥ దొగ్గిణం - ప
రిఅమ్మిఅంచాలంకృతే ॥౧౬॥ ఉక్కి
అంప్రసృతే ॥౧౭॥ ఝుత్తొ - ల్హి
క్కొచదష్టే ॥౧౮॥ మొఓ - అ
త్థొచగతే ॥౧౯॥ ఖసిఅంఉచ్ఛారి
తే ॥౨౦॥ పడిహత్థొఆపూర్ణే
॥౨౧॥ ణిజ్జరం - ఖీణంచఖిన్నే ॥
౨౨॥ ఉజ్జల్లొ - ఉచ్ఛాణొ - ఉ
ష్పాలో - అవాహిఓ - ఉత్తప్పొ
చాధ్యాసితే ॥౨౩॥ ఓఇల్లఅం - ఉ
ఖుడ్డంచవిప్రలబ్ధే ॥౨౪॥ ఉద్దచొ్ఛ
లిప్తే ॥౨౫॥ ఘూహిఅం పార్శ్వే

పరావృత్తే ॥౨౬॥ అణగ్గవల్లట్టం
పునరుక్తే ॥౨౭॥ అణ్ణసఅం ఆస్తృ
తే ॥౨౮॥ ఉప్పడిఅం నష్టే ॥౨౯॥
అణహాప్పణఅం భత్సితే ॥౩౦॥ ఉ
జ్ఝరిఓ - ఉగ్ఘుఓ - విమఇఓ - మ
ఇఓ - పఇఓ చ విస్తీర్ణే ॥౩౧॥ కు
ద్ధో - పహామో - సవగవో - పఇ
ణ్ణో - ఘుత్తో చాక్రాంతే ॥౩౨॥ ఓ
క్ఖలిఅం - ఓరప్పిఅ - ఉక్ఖిట్టిఅం
చత్రుటితే ॥౩౩॥ కప్పరిఅం ఆరో
పితే ॥౩౪॥ అనవిఓ ఘూర్ణితే ॥
౩౫॥ ఉల్లట్టిఅం - దుహాఅం చ ఉద్ధ
తే ॥౩౬॥ ఉక్కాసిఅం - ఓగ్గరి
అం చరణలబ్ధే ॥౩౭॥ ఓమహిఅం
పురస్కృతే ॥౩౮॥ వజ్ఝలిఅం ఉ
త్సంగితే ॥౩౯॥ ఉఅక్కిఅం పుంజీ
కృతే ॥౪౦॥ పిడ్డఇఅం ప్రశాంతే॥
౪౧॥ ఉలుహుండిఅం హేషితే॥౪౨
హేక్కిఅం - హీసమణం చోన్నతే
ఉత్తమే చుమ్బితే చ ॥౪౩॥ ముమ్మి
అం ముల్లితే శీలితే చ ॥౪౪॥ మహు
ర్గాలిఅం - ణీసిమిఓ చ నిర్వాసితే
॥౪౫॥ విక్ఖిణ్ణో అవతీర్ణే ॥౪౬॥ ణి
రిత్తో నృత్తే ॥౪౭॥ గుమ్మఓ మూలో
త్సన్నే ॥౪౮॥ ణిరుత్తం నిశ్చితే॥౪౯॥
పక్కుడిఅం ప్రస్ఫురితే ॥౫౦॥ ఖం
డిఓ మధ్యాసక్తే ॥౫౧॥ వేట్టిఓ వే
ష్టితే ॥౫౨॥ బారిణో అతిశ్రాన్తే॥
౫౩॥ థిమ్మిఓ స్థాపితే ॥౫౪॥ లక్ఖిఓ

గణ -మివో చ విఘటితే ॥౫౫॥
ణిచ్చణిఓ జలధౌతే ॥౫౬॥
చక్ఖిఅం ఆస్వాదితే ॥౫౭
తుద్ధఅం రంజితే ॥౫౮॥ రే
క్కిఅం ఆక్షిప్తే ॥౫౯॥ ప
ర్యట్ఠో భీతే పణిశే పీడితే చ ॥
౬౦॥ పడిఅగ్గిఅం వర్ధాపి
తే । పరిభుక్తే చ ॥౬౧॥ ఉ
చ్ఛల్లో విదారితే ॥౬౨॥ ణ
డిఓ వంచితే ॥౬౩॥ దూస
క్ఖిఓ - సగ్గఓ - ఘుసులో
చముక్తే ॥౬౪॥ ముమిలో
మూఢే స్ఖలితే ఆపూర్ణే చ ।
౬౫ ॥ ఛుణ్ణం సంశోషితే ॥
౬౬॥ ఉశ్చల్లో భీతే ఆరూ
ఢే ఉద్విగ్నే చ ॥౬౭॥ ఉ
జ్ఝసిఅం దృష్టే ॥౬౮॥ ఇ
త్యాది

౧౩౩ ధాతవో ధాత్వంతరేష్వపి ॥౭

హోహువ । కాణిక్షితే । అ
వహేడ । మదెష్టివివే
రాఅబ్బడిప్పణిడ్డుహా గవే
షే త్రయోదశ ॥ * ॥ ఇ
తితృతీయస్యాధ్యాయస్య
ప్రథమః పాదః ॥ * ॥

౧ దత్తస్య శౌరసేన్యా మఖా
వచోస్త్రాః

౨ అధః క్వచిత్

౩ వావతిఖోర్యా

౪ ధోధః
౫ ఇహహచోహ ఽస్య
౬ భువో భః
౭ అంత్యాదిదెతమోణః
౮ ర్యోయ్యః
౯ పూర్వస్య పురవః
౧౦ ఇయడూణో క్త్వః
౧౧ కృగమోడమఅః
౧౨ ఇదానీమోర్దాణిమ్
౧౩ తస్మాత్తా
౧౪ ణంనన్వర్థే
౧౫ అమ్హాహేహ షేఽ
౧౬ హీహీవైదూషకె
౧౭ హీమాణహెనిర్వేద విస్మ
౧౮ ఎవార్థేవెవ్వ (యె
౧౯ హంజెచేట్యాహ్వానె
౨౦ అతోజసెర్దుదోశ్ —౧॥

౨౧ ఆసావామంత్రఇనోనః
౨౨ మః
౨౩ భవతామ్
౨౪ భవిష్యతిస్సి
౨౫ ఇజెచోర్దఽట్
౨౬ శేషంప్రాకృతవత్
౨౭ మాగధ్యాం శౌరసెనీవత్
౨౮ త్వాద్దాహోజసః
౨౯ ఆమోజిత్
౩౦ సాపుంస్యేలతః
౩౧ హగెహంవయమోః
౩౨ భోనాదౌశ్ఛః
౩౩ క్షః కః
౩౪ స్కః ప్రెక్షాచక్షోః
౩౫ సస్సషోస్సంయోగెఽగ్రీష్మే
౩౬ స్త్రీ
౩౭ న్యణ్యజ్ఞఞ్జాంఞః
౩౮ జో వ్రజెః
౩౯ జయద్యాంయః
౪౦ ష్టట్ఠౌష్ఠమ్ ॥—౨—॥

౪౧ స్థర్థాస్తమ్
౪౨ చిట్ఠ స్తిష్ఠస్య
౪౩ నాన్నణోః పైశాచ్యామ్
౪౪ న్యణ్యజ్ఞాంఞః
౪౫ రాజ్ఞోజ్ఞోవాచిఞ్
౪౬ తల్ తదోః
౪౭ శషోస్సః
౪౮ లోళః
౪౯ దుస్త్రిర్యాగృశగె
౫౦ ర్యస్నష్టాంరియసి నసిటాః క్వచిత్
౫౧ టోస్తుతు
౫౨ యఃపోహృదయే
౫౩ టోనెనతదిమో॥
౫౪ నామేస్త్రియామ్
౫౫ జసెస్తోతుశతః
౫౬ తడిజెచః
౫౭ ఎయ్యేవభవిష్యతి
౫౮ ఇయ్యోయకః
౫౯ కృఞోడీరః
౬౦ క్త్వాతూనమ్ ॥—౩—॥

౬౧ ష్ట్వష్ట్వానత్థూనా
౬౨ శేషంశౌరసేనీవత్
౬౩ నప్రాయోలుక్కాఽదిః ఖల్వ
ట్ఛమ్యన్తసూత్రోక్తమ్
౬౪ రోలస్తుచూళికాపైశాచ్యాం
౬౫ గజడదబఘఝఢధభామ్
కచటతపఖఛఠథఫాల్
౬౬ అన్యేషామాదియుజ్జిన
౬౭ శేషంప్రాగ్వత్ ॥—౪—

తస్తస్యాసాసావామన్త్రి
స్థర్థాఃస్తంష్ట్వష్ట్వాన సప్తచ
॥ * ॥ ఇతి తృతీయాధ్యా
యస్య ద్వితీయఃపాదః॥*

౧ ప్రాయోపభ్రంశేచాచ్
౨ అచోస్త్రావఖాకఖతథ పఫా
గఘదధబభాణ్
౩ తుమోఙ్వః
౪ హ్మోమ్భమ్
౫ రోలుకమధః
౬ క్వచిదధూతోపి
౭ విపదాపత్సంపదిదఇః
౮ కథంయథాతథిడిహడిథ డి
మడెమాస్థాదేః
౯ డాదేడేఽహోయా దృక్త్రా
దృకీఽదృగీదృశామ్
౧౦ డఇసాతామ్
౧౧ యావత్తావత్యోష్మహి ష్మా
వాదేః
౧౨ డెత్తులడెవడావియతిః
యతిచవ్యాదేర్వ్భుపః
౧౩ డెత్తహేత్రలః
౧౪ యత్తదోడిఽత్తు
౧౫ కుత్రాత్రేచతేత్థు
౧౬ త్వతలోప్పణమ్
౧౭ తవ్యస్యఇఎవ్వఇఎవ్వఉఎ
౧౮ క్త్వఇఇఉఇపిఅపి (వ్వాః
౧౯ పప్పిప్పిణ్వెప్పిణు
౨౦ తుమఎవమణాణహంమణ
హింఙ్చ ॥—౧—

౨౧ గమెస్త్వెప్పిణ్వెప్పెరెలుక్
౨౨ తృనోఽణల్
౨౩ ఛస్యయుష్మదాదె డాఽరః
౨౪ జణజణుణంనఇనా వఇవా
ఇఇవార్థే
౨౫ తణేణతెసింతె క్షితేహిం
కేహింణాదర్థ్యే
౨౬ స్వాధేఽడుఃపునర్వినాధ్రు
౨౭ డెండావవశ్యమః (వమః
౨౮ పరమెకశసోడఽడి
౨౯ అడడడుల్లాస్వార్థికఽక క
౩౦ తదోర్యోగజాశ్చ (లుక్చ
౩౧ డిత్స్త్రియామ్
అదంతాడ్డా
౩౩ ఇవతాంతోతి
౩౪ ఇదానీమెవ్వహి
౩౫ ఎవజి
౩౬ ఎవమెమ
౩౭ నహినాహి

౩౮ ప్రిత్యతపచ్ఛలిఉ
౩౯ ఎవమేవఎమఇ
౪౦ సమంసమాఃఉ॥—౨—।

---

౪౧ కిలకిర
౪౨ పగ్గిమపా ౹ఇమపా౹ఉపా౹
ఇవపా౹యసః
౪౩ దివాదివే
౪౪ సహసహుమ్
౪౫ మామం
౪౬ కుతుఃకహుకహంతిహు
౪౭ అధవామనాగహావఇమణా
౪౮ ఇతసఎత్తహే (ఉం
౪౯ పశ్చాత్పచ్ఛఇ
౫౦ తతస్తదాతో
౫౧ త్వనుసాపావన్యధాసర్వా
౫౨ కింకాఇంకవణౌ
౫౩ ఉన్నవిచ్ఛఉత్తావివణ్ణవ
త్తోఃక్తాః
౫౪ అత్థుఃపరస్పరస్య
౫౫ అన్యాదృశస్యాణ్ణఇ సావ
రాఇసా
౫౬ వహిల్లగాశ్శీఘ్రాదీనామ్ ॥
౫౭ శీఘ్రస్యవహిల్లః ॥౧॥ కంక
టస్యఘుగ్ఘలః ॥ ౨॥ రమ్య
స్యరవణ్ణః ॥ ౩ ॥ యద్యద్దృ
ష్టంతత్తదిత్యస్యజాఇడ్డిఅ ॥
౪॥ పృథక్పృథగిత్యస్య జు
అంజుఅ ॥౫॥ భయస్యడప
జఃా ॥ ౬ ॥ మాభైషీరిత్య
స్యమ్రీవన్నఖ్భీసిఉ ॥౭॥అ
వసఃాన్నస్యడఉవడః ॥౮॥ఆ
త్మీయస్యాప్పణఅః ॥౯॥క్రీ
డాయాంఖిడ్డా॥౧౦॥ అసా
ధారణస్య అసడల్లు ॥౧౧॥
నవస్యనవఖ ॥౧౨॥ అద్భు
తస్యఢకఃారి ॥౧౩॥ కౌతు
కస్యకోండ।౧౪। హేసఖీత్య
స్యహేల్లీ ॥౧౫॥ యదేశ్చ
జ్ఞు ॥౧౬॥ కేరతణౌసమ్బ
న్ధినః ॥౧౭ ॥ ఇత్యాదయో
వహిల్లాదయః॥
౫౭ హుహురుఘ్గుగ్ఘిగాశబ్ద చె
ష్టానుకృత్యోః
౫౮ అనర్థకాఘుఇమాదయః ॥౩

పా౹దోపభ౹ం శగమేస్త
కిలకిరాష్టాదశ ॥*॥ ఇతితృ
తీయస్యాధ్యాయస్య తృతీ
యఃపాదః ॥*॥
౧ దిసహాసుపి
౨ స్వమ్యతఉత్
౩ ఓసాపుంసితు
౪ ఎభిసి
౫ టి
౬ జినెచ్ఛ
౭ జసేహేఃహూ
౮ భ్యసొహుమ్
౯ సుస్సహోజసః
౧౦ ఆమోహమ్

౧౧ టాణానుస్వారౌ
౧౨ ఎమ్మేదుతః
౧౩ హిహేజెజసేః
౧౪ హుంభ్యసః
౧౫ ఆమోహంచ
౧౬ జమోలుక్
౧౭ సుససాః
౧౮ హోజసామంత్యై
౧౯ హింభిస్సుహోః
౨౦ (స్త్రీ)యాంజేః ॥—౧—॥

౨౧ జస్జస్యోహేః
౨౨ హుమాంభ్యసః
౨౩ ఉదోతౌజశ్వసః
౨౪ ఇంనపి
౨౫ మాంతస్యాత ఉస్వమోః
౨౬ సర్వగాజ్జిహిం
౨౭ జసిహాణామ్
౨౮ తుకిమోడిహ
౨౯ జసస్పృశ్యత్రత్రింభ్యః
౩౦ స్త్రియాండహే
౩౧ యత్తదుత్రింతుత్రింస్వమోః
౩౨ ఇదమఇంనపుంసకె
౩౩ ఎతదేహ ఎషాః ఎహు(స్త్రీ)
౩౪ జశ్వసోణి (నృనపి
౩౫ ఓఇఅడసః
౩౬ ఇదమఅః
౩౭ సాయుష్మదస్తుహుమ్
౩౮ తుమ్హెతుమ్హాఇజశ్వసాః
౩౯ భిసాతుమ్హేహిమ్
౪౦ జ్యమ్టాఎఇంతఇ౧॥—౨॥
౪౧ తుజ్ఝతుధుతుఇజసిజసా
౪౨ సుపాతుమ్హాసు
౪౩ తుమ్హహామాహ్బ్ర భిస్సాబ్భ్యం
౪౪ అస్మదోమ్హాహమ్
౪౫ సాహఉమ్
౪౬ మఇంజ్యట్టా
౪౭ మహుమజ్ఝజస్జసినా
౪౮ అమ్హెఅమ్హాఇజశ్వసోః
౪౯ భిసాఅమ్హెహిం
౫౦ సుపామ్హాసు ॥
౫౧ లటోహింవార్ఝుఝ్యోః
౫౨ హిధాస్సుపాః
౫౩ సత్తమ్యాశ్చ
౫౪ హుధధ్వమోః
౫౫ ఊమిపిటోః
౫౬ హుంమస్పహిజోః
౫౭ ఇమదేత్స్వహేః
౫౮ సస్యహొల్పటి
౫౯ పర్యాప్తోభువోవహుచ్ఛః
౬౦ వ్రిజెర్వజ్జః ॥—౩—॥

౬౧ బ్రాత్రిఉచః
౬౨ కిత్రియేకీసు
౬౩ పస్పగెణ్హాద్పశి (గ) హో
౬౪ తష్టాద్యాశ్ఛల్లాదిః
౬౫ హోత్రిస్తారుచ్చార లాఘవమ్
౬౬ బింరోరంతేరంతె
౬౭ హల్థ్సెజః
౬౮ లింగమతంత్రిం

౬౯ శౌరసేనీవత్
౭౦ తద్వ్యత్యయశ్చ
౭౧ శేషం సంస్కృతవత్
౭౨ ఝూండగాస్తు దేశ్యాస్సిద్ధాః
గణ ఝూండంలతాదిగమనే ॥౧॥
గోప్పీ । సప్తత్రింశచబాలా
యాం ॥౨॥ గోంఢీ- గాం
ఢీ గోంజీ-మంజర్యాం॥౩॥
ఎకగ్గం-ఓహస్సం-భద్రశ
రీచదన్దనే ॥౪॥ ఆద్దోరో-
మోరత్తఓ - మోరో-పణా
అఓచశ్వపచే ॥౫॥ మల్లర
అంకపద్దకృతభూషాయాం
॥ ౬ ॥ సోమాలంసొల్లంచ
మాంసే ॥౭॥ ఛట్టో-మర్మ
ణ ॥౮॥ భోట్టుణోవృతకే।
౯॥ గొడ్డంకుచోపరివాసో
గ్రన్థా ॥౧౦ ॥ భావఈగ్గృ
హిణ్యాం ॥౧౧॥ దుఃఖలేక
మ్మో ॥౧౨॥ పరిహోలో జ
లనిర్గమే ॥౧౩ ॥ పడంగ్రా
మసీమాస్థానే ॥౧౪ ॥ గో
జాకలశ్యాం ॥౧౫ ॥ పడిప
ల్లిలోవిహితపూజే ॥౧౬ ॥
గన్ధపిసాఓగ్రన్థికే ॥౧౭ ॥
ఓహిలం అధోముఖే ॥౧౮
అసారాకదల్యాం ॥౧౯॥క
రఇల్లీశుష్కమహీజే॥౨౦॥
వపర్ఝుఓభారే ॥౨౧ ॥ ఉ
ప్పరిఅల్లం అశక్యే ॥౨౨॥ వైడూ
ణీ-పిచ్ఛల్లం-వంధాణ్పరోవహీ-సి
ణీ-వెలూరా-తుత్తంతశరంచ లజ్జా
యాం ॥౨౩ ॥ కోణ్ణాలంమానే ॥
౨౪ ॥ ఖందజీస్థూలేన్ధనవహన్యాం॥
౨౫॥ దుఃఖంఅంతోఖేదనశిథిలే ॥
౨౬॥ ఉత్త్రాణఫలంఎరండే ।౨౭
చతురూఢొహలోచశాతవాహనే॥
౨౮ ॥ పడలిఅం శూలపాత్రితేమాం
సే ॥౨౯॥ మాడాసమకాలే॥౩౦।
ఖడరిఅంకలుషే ॥౩౧ ॥ బహురా
ణోఅసిధారాయాం ॥౩౨॥ పప్పో
గొదక్షిణే హస్తే ॥౩౩ ॥ ఖప్పణ్ణో
దక్షిణే ॥౩౪॥ ఖడం-వెడో- వొద్ద
రంచ శ్మశ్రుణి ॥౩౫॥ ఉఇత్తణంని
వసనే ॥౩౬ ॥ సలరాహంబుగ్గితిః
౩౭ ॥ ఖల్లిరీ-ఖల్లిలిఅచసంకేతే ॥
౩౮॥ రజ్జీ-వద్ధఅంచపరిధానే ॥౩౯॥
గలణరఈమేఘే ॥౪౦॥ తిగ్గచ్ఛితిగ్గ
ఆచపుష్పరజసి ॥౪౧॥ తండంశిరో
హీనే ॥౪౨॥ పాదుగ్గొసభ్యే ॥౪౩॥
తివిడీసూచ్యాం ॥౪౪॥ వత్తలం తీ
క్ష్ణే ॥ ౪౫॥ కూరంభక్తే ॥౪౬॥ గొ
డ్డం-విక్షిలం-కచ్ఛరం-మహీడ్డం- బ
లహం-రేణం-పణఓ-దండరిఆ- దం
డా-దోహణీచపంకే ॥ పంకః కర్ద
మపర్యాయః ॥౪౭॥ విచ్ఛిఓ- భో
హో - పగ్గేజ్ఝో-విఝడ్డోచచయే॥
చయస్సమూహః ॥౪౮॥నిఅద్ధీసాన్

నె ॥౪౯॥ నక్షురిఆఖాగ్రపదసితద
శమ్యుత్పవిశేషే ॥౫౦॥ సాడ్డీ-తా
ణఫలీచదాస్యామ్ ॥౫౧॥ ఛిచ్ఛిణ
రమణమ్ - ఓల్లుక్కీ - హత్థిణం చ
చతుస్థగనక్రీడాయామ్ ॥ ౫౨ ॥
పుంసులంవిసంవాదె ॥౫౩॥ ఉవఅ
ణ్హాఉలూఖలె ॥౫౪॥ సరాహాటి -
కిక్కిడీచసర్పే ॥౫౫॥ సఇలండం
-సఇదడ్డం చమనోరథైనైవ సంఘట
నాయామ్ ॥౫౬॥ ఓసా - ఓగ్గిట-
సిణ్హా చనీహారె ॥౫౭॥ ణిఅంసణం
పరిధానె ॥౫౮॥ ఝుత్తీస్రోతసి ॥
౫౯ ॥ సిట్టాసిహడో చ సుత్తనాసి
కానాదే ॥౬౦॥ దిణవచ్ఛణం - ణి
వణచ్ఛణం చావతారణె ॥౬౧॥ లంబ
ఓక్కృతపరిచయె ॥౬౨॥ అడా - స
డా చ ప్రలంబకేశాయామ్ ॥౬౩॥
ఘుగ్ఘుద్ధణం ఖేదే ॥౬౪॥ వడ్డవడాఆ
అర్ధప్రావృతదేహాయాం ॥౬౫।
తలఫలం శాలౌ ॥౬౬ ॥ తరిడీఅను
ష్ణైవాయా ॥౬౭ ॥ వెప్పా - సం
ఉటం చ పిశాచాక్రాంతే ॥౬౮॥ కిలా
-కులకులా - అద్ధధరణీ - బహు
ఘారిణీ చనవవధ్వామ్ ॥౬౯ ॥ వ
త్తీ - వఈ - వేలా చ మర్యాదా
యామ్ ॥౭౦॥ నిగ్ఘుట్టో కౌశలా
పె తే ॥౭౧॥ పజ్జావజ్జా చాధికారె
॥౭౨॥ ఝుడీ -ఝుల్లరీ చ గుల్మే ॥౭౩
ముకుండీ - ముచుముల్లో చకూటే।

౭౪॥ ణికక్కుసరిఓగళితసారే ॥౭౫
ఝుట్టిలిఆ చంక్రమణే ॥ ౭౬॥ సం
ఖోడీవ్యతికరే ॥౭౭॥ సిలిప్పా - చి
ల్లా - చుల్లా - జెడా - లింకా -
డహరో - జాలా - నహాంచదూరే
॥౭౮॥ విడ్డిరిఆ - తుగ్గీ చ రాత్రౌ ॥
౭౯॥ కుహిణంకూర్పరే ॥ ౮౦ ॥
విఆలా - వేలూ - మట్టహణా -
అమ్మిక్కా - కమలా - కువిలా -
ణిరిక్కా - వచ్ఛల్లా - కుసుమా
లాచదస్యౌ ॥౮౧॥ అహిల్లీ ఈశ్వ
రే ॥౮౨॥ ధణీపర్యాప్తాగుప్తౌ వా।
౮౩ ॥ కంకఅకుకటీఅల్పసుకృత ల
భ్యౌ ॥౮౪॥ పజ్ఝామరో ప్రవయసి ॥
౮౫॥ పుండరిఅ ఉత్కలికాయామ్
॥౮౬॥ హద్దం శీఘ్రే ॥౮౭ ॥ పిడిల్లి
కాకూరే ॥ ౮౮ ॥ సాచుల్లోపిశు
నే ॥౮౯॥ జొవ్వణజొఅం- జొవ్వ
ణిరం - జొవ్వణిణీచజరాయామ్ ॥
౯౦ ॥ పిడిణిఅంసణంనిశిప్రావరణే॥
౯౧ ॥ పడివేసా విక్షేపె ॥౯౨॥ ప
డికిఆప్రతికృతా ॥౯౩ ॥ పడుజ్జఇణీ
తరుణ్యాం ॥౯౪ ॥ కుణేఆ - కుచ్ఛి
ణ్ణే - కడిడిణ్ణారో - ప్రతివివరం -
దేవరిఅంచ సుతజన్మతూర్యే । పు
త్రోత్సవే వాద్యమానతూర్యే ఇత్య
ర్థః ॥౯౫॥ అక్ఖవా ఆదిశి ॥౯౬॥
మెక్ఖంపార్శ్వేత్తేత్రాద్యం ॥ ౯౭॥
పాహివా అడా - లవనా - పిడర

ఈచచౌర్యవధ్యాం । చౌర్యేణస్వ కృతవధ్యామిత్యర్థః ॥౯౮॥ఓరల్లీ గభీరదీర్ఘరవే ॥౯౯॥ పాఅగ్గోని ర్భయే ॥౧౦౦॥ ఉక్కుట్టి - ణిలచ్ఛి అ - డొక్కో-చకూపతులాయాం । వనాదెజలానయనయంత్రేఇత్య ర్థః ॥౧॥ కాఅంచీ - కాణడ్డీ - వ క్కరోచపరిహాసే ॥౨॥ ఖడొధా ర్మికే ॥౩। ఉచ్ఛలవో - వృదుఘం మేగిఅ। । ఉప్పద్ధం - యజొచగృ హే ॥౪॥ ఉలుహత్తో - డక్కో - వసతుడ్డో - బుక్కణోచకాకే॥౫। మామా - మామీచ మాతుల భా ర్యాయాం ॥౬॥చచుప్పరంమిథ్యా యామ్ ॥౭॥ చుక్కోముష్టౌ ॥౮॥ పుత్తీ - అత్తీ - చిత్తఓచవ్యాఘ్రే ॥౯॥చలఅణా - లుచ్చీచకుంతలేషు ॥౧౦॥ గణసమారజోగోష్ఠ్యాం॥౧౧ తిత్తీసారె॥౧౨॥డాలీశాఖాయాం। ౧౩॥ తాణాఅహంకారె ॥౧౪॥ణా ముక్కసిలంకార్యం॥౧౫॥ పెఅలం పెజ్జలంచప్రమాణె ॥౧౬॥ గహణీ- గెహరో - ముహులాచపందిని ॥ ౧౭॥ లాఇల్లోబలీవర్దే ॥ ౧౮ ॥ ముంకురుడో - ముంగురుడో -ఘు ర్ఘురుడోచరాశౌ ॥౧౯॥ అవసణం- ఆఅలణంచరతిగృహే ॥౨౦॥ఈవస ట్టోసారథౌ ॥౨౧॥ ఉవసెరోరథా హేః॥౨౨॥ఊణిఆకృసరాయాం। ౨౩॥ అనుముష్మణిఆరూపనత్యాం। ౨౪ ॥ ఉమ్మరో - పిడంచసురాషి ట్టౌ ॥౨౫॥చడిఅసొఅటోపె॥౨౬॥ మాలాజ్యోత్స్నాయాం ॥౨౭॥ ద రందరోఉల్లాసె ॥౨౮॥ఉవ్వేలంకొ శలే ॥౨౯॥ ఓమాలోపీడాయాం। పరిహారజాతపీడాయామిత్యర్థః। ౧౩౦॥ ణిచ్ఛండొణిగ్ఘోరోచ నిర్దా యె ॥౩౧॥ అరంతిఓమాలాకారె ॥ ౩౨॥ సహవిక్కాఓ - సింటూ - అ లద్ధఓ - కేకీ - ఉద్ధొచకూపాదిఖ నకః ॥౩౩॥ ఇసారోగతేః ॥౩౪॥ ఉవలండత్తోచూడావలయె ॥ ౩౫॥ హిల్లాపికతాసు ॥౩౬ ॥ కికాక - ఉంపక్కిఅచరజక్యాం ॥౩౭ ॥ హి డ్డొలీకెదారస్యరక్షణయంత్రే॥౩౮ ఆలసొ - అలిణోచవృశ్చికె ॥౩౯॥ జరిల్లజమణెబంధవాల శిఖయోః ॥ ౪౦॥ మరట్టో - కిరిణీ - కుహణీ - సాక్షీ - పాణల్లీ - పత్తణ్ణీ - పరి తోళ్యాం । రథ్యాయామిత్యర్థః ॥౪౧॥ మలఓగిర్యేకదెశః ॥౪౨॥ఉ గ్గాలా - చివ్వోలీ - తనుసొతసి స్వల్ప జలసరిపణెఇత్యర్థః ॥౪౩॥ కడప్పడొహరంపశ్చిమాంగిణె॥౪౪ సరిచఓ - సరెవాఓచహంసే॥౪౫। కుట్టమిఓముహిపె ॥౪౬॥ పహాణీ సంముఖాగతినిరోధే ॥౪౭॥ కేఅ- కెలీ - కీలంచస్తొకె ॥౪౮॥ఉకాక-

సారొభీరా ॥౪౯॥ ఛాఉలంఆషా
ఢేకాత్యాయన్యా ఉత్సవవిశేషే ॥
౫౦॥ భగ్గలఅంఅప్రియం ॥౫౧॥
కోత్థుహావత్థం - కోసలో - కణఆ
చనీవ్యాం ॥౫౨॥ ఛిహాడ్డహిల్లో -
ఆఅందధి -అడ్డహంచకలహే॥౫౩
ఛవడీచర్మణి ॥౫౪॥ కహోడోపిణవ
డోచవరుణౌ ॥౫౫॥ ఉఅహారిదోహ
నకారిణి ॥ ౫౬ ॥ కిటంగోఛాయా
యాం ॥౫౭॥ బొఇటవ్యాధే॥౫౮॥
కోలంబంపిఠరం ॥౫౯॥ వేఖాసాతె
ఖాసటచవిరూపే ॥౬౦ ॥ సరలీ -
అరలా -చిరసుంగీ - సడ్డీ- వలాక
యాం। ప్రగ్రహే ఇత్యర్థః॥౬౧
రాఇణీ- ణడుత్తటచశాల్మలౌ ॥౬౨॥
మోడీ, భగిన్యాం ॥౬౩॥ కుంతో
శక్రే ॥౬౪॥ నిడో, విచ్ఛుటీచ పి
శాచే ॥౬౫॥ కొహంనిత్యే ॥౬౬॥
వసడ్డీకనకే ॥౬౭ ॥ అలుమజ్జాలో
చుంచుమాలిటే, మడోచఆలసే ॥
౬౮ ॥ సిఅణఅం, కడసీచపితృవనే
॥ శ్మశానఇత్యర్థః ॥౬౯ ॥ అవడ
ఓ అడోచఆరామే ॥౭౦ ॥ వాడు
బ్బీఅశ్వభూషాయామ్ ॥౭౧॥ హ
లుకీ, ఖిక్షిణీ, చురుడ్డీ, భసఆ,బ
హురా, సలలీచ క్రోష్ట్ర్యాం ॥
౭౨॥ ఆఊ - మబ్భఘురం, మఊ,
సబిసం, పచ్చుట్ఠాహాణంచమవిరా
యాం ॥౭౩ ॥ పడిచ్ఛిరో, సచ్ఛిట
చసదృశే ॥ ౭౪ ॥ తారత్తరోము
హూర్తే ॥ ౭౫ ॥ పడ్డాలీ, దే
ధువీచక్రీడాయాం ॥౭౬॥ పండా
రోగోష్పే ॥౭౭॥ పెడ్డలోరసే॥౭౮
పసవడకా-మవలాకే॥౭౯॥బొల్లా
హాలబోలోరొలో,వఅలో,మలహా
లో, మలఅంచ కలకలె ॥౮౦॥ ద్వై
వాదిపాఠాద్విత్వే । హల్లబోలా।
ఎకూ-ఘులిల్లోచ దేవరే ॥౮౧॥ ఓసి
క్షటగతివిఘాతే ॥ ౮౨ ॥ ఖడ్డీథా
రాయాం ॥ ౮౩॥ పడ్డసుకా - పత్థ
వం, వలిఅం, విహాలోచజ్యాయాం
॥౮౪॥ పాణాటపాణిద్వయాఘాతే
॥౮౫॥ ణిహాగోవల్మీకే ॥౮౬॥ పత్థ
ల్లోఅధసె ॥౮౭॥ బలవిటే, వడలస
రొచజపవతి ॥౮౮ ॥ పిజ్జురటే, తె
రుండకినిహాలంచకూలె ॥౮౯॥ ఠ
లిఅల్లికాకస్తూర్యాం ॥ ౯౦ ॥ అణ
గామఅంఅరతో ॥౯౧ ॥ ఛివిఅం ।
అంగలిజంచేతసుశకలె ॥ ౯౨ ॥ అ
ణ్ణోలాందినముఖె ॥౯౩॥ అవఅణోట
అంత్యే ॥౯౪॥ సథఅం, గద్దహో,
సథంచకుముదే ॥౯౫॥ గమరోట్టా,
చుఫ్పలఅంచ శేఖరకె ॥౯౬ ॥ పి
హుణాపుచ్ఛే ॥ ౯౭ ॥ అంఅణేఅ,
అంజణఇసిఅ, తపిత్థం, కరల్లుచావ
శుస్మే- ॥౯౮॥ డసిటగ్రామతరా
॥౯౯॥ పవ్వంచలకొ-అశక్తే । ఉ
చ్చంతోగాథే॥౧౦౦॥—॥

గొరప్ఫడిఅ, రంభడిఆ, బమ్హాణీ
చగోధాయాం ॥౧॥ ఛాహో గగనే॥
౨॥ అణ్ణత్తం నిర్మాల్యే ॥౩॥ పద్ధణం
కరఅడీ చ స్థూలవస్త్రే ॥౪॥ అడఉ
జ్ఝిఅం విపరీతగతే ॥౫॥ ణజ్ఝురం వి
షమలే ॥౬॥ అలిసారం, విఉలం చ
క్షీరే ॥౭॥ చుచ్చిలిఅం, చుచ్చిలి ఆ
రోచ మలకే ॥౮॥ మోరద్ధం, మో
రఅం, ఆవగ్గో చ అపామార్గే ॥౯॥
గవ్వరం అపమృత్యౌ ॥౧౦॥ కామ
కిసోరో గర్దభే ॥౧౧॥ ఛాయిల్లో,
జుల్లో చ వైదగ్ధ్యవతి ॥౧౨॥ సులో
సోకౌసుమ్భనివసనే ॥౧౩॥ అహి
లఓవిచ్ఛాయే ॥౧౪॥ ఫలసంకా
శాఽసే ॥౧౫॥ చులోడఓ జ్యేష్ఠే
॥౧౬॥ తోఓ, సుఘుఓ చ రజకే ॥౧౭
అరఅం - కడత్తం - అవహాడం -
ముసలం - ణిహుణం చ వ్యాపారే॥
౧౮॥ హిత్తం - హిత్తరం చ గృహ
ద్వారే ॥౧౯॥ చక్కగ్గహో మకరే।
౨౦॥ హంహాలఓ - జంహాలో - ప
రిఅడీ చ మూర్ఖే ॥౨౧॥ అక్కోడూ
తే ॥౨౨॥ కల్లోహిత్రియామ్॥౨౩
కణ్ణారామం అవతంసే ॥౨౪॥ సిరి
వాఓ ఆసారే ॥౨౫॥ మాదలిఆ -
సువిజ్జా చ మాతా ॥౨౬॥ సోఅం
స్వాపె ॥౨౭॥ సోఅలోడ ఉపచితక
సిద్ధయొదత్తమ్ ॥౨౮॥ మమాష్టి
ననౌరశ్మాద్యసతిపూజాదికమిదం

విధాస్యామీత్యుద్దిష్టార్థః ప్రాప్తిప
ర్యంతం యత్కించిద్వ్రతినాదికమ
న్యస్య హస్తేదత్తం తదిత్యర్థః ।సి
హాఇఓయ త్రైవస్త్రాదేర్ధూపస్య
॥౨౯॥ సోఅణో మల్లే ॥౩౦॥ సిం
దూరిఆ రాత్ర్యై ॥౩౧॥ సోవణ్ణం అం
తఃపురే ॥౩౨॥ అసంగఅం ప్రావర
ణే ॥౩౩॥ ఉప్పండం చార్యేణ క్రియ
మాణచరిత్రే ॥౩౪॥ డద్ధవణం ఆ
జ్యే ॥౩౫॥ ఉప్పింగరిఆహస్త్రాత్త్రై॥
౩౬॥ భంగోత్థణం ప్రశీతే ॥౩౭॥ ఉ
ప్పామణ్ణ్యాదిమార్జనే ॥౩౮॥ ఉ
ప్పలపాలిఅం కౌతుకేన త్వరా
యామ్ ॥౩౯॥ అహిహారఅం దేవ
గృహే ॥౪౦॥ సంవిడ్డాణా అఖిజా
త్యే ॥౪౧॥ అగిలా - హేలా - ఉ
చ్చత్తాలం చావిచ్ఛిన్నస్వరరోదనే॥
౪౨॥ అవసరిఓ విరహే ॥౪౩॥ ఉ
ప్పాలఓ రణరణకే ॥౪౪॥ మాలా
డాకిన్యామ్ ॥౪౫॥ పిడంపా రా
హశా ॥౪౬॥ అబ్భపిసాఓ అభ్రపి
శాచే ॥౪౭॥ గహాకల్లోలో గృహక
ల్లోలే ॥౪౮॥ ఉక్కరివిడిఅం ఉప
ర్యుపరిస్థానే ॥౪౯॥ సణ్ణిఅం - విర
ణ్ణఅం చాదేః ॥౫౦॥ చణచక్కసా
వఅం మృషాకరణే ॥౫౧॥ ఆమేలా-
ఆఅల్లో - ఆలోలం చ కేశబంధనే॥
౫౨॥ చాలచ్ఛం పుచ్ఛే ॥౫౩॥ కఇ
లవఇల్లో స్వేచ్ఛాభక్షితాయిని బలీవర్దే॥

౫౪। డుండరం ఈష్యాః కలహే ॥
౫౫॥ క్వచ్ఛచ్ఛంఅళీకహితకరణే ॥
౫౬॥ ఘెట్టం - సాజ్ఝి - మడాండం
చోదరే ॥ ౫౭ ॥ ఝురాకో శృణమ
సుష్యై॥౫౮॥ఖో అత్తం పాణిభ్యా
మాహతెజలె ॥౫౯॥ అట్టలో అన
వరాధే ॥౬౦॥ ఊరణీపక్షో ॥౬౧॥
ఖరుణ్ణావిషమభువి ॥౬౨॥ఖప్పరో-
ఖరడిఓచరూక్షే ॥౬౩॥ కుంభీపా
ట్టలికే । సువర్ణాదికమంతర్నిధా
య బహిర్బద్ధేఖర్పటకఖండే ఇ
త్యర్థః ॥౬౪॥ గజ్జణసద్దో మృగని
షేధరవే ॥౬౫॥ చుచ్చో మెమరే॥
౬౬॥ ఉజ్ఝంఅరమ్యే ॥౬౭॥ పార
మరో రత్నసి ॥౬౮॥ ఉత్తాలో -వా
ఓఓ - ణాఓ - మండలో - పిత్త
ఈ - యుఘాణో చగర్వితే ॥౬౯॥
మదూలీఉలా-యామ్ ॥౭౦॥ మ
ఘా.ఈవిత్ర్యమందిరే ॥౭౧॥ ఝుండు
లీ - ఝుండలీ - హత్తం - మురఈ
చఆసనె ॥౭౨॥ కుఈ - డొండీ
చబలాకాయామ్ ॥౭౩॥ ణిసారో
- ఖలఓచమండపే ॥౭౪॥ పలం-
మలో -ణివాఓచపరిస్వేదే॥౭౫।
ఉమరో కేశసంచయె ॥౭౬॥ చా
రవాఓగ్రీష్మవాతే ॥౭౭॥ గిడ్డిరీఇక్షు
వేదలే ॥౭౮॥ ఇద్దగ్గిపరిడుంక్యో
ఘూమతుహినయోః ॥౭౯॥ రో
హిఆహ్రేణిశబికాయామ్ ॥౮౦

రొరరీశ్రావణకృష్ణచతుర్దశ్యాం।
౮౧॥ హోఅలో జాత్యాంకురగే॥౮౨॥
వేఢసే - వహాఓచగాణికారె ॥౮౩॥
రోప్ఫాలో - పారానరోచవాతా
యనె ॥౮౪॥ తలపత్తంయోనా వ
రాంగే ॥౮౫॥ ఛిచ్ఛఅణో - ఆ
సోఢా - అణిభం చమఖె॥౮౬॥ది
రిఆ - జీవిఅమఈ - యామఘాచ
వర్షిణ్యాంమృగ్యాం ।౮౭॥ ధమ్మ
అంపుగుమంమార్గపురోహత్యా
సృజో బలా । మార్గపురతఃపుర
షంహత్వావిహితెరక్తబలా ఇత్య
ర్థః ॥౮౮॥ గుంగుఓ - గుంగుసో
-వగ్గోవఓచవకులె ॥౮౯॥ దూస
లండదేవ్వగే ॥౯౦॥ చవలంమిథ్యా
వచసి ॥౯౧॥ ఉజ్జోగంహరె॥౯౨॥
పుంపుగంజఘనవస్త్రపిశేషె ॥౯౩
ఘణవాహిఓఇంద్రె ॥౯౪॥ సెఆలి
ఆమూర్ధ్వాయాం ॥౯౫॥ రాడీ - ఓ
ఘసిఅం చ ।రణే ॥౯౬॥ ముండీ -
మిరంగీ -రంగీచఅవనుణ్ణశీలే॥౯౭
ధమోవిలాసే ॥౯౮॥ సింధువణఓ
హతాశే॥౯౯॥తోమరీలతాయాం।
౩౦౦॥ వక్రలంవట్టలంచ మెఘతి
మిరె ॥౧॥హరణం-మహారణఅంచ
వస్త్రే॥౨॥అణకో-తిర్యది॥౩హడ్డో
సుతానుతే-దాహీ.తెఇత్యర్థః॥౪॥ణి
అణిఆ - ణించణిఆచక్షేత్రాత్తృణో
త్పాటనయనె॥౫॥ ఛైరిఅలప్పవుప్ప

స్రీజి ॥౬॥ అంకోడో - వంకడో చా
జె ॥౭॥ కుల్హోస్సృగాలె ॥౮॥ సణిఓ
సాక్షిణి ॥౯॥ పఓఅసాఇమా - ప
సాఇమా పత్తఘుటీదశబరమూర్ధ
ని ॥౧౦॥ అంబడో నిష్ఠురే ॥౧౧॥ జ
వో - కాలణో - లోలణో చపుం
సి ॥ ౧౨ ॥ హుసూసేవాయాం
॥౧౩॥ రాఅణా - రల్లా - రాలా
చ ప్రియంగుషు ॥౧౪॥ పాలణం-
పిచ్ఛిలం - సంఆలుఅంచ హాసెసతి
హసితే ॥౧౫॥ దారారణముఖే ॥
౧౬ ॥గొడ్డో - ధవా - మధకోర
చప్రిసంజనే ॥ ౧౭ ॥ అఇరాణీ -
ధుంధుమారీ - పరాణీచ శక్రవ
ల్లభాయాం । ఇంద్రాణ్యామిత్యర్థః
॥౧౮॥అవఅరోలోకయాత్రాయాం
॥౧౯॥ గోవిఓఅత్పెజన్మనా । ౨౦॥
వామరో సుందరే ॥౨౧॥ గో త్తణ్హా
ణంపితో ఇజలాంజలౌ ॥౨౨॥ ఖ
ట్టికో - పొలిఓ - సూడీచసౌదికే ॥
౨౩ ॥ పదూ ఛందీఘుమంచిరే ॥
౨౪॥ సెఆలో - కుండిజో - సే
ట్టీచగ్రామేశే॥౨౫॥చిరిఆకట్వ్యాం।
౨౬॥ ఉఆఈ - ఉఇఓ - వాణో -
వాణో చ చండాలే॥౨౭॥కఇసం
నీలోత్పలె ॥౨౮ ॥ దసలం - దా
హో - ధసలం - ధూరిఅంచపృథు
ని ॥౨౯॥ పమ్హాహో - ణిసరో చ
మూర్ఛే ॥౩౦॥ గోహో గ్రామ్య జ
నాగరిణ్యాం ॥౩౧॥ అంగుల్లీ -అం
గులీయె ॥౩౨॥ అహత్థో స్నేహవర్జి
తె ॥ ౩౩ ॥ వచ్ఛిచఅం - వంచలా
అంచక్షేత్రే ॥౩౪॥ అజ్ఝోరిఓపునః
పునర్గృహ్యమానె ॥౩౫॥ ఖుడ్డం -
ఖుడిఆచస్వల్పకేతరౌ॥౩౬॥రిహ్యో
చార్మణెవారిభాండె॥౩౭॥టూర్యోం
వరుఓగురుహారికే ॥౩౮॥ పచ్చుఅం
దీర్ఘే ॥౩౯॥ పొఇఓజ్యోతిరింగణే॥
౪౦॥ మల్లతీ - మిలాఓ - మడూని
ణాఈ - అణుఓ - దరమత్తా-అం
కసాలో చబలాత్కారె ॥౪౧॥ బల
అణీత్పృష్టా ॥౪౨॥ వాడిగ్గహో-పా
రవగ్గో చవిశ్రామే ॥౪౩॥ ణంచణ్ణో-
పరిఅంభఓచ చర్మకృతి ॥౪౪ ॥ అ
వజ్జుసో - దోహాసులంచకట్వ్యాం ॥
౪౫॥ పాడిఅజ్ఝాపతిగృహాన్నెతరిపి
తృగృహంనఘూంమ్ ॥౪౬ ॥ ఝుత్తీ
రజస్వలాయాం ॥౪౭ ॥ వట్టంసూ
త్రె ॥౪౮ ॥ కుండంహావ్యధమే ॥
౪౯॥ హలువిఆప్రిసవపరా ॥౫౦
చిరఓ అల్పికాయాంసరితి ॥ ౫౧ ॥
హేఆలంఅహేభోగాభహస్తేన వి
నివారణం ॥౫౨ ॥ గహాణంనిజజ
లస్థానె ॥౫౩॥ వాలుకోర -కుజ్ఝ
టీ - కలీచశాత్రవె ॥౫౪॥గఅలో
ధ్వస్తతెజసి ॥౫౫ ॥ వవడఓద్విజే॥
౫౬॥ విపుఃహొతో వదరిద్రే ॥౫౭॥
వెళ్ళులంఅంధకారే ॥౩౫౮॥ హాఠత

త్రణె ॥౫౯॥ వల్లకణ్ణివణో - వగ్గో చప్రవేశే ॥౩౬౦॥ వఅల్లోవటె ॥ ౬౧॥ లల్లంస్పృహాన్వితం ॥ ౬౨ ॥ చంటంశుక్లె ॥౬౩॥ లోఓపినాయకే ॥౬౪॥ లసఅంవిటపిక్షీరం॥౬౫। పడిహత్థో ప్రతి క్రియాయామ్ ॥ ౬౬॥ కారా రేఖాయాం ॥౬౭॥ సుఈబుద్ధో ॥ ౬౮ ॥ కాహిలోవత్సపాలకే ॥౬౯॥ మిణాఅహరో వార్ధా ॥౭౦॥పడిలో-పౌరసంహతో॥ ౭౧॥ పేలవంమార్దవే ॥ ౭౨ ॥ వహూసాలేఖకారే ॥౭౩॥ షహద్ధఈముఖనపతనే ॥౭౪॥ జటోసూకరే ॥౭౫॥ మాఅలీమృదౌ ॥౭౬॥ లిలోయజ్ఞె ॥౭౭॥ కట్టమ్మలంపానపాత్రె ॥౭౮॥ ముదాఇణీ చండాలాయాం ॥౭౯॥ మరలోభూతె॥ ౮౦ ॥ ఓసద్ధోపాడలంపరిఆలీ ఆదఓచపరిగంభణొజ్జభోజన భాండాదశేషు ॥౮౧॥ పాడులీ - శేఫాలీచపక్షౌ ॥౮౨ ॥ గొంచఅంప్రితోదె ॥౮౩ ॥ కొసుఓకువిందె ॥ ౮౪॥ కడ్డపడరంతిరస్కరిణ్యామ్ ॥ ౮౫ ॥ అవమాథం - వాలికం - అంగవలిజ్జంచతనుచలనె ॥౮౬॥ నెవ్వంతీవ్రె ॥౮౭॥పహగ్గో దెవఘాతె ॥౮౮॥ కడ్డిఓద్వాస్థసే ॥౮౯॥ కిజ్జక్ఖోశిరీషె ॥౯౦॥ తహల్లీఅపశుప్రా ॥౯౧ ॥ హద్దరంసంహార్యె ॥

౯౨॥ గుప్పిఃఇచ్ఛాయామ్ ॥ ౯౩॥ గొజ్జలంగ్రైవేయే ॥౯౪॥ ణఠరీ-ఛురికా - సట్టకం - అభ్రింగరం చాగ్నివిశేషె ॥౯౫॥ పప్పడో-దోహంచగోమయఖండె ॥౯౬ ॥ కొలంగండె ॥౯౭॥ గజ్జం ప్రకామం ॥౯౮॥ అణుఅగ్గం - వామకరో - పడ్డో - డివఓచశశిని ॥౯౯॥ అమఅశిచ్ఛమోగృద్ధె ॥౪౦౦॥ సఖరో సువణ్ణకారే ॥౧॥ ఝురఓపథికె ॥ ౨॥ జిగిచ్ఛాదొప్రతిహతగమనె ॥ ౩॥ ఖవడిఅం ఆజ్ఞాయామ్ ॥౪॥ మప్పానిరంతరె ॥౫ ॥ తిత్తిరఓశూపాదిశీర్ణ్ణభాండె ॥౬॥ కడత్తరంయన్త్రవాహకె ॥౭॥ భలాఓదపార్ధురకే॥౮॥సరాహోనిద్రాళౌ ॥౯॥ సోజ్ఝిఓపతాకాయామ్। ॥౧౦॥ హుడుమాపశ్చాత్ ॥౧౧ ॥ మహ్మో-ఓరిల్లంసముషితే ।౪౧౨ ఎక్కభాహిఓ । ఎకంపాదముత్క్షిప్య శిశుక్రీడాస్థానె ॥౧౩॥ హంబిడిఅవధ్వాడపరిపరిణీతాయామ్ ॥ ౧౪ ॥ సుహుఅణ్ణిణీకుమార్యామ్ ॥ ౧౫॥ చుందిణీఘృత్యె ॥౧౬ ॥ పిల్లిరీయౌవనోత్కటె ॥౧౭॥అగ్గండిలోహోసురతె ॥౧౮॥ బాడెల్లీపతద్గ్రహే ॥౧౯ ॥ ణలింపా - ణల్లంకొచ త్రైతజాగరే ।౨౦। ఛత్తసాహణం - వప్పఓ - వప్పిహోచజాతకే

కుమారేచ ॥౨౧॥ దక్షరో, గఇసి
లెప్పాచయూని ॥ ౨౨ ॥ కహో
డో, మహల్లక్షో, వోద్రిహీ, పు
అండీ, పండస్, పుఆలోచనాపురే
॥౨౩॥ ఆమల్లఅం, సిండీరంచధమ్మి
ల్లరచనాయాం ॥౨౪॥ ఉడ్డలం- చ
చ్ఛగీచచర్మకారే ॥౨౫॥ వడ్డఇట్.
కుట్టారో, చుల్లీ, వాసీశిఖాయాం।
విజ్ఞానేచ ॥ ౨౬ ॥ కచ్చరం, కో
య్యురంచపారేసువణేచ ॥౨౭॥
పడిఓవందినిఅపవార్యేచ ॥౨౮॥ క
మలోదధికలశ్యాం ॥౨౯॥ విరెడో
ఆవడ్డఅండఉలూఖలవిసంస్థులయోః॥
౩౦॥ గోలాగోనద్యోః ॥౩౧॥ అక్ఖి
ణవేలంనిధువనే । పరిహాసేచ ॥
౩౨ ॥ ణిజ్జోఓఉపకారే పుష్పప్రక
రేచ ॥౩౩॥ హోహల్లీ వ్యయకరణె
ధ్రాష్ట్రేచ ॥౩౪॥ కరండో శార్దూల
వాససోః ॥ ౩౫॥ ఎకఉసుహోనిర్ధ
న్మాధనయోః కృషోఊర్మిమధ్యేచ।
౩౬ ॥ పుత్తలీ, దూతిరాచగ్రామె
సంఘేచ ॥౩౭ ॥ మహల్లోముఖరే
రాశౌవిస్తిణేచ ॥౩౮॥ కవ్వాలం
కర్మస్థానే వేశ్మని ॥౩౯॥ వెల్లవంపి
లాసేలతాయాంచ ॥౪౦॥ ఆఅంటి
ఆపరాయత్తాయాంనవవధ్వాంచ।
౪౧॥ సకవ్వంఆదేఃఅల్పేచాపెప్ర
చురేచ ॥౪౨॥ కరోడాకాకె । నా
ళికేరెవృష్టేచ ॥౪౩॥ లోహంరోడీ
ఇచ్ఛాముద్యోః ॥౪౪ ॥ కాలింబఅం
శరీరాంబుదయోః ॥౪౫॥ కెజ్జార
జ్యాంఅసత్యాంకందెచ ॥ ౪౬॥ ణి
ఆరంరిపాఋజౌపరికలెచ ద్వావ
ప్యృఘునెనిపుణేచ ॥౪౭॥ ఆఅంఅ
తదీర్ఘేవిషమె, ముసలే, కాలాయ
సెచ ॥౪౮॥ కిణ్హోసితేంశుకె । సూ
క్ష్మేచ॥౪౯॥లాఇరంఅజిరాథేఃభూ
షణేగృహీతేచ ॥౫౦॥ కులిఆత్మణ
వృద్ధాకామేఅంబుదెచ ॥౫౧॥కడ
అల్లీకణ్ఠేకంరికాయాంచ ॥౫౨॥ ఉ
ఘ్ఘాణోకుచరెసగర్వెప్రతిశబ్దేచ ॥
ఉలఅణందయితేభూషాయాంనవవ
ధ్వాంచ ॥౫౪॥ సవ్వోవ్యామహాస్తి
గడఃభేద ॥౫౫॥ డోగ్గిరధ్యాస్థా
సకయోః ॥౫౬॥ ఛెడా, సిహడీ,
శిఖరవనమాలికయోః ॥౫౭ ॥ ఉ
సీఉదకే ॥౫౮ ॥ జలపుప్పీ వాతప్ర
క్షేచ ॥౫౯॥కోండీజీవనాయాం దో
హదవిషమాయాంచ ॥౬౦॥ తగణీ
లతాయాంవ్యంధకరణేచ ॥౬౧॥ స
త్తి, బంధనె, వచనె, ఇచ్ఛాయాం,
శిర స్ప్రిజిచ ॥౬౨॥ ఉప్పింజలంత
లెకాకేరజసిచ ॥౬౩॥ ణల్లడంవిస
తే, దుదినేచ ॥౬౪॥ ఇద్ధాడణం
ఉపపనె, శీతేచ ॥౬౫॥ దావోదా
సగద్గదయోః ॥౬౬ ॥ దొండీరూప
వచనయోః ॥౬౭ ॥ ఉష్మల్లోసాం
ద్రెభూపతౌచ ॥౬౮ ॥ వోథోథా

శ్రి కేయతినిచ ॥౬౯॥ ఉత్సండిగో
అధికమానె, నిస్సమ్నిచ ॥౭౦॥ ఇ
ల్లివణత్రాణెవ్యాఘ్రే సింహెచ ॥
౭౧॥పత్త్రణం బాణఫలెశరపుంఖేచ।
౭౨॥అకష్టతలిమోఅపరిణీతనిస్త్రి
న్యోః ॥౭౩॥దఅండదకశోకయోః
౭౪॥ గాలిఅంశిలాతలెహాతాత్కృ
కెచ॥౭౫॥జవణంఅయసివదానెచ
౭౬॥ఖండరోఖంజరీటెకదణ్మెచ।
౭౭॥ తలిగోగృహోర్ధ్వ భూమౌ
వాసగృహే కుట్టిమే భ్రాష్ట్రె శ
య్యాయాంచ ॥౭౮॥ ఝసాగంభీ
కెతట్థానెఅయసిదీర్ఘేచ ॥౭౯॥ వటి
ప్రాభూతగృహెతెబలాధికెచ॥౮౦॥
భల్లరోగురౌమహిషెతరుణెక్షేత్రె
అరణ్యేచ॥౮౧॥మరాలంసుందరెఅ
లసెఅమవత్రిణేచ॥౮౨॥మమ్మకోఠగ
ర్వఉతఠంతాయాంచ॥౮౩॥పిసడో
ఫలెరెవినంష్ఠలెచ ॥౮౪ ॥ వలపు
చ్ఛివ్యాయామసభాయాం సఖ్యాం
చ॥౮౫॥ ఖిజ్ఝిరజతనాపితయోః।
౮౬॥ వెఇద్ధోనతౌశిఖిలేఅవిద్ధె ఈ
ర్ష్యాకృతెవినంష్ఠలెచ ॥౮౭॥మల
ఇఓహతెలిక్ష్ణేచ ॥౮౮॥ వడప్పం ల
తాగృహెసతతపవనహిమవర్షె
చ ॥౮౯॥రాహోపిత్రియేమలినెశో
భితేసనాథేవినంష్ఠలెచ ॥౯౦॥చం
ణానిస్సె హెఅకృతవివాహే భృ
త్యేచ॥౯౧॥మంధరంకుటిలెబహూ

కుసుమ్భేచ ॥౯౨॥ లలిణంతనుకో
మలయోః ॥౯౩॥ మమ్మణాఅవ్యక్త
వచసిరోషెచ ॥౯౪॥ తుమ్మికఠం
మృదునిశ్చలయోః ॥౯౫ ॥ రేణో
ప్రాసకెచ లెచోరెచ ॥౯౬ ॥ తుంబి
ల్లీమధుపటలెఊలూఖలెచ।౯౭।పద్ధ
రీశయనెసంహతౌచ ॥౯౮॥ ణిచ్చి
ట్టంఉద్భటె సముచితె పదయోరి
పి పిశాచె ఈప్యాయాంచ॥౯౯
ఝుసురంతాంబూలే అర్ధేచ ॥
౧౦౦॥ పిజ్జరోపాడిలోహెం సవృష
యోః ॥౧॥ భింబొవలణంక్రౌభెఉ
పధానెవికారెచ ॥౨॥ ఝల్లో అస
మర్థగ్రివాయాంవిచ్ఛిన్న పుచ్ఛె
చ ॥ ౩ ॥ చుంచుణిఆముష్టిద్యూతె
యూకాయాంసమర్థేచ ॥౪॥ ఉ
కొఠఖడ్గెచ్ఛిన్నెజంఘాఘాతెతె
ఖనితెత్రిచ ॥౫॥ కిణ్వోగర్విటెనిదణ
యేచ ॥౬॥ ణిలచ్ఛాశాణెపండితె
చ ॥౭॥ దెలకంమిథ్యా, ఘటమా
నెచ ॥౮॥ అణ్ణఓధూర్తె యూని
డవరెచ ॥౯॥ దూణావేతంఅశక్యే
తటాకెచ ॥౧౦॥ అరలో, అరలా
ఓచచిరికాయాం । మశకెచ ॥౧౧
అచ్ఛంఅత్యర్థేశీఘ్రేచ॥౧౨॥అలి
ఆపితృష్వసరి కనిష్ఠసోదర్యస్య వ
ధ్వాంచ ॥ ౧౩ ॥ పకఠణంఅతిశో
భావతిభగ్నెశ్లిష్టెసంభారె సంఘా
తెగిరిగుహాయాంచ ॥౧౪॥ చుంచు

జ్జో కాండే నఖే శిశుమృగే చ ॥౧౫॥
వాసణ్ణో వేశ్మద్వారే తిరశ్చీనే చ ॥౧౬
ప్పంటఉన్మత్తే ధిర్యాఖ్చ ॥౧౭॥ కొప్ప
రావణ్ణ సంకరే అలంకారే చ ॥౧౮।
కుండో వ్యాపన్నే ఫేనే సాలేదుర్ణ
లే చ ॥ ౧౯ ॥ ఓదట్టం అవగుంఠనే ॥
ఓహత్థం రభసే విషాదే చ ॥౨౧॥ సే
లూ- తేండో అపిశాచే శలభే చ ॥౨౨
ఉసరం ఉష్ణజలే స్థాల్యాం చ ॥ ౨౩॥
ణిస్సుకర- ఇణో కామే మూకే చ ॥
౨౪॥ పఇరేకర- ంఛ కాంతే శూన్యే
చ ॥౨౫ ॥ మరీఉపకరణే తూలికా
యాం శూన్యే చ ॥౨౬॥ థోకర- అం
అతిమాత్రే తాత్పర్యార్థే శక్తే చ॥
ఛంసులో కాకో తేకారే చ ॥౨౮॥ కి
వ్వడీ పార్శ్వద్వారే పశ్చిమాంగణే
చ ॥౨౯॥ ఖాఅభ్రేవ దీందార్ణోర్వ్యః
౩౦ ॥ ఉప్పంతిల కేశే రసో విభూషణే॥
౩౧॥ ణీలుఅం వ్యతివిపరేకదర్ణమిత్తే-
ణిమిత్తే- పరియోజనే చ ॥ ౩౨॥ ణ
చ్ఛాఉత్తో నిరోగిసుతే ఊర్వ్యరే చ ॥
౩౩ ॥ పహాణ అండుత్స వేఖో జ్యే చ ।
౩౪ ॥ జారో ఇచ్ఛాబంధనయోః ॥
అవంధణం అగురుకుంకుమయోః ॥

౩౬ ॥ రంజణం ఘటకుండయోః ॥
౩౭॥ హాకీముఖసమ్బోదే హా
చ ॥౩౮॥ డింబాఅతం కేత్రాసే చ॥
ధనిఅం అంగుళో దారుణే కూణితా
త్మే చ ॥౪౦ ॥ చిప్పండీ చిప్పంతిఉత్స
వవిశేషే వర్తే చ ॥౪౧॥ ఉంఖాడఇ
ఓహుంకృతిగర్జనయోః ॥౪౨॥ వవ
సంఅసహనే సమర్థే చ ॥౪౩॥ సా
హులీవస్త్రే శాఖాభూసఖి సదృశ
బాహుషు ॥౪౪॥ లుంబీలతాస్తబ
కయోః ॥౪౫॥ ఖూహాఇద్ధిఆద్వేషా
యామస్పృశ్యాయామ్ ॥౪౬॥ సరీ
పరిస్త్రాకృతాదీ ఘైర్ణ చ ॥౪౭॥ గో
రో గ్రీవాయాం అహ్నిశితాయాంఞ్చ
॥౪౮ ॥ భసత్తో వహ్నిదీప్తయోః ॥
గోలీ వేద్యామాజ్ఞాయాంచ ॥౫౦॥
కణ్ణో పిఅచంచౌ అవతంసే చ ॥౫౧
అల్లత్థీ అంగదే జలాద్రాయాంచ॥
ఓమారో నదీమధ్యద్వీపే కమఠే చ।
ఉక్ఖోభితో సద్భావే చ ॥౫౫౪॥ ఇ
త్యాది ॥—— ॥ దిహతాసుపిజస్సస్యా
స్త్రిఝ్ఝ తుధుబూర్ఝో ద్వాదశ॥——ఇ
తితృతీయస్యాధ్యాయస్యతురీయః
పాదః ॥సంపూర్ణో ఽధ్యాయశ్చ॥

శ్రీవాల్మీకిమహర్షి ప్రణీత ప్రాకృతసూత్రాణి షిగణవార్తి
కదేశీయైస్సహ సంపూర్ణాని ॥ శ్రీమద్వాల్మీకిమహర్షయే నమః ॥

రామనామామృతరసైస్సముజ్జీవయతే జగత్ । మునీంద్రాయ

శ్రీదికవయే శ్రీమద్వాల్మీకయే నమః

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ	పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ
౧	౩	నృణాత్	నృణాం		౧౦	వయం	వఅం
	౧౯	గోణ	గోగణ		౧౨	చశ	ణౌచశ
౨	౩	శ్వాఽస్థి	శ్వాఽస్థిని	౨౭	౭	దేవా	దెదా
	౧౨	రతో	రితో		౨౬	డొల్	డొత్
	౨౦	పకాఽ	వకాఽ	౨౮	౬	చజ్ఝర్	చఝర్
౩	౧౨	గ్రిఁధి	గ్రింధి		౨౭	ఝంచః	ఝంఛః
	౧౫	రెజో	రెజో	౨౯	౨౪	బిహా	భిహా
	౨౩	వాలా	అలా	౩౦	౪	లింవో	లిఁపో
౫	౪	రర	ఽర		౧౬	వేల్లన	వేల్లవ
	౧౫	ముకె	ముకు		౧౮	ఝూర	ఝూగ
౬	౧౨	చపేట	చపెటా	౩౧	౧౪	సూత్ర	సుజొ
	౨౪	పణిఽ	వణిఽ		౨౬	ట్టహః	డ్డహాః
	౧౭	రలం	లరం		౨౮	రచేః	ఖరేః
౧౦	౪	శ్చోత్	శ్చోత్	౩౨	౩	చ్ఛిదు	చ్ఛిదె
౧౨	౨౧	స్చోట	స్ఫోట		౮	రథి	కథి
౧౪	౨౩	డస్య	ణ్డస్య		౧౫	చ్ఛిండాఽ	చ్ఛిన్దాఽ
౧౬	౫	విక్లల	విక్లబ		౧౭	౯౫	౯౬
౧౭	౮	హిఁణం	హఁణం		౨౪	సేహూ	సేహ
		గండీ	గండీ		౨౬	ణేల్లు	ణిల్లు
౧౮	౩	ఇగ్గధి	ఇద్గ్గి		౨౭	వహేఽ	వహేఽ
	౧౨	ఖండ	ఖంధ	౩౩	౯	వికసెః	వికసెః
౨౦	౩	ిజ్జ	రిజ్జ	౩౪	౧౮	అగ్ఘు	అగ్ఘి
	౯	అంవరి	అవరి	౩౬	౨౭	మధ్యా	మద్యా
	౧౮	గోష్ట్యాం	గోష్ఠ్యాం	౩౭	౨౨	దిమో	దిదమోః
	౨౮	గబ్బ	గజ్జ	౩౮	౧౫	స్తావ	స్తనొ
౨౨	౨	హుహ	హుహా	౩౯	౧౩	గాశ	గాశ్శ
	౨౯	మాతేఽ	మాథేఽ		౨౭	రంతెరంతె	రంతే
౨౬	౭	ణాష్ఠాం	ణాష్ఠాం		౨౮	స్థైజః	స్థైజః

శ్రీ

హయగ్రీవాయ నమః

హయగ్రీవం హృది ధ్యాత్వా షడ్భాషాచన్ద్రికాజుషామ్।
వాల్మీకికృతసూత్రాణాం సుఖబోధాయ తన్యతే ॥ ౧ ॥
అకారాదిక్రమేణేయం షడ్భాషాసూత్రదీపికా।
శ్రీనల్లాంచక్రవర్త్యాఖ్య మహావంశప్రసూతినా ॥౨॥
సాహిత్యశబ్దతన్త్రాదిపరిశీలనశాలినా।
మహీశూరపురాధీశచామరాజేన్ద్రమీయుషా ॥ ౩ ॥
ధర్మాధికారిశ్రీచక్రవర్త్యయ్యఙ్గార్యధీమతా।
అధ్యాయపాదసూత్రాణాం పూర్వాంకాబోధకాస్త్రయః ॥ ౪ ॥
సూత్రోత్తరాంకౌ షడ్భాషాచన్ద్రికాపుటపఙ్క్తిగౌ।
చన్ద్రికానుక్తసూత్రాణాంబోధకం బిందుయుక్తకమ్ ॥౫॥

అ	పా	సూ	అకారాదిసూత్రాణి ౬౬	పుట	పఙ్క్తి
౧	౨	౧౦౩	అఇతు వైరాదౌ	౪౯	౧౦
౨	౪	౧౧౧	అచ్ఛ్పుటక్కౌ విజ్ఞప్తేః	౧౮౮	౧౯
		౮౧	అచోఽచాం	౦	౦
౩	౩	౨	అచో స్తవోఽఖౌ	౧౯౫	౭
	౧	౬౭	అట్టఃక్వథేః	౧౫౫	౪
	౩	౨౯	అడడడుల్లాస్స్వార్థికకలుక్చ ౧౯౯-౧	౨౦౮	౧౦
౨	౧	౬౧	అణణాఇంనఞర్థే	౧౦౮	౧౮
	౪	౮	అతఏవైచ్చే	౧౩౩	౩
		౧౪౯	అతిజేతురః	౯౧	౧౧
	౨	౧౨	అతోడోవిసర్గః ౧౧౨-౬	౧౧౫	౨
౩	౨	౨౦	అతో జసేర్డుదోశ్	౧౭౧	౨౦
	౩	౫౪	అత్థుఃపరస్పరస్య	౧౯౬	౫
౨	౨	౮౭	అత్సుస్సింహిస్సే	౭౪	౧౬
౩	౩	౪౮	అధవామనాగహవఇమణాడఉం	౨౦౬	౪
		౩౨	అదన్తాడ్డా	౦	౦
౧	౩	౪౩	అమ్రిమేకదశ్యాం	౮౫	౯

౨	౪	౧౫	అజెల్లుక్యాత్క్షోరతః	౧౬౨	౧౨
౩	౨	౨	అథఃక్వచిత్	౧౮౨	౫
	౩	౫౮	అనర్థకాఘుఇమాదయః (చహేం	౨౦౭	౧౬
౨	౨	౭౪	అనిదమేతదస్తుకింయత్తదస్త్రియాం	౨౧	౪
౧	౧	౨	అనుక్తమన్యచ్ఛబ్దానుశాసనవత్	౭	౨౩
౩	౧	౪౭	అసుచ్రిజతెఃపడిఅగ్గం	౧౫౩	౧౪
౧	౧	౨౬	అన్తరిచనాచి	౩౮	౧౦
		౨౫	అన్త్ర్యహాలోశ్రీమదీ ౧౨-౧౧	౩౬	౨౨
౨	౪	౪౫	అన్త్యస్యవదిముచిగుదిభుజాండోల్	౧౧౦	౬
		౬౫	అన్త్యస్యహానఖనోః	౧౭౭	౧౩
౩	౨	౬	అన్త్యాదిదతిమోణః	౧౮౪	౮
	౩	౫౫	అన్యాదృశస్యణ్ణాఇసావరాఇసా	౧౯౭	౩
	౨	౭౭	అన్యేషాణాదయుజిన	౧౯౨	౧౬
౧	౩	౯౭	అపతౌఘురోగృహస్య	౫౯	౮
౩	౧	౧౩౨	అపుణ్ణాగాఃక్తైన	౧౨౭	౧౩
౧	౨'	౫	అపెఃపదాల్	౧౧౧	౧౩
౨	౧	౪౧	అబ్భోపశ్చాత్తాపసూచనాదుఃఖసం భాషణాపరాధానన్దానాదరఖేదవిస్మ యవిషాదభయే	౧౦౪	౨౩
౨	౨	౨	అమః	౧౬	౨౧
	౩	౨	అమాతుమేతుఎచ	౯౮	౨౪
౩	౨	౧౫	అమ్హాహేహాఞ్జై	౧౮౩	౨౩
౨	౩	౨౪	అమ్హమమభ్యసి (హంమెచజసా	౧౦౨	౨౫
		౨౫	అమ్హాం మజ్ఝం మజ్ఝమఇమహామ	౧౦౩	౪
		౨౬	అమ్హమమమహామజ్ఝజిపి	౧౦౩	౧౩
		౨౭	అమ్హేఅమ్హోఅమ్హాణమమాణం మహా ణమజ్ఝాణమజ్ఝహ్మాహ్మంణేణోఆమా	౧౦౩	౬
		౧౬	అమ్హేఅమ్హోఅమ్హ	౧౦౨	౧
౩	౪	౪౮	అమ్హేఅమ్హఇజశ్శసాః	౨౦౩	౪

	౧	౯	ఆఙిగఖుః	౯	౧౨
౨	౨	౩౩	ఆదీతసౌస్ప్	౬౩	౧౭
౧	౨	౨	ఆదేః	౪౧	౧
	౩	౫౩	ఆదేస్తు	౫౫	౯
		౬౪	ఆదేర్జః	౫౬	౧
	౨	౬౫	ఆద్యాం మృదుశ్వేమ్యుకకృశాసు	౬౯	౨౫
౨	౧	౪౫	ఆనన్తర్యేణవరిఅ	౧౦౫	౧౫
	౪	౪౬	ఆఘూతభవివ్వతిచక్కృషః౧౧౦ ౧౭	౧౪౫	౧౫
	౧	౩౨	ఆమఅభ్యుపగమె	౧౦౪	౧
		౫౬	ఆమన్త్రణేపెవ్వేచ	౧౦౬	౩
	౨	౭౫	ఆమాం డేసిం	౨.	౧౯
౩	౨	౨౯	ఆమోజీత్	౧౮౫	౧౯
	౪	౧౫	ఆమోహంచ	౧౯౬	౩
		౧౦	ఆమోహం	౧౯౪	౨౩
౨	౪	౮౩	ఆరభఆడప్పః	౧౭౬	౧౫
	౨	౪౯	ఆరస్సపె	౭౭	౮
౩	౧	౫౩	ఆరోలవమాలాపుంజేః	౧౫౪	౬
౧	౨	౨౧	ఆర్యాయాంర్యశ్శ్వశ్వ్రామూల్	౭౯	౨౪
౨	౪	౧౨౧	ఆల్లిజోఅల్లిః	౧౪౮	౨౨
౧	౪	౬౧	ఆశ్లిష్టేలటౌ	౩౧	౧౧
౨	౪	౯౮	ఆసజ్ఝస్సహ్యావేః	౧౬౭	౧౩
౧	౨	౨౨	ఆసారేతు	౪౨	౯
౩	౨	౨౧	ఆసావామన్త్రీఇనోనః	౧౮౨	౧౯
౨	౨	౫౨	ఆసౌవా	౭౭	౫
౩	౧	౧౦౬	ఆహాహిలఝవచ్చాచహింఅక్షమహసి హంచిలుంపచంపాః కాంక్షేః	౧౫౮	౧౫
			ఇకారాదిసూత్రాణి — ౩౦		
౩	౨	౧౦	ఇఅమాణౌక్త్వః	౧౮౩	౧౫
౨	౨	౯౨	ఇఅజ్జోవజ్ఞా	౯౩	౬

			ఈకారాదిసూత్రాణి — ౮		
౨	౪	౯౧	ఈఅఇజ్జౌయకః ౯౧-౧౯	౧౬౧	౧౫
౧	౨	౩౩	ఈత్థల్వాటస్త్యానఆతః	౪౨	౨౨
		౫౧	ఈతగ్గకాశ్మీరహారీతక్యోగ్లాలా	౩౧	౧౯
౨	౨	౬౮	ఈతస్సెసార్	౯౪	౭
౧	౨	౬౯	ఈమదూర్వ్యేఢ	౪౬	౨౪
		౧౦౯	ఈథైర్యే	౨౯	౧౮
౨	౪	౮౧	ఈరహ్యాకృత్యాజ్రాం	౧౬౭	౯
౩	౪	౧౧౦	ఈల్జ్యాయాం	౩౭	౮
			ఉకారాదిసూత్రాణి — ౨౪		
౨	౧	౬౮	ఉటఊప	౧౦౮	౧
౧	౨	౧౦౮	ఉచ్చైర్నీచైస్సౌరఅః	౧౦౯	౭
		౨౫	ఉత్కరనల్లీద్వారమాత్రచి (వా	౪౨	౧౫
	౪	౧౯	ఉత్సవబుభుక్షోత్సుకసామర్థ్యేచ్ఛో	౨౫	౧౯
౩	౧	౩౨	ఉద్వటరుమ్మావసూఅ	౧౫౨	౧౩
౧	౨	౮౬	ఉదూదోల్మృషె	౧౦౯	౧౯
౨	౨	౪౮	ఉద్ధృతాంత్వస్వమాని	౬౬	౧౩
౧	౨	౭౯	ఉద్వ్రృషభేవుః	౪౭	౨౦
౩	౪	౨౩	ఉదోతౌజశ్శసః	౧౯౭	౨౧
౨	౪	౧౪౧	ఉగ్ఘల్లఉచ్ఛలేః	౧౫౧	౩
౩	౩	౫౩	ఉన్నవిచ్ఛఉత్తావివట్టవిత్థోఃక్తాః	౧౯౫	౨౨
౨	౧	౧౯	ఉపరెస్సంవ్యానెల్లల్	౧౧౫	౨౦
౩	౧	౯౧	ఉజ్ఝావవెల్లణిసరకోడ్డుమసఖుడ్డఖేడ్డ		
		౦	మోట్టాఅకిలకించారమతేః	౧౫౭	౧
౧	౩	౯౮	ఉభయార్థసోరవహాహేత్థౌ	౨౧	౧౪
౩	౪	౫౫	ఉమిబిటాః	౨౦౮	౨
౨	౩	౧౧	ఉమ్హోయ్హాతుయ్హాతుబ్భభ్యాసి	౧౦౦	౭
౧	౨	౪౮	ఉయుధిష్ఠిరె (గుంజోల్లపులఆఅః	౪౪	౧౮
౩	౧	౧౧౧	ఉల్లాపైరూసలూసుమాభ్రోఅణిల్లస	౧౫౯	౨

౨	౨	౬౮	ఏతౌమ్మావదితౌవా	౯౦	౪
౦	౦	౬౫	ఏత్తో ఎత్తా హేఁజసి నైతదః	౬౯	౨౨
౩	౩	౧౯	ఎప్పె య్యప్పిణ్వె ప్పైఃణు	౨౦౪	౧౦
౩	౪	౪	ఎభిసి	౧౯౪	౧౧
౦	౦	౧౨	ఎమ్మ్యే మతః	౧౯౮	౧౯
౯	౨	౫౮	ఎయ్యాపవభవిష్యతి (శాపీడే	౧౯౧	౧౩
౧	౨	౫౨	ఎల్పిడనీడకీదృశప్రీయాపక్షీతకేదృ	౪౪	౧౧
౦	౩	౯౪	ఏవమేవ దేవకులప్రావారకయావజ్జీవి తావటావర్తమానతావతిషః	౫౬	౨౩
౩	౩	౩౫	ఎవజి	౨౦౫	౧౦
౦	౦	౩౮	ఏవమేమా	౨౦౫	౧౧
౦	౦	౩౯	ఏవమేవఏమఇ	౨౦౫	౧౫
౦	౨	౧౬	ఎవార్థే ఎవ్వ	౧౬౦	౫
			ఐకారాది సూత్రమ్—౧		
౧	౨	౧౦౨	ఐచపజ్	౦	౦
			ఓకారాదిసూత్రాణి—౯		
౩	౧	౭౭	ఓఅందోద్దాలౌచ్ఛిదెరాషా	౧౫౫	౨
౦	౦	౮౮	ఓఅగ్గసమాణౌవ్యాపిసమాప్త్యోః	౦	౦
౦	౪	౩౫	ఓఇఅదనః	౨౦౧	౧
౧	౨	౯౯	ఓదాల్యాం పజ్త్రౌ	౮౨	౧౦
౬	౧	౭౧	ఓపశ్చాత్తాపసూచనే	౧౦౮	౯
౧	౨	౮౩	ఓల్స్థూణాతూణమూల్యతూణీర కూర్పరగుళూచీకూశ్మాణ్డీతామ్బూలీషు	౪౮	౪
౩	౪	౩	ఓసౌపుంసితు	౧౯౩	౧౨
౦	౧	౩౧	ఓహిరోగ్ఘౌనిద్రిః	౧౫౨	౧౧
౦	౦	౩౮	ఓహాసరావవతగెస్తు	౧౫౨	౨౧
			కకారాదసూత్రాణి—౫౬		
౩	౩	౧౬	క్త్వఇఇఉఇపిఅపి	౨౦౪	

౧	౪	౭౭	కగటడతదపషకశౌరుపర్యాదే)	౧౧	౨౩
౩	౩	౬	క్వచిదభూతో౽పి	౧౯౫	౨౦
౨	౨	౭౪	క్వచిత్సుపితదోణః	౮౯	౫
	౩	౩౮	క్వచిదసాదేః	౧౧౬	౧౬
౧	౩	౩	కర్ణికారేఘోః	౫౦	౮
	౪	౮౮	కర్ణికారేణోవా	౩౩	౧౨
		౭౨	కతికమేవహాశౌ	౫౬	౨౧
		౨	కదలైతు		౦
		౪౪	కరర్ధితెఖోర్వః (స్థాదేః	౨౭	౫
౩	౩	౮	కథంయథాతథిడిహడిథడిమడెనా	౨౧౩	౧౮
	౧	౬౯	కథేర్వజ్జరపజ్జరసఘ్ఘపాససాహచవ జప్పపిసుణబోల్లావ్వాలాః	౧౫౫	౬
౨	౪	౧౦౬	కమ్పేర్విచ్ఛోలః	౧౭౭	౮
౩	౧	౮౭	కమవసలిసలోట్టాస్స్వపేః	౧౫౬	౧౬
		౫౪	కష్మవముపభుజిః	౧౫౪	౮
౧	౪	౪	కశ్మక్మముక్తదష్టమృదుత్వరుగ్ణేషు	౨౩	౨౫
౩	౧	౨౧	కాణేక్షితేణఆరః	౧౪౫	౨౪
	౨	౬౦	క్త్వాతూనం	౧౯౧	౪
౧	౩	౧౧	కాముకయమునాచాముణ్డాతిముక్త కేమోణ్ణుక్	౦	౦
	౪	౫౩	కాశ్మీరేమ్భః	౩౦	౧౮
		౬౨	కార్షాపణే	౨౯	౨౫
౨	౪	౧౫౫	కాసేరవాద్వ్యాసః	౧౫౧	౨
౧	౧	౪౩	క్త్వస్సుపోస్తుసుణాత్	౧౮	౬
౩	౩	౫౨	కింకాఇంకవణౌ	౨౦౦	౧
౨	౨	౮౩	కింకిం	౯౭	౧౯
౨	౧	౩౭	కిణో ప్రశ్నే	౧౦౪	౧౨
	౨	౬౬	కింతద్భ్యాంసస్	౮౩	౨౦
		౪౭	క్విపః	౫౯	౨౨

౨	౧	౩	కిమిదమశ్చ డె త్తిఅడి త్తిల డేద్దహం	౧౧౩	౧౨
	౨	౭౧	కిమోడీసడిణో	౮౩	౧౪
		౪౦	కింయత్తదోస్వమామిసుపి	౯౩	౨౩
		౬౭	కింయత్తద్భ్యోఙస్	౮౩	౧౭
	౪	౧౨౨	క్రియఃకీణః	౧౪౬	౧౫
౩	౪	౬౨	క్రియెకీసు	౨౯	౫
౨	౧	౩౯	కిరఇరహీరకిలార్థే	౧౦౪	౧౮
౧	౩	౭౯	కిరిబెరెడః	౫౭	౧౪
౩	౩	౪౧	కిలకిర	౨౦౫	౧౯
౧	౧	౫౨	క్లీబెగుణగాః	౪౦	౮
౨	౨	౮౨	క్లీబెస్వమేదమిణమిణమో	౯౭	౧౬
౩	౩	౪౬	కుతఃకపహు కహంతిహు	౨౦౬	౨
		౧౫	కుత్రాత్రేచ తెత్థు	౧౦౪	౫
౧	౩	౧౦౨	కూరోగాణెవతః	౧౦౯	౧౪
	౪	౬౪	కూశ్మాండ్యాంణ్డోశ్చతులః	౭౫	౩
౩	౨	౧౧	కృగమోడదుఅః	౧౮౩	౧౯
		౫౯	కృష్ణోడీరః	౧౯౧	౨౧
	౧	౨౦	కృష్ణఃకణః	౧౪౫	౨౨
౨	౪	౩౨	కృతోహం	౧౪౫	౧౯
		౧౨౯	కృహాణీజవహాః	౧౪౯	౧౦
౧	౪	౧౦౪	కృష్ణవర్ణే	౩౬	౨౩
	౨	౯౩	కృత్తఇలిః	౪౮	౧౨
౨	౪	౧౮	క్త్రె ౨౭ ౨౧	౮౨	౧
		౧౨౩	కేర్చవెః	౧౪౬	౧౬
	౧	౮	కెరఇదమర్థే	౧౦౪	౫
౧	౨	౯౦	కేవలస్యారిః ౨౫-౨౩	౪౮	౮
౨	౧	౪౬	కేలలెణవర (మారచెః	౧౦౫	౧౭
౩	౧	౪౪	కేవలావసారసమారోవహత్థాస్వ	౧౫౩	౮
		౩౪	కొక్కవొక్కొవ్యాహుః	౧౫౨	౧౭

౧	౨	౯౭	కౌక్షేయకడత్	౪౮	౨౨
			ఖకారాదిసూత్రాణి — ౭		
౧	౩	౨౦	ఖఘథధభాం	౧౪	౧౭
౨	౧	౫	ఖస్యసర్వాంగాత్	౧౧౩	౨౨
౩	౧	౮౪	ఖడరపద్మహరాద్రుభేః	౧౫౬	౮
౨	౪	౫౮	ఖాదథావిలుక్	౧౪౭	౨౩
౧	౩	౧౨	ఖోపువ్వకుబ్జకర్పరకీలేకోః	౫౧	౧౦
		౧౫	ఖోగకంమకమరకతమదకలే	౫౧	౨౦
		౬౦	ఖోగకరవీరేణః	౫౭	౧౬
			గకారాదిసూత్రాణి — ౨౩		
౩	౨	౬౫	గజడదబఘఝఢధభాంకచటతపఖ ఛఠథఫాల్	౧౯౨	౭
	౧	౫౧	గర్జైర్వ్కకః	౧౫౪	౨
౨	౪	౧౪౭	గంభోగ్రంధేః	౧౫౦	౧౪
౧	౩	౫౧	గర్భితే	౫౫	౬
	౨	౫౨	గభీరగఇత్	౪౫	౭
౩	౧	౯౭	గమిరణువజ్జావజ్జసాకుర-సాకుర-సాఇచ్ఛాయ్యావహగావసేహావడఅ వరిఅలవరిఅల్లవోల్లణిరిణాసవచ్చడ్డ ణీణణిమ్మహావచ్ఛందణెల్లుక్ఖరంభణి ణెవహ్ఖ	౧౪౨	౧౩
	౩	౨౧	గమేస్తేష్పిణ్ణేషొప్పేరేలుక్	౨౦౪	౧౬
౧	౨	౯౯	గవ్యాడగాఇత్ (లాః	౬౭	౨౪
౩	౧	౧౨౧	గవేషేర్ఘత్తగమేసడుండుల్లడండో	౧౫౯	౨౧
		౧౧౩	(గ) స్థైర్గినః	౧౫౯	౭
౧	౪	౧౨౧	గహిఆద్యాః	౧౨౩	౬
౨	౪	౮౭	(గ) హేఘ్నేప్పః (గ్రాహీవచ్చాఆః	౧౬౮	౧
		౧౫౭	(గ) హేర్నిరువారగెణ్ణబలహరప	౧౪౬	౨౧
౩	౧	౧౩౦	గాహోవాద్యాహః	౧౬౦	౧౫

౨	౪	౧౧౭	గుణ్డఉద్ధూలేః	౧౭౮	౬
౩	౧	౧౩౧	గుమ్మగుమ్మడౌముహేః	౧౬౦	౧౮
		౨౬	గులలశ్చాటౌ (ఉన్నమేః	౧౪౬	౭
౨	౪	౧౦౦	గులుగుంఛోర్ఘం ఘొద్వేల్లోల్లాలా	౧౭౬	౧౮
౧	౧	౧౦	గోగణపరః	౯	౧౬
	౩	౧౦౫	గోణాద్యాః	౧౨౧	౨
	౪	౪౭	గ్మోమః	౨౮	౨౪
	౨	౮౨	గౌణాన్త్యస్య	౭౯	౧౯
		౧౦౬	గౌరవఆత్	౪౯	౧౯
			ఘకారాదిసూత్రాణి — ౫		
౧	౨	౩౮	ఘుణివా	౪౩	౨౦
౩	౧	౫౮	ఘుట్టేర్ఘుటః	౧	౧
		౬౩	ఘుసలపరౌలౌమన్థేః	౧౫౪	౨౩
౨	౪	౧౪౨	ఘూర్ణె-ర్ఘుమ్మపహల్లఘోలఘులాః	౧౫౦	౫
		౪౪	ఘెత్తుంతవ్యక్త్వాసు (గ) హేః	౧౧౦	౩
			జకారాదిసూత్రాణి — ౨౩		
౩	౪	౧౬	జమోలుక్	౧౯౪	౨౧
		౪౦	జ్యష్టాఎఇంతఇం	౨౦౨	౧౫
౧	౩	౬౨	జ్వయాకవర్దే	౫౬	౯
౩	౪	౨౯	జసస్సుశ్యత్తేఃఙ-౦భ్యః	౧౯౯	౨౩
		౨౧	జస్సస్యోర్హా	౧౯౮	౯
౨	౨	౫౯	జస్సిటాంణోణోఙ్డణ్	౮౬	౩
		౧౭	జసిసోహి	౧౯	౧౫
	౩	౪౦	జసిసష్టాప్చ	౧౧౬	౨౪
౩	౪	౨౭	జస్సిర్గం	౧౯౬	౧౦
		౭	జస్సేర్హ్మేహా	౧౯౪	౧౪
	౨	౫౫	జసెస్త్రాతుశతః	౧౮౮	౧౨
౨	౨	౧౫	జస్సేర్లుక్	౧౯	౧౩
		౩౪	జస్సెశ్శశాశిశే	౬౯	౪

౨	౨	౭౦	జసో స్త్రియంసర్ (తుమే	౨౯	౧
	౩	౬	జిటాఖ్యాంతుషఃఏతఇతుఏతుమాఇ	౯౯	౭
౩	౪	౬	జినెచ్చ	౧౯౫	౧
౨	౩	౪౧	జిపోస్	౧౧౮	౨
	౨	౬౯	జిరిఆడాహో డాలాకాలె	౭౩	౨౩
		౩౭	జీప్రత్యయె	౮౪	౮
౨	౨	౧౬	జేర్ద్దే	౨౦	౭
		౬౩	జెర్థస్మిన్మి	౨౧	౧
		౧౧	జెగ్మిర్	౨౦	౧౦
	౩	౩౫	జేస్సోజమ్	౧౧౬	౧౦
			చకారాదిసూత్రాణి—౧౩		
౧	౪	౧౬	చఃక్తృత్రిచత్వారె	౨౫	౧౨
౩	౧	౭౩	చచ్చారవెలవనుపాలభేః	౧౫౬	౬
		౭౭	చడచడోవిలపెః	౧౫౬	౨౦
౧	౨	౧౯	చణ్డఖణ్డితెణావా	౪౨	౮
౨	౨	౨౩	చతురోవా (చత్తారి	౭౨	౨౪
	౩	౨౭	చతురోజశ్శసోర్భ్యాం చఉరోచత్తారో	౭౨	౧౯
	౪	౪౯	చన్నృణతిమదివర్జాం	౧౪౮	౩
౧	౨	౯౪	చపెటాకెసరదెవరస్యైన్యావెదనా స్వెచస్త్విత్	౪౭	౧౪
	౪	౧౧౬	చలయోరచలపురె	౩౮	౧౨
౨	౪	౬౨	చలస్ఫాటె	౧౪౭	౧౦
౩	౨	౪౨	చిట్టస్తిష్ఠస్య	౧౭౮	౧౯
౨	౪	౧౩౫	చిప్పస్త్రృపః	౧౪౯	౨౧
౧	౩	౨౨	చౌఙ్ఖదితపిశాచయోస్సల్లౌ	౫౨	౧౨
			ఛకారాదిసూత్రాణి— ౧౦		
౨	౪	౫౦	ఛర్గమివ్యమాసాం ౧౪౮-౬	౧౪౨	౧౨
౧	౩	౯౦	ఛల్షచ్ఛమీసుధాశాబసప్తపర్ణే	౫౭	౮
౩	౩	౨౩	ఛస్యయుష్మదాదేర్గారః	౨౦౮	౮

౨	౧	౬	ఛస్యాత్మనోణఅః	౧౧౩	౨౪
౧	౩	౧౩	ఛాగశృఙ్ఖలకిరాతెలకచాః	౫౧	౧౪
౨	౪	౧౧౦	ఛాదెర్ణ్యామనుమోవ్యాలఘకర్ప వ్యాలసన్తుహాః	౧౭౭	౧౬
౧	౩	౭౦	ఛాయాయాంహోఽకాన్తౌ	౭౦	౨౦
౨	౪	౫౪	ఛిదిభిదోన్దః	౧౪౩	౧౩
౨	౪	౮౮	ఛిప్పస్పృశతేః	౧౬౭	౪
౩	౨	౩౨	ఛోనాదౌశ్చః	౧౮౬	౧
			జకారాదిసూత్రాణి—౧౯		
౩	౩	౨౪	జణిజణుణంనఞనావఞనాఞఞవార్ధే	౨౦౪	౧౯
౨	౪	౧౪౦	జనోజాజమ్మౌ	౧౫౦	౨
౧	౪	౩౭	ఙ్ఞమ్నోః	౨౭	౧౮
౩	౨	౩౯	జయద్యాంయః	౧౮౬	౧౮
౨	౪	౫౩	జర్స్విగాం	౧౪౭	౧౩
౩	౪	౩౪	జశ్శసొరిఞ	౨౦౦	౧౭
౨	౨	౫౫	జశ్శస్ఙసిజసాంణోశ్	౮౫	౧౫
	౩	౩	జసాఖెతుబ్భెతుహ్మొఉహ్మొతుబ్భు	౯౮	౧౯
౩	౧	౧౫	జాగర్త్రెర్జగ్గః	౧౫౧	౨౪
౨	౪	౨౧	జ్ఞాజ్ఞె	౧౩౫	౧౯
		౧౩౧	జాణముణౌజ్ఞః ౨౭-౧౯	౧౪౯	౧౩
౩	౧	౧౨౭	జుగుప్సతేర్ఝుగుఞ్ఛదుగుచ్ఛాః	౧౬౦	౮
౨	౪	౧౩౯	జుంజజుజ్జజుప్పాయుజః	౧౪౪	౨౫
౩	౧	౭౨	జూరఃక్రుధేః	౧౫౫	౯
౨	౪	౩౮	జృమ్భోవేర్జమ్భా	౧౪౯	౨౪
౩	౨	౩౮	జ్యావ్రజేః	౧౮౭	౧౮
౧	౪	౮౨	జ్ఞోఞోఽవిజ్ఞానె	౩౨	౯
	౨	౧౭	జ్ఞొణోఽభిజ్ఞాదౌ	౩౨	౧౩
	౩	౯౫	జ్యోర్ధనుజవధరాజకులభోజనకాలాయసకిసలయహృదయేషు	౫౯	౪

			ఝకారాదిసూత్రాణి—౫		
౨	౪	౧౫౪	ఝరపఝ్ఝరపచ్ఛడ్డఖరణిద్ధులణిబ్బలాఃక్షుతేః	౧౫౦	౨౪
౩	౧	౧౨	ఝరఝూరసుమరవిహ్మరభరభలలఢవఅరపమ్ముహాః స్మరతేః	౧౫౧	౨౧
	౪	౭౨	ఝాడగాస్తుదేశ్యాస్సిద్ధాః	౦	౦
౨	౪	౪	ఝిఝా న్తి న్తేఇరే	౧౩౩	౧౭
౧	౩	౨౩	ఝోజటిలె	౫౨	౧౫
			టకారాదిసూత్రాణి—౧౭		
౧	౪	౪౩	ట్కక్టోః	౨౮	౧౮
		౭౨	టరౌ స్తబ్ధే	౩౧	౧౧
	౩	౩౭	టల్త్రిసరవృన్తతూబరతగరే	౫౪	౫
౨	౨	౩౫	టాజీజసాం	౬౮	౨౨
౩	౨	౫౩	టానేనతడిమోః	౧౯౦	౨౪
౨	౨	౪౫	టాహో డె	౬౮	౧౭
	౩	౫	టాభె తె ఙెదితుమంతుమఇ	౯౯	౭
	౨	౭౯	టాససిణః	౮౪	౮
౩	౪	౫	టి	౧౯౪	౭
౧	౩	౩౧	టోడః ౩౯-౧	౫౩	౧౦
౨	౨	౧౮	టోడేణల్	౧౮	౪
		౨౮	టోణా	౬౦	౨౫
		౫౪	టోణా	౮౬	౧
౩	౪	౧౧	టోణానుస్వారౌ	౧౯౪	౫
౧	౩	౨౪	టోర్బడిశాదౌలః	౫౨	౧౮
౩	౨	౫౧	టోస్తుతు	౧౮౯	౧౧
౨	౨	౬౧	టోవాత్మనిణిఆణఇఆ	౮౭	౩
			ఠకారాదిసూత్రే—౨		
౧	౩	౨౮	ఠః	౫౨	౨౪
	౨	౮౮	ఠిరాద్వృతే	౦	౦

			డకారాదిసూత్రాణి—౨౧		
౩	౩	౧౦	డఇసాః ం	౧౯౬	౧
౨	౪	౨౭	గచ్ఛగృహిగతాఇజాదొహిలుక్ఛవా	౧౪౩	౩
		౩౧	డ మై శ్ఛ్రాతః (ఆగ్రతస్మద్ధ	౧౪౪	౪
౧	౪	౩౩	డల్బోగద్దిణవిచ్ఛద్దచ్ఛిద్దికపద్ధవిత్ధ	౨౮	౮
౨	౨	౨౫	డవొడఉతః	౬౪	౨౪
	౪	౬౦	డస్సిదపతి	౧౪౭	౫
౩	౧	౬౪	డంసొత్తంఘూవివృతిరుధ్యోః	౧౪౪	౨౦
౩	౧	౫౧	డికోఫ్వృషె	౧౫౪	౩
	౩	౩౧	డితస్త్రియాం	౦	౦
	౧	౧౦౧	డిప్పణోడ్డసహావిగలే	౧౫౭	౨
		౯౬	ఢుంఢుల్లఢిండఢండల్లభమాడభమ భముడతలఅంటర్ఘుట్టఘుమటిరిటిల్ల పరిపరఘునుచక్కమ్మభగుడఘుస ఢ్ఖుంపడుపొభ్రమేః	౧౫౮	౧౪
౨	౧	౧౦	డెచ్చేఓయ్యుష్టదష్టదొఉణః	౧౧౪	౧౬
౩	౩	౨౮	డెండావవశ్యమః	౨౦౫	౫
		౧౩	డేత్తేహేతర్లిః (డేర్వతుపః	౨౦౪	౧
		౧౨	డెస్తులడెవడావియత్కయతిచవ్యా	౨౦౬	౧౯
౧	౧	౪౬	డెతుకింశుకె	౩౯	౨౧
	౪	౫౮	డెరొబర్హ్మవ్యసౌందర్యేచ	౨౯	౧౨
౨	౪	౩౦	డొచ్ఛవచిముచిరుదిశుభుజః	౧౪౩	౨౫
	౨	౮౨	డొతదస్తు	౭౯	౧౧
౧	౩	౪౬	డొదీపి	౧౪౨	౭
౨	౨	౪౨	డొళ్లుకౌతుసమ్బద్ధేః	౧౮	౧౧
			ఢకారాదిసూత్రాణి—౫		
౨	౪	౫౫	ఢగకవ్వకైవర్ధాం	౧౪౮	౧౬
౧	౩	౨౮	ఢగక్కైటభశకటసటె	౫౨	౨౧
		౨౧	ఢగపృథుకేతు	౧౦౯	౯

౧	౩	౪౭	థగపృథివ్యౌపథనిశీథే	౫౫	౧
	౪	౩౪	థోర్ధ్ధధీశ్రీధామూర్ధ్నితు	౨౭	౧౧
			ణకారాదిసూత్రాణి—౨౨		
౨	౧	౩౪	ణఇచేఅచిఅవ్వఏవార్థే	౧౦౪	౫
౧	౩	౪౯	ణర్దినారుదితే	౫౪	౪
౩	౨	౧౪	ణంనన్వార్థే	౧౬౩	౨౨
౨	౪	౬౪	ణప్పణజ్ఞౌజ్ఞః	౧౮౭	౧౭
	౧	౫౫	ణవివైపరీత్యే	౨౦౪	౫
	౨	౪	ణశామః	౨౦	౪
	౩	౩౩	ణ్హాణ్హాంసఙ్ఖ్యాయాంఆమోఽవింశతిగె	౮౪	౮
౨	౪	౧౧	ణిజడేదావావే	౧౮౬	౧౮
౩	౧	౨౫	ణిబ్బొలోమన్యనాస్థమాలిన్యే	౧౪౮	౫
౧	౨	౪౭	ణిమ్మాణంణిమ్మిఅం	౪౪	౧౭
౩	౧	౨౯	ణిలుంఛోనిష్పాతాచ్ఛోటె	౧౪౮	౧౨
		౮౭	ణిల్లూరలూరణచ్ఛరణిచ్ఛల్లదుహావణిజ్ఝోడాః	౦	౦
		౭౫	ణివరొబుభుక్షిక్షిప్యోః ౧౪౫-౫	౧౫౫	౧౬
		౧౦౨	ణివహాణిరిణాసణేరిణిజ్జరోచ్ఛచడ్డాః పిషేః	౧౫౬	౪
		౮౫	ణిహరఆక్రందేః	౧౫౪	౨౫
౨	౪	౧౦౨	ణిహుఃవణకమేః	౧౭౮	౨౪
	౩	౨౨	ణేఅప్మేహ్యాప్మోహ్యాప్మెఅప్పాభిసా	౧౦౨	౧౫
		౧౬	ణేచశసా	౧౦౨	౬
	౨	౫౮	ణోణాజేష్విదనాజః	౬౫	౧౫
౧	౩	౫౦	ణోవాతిముక్తకే	౦	౦
౨	౨	౨౮	ణోశసశ్చ (భ్యాః ౧౨౦-౨౩	౮౦	౨౧
	౪	౭౨	ణోహంశ్చదిజిపూంశ్రుధూస్తుహులూ	౧౪౧	౯
			తకారాదిసూత్రాణి — ౭౯		
౨	౪	౧౨౬	తడఅహోడవిహోడౌ	౧౭౬	౬

౩	౧	౭౪	తద్ధవవిరల్లతడతడ్డాస్తనేః	౧౪౫	౧౧
	౨	౫౬	తడిజేచః (ర్థిక్య	౧౯౧	౧౧
	౩	౨౫	తణేణ తేసిన్తెసి తెహిం తేహిం తాద	౨౦౪	౨౨
		౫౦	తత స్తదాతో	౨౦౬	౧౧
౨	౨	౮౪	తదిదమేతదాం సెసిస్తుజసామా	౮౪	౨౪
౩	౪	౭౦	తద్వ్యత్యయశ్చ	౦	౦
	౩	౩౦	తద్యోగజాశ్చ	౦	౦
౧	౪	౧౦౬	తన్వ్యాఖే	౭౫	౨౪
౩	౨	౪౬	తల్లదోః	౧౮౮	౨౦
౨	౧	౩౩	తంవాక్యోక న్యాసే	౧౦౪	౩
౩	౩	౧౭	తవ్యస్యఇఎవ్వఇఎవ్వఉపవ్వాః	౨౦౭	౩
౩	౨	౧౩	తస్మాత్తా	౧౮౩	౧౪
౨	౨	౮౯	తస్సాసాక్షిబెతదశ్చ	౮౯	౩
౩	౪	౬౪	తథ్థాద్యాశ్చోఛల్లాదీః	౨౦౯	౧౧
	౧	౧౨౨	తక్షేశ్చం ఛరంపరం ఘాః	౧౫౯	౨౩
౨	౨	౭౫	త్రతసిచకిమోలటాః	౮౩	౫
౩	౩	౧౬	త్వతలోప్పణం	౨౦౭	౧
౧	౨	౯౬	త్వత్పరోరుహామనోహరపత్రికోత్తా తోద్యానోర్వైవశ్చకోత్రః	౪౮	౧౮
	౪	౬౫	త్వథ్వద్వధ్వాంక్వచిచ్ఛభజఝఘాః	౬౧	౧౮
	౨	౫౮	త్వదుతఉపరిగురుకే	౪౬	౬
౨	౪	౭౦	త్వనతః (౧౯౬-౧౧	౧౩౩	౬
౩	౩	౫౧	త్వనుసాహావన్యథాసర్వా	౨౦౬	౧౨
౧	౩	౬౫	త్వభిమన్యోమః	౬౫	౧౯
	౪	౨౫	త్వభిమన్యోజర్జా	౬౫	౨౧
	౨	౩౨	త్వరోప్పె	౪౨	౨౦
౨	౧	౧౩	త్వస్యతుడిమాత్తణో ౬౯-౧౬	౧౧౪	౨౨
౩	౧	౧౦౯	త్రిసెర్వ్యజ్జడరో	౧౫౯	౧౮
౨	౪	౮	త్వస్తేర్త్వమ్మోమ్మిమమోమివా	౧౪౦	౪

౨	౪	౪౬	తాఽత్తోదృశః	౧౦౯	౨౫
౩	౨	౨౭	త్వాడ్డాహోజసః	౧౭౫	౧౬
౨	౩	౩౬	తాదర్థ్యేఙేస్తు ౯౭-౧౪	౧౧౬	౧౨
	౧	౨౮	త్వాదేస్సః	౦	౦
౧	౪	౪౯	తామ్రామ్రయోమ్బః	౨౯	౩
౩	౨	౩	తావతిఖోర్వా	౧౭౩	౮
౧	౧	౨౩	తిజః	౧౫	౨౫
౨	౪	౧౦	తిష్ఠాఠ్ఠి	౧౪౦	౧౨
		౩౪	త్యజ్జాగ్లిఙః	౧౩౯	౨
౩	౧	౫౨	తిజేరోసుకరః	౧౫౪	౫
౨	౩	౨౯	తిణ్ణితేః	౬౪	౧౦
		౩౨	తితేః (ప్పి	౬౪	౧౨
౧	౩	౧౦౪	తిర్యక్పదాతిశుక్తిస్తిరిచ్ఛిపాఇకరసి	౬౨	౨
	౨	౫౫	తీర్థేహస్యాల్	౩౦	౫
౩	౪	౨౭	తుకిమోడిహ	౧౯౯	౨౧
౧	౩	౩౬	తుచ్ఛే చచ్ఛౌ	౫౪	౪
౩	౪	౪౧	తుజ్ఝితుధుతుఇజసిజసౌ	౨౦౨	౧౯
	౧	౬౨	తుడిరుల్లుకరణిల్లుకొరల్లూరొఖ్ఖుడ లుక్ఖతోడఖుట్టకుడ్డాః	౧౫౪	౧౭
౧	౩	౬౮	తుడోవిథమే	౫౬	౧౧
౨	౩	౭	తుతఇజేష్టసౌ	౯౯	౧౯
౧	౨	౫౦	తునిర్ఘరద్విధాకృఘోరొన్నౌ	౪౫	౧
		౭౫	తుబృహస్పతౌ	౬౨	౧౨
౨	౩	౮	తుబ్భతుహిత్తాతుయ్యాఇసినా	౯౯	౧౬
		౧౨	తుభోభ్భోభ్యమ్హతుయ్యమ్హతఇతుహం తుహతుమ్హతువతుమతుమేతుమాఇ తుమోదేతేదితుఇఎజసా	౧౦౦	౧౫
౩	౩	౨౦	తుమఎవమణాణహమణహించ	౨౦౪	౧౩
౨	౧	౨౯	తుమత్తుఅణతూణాః క్త్వః	౧౦౯	౨౨

౧	౩	౫	తు మయూర చతుర్థ చతుర్ద్వార చతుర్దశ చతుర్గుణను యూఖోలూఖలను కుమారోదూఖలలవణకుతూహలే		౫౦	౧౯
౩	౪	౪౩	తుష్మాహమాష్మభ్యస్భ్యం		౨౦౨	౨౨
౨	౩	౧౩	తుమ్హాణతుబ్భంతుబ్భాణతుమాణ తువాణతువాణతుబ్భవో ఘే త్వామా		౧౦౦	౨౫
౩	౪	౩౮	తుష్మైతుష్మా ఇజశ్శసోః		౨౦౨	౧౨
	౩	౩	తుమాజ్వం		౧౯౩	౧౪
౨	౪	౧౬	తుమా		౧౩౪	౨౦
		౯౭	తులిదోలోరోహాసరక్షాలో		౧౭౬	౧౦
౨	౩	౯	తువతుమతుహతుబ్భ		౯౯	౨౩
	౪	౧౪౮	తువరజఅడౌత్వారేః		౧౫౦	౧౫
౧	౩	౩౯	తువసతిభరతే		౫౪	౧౧
	౧	౧౩	తువికల్పే		౯	౨౦
		౩౭	తుసఖిణభవన్తజమ్మణమహన్తాః		౮౭	౧౭
	౨	౧౦	తుసమృద్ధ్యాదౌ	౨౬-౮	౪౧	౧౦
౨	౪	౧౫౦	తూరశ్శతృణిజే	౧౧౫-౧౭	౯౧	౧౩
౧	౨	౬౦	తూర్యదశార్హశౌణ్డైర్యే		౨౯	౨౦
౩	౩	౨౨	తృనోణల్		౨౦౭	౫
౧	౨	౪౧	త్వేదితః	౪౪-౫	౭౯	౬
౨	౧	౧౨	త్రైలప్యానంకోలాడ్డల్లః		౦	౦
౧	౪	౯౩	త్రైలాదౌ		౩౪	౨౧
	౨	౭	తోచః		౧౧౧	౨౩
	౪	౧౭	తోన్యచైత్యే		౨౫	౧౪
		౭౩	తోఘారశ్చారథ్థతు		౩౧	౧౪
	౨	౨౩	తోన్తర్యేల్		౪౨	౧౧
౨	౧	౬౭	త్వాదవాహాతాః		౧౦౭	౨౨

			ధకారాదిసూత్రాణి — ౪		
౨	౪	౫	థవ్వమిత్థాహచౌ	౧౩౪	౧౦
౧	౪	౨౩	ధ్వశ్చత్సప్సామనిశ్చలే	౨౬	౧౦
౨	౧	౫౧	ధ్మాకుత్స్పాయాం	౧౦౬	౯
౩	౨	౪	ధోధః	౧౭౨	౧౩
			దకారాదిసూత్రాణి —౪౧		
౧	౪	౩౫	దగ్ధవిదగ్ధవృద్ధిదంష్ట్రావృద్ధే	౨౮	౧౨
	౩	౩౫	దష్టదరదర్భగర్దభదష్టదశనదగ్ధదాహదోహదదోలాదణ్టకదనేతు	౫౩	౨౪
	౪	౨౪	ద్వయ్యార్యాంజః	౨౬	౧౪
౨	౧	౩౬	దరఅల్పేఽర్ధేవా	౧౦౪	౧౧
౧	౪	౧౨౦	దర్వీకరనివహకాదర్వీకరఅనిహవౌతు	౩౮	౨౦
	౩	౩౪	దంశేదహోః	౧౪౨	౬
౩	౨	౧	దస్తస్య శౌరసేన్యామఖావచౌస్తాః	౧౭౧	౨౫
	౧	౧౨౪	దహిరహేడశౌలుంఖౌ	౧౬౦	౨
౨	౪	౮౮	దహేర్ఝ్ర (దృశాం	౧౬౬	౨౧
౩	౩	౯	దాదేర్దహోయాదృక్తాదృక్కీదృగీ	౨౦౦	౨౦
౧	౧	౩౫	దిక్ప్రావృషి	౯౨	౧౩
		౧౧	ద్వితీయఃపుః	౯	౧౭
		౬	దిర్ద్ఘః	౯	౮
౨	౨	౭	దిగ్దాత్త్రాదుజసౌ	౧౭	౨౩
౧	౨	౪౯	ద్వినీత్యుప్రవాసిషు	౪౪	౨౧
౨	౨	౧౯	దిర్వావభ్యాసి	౧౯	౨౧
	౩	౩౪	ద్వివచనస్య బహువచనం	౧౬	౨౦
౩	౩	౪౩	దివాదివే	౨౦౫	౨౩
	౪	౧	దిహకాసుపి	౧౯౩	౧౯
౧	౧	౧౭	దిహకామిథస్సే	౩౩	౧౬
	౪	౭౮	దీర్ఘాన్తస్సె ౧౬-౧౪	౩౩	౭
౨	౪	౭౯	దీసద్ధ్రశేః	౧౬౭	౮

౩	౧	౭౦	మఙ్ఖణిన్వరః		౦	౦
౧	౨	౬౩	మరోరలుకితు	౩౮-౮	౫౭	౫
౩	౨	౪౯	మస్తిర్యాదృశగె		౧౮౮	౨౫
౨	౪	౭౬	మహలిహవహరుహోఃభరతఉచ్ఛ		౧౬౬	౧౭
౧	౨	౮౯	దృష్టేరిష్టా		౪౮	౭
		౯౧	దృశ్యేక్సక్విని		౨౬	౫
౨	౪	౧౫౩	దృశిరోఅక్ఖఇఅచ్ఛాఅవఅచ్ఛచజ్జావ అజ్జఫులఅపులోఅదెక్ఖావఅక్ఖపె చ్ఛాఎఆసపాసణఅసచ్ఛవాఃపక్ఖాః		౧౪౨	౨౦
		౧౧౩	దృశేర్ధావగక్ఖవదలసాః		౧౭౭	౨౩
౧	౪	౮౯	దృష్టేద్యావెష్ఠ		౨౮	౩
౨	౧	౫౯	దేసమ్ముఖీకరణె	౧౭-౧౩	౧౦౭	౭
	౩	౮౦	ద్వేగమిగె		౧౬౭	౪
౧	౨	౧౦౪	దైశ్వ్యచౌ		౪౯	౧౪
	౪	౯౨	దైవగెఖా	౨౨౪	౩౪	౯
౨	౩	౩౦	దోణ్ణదమవెబెణ్ణద్వేః		౬౩	౪
	౧	౧౪	దోత్తోతసః		౧౧౪	౨౫
౧	౪	౮౩	దోవ్వద్వావె		౦	౦
౧	౨	౬౨	దోదోసుణెన్హహోత్సన్నఊచ్ఛపి		౧౬	౧౬
౨	౩	౩౧	దోవెటాదోచ		౬౩	౧౦
౧	౩	౪౧	దోహదప్రదీపశాతవాహనాణస్యాః		౫౪	౧౫
			ధకారాదిసూత్రాణి—౧౦			
౧	౪	౨౮	ధ్వజేవా		౦	౦
	౧	౩౨	ధనుషివా	౯౪-౨౩	౯౮	౧౦
౨	౪	౯౪	ధవళ్లోఝుటోర్థువోగ్గా		౧౭౫	౨౫
౧	౪	౨౬	ధృషహోర్విఘ్ఘల్		౨౬	౧౬
౩	౧	౧౩౩	ధాతవోర్థాన్తరేవ్యపి		౧౬౦	౨౨
౧	౪	౮౦	ధాత్రీదేత్రీరస్తు		౩౧	౨౨
౩	౧	౧౭	ధువోఘూణః		౧౫౨	౩

౧	౪	౫౯	ధైర్యేరః	౨౯	౧౮
౨	౪	౧౩౧	ధోదహాశ్రిదః	౧౪౧	౧౭
		౧౨౫	ధ్మోధుమోదః	౧౪౯	౧
			నకారాదిసూత్రాణి – ౪౩	౨౦౨	౨౨
౧	౩	౫౨	నః (సూత్రోక్తం	౫౫	౮
౩	౨	౬౩	నపాత్రమోలుకాద్యాదిభష్టట్ఛస్యస్త	౧౯౦	౧౩
౨	౪	౪౭	నమోద్వజరుగాంవః	౧౪౬	౨౫
౧	౧	౨౦	నయణ్	౧౪	౧౦
౨	౨	౭౧	నర్ధః (లప్రాతరటల్	౭౫	౨
౧	౩	౪	నవమాలికాబదరనవసలికాపూగఫ	౫౦	౧౦
	౨	౩౮	నవాప్యయోక్షాతాదౌ	౪౩	౧౧
	౪	౬౩	నవాత్యర్ధమగ్నఖదక్షిణదీక్షై	౩౦	౨
౨	౧	౨౦	నవైకాగ్వా (సెహాణరిణాపాణ	౨౨	౧౦
౩	౧	౧౦౭	నశిరవహరావసెహాణవహాపడిసా	౧౫౭	౧౭
౨	౪	౧౦౩	నశేర్పృగాలనాసవపలావహరవవి ఉడాః	౧౮౬	౨౫
౩	౩	౩౮	నహేనాహి	౨౦౫	౧౨
౧	౪	౪౭	న్మః	౨౭	౨౫
౩	౨	౩౮	న్యణ్యజ్ఞజ్ఞాంఞర్	౧౭౬	౧౪
		౪౪	న్యణ్యజ్ఞాంఞర్	౧౭౭	౧౫
౨	౪	౧౫౬	న్యసోణిమణుపహా	౧౫౧	౪
	౨	౩౬	నాతశ్మా	౬౭	౨౫
౧	౩	౯	నాత్పః	౧౧	౧౭
	౪	౧౦౨	నాత్స్వపైఘ	౩౬	౧౭
	౩	౫౪	నాపితేహః	౫౫	౧౨
౨	౨	౪౪	నామ్నిడరం	౬౮	౫
౩	౨	౫౪	నామ్నస్త్రియాం	౧౯౦	౨౫
౧	౨	౧౦౫	నావ్యావః	౮౮	౧౨
	౩	౧౯	నికషస్ఫటికచికురేహః	౫౨	౯

౧	౨	౩౧	పద్మేమి	౩౮	౬
౩	౩	౨౭	పరమేకశసోర్డ్డి	౨౧౫	౮
౧	౪	౪౧	పర్యస్తేటశ్చ	౨౭	౯
౨	౪	౧౫౧	పర్యస్తపల్లట్టపల్లోట్టపల్హత్థాః	౧౫౦	౧౭
౩	౪	౫౯	పర్యాప్తౌభువోవహుచ్ఛః	౨౦౭	౨౪
	౩	౪౯	పశ్చాత్ఫచ్ఛఇ	౨౦౬	౯
	౪	౬౩	పస్సగెన్హౌస్పృశిగ్రిహోః	౨౧౯	౮
౧	౪	౬౭	పత్మణి	౩౧	౧
౨	౪	౧౦౧	ప్రకాశేణుఙ్వః	౧౮౬	౨౨
౩	౧	౯౭	ప్రత్యాగమాగమాభ్యాగమాంప ల్లోట్టాహిపచ్చోడ్డచ్చాః	౧౫౮	౨౦
౧	౩	౩౩	ప్రతిగే ప్రతీపగె	౫౩	౧౬
౩	౧	౧౧౫	ప్రతీక్షేర్విహీరవిరమాలసామఆః	౧౫౯	౧౦
	౩	౩౭	ప్రత్యూతపచ్చలిఉ	౨౦౫	౧౪
౧	౩	౭౭	ప్రత్యూషదవసదశపాషాణేతుహః	౫౭	౪
౨	౧	౬౯	ప్రత్యేకమగ్గపాణిఎక్కలంపాడిక్కలం	౧౦౭	౩
౧	౩	౪౭	ప్రథమశిథిలమేధిశధిరనిషఢేషు	౨౨	౨౩
	౨	౨౦	ప్రధమేష్ఠాః (ధుమాః	౨౨	౧౯
౩	౧	౭౫	ప్రదీపెస్సంధుక్కాల్లబ్భుత్తతెఅవసం	౧౫౬	౧౦
౧	౩	౫౯	ప్రభూతెవః	౫౫	౨౪
౩	౧	౩	ప్రభౌహులుప్పః	౧౩౬	౧౦
౧	౪	౯౧	ప్రముక్తగె (కదర్థితౌ ష్టై)	౩౩	౧౯
౧	౪	౩౧	ప్రసృత్తసన్దష్టమృత్తివృత్తేష్టాపత్తన	౨౮	౧
౩	౧	౧౦	ప్రసురువెల్లవఅల్లో	౧౫౧	౧౬
౨	౪	౧౧౪	ప్రస్థాపెఙ్గపెట్ఠవపెడ్డవా	౧౮౮	౨౫
౧	౨	౨౪	పాంవతెతుఘోః	౪౨	౧౪
౨	౧	౮౮	ప్యాద్యాః	౦	౦
౧	౪	౯౫	ప్రాక్ష్ఘూప్లక్షశార్ఙ్గేజ్ఞాత్	౩౫	౪
౧	౧	౧౪	ప్రాయోలితినవికల్పః	౯	౨౪

	౩	౭	ప్రాగ్యోలుకఙ్గచజతడపయవాం		౧౧	౨
౩	౩	౧	ప్రాగ్యోపథ్రం శేచాచ్		౧౯౮	౧౨
౨	౪	౧౦౭	ప్లావేరో వ్వాలప వ్వాలౌ		౧౮౮	౧౧
౧	౩	౨౯	పిరరేహాస్తురశ్చఫః		౫౩	౨
౩	౧	౫౫	పిడవమర్జిః		౧౫౪	౧౦
౧	౩	౪౫	పీతెలెవా		౫౪	౨౩
౨	౪	౧౪౬	పుచ్ఛగపృచ్ఛః		౧౫౦	౧౩
	౧	౫౩	పుణరుత్తంకృణకరణె		౧౮౬	౧౫
౧	౩	౧౬	పున్నాగభాగినీచన్ద్రికాసుమః		౫౧	౨౩
౩	౧	౧౦౬	పురగ్ఘరాగ్ఘొడాహిం రెమొగ్గుమా గ్గుమాః		౧౫౭	౧౨
౨	౨	౬౦	పుంస్యాణో రాజవచ్చానః		౭౫	౧౦
		౮౮	పుంసినునాత్వయం స్త్రియామిమిఅ		౭౪	౪
		౨౪	పుంసోజసోడఉడఓ		౬౦	౧౪
		౩౮	పుంసోజా తెర్జిబ్బా	౮౩-౨౪	౯౪	౧౬
౧	౪	౯౪	పుర్వ్వముపరివర్గ్యస్యయుజః		౩౪	౨౫
౩	౨	౯	పుర్వస్యఘురవః		౧౭౧	౨౩
	౧	౨	పృథక్సప్తేణివ్వడః		౧౩౬	౭
౧	౨	౮౭	పృష్ఠేనుత్తరపదె		౪	౧౬
	౩	౫౫	పొవః	౧౧-౧౦	౫౫	౧౪
	౨	౧౦౮	పౌరగెచాఉత్		౪౯	౨౦
			ఫకారాదిసూత్రాణి—౩			
౧	౩	౫౬	ఫగపాటిపరిఘపరిఖాపరుషపనసపారిభద్రెషు		౫౫	౨౦
		౬౦	ఫస్యభహవా	౫౦-౧౪	౫౬	౩
	౨	౩౦	ఫాగపరస్పరనమసాఙ్గరె		౪౨	౧౭
			బకారాదిసూత్రాణి—౧౨			
౨	౪	౮౭	బన్ధొర్ధః		౧౬౬	౨౩
౧	౧	౧౮	బహుళం	౮-౭	౧౦	౧౨

౩	౧	౪౫	మస్జైరాడడ్డణఉడ్ఢఖుడ్ఢఖుప్పాః	౧౫౩	౧౨
		౧౧	మహామహోగ్నైర్ధ	౧౫౧	౧౮
	౪	౪౭	మహాలుమజ్ఝుజజ్జసినా	౨౦౩	౧౦
౨	౧	౬౪	మాఇమార్ధే	౧౦౭	౧౮
౩	౨	౨౭	మాగధ్యాం శౌరసేనీవత్	౧౮౭	౨౧
౨	౨	౭౦	మ్హాజసేః	౮౩	౧౨
	౪	౪౧	మాణన్త్వాల్చాల్లజః	౧౩౯	౧౨
౩	౪	౨౫	మాంతస్యాతఉస్వమోః	౧౯౯	౬
౨	౨	౫౦	మాతురాఅరా	౭౬	౨౧
౩	౩	౪౫	మాంసం	౨౮౬	౧
౨	౩	౨౦	మిమఇమమాఇమపమెజిటా	౧౦౨	౧౦
౧	౨	౪౨	మిరాయాం లిత్	౭౦	౧౦
౨	౪	౩	మిర్త్రిబిటౌ	౧౩౪	౧౫
	౧	౩౮	మివపివవివవిఅవవ్వఇవార్ధే	౧౦౪	౧౪
		౨౧	మిశ్రాల్లిఆళ్	౧౧౫	౨౨
	౪	౧౦౯	మిశ్రేర్విలాసమెలవా	౧౭౭	౧౩
		౬౧	మీలెగపాదేర్ద్వయేషు	౧౪౮	౬
౧	౨	౫౯	ముకుళాదౌ	౪౬	౯
౨	౧	౭౩	ముఖామోరఉల్లా	౧౦౮	౧౧
౩	౧	౧౧౭	ముహేశ్చ్వ్వడః (తిశుర్యాత్	౧౫౯	౧౫
౧	౨	౪౩	మూషకవిభీతకహరిద్రాపక్షిపృథివీప్ర	౪౪	౮
౨	౪	౧౫౨	మృధ్నాచేష్మలహట్టఖుడ్డపన్నాడచడ్డవడ్డమడాః	౧౫౦	౨౧
౩	౧	౧౯	మ్లేవాంపబ్బాటౌ	౧౫౨	౮
౧	౧	౩౯	మోచినా	౧౨	౧౪
౨	౩	౧౬	మోభైవఅంజసా	౧౦౧	౨౫
	౪	౬	మోమముమస్మహిజ్	౧౩౫	౪
		౧౭	మోమముష్వెచ్ఛ	౧౩౫	౮
౩	౩	౪	మ్హోమ్భం	౧౯౫	౧౪

			యకారాదిసూత్రాణి — ౧౨		
౧	౧	౩౭	యత్తత్సాహ్యగ్విష్వక్స్పృథకోమల్	౧౮౯	౨
౩	౪	౩౧	యత్తదక్రింశుక్రిశ్వనోః	౨౧౮	౧౦
	౩	౧౪	యత్తదోర్డిశ్శు	౨౧౪	౩
	౨	౫౨	యఃపోష్పృదియో	౧౭౯	౧౩
౧	౩	౧౦	యశ్శ్నీతిరః	౧౧	౫
		౮౧	యష్ట్యాంలల్	౦	౦
౨	౪	౧౧౫	యాపేర్జవః	౧౮౭	౩
౩	౩	౧౧	యాంపత్తానత్కష్కహిమ్నావాదేః	౨౦౩	౨౩
౨	౪	౫౨	యుగబుధగృధకుధ్రసిధముగాంచ గ్ఘుర్	౧౪౮	౯
	౩	౧	యుష్మత్స్వనాత్మవమంతుమ తుహ	౯౭	౧౫
౧	౩	౬౭	యోజర్తింగానీయోత్తరియాకృత్యేషు	౫౬	౧౩
౨	౪	౬౫	యోరెజ్ ౧౧౦-౨౦	౧౪౧	౩
			రేఫాదిసూత్రాణి — ౩౬		
౩	౧	౪౩	రచేర్ష్డపిడ్డావహోట్టవాః	౧౫౩	౬
౩	౧	౭౯	రశిగాజౌరమ్భడవౌ	౧౫౬	౨౨
౧	౪	౧౭౯	గలోర్హ్గరితాలె	౩౮	౧౯
	౩	౫౭	రల్ప్యర్ధౌ	౮౩	౨
		౪౨	రల్పస్తత్యాదౌ	౫౪	౧౯
	౪	౯౭	ర్ష్ణఘ్నజత్రిత్తైష్విత్	౩౫	౧౮
౨	౪	౩౩	ర్సం	౧౩౮	౨౦
౧	౨	౪౪	రస్తిత్రిరౌ	౬౧	౨౧
౨	౪	౫౯	రస్పృజి	౧౪౭	౪
౧	౪	౩౦	రస్యాభూర్త్తాదౌటః (ర్యాణౌ	౨౬	౨౦
		౫౫	ర్యస్కౌకుమార్యసర్యంకపర్యస్తవ	౨౭	౧౧
౩	౨	౫౦	ర్యస్నిష్టాంరిఅసినసిటాఃక్వచిత్	౧౭౯	౮
౨	౧	౯	రాజపదాడ్డిక్రీడకోర్చ	౧౧౪	౧౧

౩	౧	౫౯	రాజస్వాః రేహా చ్ఛజ్జరి రాఘ్నాః		౦
౨	౨	౫౩	రాజ్ఞః	౯౫	౬
౩	౨	౪౫	రాజ్ఞో జ్ఞో వాంబిభ్రే	౧౬	౨౦
౧	౪	౯౪	రాంత్రౌ	౩౨	౨౪
౨	౪	౬౮	రా వేర. జయతేః	౧౭౮	౯
౩	౧	౭	రాం వెల్లినాః	౧౫౧	౧౦
౧	౪	౯౫	రాత్రో ద్వత్స్వాత్	౧౮	౨
౩		౬౬	రిహారింగా ప్రపిశేః	౧౫౭	౨౪
౨	౪	౭౬	రుఫౌఉసమనోః	౧౮౭	౧
		౫౧	రుద్ధైర్ధన్వా	౧౪౪	౧౯
౩	౧	౩౩	రువోరుజ్జరుంటౌ	౧౫౨	౧౫
౨	౪	౮౯	రుపగెవాదిః	౧౪౧	౨౨
	౨	౯౮	ర్ధేడెల్	౬౦	౨
౧	౩	౯౮	రోడాపర్యాణె	౨౯	౧౮
౨	౧	౨౪	రోద్ఘ్నాత్ ౩౧-౧౨	౧౧౮	౨
౧	౨	౮౦	రోభార్కిటచ్ఛగుపరోరిత్	౧౫	౧౨
౨	౪	౧౦౭	రోమనైర్ధరోగాలనగాంతౌ	౧౭౭	౬
౩	౨	౯	ర్యోయ్యోః	౧౯౨	౧
౧	౧	౩౦	రోరా	౬౩	౧౬
౩	౨	౮౪	రోలస్యచూల్లికాపైశాచ్యాం	౧౬౨	౫
	౩	౫	రోలుకమధః	౧౬౫	౧౯
	౧	౪౯	రోషాణోబుసలు... లుచ్ఛఫుచ్ఛఫు సఫుస్సఘుసహులామ్యష్టేః	౧౫౩	౧౬
౧	౪	౩౬	రోహశ్చోత్సాహే	౨౯	౮
			లకారాదిసూత్రాణి—౩౨		
౧	౪	౧౧౯	లఘుకెలహోః	౩౭	౧౮
౩	౧	౫౮	లజ్జైర్జిహః	౧౫౪	౧౧
౩	౪	౧	లటస్త్రిస్థావిజేచ్	౧౩౨	౨౩
౨	౪	౫౧	లటోపిహాంవార్ఘుఝ్యోః	౨౦౭	౨౦

౨	౪	౩౯	లస్థటోశ్చజ్జ్గారౌ	౧౩౩	౮
౧	౪	౧౧౨	లనోరాలానే	౩౬	౧౧
	౩	౪౧	లగ్నపలితనితమ్బకదబ్బే	౫౪	౧౩
		౨౭	లరంకోడే	౦	౦
	౪	౧౧౪	లలాటేడలోః	౬౮	౧౪
	౩	౩౦	లఙ్గాఽనుకుగే	౫౩	౫
	౪	౬౮	లపగాకాధశ్చ	౧౧	౧౪
౨	౧	౭౭	లక్షణెజెణతేణ	౧౦౬	౨౧
౧	౪	౧౧౧	లాదక్లీబేము	౩౭	౧౧
౩	౪	౭౮	లిఙ్గమతన్త్ర	౦	౦
౨	౪	౧౪౩	లిమ్బోర్లిపః	౧౫౦	౮
	౩	౪౨	లుక్యృజోగ్న్యస్యాపు	౧౮౦	౨౧
౧	౩	౯౨	లుక్త్వాగపీత్రహావిపతనమస్వాదెష్వ్యు మస్యగేచాన్త్రర్ద్ధః	౫౮	౧౩
	౨	౩	లుగస్యయత్యోదాద్యాత్తదచః	౧౧౨	౧౬
౨	౪	౧౪	లుగాపిల్యాభ్వకి గ్గక్కే ౮-౨-౪	౧౬౮	౧౫
౨	౪	౩౮	లుగిజ్జిహిజ్జిస్విజ్జితిః	౧౩౯	౬
౧	౧	౪౪	లుజ్ఝాంసాదౌ	౩౯	౧౧
౩	౧	౯౩	లుభెస్పమ్మాభ్యాపః	౧౫౬	౬
౨	౧	౨౫	ల్లుకుఅడమఝౌభుత్రిపః	౬౭	౧౩
		౧౭	ల్లుత్తగకృత్స్వసుచః	౧౧౫	౮
౧	౩	౬౬	లూజఠరవరరనిష్ఠురె	౫౬	౭
	౧	౨౪	లోపః	౧౭	౯
	౩	౮౧	లోలలాటెవ	౬౮	౧౨
	౪	౫౪	లోవాద్రై	౦	౦
౨	౧	౨౭	లోవావిమ్యత్పత్రపీణాద్ధాత్	౧౧౭	౪
౧	౩	౮౨	లోహలలాఙ్గలలాంగూలెవా	౫౬	౧౬
౩	౨	౪౮	లోళ్ళః	౧౮౮	౨౪
౧	౪	౧౨	ల్లోఽస్వందే	౨౪	౨౨

			వకారాదిసూత్రాణి—౫౮		
౩	౧	౪౮	వంచతెర్త్వేహవవేలవజూరవోష్మ చ్ఛాః	౧౫౩	౧౫
	౪	౬౦	వ్రిజేర్వజ్ఞః	౨౧౯	౨
౨	౧	౪౩	వణౌనిశ్చయానుకమ్పేృవికల్పే	౧౦౫	౯
		౨	వతుపాడి త్తిఅమిదమేతద్యత్తదః	౧౧౩	౭
	౩	౩౭	వధా డ్డాఇచ	౧౧౬	౧౪
	౧	౩౦	వరఇత్తగాస్త్రునాద్యైః	౧౧౮	౯
	౪	౧౧౨	వరివాడొఘుటెః	౧౮౮	౨౧
౧	౧	౪౮	వగ్రైవ్రన్త్యైః	౩౯	౮
౨	౪	౮౩	వర్భ్వాకర్మణితుయగ్లుక్	౧౬౬	౨
	౧	౧౧	వర్వతెః	౧౧౪	౧౯
	౪	౧౦౪	వలఆరోపెః	౧౮౮	౪
౩	౧	౧౨౭	వలగ్గచమడమారుహేః	౧౬౦	౧౨
		౧౦౩	వలెర్వజ్ఝః	౧౫౭	౬
౧	౪	౫౨	వశ్చవిహ్వలే	౨౯	౯
౩	౩	౫౬	వహిల్లగాశ్నిఘ్రాదీనాం	౦	౦
౧	౩	౯౩	వ్యాకరణప్రాకారాగతేకగోః	౫౭	౨౦
	౪	౧౦౯	వాచ్ఛక్షపక్ష్మమూర్ధద్వారే	౩౮	౩
		౪౨	వాత్మభస్మనివః	౭౬	౨౧
		౩౨	హాన్త్రన్థామన్యుచిహ్నవోః	౬౫	౨౩
		౫౮	వాపర్యన్తే	౨౯	౧౫
	౨	౫౩	వాపానీయాగె	౪౫	౧౬
		౧౧౦	వాపుఆయాద్యాః	౧౨౫	౨౩
౩	౧	౧౩	వ్యాపెరాఆఢ్ఘః	౦	౦
౨	౩	౧౪	వాబోష్భహ్మజ్ఝో	౯౭	౨౧
౧	౨	౮౧	వామధూకె	౮౯	౧౫
	౪	౨	వారత్తేగః	౨౩	౨౧
		౧౧౩	వాగాణసీకరేణ్వాంరణోః	౮౫	౧౫

౧	౨	౨౬	వాగ్ద్రిఉకోత్		౬౮	౧౯
౨	౪	౨౦	వాలజ్జోచ్ఛత్పృషు	౯౧-౪	౧౩౪	౨౩
	౧	౫౮	వాసఖ్యాస్మామిషాంశ్లాఘాహళి		౧౦౬	౪
౧	౪	౯౦	వాంసే		౩౩	౧౪
౨	౪	౮౭	వాంహింహ్పివాహ్యహూః		౧౭౬	౨౪
		౧౧౭	వికోశేగవక్షోడః		౧౬౮	౪
౩	౩	౬	విపదాపత్సమ్పదఇః			౦
	౧	౮౨	విరణడోగుపెః		౧౫౫	౧౧
౨	౪	౧౦౫	విరెచేరొల్లుడ్డొల్లుద్దపల్లత్థాః		౧౬౬	౫
౧	౧	౪౮	వింశతిమాఅళ్గొఉల్		౩౯	౨౨
౩	౧	౯౫	విశ్రినుతెవ్వణివప్ప		౧౫౬	౧౧
		౧౧౮	విసట్టోదలైః		౧౫౯	౧౭
౧	౪	౧౫	విసంస్థులాత్తృర్ధనాఢ్థి		౨౫	౯
౩	౧	౬౩	విసూరశ్చఖిదెః		౧౫౫	౧౧
౨	౪	౧౨౫	విస్మగవష్మానవిసరా		౧౪౯	౮
౧	౨	౫౭	విహీనహీనేవా		౪౫	౨౪
౨	౨	౧	వీహ్పాస్థాత్తదబినుపోమస్త		౧౧౬	౪
౧	౪	౬	వృశ్చగుర్వవృత్తే		౨౩	౧౪
	౨	౮౬	వృత్తఇదజ్		౬౯	౩
		౮౪	వృష్టిపృథన్మృదజనవ్రత్ఛకేవృష్టే		౪౮	౫
౩	౧	౩౯	వెఅడగఖచేః		౧౫౩	౩
౧	౨	౪౭	వేంగుదశిథిలయోః		౪౪	౧౪
	౩	౩౨	వెతసఇతితోః	౪౧-౧౯	౫౩	౧౪
౩	౧	౮౧	వేపెరాఅణ్బాఝ్ఝో		౧౫౭	౨
౨	౧	౫౭	వేవ్వేవిషాదభయవారణే		౧౦౭	౨౪
	౪	౫౭	వేష్టేః		౧౪౬	౧౮
౧	౩	౧౪	వైకాదౌగః	౨౨-౬	౫౧	౧౮
౨	౨	౧౪	వైతత్తదః		౦	౦
౩	౧	౧౨౧	వొజ్జొవీజెశ్చ		౧౫౯	౯౧

౧	౩	౬౪	వోఖస్యకైటభె		౫౨	౨౩
			శకారాదిసూత్రాణి—౪౨			
౨	౪	౬౩	శకగె		౧౪౮	౧౩
౩	౧	౩౭	శకే స్తరతీరపాగచఆః		౧౫౨	౨౪
౨	౪	౪౨	శత్రుశానచాః		౯౦	౨౫
		౧౪౪	శవేర్ఝడషక్షోడా		౧౫౦	౯
	౧	౨౨	శనైసాఙ్ఢఆం		౧౫౫	౨౫
౧	౨	౨౬	శయ్యాదౌ		౦	౦
	౧	౫౦	శరత్ప్రావృట్		౦	౦
		౩౬	శరదాహాత్		౮౮	౧౩
		౭	శవసాశ్శ్వః		౯	౧౧
౩	౨	౪౭	శషాస్సః		౧౮౯	౧౫
౨	౩	౪	శసావోచ		౯౯	౪
	౨	౨౦	శస్యైత్		౧౮	౨
౧	౪	౮౬	శ్చస్య హరిశ్చంద్రే		౩౧	౨౧
		౬౯	శ్నష్ణస్నశ్నహ్నష్ణాఙ్ణాంహ్నాః		౩౧	౩
		౬౭	శ్చష్ఠ స్తష్ఠామ స్టరశ్చాష్ఠాః		౩౦	౧౬
౩	౧	౨౩	శ్రీమేవావమ్హః		౧౪౬	౩
౨	౪	౧౩౪	శ్లాఘుస్సలాహాః		౧౪౯	౨౦
౧	౨	౩౬	శ్యామాకేమః		౪౩	౯
	౧	౧౫	శితదీర్ఘః	౧౦-౪	౧౭	౮
		౨౮	శిల్లుజ్నపునరితు		౧౧౨	౯
౨	౨	౩౧	శ్విశింశిజ్ఞశ్వసాః		౭౭	౧౯
౩	౧	౧౨౬	శ్లిషావలఆససామగ్గపరిఆస్తాః		౧౬౦	౬
౧	౩	౧౭	శీకశేతుహాభా		౫౧	౨౫
౨	౨	౨౯	శ్లుగనపిసోః		౬౦	౧౦
		౩	శ్లుగ్గశ్వసాః		౧౭	౭
౧	౪	౩	శులేర్గజః		౨౩	౨౩
౨	౪	౧౨	శుష్యాదేరవిర్వా		౧౬౮	౨౨

౧	౨	౮౮	సృజన్మాగాజహమృత్యుర్పృష్టమస్య	౬౮	౧౮
౩	౨	౬౮	శేషం ప్రాగ్వత్ (శేషు వా	౧౯౨	౨౨
		౨౬	శేషం ప్రాకృతవత్ ౧౭౮-౨౩	౧౭౫	౩
	౪	౮౧	శేషం సంస్కృతవత్	౦	౦
	౨	౬౨	శేషం శౌరసేనీవత్	౧	౦
౧	౪	౭౬	శేషాదేశస్యహో ఇచో ఘోః ౧-౨-౧	౩౩	౧
	౧	౨౨	శేషే చ వ్యచః	౧౫	౧
	౪	౧౭	శ్చైర్వప్రశ్చికేష్వు, గ్వా	౩౯	౪
		౪౬	శ్లేష్మబృహస్పతౌ తు ఘోః	౬౨	౧౮
	౨	౭	శో గ్లుప్తయ పరశోర్ధిః ౧౬-౧౨	౪౧	౨
	౪	౮౫	శో ర్లుక్ష్ణో స్తమ్బసమ స్తనిస్పృహంపర స్వర శ్మశాన శ్మశ్రుణి	౩౧	౧౬
౨	౨	౩౨	శౌశుష్టి యాం తు	౬౭	౧౩
౧	౩	౭౮	శౌస్సల్	౧	౨౨
	౨	౯౭	శౌండగె	౪౭	౨౫
౩	౪	౬౯	శౌరసేనీవత్		౦
			షకారాదిసూత్రాణి —౫		
౧	౪	౧౪	ష్టః	౨౪	౨
		౬	షహసాహర్నామ్ని	౨౪	౧౧
౩	౨	౪౧	షష్ఠోష్ఠం	౧౭౬	౨౫
		౬౧	ష్క శ్రుష్ఠానఘానౌ	౧౯౧	౫
౧	౪	౪౪	ష్పస్పాగసః	౨౭	౨౧
			సకారాదిసూత్రాణి —౯౯		
౧	౧	౩౪	సఆయురప్సరసాః	౯౮	౮
౩	౧	౧౦౦	సంగమోబ్ధిడః	౧౫౭	౧
౧	౧	౩	సంజ్ఞా ప్రత్యాహారమయీ వా	౭	౧౨
౨	౨	౫౧	సంజ్ఞాయామరః	౬౬	౨౫
౩	౧	౮౬	సంతపాంర్ఘుంఖః	౧౫౫	౧౫
		౨౪	సద్ధాణోవష్టమ్భే	౧౪౬	౪

౩	౧	౧౧౨	సందిశోష్ఫాహః	౧౫౯	౫
౧	౧	౧౯	సన్ధిస్త్వపదే	౧౦	౧౫
౩	౧	౩౫	సన్నామఅద్యృజః	౧౫౨	౧౯
	౪	౫౩	సప్తమ్యాశ్చ	౦	౦
౧	౨	౧౩	సప్తపర్ణేఘాః	౫౮	౧౦
౨	౧	౪౪	సమ్భావనేఅయిచ	౧౦౫	౧౩
		౪౯	సమ్భాషణరసికలహేరేఅరే	౧౦౬	౩
౩	౩	౪౦	సమంసమాణు	౨౦౫	౧౭
౨	౪	౫౭	సముద్రోరల్	౧౪౭	౨౦
౩	౧	౫౯	సమోగలః	౧	౦
౧	౧	౧౨	సంయుక్తస్థః	౯	౧౪
	౨	౪౦	సంయోగే ౨౧-౨౧	౪౩	౨౪
౩	౪	౨౬	సర్వగాజ్ఞేర్జిహ్వాం	౧౯౬	౮
౨	౨	౬౨	సర్వాదేర్జసోడాడే	౨౦	౧౬
౧	౧	౩౩	సశాగిషి	౯౭	౫
		౮	సప్పమాసః	౯	౯
౩	౨	౩౫	సస్సషోస్సంయోగేఽగ్నిష్మ	౧౮౬	౮
౧	౧	౪౫	సంస్కృతసఽస్కారే	౩౯	౧౮
౩	౪	౫౮	సస్యహొల్యటి	౨౦౮	౭
	౩	౪౪	సహాసహాలుం	౨౦౫	౨౫
౧	౪	౧౦	సఽద్వతీక్ష్ణశుష్కేఽతుఘోః	౨౪	౧౬
౩	౨	౩౪	సఽగోపిత్థాచఞ్ఛోః	౧౮౭	౧౪
౧	౪	౪౦	స్తః	౨౮	౮
		౧౧	స్తమ్భే	౨౪	౨౧
		౩౮	స్తవేధ్రోవా	౨౮	౪
౨	౪	౧౨౪	స్త్యస్సమగ్ఖా	౧౪౮	౨౩
౩	౨	౪౧	స్థర్థోస్తం	౧౮౬	౨౫
౨	౪	౧౨౬	స్థస్థకుకురౌ	౧౪౯	౩
౧	౧	౪౯	స్నమదామశిరోనభోనరి	౮౭	౧౩

౧	౩	౨౫	స్ఫటికే	౫౨	౨౦
		౧౦౦	స్ఫరకట్యోరీసరకారో	౫౯	౧౧
౩	౧	౧౧౬	స్రిం సెల్ల్యాఽసడిమ్హ్యా	౧౫౯	౧౨
౧	౨	౧౧	స్వప్నాదావిల్	౪౧	౧౫
		౨౮	స్వపి	౧౫౬	౧౯
౩	౪	౨	స్వమ్యతడుత్	౧౯౩	౮
౨	౧	౭౦	స్వయమోఅప్పణా	౧౦౮	౫
౧	౨	౩౯	స్వరస్యబింద్వమి	౩౯	౧౫
	౧	౪౨	స్వరేభ్యోవక్రిణో	౩౮	౧౭
౨	౨	౪౧	స్వస్సృగాడ్డాల్ (ఛాగకృషెః	౭౭	౫
౩	౧	౧౦౯	సాఅర్థాణచ్ఛస్థాంచ్ఛాణాంఛాఅం	౧౫౮	౨౨
౧	౪	౨౭	సాధ్వసె	౧	౦
	౧	౧౬	సానునాసికోచ్చారంజేత్	౧౦	౭
౩	౧	౯	సారః ప్రహుః	౧౫౧	౧౫
		౩౦	సాహట్టసాహారోసంపుః	౧౪౬	౧౯
౧	౨	౧౮	స్తావకసాస్నె ౪ ౨ ౫	౬౯	౨౧
	౪	౧౩	స్త్యానచతుర్థేతుతః	౨౪	౨౪
		౯	స్థాణావహరె	౬౫	౭
		౧౦౦	స్యాద్భవ్యచైత్యచౌర్యసమెయాత్	౩౬	౪
౨	౧	౧౮	స్యాద్ధేతుకశ్చ	౧౧౫	౧౪
౩	౩	౨౬	స్యాద్ధేడుఃపునర్వినాధ్రువమ్ః	౨౦౫	౨
౧	౪	౧౦౩	స్నిగ్ధేత్వదితౌ	౩౬	౨౧
౩	౧	౪౨	సించసిప్పాసిచేః	౧౫౩	౪
౧	౧	౧	సిద్ధిర్లోకాచ్చ	౫	౧
౨	౪	౯	సినాల్సి	౧౪౦	౧౦
		౨	సిఫ్థాస్సెసి	౧౩౪	౪
౨	౪	౮౫	సిప్పసిచస్నిహాణోః	౧౬౭	౨౧
౧	౩	౯౧	సిరాయాంవా	౭౧	౧౨
	౧	౫౩	స్త్రియామిమాంజలిగాః	౪౦	౧౨

౨	౪	౪౩	స్త్రియామీచ	౯౬	౧౭
౩	౪	౨౦	స్త్రియాంజః	౧౯౭	౧౬
		౩౦	స్త్రియాండహే	౨౦౧	౯
౧	౩	౯౮	స్త్రీభగినీదుహితృవనితానామిద్ధీబహిణీదూఆవిలఆః	౮౧	౨౪
౧	౪	౧౦౮	సుశ్రీఘ్నరాత్	౩౮	౧
౨	౨	౮	సుంతోభ్యసః	౧౯	౧౯
		౭౭	సునైసఇణమోఇణం	౭౯	౧౭
		౯౦	సుప్యదసోమః	౯౩	౪
౩	౪	౪౨	సుపాతుష్మాసు	౨౦౩	౧
		౫౦	సుపాష్మాసు	౨౦౩	౧౬
౧	౧	౪	సుప్సోవదిరంత్యహలా	౭	౧౩
	౨	౬౪	సుభగముసలె	౪౬	౧౫
	౩	౭౯	స్నుషాయాంణ్హోగఘోః	౮౧	౫
౩	౪	౧౮	సుసపోః	౧౯౩	౯
		౯	సుస్సుహోజసః	౧౯౪	౧౯
౧	౩	౭౩	స్థూలెరలూతశ్చోల్	౩౪	౧౫
	౨	౬౮	సూక్ష్మేద్యోతః	౩౧	౯
	౪	౮౦	సూక్ష్మే	౩౧	౭
		౨౨	స్పృహాదౌ	౨౩	౧౮
౨	౪	౯౨	స్పృహాదూఝోస్పిహదూవాణిచోః	౧౮౫	౧౯
		౧౩౨	స్పృశిశ్ఛివాలుక్షపరిసహసఫాసఫంసాలిహాచ్ఛిహోః	౧౪౯	౧౫
౧	౪	౯౮	స్నెహోగోష్యెర్వా	౩౫	౧౪
	౨	౯౫	సైన్ధవశనైశ్చరె	౪౭	౧౬
౨	౨	౧౩	సోః	౧౮	౪
౧	౨	౧౧౧	సోచ్ఛావ్సె	౪౯	౬
౨	౪	౩౮	సోస్తుహి	౧౩౭	౨౨
౧	౪	౮౪	సోబృహస్పతివనస్పత్యోః	౬౨	౨౦

౩	౧	౩౭	సొల్లపడుల్లొపచః	౧౩౯	౨౭
౨	౨	౯	సొగ్లుక్	౧౭	౧౫
౧	౪	౧	స్త్రాః	౨౩	౧౧
౩	౨	౩౬	సాన్త్రిక్లా	౧౭౫	౧౧
		౩౧	సొపుంస్కలటః	౧౭౫	౧౩
	౪	౩౭	సొయుష్మదస్మదస్తుహలుం	౨౦౭	౧౦
		౪౫	సొహాడుం	౨౦౩	౩
౧	౨	౬౬	స్త్రొ ౨౪-౧౩	౪౮	౧౭
			హకారాదిసూత్రాణి — ౫౧		
౧	౩	౩౭	హస్వకాతరకకుదపితస్తినాతటుంగె		
			ష్కు	౫౪	౯
౩	౨	౩౧	హగెహాంవయమొః	౧౭౭	౫
		౧౯	హంజెచేట్వ్యహొనె	౧౭౪	౬
౧	౪	౧౧౫	హ్రిదెదహయొః	౩౭	౨
౨	౧	౩౫	హర్ధినిర్వెదె	౧౦౪	౯
౧	౩	౭౨	హరిద్రాదౌ ౨౪-౩	౫౭	౧౦
౨	౨	౩౯	హారిద్రాచ్ఛాయా	౭౧	౨౩
	౧	౫౦	హగేత్త్రెపెచ	౧౦౬	౬
౧	౨	౧౫	హరెత్వె (కృత్స్నదిస్టావ్రే	౪౨	౧
	౪	౯౯	హన్లామర్షశీప్రేంకిమాపరామగ్ని	౩౫	౨౩
౨	౪	౨౩	హాఱఈఅ	౧౩౬	౨౫
౧	౧	౪౧	హలిజఞణనానాం	౩౭	౧౪
౨	౪	౬౯	హలొక్	౭౨	౯
౩	౪	౬౭	హ్వలైృజకి	౮	౦
౧	౪	౫౧	హ్వః (యః	౭౦	౩
		౧౧౧	హశ్చమహారాష్ట్రిహోర్వత్యే	౨౫	౬
	౨	౬౫	హశ్చతుహతూహాలె	౫౧	౨
	౩	౭౬	హస్వఘోబిందొః	౫౭	౨౫
	౪	౭౧	హస్వమధ్యాహ్నె	౩౨	౭

౧	౧	౫	హోహ్రస్వః	౯	౫
౩	౪	౬౫	హోస్త్రోరుచ్చారలాఘవం	౦	౦
౧	౪	౬౬	హ్లోహ్యాల్హః	౩౦	౧౪
			క్షకారాదిసూత్రాణి —౯		
౧	౪	౭	క్షః	౨౪	౧౪
౩	౨	౩౩	క్షగకః	౧౭౬	౫
౧	౪	౨౧	క్షణఉత్సవే	౨౫	౨౫
		౨౦	క్షమాయాంకౌ	౩౫	౧౦
		౯౬	క్ష్మారత్నెన్త్యహలః	౩౫	౮
౩	౧	౮౯	క్షిపిరద్రక్షవరిహులఘుత్తచ్ఛ్యాహాక్షే ల్లణోల్లసోల్లగల్లత్థాః	౧౫౫	౨౧
౧	౨	౬౧	క్షుతఈత్	౮౯	౯
౩	౧	౨౭	క్షురేకమ్మః	౧౪౬	౧౧
౧	౪	౫	క్ష్వేడకగెఖల్	౨౪	౮

అకార	౬౬	చకార	౧౩	ఫకార	౩
ఆకార	౨౭	ఛకార	౧౦	బకార	౧౨
ఇకార	౩౦	జకార	౧౯	భకార	౨౮
ఈకార	౭	ఝకార	౫	మకార	౪౪
ఉకార	౨౪	టకార	౧౮	యకార	౧౨
ఊకార	౪	ఠకార	౨	రేఫాది	౩౬
ఋకార	౪	డకార	౨౧	లకార	౩౨
ఎకార	౨౧	ఢకార	౫	వకార	౫౮
ఐకార	౧	ణకార	౨౨	శకార	౪౨
ఓకార	౯	తకార	౮౯	షకార	౫
కకార	౫౭	థకార	౪	సకార	౯౯
ఖకార	౮	దకార	౪౧	హకార	౫౧
గకార	౨౩	ధకార	౧౦	క్షకార (త్రాణి)	౯
ఘకార	౫	నకార	౪౩	మిళితాన్యసూ	౧౦౭౮
ఙకార	౨౩	పకార	౫౬	నశపామిళిసతి	౧౦౭౭

శ్రీమద్వాల్మీకిమహర్షిప్రణీతప్రాకృతసూత్రవిషయానుక్రమణికా

మిళిత్వా సప్తాశీత్యుత్తరసహస్రసూత్రాష్టాధ్యాయీ

అత్ర శబాదివికరణప్రత్యయానాం ప్రయోగో నాసీత్యర్థకతయా షడ్భాషాచన్ద్రికాయాం వ్యాఖ్యాతం నశపామితి సూత్రం సూత్రపాఠే నోపలబ్ధం । త్రివిక్రమదేవకృతవృత్తౌ చ నోదాహృతం । యద్యప్యనుక్తమన్యన్యాయేన ప్రాప్తశబాదివారణార్థం తదావశ్యకం । తథాపి తేన శాస్త్రాన్తరోక్తస్య యుక్తస్యైవ కార్యస్యాతిదేశాంగీకారేణ శబాదీనామయుక్తత్వేనైవాతిదేశాప్రాప్త్యా నతత్ప్రసక్తిరితి వృత్తికృదాశయస్స్యాత్ । ఏవమపి స్పష్టప్రతిపత్తయే నశపామిత్యస్యావశ్యకత్వే లటస్తిప్తావిత్యతః ప్రాక్పఠనీయమితి భాతి । తదా నశపామిత్యనేన సహ అష్టాశీత్యుత్తరసహస్రసూత్రాష్టాధ్యాయీ ॥

కించ సూత్రపాఠనిపాతథాత్వాదేశవిషయే వృత్తిగ్రన్థషడ్భాషాచన్ద్రికాగ్రన్థయోః క్వచిద్వైషమ్యేపి అన్యతరపాఠే వినిగమకాలాభాత్తత్తద్గ్రన్థే తత్తత్పాఠక్రమ ఏవాదృతః । పరంతు వృత్త్యాదిగ్రన్థేషు బహుషూపలభ్యమానానామనుషదంవృత్త్యా సహ వివరిష్యమాణానాం శరత్ప్రావృడిత్యాదీనాంపఞ్చచత్వారింశత్సూత్రాణాం చన్ద్రికాయాం వ్యాఖ్యానానుపలమ్భాత్తత్రత్యపాఠక్రమంవిహాయ వృత్త్యాదిగ్రన్థరీత్యా సూత్రాణి ముద్రాపితాని । అత్ర గుణదోషవిమర్శనం సుధీభిరాకలనీయమ్ । పూర్వముద్రితసవార్తికాదిసూత్రపాఠే క్వచిత్పాఠవైపరీత్యశఙ్కయాత్ర షడ్భాషాసూత్రదీపికాయామపి సమ్పూర్ణసూత్రాణ్యేవ ముద్రితాని ॥ అత్ర ముద్రాక్షరవిపర్యాసదోషాశ్శుద్ధాశుద్ధపత్రికా పరిహరణీయాః । యద్యప్యత్ర క్వచిదన్యేపి ప్రమాదికా దోషాస్సంభవేయుః । తథాపి దోషజ్ఞైర్మహాత్మభిస్తత్తద్దోషపరిహారాదిబోధనద్వారా సాధ్వహమనుగృహ్యేయ ఇతి దృఢం ప్రత్యేమి ॥

౧—౧—౩౦ శరత్ప్రావృట్—నరీతివర్తతె। శరత్ప్రావృషౌ పుంసి ప్రయోక్తవ్యౌ। సరఓ। పాఉసో॥ ౧—౨—౨౬ శయ్యాదౌ—శయ్యాదిష్వాదెరవర్ణస్యైత్వం భవతి। పృథగ్యోగాన్నిత్యం। సెజ్జా। శయ్యా। ఏద్ధ। అత్ర। గెజ్ఝం। గ్రాహ్యం। గెందుఅం। కందుకం ఇత్యాది

౧—౨—౮౮ రిరాదృతె—ఆదృతశబ్దె ఋతః రిరాదెశో భవతి। ఆరిఓ

౧—౨—౧౦౨ ఐచ ఏజ్-ఐచః। ఐకారౌకారయోరెజ్। ఏకారఓకారశ్చ యథాసఙ్ఖ్యం భవతః। శైలః। సేలో। త్రైలోక్యం। తెల్లోక్కం। ఐరావణః। ఏరావణో। కైలాసః। కేలాసో। వైద్యః-వెజ్జో। కైటభః। కెఢవో। వైధవ్యం। వేహవ్వం। వైదగ్ధ్యం। వేఅద్ధం। కౌముదీ। కోముఈ। యౌవనం। జొవ్వణం। కౌస్తుభః। కోత్థుహో। కౌశాంబీ। కోసంబీ। క్రౌంచః। కోంచో। కౌశికః। కోసిఓ। ఇత్యాది॥ ౧—౩—౨ కదళెతు—పఠాన్సజ్ఝెత్యనువర్తతె కదళె ఆదెరచః పరేణ సస్వరవ్యంజనేన సహ ఏద్భవతి కేలం-కఅలం। కేలీ। కఅలీ॥ ౧—౩—౧౧ కాముకయమునాచాముండాతిముక్తకేమోఙ్లుక్—కాముకాదిషు మకారస్య ఙ్లుగ్భవతి। ఙానుబన్ధత్వాచ్ఛేషస్యస్వరస్యసానునాసికోచ్చారః కాముకః। కాఉఓ। యమునా। జఉణా। చాముండా। చాఉండా। అతిముక్తకః। అఇఉంతఓ। క్వచిదతిఉత్తఅ ఇతిచ దృశ్యతె॥ ౧—౩—౨౬ లరంకోఠె—అంకోఠెటోర్లత్వం భవతి రిత్త్వాద్ద్విత్వం। అంకోల్లతెల్లం॥

౧—౩—౫౦ ణో వాతిముక్తకే—అతిముక్తకె తవర్గస్య ణత్వం వా భవతి। అణిఉంతఅం। అఇఉంతఅం। అఇఉత్తఅం॥ ౧—౩—౬౧ యష్ట్యాం లల్—యష్ట్యాం యస్య లత్వం భవతి। లిత్వాన్నవికల్పః। లట్ఠీ। వేణులట్ఠీ। చూఅలట్ఠీ మహులట్ఠీ॥ ౧—౪—౨౬ సాధ్వసె—సాధ్వసెస్ధ్వోర్ఝో భవతి। సజ్ఝసం ౧—౪—౨౭ ధ్వజె వా—ధ్వజెస్త్రోర్ఝో వా భవతి। ఝఓ। ధఓ॥ ౧—౪—౨౮ ఇన్ధౌ—ఇన్ధీ దీప్తావిత్యస్మిన్ ధాతౌ స్త్రోర్ఝ ఇత్యాదెశో భవతి। సమిజ్ఝఇ। సమిధ్యతె॥

౧—౪—౫౮ లో వార్ద్రె—ఆర్ద్రెస్త్రోర్లత్వం వా భవతి। పునర్వాగ్రహణాదుత్తరత్ర నవికల్పః। అల్లం। ఉల్లం। ఓల్లం। అద్దం। ఉద్దం। ఓద్దం

౧—౪—౯౩ ద్వోఃద్వారె—ద్వారె దకారవకారయోః పర్యా యేణలుగ్భవతితు । దారం।వారం । పక్షే దువారం । దెరం । వేరం ॥

౨—౧—౧౨ తైలస్యాఙ్కోలాడ్డేల్లః—అఙ్కోలవర్జితాచ్ఛబ్దాత్పరస్య తైలస్య డిత్ ఎల్లఇత్యాదేశో భవతి । సురహిజలేణకడేల్లం। సురభిజలేన కటుతైలం । అనఙ్కోలాదితికిం । అఙ్కోల్లతెల్లం ॥

౨—౧—౨౭ త్వాదేస్సః— తస్య భావ స్త్వతలావితివిహితత్వాదెశపరః ష్వార్థేసపవత్వాదిర్భవతి । మృదుత్వం। మఉత్తణ । జెట్ఠఅరో। కణిట్ఠఅరో । జ్యేష్ఠతరః । కనిష్ఠతరః ఇత్యాది ॥ ౨—౧—౭౭ ప్యాద్యాః—ప్యాదయో నియతార్థవృత్తయః ప్రాకృతే ప్రయోక్తవ్యాః పి।అపీత్యర్థే॥ ౨—౨—౧౪ వైతత్తదః—అదన్తాభ్యామేతత్తద్భ్యాం పరస్యసోర్డో వాభవతి । ఏసో । ఎస । సో । స ॥ ౨—౪—౭౧అచో చాం—ధాతుష్వచాంస్థానె అచో బహులంభవన్తి। హవఇ । హివఇ । చిణఇ । చుణఇ। సద్దహణం । సద్దహాణం । ధావఇ।ధువఇ ।రోవఇ। రువఇ । క్వచిన్నిత్యం । దేఇ । ధెఇ । భేఇ । లెఇ । విభెఇ । నాసఇఇత్యాది ౩—౧—౪ హుక్తె— భువఃక్తప్రత్యయే పరె హుఇత్యాదేశోభవతితు । హుఅం ॥ ౩—౧—౧౩ వ్యాపెరోఅడ్డః । వ్యాపిరియతే రోఅడ్డఇత్యాదెశో భవతి । ఆఅడ్డఇ । వావరఇ ॥

౩—౧—౧౪ నిస్సృన్నిహరనిలదాఢవరహాఢాః — నిస్సరతేర్నిహర । నిల । దాఢ । వరహాఢఇతి చత్వారఆదెశాభవన్తితు । నిహరఇ నిలఇ। దాఢఇ । వరహాఢఇ । పక్షే నీసరఇ ॥ ౩—౧—౫౭ రాజెస్సహరేహచ్ఛజ్జరిరాగ్ఘాః — రాజృదీప్తావిత్యస్య ధాతోః సహ । రెహ । ఛజ్జ । రిర । అగ్ఘ । ఇతి పంచాదెశాభవన్తితు । సహఇ । రెహఇ । ఛజ్జఇ । రిరఇ । అగ్ఘఇ । పక్షే రాఅఇ ॥౩—౧—౫౮ ఘటెర్గడః—ఘటతేర్గడఇత్యాదేశోభవతితు।గడఇ।ఘడఇ॥ ౩—౧—౫౯ సమోగలః—సమః పరస్య ఘటతేర్గలఇత్యాదెశో భవతితు ।సంగలఇ। సంఘడఇ॥ ౩—౧—౬౭ ణిల్లూరలూరణిబ్బరణిచ్ఛల్లదువాణిజ్ఝోడాః—ఛిదెరితివక్తవ్యే । ఛిదెః ణిల్లూర । లూర । ణిబ్బర । ణిచ్ఛల్ల।

దుహావ । ణిజ్ఝోడఇతి షడాదేశా వా భవన్తి । ణిల్లూరఇ । లూరఇ । ణిబ్బరఇ।ణిచ్ఛల్లఇ।దుహావఇ। ణిజ్ఝోడఇ।పజ్ఝిభిదఇ॥ ౩—౧—౮౦ దుఃఖేణివ్వరః—దుఃఖవిషయస్య కథయతేః ణివ్వరఇత్యాదేశో వా భవతి। ణివ్వరఇ।దుఃఖం కథయతీత్యర్థః॥ ౩—౧—౮౧ నిషేధేర్హక్కః—నిపూర్వస్యషిధూశాస్త్రే మాఙ్గల్యేచేత్యస్య ధాతోర్హక్క ఇత్యాదేశో భవతితు । హక్కఇ ।నిసేహఇ ౩—౧—౮౮ ఓఅగ్గసమాణౌవ్యాపిసమాప్త్యోః—వ్యాప్నోతే సమాప్నోతీత్యనయోర్ధాత్వోర్యథాసంఖ్యం ఓఅగ్గ । సమాణ । ఇత్యాదేశౌతుభవతః । ఓఅగ్గఇ । వావేఇ । వ్యాప్నోతి । సమాణఇ । సమావేఇ। సమాప్నోతి ౩—౨—౧ శేషం శౌరసేనీవత్—పైశాచ్యాం యదుక్తం తతోన్యచ్ఛౌరసేనీవద్భవతి ॥ అథ ససరీరో భగవం మకరద్ధజో ఎద్ధ పరిబ్భమంతో హువేయ్య। ఎవంవిధాఎ భగవతీఏకధం తాపసవేసగహనం కంతం ఏతిసం అతిట్ఠపురవం మహాధనం తట్ఠూన ॥ ౩—౩—౧ విపదాపత్సమ్పది దఇః—విపత్।ఆపత్ । సమ్పత్ ఇత్యేతేషు దకారస్య ఇకారో భవతి ॥విపఇ । ఆవఇ । సంపఇ । ప్రాయోధికారాత్ గుణైహీనసమ్పఆకిత్తీ ॥ గుణైర్హ్నసమ్పత్కీర్తిః ॥ ౩—౩—౩౦ తద్యోగజాశ్చ—అడడడుల్లానాం యోగభేదేభ్యో యే జాయన్తే। డడ।అ।ఇత్యాదయః ప్రత్యయాస్తేపి స్వార్థే ప్రాయోజ్యా భవన్తి॥౩—౩—౩౧ ఙీతస్త్రియాం—అపభ్రంశే స్త్రియాం వర్తమానాన్నామ్నః ఇతః ప్రాక్తనసూత్రద్వయవిహితప్రత్యయాంతాత్పరో ఙీప్రత్యయో భవతి॥౩—౩—౩౨ అదన్తాడ్డా—అపభ్రంశే అడడడుల్లానాం ప్రత్యయోఽకారాన్తః ప్రత్యయస్తదన్తాన్నామ్నః స్త్రియాం వర్తమానాడ్డాప్రత్యయో భవతి।ఙ్యపవాదః॥ ౩—౩—౩౩ ఇదతో౽మి—అపభ్రంశే స్త్రియాం వర్తమానస్యనామ్నోఽకారస్తస్యాకారే ప్రత్యయే వ గేఇకారో భవతి॥ ౩—౩—౫౭ వహిల్లగాశ్శీఘ్రాదీనాం—అపభ్రంశే శీఘ్రాదీనాం వహిల్లాదయ ఆదేశాః ప్రాయో భవన్తి । శీఘ్రస్య వహిల్లః । ఇత్యాది॥ ౩—౪—౫౩ సప్తమ్యాశ్చ—అపభ్రంశే సప్తమ్యాలిఙో మధ్యమపురుషైకవచనయోర్ధాత్వోర్హి ఇత్యాదేశో భవతి । హోహి ।

హూవహి । హువహి । భవేః ॥ ౩—౪—౬౫ హోఽస్త్రోరుచ్చారలాఘవం—అపభ్రంశే హోః హకారరేఫయోః స్త్రోస్సంయుక్తస్య ఉచ్చారలాఘవం ప్రాయో భవతి ॥ ౩—౪—౬౬ బిందోరన్తే—పదాన్తే వర్తమానస్య బిందోరపభ్రంశే ఉచ్చారలాఘవం ప్రాయో భవతి ॥

౩—౪—౬౭ స్యాదైజః—అపభ్రంశే వ్యాంజనేషు స్థితస్య ఏజః ఏదోతోః ఉచ్చారణలాఘవం ప్రాయో భవతి ॥ ౩—౪—౬౮ లిఙ్గమతన్త్రం—అపభ్రంశే లిఙ్గమతన్త్రం వ్యభిచారి ప్రాయో భవతి । గజకుమ్భఇదారంతు । అత్ర పుల్లింగస్య నపుంసకత్వం । అబ్భాలగ్గా । అభ్రాణి లగ్నాని । అత్ర అభ్రా ఇతి నపుంసకస్య పుంస్త్వం ॥ ౩—౪—౬౯ శౌరసేనీవత్—అపభ్రంశే ప్రాయశ్శౌరసేనీవత్కార్యం భవతి ॥

౩—౪—౭౦ తద్వ్యత్యయశ్చ—తదితి ప్రాకృతాదీనాం ద్యోతకం । తేషాం ప్రాకృతాదిభాషాలక్షణానాం ప్రాయో వ్యత్యయశ్చ భవతి । యథా మాగధ్యాం చిట్ఠస్తిష్ఠస్యేత్యుక్తం । తథా ప్రాకృతపైశాచీశౌరసేనీష్వపి భవతి । చిట్ఠది । అపభ్రంశే రేఫస్యాధో లోపో నోక్తః మాగధ్యామపి భవతి । శదమాణుశమాంశభాయణం కుమ్భశహశ్శవశాహిశంచిదం । శతమనుష్యమాంసభోజనం కుమ్భసహస్రవసాభిసఞ్చితం । ఇత్యాది । అన్యదపి ద్రష్టవ్యం । న కేవలం భాషాలక్షణానాం తిఙాదేశానామపి వ్యత్యయో భవతి । యే వర్తమానకాలే ప్రసిద్ధాస్తే భూతేపి భవన్తి । అహ పెచ్ఛఇ రహుతణఓ । అథ ప్రేక్షాంచక్రే రఘుతనయ ఇత్యర్థః । భూతే ప్రసిద్ధా వర్తమానేపి భవన్తి । సోహీఅఏస వంఠో । శృణోత్యేష షణ్ఢః ॥ ౩—౪—౭౧ శేషం సంస్కృతవత్—శేషం యదత్ర ప్రాకృతాదిభాషాలక్షణం ద్వాదశపాదీని బద్ధం తతోఽన్యత్సంస్కృతవదేవ భవతి ॥ రామా అహొప్పాణె । రామాయ పుష్పాణి । అత్ర చతుర్థ్యా ఆదేశో నోక్తః । స చ సంస్కృతవదేవ భవతి । తగుసరసీత్యాదయస్సిద్ధావస్థాయాం ॥ ౩—౪—౭౨ రూఢగాస్తు దేశ్యస్సిద్ధాః—రూఢగా యశ్శబ్దా దేశ్యాః దేశవిశేషవ్యవహారాదుపలభ్యమానాః సిద్ధాః నిష్పన్నాః ప్రసిద్ధా వా వేదితవ్యాః । రూఢం । ఉతాదిగహనం ఇత్యాది ॥